

ACADEMIA ROMÂNĂ
Filiala Iași
CENTRUL DE STUDII „BUCOVINA“
Rădăuți

BUCOVINA
ÎN
PRIMELE DESCRIERI
GEOGRAFICE, ISTORICE,
ECONOMICE ȘI DEMOGRAFICE

Ediție bilingvă
îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii
de acad. Radu Grigorovici

Prefață de
D. Vatamaniuc

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
București, 1998

**BUCOVINA
ÎN
PRIMELE DESCRIERI
GEOGRAFICE, ISTORICE, ECONOMICE ȘI DEMOGRAFICE**

BUKOVINA IN THE FIRST
GEOGRAPHIC, HISTORIC,
ECONOMIC AND DEMOGRAPHIC
DESCRIPTION

Referenți științifici:
Acad. Șt. Ștefănescu
Acad. Vladimir Trebici

Traducerea textelor germane și franceze
de Rodica Marchidan și acad. Radu Grigorovici

ENCICLOPEDIA BUCOVINEI
ÎN
STUDII ȘI MONOGRAFII

ACADEMIA ROMÂNĂ
Filiala Iași
CENTRUL DE STUDII „BUCOVINA“
Rădăuți

BUCOVINA
ÎN
PRIMELE DESCRIERI
GEOGRAFICE, ISTORICE,
ECONOMICE ȘI DEMOGRAFICE

Ediție bilingvă
îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii
de acad. Radu Grigorovici

Prefață de
D. Vatamaniuc

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
București, 1998

Copyright © Editura Academiei Române
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii.

Adresa:

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

RO-76117, București, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5

Tel.: 040-1-411 90 08, tel./fax: 410 34 48

Fax: 410 39 83

e-mail: edacad @ ns.ear.ro

Redactare: NICULINA FLOREA

Culegere, tehnoredactare computerizată și prelucrarea imaginilor:

DR. SUZANA HOLAN, Editura Anima

Bun de tipar: 5.06.1998; Format: 16,5 x 21cm; Coli de tipar: 58

C.Z. pentru biblioteci mari: 9(498.6)<<18>>(082)

C.Z. pentru biblioteci mici: 9(498)

ISBN 973-27-0641-4

Imprimat în România,
la Tipografia Editurii Anima

PREFAȚĂ

Centrul de Studii „Bucovina“ al Academiei Române, cu sediul la Rădăuți, a fost înființat prin hotărâre de guvern, în 1992, cu scopul de a cerceta „problemele Bucovinei“. Programul său de activitate prevede elaborarea de studii cu privire la geografia, istoria, viața materială și culturală a provinciei și întocmirea *Enciclopediei Bucovinei*, lucrare de importanță națională. Pentru realizarea acestor obiective, Centrul de Studii „Bucovina“ scoate, din 1994, revista „Analele Bucovinei“, care publică studii, cu precădere monografice, ca părți integrante ale viitoarei *Enciclopedii*, care să acopere toate domeniile. Din 1996, Centrul de Studii „Bucovina“ a trecut la retipărirea lucrărilor fundamentale privind „Țara de Sus a Moldovei“. Seria acestor reeditări a fost inaugurată cu monografia lui Nicolae Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, în două volume, elaborată înainte de 1940 și rămasă în manuscris. Este o lucrare fundamentală, unică în istoriografia noastră, peste care s-a așternut tăcerea mai multe decenii. Publicarea ei constituie un act de dreptate, fie și postum, atât pentru savant, cât și pentru opera sa științifică.

Lucrarea de față, *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice*, este a doua din seria programată pentru reeditare. Ediție bilingvă, aceasta se deschide cu raportul generalului Gabriel Freiherr von Splény von Mihálydy, *Beschreibung des Bukowiner Districts*, pregătit pentru Curtea din Viena. Guvernator militar, Splény întocmește o descriere amănunțită a provinciei îndată după desprinderea ei de Moldova, în 1775, și indică și căile de integrare ale acesteia în Imperiul Habsburgic. *Lista localităților din Bucovina*, întocmită la ordinul lui Splény, o prezentăm, din motive tehnice, ca un document separat.

Raportul este publicat de Johann Polek, cu titlul *General Splény's Beschreibung der Bukowina*, la Cernăuți, în 1893. Cercetătorii îl citează sub forma *Beschreibung der Bukowina*. Tot în legătură cu raportul lui Splény, tipărim pentru prima dată în România și un extras în limba franceză, anonim, din *Descrierea Bucovinei* a lui Splény și dintr-un raport necunoscut al lui Jenisch, intitulat *Description de la Bukowina*, apărut în „Canzlers Magazin“, Leipzig, 1790.

Secretar aulic, V. Jenisch îndeplinește sarcina de interpret de limbă turcă la fixarea granițelor noii provincii a Imperiului Habsburgic și colaborează la încheierea Convenției de la Balamutca, pe Nistru, în 2 iulie 1776.

Memoriul lui Vasile Balș, *Beschreibung der Buccovina und deren innern Verhältniss* este trimis Curții din Viena în 1780. Balș este singurul mare boier român care rămâne în provincie la ocuparea ei de către armatele habsburgice. Cunoscător al mai multor limbi clasice și moderne, influențat de ideile iluminismului francez și iosefin, Balș desfășoară o activitate poli-

tică remarcabilă pentru a face cunoscute Curții imperiale din Viena, stărilor de lucruri din Bucovina. Memoriul este publicat de Johann Polek în revista „Jahrbuch des Bukowiner Landes Museums“ din Cernăuți, în 1895, și reprodus de Polek în volumul său, *Joseph's II. Reisen nach Galizien und der Bukowina und ihre Bedeutung für letztere Provinz*, tipărit la Cernăuți, în 1895.

Propunerile lui Vasile Balș, chiar dacă nu au fost acceptate în totalitate, au influențat Curtea din Viena în hotărârile pe care le-a luat ulterior cu privire la reorganizarea Bucovinei.

Dialogul diplomatic purtat de generalul Karl Frechen von Euzenberg, al doilea guvernator militar al Bucovinei, cu divanul Moldovei în 1782 se ocupă de stabilirea titlurilor de proprietate în Țara de Sus a Moldovei după anexarea ei la Imperiul Habsburgic în 1775. Noua stăpânire secularizează proprietățile mănăstirilor și sechestrează alte proprietăți, pe care le trece în seama statului austriac și întemeiază pe ele colonii germane și câteva ungurești. Documentele prezintă un interes aparte prin informațiile privind situația răzeșilor și indicarea hotarelor Țării de Sus a Moldovei înainte de anexarea ei de către Imperiul Habsburgic și numirea provinciei, apoi, Bucovina.

Kurzgefasste Bemerkungen über Bukowina, întocmită de Ion Budai-Deleanu, în 1803, a rămas în manuscrisele sale din Polonia în păstrarea familiei. Ele au fost recuperate de Gheorghe Asachi în 1868 și au intrat, după unele peripeții, în fondurile Bibliotecii Academiei Române. Sunt înregistrate sub cota Mss Budai XIV-Nr. 2424, împreună cu *Lexiconul latino-romanicum seu valachicum*. Asistăm la o situație aparte, în sensul că manuscrisul german este publicat mai întâi, în traducere românească, de G. Bogdan-Duică în „Gazeta Bucovinei“, în 1894. El intenționa să-l scoată și sub formă de broșură. Întocmește, în schimb, o lucrare personală, *Bucovina, notițe politice asupra situației*, pe care o tipărește la Sibiu, în 1895. Textul german îl editează Ion Nistor, în *Anexele* studiului său istoric și statistic, *Românii și rutenii în Bucovina*, apărut sub auspiciile Academiei Române, în 1915. Este retipărit în Germania într-o culegere de studii despre Bucovina din 1993.

Ion Budai-Deleanu îndeplinea, când întocmea această dare de seamă, funcția de consilier în Guberniul din Lemberg și cunoștea, ca martor ocular, stările triste din Bucovina, la trei decenii de stăpânire habsburgică și integrare în Galiția. „Cancelistul gubernial“ prezintă un tablou sumbru, într-o scriitură îngrijită și cursivă, și se simte pretutindeni condeii din *Țiganiada*, în alt registru critic.

Ediția de față reproduce texte de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui de-al XIX-lea, concepute în practica și terminologia cancelariilor din Imperiul Habsburgic, și ridică dificultăți considerabile la traducerea în

PREFATĂ

limba română. Greutăți se întâmpină și datorită faptului că, deși lucrări unitare prin tematică, ele sunt independente una față de cealaltă prin scopurile urmărite și statutul profesional al autorilor lor.

Nota asupra ediției este înlocuită cu prefețe, postfețe și note editoriale la cinci dintre documente. Aici se dau informații despre autorii lor, împrejurările în care au fost întocmite lucrările, se identifică localitățile, se explică proprietatea termenilor și echivalarea lor în limba română. Sunt reunite în acest volum, în realitate, șase lucrări: un raport militar, un document demografic, un raport diplomatic, un memoriu al unui boier bucovinean un dialog diplomatic și o dare de seamă a unui consilier de stat.

Lucrările din volumul de față sunt invocate frecvent de cercetătorii români, cu excepția textului francez, însă informațiile sunt preluate, cel mai adesea, din surse intermediare. Prezentăm textele integral și în traduceri în limba română. Îndeplinim astfel un deziderat al istoriei noastre naționale.

Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice, demografice se alătură *Toponimiei minore a Bucovinei*, apărută în 1996 și se tipărește, tot sub auspiciile Academiei Române, între lucrările prioritare ale anului 1997.

D. Vatamaniuc

,

]

I

**DESCRIEREA
DISTRICTULUI
BUCOVINEAN**

de

**GENERAL
GABRIEL SPLÉNY VON MIHÁLDY
(1775)**

TEXT BILINGV GERMAN-ROMÂN

NOTĂ EDITORIALĂ

Descrierea districtului bucovinean, a comandantului trupelor de ocupație austriece și, apoi, administrator militar al Bucovinei, general-maior Gabriel baron Splény von Mihálydy, a fost încheiată între 14 august și 16 septembrie 1775, adică după o ședere a acestuia de cel mult un an la Cernăuți, fiind astfel primul document scris de un străin, actor și martor al ocupării de către Imperiul Habsburgic a nord-vestului Moldovei de Sus.

Meritul primei lucrări a acestui memoriu, adresat celor doi coregenți ai Austriei, împărăteasa Maria Theresia și împăratul Iosif al II-lea, îi revine custodelui Bibliotecii Universității din Cernăuți, dr. Iosef Polek. Textul de 167 de pagini a fost tipărit în volum la Cernăuți, în 1893, după manuscrisul aflat în Arhiva de Război de la Viena, fiind prevăzut în plus cu o scurtă prefață, care se referă la descoperirea și editarea memoriului, o introducere mai amplă, în care editorul prezintă biografia destul de amănunțită a autorului, o postfață, în care se actualizează anumite date privitoare la dimensiunile, localitățile și populația Bucovinei după retragerea parțială a trupelor austriece, impusă de rectificarea definitivă a graniței austro-moldave prin tratatul austro-turc de la Balamutca din 2 iunie 1776, și cu numeroase note de subsol ale editorului. În cartea lui Polek se mai găsesc o serie de observații anonime la memoriul generalului Splény, scrise pe o copie a manuscrisului original din altă arhivă vieneză.

Aceste observații sunt atribuite de Polek, într-o notă de subsol, pe baza unor argumente plauzibile, secretarului aulic, von Jenisch, participant activ, fiind cunoscător al limbii turce, la trasarea definitivă a graniței austro-moldave, care se pare că a înaintat și el un raport asupra șederii sale în Bucovina.

Din motive ușor de bănuț, memoriul lui Splény n-a ajuns la cei doi monarhi în forma originală.

În primul rând, memoriul include detalii ca, de pildă, cele privind traseul graniței austro-moldave, care nu puteau interesa sferile decizionale de la nivelul Curții imperiale.

În al doilea rând, limba de Curte nu era nicidecum germană, ci franceză.

În al treilea rând, limba germană a lui Splény, mai ales cea scrisă, era greu de înțeles și sensul adeseori ambiguu. La această problemă vom reveni mai jos.

În continuare, aflăm din aceeași notă a lui Polek că ulterior s-a întocmit din memoriul lui Splény și raportul lui Jenisch – de altfel necunoscut – un extras comun, redactat în limba franceză, pe care-l publicăm în prezentul volum, ca al treilea document al epocii, sub formă bilingvă francezo-română, precedat de o notă editorială și o postfață.

Cum se va vedea, el aduce factual puține informații noi față de memoriul lui Splény, dar se remarcă prin numeroase și voluminoase note de subsol, care dovedesc o documentare serioasă, deși depășită în timp, a autorului extrasului, dar și o mentalitate deosebită de aceea a lui Splény. Extrasul nu dezvăluie însă nici identitatea autorului său, nici motivul publicării sale atât de tardive, după 15 ani, într-o revistă de istorie, geografie și etnografie care apărea la Leipzig.

Rămâne, de asemenea, neexplicat de ce extrasul se limitează exclusiv la prima din cele 3 părți ale memoriului lui Splény și că se încheie cu două fraze în limba germană, în care se promite publicarea în viitor a unui „apendice“, care va descrie schimbările efectuate în Bucovina în acești ani.

Nu știm dacă un astfel de apendice a fost publicat ulterior anului 1790.

Mai trebuie să remarcăm că din textul Memoriului lui Splény, publicat de Polek în editura lui H. Pardini din Cernăuți, în 1893, lipsește o parte esențială și anume *Tabela localităților și locuitorilor Bucovinei*, menționată la începutul §4 al Cap. 3 din partea I a memoriului. Din cauza dimensiunilor mari ale Tabelei, care depășea cu mult formatul redus (10 x 15,5 cm) al cărțuiei de bază, ea a apărut, abia un an mai târziu, în primul caiet al „Anuarului Muzeului Țării Bucovina“ (Jahrbuch des Landesmuseums Bukowina).

Având în vedere importanța acestui document și problemele ridicate de prezentarea bilingvă a Tabelei și ale alcătuirii a doi indici alfabetici, unul german-român, altul român-german, bazat pe documente contemporane cu întocmirea Tabelei lui Splény, am decis s-o prezentăm aici, separată de Memoriu, ca al doilea document important din epoca răpirii Bucovinei, prefatând-o cu o notă editorială proprie, însoțind-o cu cei doi indici alfabetici bilingvi alcătuiți îndeosebi pe baza denumirilor extrase din materialele Recensământului Moldovei din 1774, deci practic contemporan cu timpul alcătuirii Tabelei lui Splény, și încheind aceste materiale cu o postfață și cu numeroase note ale traducătorului și alcătuitorului indicilor alfabetici bilingvi.

La numai 5 ani după Splény, un român, tânărul mare boier moldovean Vasile Balș, înaintează, prin intermediul feldmareșalului Hadik, președintele Consiliului Aulic de Război, Curtii vieneze două memorii, dintre care cel mai amplu este formulat în numele „Stărilor reunite ale Bucovinei“, în calitate sa de „boier și deputat al Bucovinei“ (Bojar und Abgeordneter der Bukovina). Titlul acestui Memoriu îl pastșează pe cel al lui Splény, dar restrânge spectrul preocupărilor. El sună: *Descrierea Bucovinei și a stărilor ei lăuntrice* (Beschreibung der Buccovina und deren innern Verhältniss). Publicat pentru prima oară în formă bilingvă germană-română în „Analele Bucovinei“, III, 1, p. 215-235, 1996, noi îl reedităm, însoțit de un comentariu, pentru a completa seria de patru documente importante privind înglobarea Moldovei de nord-vest în imperiul austriac, în forme accesibile cititorului român, împreună cu textele originale în limba germană.

Dacă asociem Memoriul lui Splény celorlalte 3 documente amintite până acum, putem fi de acord cu istoricul austriac Ferdinand von Zieglaue, care afirmă, în scrierea sa din 1888: *Starea Bucovinei pe vremea ocupației austriece* (Der Zustand der Bukowina zur Zeit der österreichische Occupation), că aceste documente „se așează cu drept cuvânt la începutul istoriei țării, de când aceasta se găsește ca membră a unei structuri statale mari și formidabile, sub sceptrul dinastiei habsburgice“, adică între 1775 și 1918, când acest edificiu s-a prăbușit.

Citate din aceste documente, și în particular din Memoriul lui Splény, vor abunda în publicațiile privitoare la istoria Bucovinei, redactate în limba și în spațiul austro-german.

Cu atât mai dificilă este abordarea Memoriului însuși pentru contemporanii noștri, necunoscători ai limbii oficiale austriece de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, mai ales fiindcă autorul Memoriului, în ciuda rangului său înalt în ierarhia militară, este departe de a stăpâni bine limba germană. În consecință, nu creează numai cuvinte inexistente în vocabularul german, oricum învechit pentru lectorul modern, dar recurge frecvent și la folosirea unor termeni latini și francezi din bagajul său cultural – prima ca limbă învățată la liceu, a doua ca limbă folosită în înalta societate și chiar la curtea imperială.

Altă dificultate o constituie raritatea ediției îngrijite de J. Polek. După câte știm, pe teritoriul României nu există decât un singur exemplar, donat de prof. Gheorghe Bogdan-Duică bibliotecii Institutului „Nicolae Iorga“ al Academiei Române. Nici

caracterele gotice folosite la tipar nu ușurează consultarea Memoriului pentru cititorul modern.

Nevoia traducerii Memoriului în limbile română și ucraineană ale celor două comunități etnice ce populează astăzi, aproape singure, fostul teritoriu moldovenesc, denumit Bucovina, după ocuparea sa de către armata austriacă și înglobat efectiv, abia în 1862, ca Land (țară) cu rang de ducat în partea austriacă a Imperiului Habsburgic, a fost resimțită puternic de intelectualii interesați de trecutul și viitorul Bucovinei aflători de amândouă părțile graniței ce o taie acum în două fragmente incluse în state învecinate diferite.

Începutul l-a făcut Centrul de cercetare științifică de pe lângă Universitatea din Cernăuți, care a publicat în 1995 o ediție bilingvă ucraineană-germană, incompletă, a Memoriului editat de Polek în 1893. Este regretabil că ea nu reproduce decât prima din cele 3 părți ale Memoriului și aceasta numai în partea germană. Din traducerea ucraineană mai sunt eliminate: prefața și introducerea lui Polek, notele sale de subol și raportul preliminar al lui Splény, în care el dezvăluie planul întregii lucrări. Textul original al lui Splény arată clar că Partea I se ocupă de forma de guvernare *precedentă* a districtului, deci ca parte integrantă a Moldovei, în timp ce abia Părțile a II-a și a III-a dezvăluie schimbările care ar trebui să fie aplicate, după părerea sa, imediat, respectiv cu timpul, ceea ce mi se pare a fi cu mult mai interesant din punct de vedere istoric decât descrierea structurii Moldovei sub regimul fanariot. Disponând și de părțile a II-a și a III-a, atât cititorul german, cât și cel ucrainean ar fi aflat intențiile de viitor ale Austriei înseși, chiar dacă lucrurile n-au evoluat exact așa cum le-a propus Splény, dar – cum spune v. Zieglauer în lucrarea sus citată – „Splény a aprins flacăra în lumina căreia s-au conturat drumurile pe care au pășit urmașii”. Amuzant este faptul că editorii ucraineni elimină și fraza finală a capitoului al patrulea, care sună astfel: „de altfel identitatea religiei face ca (națiunea) să-i simpatizeze mai mult pe ruși, în ciuda celor suferite din partea lor în ultimul război”.

Mai surprinde că cele două prefețe ale editorilor, cea ucraineană și cea germană, diferă mult în conținut și în volum (8 față de 2 pagini). Numeroasele și valoroasele note de subsol ale lui Polek apar numai sub textul german, în timp ce notele numeroase, foarte amănunțite și informative ale editorilor *Ogui* și *Saiko*, însoțesc numai textul ucrainean. Aceste observații cu caracter editorial se leagă însă și de o serie de aspecte de fond, asupra cărora vom reveni în postfața la ediția noastră.

În volumul de față, *Descrierea Bucovinei* a lui Splény apare publicată *integral* și în paralel în limbile germană și română, așa cum a fost publicată în volum de custodele Bibliotecii Universitare din Cernăuți la Editura H. Pardini, în 1893.

Josef Polek a fost autor și editor prolific de lucrări și documente legate de istoria Bucovinei. Vor fi incluse în aceeași formă bilingvă și celelalte texte din volumul lui Polek și anume: prefața, introducerea și postfața, cât și notele de subsol ale lui Polek, precum și observațiile lui v. Jenisch. Notele de subsol sunt numerotate pe capitole și reproduse bilingv la sfârșitul ansamblului de texte; au fost eliminate un număr foarte redus de note care privesc fie diferențe nesemnificative între cele două manuscrise existente, fie, numai în versiune românească, dacă nota se referă la folosirea unor termeni germani dialectali sau incorecți. Cum s-a mai spus, *Tabela localităților din Bucovina*, care nu era cuprinsă din motive tehnice în volumul de format redus editat de Polek, apare în prezentul volum ca un document separat.

Traducerea textului original propriu-zis al Descrierii Bucovinei și editarea sa în paralel cu versiunea românească pe pagini opuse, pentru a permite o confruntare comodă, a creat o serie de probleme.

În primul rând, limba germană a lui Splény era departe de a fi corectă. El era de origine maghiară, din mica merito-nobilime militar-rurală și, cum trecuse prin liceul iezuit din Kaschau – acum Kosice din Slovacia, pe atunci în regatul ungar –, învățase mai degrabă limbile latină și franceză decât germană, franceza fiind pe atunci limba înaltei societăți, cum am mai spus. Germana o învățase, pe cât se pare, mai mult după ureche; dar avea un talent natural de a crea, în spiritul acestei limbi, cuvinte compuse posibile, fără a putea fi totuși sigur că acest cuvânt există și că are înțelesul dorit. De respectarea gramaticii, a acordului de gen, caz, timp, număr etc. nu putea fi vorba, iar o reglementare a ortografiei nu exista încă.

În cele ce urmează, voi da un exemplu deosebit de atractiv. Într-un loc, Splény vrea să spună că, după ce își seamănă cucuruzul, țăranul moldovean îl lasă să crească în seama providenței, fără să aibă grijă de el. Cum nu cunoștea termenul german pentru providență, el și-l creează corect din punct de vedere etimologic din „Vor“ (înainte) și „Sicht“ (vedere, de la sehen = a vedea) și obține cuvântul german existent „Vorsicht“, dar care înseamnă „precauție, atenție“, în timp ce de fapt, în germană, providența se cheamă „Vorsehung“, cuvânt care are exact aceeași etimologie. Astfel, iau naștere în textul său ambiguități, înțelesuri greșite și obscurități, care pot fi rezolvate de traducător numai ținând seama atât de etimologie, cât și de context. Totuși, în comparație cu problemele similare întâmpinate la traducerea *Descrierii* lui Vasile Balș, din 1780, incertitudinile au fost mult atenuate.

Stranie și adeseori amuzantă este ortografia folosită de Splény mai ales la cuvinte de uz mai puțin curent. În lipsa unei ortografii oficiale, fiecare scria cum îi venea, cu multe „th“-uri, cu multe consoane duble, cu multe „y“-uri, dar altfel mai degrabă fonetic, chiar dialectal, decât etimologic, iar Splény ne oferă din acest punct de vedere exemple dintre cele mai extreme. Astfel scrie „Käntnüb“ în loc de „Kenntnis“ (cunoștință), de la „kennen“ = a cunoaște și „-nis“ = -intă și nicidecum de la „Kante“ = muchie și de la „Nuß“ = nucă. În astfel de cazuri traducătorul trebuie să rezolve incertitudinile pe bază de fonetică și de context.

În sfârșit, contrastul dintre sintaxa germană și cea română a impus traducătorului o reorganizare a frazelor oricum foarte lungi ale stilului baroc al birocrăției austriece în faza cursivă și structurată logic a limbii noastre moderne, asociată cu o schimbare adecvată a interpuncției. S-au respectat totuși în general abaterile autorului de la corelarea timpurilor.

Mai trebuie remarcat că Splény numește fără deosebire „Land“ (țară) Austria, Galiția, Moldova, Bucovina și regiunile rurale și procedează la fel de inconsecvent cu termenul de „district“, nedeterminări pe care le-am păstrat și în traducere.

În general, în versiunea românească, numele localităților din afara Bucovinei au fost lăsate neschimbate, celor din Bucovina li s-a dat, pe cât posibil, numele românesc modern (de exemplu: „Vatra Dornei“ și nu „Dornawatra“). Cuvintele latine, românești, turcești, poloneze și slavone, tipărite în text și în notele de subsol cu litere romane și nu gotice, au fost transcrise în amândouă versiunile cu litere cursive, adică subliniate în textele dactilografiate. Termenii și expresiile latine cu caracter juridic sau administrativ au fost reproduse ca atare, fără a fi traduse.

Pentru a păstra corelarea dintre textul german și cel românesc, alineatele corespunzătoare au fost numerotate identic. Puținele note ale traducătorului și cuvintele inserate în textul românesc pentru precizarea înțelesului textului apar puse între paranteze, uneori sub sigla n.n.

GENERAL SPLÉNY'S
BESCHREIBUNG DER BUKOWINA

Herausgegeben von
Dr. Johann Polek
Custos der k. k. Universitäts-Bibliothek in Czernowitz.

Czernowitz, 1893
H. Pardini, k.k. Universitäts-Buchhändler
R.Eckhardt'sche Buchdruckerei

VORWORT

Ab.1 In der Kartenabtheilung des k. und k. Kriegsarchivs in Wien werden drei Denkschriften aufbewahrt, die für die Kenntnis der Bukowina zur Zeit der österreichischen Occupation von unschätzbarem Werte sind. Ihre Ueberschriften lauten:

1. *Beschreibung des Bukoviner Districts nach der vorherigen und jetzo noch bestehenden Beschaffenheit deßelben nebst ohnmaßgebigen Vorschlag, wie dessen bisherige Landes-Verfassung sowohl in Politicis als Oeconomicis in das künftige verbeßert werden könnte.*

2. *Topographische Beschreibung und Militarische Anmerkungen über den Buccoviner District.*

3. *Beschreibung des Buccoviner Districts, in welcher derselben Geographische, Physische, Oeconomische, Juridische, Comercial-, Militaire- und Geistliche Beschaffenheit nebst einigen Anmerkungen, wie in der Zukunft gewisse Gegenstände zu verbessern wären, angezeigt wird.*

Ab.2 Die erstgenannte Denkschrift hat Prof. H. I. Bidermann in seiner Broschüre: *Die Bukowina unter österreichischer Verwaltung. 1775-1875* (2. Aufl. Lemberg 1875) vielfach benutzt, und auch ich habe in meinen Arbeiten darauf oftmals hingewiesen; die zweite und dritte aber sind meines Wissens bisher von niemand erwähnt, noch verwertet worden.

Ab.3 Ich gedenke alle drei Denkschriften im Laufe dieses Jahres herauszugeben,

Ab.4 Hiemit lege ich die unter Nr.1 angeführte Beschreibung vor. In dieser Denkschrift nennt sich der Verfasser nicht; allein sowohl ihr Inhalt als auch die darauf Bezug nehmenden Acten des k. und k. Kriegsarchivs lassen keinen Zweifel, daß sie von dem ersten Administrator der Bukowina, dem General Gabriel Freiherrn Splény von Mihálydy stammt.

DESCRIEREA BUCOVINEI DE GENERAL SPLÉNY

Editată de
Dr. Johann Polek
Custode al Bibliotecii Universității din Cernăuți

Cernăuți, 1893
H. Pardini, librar î.r. al Universității
Tipografia R. Eckhardt

P R E F A Ț Ă

- Al.1 În secțiunea „Hărți“ a Arhivei militare î.r. din Viena se păstrează trei memorii de valoare neprețuită pentru cunoașterea Bucovinei în timpul ocupației austriece. Titlurile sună astfel:
1. *Descrierea Districtului Bucovina după structura sa trecută și încă existentă împreună cu o propunere nedeterminantă cum să se poată îmbunătăți pe viitor constituția de până acum a țării atât în politicis, cât și în oeconomicis.*
 2. *Descrierea topografică și note militare despre districtul bucovinean.*
 3. *Descrierea districtului bucovinean, în care se expun structurile sale geografice, fizice, economice, juridice, comerciale, militare și spirituale împreună cu unele note cum s-ar putea îmbunătăți în viitor anumite stări.*
- Al.2 Primul memoriu a fost folosit în repetate ocazii de prof. H. I. Bidermann în broșura sa: *Bucovina sub administrație austriacă (1775–1875)* (ed. a 2-a, Lemberg, 1876) și eu m-am referit la ea adeseori în lucrările mele; al doilea și al treilea însă n-au fost amintite sau utilizate până acum de nimeni după știința mea.
- Al.3 Am de gând să editez în decursul acestui an toate trei memoriile.
- Al.4 Aici prezint primul dintre memoriile amintite. În acest memoriu numele autorului nu este menționat, dar ca urmare a conținutului său, cât și a actelor referitoare la el existente în Arhiva de război î.r. nu există nici o îndoială că la originea sa este primul administrator al Bucovinei, general Gabriel baron Splény von Mihály.

- Ab.5 Das Original, eine Papierhandschrift von 4 unpaginierten und 250 paginierten Folioseiten mit einer 7 Seiten umfassenden Tabelle, befinden sich, wie gesagt, in dem k. und k. Kriegsarchiv. Außer dem ist noch eine Abschrift bekannt, die das k.k.geheime Haus-, Hof- und Staatsarchiv bewahrt. Die Abschrift zählt gleichfalls 254 Folioseiten. Davon sind die 7 letzten mit einem von unbekannter Hand stammenden Anhang ausgefüllt, der den Titel führt: *Anmerkungen über die Beschreibung des Buccoviner Districts, welche von Herrn Generale, Baron von Spleni ist verfasst worden.* Diese Anmerkungen beziehen sich auf Th.1, Cap.1, 3, 4, u.5.
- Ab.6 Der Wiedergabe liegt das Original zu grunde, die erheblicheren Abweichungen der Abschrift sind in den Fußnoten angezeigt.
- Ab.7 Da es hauptsächlich auf die sachliche Richtigkeit des Textes ankommt, wurde nicht nur die Interpunction, sondern auch die Trennung und Verbindung der Worte und Worttheile den modernen Grundsätzen angepaßt, demnach Bauart, mittelmäßig, zuerst etc. statt Bau-Art, mittel-mäßig, zu-erst etc. gesetzt. Ferner wurde die Verdopplung, beziehungsweise Verstärkung der Buchstaben f und k in den mit zwei oder mehr Consonanten auslautenden Worten und Silben (z.B. Ankunfft, Klaffter, Marckt etc.) weggelassen und bezüglich der großen und kleinen Anfangsbuchstaben eine consequente Regel durchgeführt. Im Uebrigen wurde die der Handschrift eigene Schreibweise beibehalten; insbesondere blieben die Eigennamen von Personen, Orten, Ländern und Völkern unverändert.
- Ab.8 Was endlich die sachliche Behandlung des Textes anbelangt, ließ ich es mir angelegen sein, die einzelnen Angaben auf ihre Richtigkeit zu prüfen. Das Resultat dieser Untersuchung wird der Leser in den Fußnoten finden. Ausgenommen sind Erläuterungen, die einen größeren Raum einnehmen. Diese sind in die Einleitung verlegt.
- Ab.9 Ich habe nun noch die angenehme Pflicht, dem Direktor des k.k. geheimen Haus-, Hof- und Staatsarchivs, sowie dem Direktor des k. und k. Kriegsarchivs, nämlich Sr. Excellenz Herrn Alfred Ritter v. Arne th und dem Herrn Generalmajor Leander Ritter v. We t z e r, für die Bereitwilligkeit, mit der sie mir die Handschriften zugesendet haben, den innigsten Dank auszusprechen.

C z e r n o w i t z ,
im Jänner 1893.
Dr. J.Polek

- Al. 5 Originalul, un manuscris pe hârtie, compus din 4 fețe *in folio* nepaginate și 250 paginate și un tabel cuprinzând 7 pagini, se găsește în Arhiva de Război î.r. precum s-a spus. Afară de aceasta se mai cunoaște o copie păstrată în Arhiva secretă de casă, curte și stat. Copia cuprinde și ea 254 de pagini *in folio*. Ultimele 7 pagini cuprind o anexă scrisă de o mână necunoscută, care poartă titlul: *Note private la descrierea districtului Bucovinei, redactată de generalul baron von Spléni*. Aceste note se referă la partea I, cap. 2, 3, 4 și 5.
- Al. 6 La baza copiei este originalul; devierile semnificative sunt indicate în note de subsol.
- Al. 7 Fiind vorba în principal de corectitudinea factică a textului, nu numai interpuncția, ci și separarea și legarea cuvintelor și a părților de cuvânt sunt adaptate principiilor moderne, deci s-a ortografiat *B a u a r t , m i t t e l m ä ß i g , z u e r s t* etc. în loc de *B a u - A r t , m i t t e l - m ä ß i g , z u e r s t*. S-a eliminat, de asemenea, dedublarea respectiv întărirea literelor *f* și *k* în cuvintele și silabele terminate în două sau mai multe consoane (de ex. *Ankunfft, Klaffter, Marckt* etc.) și s-a respectat o regulă consecventă cu privire la inițialele mari și mici. În alte privințe s-a păstrat modul particular de scriere a manuscrisului, îndeosebi numele proprii ale persoanelor, localităților, țărilor și popoarelor au rămas neschimbate.
- Al. 8 În sfârșit, în ceea ce privește tratarea factuală a textului; mi-am dat silința să examinez justetea indicațiilor individuale. Rezultatul acestor cercetări cititorul îl va găsi în notele de subsol. Excepție fac explicațiile care ocupă un spațiu mai însemnat. Acestea sunt plasate în Introducere.
- Al. 9 Mai am plăcuta îndatorire să exprim cele mai profunde mulțumiri directorului Arhivei î. r . de casă, curte și stat, precum și directorului Arhivei î.r. de război, anume excelenței sale domnului Alfred cav. de *Ar n e t h* și generalului-maior Leander cav. de *W e t z e r*, pentru bunăvoința de a-mi fi trimis manuscrisele.

C e r n ă u ți ,
ianuarie 1893
Dr. J. Polek

EINLEITUNG

- Ab.10 Den österreichisch-ungarischen Adelsgeschlechtern, die ausgezeichnete Sprossen im Dienste des Staates und des Heeres aufzuweisen haben, ist auch die freiherrliche Familie Splény von Mihálydy beizuzählen.
- Ab.11 Die Splény sind eine ursprünglich deutsche protestantische Familie Namens Neußel. Als der erste dieses Namens erscheint Jakob Neußel von Splény, um die Mitte des 17. Jahrhunderts zuerst Rector zu Szent Iván, dann Prediger zu Rosenberg. Von seinen drei Söhnen ist der dritte, Jakob, Stammvater der heutigen Freiherren von Splény, die mit Jakob's Sohne Stephan oder (wie ihn andere nennen) Ladislaus Jakob, der in Würdigung seiner im Türkenkrieg geleisteten Dienste von Kaiser Karl IV. im Jahre 1722 in den Freiherrnstand erhoben wurde, den Namen Splény von Mihálydy annahmen. Von Stephan stammte der k.k. General der Cavallerie Gabriel Anton, von diesem wieder Gabriel, der Verfasser der vorliegenden Denkschrift, ab¹.
- Ab.12 Gabriel Freiherr Splény wurde am 2. October 1734 in Oberungarn geboren. Von seinem Vater für den Justizdienst bestimmt, wurde er nach Absolvierung des Kaschauer Jesuiten-Gymnasiums nach Wien geschickt, um in der Theresianischen Ritterakademie den Rechtsstudien obzuliegen. Im entscheidenden Momente jedoch setzte er es durch, daß er dem Beispiele seines Vaters und Großvaters folgen durfte. Er wurde der Kaiserin Maria Theresia vorgestellt, die ihn sofort zum Fähnrich ernannte.
- Ab.13 So betrat Splény im Jahre 1752, 18 Jahre alt, die militärische Laufbahn und fand bald darauf im siebenjährigen Kriege Gelegenheit, durch hervorragende Leistungen seinen Namen zu Ehren und Glanz zu bringen. Er focht bei Lobositz, Liegnitz, Breslau und Leuthen mit und wohnte den Belagerungen von Olmütz, Neiße, Glatz und Schweidnitz bei. Ueberall zeichnete er sich derart aus, daß er nach kaum sieben Dienstjahren, im Jahre 1759, zum Major befördert wurde. Nach neun Jahren, 1768, stieg er zum Obersten und fünf Jahre darauf, 1773, zum Generalmajor empor.
- Ab.14 In dem letztgenannten Jahre begleitete Splény einige Zeit den Kaiser auf dessen Reise durch Galizien². Dem großen Menschenkenner, Josef II., entging des Generals vielseitiges, tiefes und gründliches Wissen nicht. Beweis hiefür, daß er ihm im Jahre 1774 eine bedeutsame Sendung, die Occupation des nördlichen Theils der Moldau, der heutigen Bukowina, und die Organisation dieses Landes übertrug. Und Splény täuschte das in ihn gesetzte Vertrauen nicht. Er erwarb sich nicht nur die Zufriedenheit des Kaisers und der Kaiserin, sondern hinterließ auch in der Bukowina eine dankbare Erinnerung an seine daselbst entwickelte segensreiche Tätigkeit.

INTRODUCERE

- Al.10 Printre familiile nobile austro-ungare, din care fac parte descendenți remarcabili prin serviciile aduse statului și armatei, se numără și familia Splény von Mihálydy.
- Al.11 La originea neamului Splény este o familie germană protestantă pe nume Neußel. Ca cel dintâi cu acest nume apare Jakob Neußel von Splény pe la mijlocul școlului al XVII-lea, mai întâi rector la Szent Iván, apoi predicator la Rosenberg. Dintre cei trei fii ai săi, al treilea, Jakob, este strămoșul baronilor Splény de astăzi, care au fost ridicați de împăratul Carol al VI-lea în anul 1722 la rangul de baroni odată cu fiul lui Jakob, Stephan, sau (cum îi spun alții) Ladislaus Jakob, care în virtutea serviciilor aduse în războiul cu turcii, a luat numele de Splény von Mihálydy. Din Stephan se trage generalul î.r. de cavalerie Gabriel Anton, iar din acesta, la rândul său, Gabriel, autorul memoriului de față¹.
- Al.12 Gabriel baron Splény von Mihálydy s-a născut la 2 octombrie 1734, la Ternye, în Ungaria superioară. Destinat de tatăl său carierei juridice, a fost trimis, după absolvirea gimnaziului iezuit din Kaschau, la Viena, ca să se dedice în Academia nobiliară Theresiană studiilor de drept. În momentul decisiv a reușit să impună să i se permită să urmeze exemplul tatălui și bunicului său. A fost prezentat împărătesei Maria Theresia, care l-a numit stegar.
- Al.13 Astfel, Splény și-a început, în anul 1752, la vârsta de 18 ani, cariera militară și găsi curând ocazia să aducă numelui său onoare și strălucire prin fapte deosebite în războiul de 7 ani. A luptat la Lobositz, Liegnitz, Breslau și Leuthen și a participat la asediile de la Olmütz, Neiß, Glatz și Schweidnitz. Peste tot s-a remarcat într-o astfel de măsură, încât, după numai 7 ani de serviciu, a fost avansat, în anul 1759, la gradul de maior. După 9 ani, la 1768, a fost ridicat la gradul de colonel și cinci ani mai târziu, la 1773, la cel de general-maior.
- Al.14 În anul din urmă amintit mai sus, Splény l-a însoțit câțva timp pe împărat în călătoria sa prin Galiția². Marelui cunoscător de oameni, Iosif al II-lea, nu i-au scăpat cunoștințele multilaterale, profunde și temeinice ale generalului. Ca dovadă i-a încredințat în anul 1774 o misiune importantă, ocuparea părții de nord a Moldovei, a Bucovinei de astăzi, și organizarea acestei țări. Și Splény nu a înșelat încrederea ce i s-a acordat. El nu și-a dobândit numai mulțumirea împăratului și a împărătesei, ci a lăsat și în Bucovina o amintire de recunoștință pentru activitatea binefăcătoare desfășurată aici.

- Ab.15 Der bayerische Erbfolgestreit hatte bereits im März 1778 die Gegensätze zwischen Oesterreich und Preußen so verschärft, daß der Krieg unvermeidlich schien. Schon wurden beiderseits die Truppen an die Grenze vorge-schoben. Ohne Zweifel wünschte Splény an dem Kriege theilzunehmen. Er gieng, als er am 6. April 1778 aus der Bukowina schied, direct nach Mähren ab und zeichnete sich während dse Winterfeldzuges 1778/79 in den Kämp-fen bei Troppau, Jaktar, Mösning und Jägerndorf durch Tapferkeit und Umsicht aus.
- Ab.16 Weit glänzendere Gelegenheit zur Bethätigung seines Kriegergeistes fand Splény als Feldmareschall-Lieutenant – diese Würde hatte er im Jahre 1785 erlangt – in dem Türkenkriege von 1788 bis 1790.
- Ab.17 Prinz Josias zu Sachsen-Coburg-Saalfeld, der mit seinem Armee-corps von Galizien und der Bukowina aus gegen die Türken operierte, hatte im Juli 1788 C h o t i n eingeschlossen. Um den Entsatz dieser Festung zu verhin-dern, erhielt SplÉnyi den Befehl, mit seiner kleinen Truppenabteilung gegen J a s s y , wo gegen 20.000 Tataren standen, vorzurücken. Auf dem Marsche angegriffen, drängte er den weit überlegenen Feind zurück und erstürmte Jassy (3. September 1788). Kurz darauf zum Schutz der siebenbürgischen Grenze nach dem oberen Sereththal berufen, erfocht er (am 14. October) bei A d s c h u d einen glänzenden Sieg, in Folge dessen ein Theil der sie-benbürgischen Armee vor den feindlichen Angriffen sicher blieb. Für diese That wurde Splényi zum Inhaber des 51. Infanterieregiments ernannt.
- Ab.18 Nach der Schlacht bei Adschud führte Splényi zufolge eines kaiserlichen Handschreibens seine Truppen, die nunmehr an der siebenbürgischen Gren-ze entbehrllich wurden, zur bukowinisch-galizischen Armee zurück und begab sich zum Prinzen Coburg ins Winterquartier nach Roman.
- Ab.19 Im folgenden Jahre, 1789, zogen die Türken immer mehr und mehr Streitkräfte bei F o k s c h a n zusammen. Dahin rückte daher auch Coburg vor. Am 31. Juli standen die beiden Heere einander gegenüber. Tags darauf kam es zur Schlacht. Splény führte die dritte, den äußersten rechten Flügel bildende Colonne. Noch im Aufmarsch begriffen, wurde sie von den tür-kischen Reitern angefallen. Aber Splény warf den Feind zurück und schlug den ganzen linken Flügel der Türken in die Flucht. Dann stellte er sich an die Spitze des Regiments Karl Schröder und erstürmte einen Theil der feindlichen Verschanzungen vor Fokschan und das Kloster Sarnal. Bald war die Flucht der Türken allgemein. So war, wie der Commandirende in sei-nem Berichte sagt, das Glück dieses Tages dem Feldmarschall-Lieutenant Splény zu verdanken. Dafür wurde er im Jahre 1790 mit dem Comman-deurkreuz des Maria TheresienOrdens – das Ritterkreuz hatte er im Dezem-ber 1789 für seine Leistungen bei Adschud erhalten – ausgezeichnet.
- Ab.20 Im Jahre 1790 wurde Splény zu mehreren wichtigen militärisch-diploma-

- Al.15 Conflictul legat de moștenirea bavareză ascuțise încă din martie 1778 atât de puternic contradicțiile dintre Austria și Prusia, încât războiul părea inevitabil. De amândouă părțile trupe fuseseră deplasate înspre granițe. Fără îndoială Splény voia să participe la război. La 6 aprilie 1778, când părăsi Bucovina, se deplasă direct în Moravia, unde se remarcă în timpul campaniei de iarnă din 1778/79 în luptele de la Troppau, Jaktar, Mösning și Jägerndorf prin curaj și prevedere.
- Al.16 Ocazii mult mai strălucite pentru afirmarea spiritului său războinic găsi Splény ca feldmareșal-locotenent – un rang pe care-l obținuse în anul 1785 – în războiul cu turcii dintre 1788 și 1790.
- Al.17 Prințul Josias zu Sachsen-Coburg-Saalfeld, care opera cu corpul său de armată din Galiția și Bucovina împotriva turcilor, asediase în iulie 1788 Hotinul. Pentru a împiedica depresurarea cetății, Splény primise ordinul să înainteze cu mica sa unitate de trupe către Iași, unde staționau 20 000 de tătari. Atacat în timpul marșului, el respinse inamicul mult superior și cuceri Iașii (3 septembrie 1788). Chemat imediat după aceea în valea superioară a Siretului pentru apărarea graniței cu Transilvania, dobândi (la 14 octombrie) o victorie strălucită la Adjud, ca urmare a căreia o parte a armatei din Transilvania rămase la adăpost de atacurile dușmanului. Ca răsplată pentru această faptă, Splény a fost numit proprietar al regimentului 51 de infanterie.
- Al.18 După lupta de la Adjud, în urma unei scrisori olografie a împăratului, Splény își va însoți trupele, devenite inutile la granița Transilvaniei, înapoi la armata bucovineano-galițiană și se duse la cartierul de iarnă al prințului Coburg la Roman.
- Al.19 În anul următor, 1789, turcii concentrară tot mai multe forțe militare lângă Focșani. De aceea și Coburg înaintă într-acolo. La 31 iulie cele două armate stăteau față în față. A doua zi începu bătălia. Splény conducea coloana a treia, care forma aripa extremă dreaptă. Ea fu atacată de cavaleria turcă încă la intrarea în dispozitiv. Dar Splény respinse inamicul și puse pe fugă toată aripa stângă turcă. Apoi se puse în fruntea regimentului Karl Schröder și cuceri o parte din întăriturile inamice de la Focșani și mănăstirea Sarnal. În curând fuga turcilor se generalizează. Astfel, cum spunea în raportul său comandantul, norocul zilei se datora feldmareșalului-locotenent Splény. Pentru aceasta fu decorat în anul 1790 cu crucea de comandor al ordinului Maria Theresia – crucea de cavaler o primise în decembrie 1789 pentru realizările sale de la Adjud.
- Al.20 În anul 1790, Splény a fost folosit cu succes în mai multe misiuni

tischen Sendungen mit Erfolg verwendet und im Jahre 1791 mit der Obergespanswürde des Szabolcser Comitats betraut. Beim Ausbruch des französischen Krieges finden wir ihn jedoch wieder unter den Fahnen. Er commandierte in Wurmser's Abwesenheit die Armee am Unterrhein.

Ab.21 Im Jahre 1795 ernannte ihn Kaiser Franz zum wirklichen geheimen Rathe und verlieh ihm dann das Commando über die Festung Olmütz. Mit diesem Posten schloß er die Bahn seines wirkenden Soldatenlebens. Er starb am 1. April 1818 im 84. Lebensjahre zu Szilvas Ujfalu unweit Kaschau, betrauert von 8 Töchtern und 2 Söhnen, die ihm von seinen 17 Kindern noch geblieben waren.

Ab.22 „Tiefreligiöser Sinn war die Grundlage seines Charakters, der eine unerschütterliche Treue und Anhänglichkeit an Monarchen und Vaterland und eine seltene, sich durch wirksame Wohlthätigkeit schön äußernde, mit Heiterkeit des Geistes und Festigkeit des Gemüthes gepaarte Herzensgüte entkeimte. Rechtlich und offen in Wort und That, aufrichtig und beständig als Freund, unverführt durch Glück, ungebeugt durch Unglück, wurde von Allen, die ihn kannten, seinen Tugenden und hohen Eigenschaften als Mensch und Mann, der Zoll ungeheuchelter Verehrung und Liebe“³.

Ab.23 In der B u k o w i n a war General S p l é n y vom 1. September 1774 bis zum 6. September 1778 thätig.

Ab.24 Zunächst lag ihm die Occupation des Landes ob.

Ab.25 Um eine directere und bequemere Verbindung zwischen Siebenbürgen und dem bei der ersten Theilung Polens im Jahre 1772 gewonnenen Galizien herzustellen, hatte J o s e p h I I . im Juni 1773 die Erwerbung der nördlichen Moldau angeregt⁴. Die nächste Folge war, daß an der galizisch-moldauischen Grenze vorläufig die Aussteckung der Adler unterblieb. Dann wurde im Frühjahr 1774 das anstoßende moldauische Gebiet von dazu eigends ausgeschickten Officieren unter der Leitung des Majors von M i e g mappiert. Die Besetzung des Landes sollte aber erst nach dem Ausmarsch der Russen, die seit 1769 *jure belli* Herren der Donaufürstenthümer waren, vollzogen werden mit der Begründung, daß es eine von den Türken usurpierte Zugehör Pokutiens sei. Als daher die Moldau durch den Friedensschluß von Kutschuk Kainardsche (16. Juli 1774) an die Türkei zurückgefallen war, wußte der Wiener Hof sofort die Einwilligung des russischen Feldmarschalls R o m a n z o w zur Vorschickung einiger Truppenkörper zu erlangen.

Ab.26 Die Occupationstruppen, 4 Bataillone Infanterie (von den Regimentern Brinken, Nugent, Stain und Siskowitsch) und ein Husarenregiment (Barco), die im November 1774 noch um ein Bataillon Infanterie (vom Regimente Thürheim) und ein Husarenregiment (Hadik) verstärkt worden sind, wurden dem Generalmajor S p l é n y unterstellt, der sein Quartier in Czernowitz nehmen sollte.

Ab.27 Am 31. August 1774 rückten die Garnisons-Bataillone Nugent und Sisko-

importante militaro-diplomatice, iar în anul 1791 i s-a acordat titlul onorific de comite al comitatului Szabolcz. La izbucnirea războiului cu Franța îl găsim din nou sub arme. În absența lui Wormser comandă armata de pe Rinul inferior.

- AI.21 În anul 1795, împăratul Franz îl numi consilier secret adevărat și-i încredință apoi comanda cetății Olmütz. În acest post își încheie cariera sa militară activă. Muri la 1 aprilie 1818, la vârsta de 84 de ani, la Szilvas Ujfalu aproape de Kaschau, regretat de cele 8 fiice și cei 2 fii cîți mai rămăseseră din cei 17 copii ai săi.
- AI.22 „Un sentiment religios adânc forma temelia caracterului său, din care izvora o credință și o afecțiune de nezdruccinat pentru monarh și patrie și o bunătate rară a inimii, care se manifesta frumos printr-o caritate activă și se împerechia cu o seninătate a spiritului și o fermitate a caracterului. Drept și deschis în vorbă și faptă, sincer și constant ca prieten, nesusus de noroc, necopleșit de nenoroc, el deveni pentru toți cei care i-au cunoscut virtuțile și înaltele sale însușiri ca om și bărbat, obiect de adorație și dragoste neprefăcută”³.
- AI.23 În B u c o v i n a , generalul S p l é n y a fost activ de la 1 septembrie 1774 până la 6 aprilie 1778.
- AI.24 Întâi i-a revenit ocuparea țării.
- AI.25 Pentru a realiza o legătură mai directă și mai comodă între Transilvania și Galiția, câștigată în 1772 la prima împărțire a Poloniei, Iosif al II-lea a propus în iunie 1773 achiziționarea Moldovei de nord⁴. Urmasa imediată a fost că marcarea prin pajure a graniței dintre G a l i ț i a și Moldova s-a suspendat deocamdată. Apoi, în primăvara 1774, s-a întocmit harta regiunii moldovenești învecinate de către ofițeri anume trimiși în acest scop sub conducerea maiorului von M i e g . Însă ocuparea țării urma să aibă loc abia după plecarea trupelor rusești, care erau *iure belli* din 1769 stăpânii Principatelor Dunărene, sub motiv că ar fi vorba de o anexă a Pocuției uzurpată de turci. De aceea, atunci când prin pacea de la Kuciuk Kainargi (16 iulie 1774), Moldova revine Turciei, Curtea de la Viena a știut să obțină învoirea feldmareșalului rus, contele R o m a n ț o v , de a avansa câteva corpuri ale trupei (*în alte surse numele comandantului rus este Rumianțev, n.n.*).
- AI.26 Trupele de ocupație, 4 batalioane de infanterie (din regimentele Brinken, Nugent, Stain și Siskowitsch) și un regiment de husari (Barco), întărite în noiembrie cu un batalion suplimentar de infanterie (din regimentul Thürheim) și un regiment de husari (Hadik), au fost puse sub comanda generalului-maior S p l é n y , care urma să-și stabilească cartierul la Cernăuți.
- AI.27 La 31 august 1774, batalioanele de garnizoană Nugent și

witsch nebst einer Division Barco-Husaren, von dem schon genannten Major M i e g geführt, in die Bukowina ein. Ungefähr 6 Wochen später folgte der Commandierende mit den übrigen Truppen nach. Seit dieser Zeit finden wir in Czernowitz eine wohlorganisierte Regierung eingeführt⁵. Doch datiert Splény „seine Thätigkeit als Administrationsdirector über die Bukowina mit dem Amtssitze in Czernowitz schon seit dem 1. September 1774“⁶.

- Ab.28 Am 25. October ist auch schon der Cordon von Preworodek am Dniester über Werboutz, Czernawka, Czernowitz, Ostrica, Molodia, Berlince, Sereth, Kalafindestie, Suczawa, Kapukodrului, Wama, Kimpolung und Dorna bis an die siebenbürgische Grenze vollendet.
- Ab.29 Die Aussteckung der Grenzdler wurde mit der Bewilligung des Grafen Romanzow am 16. November 1774 vorgenommen.
- Ab.30 Was Splény bei seiner Ankunft in Czernowitz und bei der darauf vorgenommenen „Visitirung“ besonders in die Augen fiel, war die höchst unvorthellhaft gezogene Grenze. Sie entsprach nach seiner Ansicht weder den militärischen noch politischen Absichten des Kaiserhauses, da sie sich den Hauptorten Sadagura, Czernowitz, Sereth und Suczawa, sowie der zur Verbindung der Länder Siebenbürgen und Galizien projectierten Straße bis auf eine kleine Entfernung näherte und gegen feindliche Ueberfälle keinen Schutz gewährte. Er suchte daher bei dem galizischen Generalcommando um die Erlaubnis zur Vorrückung der Truppen an. Auf diese Weise wurde auf Splény's Antrag im Jänner und Februar 1775 die Occupation bis an den Rokitna-, Lukawitza- und Molnitzabach ausgedehnt und der Sereth als Grenze gegen das moldauische Gebiet gewonnen. Eine neue Vorrückung fand im März desselben Jahres auf Anregung des Feldmarschall-Lieutenants Baron B a r c o⁷ statt. Die Truppen rückten damals über den Lukawitzabach hinaus bis zum Hertzabache vor.
- Ab.31 Inzwischen hatte der Wiener Hof durch den Internuntius Baron Thugut die Verhandlungen wegen Abtretung der Bukowina mit der Pforte angeknüpft. Sie führten zur Convention vom 7. Mai 1775, durch welche „die Ländereien zwischen dem Dniester, Pokutien, Ungarn und Siebenbürgen“ für immer an Oesterreich abgetreten wurden.
- Ab.32 Als Grenze wurde eine Linie bestimmt, durch die Dorna-Kandreni, Stulpikani, Kapukodrului, Suczawa, Sereth und Czernowitz „kaiserlich“, die zur Festung Chotin gehörigen Grundflächen (les terrains affectés à la Forteresse de Chotzim) aber türkisch blieben. Die genaue Abgrenzung soll durch eine gemischte Commision vollzogen werden. Diese begann ihre Verhandlung am 14. September 1775.
- Ab.33 Anfangs November 1775 war die Grenze von Siebenbürgen bis Czernawka ausgeglichen. Jetzt aber stellten sich Meinungsverschiedenheiten ein. Während der österreichische Commissär, Baron von Barco, seiner Instruction

- Siskowitsch au pătruns, împreună cu un divizion al husarilor lui Barco în Bucovina conduse de mai sus numitul maior Mieg. Aproximativ 6 săptămâni mai târziu a urmat comandantul cu restul trupelor. Din acest moment a fost introdusă la Cernăuți o guvernare bine organizată⁵. Totuși Splény datează „activitatea sa de director al administrației Bucovinei cu sediul la Cernăuți încă de la 1 septembrie 1774“⁶.
- Al.28 La 25 octombrie s-a și încheiat instalarea Cordonului de la Prevorodek pe Nistru peste Verbăuți, Cernauca, Cernăuți, Ostrița, Molo-dia, Berline, Siret, Calafindești, Suceava, Capul Codrului, Vama, Câmpulung și Dorna până la granița cu Transilvania.
- Al.29 Marcarea cu stâlpi de graniță cu pajure s-a întreprins cu învoirea contelui Romanțov la 16 noiembrie 1774.
- Al.30 Ceea ce l-a frapat îndeosebi pe Splény la sosirea sa la Cernăuți și la „vizitarea“ care a urmat, a fost trasarea deosebit de defavorabilă a graniței. Ea nu corespundea, după părerea sa, nici intențiilor militare, nici celor politice ale Casei imperiale, căci ea se apropia la o distanță mică de localitățile principale Sadagura, Cernăuți, Siret și Suceava, precum și de șoseaua proiectată pentru a realiza legătura dintre țările Transilvania și Galiția, neacordând o acoperire împotriva unor atacuri inamice. El ceru, de aceea, Comandamentului general al Galiției permisiunea de a-și avansa trupele. În acest fel s-a extins la propunerea lui Splény, în ianuarie și februarie 1775, ocupația până la pâraiele Răchitna, Lucavița și Molnița și s-a obținut râul Siret drept graniță cu regiunea moldovenească. Un alt avans a avut loc în martie a aceluiași an la inițiativa feldmareșalului-locotenent baron Barco⁷. Cu această ocazie trupele au trecut pârâul Lucavița, ajungând până la pârâul Herța.
- Al.31 Între timp, Curtea vieneză a contactat, prin intermediul inter-nunțului baron Thugut, Poarta în vederea tratatelor pentru cedarea Bucovinei. Acestea au dus la Convenția din 7 mai 1775, prin care „teritoriile dintre Nistru, Pocuția, Ungaria și Transilvania“ vor fi cedate pentru totdeauna Austriei.
- Al.32 Drept graniță s-a stabilit o linie între Dorna Căndrenilor, Stulpicani, Capul Codrului, Suceava, Siretul și Cernăuți rămăneau „impe-riale“, în timp ce teritoriile ce țineau de fortăreața Hotin (les terrains affectées à la Forteresse de Chotzim) rămăneau turcești. Delimitarea exactă urma să fie făcută de către o comisie mixtă. Aceasta și-a înce-put tratativele la 14 septembrie 1775.
- Al.33 La începutul lui noiembrie 1775 se căzuse de acord asupra graniței de la Transilvania până la Cernauca. Acum însă apărură divergențe de păreri. În timp ce comisarul austriac, baronul von Barco, insista,

gemäß darauf bestand, daß eine von Czernawka nach Rohatin am Dniester gezogene Linie die Grenze bilde, weigerte sich der Türke Tahir Aga, auch nur eine Handbreit von dem Chotiner Territorium abzutreten, und reclamirte sogar die zwischen dem Sereth und der Suczawa gelegene, schon abgetretene Enklave für die Pforte. Schließlich stand Oesterreich von seinem Begehren ab. Als Ersatz dafür wurde ihm in der Convention explicatoire vom 12. Mai 1776 das Gebiet zwischen dem Rokitnabache und dem Hukograbem, den man im October 1775 als Grenze angenommen hatte, zugesprochen. Im Südosten blieb die Grenze noch unentschieden. Sie wurde am 2. Juli 1776 durch die Convention von Palamutka, dem Verlangen der Pforte gemäß, festgestellt.

Ab.34 Die zweite, nicht minder wichtige Aufgabe, die Splény in der Bukowina zu lösen hatte, war: „das Land aus seiner Verwahrlosung zu befreien, der westländischen Cultur zu erschließen, eine neue Ordnung der Dinge zu begründen und mit schonender Hand den neuen Theil dem alten Reiche anzugliedern“⁸. Mit welchem Eifer und Geschick er diese Aufgabe erfaßte, beweist schon sein *Ohnmaßgeblicher Entwurf zu einer Militärischen Einrichtung des k.k. Enklavirten Moldauischen Antheils* vom 10. Dezember 1774⁹. Noch deutlicher leuchtet seine organisatorische Thätigkeit aus der vorliegenden *Beschreibung des Bukoviner Districts* heraus.

Ab.35 Diese letztere Denkschrift ist undatiert, doch läßt sich aus ihrem Inhalte, wie Splény's Autorschaft, so auch der Zeitpunkt ihrer Abfassung erweisen.

Ab.36 Auf Seite 10 schließt Splény die über die Grenzen der Bukowina angestellte Betrachtung mit den Worten: es werde noch darauf ankommen, „wie sich in der Bestimmung derenselben die beyde respective Allerhöchsten Höfe bei der zu veranlassenden Demarcations-Commission einverstehen werden“; vermuthlich werde weder die von ihm projectierte noch die zu allererst gezogene Linie beibehalten werden. Und tatsächlich entsprechen die von Splény angegebenen Grenzen den Verträgen vom 12. Mai und 2. Juli 1776 nicht; sie stimmen aber auch nicht mit den Abmachungen vom 14. September bis Ende October 1775 überein. Sollte etwa die Grenzausgleichung ohne Wissen des Landeschefs stattgefunden haben? Diesem Gedanken wird wohl Niemand eine Berechtigung zuerkennen. Es bleibt also wohl nur die Annahme übrig, daß die Denkschrift noch vor dem Beginn der Grenzausgleichung, also vor dem 14. September 1775, geschrieben worden ist.

Ab.37 Weiter spricht Splény auf S. 2 von seiner „einjährigen hiesigen Anstellung“. Nun ist aus dem Obigen bekannt, daß er seine Thätigkeit als Administrator der Bukowina vom 1. Sept. 1774 ab datiert. Die Denkschrift kann also auch nicht früher als im Aug. des nächsten Jahres verfaßt worden sein. Ihre Abfassung fällt demnach in die Zeit vom 15. Aug. bis 15. Sept. 1775 und ist auf diesen Zeitpunkt das statistische Detail, wie Flächeninhalt, Familienanzahl etc. zu beziehen.

conform instrucțiunilor sale, ca o linie trasată de la Cernauca la Rohatin pe Nistru să formeze granița, turcul Tahir Aga refuza să cedeze chiar și un lat de palmă din teritoriul Hotinului și reclama chiar pentru Poartă până și enclava situată între râurile Siret și Suceava, care fusese deja cedată. În sfârșit, Austria a renunțat la pretenția sa. În schimb, i s-a atribuit printr-o „Convention explicatoire“ din 12 mai 1775 regiunea dintre pârâul Răchitna și șanțul Hucu, care fusese acceptat în octombrie 1775 drept graniță. În sud-est, granița rămase indecisă. Ea a fost stabilită la 2 iulie 1776 prin convenția de la Balamutca, conform cu cererile Porții.

A1.34 A doua problemă, nu mai puțin importantă, pe care Splény trebuia s-o rezolve în Bucovina era: „să elibereze țara din starea ei de decădere, să-i deschidă accesul la cultura apuseană, să introducă o nouă ordine a lucrurilor și să alipească cu o mână îngăduitoare această parte nouă vechiului imperiu“⁸. Cu câtă râvnă și îndemănare și-a asumat această misiune, o dovedește *Nedeterminantul său Proiect al organizării militare î.r. a porțiunii enclavate moldovene* din decembrie 1774⁹. Încă mai clar reiese activitatea sa organizatorică din prezenta *Descriere a districtului Bucovinei*.

A1.35 Acest din urmă memoriu este nedatat, dar din conținutul său se poate deduce atât paternitatea lui Splény, cât și data redactării lui.

A1.36 La pagina 10, Splény încheie considerațiile făcute cu privire la granițele Bucovinei cu cuvintele: lucrurile vor mai depinde „de felul în care se vor înțelege la fixarea lor respectivele înalte Curți în Comisia de demarcare ce urmează să se instituie“; probabil că nici linia proiectată de el, nici aceea trasată inițial nu va fi menținută. Și, într-adevăr granițele indicate de Splény nu corespund tratatelor de la 12 mai și 2 iulie 1775, dar ele nici nu corespund înțelegerilor dintre 14 septembrie și sfârșitul lui octombrie 1775. Oare să se fi ajuns la un compromis asupra graniței fără știința capului țării? Cred că nimeni n-ar acorda credit acestui gând. Rămâne deci să presupunem că Memoriul a fost redactat încă înaintea compromisului cu privire la graniță, deci de 14 septembrie 1775.

A1.37 Mai departe, Splény vorbește la pag. 2 despre „instalarea sa de acum un an“. Din cele de mai sus se știe însă că-și datează activitatea de administrator al Bucovinei ca începând din 1 septembrie 1774. Deci Memoriul nu putea fi redactat mai devreme decât în august al anului următor. Redactarea lui cade deci între 15 august și 15 septembrie 1775 și deci detaliile statistice ca arie, numărul familiilor etc. trebuie raportate la acest interval de timp.

Ab.38 Nicht alle Splény'schen Reformvorschläge wurden ausgeführt; im Großen und Ganzen aber bildet sein Programm das Reformprogramm der österreichischen Herrschaft in der Bukowina. Darum gilt, was Zieglauer so schön von Splény's *Ohnmaßgeblichen Entwurf* sagt, in noch höherem Maße von dessen *Beschreibung des Bukoviner Districts*: „Splény hat die Fackel entzündet, in deren Lichte die Wege gewiesen wurden, welche die Späteren betraten. Darum bleibt diese Denkschrift des Generals billig an den Anfang der Geschichte des Landes gestellt, seit dasselbe als Glied eines großen und gewaltigen Staatswesens unter dem Scepter des habsburgischen Fürstenhauses steht“¹⁰.

- AI.38 Nu toate propunerile de reformă ale lui Splény au fost aduse la îndeplinire; totuși, în linii mari, programul său se identifică cu programul de reforme al dominației austriece în Bucovina. De aceea, ceea ce spune atât de frumos Ziegler despre *Proiectul nedeterminant* al lui Splény se referă în mai mare măsură la *Descrierea districtului Bucovina*: „ Splény a aprins flacăra în lumina căreia s-au conturat drumurile pe care au pășit urmașii. De aceea, acest Memoriu al generalului se așează pe drept la începutul istoriei țării, de când aceasta se găsește, ca membră a unei structuri statale mari și formidabile, sub sceptrul dinastiei habsburgice“¹⁰.

BESCHREIBUNG
DES BUKOVINER DISTRICTS

nach der vorherigen und jetzo noch bestehenden Beschaffenheit
deßelben nebst ohnmaßgebigen Vorschlag,
wie deßen bisherige Landesverfaßung
sowohl in *Politicis* als *Oeconomicis* in das künftige
verbeßert werden könnte

VORBERICHT

- Ab.1 Die schuldigste Pflicht eines getreuen Unterthans, den Dienst seines Souverains auf alle möglichste Art zu befördern, hat mich bewogen, gegenwärtige oeconomische und politische Beschreibung des Bukoviner Districts zu verfaßen und derselben eine Idée, wie diese Province einstweilen eingerichtet werden könnte, beyzurucken.
- Ab.2 Zu ein so anderen hätte ich mir zwar alle Mühe gegeben, während meiner einjährigen hiesigen Anstellung und dabey verwalteten Militair- sowohl als Civilgeschäften die erforderliche Kännniß zu erlangen; doch könnte es seyn, daß es mir an der genugsamen Einsicht und Beurtheilung gefehlet, und daß ich sofort ein meine Kräften übersteigendes Werk unternommen hätte.
- Ab.3 Auf diesen Fall nun solle mir meine reine Absicht, die Allerhöchsten Gnaden meines Souverains verdienen zu wollen, zur Entschuldigung dienen und den Werth dieser Unternehmung bestimmen.
- Ab.4 Das ganze Werk ist in drey Theile getheilet. In dem ersten beschreibe ich nebst denen geographischen und oeconomischen Gegenständen die vorherige Gebräuche und Regierungsform dieses Districts; in dem zweyten kommet vor die meiner Meynung nach dieser Provinz angemessenste Landesverfaßung auf Absicht deren in Policy-, Justitial- und Oeconomicalwesen jetzo gleich thunlicher Meliorationen; in dem dritten Theile endlichen wird von Meliorationen, die zur Einführung mehrere Zeit benöthigen, gehandelt.

DESCRIEREA DISTRICTULUI BUCOVINA

după precedenta și încă existența sa structură

împreună cu propunerea nedeterminantă,

cum s-ar putea îmbunătăți pe viitor

constituția de până acum a țării

atât *in politicis*, cât și *in oeconomicis*

RAPORT PRELIMINAR

- Al.1 Îndatorirea fundamentală a unui supus credincios, de a promova în orice fel posibil interesul suveranului său, m-a determinat să redactez prezenta descriere economică și politică a districtului bucovinean și de a-i adăuga o „*idée*“, cum s-ar putea întocmi deocamdată această provincie.
- Al.2 Mi-am dat toată silința să-mi însușesc, în una și în cealaltă privință, cunoștințele necesare în cursul slujbei mele de un an în acest loc și a administrării afacerilor militare, ca și a celor civile; s-ar putea totuși să-mi fi lipsit înțelegerea și judecata îndestulătoare și să fi întreprins o lucrare care mi-a depășit de la început forțele.
- Al.3 În acest caz, intenția mea curată de a merita bunăvoința suveranului meu să-mi servească drept scuză și să determine valoarea acestei întreprinderi.
- Al.4 Întreaga lucrare este împărțită în trei părți. În cea dintâi descriu, pe lângă realitățile geografice și economice, obiceiurile și forma de guvernare precedentă a acestui district; în a doua se întâlnește constituția acestei provincii, care ar fi, după părerea mea, cea mai potrivită pentru a aduce acestei provincii de îndată îmbunătățiri aplicabile în organizarea ei politică, judiciară și economică; în sfârșit, în partea a treia se tratează îmbunătățirile a căror introducere necesită mai mult timp.

ERSTER THEIL
VON DEM EHEHINIGEN ZUSTAND
VERSCHIEDENER GEGENSTÄNDE
DIESES BUKOVINER DISTRICTS

Erstes Hauptstück

Geographische Beschreibung
des Bukoviner Districts

Ab.5 **Aus was für Theilen des Moldauischen Fürstenthums dieser District formiret worden sey.** Zuforderist werden jene Theile des Fürstenthums Moldau angezeigt, welche zu diesem Bukoviner District gezogen worden sind. Solche sind nun folgende:

1. Ein kleiner aus 9 Dörfern bestehende Theil des Chotimer Districts;¹
2. fast der ganze Czernovitzer District, von welchem nur 2 Dörfer jenseits des Cordons geblieben;
3. der sogenannte Kumpilung RuBeste², aus 3 grosen Dörfern bestehend, welcher aber vielmehr als ein Theil des Czernovitzer Districts zu betrachten ist;
4. fast $\frac{3}{4}$ von dem Szutzawer District, von welchem nur 57 Dörfer ausgeschloßen geblieben;
5. das sogenannte Kumpilung Moldaveneste, aus welchem jedoch 2 Dörfer nicht in dieseitigen Cordon gefallen sind.

Ab.6 **Länge und Breite des Bukoviner Districts.** Dieser aus obbemelten Theilen des Fürstenthums Moldau bestehende und nunmehr unter dem Nahmen Bukovina bekannte District ist nach der von Mitternacht gegen Mittag laufenden Länge, und zwar von dem Einfluß des Pothorzebaches in den Dniester bis nach Baya 18 Meilen und von da bis an die Siebenbürgische Gränze (wann man diese Strecke nicht etwann lieber zu der Breite des Districts rechnen soll) 13 Meilen lang und *in perpendicular* Linien auf Pokutien, Marmarosch und Siebenbürgen verschiedentlich zu 5, 7, 9 bis 12 Meilen breit.

Ab.7 **Innhalt der Fläche an Quadratmeilen und Verhältniß der Ebenen gegen die Gebirgsgegend des Districts.** Die ganze Fläche des Districts enthält laut Ausrechnung deren Officiers vom Generalsstaab 194 ordinaire Quadratmeilen³, wovon beynahe $\frac{2}{5}$ hohes Gebürg, $\frac{2}{5}$ theils flaches, theils gehügeltes zum Wieswachß und Ackerbau geschicktes Land ausmachen dürften. Das letzte $\frac{1}{5}$ bestehet endlichen aus mittelmäßigem Gebürg, welches durchgehends mit Waldungen bewachsen ist. Das hohe Gebürg sowohl als auch das flache Land sind folglich mit Wälder häufig versehen; nur ist die Gegend zwischen dem Pruth und Dniester hievon auszunehmen,

PARTEA ÎNTÂI
DESPRE STAREA TRECUTĂ
A DIFERITELOR ELEMENTE
ALE DISTRICTULUI BUCOVINEAN

Primul capitol

Descrierea geografică
a districtului Bucovinei

- A1.5 **Din care părți ale Principatului Moldovei s-a format acest district.** În primul rând se arată acele părți ale Principatului Moldova care s-au înglobat în acest district al Bucovinei. Acestea sunt următoarele:
1. O mică porțiune compusă din 9 sate ale districtului Hotin¹;
 2. Aproape întregul district Cernăuți, din care numai 2 sate au rămas dincolo de Cordon;
 3. Așa-numitul Câmpulung Rusc², constând din 3 sate mari, dar care trebuie privit de fapt ca o parte a districtului Cernăuți;
 4. Aproape 3/4 din districtul Suceava, din care au rămas excluse doar 57 de sate.
 5. Așa-numitul Câmpulung Moldovenesc, din care însă 2 sate n-au căzut în interiorul Cordonului.
- A1.6 **Lungimea și lățimea districtului Bucovina.** Acest district, compus din părțile mai sus-amintite ale Principatului Moldova și acum cunoscut sub numele Bucovina, măsoară după o linie mergând de la miazănoapte la miazăzi, și anume de la vărsarea pârâului Podhorje în Nistru până la Baia 18 mile și de aici până la granița cu Transilvania (dacă această distanță n-ar trebui socotită ca făcând parte din lățimea districtului) 13 mile, deci în total 31 de mile și, după linii perpendiculare pe Pocuția, pe Maramureș și pe Transilvania, are lățimile diferite de 5, 7, 9 și 12 mile.
- A1.7 **Aria în mile pătrate și raportul dintre aria de șes și cea muntoasă a districtului.** Aria totală a districtului se cifrează după evaluarea ofițerilor de la statul major la 194 de mile pătrate ordinare³, dintre care aproape 2/5 sunt probabil munți înalți, 2/5 teren parțial întins, parțial deluros, potrivit pentru pajiști și agricultură, în sfârșit ultima 1/5 constă din munți de înălțime mijlocie acoperiți continuu cu păduri. Munții înalți ca și câmpia sunt acoperiți deci adeseori cu păduri; numai regiunea dintre Prut și Nistru trebuie exceptată, unde pe o arie de 16 mile pătrate nu

allwo in einer Fläche von ohngefahr 16 Quadratmeilen außer dem auch vorhin sogenannten Bukoviner Wald⁴ fast gar kein Holz vorhanden.

Ab.8 **Localität.** Der Länge nach lauft dieser District von Mitternacht gegen Mittag zu, nach welcher Verhältnuß derselbe, soviel als es die militärische Absichten betreffen dürfte, wieder die Türkische sowohl als Rußische Macht die Flanquen von Pokutien und Siebenbürgen decken, folglich der Oestreichischen Macht sowohl in Offensiv als auch in Defensivkriegen zum größten Vortheil dienen könnte, wenn anders Allerhöchsten Orten entschloßen würde, denen Mängeln deren jetzigen unhaltbaren Gränzen durch erbauende Vestungen abzuhelpen und die erforderliche Communicationen, besonders mit Siebenbürgen zu errichten⁵.

Ab.9 **Mit welchen Ländern solcher angränzet.** Dieser District gränzet gegen Sonnenaufgang und gegen Mittag mit der Moldau, gegen Sonnenuntergang mit Siebenbürgen, Marmarosch und Pokutien, gegen Mitternacht endlich mit kaiserlich Podolien oder nunmehrigem Königreich Gallicien.

Ab.10 **Specialbeschreibung der Gränze.** Die einstweilen durch die Aussteckung der Gränzadlers bestimmte Gränzlinien dieses neu occupirten Districts längst dem Türkischen Gebiet (dann jene gegen die kaiserliche Länder sind ohnehin bekannt) laufen folgender gestalten:

1. Gegenüber des Einflusses des Pothorzebachs in den Dniester fängt die neue Gränze an und lauft daselbst ohne sonderliche natürliche Marquen über kleine Hügel und Thäler bis an den kahlen Gipfel des Bergs ober dem Dorf Rockschan, welcher Strich mit der Zeit mit einem Graben und in Ansehung der nahen Vestung Chotim mit mehrerer Fortification versichert werden muß.

2. Von dem Gipfel des Bergs ober dem Dorf Rockschan lauft die Gränze nach Möglichkeit längst denen Bergrücken des sogenannten Bukoviner Waldes bis in die Gegend des Dorfs Kolinkoucz und bis an den daselbstigen Ursprung des Rokitnabachs.

3. Von dem Ursprung des Rokitnabachs cotoiret die Gränze eben diesen Bach bis an deßen Einfluß in den Pruth. Der Bach Rokitna ist meistens morastig und Sommerszeit, außer in gröster Dürre, ohne Brücken nicht zu paßiren; er scheidete auch vor diesem den Czernovitzer von den Chotimer District.

4. Von dem Einfluß des Rokitnabachs in den Pruthfluß macht der letzte eine halbe Stunde, und zwar bis zu dem Einfluß des Herzabachs in ihn, die Gränze aus, mit der Anmerkung, daß der Pruth an 2 oder 3 Orten durchgewadet werden kann.

5. Von dem Einfluß des Herzabachs wird dieser bis zur Einmündung des Tirnafkabachs cotoiret. Der Herzabach ist morastig und ohne Brücken nicht zu paßiren.

există lemn aproape deloc, în afară de și mai sus numitul Codru al Bucovinei⁴.

AI.8 **Amplasarea.** Districtul se întinde în lungime de la miazănoapte până la miazăzi în așa fel încât ar putea proteja din punct de vedere militar flancurile Pocuției și ale Transilvaniei împotriva puterii turce, cât și a celei ruse, încât ar putea servi foarte avantajos puterii Austriei atât în războaie ofensive, cât și defensive, dacă s-ar hotărî în forurile supreme să se înlătore deficiențele granițelor prezente, intenabile, prin construirea de fortificații și de comunicațiile necesare îndeosebi cu Transilvania⁵.

AI.9 **Cu ce țări se învecinează.** Acest district se învecinează către răsărit și către miazăzi cu Moldova, către apus cu Transilvania, Maramureșul și Pocuția și în sfârșit, către miazănoapte cu Podolia imperială și cu prezentul regat Galiția.

AI.10 **Descrierea specială a graniței.** Liniile de graniță provizorii ale recent ocupatului district determinate prin marcarea cu pajure față de Domeniul turcesc (căci cele față de țările imperiale sunt oricum cunoscute) au următorul parcurs:

1. Granița nouă începe în fața vărsării pârâului Podhorje în Nistru și se îndreaptă de aici fără marcări naturale deosebite peste mici dealuri și văi până la vârful pleșuv al muntelui de deasupra satului Rocșani, o porțiune care va trebui asigurată cu timpul cu un șanț și, în vederea apropiatei fortărețe Hotin, cu mai multe fortificații.

2. De la vârful muntelui de deasupra satului Rocșani, granița parcurge pe cât posibil linia culmilor așa-zisului Codru Bucovinean până în regiunea satului Colincăuți și până la izvorul de acolo al pârâului Răchitna.

3. Începând cu izvorul pârâului Răchitna, granița urmează acest pârâu până la vărsarea sa în Prut. Pârâul Răchitna este de obicei înnămolit și, pe timp de vară, cu excepția unei mari secete, nu poate fi trecut fără poduri; el separă, de asemenea, districtul Cernăuți de cel al Hotinului.

4. De la vărsarea pârâului Răchitna, în râul Prut, acesta formează timp de o jumătate de oră, și anume până la vărsarea într-însul a pârâului Herța, granița, cu observația că în 2 sau 3 locuri poate fi trecut cu piciorul.

5. De la vărsarea sa, granița urmează pârâul Herța până la gura pârâului Târnauca. Pârâul Herța este nămolos și nu poate fi trecut fără poduri.

6. Von dem Einfluß des Tirnaskabachs in den Herza laufet die Gränze längst dem Tirnaskabach bis zu deßen Ursprung, mit der Anmerkung, daß dieser Bach steilufericht sey.

7. Da übersattelt man einen Hügel in einer Strecke von ohngefehr 300 Schritten (welche mit der Zeit durch einen Graben marquiret werden müßte) und kommt zum Ursprung des Thuriatkabachs.

8. Diesem Thuriatkabach folgt man so fort bis zu deßen Einfluß in den Molnizabach. Der Thuriatkabach bedeutet zwar nicht viel, doch marquiret selbiger gut die Gränze.

9. Von dem Einfluß des Thuriatkabach in den Molniza gehet die Gränze diesem Bach nach bis zu seinem Einfluß in den Szireth. Der Molnizabach ist steilufericht und ohne Brücken schwer zu paßiren.

10. Vom Einfluß des Molnizabachs in den Szireth folgen die Gränzen dem Lauf dieses Flußes, den in denselben einstürzenden Szutzawafluß überspringend, bis zu dem Einfluß des Samusel mare-Bachs. Auch hier ergibt sich der Umstand, daß der Szirethfluß an vielen Orten durchzuwaden ist.

11. Von dem Einfluß des Samusel mare-Bachs in den Szirethfluß zieht sich die Gränze längst diesem Bach bis zu dem Einfluß des Lamoschéner Bachs, mit der Anmerkung, daß der Samosel mare ein morastiger Bach und ohne Brücken fast nicht zu paßiren sey.

12. Von dem Einfluß des Lamoschéner Bachs in den Samusel mare gehet die Gränze bis an den Ursprung des ersteren. Der Lamoschéner Bach ist zwar ohne Bedeutung, doch marquiret selbiger gut die Gränze.

13. Von dem Ursprung des Lamoschéner Bachs ist man bemüsiget über eine Strecke von beynahe 800 Schritten freyen Feldes oder vielmehr über einen Hügelrücken bis an den Ursprung des Samusel mick-Bachs oder Morastes und eine Weile längst diesem Morast bis in die Gegend von Baya, wo sich der Morast Samosel die Baya mit ersterem vereiniget, die Gränze zu führen, wo man sodann wiederum eine Strecke freyen Feldes von ohngefehr 1500 Schritten bis an den Fluß Moldava zur Gränze zu nehmen gezwungen war, welchen sogestaltig über freye Felder genommenen Gränzen seiner Zeit mit einem guten Graben abgeholfen werden müßte.

14. Von dem Punct, wo der seiner Zeit zur Gränze angetragene und dormalen nur mit Gränzsäulen marquirte Graben an dem Moldavafluß appuyret ist, zieht sich die Gränze aufwärts dieses Moldavaflußes bis gegenüber des Thals Valle Sucha Stallinaska⁶ und den gegenseitigen Einsturz des Suchabachs, allwo der Moldavafluß übersprungen wird. Der Moldavafluß ist reißend und nur manchmal an etwelchen Orten durchzuwaden.

15. Von dem Einsturz des Suchabachs in den Moldavafluß gehet die Gränze längst dem gedachten Suchabach aufwärts bis zu deßen Ursprung.

6. De la vărsarea pârâului Târnauca în Herța, granița urmează pârâul Târnauca până la izvoarele sale, cu observația că acest pârâu are maluri abrupte.

7. Aici se trece șaua unui deal pe o porțiune de vreo 300 de pași (care trebuie marcată cu timpul cu un șant) și se ajunge la izvorul pârâului Tureatca.

8. Se urmează imediat cursul acestui pârâu Tureatca până la vărsarea sa în pârâul Molnița. Pârâul Tureatca nu are mare importanță, dar marchează bine granița.

9. De la vărsarea pârâului Tureatca în Molnița, granița urmează acest pârâu până la vărsarea sa în Siret. Molnița are maluri abrupte și este greu de trecut fără poduri.

10. De la vărsarea pârâului Molnița în Siret, granițele urmează cursul acestui râu, trecând peste râul Suceava, care cade în el, până la vărsarea pârâului Sămușelul Mare. Și aici se constată că râul Siret poate fi trecut în multe locuri cu piciorul.

11. De la vărsarea pârâului Sămușelul Mare în Siret, granița urmează acest pârâu până la vărsarea pârâului Lamoșeni, cu observația că Sămușelul Mare este un pârâu mlăștinos care aproape că nu este de trecut fără de poduri.

12. De la vărsarea pârâului Lamoșeni în Sămușelul Mare granița merge până la izvorul celui dintâi. Pârâul Lamoșeni este ce-i drept neînsemnat, dar marchează bine granița.

13. De la izvorul pârâului Lamoșeni am fost siliți să ducem granița pe un parcurs de aproape 800 de pași peste câmp deschis sau mai degrabă peste coama unui deal până la izvorul pârâului sau mlaștinei Sămușelul Mic și apoi pentru puțin timp în lungul acestei mlaștini până în regiunea Baia, unde mlaștina Sămușelului se unește cu Baia, după care am fost obligați să trasăm granița pe o porțiune de câmp deschis de vreo 500 de pași până la râul Moldova, granițe, care fiind stabilite astfel peste câmpuri deschise, vor trebui întărite la timpul lor cu un șant bun.

14. Din punctul unde granița propusă și șantul deocamdată marcat cu stâlpi de graniță se sprijină pe râul Moldova, granița merge în susul acestui râu Moldova până în fața văii Valea Suha Slătineasca⁶ și căderea în partea opusă a pârâului Suha, unde sare peste râul Moldova. Râul Moldova este iute și poate fi trecut cu piciorul numai uneori și în unele locuri.

15. De la căderea pârâului Suha în râul Moldova, granița merge în susul pârâului amintit Suha până la izvorul său.

16. Bey dem Ursprung des Suchabachs übersattelt man den Monschelberg und conjungiret sich mit dem Ursprung des Negriliaßabachs.

17. Von dem Ursprung des Negriliaßabachs gehet die Gränze längst diesem Bach bis zum Einsturz des Slatiorabachs in denselben, und zwar in der Gegend des Dorfs Stulpikany.

18. Von dem Einsturz dieses Slatiorabachs in den Negriliaß steigt die Gränze aufwärts längst dem Slatiorabach bis zu deßen Ursprung.

19. Beym Ursprung des Slatiorabachs wird der Berg Raru⁷ übersattelt und bis an den Ursprung des Aßmabachs gegangen.

20. Vom Ursprung des Aßmabachs gehet die Gränze diesem Bach nach bis zu deßen Einsturz in die goldene Bistricza.

21. Von dem Einsturz des Aßmabachs in die goldene Bistricz ziehet sich die Gränze längst dem linken Ufer dieses Flußes aufwärts bis zu dem Einfluß des Niagradornybachs.

22. Vom Einfluß des Niagradornybachs in die goldene Bistricz ziehet sich die Gränze aufwärts längst dem ersten Bach bis an den Berg Palinaß.

23. Endlich wird der Palinaßberg übersattelt und die Bukoviner Gränze mit der Siebenbürgischen bey dem *triplo Confinio*, und zwar bey Niagra Sekujaska, allwo ein Siebenbürgischer Adler steht, conjugiret.

Ab.11 **Betrachtung über die Gränze.** Dieses sind die dermalige Gränzen längst dem türkischen Gebieth, welche hingegen bey der allerersten Occupirung in dem verschieden waren, daß sie von Numero 3 meiner Beschreibung bis inclusive Nr.17 zu 1, 2 und mehr Meilen weiters zurückgenommen worden sind⁸.

Ab.12 Bey meiner Ankunft in Czernovitz und bey vorgenommener Visitirung deren anfänglich (berührtermaßen) weiters zurück angetragenen Gränzen fand ich selbige in deme fehlerhaft, daß, außer daß sie denen militairischen Absichten (soviel als die Haltbarkeit derselben belanget) ebensowenig als die nur beschriebene angemessen gewesen sind, sie sothanen militairischen Absichten in diesem zu einem viel mehreren Nachtheil hätten gereichen können, daß die in Sadagura, Czernovitz, Szyreth und Szutzawa verlegt werden müßenden Truppen⁹ und Magaziner wegen dem allzu nahen Cordon gewißermaßen dem Ueberfall, besonders aber der Gefahr einer desto leichteren Desertion stets ausgesetzt gewesen wären. Der in denen Wäldern zur Abhülff dieser Schwierigkeit angetragene Verhack¹⁰ ist bekanntermaßen von kleiner Dauer, und da er sich selbst nicht defendiret, so läßt sich leicht ermeßen, was er an Besetzung, wenn man auf solche Art den Cordon zu versichern angetragen hätte, würde gekostet haben.

Ab.13 Weilen nun der Hauptgegenstand deren militairischen Absichten, nemlich die von der Natur des Terrains herrührende Haltbarkeit der Gränzen, weder durch die erstere noch durch die zweyte Gränzbestimmung vollstän-

16. De la obârșia pârâului Suha granița încalecă muntele Muncelul și se conjugă cu obârșia pârâului Negrileasa.

17. De la izvorul pârâului Negrileasa, granița merge de-a lungul acestui pârâu până la căderea în el a pârâului Slătioara, și anume în regiunea satului Stulpicani.

18. De la căderea acestui pârâu Slătioara în Negrileasa, granița urcă în lungul pârâului Slătioara până la obârșia sa.

19. La obârșia pârâului Slătioara se încalecă muntele Rarău⁷ și se merge până la izvorul pârâului Asma.

20. De la izvorul pârâului Asma, granița merge de-a lungul acestui pârâu până la căderea sa în Bistrița aurie

21. De la căderea pârâului Asma în Bistrița aurie, granița urcă pe malul stâng al acestui râu până la vărsarea Pârâului Neagra Dornei.

22. De la vărsarea pârâului Neagra Dornei în Bistrița aurie, granița urcă în lungul primului pârâu până la muntele Păltinoasa.

23. În sfârșit, se încalecă muntele Păltinoasa și se conjugă granița Bucovinei cu cea a Transilvaniei la *triplo confinio* și anume la Neagra Secuiască, unde se găsește o pajură transilvăneană.

Al.11 **Considerații cu privire la această graniță.** Acestea sunt granițele prezente de-a lungul teritoriului turcesc, care se deosebesc totuși de acelea de la prima ocupare prin aceea că de la numărul 3 al descrierii mele până inclusiv la numărul 17 fusese retrasă cu 1, 2 și mai multe mile⁸.

Al.12 La sosirea mea la Cernăuți și la vizitarea granițelor propuse inițial (atinse) și apoi retrase, le-am considerat defectuoase întrucât, pe lângă că nu corespundeau intențiilor militare (în privința de a le putea ține), nici cele descrise nu erau mai potrivite pentru aceste intenții, ci puteau fi încă mai dezavantajoase întrucât trupele care trebuiau cantonate la Sadagura, Cernăuți, Siret și Suceava⁹, precum și magazinele ar fi fost expuse, fiind apropiate de Cordon, nu numai la atacuri prin surprindere, ci mai ales pericolului unei dezertări cu atât mai ușoare. În aceste păduri împrejmuirea¹⁰ propusă pentru înlăturarea acestei dificultăți nu este, precum se știe, de durată și, deoarece ea nu se apără singură, se poate aprecia ușor de câtă trupă de ocupație ar fi fost nevoie pentru a asigura în acest fel Cordonul.

Al.13 Cum obiectivul principal al intențiilor militare, anume menținerea granițelor în funcție de natura terenului, nu putea fi realizat complet nici cu prima, nici cu a doua trasare a graniței, sunt de

dig erzielet werden konnte, so erachtete ich, daß man durch eine weitere Vorrückung auch auf militairische Absichten wenigstens insoweit einen Vortheil gewinnen hätte können, daß man mittels deren von unseren respective Sammelplätzen mehr entfernten Cordonsposten und Patrouillen, was da in fremden Landen vorgehet, mehr beobachten zu laßen und von denen etwann verdächtigen Bewegungen deren Nachbarn bey Zeiten benachrichtiget zu werden, in den Stand gesetzt worden wäre.

Ab.14 Es hat außer diesem auch die politische Einsicht mit sich gebracht, daß man einentheils die Gränzen von der Landstrase und von dem nach Siebenbürgen angetragenen Communicationsweg zu entfernen¹¹, andertheils selbe so abzumessen trachten mußte, daß sie kenntbar und von der Natur so viel möglich marquiret, folglichen von gewöhnlichen Gränzdisputen und Chicanen befreyet seyn solten. Gleichwie aber die zuallererst angetragene Gränze an vielen Orten kaum eine halbe Stund von der Landstrase entfernt und außer deme über Berge, Hügel, Thäler, Aecker, Wiesen, Flüße, Bäche, Moräste etc. durchschneidend, und diesem nach sowohl in Ansehung des Oeconomici als auch in Ansehung der Contumace unvortheilhaft gezogen ware, so veranlaßten mich alle diese Betrachtungen, die diesfällige Vorstellung an das hierländige Generalcommando zu verschiedenmalen zu machen, von wannen endlichen die Vorrückung genehmiget und die Gränze, so wie ich sie hier beschrieben habe, formiret worden ist.

Ab.15 Hievon ist jedoch jene Strecke, die zwischen dem Lukawitzer und Herabach sich befindet, nicht von mir, sondern von dem Herrn General Feldmarchalllieutenant Baron Barco projectiret und von dem hierländigen Generalcommando zu beziehen genehmiget worden, maßen ich von dem anfänglich zur Gränze mehr ruckwärts bestimmten Dreholuybach¹² nur bis zu dem gedachten Lukawitzer Bach die Gränze vorzustößen angetragen habe.

Ab.16 Hier muß ich zugleich das Fehlerhafte der Gränze unterthänigst anzeigen, welches von dem Punct anfängt, wo der Samusel mare in den Szyrethfluß sich ergieset. Es wendet sich nemlich die Gränze daselbst von ihrem sonst ziemlich geraden Lauf dergestalten rechts gegen das grose Gebürg und so fort bis an Siebenbürgen, daß andurch die Türkische Moldau einen stark eingehenden Winkel zwischen diesem Bukoviner District und Siebenbürgen formiret. Dieser eingehende Winkel inzwischen, weilen er meistens aus höchstem Gebürg bestehet, kann auf grose Absichten nicht viel Bedenklichkeit verursachen, maßen die daselbst befindlichen Playen¹³ mit wenig Mühe und Kosten impracticable gemacht werden können.

Ab.17 Schließlichen habe ich in Betreff deren Gränzen dieses Districts überhaupt annoch anzumerken, daß es noch darauf ankommen wird, wie sich in der Bestimmung derenselben die beyde respective Allerhöchsten Höfe bey der zu veranlaßenden Demarcationscommißion einverstehen werden, und daß

păreră că s-ar putea câștiga și în privința intențiilor militare un oarecare avantaj printr-o împingere înainte a ei, am putea pune să se observe din posturi ale Cordonului mai depărtate de locurile noastre de concentrare de trupe și prin patrulare, ce se petrece în țările străine și am fi în stare să fim informați din timp de eventualele mișcări suspecte ale vecinilor.

- AI.14 Și considerente politice ne îndeamnă de a îndepărta granițele de șosele și de drumul propus de comunicație cu Transilvania¹¹, iar pe de altă parte a le proiecta astfel încât să fie ușor de recunoscut și cât se poate de bine marcate în mod natural, eliberându-le astfel de obișnuitele dispute și șicane de graniță. Deoarece însă granița inițial propusă se găsea adeseori la abia o jumătate de oră distanță de șosea și, pe deasupra, trecea peste munți, dealuri, văi, ogoare, pășuni, râuri, pâraie, mlaștini etc. și era trasată nefavorabil și din punct de vedere economic și al obiceiurilor, toate aceste considerații m-au îndemnat să adresez Comandamentului general al acestei țări în repetate rânduri propuneri corespunzătoare, până ce mi s-a permis, în sfârșit, înaintarea și granița s-a format așa cum am descris-o aici.
- AI.15 O porțiune aflătoare între pâraiele Lucavița și Herța n-a fost totuși proiectată de mine, ci de generalul feldmareșal-locotenent baronul Barco și a fost aprobată de Comandamentul general al țării, în timp ce eu propusesem înaintarea graniței de la pâ râul Derelui¹², destinat inițial să fie graniță, numai până la pâ râul Lucavița, destinat a fi graniță mai înaintată.
- AI.16 Aici trebuie să arăt în același timp prea supus defectuoșitatea graniței care începe din punctul unde Sămușelul Mare se varsă în Siret. Căci de acolo granița se abate de la mersul ei destul de rectiliniu în așa fel spre dreapta către munții înalți și în continuare către Transilvania încât Moldova turcească formează un intrând puternic între acest district al Bucovinei și Transilvania. Acest intrând, fiind format mai ales din munți foarte înalți, nu poate provoca deocamdată în perspectivă mare îngrijorare, deoarece plaiurile¹³ pot fi făcute impracticabile fără multă greutate și cheltuială.
- AI.17 În sfârșit, cu privire la granițele acestui district mai trebuie să observ în general că totuși va mai depinde de cum se vor înțelege în această privință, la viitoarea Comisie de demarcare, respectivele două înalte Curți și că probabil nu

vermuthlich weder die von mir projectirte noch die zuallererst gezogene Linie beybehalten werden dürfte¹⁴.

- Ab.18 **In diesem District vorfindige Flüße und Bäche.** Die in diesem District befindliche Flüße und Bäche haben auf Militar- sowohl als Civilabsichten das Ueble, daß sie meistens aus den Siebenbürger und Marmaroscher respective Gränzgebürgskette entspringen, auch gerade und sozusagen perpendiculair gegen fremde Staaten laufen, folglich statt dieses Land zu decken, vielmehr durch gewöhnlich öftere Ausgüße und Ueberschwemmungen sowohl die militairische als auch die oeconomische Communicatiom beschwerlich machen. Der einzige Szyrethfluß scheinete eine Strecke von ohngefähr 5 Meilen sicher zu stellen, weil sich selbiger von dem Städtl Szyreth bis über die Embouchure des Szutzawaflusses völlig recht wendet und, wie schon gesagt, die Gränze formiret; nachdeme man aber solchen an vielen Orten durchwaden kann, so ist solcher auch zu keinem besonderen Vortheil.
- Ab.19 Flüße sind nun folgende vorhanden: Dniester, Pruth, Czeremus, Szyreth, Szutzawa, Moldawa, von welchen dermalen keiner navigable ist. Von andern sich wieder in diese ergießende größere Bächen verdienen hauptsächlich angemerkt zu werden: Mihodra, Szutzawitza, Solka, Solonitza, Moldavitza, Putna, goldene Bistricza, Dorna, Koßna, Teschna impuzita, welche in die zu errichtende Communication mit Siebenbürgen meistens einen Einfluß haben.
- Ab.20 Die unzählige aus dem hohen Gebürg herunter stürzende kleine Bäche werden hier nicht benennet, sondern nur bemerkt, daß sie zu allerhand Holzfabriken und Schwemmungen benutzt werden können.
- Ab.21 Da die obbemelte Flüße und Bäche in einem so nahe gelegenen hohen Gebürg ihren Ursprung nehmen, so sind sie wegen dieser Nähe und gähen Abfall allhier sehr reißend, schwellen plätzlich und stark an, ändern alle Augenblicke ihren Lauf und führen sehr grose Steine und Bäume mit sich, welche alles die standhafte Erbauung deren zur Herstellung der Siebenbürgischen Communication erforderlichen Brücken sehr erschweren wird. Alle diese Flüße und Bäche halten allerhand gute Fische, besonders Forellen, überhaupt aber sind sie damit nur mittelmäßig versehen.
- Ab.22 Die vorfindige wenige Fischteiche sind mit guten Fischen mehr als mittelmäßig versehen und werden alle 3 Jahre abgelassen und gefischt.
- Ab.23 **Das Clima.** Das Clima ist in diesem District verschieden. Im hohen Gebürg ist es so kalt und die Kälte so lang anhaltend, daß sich fast nichts anbauen läßt, indeme selbst der Haber oft nicht zur Zeitigung gelangen kann; in der Ebene hingegen ist das Clima temperirt, obschon die Kälte strenger und anhaltender ist als in Hungarn und Oesterreich.
- Ab.24 Ansonsten ist dieses ein gesundes Land und hat eine reine Luft, welches

se va menține nici granița proiectată de mine, nici linia trasată la început¹⁴.

- Al.18 **Râurile și pâraiele aflătoare în acest district.** Râurile și pâraiele aflătoare în acest district au din punct de vedere atât militar, cât și civil defectul că cele mai multe izvorăsc din lanțul muntos transilvănean sau maramureșan și curg drept sau, ca să zicem așa, perpendicular către statele străine și, prin urmare, în loc să apere această țară, îngreunează prin frecvente revărsări și inundații atât comunicațiile militare, cât și cele economice. Singur Siretele pare să asigure o porțiune de circa 5 mile, căci, începând cu orașelul Siret până la vărsarea râului Suceava se îndreaptă cu totul spre dreapta și formează, cum s-a mai spus, granița; însă deoarece poate fi trecut în multe locuri cu piciorul, nici el nu oferă un avantaj deosebit.
- Al.19 Râurile existente sunt următoarele: Nistrul, Prutul, Ceremușul, Siretul, Suceava, Moldova, din care nici unul nu este navigabil în prezent. Dintre pâraiele mai mari care se varsă în ele merită amintite îndeosebi: Mihodra, Sucevița, Solca, Solonița, Moldovița, Putna, Bistrița aurie, Dorna, Coșna, Teșna împuțită, cele mai multe având o influență asupra construirii unei comunicații cu Transilvania.
- Al.20 Nenumăratele pâraie mici ce se prăvălesc din munții înalți nu vor fi numite aici, dar se va aminti că pot fi folosite pentru tot felul de fabrici de lemn și pentru jghiaburi.
- Al.21 Având izvoarele lor în munți înalți atât de apropiați, râurile și pâraiele de mai sus sunt, din cauza acestei apropieri și a pantelor bruște, foarte repezi, se umflă deodată și puternic, își schimbă mereu cursul și duc cu sine pietroaie și copaci; toate acestea vor îngreui construcția stabilă a podurilor necesare pentru realizarea comunicației cu Transilvania. Toate aceste râuri și pâraie conțin tot felul de pești de bună calitate, îndeosebi păstrăvi, dar în general în cantități mediocre.
- Al.22 Puținele iazuri de pește existente sunt prevăzute cu pești buni în cantitate mai mult decât mediocră și se golesc și se pescuiesc odată la 3 ani.
- Al.23 **Clima.** În acest district clima diferă. În munții înalți este atât de rece și frigul durează atâta timp, încât nu se poate cultiva aproape nimic, nici măcar ovăzul adesea nu poate ajunge la maturitate; la șes însă, clima este temperată, deși frigul este mai aspru și mai durabil decât în Ungaria și în Austria.
- Al.24 Altfel este o țară sănătoasă și are un aer curat, ceea ce se poate

sich auch mit dem beweisen läßt, daß man hierlandes mehrmalen 70, 80 bis 90, ja 100jährige Leute, die noch munter aussehen, antreffen kann¹⁵.

Zweites Hauptstück.

Oeconomische Beschreibung
des Bukoviner Districts

- Ab.25 **Beschaffenheit des Terrains nach der Verschiedenheit der Gegenden.** Der Boden dieses Districts in dem flachen Land ist in Anbetracht allerley Anbaues, des Wieswaches, der Gärtnerey, etc. unverbeßerlich; die Thäler in dem Vorgebürg hingegen, so viel als es den Ackerbau anbelangt, taugen nur zur Aussaat der Sommerfrüchten, sie sind aber an fetten Wiesen desto reicher. In dem hohen Gebürg endlich, allwo der Boden wegen der Kälte die Früchte zur Maturität zu gelangen verhindert, kann auch an Sommerfrucht nur sehr wenig angebauet werden; was aber den Wieswachs in dieser grosgebürgichten Gegend anbelangt, obschon daselbst die Beschaffenheit des Grases nicht darnach ist, daß man aus selbigem in einer ergeblichen Quantität Heu machen könnte, so ist selber zur Viehweide vortreflich und in Ueberfluß, so daß auch die kahle Gipfel der Berge, besonders für die Schaafe die beste Nahrung darreichen.
- Ab.26 Die Güte des hiesigen Terrains ist zwischen andern auch daher ersichtlich, daß bey einer so wenigen Cultivirung des Ackerbaues der Kukurucz, welcher, wie bekannt, den besten Boden erfordert, sehr gut geräth, ohne daß auf den Acker eine Fuhr Dung¹ gebracht werde.
- Ab.27 **Producta des Terrains nach Maaß der Cultivirung, und zwar in Specie an Getreide.** Außer dem Kukurucz wird nichts als etwas weniges Hanf, Lein und Hirsch² angebaut; es säen zwar einige Particulairs zu Zeiten auch etwas Weizen, Korn, Gersten und Haber, welches aber kaum für ihre Hausnothdurft kleket³.
- Ab.28 **Garten- und Hülßenfrüchte.** An Garten- und Hülßenfrüchten ist ohneracht des hierzu geschickten Bodens nicht viel vorhanden. Außer etwas Kraut, Zwiebel, Knoblauch und Fißolen ist selbst bey denen Bojaren nichts zu sehen. Zucker- und Wassermelaunen, besonders aber die letzteren, werden genug erzeiget.
- Ab.29 **Obst.** Da die Obstbäume nicht cultiviret werden, so ist auch diese Gabe hierlandes gering und schlecht.
- Ab.30 **Heu und Weide.** So übel die Agricultur allhier bestellet ist, um so beträchtlicher ist hingegen der Wieswachs. An Heu wird jährlich sehr viel gemacht, so wie auch an Weide sehr viel vorhanden ist. Von einem sowohl als von dem anderen ist über die Nothdurft für das innländische Vieh ein

dovedi prin faptul că aici poți întâlni în mod repetat oameni de 70, 80 până la 90, ba chiar 100 de ani, care mai arată viori¹⁵.

Capitolul al doilea Descrierea economică a districtului Bucovina

- AI.25 **Natura în funcție de diversitatea regiunilor.** La șes, pământul acestui district având în vedere diferitele culturi, pășunile, livezile etc. nu poate fi îmbunătățit; dimpotrivă, văile premontane pot fi folosite numai pentru însămânțarea bucatelor de vară, dar ele sunt cu atât mai bogate în pășuni grase. În sfârșit, în munții înalți, unde frigul împiedică pământul să aducă fructele la maturitate, numai puține din fructele de vară pot fi plantate; în ceea ce privește pășunile din aceste regiuni muntoase, deși calitatea ierbii nu permite să se obțină mari cantități de fân, ele sunt excelente pentru pășunatul vitelor și din belșug încât până și vârfurile munților pleșuvi dau hrana cea mai bună, îndeosebi oilor.
- AI.26 Fertilitatea terenului de aici rezultă și din faptul că, în ciuda unei cultivări atât de reduse a agriculturii, cucuruzul, care, precum se știe, cere cel mai bun sol, se dezvoltă foarte bine, fără să se fi adus pe ogor măcar o singură căruță de gunoi de grajd.
- AI.27 **Produsele terenului pe măsura cultivării și, în particular, a grânelor.** În afara cucuruzului nu se cultivă decât puțină cânepă, în și mei; unii particulari mai seamănă uneori, ce-i drept, și ceva grâu, secară, orz și ovăz, care însă abia ajunge pentru nevoile lor.
- AI.28 **Fructe de grădină și leguminoase.** Nu există multe fructe de grădină și leguminoase, indiferent dacă solul este potrivit sau nu. Cu excepția verzei, a cepei, a usturoiului și a fasolei nu se prea vede nimic, nici măcar la boieri. Pepeni galbeni și harbuzi, mai ales aceștia din urmă, se cultivă în cantități îndestulătoare.
- AI.29 **Poame.** Cum pomii nu se cultivă, acest produs este în cantitate mică și de proastă calitate.
- AI.30 **Fân și pășuni.** Pe cât de proastă este aici situația agriculturii, cu atât mai remarcabilă este în ce privește fânețele. Anual se produce foarte mult fân și există și foarte multă pășune. Din amândouă există un astfel de surplus, față de vitele indigene,

solcher Ueberfluß, daß hievon an die Armenier aus Gallicien und Pohlen vieles theils verkauft, theils verpachtet wird.

- Ab.31 Die beträchtlichste Weide für die Schaafe ist, wie schon gesagt, in dem hohen Gebürg, allwo viele 1000 Schaafe geweidet werden können.
- Ab.32 **Producta der Viehzucht in Specie.** Der nur berührte Ueberfluß an Wiesen und Weiden verschaffet die Möglichkeit einer beträchtlichen Viehzucht an Hornvieh, Schaafen und Pferden.
- Ab.33 **Kühe.** Die Art der Kühe ist mittelmäßig, doch ziemlich stark, dahero zu der Viehzucht und Propagation⁴ geschickt. Sie sind mit grossen Eytern versehen, so daß sie an Butter und Käsen viel Nutzen versprechen; weil man sie aber außer denen, so man ohnumgänglich zur Hausnothdurft brauchet, gänzlich dem Aussaugen der Kälber überläßt, so sind die Producta an Käsen und Butter nicht viel bedeutend.
- Ab.34 **Ochsen.** Die Ochsen sind zwar nicht hoch und nur mit kleinen Hörnern versehen, sie sind aber stark und gewichtig.
- Ab.35 Was das Hornvieh überhaupt anbelangt, ist anzumerken, daß die Propagation deßelben meistens nur einzelweis bey denen Bauern und sehr selten in Heerden oder Mayerschaften⁵ und dieses auch nur nach der wilden Art befördert werde, weswegen auch, weil die einheimische Erzeugung für die gemäst werden könnende Heerden nicht erklecket⁶, dieser Mangel durch den Mittelhandel aus der Türkischen Moldau ersetzt werden muß.
- Ab.36 **Schaafe.** Ein gleicher Anstand ergibt sich auch in Ansehung deren Schaafen, da nemlich die inländische Erzeugung derselben nicht hinlänglich ist, die auf viel mehrere Tausend vorhandene beste Weiden vollkommen zu benutzen. Zum Beispiel könnte hier der Kumpilunger District angezogen werden, allwohin dieser Ursach wegen eine beträchtliche Quantitaet von fremden Schaafen aus der Moldau und auch Siebenbürgen alljährlich aufgenommen und daselbst geweidet zu werden pflegen.
- Ab.37 Die Espece der inländischen Schaafen ist sehr schön, worunter auch Lämmer von Tartarischer Art, welche durch breite Schweife von anderen ordinären sich unterscheiden, zu finden sind.
- Ab.38 Schaafkäse werden in einer zimmlichen Quantitaet gemacht, so daß hievon auch ein beträchtliches verhandelt wird; gleichwie auch von der Wolle, obwohlen mit selbiger wirthschaftlicher fůrgegangen werden könnte, über jenes, was der Bauer zur Verfertigung seiner Kleidung brauchet, ein beträchtliches veräußert zu werden pfleget.
- Ab.39 **Pferde.** Der Schlag der Pferde ist klein, sie sind aber (besonders die Gebürgspferde) dauerhaft und gut gebauet. In denen wilden Gestüttereien deren Bojaren und Kaludiern⁶ findet man zwar hier und da grössere Pferde, aber nicht über den Housarenschlag, und überhaupt ist diese Landeserzeugung unbeträchtlich.

- încât se vinde, respectiv se arendează mult armenilor din Galiția și Polonia.
- Al.31 Pășunile cele mai importante pentru oi se găsesc în munții înalți, cum s-a mai spus, unde pot pășuna multe mii de oi.
- Al.32 **Produse ale creșterii vitelor în specie.** Surplusul abia exploatat de fânețe și pășuni creează posibilitatea unei creșteri importante de vite cornute, oi și cai.
- Al.33 **Vaci.** Soiul vacilor este mediocru, dar destul de puternic, de aceea potrivit pentru creștere și propagare¹. Au ugere mari, astfel că promet mult folos în producerea untului și a brânzei; dar, deoarece, în afara celor numaidecât necesare în gospodărie, sunt lăsate să fie supte întru totul de viței, producția de brânză și de unt nu este importantă.
- Al.34 **Boii.** Boii nu sunt înalți și au coarne mici, dar sunt puternici și grei.
- Al.35 În ceea ce privește cornutele în general, trebuie totuși remarcat că înmulțirea lor se face de obicei individual la țărani și numai arareori în cirezi sau ferme arendate și chiar atunci numai după felul sălbăticiunilor; din cauza aceasta, deoarece producția internă nu este deloc îndestulătoare pentru turmele ce urmează să fie îngrašate, lipsa se completează pe cale comercială prin intermediari din Moldova turcească.
- Al.36 **Oile.** O situație asemănătoare există cu privire la oi, producția lor internă fiind neîndestulătoare pentru a exploata integral miile de pășuni excelente existente. În această direcție ar putea fi atras, de exemplu, districtul Câmpulung, unde, din aceste motive, o cantitate apreciabilă de oi străine din Moldova și Transilvania sunt primite în fiecare an și obișnuiesc să pască acolo.
- Al.37 Specia de oi indigene este foarte frumoasă, printre ele găsindu-se și miei de soi tătar, care se deosebesc de cele ordinare prin cozile lor late.
- Al.38 Brânza de oi se face de o calitate destul de bună, astfel că o parte importantă din ea se comercializează; la fel se întâmplă cu lâna, deși s-ar putea proceda mai economic cu partea importantă ce depășește ceea ce îi este necesar țaranului pentru confecționarea hainelor sale și se obișnuiește să se comercializeze.
- Al.39 **Caii.** Soiul de cai este mic, dar (îndeosebi cei de la munte) sunt rezistenți și bine făcuți. În hergheliile sălbatice ale boierilor și călugărilor² se găsesc uneori cai mai mari, dar nu peste mărimea celor ai husarilor, iar producția țării, în general, este neînsemnată.

Die andere Gestütze, die hier zu sehen, gehören denen Armeniern und bestehen aus Pohlischen, Moldauischen, Tartarischen und anderen Pferden, die sie meistens nur zur Fütterung anhero treiben, unter welchen man Pferde von größerem Schlag und beßerer Gattung doch leichter finden kann.

- Ab.40 Die 3 erstere Rubriken, von Ochsen, Kühen und Schaafen, bringen außerdem eine ziemliche Anzahl Häute und Fellen zum Handel herfür.
- Ab.41 **Borstvieh.** An Borstvieh wird zwar keine reguläre Zucht gehalten, inzwischen thut die einzelne Erziehung doch so viel verschaffen, daß auch mit diesem beträchtlich gehandelt werden kann.
- Ab.42 **Bienen.** Für die Bienenzucht ist das Land unvergleichlich, welches auch aus dem ersichtlich, weilen auch jetzo ohneracht der so wenig angewendeten Mühe und Pflēgung eine beträchtliche Quantitaet derselben vorhanden ist.
- Ab.43 **Producta deren Wäldern und der hochgebürgichten Gegend, und zwar in Specie an Holz.** In dem Gebürg wie auch in der Ebene zwischen dem Pruth und Szyreth sind nur zu viel Wälder vorhanden, gegen den Dniester hingegen, und zwar an der Pokutischen Gränze ist ein Mangel deselben.
- Ab.44 Diese Wälder bestehen meistens aus Eichen, Buchen und im Gebürg aus Tannen- und Fichtenholz; ansonst gibt es aber auch Erlen, Linden, Birken und etwas Aulen oder sonst genanntes Tißaholz⁷ etc.
- Ab.45 Es ist nun von sich selbst ersichtlich, daß hierlandes an Bauholz von der allerbesten Qualitaet ein Ueberfluß vorhanden seyn müße, von welchem inzwischen weder zum Bauen noch zu einem anderen nützlichen Verschleiß der gehörige Gebrauch gemacht wird. Die starken Winde machen in denselben sehr grosen Schaden, so daß man aller Orten in denen Wäldern ganze Striche von beträchtlichen Windbrüchen zu sehen hat, welches meist schönste Holz daselbst nur verfaulet.
- Ab.46 **Glandination.** In denen ebneren Theilen des District gibt es manchmal an Eicheln, besonders aber Bucheln eine so ausgebigē Quantitaet, daß auch aus Gallicien einiges Borstvieh zur Mast in hiesige Wälder getrieben wird.
- Ab.47 **Jagd.** In diesen Wäldern gibt es an Wild fast überall Rehe, Haasen, Wölfe, Füchse und Marder genug; Hirsche aber, Gemsen und Schwarzwild sind etwas seltsammer, Bären endlichen, Hermelin und wilde Katzen werden nur hier und da gefunden. Inzwischen wird der Jagd überhaupt von hiesigem Landmann, die Hirten ausgenommen, sehr wenig nachgegangen.
- Ab.48 **Bergwerke.** Das hohe Gebürg gibt alle Hoffnung zu Gold-, Silber- und Bleybergwerken, und dieses zwar aus Ursachen, weilen
1. die Gebürgsbäche, besonders die goldene Bistriz, Goldsand führen;
 2. weilen in der Gegend Baja⁸ noch Merkmale vorhanden sind, daß daselbst Bergwerke gewesen, und obschon diese Gegend nicht mit in den Cordon eingezogen worden ist, so ist doch wegen der von da aus sich herein erstreckenden Gebürgskette ein gleicher Vortheil anzuhoffen.

Alte herghelii pe care le poți întâlni aici aparțin armenilor și conțin cai polonezi, moldovenești, tătari și alții, pe care-i aduc aici numai pentru hrănire; printre ei se găsesc totuși mai ușor cai mai mari și de soi bun.

- AI.40 Primele 3 rubrici, boii, vacile și oile, mai produc pentru negoț o cantitate apreciabilă de piei și blănuri.
- AI.41 **Porcinele.** Nu există o creștere reglementată de porcine, totuși creșterea individuală produce suficient pentru a se putea întreprinde negoț cu ele.
- AI.42 **Albinele.** Pentru albinărit, țara este incomparabilă, ceea ce rezultă și din faptul că ele sunt în cantitate apreciabilă în ciuda efortului redus pentru îngrijirea lor.
- AI.43 **Produsele pădurilor și ale regiunilor pe munți înalți, și anume în specie lemnul.** La munte ca și la șes există între Prut și Nistru prea multe păduri; între Nistru, și anume către granița cu Pocuția, ele lipsesc.
- AI.44 Aceste păduri constau mai ales din stejari, fagi și, la munte, din brazi și molizi; se întâlnesc și arini, tei, mesteceni și așa-zise tise.
- AI.45 Este evident că aici ar trebui să se găsească din belșug lemn de construcție de cea mai bună calitate, de care însă pentru moment nu se face uz nici pentru clădit, nici pentru alte scopuri folositoare, așa cum ar trebui. Vânturile puternice aduc cu sine pagube foarte mari, încât întâlnești în multe locuri în păduri șiruri întregi de doborâturi întinse în care putrezește adeseori lemnul cel mai frumos.
- AI.46 **Glandinatie.** În părțile mai de șes ale districtului există uneori cantități atât de importante de ghindă, dar mai ales jir, încât porcii sunt mânâți până și din Galiția în pădurile de aici pentru îngrășat.
- AI.47 **Vânătoarea.** În aceste păduri există aproape peste tot, ca sălbăticiuni, destule căprioare, iepuri, lupi, vulpi și jderi; cerbii, caprele negre și mistreții sunt ceva mai rari; urșii, herminele și pisicile sălbatice se găsesc numai ici-colea. În prezent, țaranul, cu excepția ciobanilor, practică foarte puțin vânătoarea.
- AI.48 **Mine.** Munții înalți deschid speranța unor mine de aur, de argint și de plumb și anume din motivele de mai jos:
1. Pâraiele de munte, îndeosebi Bistrița aurie, duc cu sine nisip aurifer;
 2. În ținutul Baia³ mai există semne că acolo se găseau mine, și deși această regiune nu a fost cuprinsă în interiorul Cordonului, te poți aștepta la avantaje asemănătoare din cauza șirului de munți, care se trage de acolo înspre interiorul țării.

3. Weilen wir verschiedene Gold- und Silberhältige Stoffen vorgewißen worden, welche ich zur näheren Untersuchung nach Nagy Banya⁹ abgesendet und von da zur Antwort erhalten habe, daß die mehrsten zimmlich gute Hoffnung gebeten, besonders aber ein Gattung hievon 1 1/2 Loth Silber und 30 Pfund Bley per Centner ganz sicher abwerfen würde. Ob hier Enden auch Eisenbergwerke anzubringen wären, ist mir bis dato nicht bekannt, doch glaube ich, daß in dem grosen Gebürg die Möglichkeit deßen vorhanden sein müße.

Ab.49 **Salinen.** Bey dem Städtl Wischnitza sind 3 und in dem Solonitzer Thal 1, dann ohnweit Monaster Putna 1 Salzbrunnen. Diese Brunnen sind nach der von mir gemachten Probe gut gesalzen und geben überhaupt die Hofnung, daß sie so viel Salz abwerfen dörften, als man zum innländischen Consummo etwan nöthig haben wird. Sie waren vor Zeiten benuzt, bis sie endlich durch Machinationen der benachbarten Pohlen, welche ohnweit von hiesigen Gränzen ihre Cocturen haben, völlig abandoniret worden sind.

Ab.50 An Holz ist in dieser Gegend so ein Ueberfluß, daß man den Mangel an selbem nicht zu besorgen hat.

Ab.51 **Mineralia.** An Mineralien ist mir zu dato außer zwei Sauerbrunnen bey Dorna nichts bekannt.

Drittes Hauptstück

Beschreibung der in dem Bukoviner District vorfindigen Bevölkerung

Ab.52 **Vorfindige Städte.** In diesem Bezirk befinden sich 4 Städtlen, als: Suczava, Czernovitz, Szyreth, und Wischnitze.

Ab.53 **Suczava.** Aus diesen ist das Städtl Suczawa das vornehmste und bevölkerste, woselbst vormals die Residenzstadt des Fürsten von der Moldau gewesen ist, gleichwie auch die noch vorhandene Rudera¹ vieler Kirchen, Häuser, Keller und verschiedene unterirdische Gewölber bezeugen, daß selbe vor Zeiten eine wohl bevölkerte und dem Handel ergebene Stadt gewesen sey. Unter denen verfallenen Kirchen siehet man auch Merkmale von catholicischen und protestantischen Kirchen, welches eben auch die Muthmaßung der gewest-beträchtlichen Bevölkerung dieser Stadt mit mehrem berechtiget. Der Suczaver District nam seinen Nahmen von dieser Stadt. Es findet sich daselbsten ein altes Schloß, welches die ganze Stadt dominiret. Bey Besichtigung dieser Antiquitaet fand ich über einem Fenster die Hungarischen Wappen in Stein ausgehauen.

Ab.54 **Czernovitz.** Czernovitz ist ein zimmlich bewohnter Ort. Die besten Häußer daselbst gehören denen Juden, deren im ganzen District nirgends mehr als in diesem Städtl zu zählen sind².

3. Fiindcă mi s-au prezentat probe de minereuri auri- și argentifere, pe care le-am trimis pentru cercetare mai amănunțită la Baia Mare⁴ și am primit de acolo răspunsul că cele mai multe deschid speranțe destul de bune, mai ales un soi dintre ele, care ar putea da sigur 1 1/2 loti de argint și 30 de livre de plumb per suta de livre. Dacă până la urmă s-ar putea deschide aici și mine de fier nu știu până în prezent, dar cred că în munții înalți și mari trebuie să existe această posibilitate.

- AI.49 **Saline.** Lângă orașelul Vijnîța există 3, în valea Solonița 1, apoi nu departe de mănăstirea Putna o fântână sărată. Aceste fântâni sunt, după probele făcute de mine, puternic sărate și dau în general speranțe că vor produce atâta sare cât va fi aproximativ nevoie pentru consumul intern. Ele au fost folosite pe vremuri, dar au fost până la urmă complet părăsite datorită mașinațiunilor polonezilor învecinați, care au, nu departe de granițele de aici, cocturile lor.
- AI.50 În această regiune, lemnul este din belșug în cantități atât de mari încât nu trebuie să fim îngrijorați de lipsa lui.
- AI.51 **Mineralii.** Până acum nu știu nimic despre mineralii în afara a două izvoare acidulate lângă Dorna.

Capitolul al treilea

Descrierea populației prezente în districtul Bucovina

- AI.52 **Orașe existente.** În acest district există 4 orașele și anume: Suceava, Cernăuți, Siret și Vijnîța.
- AI.53 **Suceava.** Dintre acestea, orașelul Suceava este cel mai distins și mai populat, care a fost pe vremuri reședința Principelui Moldovei, cum depun mărturie ruinele multor biserici, case, pivnițe și diverse bolți subterane că fusese odinioară un oraș bine populat și datat negoțului. Printre bisericile dărămate se văd urme ale unor biserici catolice și protestante, ceea ce justifică suplimentar presupunerea unei foste populații numeroase a acestui oraș. Districtul Sucevei și-a luat numele de la acest oraș. Se găsește aici o cetate veche care domină întreg orașul. La vizitarea acestei antichități, am găsit deasupra unei ferestre, săpată din piatră, stema ungară.
- AI.54 **Cernăuți.** Cernăuții sunt o localitate destul de populată. Cele mai bune case de acolo aparțin evreilor; în întregul district nu există mai mulți decât în acest orașel¹.

- Ab.55 Der Czernowitzer District nam seinen Nahmen von diesem Städtl, woselbst auch der Districtsverwalter wohnte, welcher nach der Pohnischen Art (um ihme nemlich ein mehreres Ansehen bey denen benachbarten Pohlen zu geben) Starost genennet wurde.
- Ab.56 **Szyreth.** Szyreth ist nur ein von etwelchen Juden und sonst nur von Bauern bewohntes Städtl, welches zwar durch vorfindige Rudera deßen vormalige mehrere Bevölkerung eben auch vermuthen läßt³, dermalen aber höchstens als ein Marktfleck betrachtet werden kann.
- Ab.57 **Wischnitza.** Wischnitza ist ein nahe an Pokutien ohnlengst angelegtes Städtl, dermal nur aus einigen von Pohlen herüber gesiedelten Juden und Bauern bestehend⁴.
- Ab.58 Diese 4 Städtle wurden zwar als ein fürstliches Eigenthum betrachtet, weil sie keinem Particulair eigen waren, sie schaften aber dem Fürsten außer dem gewöhnlichen Tribut wenig Nutzen. Die sonst dem Fürsten gebühren sollende Zehend wurde theils an die Klostergeistliche, theils an die Innwohners selbst *per Donationes* cediret, und die verschiedenen Regalia, als: Schank-, Fleisch-, Markt- und andere derley Taxen an verschiedene Landeschargen statt Besoldung angewiesen. Uebrigens waren diese Städte weder mit besondern Privilegiis noch mit sonst gewöhnlichen Magistratueinrichtungen versehen. Die daselbst wohnende Juden und etwelche Armenier treiben einen geringen Handel und die übrigen Christen sind vielmehr als Gärtner und Taglohnern zu betrachten.
- Ab.59 An Handwerkern ist in diesen Städtln, gleichwie im ganzen Lande, fast ein gänzlicher Mangel, so daß man auch die höchst nöthigen, als: Schuster, Schneider, Schmiedte, Wagners, etc. nur selten finden kann⁵. Das Fleischhacken und die Bekerey wird nach Belieben des Innwohners getrieben, aus welch allem erhellet, daß hierlandes von einer ordentlichen Zunft um so weniger etwas zu hören gewesen sey. Jedes dieser Städteln pfelet ihre Jahr- und Wochenmärkte zu haben, welche jedoch (außer Czernovitz und Suczava, als wohin doch einige Kaufleute von Jassy, Boduschan und Roman zu kommen pflegen) schlecht reusiren.
- Ab.60 **Vorfindige Marktflecke. Wama, Kumpilung.** Unter die Marktflecke können in den Kumpilunger District die 2 Oerter Wama und Kumpilung gerechnet werden, weiln außer dem, daß in beyden diesen Oertern die Häußer mehr beysammen gebauet sind und gleichsam einen Platz formiren, man daselbst eine Art von Märkten eingeführet hat.
- Ab.61 **Anzahl deren Dörfer.** Die Anzahl deren in diesem District befindlichen Ortschaften bestehet außer denen 4 Städtlein und 2 Marktflecken, wie folget:

Aus dem Chotimer District 9 Dörfer
 Aus dem Czernowitzer District 119 Dörfer

- AI.55 Districtul cernăuțean și-a luat numele de la acest orașel, unde locuia și administratorul districtual, denumit, după moda poloneză (pentru a-i da mai multă prestanță în ochii polonezilor învecinați) staroste.
- AI.56 **Siret.** Siretul este un orașel locuit doar de câțiva evrei și altfel numai de țărani, ceea ce lasă să se presupună existența unei populații trecute mai numeroase, în prezent însă trebuie considerat cel mult drept un târg².
- AI.57 **Vijnița.** Vijnița este un orașel înființat nu demult în apropierea Pocuției, constând în prezent numai din câțiva evrei și țărani imigrați din Polonia³.
- AI.58 Aceste 4 orașele erau considerate proprietatea principelui, căci nu aparțineau nici unui particular, dar în afara tributului obișnuit erau de puțin folos principelui. Zeciuiala care i s-ar fi convenit altfel principelui era cedată clerului din mănăstiri, în parte, chiar locuitorilor *per donationes*, iar diferitele regalii ca, de pildă, taxele pe băuturi, carne și târguri, precum și alte taxe asemănătoare erau atribuite diferiților demnitari ai țării în loc de salariu. De altfel, orașele acestea nu se bucurau nici de privilegii speciale, nici de instituții magistrale altfel în uz. Evreii care locuiesc în ele și cei câțiva armeni practică un negoț mărunț, iar ceilalți creștini trebuie priviți drept grădinari și zilieri.
- AI.59 Aceste orașele ca și, de altfel, toată țara duc o lipsă aproape totală de meseriași; chiar și cei mai necesari ca cizmari, croitori, fierari, rotari etc. fiind greu de găsit⁴. Măcelăria și brutăria se practică după bunul plac al locuitorilor, de unde rezultă că în această țară se aude cu atât mai puțin de bresle ordonate. Fiecare dintre aceste orașele obișnuiește să aibă târgurile sale anuale și săptămânale, care însă nu au succes (în afara celor din Cernăuți și Suceava, unde obișnuiesc totuși să vină câțiva negustori din Iași, Botoșani și Roman).
- AI.60 **Târguri existente. Vama. Câmpulung.** În districtul Câmpulung cele 2 localități Vama și Câmpulung pot fi considerate drept târguri, fiindcă, pe lângă faptul că în ambele localități casele sunt clădite des și formează oarecum o piață, s-au și introdus un fel de târguri.
- AI.61 **Numărul satelor.** Numărul localităților ce se găsesc în acest district în afara celor 4 orașele și 2 târguri sunt precum urmează:

în districtul Hotin 9 sate
 în districtul Cernăuți 119 sate

Aus dem Kumpilung Rußestie District	3 Dörfer
Aus dem Suczaver District	142 Dörfer
Aus dem <u>Kumpilung Moldaveneste District</u>	<u>11 Dörfer</u>
Aus dem Summa	284 Dörfer ⁶

Ab.62 In diesen Dorfschaften sind die Habitationen meistens zerstreut, und die Häußer so schlecht und klein gebaut, daß in solchen außer einem kleinen Zimmer oder vielmehr Rauchstuben nebst einem kleinen Vorhauß selten eine Kammer und viel weniger eine andere Gelegenheit zu finden ist. Diese Kalluppen sind meistens ohneingezaunet und weder mit Schuppen noch Stallungen oder sonstigen Wirthschaftsgebäuden versehen.

Ab.63 Unter diesen Dörfern verdienet das sogenannte S a d a g u r a , daß von selben eine besondere Erwehnung gemacht werde. Es ist dieses der Ort, allwo während letzten Krieg ein sicherer Baron Gartenberg die Rußische Münze und mit dieser eine neue Colonie von verschiedenen, meist protestantischen Handwerkern und Handlangern und zum Theil auch von Juden angeleget hat⁷. Dasselbst sind von eben diesem Münzamt einige der obspecificirten Gattung Leute zurückgeblieben, welche sich nun bey mir gemeldet haben, daß sie unter gewissen Bedingnüßen, worunter jedoch die Freyheit der protestantischen Religion die vornehmste ist, standhafte Häußer erbauen, Fabriquen anlegen und so succeßive eine königliche Frey- und Handelstadt errichten wollten.

Ab.64 Weilen nun die Lage dieses angetragenen Städtels in Ansehung des anzuhoffenden Comerci dergestalten situiert ist, daß die aus der Moldau, Wallachey, dann aus der Brazlawischen⁸ Woywodschaft, pohnisch Podolien und aus dem Kiewischen Guvernement, nicht minder mit der Zeit die aus Siebenbürgen nach Gallicien, Pohlen und auch weiters handeln wollende Negotianten daselbst, als in einem Mittelpunct, theils passiren müßten, theils ohne groser Detour passiren können; so scheint mir, daß der Antrag, aus benanntem Sadagura eine königliche Freystadt zu machen, nicht allerdings zu verwerfen sey⁹.

Ab.65 **Die Nahmen aller Ortschaften, dann die Anzahl und Qualification der vorhandenen Familien.** Die Nahmen der Dörfer, die Anzahl deren Familien, nebst der Qualification einer jeden derselben sind in der hier beygebogenen Tabella ersichtlich, welche Tabella jedoch in Ermangelung einer Conscriptiön für verläßig nicht kann angegeben werden, maßen selbe nur auf die Fasiön deren Gemeinden verfaßet ist.

Ab.66 Ich habe zwar alle Mühe angewendet, um durch dieses unverläßige Mittel so nahe an die Wahrheit zu kommen, als es möglich ist. Es wurden nemlich bey Gelegenheit der Kundmachung der diesjährigen Contribution die dieser wegen zu Czernovitz versammelte Dworniks¹⁰ und sonstige Dorfsältesten allen Ernstes ermahnet, die eigentliche Anzahl ihrer Innwohner getreulich anzugeben, widrigenfalls sie den Schaden, den sie durch die Ver-

în districtul Câmpulung Rusesc	3 sate
în districtul Suceava	142 sate
în districtul <u>Câmpulung Moldovenesc.....</u>	<u>11 sate</u>
în districtul Suma	284 sate ⁵

- Al.62 În aceste sate locuințele sunt cel mai adesea răzlețe, iar casele sunt atât de prost clădite și de mici încât într-însele nu găsești, în afara unei odăi mici sau mai degrabă a unei afumători alăturate unui antreu, decât arareori o cameră și foarte rar alt loc de culcare. De cele mai multe ori aceste cocioabe sunt neîngrădite și nu sunt prevăzute nici cu șoproane sau grajduri sau alte clădiri gospodărești.
- Al.63 Printre aceste sate, așa numita *Sadagura* merită să fie menționată special. Aceasta este localitatea unde, în decursul ultimului război, un anumit baron Gartenberg a plasat monetăria rusă și, odată cu ea, o nouă colonie de meseriași protestanți și calfe și, în parte, și de evrei⁶. Acolo au rămas din acea monetărie unii dintre oamenii specificați mai sus, care s-au anunțat acum la mine că, în anumite condiții, dintre care cea mai însemnată este libertatea exercitării religiei protestante, ar vrea să ridice case solide, să înființeze fabrici și să creeze treptat un oraș liber regal și comercial.
- Al.64 Având în vedere că poziția acestui orașel propus este, în speranța unei dezvoltări comerciale, astfel plasată, încât negustorii din Moldova, Valahia, din voievodatul Braclav⁷, din Podolia poloneză și din guvernământul Kiev, și nu mai puțin cu timpul, negustorii care vor vrea să facă afaceri în Galiția, în Polonia și mai departe vor trebui să treacă pe acolo ca printr-un punct central sau să-l traverseze fără prea mare înconjur, mi se pare că propunerea de a face din numita *Sadagura* un oraș liber regal nu trebuie dată la o parte de la bun început⁸.
- Al.65 **Numele tuturor localităților, apoi numărul și calificarea familiilor existente.** Numele satelor, numărul familiilor, alături de calificarea fiecăreia dintre ele rezultă din tabela anexată, care nu poate fi considerată a fi de încredere în absența unui recensământ, fiind întocmită numai pe baza unei declarații a comunelor.
- Al.66 Mi-am dat, ce-i drept, toată silința să mă apropii, pe baza acestui mijloc îndoielnic, pe cât era posibil de adevăr. Anume, cu ocazia aducerii la cunoștință a contribuției din acest an a vornicilor⁹ și altor bătrâni ai satului, li s-a atras serios atenția să indice corect numărul real al locuitorilor lor; în caz contrar, ei vor trebui să plătească îndoit paguba pe care

hölung dem Allerhöchsten Aerario zufügen wollten, doppelt zu ersetzen haben würden, und außer deme eine willkürliche Leibesstrafe zu gewärtigen hätten. Gleichwie nun diese Bedrohung bey einem Richter, der 33 Familien verschwiegen hatte, alsogleich in Execution gestellet und dieses Exemple dem übrigen Lande gleich kund gemacht wurde, so zog auch solches die gute Wirkung nach sich, daß fast jeder Richter aus Furcht einer doppelten Contribution seine erste Fassion abgeändert hat.

Ab.67 Obschon dadurch der Wahrheit in vielem näher gekommen ist, so ist doch die Gewißheit der Bevölkerung nicht anderst als durch eine Conscription zu eruiren; für welchen Gegenstand aber, da manches dabey zu betrachten kommet, einen besonderen Abschnitt widmen werde.

Ab.68 **Die vorhandene Bevölkerung ist der vorfindigen Gröse des Terrains nicht angemessen.** Die Ortschaften sind in sich zwar zimmlich bevölkert, das ganze Land aber, nach der Proportion des vorhandenen Terrains, ist es zu wenig¹¹. Vor deme ware solches etwas beßer bewohnt, wie es sich aus denen vorfindigen vielen öden Plätzen, wo vormalis Dörfer gestanden sind, beurtheilen läßt.

Ab.69 Ueberhaupt, wenn man in Betrachtung ziehet

1. Die hierlands vorfindige, bis jetzo fast gänzliche ohne Nutzen stehende Menge an Wäldern, wovon der Grund zu Habilitationen und Agricultur verwendet werden könnte;

2. daß der Landmann einen grosen Theil seiner Wiesen und Weide denen Fremden verpachtet;

3. daß dieses Volk hauptsächlich sich von der Viehzucht nähret, und daß zum Unterhalt eines sich von der blosen Viehzucht nährenden Menschen ein ungleich mehrerer Terrain erforderlich ist, als für einen, der von dem Acker lebet, wenn man sage ich, alle diese Umstände genauer betrachtet: so kann man diesen District, als sehr gering bevölkert sicher angeben, dieweilen die nur erwehnte Umstände genugsamen Terrain, in welchem eine weit grössere Anzahl Hände angewendet werden könnte, vermuthen laßen.

Viertes Hauptstück

Beschreibung des Genie und Eigenschaften der Nation

Ab.70 **Talenten und Gemüthsbeschaffenheit.** Das Genie dieser Nation hat zum Grund einen natürlichen, doch zur Arglistigkeit mehr geneigten Witz. Dieser machet sie in ihrem Thun und Laßen verstellt und zweydeutig, so daß man weder denen Werken noch Wörtern eines Moldauers so leicht glauben soll.

intenționau s-o provoace preafnaltei vistierii și să se aștepte pe deasupra la o pedeapsă corporală arbitrară. Având în vedere că această amenințare s-a aplicat pe loc unui primar care tăgăduise existența a 33 de familii și exemplul a fost făcut cunoscut imediat în toată țara, aceasta a avut de asemenea urmări bune întrucât aproape toți primarii și-au modificat declarația inițială de teama dublării contribuției.

A1.67 Deși în felul acesta ne-am apropiat mult de adevăr, siguranța cu privire la populație nu se poate obține decât printr-un recensământ. Acestei probleme, la care mai vin în considerație și altele, îi voi dedica alt paragraf.

A1.68 **Populația existentă nu corespunde mărimii constatate a terenului.** Localitățile ca atare sunt, ce-i drept, destul de populate, dar țara întregă, în proporție cu terenul existent, este prea puțin populată¹⁰. În trecut fusese mai bine populată, cum se poate deduce din mulțimea locurilor pustii existente, unde fuseseră înainte sate.

A1.69 În general, dacă se ține seama de faptul că:

1. solul mulțimii de păduri existente aici, care stau aproape în totalitate nefolosite, ar putea fi folosit pentru abilitări și pentru agricultură;

2. țăranul își arendează o mare parte a imașurilor și pășunilor străinilor;

3. poporul se hrănește în principal din creșterea vitelor și că pentru întreținerea unui om exclusiv din creșterea vitelor este nevoie de incomparabil mai mult teren decât pentru cel ce trăiește de pe urma ogorului, dacă, spun, luăm toate acestea mai amănunțit în considerație, atunci putem conchide cu siguranță că acest district este foarte slab populat, în timp ce împrejurările doar amintite mai sus ne lasă să presupunem că există teren de ajuns pentru a folosi pe el mult mai multe brațe de muncă.

Capitolul al patrulea

Descrierea geniului și însușirilor națiunii

A1.70 **Talente și caracter.** Geniul acestei națiuni are la bază un umor natural, dar înclinat mai mult spre șiretenie. Aceasta îi face să fie în ceea ce fac și în ceea ce omit să facă prefăcuți și ambigui, așa încât nu te prea poți încrede nici în faptele, nici în vorbele unui moldovean.

- Ab.71 Sie sind in Gefahren ohnerschrocken und in Beleidigungen fast unver-
schämlich; sie sind zugleich leichtsinnig und aus Liebe der Freyheit zur
Abwechßlung der Obrigkeit geneigt. Der ihnen angebohrne Geiz zieht nach
sich den Neid und dieser die Neigung, sich mit dem Schaden des Nächsten
zu bereichern¹.
- Ab.72 **Education.** Der Edelmann sowohl als der geistliche Stand hat fast keine Stu-
dien oder sonstige Education, und der Bauernstand ist folglich um so roher.
- Ab.73 **Sitten.** Der geistliche und Bauernstand sind insbesondere dem Trunk erge-
ben, welcher sie zu muthwilligen Raufereyen und Ungehorsam verleitet, so
daß der Moldauer, in Wein oder Brandwein betrunken, sich auch dem Mili-
tari zu widersetzen imstande ist. Der Diebstahl ist bey ihnen nichts unge-
meines, überhaupt sind sie in allem ihren Thun und Laßen ungeschliffen und
mehr einem barbarischen als einem sonstig nur mittelmäßig gesittetem
Europäischen Volke zu vergleichen.
- Ab.74 **Das Wachsthum.** Das Wachsthum der Moldauer ist über das Mittel-
mäßige. Sie sind *nervos, musculos* und des Reitens von Kindheit auf gewoh-
net. Ihre Lebensart ist sehr gering, weilen sie sich mit Milch, Käse und Mal-
ley², das ist Kukuruzbrod, alleinig ernähren.
- Ab.75 **Neigung zum Soldatenleben.** Die nur berührten Eigenschaften machen selbe
zwar zu dem Soldatenstand geschickt, gleichwie sie auch im letzteren Krieg ihren
Muth gezeigt haben, wo sie bey denen Rußen als Volontairs nützlich gebrau-
chet worden; indeßen scheuen sie die Subordination dergestalten, daß sich nicht
so leicht einer unter regulirte Troupen anwerben wird laßen.
- Ab.76 **Arbeitsamkeit.** Die Faulheit wird von dem Pöbel als der Grund der Glück-
seligkeit betrachtet. Ihre Arbeitsamkeit erstreckt sich nur auf das Nothwen-
digste deren alljährigen Lebensbedürfnissen, dergestalten, daß, wenn der
Segen Gottes in einem Jahr auf mehrere Jahre kleben sollte, der Moldauer
die übrigen Jahre und so lang, als der Vorrath dauert, nichts arbeiten will³.
- Ab.77 **Kleidung.** Der Moldauer ist ganz schlechthin, doch wider die Kälte gut
gekleidet; die Spinnerey deren Weibern verschaffet ihnen die Wäsche und
ihre sogenannte Sukman oder Bauernröcke, wozu sie das Tuch, besonders
im Gebürg, selbst würken.
- Ab.78 **Religion.** Ihre Religion belangend, sind sie alle (sehr wenig Fremde und
meistens Siebenbürgische Catoliquen ausgenommen) der griechischen nicht-
unirten Religion zugethan, und obschon auch die Popen von dem Unter-
schied deren Religionen fast keinen Begriff haben, so sind sie doch in ihrer
dergestalt fanatisch, daß sie alle übrigen Christen, besonders aber die Catho-
liquen, kaum für etwas beßeres als die Juden und Heiden gelten laßen.
- Ab.79 **Neigung gegen die kaysersliche königliche Regierung.** Nach der obern
Beschreibung des Genie der Nation könnte die Frage gestellt werden, wie
diese Nation gegen die kaysersliche königliche Regierung geneigt sein dürfte.

- AI.71 La primejdie sunt neînfricați și aproape neiertători la jignire; în același timp sunt ușuratici și înclinați spre schimbarea autorității din dragoste pentru libertate. Zgârcenia lor înăscută atrage după sine invidia, iar aceasta tendința de a se îmbogăți spre paguba celor din jur¹.
- AI.72 **Educația.** Nobilul, ca și clericul nu are aproape nici un fel de studii sau altă educație și, prin urmare, țaranul este încă mai primitiv.
- AI.73 **Obiceiuri.** Nobilul, ca și clericul sunt dedați îndcosebi beției, ceea ce-i incită la bătăi spontane și la neascultare, așa încât moldoveanul, îmbătat cu vin sau rachiu, este în stare să se opună chiar militarilor. Hoția nu este la ei ceva neobișnuit, în general în toate acțiunile și reacțiunile lor sunt neșlefuiți și comparabil mai mult cu un popor barbar decât cu un popor pe jumătate civilizat.
- AI.74 **Statura.** Statura moldovenilor depășește media. Sunt nervoși, musculoși și obișnuiți din copilărie cu călăria. Modul lor de viață este foarte modest fiindcă se hrănesc exclusiv cu lapte, brânză și mălai, adică pâine de cucuruz².
- AI.75 **Înclinația către viața de soldat.** Însușirile abia amintite îi fac îndemânatici pentru viața soldățească, cum și-au arătat curajul și în ultimul război, când au fost folosiți de ruși cu folos ca vonuntari; dar ei detestă în așa măsură subordonarea, încât puțini vor putea fi încorporați în trupele regulate.
- AI.76 **Hărnicia.** Lenevia este considerată de norod ca baza fericirii. Hărnicia lor se întinde numai până la acoperirea necesităților anuale, așa încât, dacă binecuvintarea Domnului este îndestulătoare într-un an pentru mai mulți ani, moldoveanu nu vrea să mai lucreze în anii care urmează atât timp cât ajung proviziile³.
- AI.77 **Îmbrăcămintea.** Moldoveanul este îmbrăcat simplu, dar bine apărat de frig; țesutul femeilor le pune la îndemână rufăria și așa-numitele sumane sau paltoane țărănești, postavul fiind țesut de ei înșiși, mai ales la munte.
- AI.78 **Religia.** În ceea ce privește religia, ei aparțin cu toții (cu excepția câtorva străini și catolici ardeleni) religiei grecești neunite și, deși nici popii nu au aproape nici o cunoștință despre deosebiriile dintre religii, ei sunt atât de fanatici în religia lor, încât abia dacă-i consideră pe ceilalți creștini, mai ales însă pe catolici, mai buni decât evreii și păgânii.
- AI.79 **Simpatia față de guvernul împărătesc-regesc.** După descrierea de mai sus a geniului națiunii, s-ar putea pune întrebarea dacă această națiune ar putea simpatiza cu guvernul împărătesc-regesc.

Meiner Einsicht nach bin ich fast versichert, daß, woferne man das Volk von der ihn bis jetzo so schwer truckenden häufigen Vorspann, welche nur zur Abholung der Naturalien auf mehr als 100.000 Täge anwachset, befreyen und sich in ihre Religion und in ihre anscheinende Freyheiten und Gewohnheiten der Wirthschaft nicht mischen wird, daß man sie nemlich um ihr Haab und Gut nicht in Detaille wird bekümmern wollen, sie sich unter dieser Regierung glücklich schätzen und dabey zum Nutzen des Aerarii in Verbeßerung werden lenken laßen. Die Gleichheit der Religion übrigens macht, daß sie denen Rußen mehr zuge than sind, ohnerachtet sie von selbigen im lezten Kriege sehr vieles erlitten haben.

Fünftes Hauptstück
Beschreibung der Industrie
der Nation

- Ab.80 **Dermalige Industrie in der Agricultur.** Dieses faule und unweißende Volk verwendet gar keine Industrie, den Erdboden zu cultiviren. Ihre Bemühung erstrecket sich, wie schon gesagt, nicht weiter als auf die unentbehrliche Nothdurften des Lebens; alle übrigen Gütter der Natur werden gleichsam nur roher und ohne sie zu verbeßern, zu vergrößern oder zu verschönern, gemeßen. Diese Indolence erstrecket sich auf alle Producta der Erde.
- Ab.81 Die zum Anbau des Kukuruz und sonstige sehr wenige Früchten bestimmte Felder werden außer dem unentbehrlichen Beackern gar nicht cultiviret; alles wird ohne Dung angebauet und das Wachsthum der Vorsicht überlaßen.
- Ab.82 An Waizen, Korn, Gersten und Haaber wird so wenig ausgesäet, daß es sich sicher behaupten läßt, daß im ganzen District keine 2000 Metzen an Waizen und Korn, und an Haaber und Gersten ebensowenig angebauet wird.
- Ab.83 Es ist zwar wahr, daß die Cultivirung des Waizens und des Kornes alhier vorhin niemals eine grose Aufmerksamkeit verdiente, indeme der Landmann sich mit Kukuruz ernähret hat, und die neben angränzenden Länder mit Waizen und Korn genugsam versehen waren, folglich weder ein großes Consummo noch ein nahmhafter Verschleiß existiren können. Da sie aber auch dasjenige, so die Juden in einer doch zimmlich grosen Quantität zu Brandweinbrennen benöthigten, nicht selber erzeiget, sondern aus Podolien bringen liesen und sonst auch auf ihre Kukuruzäcker wenig Aufmerksamkeit verwendeten, man endlich auch nicht wohl begreifen kann, wie dieses Volk auf die Verbeßerung ihrer Lebenserfordniße durch Anbauung auch sonstigen

După părerea mea, sunt sigur că, dacă ar fi eliberat de apăsarea frecventelor podvezi, care se ridică numai pentru transportul produselor naturale la peste 100 000 de zile și dacă nu ne-am amesteca în religia lor și în evidentele lor libertăți și obiceiuri gospodărești, adică nu ne-am preocupa de bunurile și averea lor amănunțit, ei s-ar simți fericiți sub această guvernare și se vor lăsa călăuziți în îmbunătățirile făcute în folosul vistieriei. De altfel, identitatea religiei face să-i simpatizeze mai mult pe ruși, în ciuda faptului că au avut multe de suferit din partea lor în ultimul război.

Capitolul al cincilea

Descrierea activității productive a națiunii

- AI.80 **Prezenta activitate productivă în agricultură.** Acest popor leneș și neștiutor nu exercită nici o activitate în cultivarea pământului. Munca lor nu se desfășoară, cum am mai spus, decât până la satisfacerea nevoilor de neînălțurat ale vieții, toate celelalte daruri ale naturii se apreciază numai în stare brută și fără a le îmbunătăți, a le înmulți sau a le înfrumuseța. Această indolență se extinde asupra tuturor produselor pământului.
- AI.81 Ogoarele destinate însămânțării cu porumb sau cu puținele altfel de roade nu se cultivă deloc, în afară de aratul numaidecât necesar; totul se plantează fără îngurășăminte, iar creșterea este lăsată pe seama providenței.
- AI.82 Grâu, seară, orz și ovăz se seamănă atât de puțin încât în întregul district se recoltează mai puțin de 2 000 de mierțe de grâu și de seară și tot atât de puțin orz și ovăz (1 mierță = circa 50 kg, n.n.).
- AI.83 Este adevărat că aici nu s-a acordat mai înainte nici o atenție cultivării grâului și secarei întrucât la țară oamenii se hrăneau cu cucuruz, iar țările învecinate dispuneau de suficient grâu și seară, deci nici nu putea exista un consum mare, nici o vânzare importantă. Dar deși evreii aveau nevoie de cantități destul de mari pentru a fabrica rachiul, nu le produceau ei înșiși, ci lăseau să fie importat din Podolia și nu acordau decât puțină atenție ogoarelor cu cucuruz și nici nu se poate înțelege până la urmă de ce poporul acesta n-a ținut aproape deloc seama de îmbunătățirea condițiilor de viață prin creșterea leguminoaselor și

Hülben- und Gartenfrüchte fast gar keine Bedacht genommen habe, hiezu der Anbau des Haabers und der Gersten zu einer gröseren Beförderung ihrer Gestüttereien hätte dienen können und sollen: so kann ihnen die Industrie in der Agricultur überhaupt mit allem Fug und Recht abgesprochen werden.

Ab.84 **Dermalige Industrie in der Viehzucht.** Die Hauptursache der auf obberührte Art vernachlässigten Agricultur könnten wohl die ohne Mühe und Arbeit aus der Viehzucht von dem Landmann geniesende Vortheile angeben werden. Zu diesem Gegenstand ist dieses Land das beste, so nur gefunden werden kann. Allein ohnerachtet solches die Hauptbranche ihrer Nahrung und Commereii ausmachtet, so wird nichtsdestoweniger auch in diesem fast gar keine Industrie verwendet und die Propagation sowohl als Conservation des Viehes fast gänzlich der lieben Natur überlassen.

Ab.85 Die Propagation deselben kann nicht recht von statten gehen, weilen man sich auf keine Weise bemühet, die Heerden mit guten Stieren, Hengsten und Widdern zu versehen, wodurch die Espece nothwendigerweise ausarten muß.

Ab.86 Die schlechte Conservation läßet sich aus dem abmeßen, daß hierlandes keine Stallungen weder Schuppen vorhanden, folglich das Vieh, besonders Winterszeit, dem größten Elend und fast sicheren Verderben ausgesetzt sey. Man kann sich vorstellen, was für eine beträchtliche Menge theils aus Elend, theils durch die Wölfe in jedem Winter zugrunde gehen müße.

Ab.87 Das zur Nahrung und Conservation des Viehes so ohnentbehrliche Heu wird auch so schlecht besorget, daß es im Winter und im Sommer auf dem freyen Feld in Schobern der Nässe und Fäulung ausgesetzt ist, wovon demnach oft die Helfte zugrunde gehet, und die Folge nach sich ziehet, daß gegen Ende des Winters oft ein Mangel an Heu und manchmal auch Hungersnoth für das Vieh (wie auch das vergangene Fruhjahr geschehen ist) sich ergeben hat. Zu diesem Elend ist noch jenes zu rechnen, daß das Vieh den Winter hindurch fast lauter dumpfiges Heu freßen muß. Außer der obberührten Unwirthschaft mit dem Heu ist noch anzumerken, daß allhier nur einmal des Jahrs Heu gemacht werde, ja sogar daß viele Wiesen unbehauen belassen zu werden pflegen. Aus welch allem sich ganz klar schließen läßt, wie wenig man hierlandes auf die Propagation sowohl als Conservation des Viehes verlege.

Ab.88 So wenig nun hierlandes auf die Conservation und Vermehrung des Viehes überhaupt gesehen wird, fast ebensowenig wird fürgedacht, aus deren Productis derselben, als z.B. Butter, Käse, Wolle etc. sich einen gröseren Nutzen zu verschaffen.

Ab.89 An Butter wird *a Proportione* des vorhandenen Viehes wenig erzeiget, theils weilen wenig Kühe gemelket werden, theils weilen die Milch meistens gleich nach dem Melken verzehret wird; zum Theil aber wird deßen mehrere Erzeugung auch durch die üble Gewohnheit gehemmet, daß sich die Kühe ohne Kälber nicht melken lassen.

a fructelor de grădină, iar însămânțarea orzului și a ovăzului ar fi putut și ar fi trebuit să servească la promovare hergheliilor lor; de aceea, li se poate contesta cu tot dreptul orice activitate în agricultură.

- AI.84 **Prezenta activitate în creșterea vitelor.** Drept cauză principală a neglijării agriculturii de care ne-am ocupat mai sus pot fi considerate avantajele obținute fără chin și fără muncă de către țărani din creșterea vitelor. În acest scop această țară este cea mai bună care s-ar putea găsi. Dar deși aceasta este ramura cea mai însemnată a hranei și a comerțului lor, în ea nu se desfășoară aproape nici o activitate, iar înmulțirea și îngrijirea vitelor este lăsată aproape întru totul bunei naturi.
- AI.85 Înmulțirea lor nu se poate face cum ar trebui, căci nu-și dau nici o silință să înzestreze turmele cu tauri, armăsari și berbeci de bună calitate, fapt din cauza căruia speciile trebuie să degenereze în mod obligatoriu.
- AI.86 Întreținerea lor proastă rezultă din faptul că aici nu există grajduri sau șuri, așa încât vitele sunt expuse, mai ales iarna, celei mai mari mizerii și pieirii aproape sigure. Ți poți închipui ce cantități importante trebuie să piară în fiecare iarnă parte din cauza mizeriei, parte din cauza lupilor.
- AI.87 Fânul indispensabil pentru hrana și întreținerea vitelor este și el păstrat atât de fără grijă încât este expus iarna și vara în câmp deschis, în clăi, la umezeală și putreziciune, pierzându-se adesea jumătate din el și având drept urmare că adeseori către sfârșitul iernii se naște o lipsă de fân și uneori chiar o foamete pentru vite (cum s-a întâmplat și în primăvara trecută). La această mizerie se adaugă aceea că în tot cursul iernii, vitele trebuie să mănânce aproape numai fân mucegăit. În afara acestei proaste gospodării a fânului descrise mai sus, mai trebuie remarcat că aici fânul nu se face decât odată pe an, ba multe fânețe se obișnuiește să fie lăsate nefolosite. Din toate acestea se poate conchide foarte clar cât de puțină grijă se acordă în această țară înmulțirii și întreținerii vitelor.
- AI.88 Pe cât de puțin se poartă de grijă aici înmulțirii și întreținerii vitelor în general, pe atât de puțin se ține seama de a obține un folos cât mai mare de pe urma produselor lor, ca, de pildă, untul, brânza, lâna etc.
- AI.89 Untul se produce puțin în proporție cu vitele existente, în parte fiindcă puține vaci sunt mulse, în parte fiindcă laptele se consumă imediat după mulgere, în parte mărirea producției este împiedicată de prostul obicei că vacile fără vițel nu se lasă mulse.

- Ab.90 An Schaafkäsen wird zwar, wie schon weiters oben gesagt, in dem Kumpilunger District so viel erzeiget, daß ein Theil hievon auch verkauft werden kann; man bemühet sich aber nicht, die Qualität deßelben zu verbeßern, gleichwie auch die Vortheile der Melkung, der Verbeßerung der Wolle und der wirthschaftlichen Schürung der Schaafen dem Landmann unbekante Sachen sind.
- Ab.91 An Unschlitt kann nicht viel erzeuget werden, weilen der mehreste Theil des Mastviehes außer Land getrieben und wenig derley im Land geschlachtet wird.
- Ab.92 **Dermalige Industrie in Fabriquen.** Fabriquen sind hierorts selbst dem Nahmen nach unbekannt. Die viele Wälder, Wäßer und die rohen Landesproducta bleiben immer in ihrer ersten Naturerschaffung. Etwelche elende Mühlen sind die einzige Maschinen, so im Lande zu finden sind. Brettermühle ist nicht eine einzige vorhanden, so daß die Bretter mit gröster Mühe und Arbeit aus denen Bäumern ausgehauen werden müßen.
- Ab.93 Saife, Leder, Glaß oder sonst was, wozu die rohen Producten die Möglichkeit an Hand geben, werden hier nicht gemacht. Einiges Holzgeschier, als: Kannen und Wannen, grob ausgehauene Schindeln und Bretter, ausgehölte Bienenstöcke und die in andern Ländern zum grösten Nachtheil der Wälder abgeschälte Baumrinden sind die einzigen Producta, welche ein oder anderer Bauer manchmal auch ins Pohlen und in das Türkische Gebiet zu veräußern pflaget.
- Ab.94 Das grobe Bauerntuch, welches in dem Gebürg für eigene Nothdurft erzeiget, und die grobe Haußleinwand, die daselbst ebenfalls verfertigt wird, verdienen kaum angeführt zu werden.
- Ab.95 **Dermalige Industrie in Activ-Commercio.** Das Commerce, welches meistens nach Schlesien, zum Theil aber auch nach Pohlen und in die Turkey getrieben wird, stehet fast gänzlich in denen Händen der Armeniern und Juden, welche nebst deme, daß sie mit fremden Waaren handeln, auch die rohe Landesproducta von hiesigen Innwohnern um einen wohlfeilen Preis zu erkauffen und in einer veränderten Gestalt denen nemlichen Innwohnern, meistens in einem übertriebenen Preis, wider zu verkaufen wißen.
- Ab.96 Die Hauptgegenstände des diessseitigen Activ-Commercii sind nun das Hornvieh, Pferde, Schaafe, Ziegen, Borstvieh, rohe Häute, Felle, Wolle, Butter und Käs, Wachs und Honig, etc.
- Ab.97 **Ochsen und Kühe.** Ochsen werden nach Breslau getrieben. Dieser ist unstreittig der allererste Gegenstand des Moldauschen Activ-Commercii, welcher Vortheil jedoch bey der dermaligen Unwirthschaft mit dem Heu und Weiden und bei der vernachlässigten Propagation und Conservation des Viehes diesen District nur wenig betrifft. Von Kühen werden viele nach Siebenbürgen und zum Theil auch nach Gallicien veräusert.
- Ab.98 **Rohe Häuthe.** Die Häuthe von dem hier theils geschlachteten, theils umgefallenen Hornvieh kommen meistens nach Gallicien, allwo die schwa-

- A1.90 Brânza de oi se produce atât de multă în districtul Câmpulung, cum am spus mai sus, încât o parte din ea poate fi vândută, dar nu-și dau silința să-i îmbunătățească calitatea și nici avantajele mulgerii, nici ale îmbunătățirii lânii și ale tunderii economice a oilor nu-i sunt cunoscute țaranului.
- A1.91 Nu se poate produce mult seu, căci majoritatea vitelor îngrășate sunt mânate în afara țării și numai puține sunt tăiate înlăuntrul ei.
- A1.92 **Prezenta activitate industrială.** În țară fabricile nu sunt cunoscute nici măcar cu numele. Numeroasele păduri, ape și produse prime ale țării rămân în starea lor inițială, naturală. Cele câteva mori mizerabile sunt singurele mașini care se găsesc în țară. Nu există nici o singură moară de produs scânduri, așa încât scândurile trebuie tăiate cu chin și muncă multă din copaci.
- A1.93 Aici nu se face săpun, piele, sticlă sau altceva la care ar putea fi folosite produse brute. Câteva vase de lemn, precum căni și covăți, șindrile grosolan fasonate și scânduri, stupi scobiți și coji de copac desprinse spre marea pagubă a pădurilor din alte țări sunt singurele produse pe care câte un țaran obișnuiește să le vândă din când în când în Polonia și în regiunea turcească.
- A1.94 Postavul grosolan țărănesc, produs în regiunea muntoasă pentru nevoile proprii și pânza de casă grosolană, țesută tot acolo, abia dacă merită să fie menționate.
- A1.95 **Prezenta activitate de comerț exterior.** Comerțul, care se practică mai ales cu Silezia, dar în parte și cu Polonia și cu Turcia, se găsește aproape total în mâinile armenilor și evreilor, care, pe lângă faptul că fac negoț cu mărfuri străine, se pricep și să cumpere produsele brute ale țării de la locuitorii de aici pentru un preț redus și să le revândă într-o formă modificată aceluiași locuitori, la un preț de cele mai multe ori exagerat.
- A1.96 Obiectele principale ale negoțului de export activ din părțile acestea sunt vitele cornute, caii, oile, caprele, porcii, pieile brute, blănurile, lâna, untul și brânza, ceara și mierea etc.
- A1.97 **Boii și vacile.** Boii se mână la Breslau. Acesta este indiscutabil primul obiect al negoțului activ moldovenesc, avantaj care privește însă prea puțin acest district din cauza proastei gospodăririi prezente a fânului și a pășunilor și a înmulțirii și a îngrijirii neglijate a vitelor. Dintre vaci multe se vând în Transilvania și o parte și în Galiția.
- A1.98 **Piei brute.** Pieile provenite în parte de la vitele cornute tăiate, în parte de la cele căzute, merg mai ales în Galiția, unde din cele slabe

chen zu Bauernstiefel ausgearbeitet, die stärkeren hingegen nach Szigeth und in Oberhungarn geführt werden.

- Ab.99 **Butter.** Die Butter pflegten meistens die zu Chotim wohnende Türken zusammenzukaufen und damit bis nach Constantinopel zu handeln.
- Ab.100 **Unschlitt.** Das wenige Unschlitt, was hier erzeugt wird, wird meistens nach Bistritz und etwas auch nach Breslau verführt.
- Ab.101 **Schaafe und Ziegen.** Mit Schaafen wird meistens bis nach Constantinopel gehandelt, allwo bekanntermaßen an Schaaffleisch mehr als an Rindfleisch verzehret wird. Die Ziegen und Böcke werden meistens von Armeniern in jedem Dorf stückweis gekauft, auf der Stelle geschlachtet, das Fleisch hievon verkauft und auf diese Art die Häuthe einzelweis zusammengebracht.
- Ab.102 **Wolle.** Die Wolle wird von Juden und Armeniern, die feine zwar nach Breslau und nach Siebenbürgen, die grobe hingegen nach Pohlen veräußert.
- Ab.103 **Böck- und Ziegenhäuthe.** Bock- und Ziegenhäuthe werden zu Kutty, Tis-menize, Zaleszik, Pothajetz und Breschany¹ meistens zum Safian ausgearbeitet und mit solchen theils wieder anhero, theils nach Schlesien gehandelt.
- Ab.104 **Schaafhäuthe.** Aus Schaafhäuthen werden in Gallicien Bauernpelze verfertigt.
- Ab.105 **Schaaf- und Ziegenkäs.** Mit Käs, besonders aber mit jenem, welcher in dem Kumpilunger District erzeugt wird, pflegten stetts die Türken, sowie mit Butter, bis nach Constantinopel schon anderwärts gesagtermaßen zu handeln.
- Ab.106 **Pferde.** Die wenigen Pferde, die in diesem District erzeugt werden, werden meistentheils von denen Armeniern abgekauft, welche damit ihren Handel nach Pohlen treiben.
- Ab.107 **Schweine.** Von Schweinen wird zwar zum Theil aus diesem District, meistens aber aus der Moldau, eine beträchtliche Quantität nach Breslau getrieben.
- Ab.108 **Hönig und Wachß.** Hönig und Wachß werden von Griechen und Juden theils hier zusammengekauft, theils aus Pohlen geholet und ersteres nach Constantinopel zum Scherbet, letzteres nach Venedig gegen allerhand Türkische Seyden- und Wollzeuge, dann gegen Venetianische, meistens kurze Waaren veräußert.
- Ab.109 Diese sind nun die Gegenstände des Activ-Commercii, welche jedoch in allen Stücken einer dem Landmann mehr ersprießlichen und dem Souverain vortheilhafteren Verbeßerung benöthigen.
- Ab.110 **Dermalige Industrie des Passiv-Commerce.** Die Gegenstände des Passiv-Commercii hingegen sind folgende:
- Ab.111 **Pelzwerk.** Ausgearbeitetes, feines Pelzwerk kommt über Brody aus Moscau, grobes hingegen aus Gallicien.
- Ab.112 **Wein.** Der Wein wird aus der Gegend Fokschan hergeführt, weil in diesem District gar kein Wein wachset, mit der Zeit aber könnte solcher vielleicht aus Siebenbürgen geholet werden.

se fac cizme pentru țărani, cele mai tari sunt duse la Sighet și în Ungaria de Sus.

- AI.99 **Unt.** Untul îl colectează mai ales turcii care locuiesc la Hotin și fac negoț cu el până la Constantinopol.
- AI.100 **Seu.** Puținul seu care se produce aici se transportă mai ales la Bistrița și puțin la Breslau.
- AI.101 **Oi și capre.** Cu oile se face negoț mai ales până la Constantinopol, unde se consumă, precum se știe, mai multă carne de oaie decât de vită. Caprele și țapii se cumpără mai ales de către armeni una câte una în fiecare sat, se taie pe loc, li se vinde carnea și se adună în acest fel pieile bucată cu bucată.
- AI.102 **Lână.** Lâna se vinde de către evrei și armeni, și anume cea fină la Breslau și în Transilvania, cea grosolană dimpotrivă, în Polonia.
- AI.103 **Piei de țap și de capră.** Pieile de țap și de capră se prelucrează la Kutu, Tysmenica, Zaleszczyki, Podhajce și Brzczany¹ cel mai des în marochin și se vând în parte chiar pe loc, în parte în Silezia.
- AI.104 **Piei de oaie.** Din piei de oaie se lucrează în Galiția cojoace țărănești.
- AI.105 **Brânză de oaie și de capră.** Cu brânză, mai ales cu cea produsă în districtul Câmpulung, obișnuiau să facă întotdeauna negoț turcii, ca și cu untul, până la Constantinopol, cum s-a mai spus deja.
- AI.106 **Cai.** Puținii cai care sunt produși în acest district sunt cumpărați în cea mai mare parte de armeni, care își fac cu ei comerțul în Polonia.
- AI.107 **Porci.** Porcii sunt mânați, în parte din acest district, dar mai ales din Moldova în cantități apreciabile la Breslau.
- AI.108 **Miere și ceară.** Mierea și ceara sunt colectate în parte aici de către greci și evrei, în parte aduse din Polonia. Cea dintâi se vinde la Constantinopol pentru șerbet, cea din urmă se vinde la Veneția în schimbul a diferite țesături de mătase și de lână turcești, precum și a unor mărfuri mărunte venețiene.
- AI.109 Acestea sunt obiectele activității comerciale de export, care necesită însă din toate punctele de vedere îmbunătățiri care s-o facă mai rentabilă pentru țaran și mai favorabilă pentru suveran.
- AI.110 **Prezenta activitate comercială de import.** Obiectele negoțului de import sunt dimpotrivă următoarele:
- AI.111 **Blănuri.** Blănuri prelucrate, fine vin peste Brody de la Moscova, cele grosolane însă din Galiția.
- AI.112 **Vin.** Vinul se aduce din regiunea Focșani, în timp ce în acest district vinul nu crește deloc, dar cu timpul s-ar putea aduce poate din Transilvania.

- Ab.113 **Salz.** Kochsalz kommet aus Gallicien, Steinsalz hingegen von Okna aus der Moldau. Ersteres dürfte der District zum eigenen Consummo selbstn erzeigen können.
- Ab.114 **Lederwerk.** Ausgearbeitete Häuthe und Felle kommen aus Gallicien von Tißmenice, Horodenka und Kutty etc., wozu die rohen Häuthe zum Theil dieser District forniret.
- Ab.115 **Eisenwerk.** Eisen wird aus der Turkey, Moscau und Hungarn gebracht. Hievon machen die Sensen einen besonderen Handel aus und werden alle aus Steyermark geholet. Sägen, Scheeren, Meßer und allerley kleines Eisenwerk wird aus Frankfurt und Eperies, Säbeln, Dolche, große Meßer und allerley Waffen meistens aus der Turkey geschaffet.
- Ab.116 **Kupfergeschier.** Bearbeitetes Kupfer in gros- und kleinen Kößeln und anderen bauernmäßigen Geschiere wird von Delatin aus Gallicien gebracht, wozu das rohe Kupfer aus Hungarn geholet wird. Feineres, aus- und innwendig verzinntes Kupfergeschier hingegen als Coffé und Théekändel, Waschbecken, Schüßeln, Deller, Bächer, etc., deren sich die Bojars und die Geistlichen statt Silber bedienen, wird aus der Turkey hergeschaffet.
- Ab.117 **Glaß.** Das erforderliche Glaßwerk kommet theils aus Gallicien von Zsuravna², theils aus Pohlen und Ukraina.
- Ab.118 **Zum Luxu gehörige Kleider und Eßwaaren.** Von denen zum Luxu gehörigen Waaren wird im Lande sehr wenig eingeführet, indeme selbst die Edelleute und ihre Gemahlinnen sich nur mittelmäßig zu kleiden und ihre Tafel sehr schlecht zu halten pflegen. Ein oder höchstens 2 saubere Kleider werden viele Jahre zu grosen Feyertägen aufbewahret.
- Ab.119 Ueberhaupt herschet hier sowohl im geistlich- als weltlichen Stande gar keine Pracht; indeßen werden die zur Pracht sonstn gehörige Kleidungs- und Nahrungswaren nach Maas sothanen wenigen Consummo zum Theil aus der Turkey oder von Venedig, meistens aber von Frankfurth und Leipzig hergeschaffet. Dieselbe bestehen nun in feinen Tüchern, Seydenzeuge, wollene Zeuge, Gold- und Silberdreßen, Leibbinden, seyden- und wollene Schnupftücher, Zitz³, Gradel⁴, feine Leinwand, gefärbte Leinwand, Coffé, Zuker, Limonien, Datteln, Feigen, Roßinnen, Joannisbrod, Oehl, gesalzene Fische, etc.
- Ab.120 So wenig als nun diese fremde Waaren in diesem District debitiret⁵ werden, umsovielmehr gehet der Handel mit selben nach Jaßy und bis in die Turkey und respective der Eßwaaren ins Pohlen und Gallicien.
- Ab.121 Aus obberührten Detaille und aus der Gegeneinanderhaltung deren Activ- und Passiv-Handelsgegenständen nebst der Betrachtung des sehr geringen Consummi deren letzteren ist ersichtlich, daß in diesem District, an und für sich betrachtet, der Activ-Handel den passiven allschon überwiege und noch bey weiten überwiegen würde, wenn der Landmann seine selbst eigene Industrie verwenden und den aus dem Handel zufließenden Nutzen

- Al.113 **Sare.** Sarca de gătit vine din Galiția, sarca bulgări însă de la Ocna din Moldova. Cea dintâi ar putca s-o producă districtul însuși pentru consumul propriu.
- Al.114 **Pielărie.** Pici și blănuri prelucrate vin din Galiția de la Tysmenica, Horodenka și Kutu, picile fiind furnizate în parte de acest district.
- Al.115 **Fierărie.** Fierul se aduce din Turcia, Moscova și Ungaria. Dintre acestea, coasele formcază o negustorie aparte, cle fiind aduse toate din Stiria. Fierăstraie, foarfeci, cuțite și tot felul de mărunțișuri din fier sunt procurate de la Frankfurt, iar florete, săbii, pumnale, cuțite mari și tot felul de arme din Turcia.
- Al.116 **Vase de aramă.** Aramă prelucrată în cazane mari și mici și alte vase țărănești se aduce din Delatin în Galiția, arama brută fiind adusă în acest scop din Ungaria. Vase mai fine, cositorite pe dinăuntru și pe dinafară însă, precum cești de cafea și de ceai, lighene de spălat, străchini, farfurii, pahare etc., de care se servesc boierii și clerul, se aduc din Turcia.
- Al.117 **Sticlă.** Sticlăria necesară vine în parte din Galiția de la Zuravno², în parte din Polonia și Ucraina.
- Al.118 **Îmbrăcăminte și alimente de lux.** Dintre mărfurile de lux se importă foarte puțin în țară, întrucât chiar și nobilii și soțiile lor se îmbracă modest și mesele lor sunt foarte puțin îngrijite. Un rând sau cel mult două de haine curate sunt păstrate mulți ani de zile pentru mari sărbători.
- Al.119 De altfel, aici nici în starea clericală, nici în cea laică nu domnește deloc luxul; de aceea, îmbrăcăminte și alimentele de lux se aduc după măsura consumului redus parte din Turcia, parte de la Veneția, cele mai multe însă de la Frankfurt și Leipzig. Acestea constau din stoffe fine, mătăsuri, lânărie, trese de aur și argint, brâie, batiste de mătase și de lână, stambă³, gradel⁴, pânză de in fină, pânză de in colorată, cafea, zahăr, lămâi, curmale, smochine, stafide, roșcove, ulei, pește sărat etc.
- Al.120 Cu cât mai puține mărfuri străine de felul acesta se debitează⁵ în acest district, cu atât mai multe revin negoțului cu ele care merge la Iași și până în Turcia, iar cel cu alimente în Polonia și Galiția.
- Al.121 Din amănuntele expuse mai sus, din balanța dintre obiectele de export și cele de import și ținându-se seama de consumul foarte redus al acestora din urmă rezultă că în acest district, privit în sine și pentru sine, comerțul activ îl depășește de pe acum pe cel pasiv și l-ar depăși cu mult mai mult, dacă țaranii și-ar folosi propria lor activitate și n-ar ceda în totalitate

denen Juden und Armeniern und sonstigen Fremden nicht gänzlich überlassen wollte.

Ab.123 Das jetzo schon existirende Uebergewicht des Activ-Commerci wird auch aus diesem erwiesen, daß, ohngeachtet man *de praeterito* in diesem Lande gar keine vom Staat herfließende Circulation des Geldes angeben könnte, der Landmann dennoch imstande gewesen ist, das nicht geringe Tribut ohne aller Hoffnung der Wiederkehr des Geldes alljährlich zu entrichten. Ein Zeichen, daß ins Land ungleich mehr Geld hereinkommen mußte, als aus selbigem hinausgegangen ist. Hiezu kann man noch befügen, daß die hier poßeßionirten Bojars meistens in Jaßy wohnen und ihre aus hiesigen Gütern beziehenden Revenuen nicht hier, sondern zu Jaßy verzehren, nicht minder, daß die Klöster, die fast alle in diesem District wohlbegütert sind, schlecht leben und den Ueberrest der Einkünften meistens nach Jaßy, Constantinopel und Petersbourg an ihre Patriarchen, Metropolitens und in die verschiedene Klöster der Barbarey verschicken. Alle diese Schwächungen der Geldcirculation haben auch vorhin diesen District betroffen, so daß man glauben sollte, die hiesigen Innwohner sollten nicht imstande gewesen seyn, ihre Abgaben abzuführen; weilen aber dieses nicht geschehen, was kann man wohl anderst schließen, als daß dieser Theil der Moldau durch das Activ-Commerce einen beträchtlichen Zufluß an Geld müße gehabt haben, um all obiges bestreiten und zugleich sich selbst ernähren zu können !

Sechstes Hauptstück

Beschreibung der vorigen Regierung

Ab.123 **Administrationspersonale.** Die bisherige Regierung bestund in dem, daß der Moldauische Fürst in jedem District, sogenannten Cinnut¹, einen obersten Vorsteher unter dem Nahmen Starost, Ispravnik, Dwornik oder Porcolab² angestellt hat. Ein solcher Beamter hatte den Tribut einzusammeln und die Proceße zu richten. Sie empfangen ihre Befehle von dem Divan³ oder von der zu Jaßy aufgestellten obersten Landesstelle und statteten auch dahin ihre Rapports ab. Jeder Cinnut war wiederum in so viel kleinere Abtheilungen, die man Okols⁴ nannte, abgetheilet, in welchen aberman ein Vorsteher, unter dem Nahmen Namesnik⁵, welcher jedoch unter dem Vorsteher des betreffenden Cinnuts stund und vom ihm alle Befehle empfing, angestellt ware. Diese Namesniken hatten kleine Zwischigkeiten beyzulegen und überhaupt dem Vorsteher beyzustehen. In jedem Okol waren 2 Zlotaschen⁶ oder Contributions-Einnehmer angestellt. Endlich waren in jedem Dorf ein Dwornik oder Richter und 1, 2 bis 3 Vatamanns⁷ oder Klein-Richter befindig. Die letzteren hatten die Repartition

profiturile rezultate din negoț pe mâna evreilor, armenilor și a altor străini.

Al.122 Surplusul de pe acum existent al comerțului activ rezultă și din faptul că, deși în trecut nu se poate constata în această țară nici o intrare de bani din partea statului, țăranul a fost totuși în stare să achite tributul deloc neglijabil an de an fără nici o speranță de revenire a banilor. Aceasta înseamnă că în țară trebuie să fie intrat mult mai mulți bani decât au ieșit din ea. Se mai poate adăuga că boierii care au proprietăți aici locuiesc de cele mai multe ori la Iași și consumă beneficiile rezultate din proprietățile lor de aici, nu aici, ci la Iași, și nu mai puțin că mănăstirile care dispun aproape toate în acest district de multe bunuri, trăiesc prost și trimit restul veniturilor lor mai ales la Iași, Constantinopol și Petersburg patriarhilor, mitropoliților și diferitelor mănăstiri din țările barbare. Toate aceste slăbiri ale circulației banilor priveau și mai înainte acest district, așa încât ai putea crede că locuitorii de aici n-ar fi fost în stare să-și achite dările; dar cum lucrul acesta nu s-a întâmplat, nu se poate conchide altceva decât că această parte a Moldovei trebuie să fi dispus de pe urma comerțului activ de un aflux important de bani, pentru a achita toate acestea și, în același timp, să se poată hrăni.

Capitolul al șaselea

Descrierea guvernării precedente

Al.123 **Personalul administrativ.** Guvernarea precedentă consta în aceea că principele moldovean avea angajat în fiecare district, așa-numitul ținut¹, „un conducător suprem sub numele de staroste, vornic sau pârcălab²“. Un astfel de funcționar trebuia să colecteze tributul și să judece procesele. Ei primeau ordinele de la divan³ adică de la guvernul suprem instalat la Iași și își prezenta de asemenea acolo rapoartele. Fiecare ținut era împărțit în porțiuni mult mai mici, numite ocoale⁴, în care era angajat iarăși un conducător, sub numele de namesnic⁵, care se situa sub conducătorul respectivului ținut și primea toate ordinele de la acesta. Namesnicii trebuiau să aplaneze micile certuri și să-l ajute în general pe conducător. În fiecare ocol erau angajați 2 zlotasi⁶ adică încasatori de contribuții. În sfârșit, în fiecare sat se găsea un vornic, adică jude și 1, 2 sau 3 vatamani⁷ adică juzi mici.

des Tributs, so ihrem Dorf aufgeleget wurde, mit Einverständniß der Bauern auszumachen, das Geld einzusammeln und solches dem Zlotasch einzuhändigen. Die kleine Bauern-Zwischigkeiten wurden auch von ihnen geschlichtet.

- Ab.124 Jedem Starosten oder Ispravnik waren 3 Logofets⁸ oder Schreibers zugegeben. Einer hievon hatte die Contributionsgelder von dem Zlotasch zu übernehmen und an den Starosten zu übergeben, die anderen zwey wurden zur Correspondenz und zu Proceßsachen gebraucht.
- Ab.125 Dem Starosten waren nach der Größe des Districts auch 80 Gerichtsdienner angewiesen. Z.E. in dem Czernowitzer Cinnut waren 40 Barans⁹ oder Gerichtsdienner zu Fus unter Anführung eines Kapitäns, 30 Umblators¹⁰, das ist berittene Gerichtsdienner unter Anführung eines Vataff¹¹ oder Lieutenants und 10 Arnauten¹², eine Art von Landmiliz, unter Anführung eines Czaus oder sogenannten Corporalen angestellt. Diese letztere waren auch beritten und wurden meistens in auswärtigen Verrichtungen, als z.E. zur Abschickung der Berichte nach Jaß verwendet.
- Ab.126 Die Barans und Umblators hatten keine andere Besoldung als Sportlen, die sie von eingeführten Arrestanten oder von Invagation erworben haben, etc., und daß sie an Tribut ungleich weniger als der übrigen Bauern-Stand, ohneracht selbige mit diesen gleiche Wirthschaft hatten, zu bezahlen angehalten wurden. Die Arnauten empfangen vom Fürsten monatlich 5 fl. und zahlten gar keinen Tribut.
- Ab.127 Zur Aufsicht der Gränze gegen Pohlen ware in dem Czernovitzer District ein Kapitan bestellt. Unter diesem stunden 4 Vice-Kapitäns und 100, auch mehr Kalaraschen¹³ oder Gränzwächters, welche zugleich die Mauth-Ueberreitersdienste¹⁴ verrichteten. Ihre sonstige Obliegenheit ware , die Territorial-Infractiones der Pohlen wie dann auch die dieseitige Emigration zu hintertreiben.
- Ab.128 Diese 100 Kalaraschen waren beritten; sie hatten außer einigen Sportlen, und daß sie ungleich wenigeren Tribut zahlten, keinen fixirten Lohn.
- Ab.129 Da nun dieses sämtliche Administrationspersonale, vom Starosten anfangend, die einzige Arnauten ausgenommen, von dem Fürsten gar keine Besoldung zu empfangen hatten, so kann man sich leicht vorstellen, wie sie ihrem Amt vorgestanden, und wie sie das Volk mögen gedrucket haben.
- Ab.130 Die vornehmen Aemter hievon wurden nicht *at dies vitae*, sondern nur auf 2 oder 3 Jahre und meistens an den Meistbietenden verhandelt. Einen solchen Beamten seine Bemühung ging also dahin, daß er das für seine Charge erlegte Geld ehebaldigst zurückzubekommen und sich in dieser kurzen Zeit einen gerecht oder ungerechten Reichthum mit desto größerer Verwegenheit zu sammeln suchte, als er keine Strafe zu besorgen hatte.
- Ab.131 **Polliceyweesen.** Alles, was zu einer guten Pollicey gehöret, ware vernachlässiget. Die Gesundheit und die Conservation des Menschen sowohl als

- Aceștia din urmă trebuiau să hotărască cu acordul țăranilor repartiția tributului, să strângă banii și să-i înmâneze zlotașului. El aplana și micile certuri dintre țărani.
- Al.124 Fiecărui staroste sau ispravnic îi erau repartizați 3 logofeți⁸ adică scribi. Unul dintre ei trebuia să preia de la zlotași banii de contribuție și să-i predea starostelui, ceilalți doi erau folosiți pentru corespondență și în procese.
- Al.125 Starostelui îi mai erau repartizați, conform cu mărimea districtului, 80 de servitori judiciari. De exemplu, în ținutul Cernăuți erau angajați 40 de barani⁹ adică servitori judiciari pe jos sub conducerea unui căpitan, 30 de umblători¹⁰, adică servitori judiciari călare, sub conducerea unui vătaf¹¹, adică locotenent și 10 arnăuți¹², un soi de miliție a țării, sub conducerea unui ceauș adică a unui așa-zis caporal. Aceștia din urmă erau și ei călări și erau folosiți cel mai des în misiuni externe, ca, de exemplu, la expedierea de rapoarte la Iași.
- Al.126 Baranii și umblătorii n-aveau altă salarizare în afara taxelor judiciare pe care le obțineau de la înșiși arestații livrați adică din invagație etc. și prin faptul că erau ținuți să plătească incomparabil mai puțin tribut ca ceilalți membri ai stării țărănești, chiar dacă aveau o gospodărie egală cu aceștia. Arnăuții primeau de la principe 5 florini pe lună și nu plăteau nici un fel de tribut.
- Al.127 Supravegherea graniței cu Polonia era dată în districtul Cernăuți în seama unui căpitan. Sub comanda sa se găseau 4 vicecăpitani și 100 sau mai mulți călărași¹³, adică grăniceri, care executau concomitent serviciul de vameși călări¹⁴. Altă obligație a lor era de a împiedica încălcările teritoriale ale polonezilor, precum și emigrația din această parte.
- Al.128 Acești 100 de călărași erau călări; pe lângă câteva taxe, nu aveau o leafă fixă, doar că plăteau incomparabil mai puțin tribut.
- Al.129 Cum întregul personal administrativ menționat, începând cu starostele, cu singura excepție a arnăuților, nu primea de la principe nici un fel de leafă, ne putem închipui ușor cum își îndeplinea serviciul și cum trebuie să fi asuprit poporul.
- Al.130 Dintre aceste funcții, cele nobile nu erau acordate *ad dies vitae*, ci doar pe 2 sau 3 ani, de cele mai multe ori celui ce oferea mai mult. Eforturile unui astfel de funcționar se îndreptau, deci, către recuperarea cât mai grabnică a banilor cheltuiți pentru obținerea postului și către acumularea cu atât mai îndrăzneță, în acest scurt răstimp, a unei bogății dobândite pe drept sau pe nedrept, cu cât nu trebuia să ducă grija vreunei pedepse.
- Al.131 **Servicii obștești.** Tot ce ține de servicii obștești era neglijat. Sănătatea și grija pentru conservarea omului și a animalelor domestice era ultima

des Viehes ware der letzte Gegenstand, worauf der gehörige Bedacht genommen worden. Außer in Jaßy ist von keinem Baader, Chirurgo oder Arzt, vielweniger von einer Apothequen etwas zu hören.

- Ab.132 Die schwangeren Weiber wagen bey ihrer Niederkunft jedesmal ihr Leben, da anstatt Hülfe wider die natürliche Gefahren der Aberglauben und die Unwissenheit sie noch gröser machet und durch verkehrte Mittel den Tod oft nur beschleuniget.
- Ab.133 Wider die Pest ware niemal die geringste Veranstaltung gemacht.
- Ab.134 Die wegen der schlechten Wartung oft einreißende Viehseuche mußte nothwendigerweise weiter um sich greifen, weiln niemand darauf gesehen, daß sich das kranke Vieh mit dem gesunden nicht vermengen sollte.
- Ab.135 Für die Sicherheit der Strasen ist nie gewachtet worden, so daß sie niemalen sicher waren. Selbst anjezo, da doch so viel Militair im Lande ist, höret man alle Augenblick von Strasenraub und Morden.
- Ab.136 Die Landstrasen, bevor die Rußen im letzten Krieg und zum Theil unsere Troupen hereinmarchirten, waren dergestalten vernachlässiget, daß die Wanderer alle Augenblick in Morästen, besonders in denen Waldungen stecken blieben. Moräste, Bäche, Löcher waren selten mit Brucken versehen, und wo doch eine Brucke gewesen und durch langen Gebrauch zugrund gegangen ist, da ware niemand, der sie herstellen wollte. Außer über den Pruth bey Czernovitz ware keine Ueberfuhr über die Flüße, derohalben der Wanderer bey nur etwas anschwellenden Wäbern, bis selbe gefallen sind, warten mußte.
- Ab.137 Die wenige Strasenwirthshäüßer bestehen aus elenden Erdhütten, die meistens nur Brandwein schenken.
- Ab.138 Gegen Ueberschwemmungen, welche ganze Ortschaften bedrohen, geschah gar keine Vorkehrung.
- Ab.139 In denen Städten, wo eine bessere Pollicey zu vermuthen wäre, ist die nemliche Fahrläßigkeit wie im ganzen Lande wahrzunehmen. Keine Vorsicht wegen Feuersbrünste, keine Victualientaxa, kein ordentliches Maaß oder Gewicht, keine Sauberkeit, keine in Ordnung verbundene Gemeinde oder Zunft und überhaupt nichts, so einer Stadt zur Zierde wäre oder ihr Aufkommen befördern könnte, wurde in Städten beobachtet.
- Ab.140 Die Edelleute wenden auf ihre Wohnungen nicht das Geringste. Mitten im Walde haben sie niedere, kleine und nach der Türkischen Art gebaute Häüßer. Diesemnach ist es nicht zu verwundern, daß in der Verhältniß des Edelstandes gegen den Bauern die Bauart des letzteren, wie schon weiters oben beschrieben worden, ohnerträglich bestellet sey.
- Ab.141 **Justitz-Administration.** Die Justitz wurde folgendermaßen administrirt: Wenn die Bauern unter einander Processse hatten, so ware ihre erste Instanz der Dwornik; von da gingen sie zum Namesnik des Okols, von diesem zum

- problemă de care să se fi ținut seama îndeajuns. În afara Iașilor nu se aude nimic despre existența vreunui felcer, a unui chirurg sau a unui medic și cu mult mai puțin a unei farmacii.
- Al.132 Femeile gravide își riscă de fiecare dată la naștere viața, deoarece în locul unui ajutor împotriva primejdiilor naturale, superstiția și neștiința le mai amplifică și, dimpotrivă, mai accelerează moartea prin măsuri greșite.
- Al.133 Împotriva ciumei nu s-a luat niciodată nici cea mai mică măsură.
- Al.134 Epizootiile izbucnite din cauza proastei îngrijiri nu puteau să nu se întindă mai departe, căci nimeni nu avea grijă ca animalele bolnave să nu se amestece cu cele sănătoase.
- Al.135 Nimeni nu avea grijă de siguranța drumurilor, astfel că acestea nu erau niciodată sigure. Chiar și acum, când se găsește atâta armată în țară, se aude în orice clipă de jaf și omor la drumul mare.
- Al.136 Înainte ca rușii și, în parte, trupele noastre să fi intrat în cursul ultimului război în țară, drumurile erau atât de părăginite încât călătorii se împotmoleau în orice moment în mlaștini, mai ales în lăuntrul pădurilor. Mlaștinile, pâraiele, gropile erau arareori prevăzute cu podețe și, acolo unde totuși fusese un pod care se prăbușise de lungă folosire, nu exista nimeni să-l refacă. Afară de bacul peste Prut la Cernăuți nu există nicăieri o posibilitate de traversare a râurilor, astfel că un călător surprins de ape numai puțin umflate, trebuia să aștepte până acestea scădeau.
- Al.137 Puținele hanuri de pe marginea drumurilor constau în colibe mizerabile de lut care oferă de obicei doar rachiu.
- Al.138 Împotriva inundațiilor, care amenință localități întregi, nu s-a luat nici o măsură.
- Al.139 În orașe, unde ne-am aștepta la servicii mai bune, se manifestă aceeași neglijență ca în toată țara. Nici o prevedere împotriva incendiilor, nici o taxă pe victualii, nici o măsură sau greutate controlată, nici o curățenie, nici o comunitate sau breaslă legată prin organizare și, în general, nimic ce ar înfrumuseța orașul sau i-ar promova ridicarea nu se poate constata în orașe.
- Al.140 Nobilii nu pun nici cel mai mic preț pe locuințele lor. Au case joase, mici și clădite în felul turcesc în mijlocul pădurii. Nu este deci de mirare că, având în vedere raportul dintre nobilime și țărănime, modul de construcție al caselor acestora din urmă este, așa cum s-a descris mai sus, de-a dreptul inadmisibilă.
- Al.141 **Administrarea justiției.** Justiția se administra în modul următor: când țăraniile aveau procese între ei, prima lor instanță era vornicul; de aici mergeau la namesnicul ocolului, de la acesta la

Starost oder Spravnik und endlich zum Fürsten selbst, welcher die Sache durch den zu Jassy aufgestellten Divan hat entscheiden laßen. Der Adel hatte hingegen seine erste Instanz bey dem Starosten, sodann konnte er zum Fürsten appelliren.

- Ab.142 Das *Jus necis* hatten die Starosten oder die Ispravniks nicht in Händen, dahero alle Criminalia nach Jassy haben expediret werden müssen, mit der Anmerkung, daß auch daselbst das Todesurtheil wider einen Edelmann ohne expreßen Firman oder Befehl der Pforte nicht vollzogen werden durfte. Doch waren die Criminalisten¹⁵ meistens so glücklich, daß sie theils von der Reise, theils aus der Gefängniß sich mit Geld erlöbet haben.
- Ab.143 Die Verkaufung der Gerechtigkeit ware überhaupt eine gemeine Sache, und da über die Starosten niemand gesetzt ware, so thaten selbe auch immer, was sie wollten, und wenn sie auch einer Ungerechtigkeit überwiesen wurden, so waren die Strafen dem Laster nicht angemessen, weilen sie höchstens auf die Indemnisation des Beleydigten sich erstrecketen.
- Ab.144 Kein ordentlicher *Codex legum* ist hierlandes vorhanden; folglich hatte hier die Rechtsgelerthsamkeit keinen Platz. Die Starosten oder Spravniks untersuchten die ohne allen Advocaten vorkommende Strittigkeiten nur nach ihrer natürlichen Einsicht und verfaßten ihre Sentenzen meistens nur *ex consuetudine*.
- Ab.145 In grosen und verwikelten Sachen wurde der Metropolit von Jassy zu Rath gezogen, welcher einzig und allein ein Gesätzbuch, welches die Moldauer Pravilla nennen, beyhanden hat. Dieses Buch, dem Vernehmen nach, handelt mehr von Kirchengebräuchen und dörfte allenfalls meistens die *Casus conscientiae* betreffen.
- Ab.146 **Geistlicher Stand und Jurisdiction.** Der hiesige Clerus bestehet aus 1 Metropolit, der zwar zu Jassy residiret, 1 Bischoff, der zu Radaouz seinen Sitz hat, 1 Diken oder Suffraganeo des Jaßier Metropolit, welcher zu Suczava wohnt, 415 Popen, die die 241 Kirchen als Pfarrer zu besorgen haben, 86 Diaconen, 466 Kaludier oder griechische Mönchen, in 31 Klöster wohnhaft, 88 Kaludierinnen, welche theils in ihren vorhandenen 5 Klöstern, theils hier und da bey denen Kirchen zum Gottesdienst angestellt stehen¹⁶. Außer diesen ist in Monaster Putna ein jubilirter Metropolit, der alda ohne allen geistlich oder weltlichen Geschäften in der Ruhe lebet. Imgleichen befindet sich zu Bordschan unweit Suczava ein Erzbischoff der griechischen nicht unirten Nation, welcher keine Dioeces besitzt.
- Ab.147 Alle diese Clerisey ist ohne aller Wißenschaft und die Unwißheit erstreckt sich bey denen mehresten auch auf die Glaubenssachen. Ihr Privat-Lebenswandel will eben auch nicht allerdings belobet werden, doch wissen sie durch die Hypokrisie des allzustrengen Fastens die Einfalt des Pöbels in engen Feßeln zu erhalten.

staroste sau la ispravnic și, în sfârșit, la însuși principele, care lăsa decizia în cauză în seama divanului instalat la Iași. Nobili-mea însă își avea prima instanță la staroste și putea apela după aceea la principe.

- Al.142 *Jus necis* nu era în mâna starostilor sau a ispravnicilor, de aceea toate cazurile de crimă trebuiau să fie expediate la Iași, cu observația că nici acolo condamnarea la moarte a unui nobil nu putea fi executată fără un firman sau un ordin expres al Porții. Și totuși, criminaliștii¹⁵ erau de obicei atât de norocoși încât scăpau în parte încă în timpul călătoriei, în parte chiar din închisoare contra bani.
- Al.143 Vânzarea justiției era în general fapt comun și, deoarece nimeni nu era plasat deasupra starostilor, aceștia făceau ce voiau, și chiar dacă li se dovedise vinovăția, pedepsele nu erau pe măsura vinei, ele limitându-se cel mult la despăgubirea celui nedreptățit.
- Al.144 În această țară nu există un *Codex legum* cum se cade; prin urmare, știința juridică nu-și găsea locul. Starostii și ispravnicii cercetau certurile înfățișate fără avocați, numai după aprecierea lor naturală și redactau sentințele cel mai adesea numai *ex consuetudine*.
- Al.145 În cazuri mari și încurcate se cerea sfatul mitropolitului din Iași, care era singurul care dispunea de un cod judiciar, pe care moldovenii îl numesc pravila. După câte am auzit, această carte se ocupă mai mult de obiceiurile bisericesti și se referă în orice caz eventual la *Casus conscientiae*.
- Al.146 **Starea clericală și jurisdicția.** Clerul de aici constă dintr-un mitropolit, care își are, ce-i drept, reședința la Iași, un episcop, care își are reședința la Rădăuți, un decan adică sufraget al mitropolitului de la Iași, care locuiește la Suceava, 415 popi, care au, ca preoți, grija celor 241 biserici, 86 de diaconi, 466 călugări, adică monahi grecești, care locuiesc în 31 de mănăstiri, 88 de călugărițe, angajate în parte în cele 5 mănăstiri ale lor, în parte ici și colo în biserici pentru slujba divină¹⁶. În afara acestora se găsește în mănăstirea Putna un mitropolit jubiliar, cfe 65 trăiește aici liniștit, fără nici un fel de afaceri duhovnicești sau lumești. De asemenea, se găsește la Burdujeni, nu departe de Suceava, un arhiepiscop de confesiune grecească neunită, care nu posedă dioceză.
- Al.147 Tot acest cler este lipsit de orice știință și neștiința lor se extinde adeseori și asupra problemelor de credință. Nici modul lor de viață particulară nu poate fi chiar lăudat, dar prin ipocrizia unor posturi exagerat de severe, știu să țină naivitatea norodului în cătușe strânse.

- Ab.148 Der Metropolit von Jaßy hat die Helfte des Suczaver Districts in diesem Cordon zu seiner Dioeces; des Bischoff von Radaouz seine hingegen erstreckt sich weit über dießeithigen Cordon, woraus sich die Vermischung der geistlichen Jurisdiction des dies- und jenseithigen Cordons zum Nachtheil der Regierung abnehmen läßt.
- Ab.149 Die Geistlichkeit stehet weder *in Spiritualibus* noch *in Temporalibus* in Passiv-Processen unter der weltlichen Jurisdiction. Sie müßen in beiden Fällen bey dem Fürsten angeklagt werden, welcher sodann die Sache dem betreffenden Bischoff zur Untersuchung und Abthung zuschicket, und erst alsdann, wenn die Theile mit dem bischöfflichen Sentenz unzufrieden sind, können sie zum Fürsten appelliren, der die Klage bey dem Divan unter dem Praesidio des Metropoliten untersuchen und finaliter entscheiden läßt. Dieses alles verstehet sich, wenn der Actor weltlich ist; sind sie aber beyde geistlich, so wird der Handel blos unter ihnen ausgemacht; dahingegen, wenn der Actor geistlich und der Beklagte ein Laicus ist, so wurde die Klage bey dem betreffenden Starosten oder Spravnik angebracht.
- Ab.150 **Das Tribut.** Der Gospodar oder der unter diesem Nahmen in dem Fürstenthum Moldau regierende Fürst ist bekanntermaßen an die Pforte eine gewisse Summa Geld unter dem Nahmen Tribut alljährig abzuführen schuldig, noch mehr aber kosteten denselben der Geiz des Veziers und die Intriquen, die der Fürst zur Erhaltung seines Besitzes immer spielen mußte¹⁷. Das hierzu in einer nicht geringen Quantität erforderliche Geld wurde nun nebst deme, was der Fürst zu seinem Unterhalt und für die Staatsausgaaben für nöthig erachtet hat, unter verschiedenen, oft nur erdichteten Tituln dem Land zur Abführung auferleget.
- Ab.151 Die Bojars, das ist der grose Adel, samt ihrer Bedienung, die Klöster, die Kirchendiener, die gerichtsbareitliche Personen und Diener, worunter auch die Dworniks und Vatamanns begriffen sind, waren von diesem Tribut mit der schon oben bemerkten Restriction befreyet, wozu man noch die sogenannte Skutelnitzy rechnen kann. Diese Skutelnitzy¹⁸ sind Bauern, welche der Fürst zur Belohnung der Verdienste eines oder anderen Bojars in mehrerer oder weniger Anzahl von dem Tribut freyspricht, damit sie in Rücksicht dieses Nachlaßes ihren Bojaren desto mehr roboten und gleichsam ihre Leibeigene seyn sollen, wobey die Bojars die vermögendeste zu wählen nicht verzeßen haben.
- Ab.152 Die ansäßige Zigeuner, jene nemlich, für welche von der Grundobrigkeit, meistens aber von denen Kaludiers Häuser erbauet worden sind, wurden als herrschaftliche Diener betrachtet und trugen zum Tribut der Familie nur 2 fl. 30 kr. bey¹⁹; gleichwie auch sonst unter dem Nahmen Slusch²⁰ Bojarest oder Bojarendieners sehr viele Unterschleife geschehen sind, da man unter dem Vorwand der Fischerey, Jägerey, Binderey;

- AI.148 Mitropolitul de Iași are în dioceza sa jumătate din districtul Suceava dinlăuntrul acestui Cordon; aceea a episcopului de Rădăuți se întinde dimpotrivă mult dincolo de Cordon, de unde rezultă un amestec al jurisdicției spirituale de o parte și de alta a Cordonului, ceea ce este spre dezavantajul guvernării.
- AI.149 Clerul nu se află sub jurisdicția lumească nici *in spiritualibus*, nici *in temporalibus* în procese pasive. În amândouă cazurile trebuie să-și adreseze acuzațiile principelui, care trimite cauza respectivului episcop pentru cercetare și încheiere, și abia după aceea, dacă părțile sunt nemulțumite cu sentința episcopală, pot apela la principe, care lasă ca cercetarea și hotărârea finală asupra plângerii să fie luată de divan sub președinția mitropolitului. Toate acestea, se înțelege, dacă acuzatorul este un laic; dacă însă amândoi sunt clerici, atunci conflictul se rezolvă numai între dânsii; dimpotrivă, dacă acuzatorul este un cleric și acuzatul un laic, atunci plângerea este adusă în fața starostelui sau a ispravnicului.
- AI.150 **Tributul.** Gospodarul sau principele, care domnește sub acest nume în principatul Moldovei, este, cum se cunoaște, dator să depună la Poartă anumite sume de bani sub numele de tribut, dar încă mai mult îl costă pe acesta zgârcenia vizirului și intrigile pe care trebuie să le mândușcă mereu principele pentru menținerea stăpânirii sale¹⁷. Banii, în cantitate deloc mică, necesari în aceste scopuri erau puși, împreună cu cei pe care principele îi socotea necesari pentru întreținerea sa și pentru cheltuielile statului, în sarcina țării sub titulaturi diverse, uneori numai inventate.
- AI.151 Boierii, adică înalta nobilime, împreună cu servitorimea lor, mănăstirile, servitorii bisericii, persoanele și servitorii justiției, din care făceau parte și vornicii și vatamanii erau eliberați de acest tribut, cărora trebuie să li se adauge și așa-numiții scutelnici. Acești scutelnici sunt țărani¹⁸ pe care principele îi scutește în număr mai mare sau mai mic de tribut, ca răsplată pentru serviciile unuia sau ale altui boier, pentru ca, ținând seamă de această scutare, aceștia (adică țărani, n.n.) să robotească cu atât mai mult pentru boier, devenind oarecum iobagii lor, boierii neuitând să-i aleagă pe cei înstăriți.
- AI.152 Țiganii așezați, adică cei cărora li se construiseră case de către autoritățile funciare, dar cel mai adeseori de către călugări, erau considerați servitori ai domniei și contribuiau la tribut cu numai 2 fl. 30 kr (2 Gulden = florini și 30 Kreuzer = 30 creițari, n.n.)¹⁹; s-a procedat, de asemenea, la multe evaziuni sub numele de slugi²⁰ boierești, adică servitori ai boierilor, căci sub pretextul de a fi pescari, vânători, legători,

Schääferey, etc. viele vermögende Bauern dem contribuierenden Stand entzogen hat.

Ab.153 Der contribuierende Stand ware also:

1. die kleinen Edelleute, Schlyacht²¹ genannt,
2. die Popen,
3. Armenier und sonstige Handelsleute,
4. die Juden,
5. die Bauern.

Ab.154 Alle in jede dieser Claßen gehörige Familien wurden insbesondere taxirt, auch führten ihren Tribut *in separato* ab.

Ab.155 Die Art der Ausschreibung des Tributs, soviel als es den Bauernstand betrifft, ware, daß man die zum Tribut bestimmte ganze Summa Geld mit der Zahl deren im ganzen Lande vorfindigen Familien dividirte und das Productum auf jede Familie, ohne auf die mehrere oder wenigere Haabschaften eines jedweden eine Rucksicht zu haben, zur Schuldigkeit angeschrieben hat. Man verfaßte zu diesem Ende zuerst eine summarische Verzeichnuß aller Dorfschaften nebst Bemerkung deren in jedem Dorf vorfindigen Familien, welche leztere aber immer so falsch angegeben wurden, daß man in jedem Ort auch ein 3tel der Insaßen verschwiegen hat. Dieser Betrug ist umso leichter angegangen, als selber durch Bestätigung deren mit Geld hiezu bestochenen Starosten geschützet ware.

Ab.156 Die Summa nun, die durch solche Repartition nach der Proportion der falsch angegebenen Familien auf jedes Dorf zugefallen ist, wurde von der Dorfgemeinde selbst unter die eigentliche Anzahl der Innwohner nach Maaß des mehreren oder weniger Vermögens eines jedweden vertheilet, und hatte sich darein niemand mehr zu mischen.

Ab.157 Die Art, welche die Geimenden in dieser Subrepartition beobachtet haben, bestunde in deme, daß sie die ganze Summam in zwey Theile theilten und die eine Helfte auf das vorhandene Vieh eines jedweden, die andere Helfte aber auf die Rubrique von Kopfgeld warfen, ohne daß sie, soviel als letzteres betrifft, auf den Reicheren oder Aermeren eine Rucksicht getragen hätten. Oder sie theilten diese zweite Helfte wiederum in 6 gleiche Theile; 3 Theile hievon wurden auf die Reiche, 2 auf die Mittlere und 1 Theil auf die Armen als Kopfgeld angeschlagen. Die Reichen hiesien jene, die nebst Haußwirthschaft Viehzucht oder sonstigen Handel hatten; die Mittleren weiters hießen, die blos mit Haußwirthschaft sich ernährten; unter die Armen endlich wurden nebst Wittwen jene genommen, welche blos mit der Handarbeit ihre Nahrung suchten.

ciobani etc., mulți țărani înstăriți erau sustrași stării de contribuabili (birnici, n.n.).

Al.153 Starea birnicilor consta, deci, din:

1. Nobilii mărunți, numiți șliahțiți²¹;
2. Popii;
3. Armenii și alți negustori;
4. Evreii;
5. Țăranii.

Al.154 Toate familiile aparținând fiecăreia din aceste clase au fost taxate deosebit și-și achită tributul *in separato*.

Al.155 Cât privește starea țărănească, modul de stabilire a tributului era următorul: se împărțea toată suma banilor la numărul de familii prezente în toată țara și rezultatul se atribuia drept datorie fiecărei familii, fără a se ține seama de avutul mai mare sau mai mic al fiecăruia. În acest scop, se întocmea o listă sumară a tuturor satelor cu notarea (numărului) familiilor existente în fiecare sat, care însă era indicat totdeauna greșit în așa fel, ca în fiecare localitate o treime din locuitori să fie trecuți sub tăcere. Această înșelătorie era acceptată cu atât mai ușor, cu cât era protejată de confirmarea starostelui corupt pentru aceasta cu bani.

Al.156 Suma care revenise prin această repartitie proporțională cu familiile greșit indicate pentru fiecare sat era distribuită de însăși comunitatea sătească asupra numărului real de locuitori pe măsura avutului lor mai mare sau mai mic și nimeni nu mai avea voie să se amestece în această chestiune.

Al.157 Modul pe care-l respectau în această subrepartiție comunele consta în împărțirea sumei întregi în două părți, din care jumătate era repartizată după numărul de vite ale fiecăruia, iar cealaltă jumătate conform rubricii „membri de familie“, fără ca, în această din urmă privință, să se țină seama de cei mai bogați sau mai săraci. Sau divizau această a doua jumătate iarăși în 6 părți egale: dintre acestea, 3 părți reveneau ca impozit per membru de familie bogatilor, 2 părți mijlocașilor și o parte sârmanilor. Bogați se numeau cei ce practicau, pe lângă gospodărirea casei, creșterea vitelor sau vreun altfel de negoț; mijlocașii se numeau mai departe cei ce se hrăneau numai de pe urma gospodării casei; ca făcând parte din sărăcime se considerau, pe lângă văduve, cei ce se hrăneau numai din munca mâinilor lor.

- Ab.158 Dieser das ganze Jahr hindurch unter verschiedenen Nahmen von Winter- und Sommer-Fomarit²², dann unter dem Nahmen Stverten²³ bald allmonatlich, bald 1/4jährlich einzuziehende Tribut mag in lezteren Jahren vor dem rußischen Krieg samt der Ressura²⁴ oder sogenannten Sportlen des Starosten beynahe 15 fl. per Familie betragen haben, mit der Erinnerung jedoch, daß dieser Betrag nicht individualiter von jeder Familie, sondern *in concreto*, und zwar mit Beyziehung deren verschwiegenen Familien und, wie schon oben gesagt, nach der Proportion des Vermögens eines jedweden abgeführt zu werden pflegte.
- Ab.159 Sothanen Tribut einzucaßiren hat es Mühe und öfters auch Schläge und Gefängniß gekostet; innzwischen hat das einmal bestimmte Quantum, und wenn es auch eine Emigration verursacht hätte, im ganzen müßen abgetragen werden.
- Ab.160 Hier kann zugleich angeführet werden, auf welche Art der Bauer das zu dem ihn betreffenden Tribut erforderliche Geld aufgetrieben habe. Er pflegte nemlich meistens, wenn die Zeit des Tributs herannahete, ein oder anderes Stuck von seinem Vieh zu verkaufen, oder er nahm von seinem Grundherrn wie auch von Fremden, besonders aber von denen Armeniern, für das Heumachen in voraus Geld auf. Er bekam gemeiniglich 1 fl. für eine sogenannte Falsche, welches einen aus 2880 Quadratklaftern bestehenden Wiesen-Fleck ausmacht. Auf diesem Fleck mußte der Bauer für den empfangenen einen Gulden das Gras abmähen und das daraus werdende Heu daselbst in Schobern oder Trüsten zusammenrichten. Eine Faltsche gibt im gemeinen Jahr 3 Wägen oder ungefähr 100 Portionen Heu.
- Ab.161 Außerdem bekamen die längst Gallicischen Gränzen wohnende Bauern nicht wenig Geld für Brennholz, welches sie in dieseitigen Wäldern ohnentgeltlich gehauet und nach Gallicien zum Verkauf verführet haben.
- Ab.162 Das den Bauernstand betreffende Tribut wurde in den Dörfern durch die Dworniks zusammengesamlet und den Zlotaschen und durch diese denen Starosten übergeben.
- Ab.163 Die übrigen unter den Tributstand noch gehörige Claßen, als: Kleine Edelleute, Popen, Juden, Handwerksleute wurden zum Tribut, wie schon gesagt, besonders angeschlagen, welches ohngefähr per jede Familie folgenden mag betragen haben:

1 Schlyacht.....	12 fl.
1 Pop.....	3 fl. 30 kr.
1 Armenier u. sonstiges Handelsmann.....	14 fl.
1 Jud.....	10 fl.

welches aber um so weniger verläßlich angegeben werden kann, als die

- Al.158 Acest tribut, care se încasa când lunar, când trimestrial în cursul întregului an sub denumirile diferite de fumărit²² de iarnă și de vară, apoi sub cea de sferturi²³, se va fi ridicat în ultimii ani dinaintea războiului rusesc, împreună cu răsura²⁴ sau așa-zisul bir al starostelui, la aproape 15 fl. per familie, dar reamintindu-ne că această sumă nu se obișnuia să fie plătită individual de fiecare familie, ci *in concreto* cu contribuția familiilor trecute sub tăcere și, cum s-a spus mai sus, proporțional cu avutul fiecăruia.
- Al.159 Încasarea acestui tribut era anevoioasă și a trebuit să se folosească adeseori bătaia și închisoarea; până la urmă cuantumul, odată fixat, trebuia să fie livrat în întregime, chiar de ar fi provocat o emigrare.
- Al.160 Aici putem arăta, de asemenea, cum își făcea rost țăranul de banii necesari achitării tributului care-i revenea. Când se apropia timpul tributului, obișnuia să-și vândă o vită sau alta sau lua de la moșierul său sau de la străini, dar mai ales de la armeni, un avans pentru făcutul fânului. El căpăta în general 1 fl. pentru o așa-zisă falce, ceea ce ar corespunde unui petic de fâneață de 2 880 de stânjeni pătrați (1 falce = 1,43 ha, n.n.). Pe acest petic țăranul trebuia să cosească pentru 1 florin iarba și să clădească fânul rezultat în clăi sau stoguri. O falce dă într-un an obișnuit 3 care sau vreo 100 de porțiuni de fân.
- Al.161 Afară de aceasta, țăranii care locuiau în lungul granițelor cu Galiția obțineau nu puțini bani pentru lemne de foc, pe care le tăiaseră fără plată în pădurile de dincoace și le transportaseră pentru vânzare în Galiția.
- Ai.162 Tributul care privea țăranimea era strâns în sate de către vornici, precum și de zloțași și predat de aceștia starostilor.
- Al.163 Celelalte clase care aparțineau stării tributariilor ca: micii nobili, popii, evreii, meseriașii erau obligați, după cum am mai spus, separat la tribut, fiecărei familii revenindu-i aproximativ următoarele:

1 șliahtiț.....	12 fl.
1 popă	3 fl. 30 kr.
1 armean și alți negustori.....	14 fl.
1 evreu	10 fl.

ceea ce se poate evalua cu atât mai puțină siguranță, cu cât părțile, cu

Partheyen, exclusive der Popen, welche nicht mehr, nicht weniger als die 3 fl. 30 kr. zu zahlen hatten, alle Jahre andere Repartitionen und andere *titulos tributi* bekommen haben.

- Ab.164 Den diesen Claßen betreffenden Betrag haben die Zlotaschen von jeder Familie insbesondere abzufordern und denen Starosten zu übergeben gehabt.
- Ab.165 **Verschiedene Regalia und Cammeralia.** Außer dem Tribut, den der Fürst bey der allgemeinen Ausschreibung theils für die Pforte, theils für sich ausschrieb, hatte er noch andere Einnahmen, die ihme alleinig zugehörten und dieserwegen hier unter die Regalien abgehandelt werden.
- Ab.166 **Guostina oder Schaafezehend.** Die sogenannte Guostina²⁵, welche auf alle fremde und einheimische Schaaf das Stuck auf 5 kr. angeschlagen ware, wurde sowohl von Bojaren als Geistlichen und Bauern, mit einem Wort von allen Ständen bezahlet.
- Ab.167 **Desetina oder Schweine- und Bienenzehend.** Die Desetina war eine Abgabe für jedes Stuck Schwein und für jeden Bienenstock, und zwar dergestalt, dass die Edelleute und Klostergeistlichkeit a 6 kr., die Bauern aber a 12 kr. per Stuck taxiret wurden, mit weiteren Verwirrung jedoch, daß die Bojars und Monasters (wenn sie gleich 1000 und mehr Stuck gehabt hätten) niemal mehr als 6 kr., die Schlyachts oder kleine Edelleute und Popen hingegen, auf den Fall, daß die Popen über 30 und die Schlyachts über 50 Stuck gehabt haben, für den Ueberfluß, so wie die Bauern, 12 kr. per Stuck entrichten mußten.
- Ab.168 **Konitza oder Grundgebühr für die Weide des fremden Viehes.** Die Konitza²⁶ wurde im Sommer und im Winter insbesondere abgenommen. Erste hies Konitza Divara²⁷ und bestund in dem, daß von jedem Stuck fremden Hornvieh 20 kr. abgenommen wurden; die 2. ware Konitza Diarna genannt, nach welcher für jedes Stuck Hornvieh oder Pferd, welches allhier überwintert wurde, 49 1/2 kr. bezahlet werden mußte. Man kann sich leicht vorstellen, was für Schwierigkeiten, besonders aber in der Eruirung der eigentlichen Zahl des vorhandenen Viehes sich ergeben müssen, und zu welch Betrügereyen und zu was für Unterdrückungen diese Arten von Tribut mögen den Anlaß gegeben haben; dahero auch der Fürst von der Moldau, um alle Laufweitigkeiten zu vermeiden, alle derley Geldgebührnißen *plus offerenti* zu verkaufen pflegte.
- Ab.169 **Kaldararit oder Brandwein-Kösselgeld.** Unter dem Nahmen Kaldararit²⁸ wurden von jedem Brandwein-Kössel 5 fl. 30 kr. abgenommen.
- Ab.170 **Kamina oder Schlacht- und Zapfengeld, so von Städten eingegangen.** Die vorhandene Städte waren zwar fürstlich, trugen aber außer dem gewöhnlichen Tribut dem Fürsten wenig ein. Die Zehend wurde zu Czernovitz denen Kaludiern²⁹, in übrigen Städten denen Innwohners geschänket. Die wenigen Regalien der Städte heißen Kamina³⁰, welche, obschon dem Fürsten zugehörige Einnahmen, der Kaminar oder der so genannte Landrichter genoßen hat.

excepția popilor, care trebuiau să plătească nici mai mult, nici mai puțin de 3 fl. 30 kr., primeau în fiecare an altă repartitie și alte *titulos tributii*.

- Al.164 Suma privitoare la aceste clase trebuia să fie cerută de zlotăși fiecărei familii separat și să fie predată staroștilor.
- Al.165 **Diferite regalia și cammeralia.** În afara tributului pe care principele îl pretindea prin prescripție generală atât pentru Poartă, cât și pentru sine, el mai avea alte venituri, care-i aparțineau exclusiv și vor fi tratate de aceea la capitolul regalia.
- Al.166 **Goștina, adică zeciuiala oilor.** Așa-numita goștină²⁵, care era evaluată pe fiecare oaie străină sau indigenă la 5 kr, era plătită atât de boieri, cât și de clerici și de țărani, cu un cuvânt de toate stările.
- Al.167 **Desetina adică zeciuiala porcilor și albinelor.** Desetina era o dare pentru fiecare porc și fiecare stup de albine, și anume în așa fel, ca nobilimea și clerul mănăstirilor să fie taxați cu câte 6 kr., țărani înșă cu 12 kr. per bucată, cu încurcătura suplimentară că boierii și mănăstirile (chiar de ar fi avut 1 000 sau mai multe bucăți) nu plăteau nicicând mai mult de 6 kr. per bucată, dar, dimpotrivă, șliahțiții, adică micii nobili, precum și popii, în caz că popii aveau mai mult de 30 și șliahțiții mai mult de 50, trebuiau să plătească pentru surplus, ca și țărani, 12 kr per bucată.
- Al.168 **Conița, adică darea pe teren pentru pășunarea vitelor străine.** Conița²⁶ era impusă vara și mai ales iarna. Cea dintâi se numea de vară²⁷ și consta în aceea că pentru fiecare bucată de vită cornută străină se impuneau 20 kr.; a 2-a se numea de iarnă, conform căreia trebuiau să se plătească pentru fiecare vită cornută sau cal care ierna acolo 49 1/2 kr. Este ușor de închipuit ce greutate trebuiau să rezulte în stabilirea numărului real al animalelor existente și la ce înșelăciuni și la ce asupriri trebuie să fi dat naștere aceste feluri de tribut; de aceea, pentru a evita toate complicațiile, principele Moldovei obișnuia să vândă aceste dări în bani *plus offerenti*.
- Al.169 **Căldărărit adică taxă pe cazane de rachiu.** Sub numele de căldărărit²⁸ se prelevau de la fiecare cazan de rachiu 5 fl. 30 kr.
- Al.170 **Camina, adică darea pe măcelărit și băuturi, care proveneau din orașe.** Orașele existente erau, ce-i drept, domnești, dar aduceau, în afara tributului obișnuit, puține venituri principelui. Zeciuiala din Cernăuți era dăruită călugărilor²⁹, cea din alte orașe locuitorilor lor. Puținele regalii ale orașelor se cheamă camine³⁰, de care se bucura căminarul adică așa-numitul jude al țării.

Ab.171 Solche bestanden:

für 1 Stuck geschlachtetes Vieh in	15 kr.
„ 1 Stuck Schaaf.....	2 1/2 kr.
„ 1 Eimer Wein von 15 Halben.....	1 kr.
„ 1 Vaß Bier	6 kr.
„ 1 Brandwein-Köbel außer dem Kaldararit.....	3 fl. 40 kr.
„ 1 Waxs-Preß.....	3 fl. 40 kr.
„ 1 Brandwein-Schank.....	3 fl. – kr.

welch alles, soviel als es den Bukoviner District betrifft. auf ohngefehr 600 fl. in allem mag ausgetragen haben.

Ab.172 **Mauth.** Die Mauth war ebenfalls ein dem Fürsten gehöriges Regale, welches aber eben auch überhaupt *plus offerenti* verkauft wurde, wofür dem Fürsten aus dem ganzen Fürstenthum Moldau jährlich beynahe 100.000 fl. sollen eingegangen seyn. .

Ab.173 Zu Czernovitz, Szyreth und Suczava waren Mauthner mit hinlänglichem Personali angestellt, die ihre ordentlichen Tariffen hatten; innzwischen pflegten die Kalaraschen oder Ueberreiters oft selbst den Schleichhandel zu befördern.

Ab.174 Wie viel nun dieser Bukoviner District an derley Mauthgefällen nach der Proportion der übrigen Moldau mag abgeworfen haben, läßt sich nicht bestimmen, soviel aber als sich aus dem Protocoll des in Czernovitz angestellt gewesenen DreyBigers³¹ abnehmen läßt, ist die dasige Mauth-Einnahme jährlich in 10 bis 12.000 fl. bestanden.

Ab.175 Hier muß ich endlich auch noch andere Geld-Einnahmen beschreiben, welche zwar nicht dem Fürsten, sondern deßen verschiedenen Beamten *titulo salarii* bezahlet worden, dennoch aber, weilen sie meistens das Mauthwesen angehen, als ein Regale zu betrachten sind. Diese heißen: Starostie oder Spravniczie, Kapitanie Dikitzmann, Dworniksie mare, Dworniksie mika, Schatrarie, Kotarit, Solarit, Wenitul Metropolitui, Boëritul.

Ab.176 **Starostie** oder **Spravniksie** ist das, was der Starost oder Spravnik von allem dem bekam, so außer Land gebracht wurde, und bestunde in folgendem:

für jedes Stuck Hornvieh	5 kr.
„ „ „ Pferde.....	15 kr.
„ „ „ Stutten	10 kr.
„ „ „ Schwein	1 kr.
„ „ „ Schaaf.	1 kr.
„ einen Waagen Waaren	10 kr.

Al.171 Acestea erau:

pentru 1 bucată vită tăiată	15 kr.
„ 1 bucată oaie tăiată	2 1/3 kr.
„ 1 găleată de vin de 15 jumătăți	1 kr.
„ 1 butoi de bere	6 kr.
„ 1 cazan de rachiu, în afara căldărăritului..	3 fl. 40 kr.
„ 1 presă de ceară	3 fl. 40 kr.
„ 1 tejghea de rachiu.....	3 fl. – kr.

toate acestea putându-se ridica, cât privește districtul Bucovina, la vreo 600 fl.

Al.172 **Vama.** Vama era, de asemenea, o regalie ce aparținea principelui, dar care era și ea, în general, vândută *plus offerenti*, din care să-i fi intrat anual principelui din toată Moldova aproape 100 000 fl.

Al.173 La Cernăuți, Siret și Suceava erau angajați vameși cu personal îndestulător, care aplicau tarife corecte; între timp, călărașii și vameșii călări favorizau ei înșiși comerțul ilicit.

Al.174 Nu se poate stabili cu ce venituri vamale contribuia acest district al Bucovinei față de restul Moldovei, dar pe cât se poate deduce din protocolul vameșului /Dreißiger³¹, care fusese angajat la Cernăuți, venitul vămii de acolo se ridica la 10 până la 12 000 fl. anual.

Al.175 În sfârșit, aici trebuie să mai descriu și alte venituri, care nu-i reve-neau, ce-i drept, principelui, ci diferiților săi funcționari *titulo salarii*, dar care, privind, în special, sistemul vamal, trebuie privite drept regalii. Acestea se cheamă starostie sau isprăvnicie, căpitanie de Coțmani, vornicie mare, vornicie mică, șătrărie, cotărit, solărit, venitul mitropolitului, boieritul.

Al.176 *Starostie* sau *spravnicie* este ceea ce starostele primește din tot ce se scotea din țară, și consta din următoarele:

pentru fiecare bucată vită cornută	5 kr.
„ „ „ cal.....	15 kr.
„ „ „ iapă.....	10 kr.
„ „ „ porc	1 kr.
„ „ „ oaie.....	1 kr.
„ o căruță cu mărfuri	10 kr.

„ jeden eingeführten Wagen Salz 6 kr.
 „ „ „ „ Wein 15 kr.
 Ressura oder vor jeden Gulden des eincaßirten Tributs 2 1/2 kr.
 Neues Jahr-Praesent unter dem Nahmen Volpekraczenului³².... 500 fl.

Ab.177 Kapitanie Dikitzmann ³³ ist, was der Gränzcapitan abgenommen hat, als:

für jeden Wagen Waaren 2 kr.
 „ „ „ Heu, so von Fremden hinausgeführt wird 3 kr.
 „ jedes Stuck Hornvieh und Pferd 2 kr.
 „ „ „ Schwein 1/2 kr.
 „ „ „ Schaaf 1/4 kr.

Ab.178 Dworniczie mare würde für den grosen Dwornik oder Oberst-Hofmarschall eincaßirt, und zwar:

für 1 Ochsen, so aus dem Lande getrieben wird 7 1/2 kr.
 „ 1 Pferd 6 kr.
 „ 1 Stuten 4 1/2 kr.
 „ 1 Kuh 4 1/2 kr.

Ab.179 Dworniczie micka zog der Dwornik von Boduschan³⁴ und zwar

für 1 jedes Stück Vieh, so aus dem Lande paßirte 1 kr.

Ab.180 Schatrarie³⁵, welches der Schatrar oder General-Quartirmeister bezog, bestund

für jedes Stuck Vieh, so hinausgetrieben wurde 2 kr.

Ab.181 Kotarit³⁶ ware eine Fundation für das Jaßyer Monaster St. Spiridon genannt, und zwar

jedes groses Gewölb, worinnen mit der Ehlen verkauft wird, zahlte jährlich 3 fl.
 ein kleines derley Gewölb 1fl. 30 kr.
 jeder Armenier, so zu Pferde handelt und die Waare zu Pferde herumführet 1fl. 30 kr.

Ab.182 Solarit³⁷ ist ein Salz-Geschenk, welches an den Grand-Logofet, das ist an den Moldauischen Groß-Kanzler, von dem Czernovitzer District bezahlt werden mußte, und zwar 550 fl.

„ fiecare căruță cu sare importată 6 kr.
 „ fiecare căruță cu vin 15 kr.
 răsura sau din fiecare gulden de tribut încasat 2 1/2 kr.
 cadoul de anul nou sub numele de „vulpea crăciunului“³² 500 fl.

Al.177 Căpitania de Coțmani³³ este ceea ce încasa căpitanul de grăniceri, precum:

pentru fiecare căruță cu mărfuri 2 kr.
 „ „ „ cu fân scoasă de străini 3 kr.
 „ „ bucată vită cornută sau cal 2 kr.
 „ „ „ porc 1/2 kr.
 „ „ „ oaie 1/4 kr.

Al.178 Vornicia mare era încasată de marele vornic adică prim-mareșalul Curții și anume:

pentru 1 bou mânat din țară 7 1/2 kr.
 „ 1 cal 6 kr.
 „ 1 iapă 4 1/2 kr.
 „ 1 vacă 4 1/2 kr.

Al.179 Vornicia mică revenea vornicului de Botoșani³⁴ și anume

pentru fiecare bucată vită care ieșea din țară 1 kr.

Al.180 Șătrăria³⁵, pe care o primea șătrarul, adică generalul maistru de încartuire

pentru fiecare bucată vită mânată în afară 2 kr.

Al.181 Cotărit³⁶ se numea o fundație pentru mănăstirea Sf. Spiridon din Iași, și anume

fiecare prăvălie mare, în care se vinde cu cotul, plătea pe an 3 fl.
 fiecare prăvălie mică de acest fel plătea pe an 1fl. 30kr.
 fiecare armean care face negustorie călare și duce marfa pe cal 1fl. 30kr.

Al.182 Solărit³⁷ este un dar constând din sare făcut marelui logofăt, adică marelui cancelar al Moldovei, care trebuie plătit de districtul Cernăuți și este de 500 fl.

Ab.183 Wenitul³⁸ Metropolitui ware die Juden-Toleranz in dem Stadt Suczava,

für welche die dasige Juden dem Jaßier Metropolit jährlich zahlten..... 170 fl.

Ab.184 Boëritul, dem Groß-Kredenzier gehörige Einkunft, und zwar

für jedes Schank- und Brandweinhauß 22 1/2 kr.

Ab.185 Alle diese Einkünften können auf dem Bukoviner District folgendermaßen beyläufig evaluiret werden:

Starostie von Czernovitz	5625 fl.
„ „ Suczava	3125 fl.
Kapitanie Dikitzmann	800 fl.
Dwornitzie mare	250 fl.
Dwornitzie mika	50 fl.
Schatrarie	100 fl.
Kotarit	200 fl.
Solarit	550 fl.
Wenitul Metropolitui	170 fl.
<u>Boeritul.....</u>	<u>100 fl.</u>
Summa	10970 fl.

wovon jedoch einen verläßigen Calculum zu ziehen umsoweniger thunlich ist, als diese Einkünften meistens nach dem bald steigenden, bald fallenden Commercio eben auch mehr oder weniger einträglich gewesen sind.

Ab.186 **Das bisherige Urbariale.** Der ganze Grund eines Dorfes gehöret dem Grundherrn und ist ohneingetheilt.

Ab.187 Der Bauer hat daher nichts eigenes, sondern der Herr ist denen Bauern so viel Grund zu geben schuldig, alß sie zur Unterhaltung ihres Viehes und etwann zum Ackerbau benöthigen. Gemeiniglich schneidet der Grundherr der ganzen Gemeinde *in concreto* ein Stuck Feld aus, in welchem sie nach Belieben schalten und walten. Dieses macht nun, daß man allerorten Aecker und Wiesen creutz und quer untereinander findet.

Ab.188 Die freye Ligation³⁹ ist denen Bauern so uneingeschränket, daß er das Holz außer eigener Nothdurft auch zum Verkauf aus denen Wäldern ohnentgeldlich zu nehmen berechtigt ware. Diese freye Ligation nun und der obberührte genugsame Genuß an Wiesen und Ackerfelder war dasjenige, für welches der Bauer gehalten war, seinem Herrn den Zehend von allen seinen Producten und statt der Bienenzehend per jeden Bienenstob 1 1/2 kr. zu geben. Hiezu ware er

AI.183 Venitul Mitropolitului³⁸ era pentru tolerarea evreilor în orașul Suceava,

evreii de acolo plătind mitropolitului din Iași170 fl.

AI.184 Boieritul, venit care se cuvine marelui paharnic, și anume

pentru fiecare cârciumă ce servește vin sau rachiu22 1/2 kr.

AI.185 Toate aceste venituri pot fi evaluate aproximativ pentru tot districtul Bucovina precum urmează:

Starostia Cernăuților	5 625 fl.
Starostia Sucevei	3 125 fl.
Căpitănia de Coțmani.....	800 fl.
Vornicia mare.....	250 fl.
Vornicia mică	50 fl.
Șătrăria	100 fl.
Cotăritul	200 fl.
Solăritul.....	550 fl.
Venitul Mitropolitului.....	170 fl.
<u>Boieritul.....</u>	<u>100 fl.</u>
Suma.....	10 970 fl.

pe care se recomandă cu atât mai puțin să se bazeze un calcul în care să te poți încrede, cu cât de obicei aceste venituri erau mai mult sau mai puțin eficiente, după cum creștea sau scădea comerțul.

Ai.186 **Urbarialele de până acum.** Întreg teritoriul unui sat aparține moșierului și nu este împărțit.

AI.187 Țăranul nu posedă prin urmare nimic, ci stăpânul este dator să le dea țăranilor atât pământ, de cât au nevoie aceștia pentru întreținerea vitelor și, eventual, pentru agricultură. În general, stăpânul pământului atribuie întregii comune *in concreto* o porțiune de câmp, de care ei pot dispune după voie. De aceea, găsești peste tot ogoare și pășuni care se încrucișează în chip și fel.

AI.188 Lignația³⁹ liberă este atât de neîngrădită pentru țărani încât ei erau îndreptățiți să ia lemnul din pădure fără plată nu numai pentru nevoile lor, ci și pentru vânzare. Pentru lignația liberă și pentru folosirea îndestulătoare a pășunilor și ogoarelor țăranul era dator să dea stăpânului său zeciuiala din toate produsele sale și, în locul zeciuiei pentru albine, să-i dea 1 1/2 kr. pentru fiecare stup. În plus era dator

verpflichtet, 12 Tage im Jahr zu roboten, welche Robotstäge aber in eine Abführung von jährlichen 2 fl. oder eines Schober von ohngefähr 8 Wägen Heu nach Belieben des Grundherrn verwechßelt werden konnten.

Ab.189 Diese verwirrte Urbarial-Einrichtung ist meistens nur auf eine lange Gewohnheit gegründet, die fast allerorten, besonders auf denen Kaludiers-Gütern violiret wurde, nachdem als denen Grundherrschaften keine Mittel fehlen, unter verschiedenem Vorwand ihre Unterthanen zu drucken und von ihnen oft auch durch härteres Verfahren mehrere Roboten und verschiedene Geldabgaben zu erpreßen.

Ab.190 **Landgebräuchliche Einkunften des geistlichen und des Edelstandes.** Die Bischöffe und die Klöster besitzen so viele Güter, daß sie hievon nicht nur reichlich zu leben haben, sondern auch Ersparungen zu machen imstande sind. Erstere haben außer eigenen Einkunften auch das Emolument, daß ihnen jeder Pop jährlich *in fixo* 4 fl. zu geben schuldig ist, wobey noch der Mißbrauch obwaltet, daß von ihnen die Bischöffe unter verschiedenem Vorwand der allgemeineren Nothdurft der Kirche außer obigen 4 fl. manche Abgaben abwickeln, welches eigentlich (weilen die Popen meistens von der bloßen Stola leben) nur dem armen Landmann zur Last fällt. Es bestehen übrigens die Oeconomical-Einkunften des geistlichen sowohl als des Edelstandes vorzüglich aus der Viehzucht, von Bienenstöcken, aus denen Juden-Arrenden, an welche die ganze Zehend und die Wirthshäüßer, Mühlen, etc. verpachtet zu werden pflegen.

Anhang

Betrachtung über die Unbequemlichkeiten, welchen das Militare gleich bey Einrucking wegen der Unvollkommenheit der Landes-Einrichtung in diesem District ausgesetzt ware.

Ab.191 **Schlechtes Unterkommen des Militaris.** Der schlechte und elende Bau der in diesem District vorfindigen Wohnhäußern ist weiter voran allschon genugsam angezeigt worden, Da nun die Umstände es mit sich gebracht haben, daß man in diesem sonst vom Militari, außer im Krieg, niemals besezt gewesen District mit beträchtlicher Anzahl Trouppen einrucken und in Ermanglung mehrerer Städte so viele elende Dörfer beziehen mußte, so ist sich leicht vorzustellen, was für eine Unterkunft sothane Trouppen mögen gefunden haben.

Ab.192 Sowohl Staabs- als Ober-Officers musten größtentheils sehr schlecht und enge, ja in manchen Orten gemeinschaftlich mit dem Wirth ins nemliche Zimmer verlegt werden. Die obligate Mannschaft hatte es nach dieser Proportion ebenso schlecht und noch schlechter. Man mußte die Trouppen denen

să robotească 12 zile pe an, zile ce puteau fi schimbate în plata anuală a 2 fl. sau în livrarea unui stog de aproximativ 8 care de fân, după dorința stăpânului.

- Al.189 Această instituție urbarială încurcată este bazată mai ales pe o lungă obișnuință, care a fost încălcată mai ales pe moșiile călugărești, stăpânii de moși neducând lipsa unor posibilități de a-i asupra sub diferite pretexte pe supușii lor, silindu-i prin procedee mai dure să presteze mai multă robotă sau diferite dări în bani.
- Al.190 **Venituri tradiționale ale clerului și nobilimii.** Episcopii și mănăstirile posedă atâtea bunuri încât ar putea nu numai să trăiască din ele în belșug, dar să facă și economii. Cei dintâi au, în afara veniturilor proprii, și privilegiul că fiecare popă este dator să le dea anual *in fixo* 4 fl.; pe lângă aceasta, episcopii mai practică abuzul de a ciupi de la ei, sub pretextul nevoii bisericii, pe lângă cei 4 fl. o seamă de dări care (având în vedere că popii trăiesc de obicei doar din *jura stolae*) cad numai în sarcina bistului țaran. Veniturile economice ale clerului și nobilimii constau, de altfel, preponderent din creșterea vitelor, din stupii de albine, din arende de evreilor, cărora se obișnuiește să li se arendeze toate zeciuielile și cârciumile, morile etc.

Anexă

Considerații asupra incomodităților cărora le-au fost expuși
în acest district chiar la ocupație militară
din cauza imperfecțiunii instituțiilor țării

- Al.191 **Proasta cantonare a militarilor.** Construcția rea și mizeră a caselor de locuit existente în acest district a fost descrisă mai sus îndeajuns. Deoarece împrejurările au făcut că a trebuit să intrăm cu un număr considerabil de trupe în acest district, care în afara războiului, nu a fost niciodată ocupat de militari și că, în absența mai multor orașe, a trebuit să cantonăm în numeroase sate mizerabile, se poate imagina ușor ce cazare trebuie să fi găsit aceste trupe.
- Al.192 Atât ofițerii de stat major, cât și cei superiori au trebuit să fie găzduiți în cea mai mare parte foarte prost și strâmtorată, ba, în unele localități, chiar într-o cameră comună cu gazda. Proportional, situația trupei obligatorii era tot atât sau încă mai rea. Conform împrejurărilor,

Umständen gemäß längst dem Cordon verlegen, wo sodann in eine nach hiesiger Art gebaute Rauchhütte zu 2, auch mehrere Mannschaft bequartirt werden mußte. Der Haußwirth mit Weib und Kinder samt Gesind und oftmals auch Kälber und S.v.Schweine liegen mit der Mannschaft in der nemlichen Stube. Es läßt sich hieraus das Ungemach beurtheilen, und wie sehr dabey auch die Montours- und Armatours-Sorten leiden müssen, da der Soldat dem Rauch und andern Unsaubrigkeiten ausgesetzt ist und nicht das geringste Ort hat, wo er diese Sorten verwahren könnte.

- Ab.193 Die Hitze im Sommer und das bey solcher sich vermehrende Ungeziefer machet alle die obbemeldte Ungemächlichkeiten noch gröser. Die Mannschaft (um sich der Hitze, dem Gestank und dem Ungeziefer zu entziehen) nimmt ihre Laagerstadt unter freyem Himmel, indeme weder Stall noch Scheuer oder Kammer vorhanden. Da aber hierlands auch in den heissesten Sommertagen die Nächte dennoch kühl zu seyn pflegen, so ist das Herausliegen der Gesundheit der Leute ebenso wie die feuchte und erstickende Kaluppen schädlich, und die Krankheiten vermehren sich in dem einen sowie in dem anderen Fall.
- Ab.194 Aus diesem Mangel anderer Nebengebäuden geschieht es, daß die Compagnie- und Escadrons-Commandanten ihre Magazinsvorräthe nicht unterbringen, sondern selbe in denen Verschlügen eingepackter bloß unter dem vorspringenden Dach stellen können.
- Ab.195 So übel das Unterkommen der Mannschaft bestellt ist, so übel bestehen auch die Dienstpferde. Der gänzliche Mangel am Stallungen hat die Noth nach sich gezogen, daß man solche für die zu spät im Jahr einrückende Cavallerie Winterszeit erbauen laßen mußte. Diese konnten demnach bey dem starken Frost und in einer solchen Eyle nicht so fest und dauerhaft hergestellt werden, daß sie der ungestimmen Witterung widerstehen und die Pferde von der hierlandes gewöhnlichen grimmig und anhaltenden Kälte genugsam schützen könnten. Endlich ist das Streustroh denen Pferden hierlandes ganz unbekannt, da der Ackerbau nicht cultiviret wird, und der Soldat selbst mußte sich statt Stroh mit etwas schlechtem Heu zur Liegerstadt behelfen.
- Ab.196 **Wenige Nahrungsmittel.** So viele Beschwerlichkeiten in der schlechten Unterkunft deren Officiers und der obligaten Mannschaft obwalten, so viele äußern sich auch in der Nahrungs-Subsistenz, maßen außer Rind, Schaaf und Schweinenfleisch keine andere Lebensmittel vorhanden sind. Selbst das Rindfleisch ist nicht ohne Schwierigkeit zu bekommen, und da in denen Städten keine ordentliche Fleischhakers vorhanden, so sind in denen Dörfern umsonst eine zu finden.
- Ab.197 Dieser Mangel der Fleischhaker ziehet nach sich die dem Landmann so schädliche Schlachtviehs-Lieferung, wobey demselben kaum der Werth, viel weniger das *pretium affectionis* bezahlet wird, und wodurch die Viehzucht

trupele au trebuit să fie amplasate în lungul Cordonului, unde câte 2 sau mai mulți soldați au trebuit să fie cazați într-o colibă afumată construită după obiceiul de aici. Gospodarul, femeia și copiii împreună cu argații și adeseori cu vițeei și purceii se culcă în aceeași odaie cu trupa. De aici îți poți da seama de neplăcerile îndurate și cât trebuie să sufere diferitele soiuri de echipamente și de armament, căci soldatul este expus încontinuu fumului și altor murdării și nu dispune de un loc oricât de mic, în care să-și păstreze aceste obiecte.

- Al.193 Fierbințeala verii și paraziții, care se înmulțesc în aceste condiții, mai măresc neplăcerile descrise mai sus. Soldații (pentru a se apăra de căldura mare, de mirosul urât și de paraziți) își fac culcușul sub cerul liber, unde nu există nici grajd, nici șură, nici odaie. Dar cum în această țară, chiar în zilele cele mai fierbinți, nopțile obișnuiesc să fie totuși răcoroase, somnul în aer liber este tot atât de dăunător pentru sănătatea oamenilor ca și în cocioabele umede și asfixiante, iar bolile se înmulțesc și într-un caz ca și în celălalt.
- Al.194 Din cauza lipsei altor dependențe se întâmplă ca unui comandant de companie și de escadron să nu-și poată păstra proviziile în magazii, neputând decât să le așeze împachetate în boxele lor sub acoperișul proeminent.
- Al.195 Pe cât de proastă este situația cu privire la cazarea soldaților, tot atât de proastă este și cu privire la caii de serviciu. Lipsa totală de grajduri ne-a obligat să le construim pentru cavaleria sosită prea târziu în an pe timp de iarnă. Ca urmare, din cauza gerului aspru și a grabei, acestea nu au putut fi construite atât de solide și durabile încât să poată rezista intemperiilor și să poată apăra suficient caii de frigul care este aici cumplit și îndelungat. În sfârșit, paiele așternute pe jos pentru cai sunt cu totul necunoscute, deoarece agricultura nu se practică și înșiși soldații trebuiau să se mulțumească drept culcuș cu ceva fân de proastă calitate în loc de paie.
- Al.196 **Puține alimente.** Tot atâtea dificultăți, câte am întâmpinat cu proasta cazare a ofițerilor și a trupei obligate, apar și în aprovizionarea cu alimente, deoarece nici nu există alte alimente în afara cărnii de vită, de oaie și de porc. Chiar și carnea de vită nu se poate găsi decât cu mare greutate, fiindcă nici măcar în orașe nu există măcelării cum se cade și cu atât mai puține sunt de găsit în sate.
- Al.197 Lipsa aceasta a măcelăriilor aduce cu sine livrarea de vite pentru tăiere atât de păguboase pentru țaran, acestuia neplătindu-i-se nici măcar valoarea și cu atât mai puțin *pretium affectionis*, fapt de pe

einen so merklichen Stos erleidet, weilen die Bauern meistens Kühe oder halbgewachsene Kälber liefern.

Ab.198 Vom Mangel des Zugemüßes, der Garten- und Hilßenfrüchten etc. ist schon anderorten Erwähnung geschehen. Es ist zwar von Seiten der Regimenter und Bataillons die Veranstaltung nach Möglichkeit getroffen worden, daß durch die Marquetenters aus denen benachbarten Ortschaften in Gallicien verschiedene Victualien hergeschaffet würden; da aber in Gallicien auch alles mit Militari besetzt ist, mithin auch daselbst an Victualien kein Ueberfluß vorhanden, so können solche hieher weder zulänglich noch wegen Transportspesen in wohlfeilem Preis geschaffet werden, daß also der gemeine Mann hieran immer einen Mangel leiden muß.

Ab.199 Kalbfleisch, Geflügelwerk, Butter, Eyer, Waizenmehl etc. gehören zwar nicht unter die dem gemeinen Mann ohnentbehrliche Victualien, jedoch sind selbige für das Spital, für die Officers und ihre Familien nothwendig. Diese sind aber auch selten zu haben. Kälber verkauft der Innwohner nur ungerne, mithin theuer, sowohl weilen sie ihre Kühe ohne dem Kalb zu melken nicht wissen, als weilen sie einen gröseren Nutzen bey Erwachung der Kälber anhoffen. Wegen Flügelwerk und Eyer ist eine Hoffnung der Verbeßerung, indem es viel mehr scheint, daß der jetzig Abgang dem fast gänzlichen Consummo derselben zur Zeit des letzten Kriegs zuzuschreiben sey.

Ab.200 **Beschwerlichkeit der Verpflegung.** Es laßet sich leicht ermaßen, wie schwer es mit der Verpflegung der Troupen gleich anfänglich muß zugegangen seyn, wenn man erweget, dass man mit 2 Cavallerie-Regimenter, und 5 Bataillons Infanterie Winterszeit in ein durch Kriegstrouben fast zernichteten kleinen Strich Landes eingerucket sey, in welchem keine Agricultur, keine Oeconomie, keine Polizey, keine Ordnung ware, in einem Lande, wo noch Rußen zugegen waren, die Geld und über 2700 Vorspanns-Wägen, um bis nach Roman zu gehen, erpresteten; in einem Land, in welchem die Rußen so viel Heu gemahnt und hinausgeschleppt hatten. Die Folge davon ware, daß aller Haaber und Mehl aus Gallicien auf der Achse geführet werden, und daß man mitten im Heulande einen Mangel an Heu erleiden mußte. So gut als man sich nun bemühet, das erforderliche Mehl und Haaber durch Nachschub zu erlangen, so ist eines und das andere dennoch oft in Stecken gerathen, so daß die Troupen anfänglich 2, 3 und mehr Tage ohne Brod, und die Pferde ohne Haaber geblieben.

Ab.201 Backöfen und sonstige erforderliche Behältnüße waren nirgends zu finden, derowegen solche in der Geschwindigkeit erbauet werden mußten. Eine so eilfertige Arbeit, besonders da sie im Winter vorgenommen wurde, konnte keinen Bestand haben, weßentwegen auch die Backöfen mehrmalen zusammenfielen, daß also die Manipulation auch dadurch unterbrochen wurde.

Ab.202 In Ansehung des Heues ware anfänglich der Antrag, selbes vom Landmann

- urma căruia creșterea vitelor suferă lovituri importante, țărani livrând cel mai ades vaci și viței pe jumătate maturi.
- Al.198 Lipsa zarzavaturilor, a fructelor de grădină și a leguminoaselor etc., a fost amintită anterior. Regimentele și batalioanele au luat pe măsura posibilităților dispoziții ca să se adune prin marchidani din localități învecinate din Galiția diverse victualii; dar Galiția fiind și ea ocupată de tot felul de militari, neexistând deci nici acolo belșug de victualii, acestea nu pot fi aduse nici în cantitate îndestulătoare, nici la preț redus din cauza cheltuielilor de transport, încât soldatul de rând le duce mereu lipsa.
- Al.199 Carnea de vițel, păsările, untul, ouăle, făina de grâu nu fac parte din victualiile număidecât necesare pentru soldatul de rând, dar sunt necesare pentru spitale, pentru ofițeri și familiile lor. Dar și acestea sunt greu de procurat. Locuitorilor nu le place să vândă viței, deci îi vând scump, deoarece nu știu să-și mulgă vaca fără vițel, sperând să realizeze un folos mai mare crescând vițelii până la maturitate. În ceea ce privește păsările și ouăle există speranțe de îmbunătățire, căci se pare că penuria prezentă se datorează consumului aproape total pe vremea ultimului război.
- Al.200 **Dificultatea aprovizionării.** Se poate aprecia ușor, cât de greu trebuie să fi fost chiar la început aprovizionarea trupelor, dacă se ia în considerație că s-a ocupat cu 2 regimente de cavalerie și 5 batalioane de infanterie pe timp de iarnă o mică fâșie de pământ aproape distrusă prin tulburările războinice, în care nu exista agricultură, economie, nici un fel de servicii obștești, nici o ordine, o țară în care rușii mai erau prezenți și cereau prin șantaj bani și 2 700 de care de podvadă pentru a se deplasa până la Roman; o țară în care rușii cosiseră o mulțime de fân și-l căraseră în afară. Ca urmare ovăzul și făina trebuiau aduse din Galiția pe osie și duceam lipsă de fân în țara fânului. Oricâtă silință ne-am dat să obținem făina și ovăzul necesar din spate, adeseori fie una, fie celălalt se mai și împotmolea, astfel că la început trupele au mai și rămas 2, 3 sau mai multe zile fără pâine și caii fără ovăz.
- Al.201 Cuptoare de copt și alte instalații necesare nu se găseau nicăieri; de aceea, au trebuit să fie construite la repezeală. Un lucru atât de repezit, mai ales executat iarna, nu putea avea durată, astfel încât cuptoarele s-au prăbușit de mai multe ori, așa încât folosirea lor a fost întreruptă și din acest motiv.
- Al.202 Cu privire la fân, s-a făcut mai întâi propunerea de a-l cumpăra

durch Contracte zu erkaufen; man stellte auch diesfalls die Probe an, die aber fruchtlos ablief, indeme niemand gutwillig sein Heu verkaufen wollte, welches mich endlich nöthigte, auf den dritten Theil des ganzen beym Landmann vorhandenen Heues einen Verboth dergestalten zu schlagen, daß von diesem dritten Theile der Landmann nicht das mindeste weder verkaufen noch verzehren laßen konnte, sondern für die Dienstpferde aufbewahren mußte. Zu dem Ende wurde das ganze Heu durch eigens hiezu ausgeschickte Officiers conscribiret, das Drittel bestimmt und zur Cavallerie-Verpflegung abigniret, wo sodann das Heu nach Maaß der Ablieferung jedem Landmann gleich baar bezahlet wurde.

Ab.203 Uebrigens hat es auch zur Stunde noch kein rechtes Ansehen, daß denen oben specificirten Mängeln an Haaber und Mehl abgeholfen werden wolle, indeme heuer fast ebensowenig als vorigen Jahres an Haaber und Korn im Lande angebauet worden, und in Ansehung des Nachschubs die nemliche Schwierigkeiten, die das vergangene Jahr sich geäusert haben, auch für das künftige zu beförchten sind.

Ab.204 Ich verabsäumte nicht, diesfalls einen unmaasgebigen Vorschlag an das hiesige Generalcommando einzureichen, womit durch Errichtung eines Interim-Fuhrwesens die durch das häufige Vorspannleisten verursachende Bedrückung aufhören, der Landmann andurch zu Bearbeitung der Felder genugsame Zeit gewinnen, das Militare endlich die Möglichkeit erreichen möge, sich von denen Districts-Produkten verpflegen zu können. Was hiebey das Heu anbelangt, da der Landmann solches an das Magazin zu verkaufen sich gleichwie sonst weigert, weilen er theils nicht mehr Heu machet, als was er eigentlich für die Nothdurft seines Viehes brauchet, oder aber, wenn er mehreres machet, immer der Meynung ist, den Ueberfluß mit gröseren Nutzen an die Armenier als an das Aerarium verkaufen zu können, so habe mich gezwungen gesehen, um den befürchtenden Mangel auch dieses Naturalis auszuweichen, an verschiedenen Orten, wo nemlich ohne Verkürzung der einheimischen Viehzucht es sich thun ließe, und wo auch die Rußen ihr Heu zu machen pflegten, so viel Gras mehen und Heu machen zu laßen, als denen hieher zuerst angetragenen 2 Cavallerie-Regimenter erforderlich gewesen wäre. Den Terrain hiezu gaben die Herrschaften, und zur Verfertigung des Heu wurden die anrepartirte Kräfte des Bauernstandes angewendet, welche Art von Heu-Contribution auch von dem Moldauer Fürsten vorhin sowohl als jezo noch in seinem Lande practiciret wird, folglich ein solches dem Landmann gar nicht fremde gefallen ist.

de la țărani prin contract; s-a și făcut această încercare, dar ea nu a dat nici un rezultat căci nimeni nu a vrut să vândă fânul de bună voie, ceea ce m-a obligat până la urmă să popresc o treime din tot fânul aflat la țăran, astfel că din această treime țăranul să nu poată vinde sau consuma nimic, ci trebuia s-o păstreze pentru caii de serviciu. În acest scop tot fânul a fost înregistrat de către ofițeri trimiși anume pentru aceasta, s-a determinat treimea destinată aprovizionării cavaleriei, urmând ca mai târziu, pe măsura livrării fânului, acesta să fie plătit țăranului pe loc, cu bani peșin.

Al.203 De altfel, nici în prezent nu pare să fie sigur că lipsa de ovăz și de făină va fi înlăturată, căci în anul acesta s-a însămânțat în țară aproape tot atât de puțin ovăz și grâu ca și în anul trecut, iar cu privire la aprovizionarea din spate sunt de temut pentru anul viitor aceleași dificultăți care se manifestau anul trecut.

Al.204 N-am pregetat să înaintează de astă dată o propunere nedeterminantă către Comandamentul general de aici, ca prin instituirea unui sistem de transporturi interimar, să se termine cu asuprirea datorată cererii frecvente de podvezi, țăranul câștigând astfel destul timp pentru lucrul pământului, iar armata să obțină, în sfârșit, posibilitatea de a se aproviziona din produsele districtului. În ceea ce privește fânul, deoarece țăranul refuză să-l vândă ca și altă dată magaziei, în parte fiindcă nu face mai mult fân decât are nevoie pentru hrana vitelor sale sau, chiar dacă face mai mult, este de părere că poate vinde cu mai mult folos surplusul său armenilor decât vistieriei, m-am văzut silit, pentru a evita temuta lipsă și a acestui produs natural, să dispun ca în diferite locuri, adică acolo unde lucrul se putea face fără păgubirea creșterii indigene de vite și unde rușii obișnuiau să-și facă fânul, să se cosească iarbă și să se facă atâta fân cât ar fi necesar celor două regimente de cavalerie aduse aici. Terenul necesar îl dau stăpânii terenului, iar pentru facerea fânului se folosesc forțele repartizate din starea țărănească; acest fel de contribuție de fân s-a practicat de principele Moldovei odinioară și acum, prin urmare, contribuția aceasta nu i se pare străină țăranului.

ZWEITER THEIL

VORSCHLAG ZU EINER NEUEN REGIERUNGSFORM, WELCHE SICH ZU DEM JEZIGEN ZUSTAND DIESES DISTRICTS AM BESTEN SCHICKET

EINLEITUNG

- Ab.205 Durch vorhergehende Beschreibung habe mich bemühet, diesen District nach allerhand moralischen und physikalischen Gegenständen, besonders aber deßen vorhinnige politische und oeconomische Verfaßung, insoweit bekannt zu machen, als ich zur Känntnis derselben durch mühsame Untersuchung und verschiedene Reißen in der Zeit meines einjährigen Daseyns zu gelangen imstande gewesen bin.
- Ab.206 Bey jedem Articul haben sich die Fehler dieser Verfaßung theils selbst dargethan, theils wurden sie von mir angezeigt. Nun werde ich bei diesem zweyten Theil die Verbeßerung derselben oder vielmehr eine neue Landes-Einrichtung, welche in diesem District am angemestendsten zu seyn erachte, unmaasgeblichst vorzuschlagen mich unterstehen.

Erstes Hauptstück

Von der diesem Lande angemestendsten Regierungsform überhaupt

- Ab.207 Die bisherige Wirtschaftsverfaßung und das Genie dieser Nation ist gegen andere kayserliche Erbländer und gegen andere derley Völker zu sehr unterschieden, folglich kann auch die Regierungsform *quoad Oeconomica* der draußigen, wenigstens anfänglich, nicht gänzlich ähnlich seyn. Wann wir das Genie dieser Nation und die bisherige Wirtschaftsverfaßung des Landmanns nach der vorhergehenden Beschreibung bedenken, so finden wir, daß dieses Land mit denen übrigen Erblanden gar keine Gleichung habe, und daß folglich fast ohnerzwingliche Schwierigkeiten sich ergeben würden, wenn man hierlands eine *quoad Oeconomica* der draußigen Ländern ähnliche Regierungsform gleich anfänglich einführen wollte.

PARTEA A DOUA

PROPUNEREA UNEI FORME DE GUVERNARE, CARE SE POTRIVEȘTE CEL MAI BINE CU STAREA PREZENTĂ A DISTRICTULUI

INTRODUCERE

- AI.205 Prin descrierea de mai sus mi-am dat silința să fac cunoscut acest district din felurite privințe morale și fizice, dar mai ales cu privire la fosta ei constituție politică și economică, în măsura în care am fost în stare să iau cunoștință de ea prin cercetări laborioase și diferite călătorii pe care le-am întreprins în timpul șederii mele de un an de zile.
- AI.206 În fiecare articol greșelile acestei constituții fie că s-au evidențiat în parte de la sine, fie că au fost indicate de mine. Acum voi îndrăzni să propun cu toată modestia în această a doua parte îmbunătățirea ei sau, mai degrabă, o nouă întocmire a țării, pe care o consider cea mai potrivită acestui district.

Capitolul întâi

Despre cea mai potrivită
formă de guvernare
pentru această țară în general

- AI.207 **Structura economică de până acum și geniul acestei națiuni diferă foarte mult de cele ale celorlalte țări imperiale ereditare și de alte astfel de popoare, prin urmare și forma de guvernare, cel puțin *quoad oeconomica*, nu trebuie să fie cu totul identică celei din afară, cel puțin la început. Dacă ne gândim la geniul acestei națiuni și starea economică de până acum a țaranului după precedentă descriere, atunci constatăm că acestea n-au nici o asemănare cu celelalte țări ereditare și că, prin urmare ar rezulta dificultăți aproape de neînving, dacă s-ar vrea să se introducă aici de la început o formă de guvernare de natură economică asemănătoare celei din țările din afară.**

- Ab.208 Die draußen genugsame und dem Terrain meistens angemessene Bevölkerung, die gute Sitten des Volks, die Wissenschaft des Adels und der Geistlichkeit, dann die daselbst als eine Quelle aller Reichthümer betrachtete und auf das höchste getriebene Agricultur, etc. (welch alles hierlandes so schlecht beschaffen ist) sind Gegenstände, die da zur Einführung unendliche Zeit erfordern werden.
- Ab.209 Auch nur der Unterschied, daß nemlich andere Völker in ordentliche Gemeinden eingetheilet, dieses hingegen in gleichsam zerstreutes und vielmehr nur ein bloßes, mit nichts an das Land gebundene Hirtenvolk sey, verdienet alle Aufmerksamkeit. Hier hat nemlich der Landmann außer seinem Vieh kein eigenes Gut. Ein altes Häußel, das ihme anderwärts neu zu erbauen nichts kostet, ist das Einzige, was er zurückläßt. Ihn hält keine weitläufige Hauswirthschaft, als: Scheuern, Stallung, Schupfen, keine eigene, mit Mühe und Schweiß verbeßerte Felder, Wiesen, Gärten, mit einem Wort, nicht das Geringste zurück, was ein draußiger Bauer mit allem Recht so hoch schätzt; ja, selbst die Liebe zu seinem Vaterland, dieses Vorurtheil, welches sonst das elendeste Land dem besten vorzieht, heißt nichts bei diesem ohnehin meistens aus Pohnischen, Siebenbürgischen, Wallachischen und respective Moldauischen Emigranten bestehenden, folglich zum wandern gewohntes Volk. Die Freyheit ihrer Wirthschaft, welche meistens auf das faule und ohne alle Mühe und Arbeit, bloß durch die Viehzucht erhaltende Leben ziele, ist der einzige Gegenstand der vermeinten Glückseligkeit eines gebohrenen sowohl als auch eines naturalisirten Moldauers, und der Genuß dieser Freyheit vertritt den Platz und bestimmt sofort den Werth eines Vatterlands.
- Ab.210 Da nun aus oberührten Umständen der Leichtsinns des Moldauers und die Leichtigkeit zur Emigration genugsam zu ersehen ist, so ist dieses ein Gegenstand, der die Aufmerksamkeit der neuen Regierung forderist verdienet, damit sie zu diesem Uebel, welches bei der hiesig offenen Gränze fast nicht verwehren läßt, durch Neuerungen, welche etwann obgedachte Freyheit der Wirthschaft einschränken sollten, keinen Anlaß gebe und dadurch die ohnehin schwach bestehende Population nicht etwann noch mehr schwäche.
- Ab.211 **Die neue Regierungsform müßte also quoad Oeconomica nur corrigendo fürgehen.** Diese sind nun die Betrachtungen, die auf Absicht des Genie der Nation und auf Absicht der bisherigen Wirthschaftsverfassung derselben anzurathen scheinen, daß man sich bey der Einrichtung der neuen Regierung (insolang als die Population, die Sitten des Volks und die Agricultur nicht um ein merkliches vermehret und verbeßert werden) so viel möglich nach ihren Gewohnheiten richten und daß man *quoad Oeconomica* nur *corrigendo* fürgehen solle.
- Ab.212 **Quoad Politica müßte hingegen eine ganz neue Regierungsform eingeführt werden** Ganz eine andere Beschaffenheit hat es im Gegentheile mit der Regierungsform *quoad Politica*.

- AI.208 Populația din afară, suficientă și, în general, adaptată terenului, bunele moravuri ale poporului, cunoștințele nobilimii și ale clerului, apoi agricultura considerată drept izvorul tuturor bogățiilor și împinsă până la cel mai înalt nivel etc. (toate acestea fiind în această țară într-o stare atât de rea) sunt obiective a căror introducere va cere un timp nesfârșit.
- AI.209 Chiar numai deosebirea că alte popoare sunt împărțite în comune bine întocmite, în timp ce acesta este mai degrabă doar un popor de păstori, nelegat de pământ, merită toată atenția. Căci țăranul nu are altă avere proprie în afara vitelor sale. O căsuță veche, care nu-l costă nimic ca s-o reclădească în alt loc, este singurul lucru pe care-l lasă în urma sa. Pe el nu-l reține o gospodărie spațioasă, cu șuri, grajduri, șoproane, nici ogoare, pășuni, grădini proprii, îmbunătățite prin muncă și cu sudoare, cu un cuvânt, nici cel mai mic lucru, pe care țăranul din afară îl prețuiește pe drept atât de mult, ba chiar și dragostea de patrie, aceeaștră prejudecată care preferă altfel țara cea mai mizerabilă uneia mai bune, nu înseamnă nimic la acest popor oricum compus din emigranți polonezi, transilvăneni, valahi și respectiv moldoveni, prin urmare oameni obișnuiți cu migrarea. Libertatea pe care le-o acordă gospodăria lor, care țintește către o viață de lene, fără caznă și muncă, întreținută doar prin creșterea vitelor, este singurul obiectiv al pretensei fericiri a unui moldovean, fie născut, fie naturalizat, iar bucuria acestei libertăți ține locul și determină direct valoarea unei patrii.
- AI.210 Cum din împrejurările expuse mai sus se evidențiază îndeajuns nesocotința moldoveanului și ușurința cu care emigrează, acesta este un subiect care merită în mod preponderent atenția noului guvernământ, ca prin înnoiri, care ar îngădi cumva sus-amintita libertate a economiei, să dea ocazia nașterii acestui rău aproape inevitabil, având în vedere granițele deschise de aici și să nu împruțineze cumva populația existentă, oricum rară.
- AI.211 **Noua formă de guvernare ar trebui să procedeze deci *quoad oeconomica* numai *corrigendo*.** Acestea sunt acum considerațiile care, ținând seama de geniul națiunii și de structura lor economică, par să recomande, ca la întocmirea noii guvernări (atât timp cât populația, moravurile poporului și agricultura nu s-au înmulțit și îmbunătățit sensibil), aceasta să se adapteze pe cât se poate obiceiurilor ei și să se procedeze *quoad oeconomica* numai *corrigendo*.
- AI.212 ***Quoad politica* ar trebui să se introducă deopotrivă o formă de guvernare cu desăvârșire nouă.** Dimpotrivă, situația este cu totul diferită în ceea ce privește forma de guvernare *quoad politica*.

- Ab.213 Die hierlands in aller Gattung der Regierung herrschende Unordnung erfordert diesfalls eine ganz neue Einrichtung, welche durch die gerechte, geschwinde und ohnentgeldliche Administration der Justiz, durch die Beschützung des Unterthans wider allerhand vorhin willkürlich verübte Vexationen, durch Verbeßerung der Sitten etc. das Volk glücklich zu machen und uns die Liebe und Neigung deßelben zuwege bringen soll.
- Ab.214 Bei mehrerer Ueberlegung dieses Gegenstands bin ich auf den Gedanken verfallen, ob eine solche Regierung, die laut vorhergehendem in *Oeconomicis corrigendo* fůrgehen, *quoad Politica* hingegen gánzlich neu eingeführt werden soll, nicht etwa nůtzlicher der militárischen Direction anvertraut werden könnte.
- Ab.215 Die **militárische ist mehr als die civilische Regierung diesem District angemessen**. Die Furcht, partialisch zu scheinen, soll mich hier nicht abhalten, meine Meinung frey zu sagen, wie daß eine militárische Regierung überhaupt diesem Land ich am angemessensten zu seyn erachte, das ist, daß ich es dem Allerhóchsten Dienst mehr ersprieblich zu seyn glaube, wenn die hierlándige Regierung (sie möge bestimmt werden, wie sie immer wolle) einer militárischen Direction überlaßen werden solle.
- Ab.216 In einem Gránzgebiet gegen die Türken, wie auch dieser District ist, sind bekanntermaßen die politischen mit denen militárischen Absichten fast jederzeit vereinigt, oder wenigstens haben eine in die andere einen solchen Einfluß, daß die geringste Mißverständnúß zwischen dem Militair- und Civilstand oft die widrigsten Folgen nach sich ziehen kann, welche durch Vereinigung dieser beyden Triebfedern unter ein nemliches Haupt vermeidet werden können.
- Ab.217 Hiezu ließe sich auch anführen, daß eine militárische bey weitem nicht so viel Kosten erfordere als eine Civil-Regierung. Die ohnehin besoldete Militair-Individua benöthigen nur wenige Zulaagen, und bey Gelegenheit ist fast ein jeder Soldat, wenn er gut geleitet wird, ein guter Civil-Beamter. Ueber dieses ist der Geist der Ordnung, der Genauigkeit, des Gehorsams und des Eifers nirgends mehr als in dem Militari zu finden. Die Unverdroßenheit, die Bemühung, die Strapazen eines Officers sind im Civil-Stand etwas seltener. Diese Reisen, diese Herablaßung, um den Mann und das Land kennen zu lernen, sind Bemühungen, die er ohne Belohnungen und blos für die Ehre, ein eifriger und tichtiger Officer zu heisen, unternimmt.
- Ab.218 Es ist auch bey einer militárischen Regierung ein nicht geringer Vortheil, daß das im ganzen Lande verstreut verlegte Militare auf die schleunige und accurate Execution der Befehlen ihres Generals zu dringen und von allem, was im Land paßiret, denenselben den Rapport abzustatten, folglich zu allerhand Abstellungen, Verbeßerungen und Einrichtungen etc. den Anlaß zu geben, mehr an der Hand sey.
- Ab.219 Wenn man endlich die mehrere Neigung des Póbels zu der einen oder zu

- AI.213 Dezordinea care domnește în această țară în toate modurile de guvernare pretinde în acest caz o întocmire cu totul nouă, care să ferească poporul și să ne aducă dragostea și simpatia sa printr-o administrare dreaptă, rapidă și gratuită a justiției, prin protejarea supusului de tot soiul de vexațiuni arbitrare, la care a fost expus mai înainte, prin îmbunătățirea moravurilor etc.
- AI.214 După analiza repetată a acestui subiect, am ajuns la gândul că o astfel de guvernare care, conform cu cele de mai sus, să procedeze *in oeconomica corrigendo*, dar să fie introdusă *quoad politica* într-o formă cu totul nouă, n-ar putea fi încredințată cu mai mult folos decât unei conduceri militare.
- AI.215 **Guvernarea militară este mai potrivită acestui district decât cea civilă.** Teama de a părea părintitor nu mă va abate aici de la a-mi exprima deschis părerea cum că, în general, consider că o guvernare militară este cea mai potrivită pentru această țară, adică cred că va fi mai rodnic pentru Serviciul Suprem, dacă guvernarea acestei țări (oricum va fi să fie hotărâtă) va fi lăsată în seama unei conduceri militare.
- AI.216 Într-o regiune de graniță cu turcii, cum este și acest district, intențiile politice și cele militare sunt, precum se știe, unificate sau au cel puțin atâta influență reciprocă, încât cea mai mică neînțelegere între militari și civili pot aduce după sine cele mai potrivnice urmări, care pot fi evitate prin reunirea celor două resorturi sub aceeași autoritate.
- AI.217 La aceasta se mai poate adăuga că o guvernare militară nu provoacă nici pe departe atâtea cheltuieli ca una civilă. Militarii individuali primesc oricum solde și necesită numai puține plăți suplimentare, iar în astfel de ocazii aproape fiecare soldat, dacă este bine condus, este un bun funcționar civil. Pe lângă aceasta, nicăieri nu se găsește mai mult spirit de ordine, de exactitate, de ascultare și de zel ca la militari. Hărnicia, eforturile și ostenele impuse unui ofițer sunt mult mai rare la civili. Acele călătorii, acele bunăvoințe de a cunoaște omul și țara reprezintă eforturi pe care le face fără răsplată numai pentru onoarea de a se spune despre el că este un ofițer zelos și destoinic.
- AI.218 O guvernare militară mai are avantajul deloc neglijabil că militarii împraștiați în toată țara insistă asupra executării rapide și exacte a ordinelor generalului lor și, în primul rând, îi raportează acestuia tot ce se întâmplă în țară, fiind prin urmare mai la îndemână pentru a iniția tot felul de schimbări, îmbunătățiri și instalări.
- AI.219 Dacă vrem să ținem seama, în sfârșit, și de înclinația plebei

der andern Regierungsart zurathe ziehen will, so muß man versichert seyn, daß die in deßen Gedächtnüß noch bestehende üble Idée derer unter der Regierung der Starosten erlittenen Chicanen selben für die Militair-Regierung determiniren wird.

Zweites Hauptstück

Von der militairischen Regierungsform
in specie, die man diesem District
 am mehresten angemessen zu seyn erachtet.

- Ab.220 **Benennung und Eintheilung dieses Districts.** Dieser District könnte das Gallicische oder Czernovitzer Gränz-Generalat benamset und am füglichsten in 2 Abtheilungen, welche mit dem Nahmen *Regimentsstände* benennen wollte, eingetheilet werden.
- Ab.221 Der Bezirk des einen Regimentsstandes erstreckete sich vom Dniester bis zum Szyreth und des andern vom Szyreth bis an die Siebenbürgische Gränze. Der Hauptort des ersteren wäre Sadagura und des andern Suczava.
- Ab.222 **Eintheilung deres Landesstellen.** Die oberste Regierungsstelle wäre das zu Czernovitz zu errichtende *Generalats-Conseil*, welches allenfalls von dem Gallicischen Generalcommando oder einfacher *immediate* von dem Hofkriegsrath abhängen könnte. Außer dem Generalats-Conseil müßte in jedem Regimentsstand eine Unterstelle unter dem Nahmen *Standesamt* und unter der Direction eines Officiers, welcher Standspfleger benamset werden könnte, errichtet werden. Beyde dieser Unterämter sollten von dem Generalats-Conseil *immediate* abhängen.
- Ab.223 **Constitutivum des Generalats-Conseils als der obristen Landesstelle.** Das Constitutivum des Generalats-Conseils bestünd in folgendem Personali samt erforderlichem Gehalt und respective Zulaage:

	fl.
1 General, <i>Praeses Consilii</i>	—
1 Staabsofficier, <i>Vice-Praeses</i>	—
1 Staatsauditor <i>cum Referat in Judicialibus</i>	—
1 Bojar unter dem Titul Starost, zugleich Provincial- <i>Commissarius cum Referat in Publicis et Oeconomicis</i>	1200
2 Officiers, wovon einer <i>in Politicis</i> , der andere <i>in Gratialibus</i> referiren sollte, jedem 180 fl. Zulaag.....	360
1 Deutsch und 1 Wallachischer Secretair, jeder à 600 fl.....	1200

față de un fel de guvernare sau de altul, putem fi siguri că părerea încă rămasă în amintirea ci despre șicanele suferite sub administrația starostilor o va determina să prefere guvernarea militară.

Capitolul al doilea

Despre forma de guvernământ militară
in specie considerată
drept cea mai potrivită acestui district

- AI.220 **Denumirea și împărțirea acestui district.** Acest district ar putea fi denumit Generalatul de graniță galițian sau cernăuțean și fi împărțit cel mai potrivit în două părți denumite cantoane regimentare (Regimentsstände).
- AI.221 Teritoriul unuia dintre cantoanele regimentare să se întindă de la Nistru până la Siret, iar celălalt de la Siret până la granița Transilvaniei. Capitala celui dintâi ar fi Sadagura și a celuiilalt Suceava.
- AI.222 **Repartizarea autorităților guvernamentale (Landesstellen).** Autoritatea guvernamentală supremă ar fi Consiliul Generalatului, care ar putea depinde eventual de comandamentul general al Galiției sau, mai simplu, *immediate* de Consiliul aulic de război. În afara Consiliului Generalatului ar trebui să se înființeze în fiecare canton regimentar o autoritate subordonată denumită Oficiu cantonal (Standesamt) sub direcția unui ofițer, care ar putea fi numit administrator cantonal (Standespfleger): Amândouă oficiile secundare ar trebui să depindă *immediate* de Consiliul Generalatului.
- AI.223 **Compoziția Consiliului Generalatului ca autoritate supremă guvernamentală a țării.** Compoziția Consiliului Generalatului ar cuprinde următorul personal împreună cu salarizarea necesară și adausul respectiv:

	fl.
1 general, <i>praeses consilii</i>	—
1 ofițer de stat major, vice- <i>praeses</i>	—
1 auditor de stat major <i>cum referat</i> <i>in judicialibus</i>	—
1 boier cu titlu de staroste, în același timp comisar provincial <i>cum referat in publicis et oeconomicis</i>	1200
2 ofițeri, dintre care unul trebuie să refere <i>in politicis</i> , celălalt <i>in gratialibus</i> , câte 180 fl. adaus	360

1 Protocollist, zugleich Registrant	400
2 Deutsche und 2 Wallachische Cancellisten, jeder per 300 fl.....	1200
2 Advocaten, worunter einer	600
der andere, zugleich als Fiscal	900
1 Officier qua Caßierer und Rechnungsführer, Zulaag	300
1 Officier qua Cassae-Controllor, an Zulaag	180
1 Generalats-Physicus.....	600
1 Officier als Policeylieutenant, an Zulaag	180
12 berittene Generalatsbotten oder Gerichtsdieners, jeder à 50 fl	600
<u>1 Kerkermeister, an Zulaage.</u>	<u>180</u>
Summa.....	7900

Ab.224 **Constitutionen eines Standamts als einer unteren Landesstelle.** Der Stand eines Standamts besteht in

	fl.
1 Officier unter dem Nahmen Standpfleger, à jährlichen Zulaag	300
1 Bojar unter dem Titel Ispravnik.....	600
1 Deutscher, 1 Wallachischer Cancellist, jedem à 300 fl.....	600
1 Führungs-Comissarius	500
1 Regimentsstands-Chirurgus	300
<u>6 berittene Landesbotten oder Gerichtsdienern, jedem à 50 fl.....</u>	<u>300</u>
Summa.....	2600

welch letztere Summa auf zwei Standämter gerechnet 5200 fl., folglich die ganze Beköstigung des Gubernial-Personalis auf 13.100 fl. ausmachen wird, mit dem Vorbehalt jedoch, daß, gleichwie die Gegenstände der Meliorationen, so auch die zur Direction erforderliche Individua und deren Besoldung *tractu temporis* sich vermehren dürften.

Ab.225 **Magistral-, Juden- und Bauerngericht.** Außer dieser Regierungs-Subdivision machen die freye Städte (wann deren eingerichtet werden sollten) eine für sich besondere Stelle aus und hangen directe von dem Generalats-Conseil ab.

Ab.226 Einer solchen Stadt könnte als Magistrat 1 Stadtrichter, 1 Notarius, 6 Senatoren, ein Marktrichter vorgesetzt und diesem Rath etwelche Rathsdieners, die nach Maas der anwachßenden Gröse der Stadt vermehret werden könnten, zugegeben werden. Zum Unterhalt derselben könnte nebst dem Zehend die oben beschriebene Kamina oder Schlacht- und Zapfengeld angewendet, wie auch die Innwohners zu einem kleinen Beytrag taxiret werden.

DESCRIEREA BUCOVINEI DE GENERAL SPLÉNY

1 secretar german și unul valah, câte 600 fl.	1200
1 protocolist, în același timp registrant	400
2 canceliști germani și 2 valahi, câte 300	1200
2 avocați, dintre care unul	600
celălalt și pentru probleme de fisc	900
1 ofițer <i>qua</i> casier și contabil, adaus	300
1 ofițer <i>qua</i> controlor de casă, adaus	180
1 medic al Generalatului	600
1 ofițer ca locotenent de administrație, adaus	180
12 curieri ai Generalatului sau servitori judiciari, câte 50 fl.	600
<u>1 temnicer, adaus.....</u>	<u>180</u>
Suma	7900

AI.224 **Compoziția unui Oficiu cantonal ca autoritate guvernamentală subordonată.** Personalul unui Oficiu cantonal constă din:

	fl.
1 ofițer, sub denumirea de administrator cantonal,	
adaus anual	300
1 boier cu titlul de ispravnic	600
1 cancelist german, 1 valah, câte 300 fl.	600
1 comisar șef.....	500
1 chirurg al cantonului regimentar	300
<u>6 curieri călări sau servitori judiciari, câte 50 fl.</u>	<u>300</u>
Suma.....	2 600

ultima sumă trebuie socotită pentru 2 oficii 5 200 fl., deci tot costul personalului guvernamental se va ridica la 13 100 fl. cu rezerva însă că atât obiectivele ameliorărilor, cât și indivizii necesari pentru dirijarea lor, precum și salarizarea acestora va crește probabil *tractu temporis*.

AI.225 **Judecătoriile magistraților, ale evreilor și ale țăranilor.** În afara acestor subdivizări ale guvernului, orașele libere (atunci când va trebui să fie înființate) vor forma o autoritate specială și vor depinde direct de Consiliul Generalatului.

AI.226 În fruntea acestui oraș ar putea fi pus drept magistrat 1 jude orășenesc (Stadtrichter), 1 notar, 6 senatori și un jude de târg (Marktrichter) și să se pună la dispoziția acestui consiliu câțiva servitori, al căror număr să poată fi crescut pe măsura creșterii mărimii orașului. Pentru întreținerea acestora s-ar putea folosi pe lângă zeciuiala numită *camină* sau dare pe măcelărit și băuturi descrisă mai sus și taxarea locuitorilor cu o contribuție modestă.

- Ab.227 Der Stadtrichter wird jährlich aus dem Magistrat gewählt und von dem Generalats-Conseil bestätigt. Der Magistrat ertheilet seine Berichte, Rechnungen, Contributionen etc. directe an das Generalats-Conseil, welches dieses Geschäft in speciali durch den Fiscal besorgen läßt.
- Ab.228 Diese Verfaßung könnte dormalen nur die 2 Städtel Suczava und Czernowitz und die zu einer neuen Stadt in Antrag stehende Colonie Sadagura betreffen.
- Ab.229 Die Judenschaft betreffend, müßte selbige nach Maas, als sie in Städten oder Dörfern wohnen, im ersten Fall zwar unter der Magistratual-Jurisdiction mit Beygebung eines Judenrichters, im zweiten Fall hingegen unter der immediaten Jurisdiction des Standpflegers stehen.
- Ab.230 Die Städtl Szyreth und Wischniza können laut Eingangs schon beschehener Beschreibung nicht anders als Marktflecke und gleichwie Wama und Kumpilung betrachtet werden. Diesem nach bekämen selbige, wie jedes Dorf, einen Dwornik oder Richter, dann vermög ihrer Gröse so viele Vatomanns oder Klein-Richters und stünden auch unter der Jurisdiction des Standpflegers, mit der Anmerkung, daß die Marktflecke durch Privilegia deren Jahr- und Wochenmärkte von denen Dörfern distinguiert würden.
- Ab.231 **Gradation der Instanzen.** Hieraus ergibt sich nun die Gradation der Instanzen von sich selbst, wobey jedoch folgende Modification zu beobachten kommt. Die Bauern gehen in ihren kleinen und nicht über zehn Gulden an Capital betragenden Proceßen und ordinären Zwischtigkeiten zum Dwornik, in jenen Proceßen hingegen, welche die nur bemelte Summam von 10 fl. übersteigen, oder auch in vorerwehnten kleinen Proceßen (im Fall eine offenbare Nullität in dem Ausspruch des Dworniks hervorleuchtete) gehen sie im ersten Fall *directé*, im zweyten *ad corrigendam iniquitatem appellative* zu dem Standamt und von da endlichen (jedoch nur in dem Fall, wo das *meritum causae* über 25 fl. austrägt) zu dem Generalats-Conseil, allwo das Endurtheil abgeschlossen wird. Hat ein Bauer gegen einen Edelmann von kleinerem Rang oder derley Edelleute gegen einander Proceße, oder wenn ein Bojar, sogenannte Edelmann von größerem Rang, einen kleinen Edelmann oder Bauern anklaget, so ist das Standamt die erste Instanz, von wannen mehrmalen zum Generalats-Conseil appelliret werden kann. Wenn endlich wider aber unter die Bojars Proceße angesponnen werden, so gehören solche *ex speciali reflexione directé* zu dem Generalats-Conseil, von wannen in beträchtlicheren und 150 fl. übersteigende Händel an das Gallicische Generalcommando oder, im Fall das Conseil unmittelbar an den Hofkriegsrath angewiesen wäre, an den letzteren recurriret wird.
- Ab.232 Alle Criminalia gehören gleich *ad Consilium Generalatus*.
- Ab.233 Die Burger erscheinen bey ihren Magistrat, und von da appelliren sie zu dem Generalats-Conseil.

- AI.227 Judele orășenesc se alege anual dintre membrii magistratului și se confirmă de către Consiliul Generalatului. Magistratul înaintează rapoartele, socotelile și contribuțiile sale etc., *directe* Consiliului Generalatului, care dă aceste afaceri *in speciali* în seama ofițerului fiscal.
- AI.228 În prezent această constituție n-ar putea privi decât cele 2 orășele Suceava și Cernăuți și Colonia Sadagura propusă să devină un nou oraș.
- AI.229 În ceea ce-i privește pe evrei, în măsura în care locuiesc în orașe și în sate, ar trebui supuși în primul caz jurisdicției magistrale completate cu un jude pentru evrei, în al doilea caz însă sub jurisdicția directă a administratorului cantonal.
- AI.230 Cele 2 orășele Siret și Vijnîța (Wischniza) nu pot fi încadrate, conform descrierii făcute mai sus, altfel decât ca târguri și considerate la fel ca Vama și Câmpulungul. În mod corespunzător, acestea ar căpăta un vornic sau jude, și apoi, în conformitate cu mărimea lor, atâția vatamani sau juzi mici și s-ar găsi totuși și ele sub jurisdicția administratorului cantonal, cu observația că târgurile s-ar distinge de sate prin privilegiile lor pentru târguri anuale și săptămânale.
- AI.231 **Gradația instanțelor.** De aici rezultă acum de la sine gradația instanțelor, trebuind să se țină totuși seama de următoarea modificare. În procesele lor mici și nedepășind un capital de 10 guldeni și în certuri obișnuite țărani merg la vornic; dar în procesele care depășesc suma indicată de 10 fl. sau în cazul sus-amintitelor procese mici (în cazul când apare evidentă nulitatea sentinței vornicului), ei se duc în primul caz *directe*, în al doilea caz *ad corrigendam iniquitatem appellate* la Oficiul cantonal și de acolo în sfârșit (dar numai în cazul că *meritum causae* depășește 25 fl.) la Consiliul Generalatului, unde se dă sentința definitivă. Dacă un țăran are un proces împotriva unui nobil de rang mic sau astfel de nobili au procese unul cu altul sau un boier, așa-numit nobil de rang mare, acuză pe un nobil de rang mai mic sau pe un țăran, atunci Oficiul cantonal este prima instanță, de unde se poate apela în mai multe etape la Consiliul Generalatului. Dacă, în sfârșit, se pornesc procese împotriva sau între boieri, acestea se supun *ex speciali reflexione directe* Consiliului Generalatului, de unde se repartizează în conflicte mai importante și care depășesc 150 fl. Comandamentului general al Galiției sau, când consiliul se adresează direct Consiliului aulic de război, recursurile se adresează acestuia din urmă.
- AI.232 Toate *criminalia* revin de-a dreptul *ad Concilium Generalatus*.
- AI.233 Orășenii apar în fața magistrului lor și, de aici, apelează la Consiliul Generalatului.

Ab.234 Die Geistlichkeit ist in *Temporalibus* dem Edelstand gleich zu betrachten und haben daher mit jenen Bojars ein gleiches Forum; was aber die Spiritualia anbelanget, so ist sich umsoweniger darein zu mischen, als das Volk dieser Religion fanatisch zugethan ist, und man durch sothane Enthaltung sich die Nation geneigter machen wird. Nur kommt zu merken, daß, nachdem, wie schon anderwärts gesagt, der zu Jaßy wohnende Metropolit einen Theil seiner Dioeces in diesem Cordon besizet, es absoluté nothwendig sey, mittelst Einverständniß der zweyen Bischöffen und allenfals durch Unterhandlung des Moldauischen Fürstens diese dem Staat so schädliche Comixtion aus dem Wege zu räumen.

Drittes Hauptstück

Von der Praxi dieser Regierungsform, die Publica und die Gerichtsordnung betreffend

Ab.235 **Obliegenheiten des Generalats-Conseil und deren Standesämtern in Genere.** Das Generalats-Conseil müste wöchentlich 2 mal Session halten, in welchem daßelbe nicht nur alle ankommende hohe Verordnungen weiters zu befördern, sondern auch die sonstige Polizeybefehle zu verfaßen, die Commerce-Theile einzusehen, selbe zu erleichtern, die einlaufende Befehle und concurrirende Proceße nach ihren Bestandtheilen *per delegationes* zu untersuchen, zu überlegen und *in pleno Consilio* zu decidiren hätte.

Ab.236 Derer Standämter ihre Haupt Obliegenheiten wären hingegen, die denenselben mittel- oder unmittelbar zukommende Verordnungen in jedem Ort des Regimentstands verläßig zu publiciren, auf die Vollziehung derselben zu dringen, alle Vorfällenheiten dem Generalats-Conseil ordnungsmäßig einzuberichten, die leichte Proceße zu schlichten, die gute Ordnung und Ruhe in allem zu unterhalten und überhaupt auf alles zu invigiliren, was das Wohl des Landes und das Allerhöchste Interesse befördern könnte, worüber die Vorschläge zur Prüfung einzuschicken wären.

Ab.237 **Forderiste Obliegenheiten des Conseil in Berichtigung der Huldigung.** Ehe und bevor man in das Speciele der Obliegenheiten des Generalats-Conseils eingehet, wird wohl erforderlich seyn, von dem zu erstattenden Homagio des Volks eine Erwähnung zu machen.

Ab.238 Dieses Geschäft könnte folgendermaßen berichtigt werden:

1. Könnte eine gewiße Anzahl Officiers, die den Huldigungseyd von denen Dörfern abzunehmen hätten, bestimmt werden.
2. Jedwedem dieser Officiers wären 8 oder 10 Dörfer zu diesem Actu

A1.234 Clerul este echivalent cu nobilimea *in temporalibus* și are de aceea același for împreună cu boierii; în privința *spiritualia*, trebuie să te amesteci cu atât mai puțin în aceste treburi, cu cât poporul este atașat în mod fanatic de această religie și fiindcă printr-o astfel de reținere se va câștiga simpatia națiunii. Mai rămâne de remarcat că, așa cum s-a mai spus în alt loc, având în vedere că mitropolitul care locuiește la Iași posedă o parte din diocesele sale în interiorul acestui Cordon, este absolut necesar să se înlătore această comixtiune atât de dăunătoare statului printr-o înțelegere între cei doi episcopi și, eventual, cu Principele Moldovei.

Capitolul al treilea

Despre practica

acestei forme de guvernare în domeniul public și al ordinii judiciare

- A1.235 **Obligațiile Consiliului Generalatului și ale Oficiilor cantonale în general.** Consiliul Generalatului ar trebui să fie în sesiune de 2 ori pe săptămână, când ar trebui nu numai să dea mai departe toate dispozițiile sosite de sus, ci să și redacteze celelalte ordine administrative, să examineze problemele comerciale, să le faciliteze, să cerceteze ordinele sosite și recursurile procesuale după elementele lor *per delegations*, să le analizeze și să decidă *in pleno Consilio*.
- A1.236 Obligațiile principale ale Oficiilor cantonale ar fi, la rândul lor, să publice conștiincios în fiecare localitate a cantonului regimentar dispozițiile pe care le primesc indirect sau direct, să insiste ca ele să fie executate, să comunice, în mod ordonat, toate evenimentele Consiliului Generalatului, să aplaneze procesele ușoare, să întrețină în toate privințele buna ordine și liniștea și să fie vigilenți la orice ar putea favoriza binele țării și interesele supreme, înaintând propunerile corespunzătoare pentru examinare.
- A1.237 **Obligațiile primare ale Consiliului în legătură cu organizarea omagiului.** Înainte de a trata aspectele speciale ale obligațiilor Consiliului Generalatului, va trebui să amintim Omagiul pe care urmează să-l aducă poporul.
- A1.238 Această acțiune s-ar putea organiza în felul următor:
1. Ar trebui să fie un anumit număr de ofițeri care să primească jurământul omagial din partea satelor.
 2. Fiecărui dintre acești ofițeri ar trebui să i se atribuie pentru

anzuweißen und denselben ein National-Edelmann (welcher bey dem Conseil zuvor den Eyd der Treue *provisorio modo* schon abgelegt haben müßte) zuzutheilen.

3. Hierzu wären 10 nacheinander folgende Tage anzuberaumen, in welchen die Officiers mit denen bey sich habenden Edelleuten die ihnen assignirte Ortschaften successive zu bereiten, in jeden derselben die ganze Gemeinde zusammenzuberufen und auf solche Art von dem ganzen Volk den Eyd der Treue abzunehmen hätten.

4. Bei dieser Versammlung hat jede Gemeinde außer deme, daß sie schon den Huldigungseyd abgelegt, zu gleicher Zeit annoch 2 Deputirte zu wählen, welche an einem bestimmten Tag zu Bekräft- und Unterfertigung ihres bereits schon abgelegten Eydes im Nahmen der ganzen Gemeinde zu Czernovitz erscheinen müßten; welchemnach also gesammter Bauernstand das Homagium in 10 Tagen abgelegt hätte.

Ab.239 Ich nehme den Anfang dieses Werks bey dem Bauernstand mit gutem Vorbedacht von darummen, weilen man deßen dermaligen, all Gutes hoffenden Willen und Neigung mehr als dem immer noch zweifelnden Edel- und geistlichen Stand zutrauen kann.

Ab.240 Ehe aber als man zur gedachten Huldigung des Bauernstandes schreitet, wäre wohl rathsam, den Bischoff von Radaouz, dann des Jasyer Bischoffs Vikar, Diken genannt, beyde als die hiesigen respective Dioecesanos¹ im voraus davon zu informiren, die solches weiter denen Protopopen und Popen anzuempfehlen hätten, damit leztere nicht nur ihre Parochianos deßen belehren, sondern auch für sich den Eyd der Treue in Gegenwart des betreffenden Officiers zum Beispiel der Gemeinde ablegen sollen.

Ab.241 Mit denen Städten und mit der Judenschaft kann wie mit denen Dörfern verfahren werden. Wenn nun auf solche Art sowohl der Bauernstand samt Popen als die Bürger und Juden den vorläufigen Eyd abgelegt und ihre Deputirte erwählet haben, so wäre der eigentliche Tag des Huldigungs-Ceremoniels nacher Czernovitz zu bestimmen, wozu gesammter Adel, die Bojars nemlich, Mazilen, Ruptaschen, Schlyachten (worunter der kleine Adel verstanden wird), dann die Deputirte aus jeder Stadt und aus jedem Dorf durch besondere Patentia beygeladen werden, und die ersteren, nemlich der Adel, entweder *in persona* oder *per mandatarios* erscheinen müßten.

Ab.242 Die Bischöffe hätten hierbey, um bey dem Volk einen mehreren Eindruck zu machen, ohne Ausrede *in persona* zu erscheinen. Sie müßten aber auch in ihren Dioecesen die *Obedientiales* vorläufig ergehen laßen, daß jeder Protopop nebst zweyen unter seiner Jurisdiction stehende Pfarrhern und aus jedem Kloster der Vorsteher oder sogenannte Igumen mit zweyen Geistlichen bey der Huldigung sich ganz verläßig einfinden sollen. Die außer dem Cordon wohnende und doch allhier begüterte Bojars und Geistlichkeit

acest act 8 sau 10 sate și să i se repartizeze un nobil național (care trebuia să-și fi depus mai înainte la Consiliu *provisorio modo* jurământul de credință).

3. În acest scop, ar trebui să se fixeze 10 zile consecutive, în cursul cărora ofițerii împreună cu nobilii de pe lângă ei să pregătească succesiv localitățile asignate, să convoace în acestea toată comunitatea și să primească în felul acesta jurământul de credință al întregului popor.

4. În această adunare, fiecare comună, pe lângă că va fi depus jurământul omagial, va alege în același timp 2 deputați, care vor trebui să apară într-o anumită zi la Cernăuți pentru confirmarea și semnarea jurământului anterior în numele întregii comune; în modul acesta, toată țărâניה va fi îndeplinit omagiul în 10 zile.

AI.239 Încep în această acțiune intenționat cu țărâניה, căci în prezent se poate avea mai multă încredere în ea, care speră în bunăvoința și simpatia noastră, decât în nobilimea și clerul încă ezitant.

AI.240 Înainte însă de a proceda la plănuitul omagiu al țărânimii, ar fi consult ca episcopul de Rădăuți și apoi vicarul episcopului de Iași, denumit Diken (?), să fie informați amândoi preliminar, în calitatea lor de diocezeni locali respectivi¹, despre acțiune, ei urmând să recomande mai departe protopopilor și popilor nu numai să-i instruiască în această privință pe cei din parohia lor, ci să-și depună ei înșiși jurământul de credință în prezența ofițerului respectiv ca pildă pentru comunitate.

AI.241 Cu orașele și cu evreii se poate proceda ca și cu satele. După ce atât țărâניה cu popii, cât și orășenii și evreii au depus jurământul provizoriu și și-au ales deputații, ar trebui hotărâtă ziua propriu-zisă a ceremoniei Omagiului la Cernăuți, la care vor fi invitați prin *patentalia* separate toată nobilimea, mazilii, ruptașii, șliahțiții (sub care se înțelege mica nobilime), apoi deputații din fiecare oraș și din fiecare sat, cei dintâi, adică nobilii, trebuind să apară fie *in persona*, fie *per mandatarios*.

AI.242 Pentru a face o impresie mai puternică asupra poporului, episcopii ar trebui să apară *in persona*, nefiind admis nici un pretext. Ei ar trebui de asemenea să ordone în diocezele lor deocamdată *obedientibus*, ca fiecare protopop, însoțit de doi parohi de sub jurisdicția lor, iar din fiecare mănăstire starețul sau așa-numitul *egumen*, împreună cu doi clerici, să se înființeze neapărat la Omagiu. Boierii și clericii care locuiesc în afara Cordonului, dar posedă bunuri

müßte ohne weiters bey Strafe der Confiscation *in persona* zu erscheinen gezwungen werden. Wo sodann an dem bestimmten Tag sowohl die *in propria persona* anwesende als auch die Ablegaten und allenfalls die Mandatarii zuerst in einem öffentlichen Ort in die Hände eines hiezu bestimmten *Comissarii regii* den Eyd der Treue feyerlich ablegen und sodann die *Formulam juramenti tam proprio quo alieni nomine* unterschreiben sollen.

Ab.243 **Obliegenheit des Generalats-Conseil *in specie*, und zwar *in Judicialibus*.**

Es ist anderwärts schon erkläret worden, wie die Judicatur ihrer alten Gewohnheit nach hierlandes immerhin schlecht bestellt war, und daß alle vorgekommene Judicialsachen durch einen einzigen Starosten ohne Assessoren, ohne Advocaten, ohne Protocoll, ohne Registratur oder sonstige Formalität, blos nach seiner Willkühr, mit freyem Lauf abgehandelt, abgethan und zurecht gesprochen worden, dann, was das Ärgste ist, daß die Gerechtigkeit meistens venal gewesen sey. Gleichwie nun dieses lezte Laster bey dem errichtenden Generalats-Conseil gar nicht zu vermuthen, die übrigen Unordnungen hingegen durch geschickte Einleitung abgeschafft werden können, so wäre zur Grundlaage der einzuführenden Ordnung erforderlich, daß bei der neuen Einrichtung der hierländigen Justizstelle der zum Generalats-Conseil angetragene Staatsauditor eine förmliche Registratur-Kammer, woselbst alle *Processualia* in ihre besondere Fachen abgetheilt und einverleibet werden müßten, formiren solle.

Ab.244 Wie nun die verschiedene Vorfällenheiten und Actiones nach einander bey dem Generalats-Conseil theils directe, theils *per viam appellationis* vorkommen, so wären sie auch nach ihrer gegründeten Beschaffenheit *de causa et merito* an die dem Conseil anverleibte und beysitzende Individua *per deputationes* zu vertheilen, welche die Materien wohl untersuchen und nach reifer Ueberlegung ihr Parere darüber geben müßten, damit sonach das *Deliberatum* von der *Session solemniter*, jedoch *salva respective appellatione* abgefaßt werden könne.

Ab.245 Zu diesem Ende wäre ein ordentliches Protocoll über alle zum Vorschein kommende Causas und Materien zu führen, dann, wie solche auseinandergesetzt, ventiliret, erhoben, abgethan, abgeurtheilet oder zur Revision und weiteren Decission der hohen Hofstelle unterleget worden, eine Registratur in gleichmäßigen separirten Fachen umsomehr zu errichten nöthig, als alle *Patentalia*, *Publica*, *Cameralia*, *Oeconomica*, *Appellatoria* etc. directe dem Generalats-Conseil zu besorgen *vi muneris et officii* obliegen wird.

Ab.246 Zu desto schleunigerer Abfertigung deren Litiganten würden die *per delegationes* vorzunehmende Untersuchungen (die sonst gewöhnliche Ferien und die zu Conseil-Sessionen allwochentlich bestimmte 2 Tage ausgenommen) alltäglich gehalten und so auch die *Criminalia de casu in casum* eben auch *per delegationem* von dem Staatsauditor ohne Verschub untersucht und

în această parte, ar trebui obligați fără multă vorbă să apară *in persona* sub pedeapsa confiscării. În ziua hotărâtă atât cei prezenți *in propria persona*, cât și delegații și eventual mandatarii lor vor depune mai întâi în mod festiv, într-un loc public, în mâinile *comissarii regii* jurământul de credință și apoi să subscrie *formulam juramenti tam propriu quam alieno nomine*.

- Al.243 Obligațiile Consiliului Generalatului *in specie și anume in judicialibus*. S-a mai explicat în alt loc cât de rea era după vechiul obicei starea sistemului judiciar în această țară și că toate problemele juridice erau tratate, rezolvate și sentințele erau pronunțate de către un singur staroste, fără asesori, fără avocați, fără protocol, fără registratură sau altă formalitate, după bunul său plac și în desfășurare liberă și apoi, ceea ce era încă mai rău, că justiția era de cele mai multe ori venală. Cum acest din urmă viciu nu poate fi bănuț să existe în Consiliul Generalatului instituit, dar celălalte desordini pot fi înlăturate prin intervenții abile, ar fi necesar ca drept bază a ordinii ce urmează a fi introdusă, auditorul de stat major propus ca membru în Consiliul Generalatului să înființeze cu ocazia noii instituirii a Oficiului juridic al țării o Cameră formală de registratură, în care toate *processualia* să fie repartizate pe compartimente deosebite și încorporate.
- Al.244 Îndată ce diferitele evenimente și acțiuni intră la Consiliul Generalatului parte direct, parte *per viam appellationis*, ele ar trebui să fie repartizate după natura lor bazată pe *causa et merito individualibus* incluși în Consiliu și asistenților *per deputationes*, care să cerceteze bine materialele și să-și dea, după matură gândire, părerea asupra lor, pentru ca apoi să poată fi redată părerea asupra lor, pentru ca apoi să poată fi redactat *deliberatum* de către *sessione solemniter*, dar *salva respectiva appellatione*.
- Al.245 În acest scop, ar trebui să se țină protocoale ordonate pentru toate cauzele și materialele apărute, apoi cum au fost separate, ventilate, puse în discuție, tratate, judecate sau supuse reviziei și altei decizii a Înalțului Oficiu aulic, și va fi necesară cu atât mai mult o registratură în secțiuni separate uniforme, cu cât îi va reveni direct Consiliului Generalatului să rezolve *vi muneris et officii* toate *patentalia, publica, cameralia, oeconomica, appellatoria* etc.
- Al.246 Pentru rezolvarea mai rapidă a litigiilor, cercetările care trebuie întreprinse *per delegationes* să se efectueze zilnic (cu excepția vacanțelor obișnuite și a celor 2 zile săptămânal destinate sesiunilor Consiliului) și, de asemenea, *criminalia de casu in casum* să fie cercetate *per delegationes* de către auditorul de stat major fără întârziere,

dem *Consilio ad ferendam sententiam* von letzteren referiret, wo sodann das etwann *ad labores publicos* oder auf Todesstraf ausgefallene Urtheil der hohen Hofstelle *ad approbandum* zugeschicket werden müßte.

- Ab.247 Weilen übrigens in diesem Lande kein eigentlicher *Codex legum* vorhanden und meistens nur die *Consuetudo vim legis* gehabt hat, so könnte man sich anfänglich der *Constitutionis criminalis Theresianae* zur Cynosur² und Maaßregul bedienen, aus welchen man einstweilen Extracten formiren, diese in Moldauische Sprache übersetzen und in mehreren Exemplarien im Lande austheilen könnte.
- Ab.248 In denen Proceßen *de Meo et Tuo* könnten gewißermaßen auch die Hungarische Rechte zur Richtschnur dienen, weilen die hiesige *Processualia* und *Divissionalia* in Grund denen Hungarischen zimmlich gleichkommen.
- Ab.249 Da übrigens die anlangende hohe Verordnungen als ein Geboth angesehen und von jedermänniglich observiret werden müssen, so wird es sich von selbst ergeben, daß die Abusus successive abgestellt, neue Verhaltungen vorgeschrieben und aus ein so anderen ein diesem Land erforderlicher *Codex* gleichsam ohnvermerkt formiret werden wird.
- Ab.250 Es versteht sich von selbst, daß die zum Generalats-Conseil angetragene 2 Advocaten der eine der *Parti actoriae*, der andere der *Parti in causam attractae*, weilen sie *ab aerario* besoldet sind, ohnentgeltlich beystehen und die hohen Orten auszumeßende Gerichtstaxen *in totum* dem *Aerario* anheimfallen müßten.
- Ab.251 Der eine dieser 2 Advocaten, welcher von mir zugleich als *Fiscus*³ angetragen worden ist, wird außerdeme folgende Obliegenheiten haben:
1. Die Gründe und Vortheile deren dem Landesfürsten eigentlich zugehörigen Städten einzusehen und die erfundene Mittel und Weege zu diesfälligen Reguliren oder Verbeßerung dem Generalats-Conseil zu unterlegen,
 2. die *Jura dominalia* sowohl des geist- als weltlichen Standes *pro fundamento rerum* sich successive produciren zu laßen,
 3. endlich auch auf die etwann anzuhoffen habende Fiscalitäten sorgsamst zu invigiliren.
- Ab.252 **Obliegenheiten des Generalats-Conseil in Policeywesen.** Was man in Policeywesen alsogleich einführen könnte, bestehet meistentheils in folgenden: daß man z.E. die Städte von den mehr als 100jährigen Mist säubere, die Gaßen derselben gleich und gangbar mache, die in Hauptgaßen vorfindige mit Stroh gedekte, auch dem Feuer sehr unterworfenne Bauernkallupen abschaffe, die baufällige Häußer reparire und in ehrbares Aussehen und Ordnung bringe, eine Feuerordnung und Nachtwächters einführe, Maas und Gewicht berichtige, Wochen- und Jahrmärkte unter Direction eines Markrichtes errichte, das sonn- und feu-

referindu-se de către acesta din urmă Consiliului *ad ferendam sententiam*, urmând ca sentința dată eventual *ad labores publicos* sau la pedeapsa cu moartea să trebuiască să fie înaintată Înalțului Oficiu aulic *ad approbandum*.

- AI.247 Deoarece de altfel în această țară nu există un *Codex legum* propriu-zis și ea a avut de obicei numai o *Consuetudo vim legis*, ne-am putea folosi la început drept *Cynosur*² de *Constitutio criminalis Theresianae* și reglementările sale, din care s-ar putea întocmi deocamdată extrase care să fie traduse în limba moldovenească și să fie răspândite în țară în multe exemplare.
- AI.248 În procesele *de meo et tuo* ar putea sluji oarecum drept linie directoare și dreptul ungar, căci *processualia* și *divissionalia* de aici se aseamănă destul de mult cu cele ungare.
- AI.249 Cum înaltele dispoziții care vor veni vor fi privite de altfel ca porunci și vor trebui observate de toată lumea, va rezulta de la sine că abuzul va dispărea succesiv, vor fi impuse noi moduri de comportare și se va forma dintr-una într-alta oarecum pe nesimțite un *Codex* necesar acestei țări.
- AI.250 Se înțelege de la sine că cei 2 avocați propuși pentru Consiliul Generalatului, unul pentru *parti actoriae*, celălalt pentru *parti in causam attractae*, fiind salariați *ab aulario*, vor veni în sprijinul părților gratuit, iar taxele de judecată convenite înalțelor instituții vor reveni *in totum* vistieriei.
- AI.251 Unul din cei 2 avocați, cel propus de mine în același timp drept *fiscus*³, va avea în plus următoarele obligații:
1. Să examineze bunurile funciare și avantajele acordate orașelor, care aparțin de fapt principelui țării și să supună Consiliului Generalatului mijloacele și căile imaginate pentru reglementări favorabile sau îmbunătățiri.
 2. Să pună să i se înfățișeze *pro fundamenta rerum jura dominalia* atât ale clerului, cât și ale stării lumesti.
 3. În sfârșit, să acorde mare vigilență și fiscalităților a căror realizare poate fi sperată.
- AI.252 **Obligațiile Consiliului Generalatului în domeniul serviciilor obștești.** Ceea ce s-ar putea introduce imediat în domeniul serviciilor obștești constă în cea mai mare parte din următoarele: să se curețe mai întâi orașele de gunoiul mai mult decât secular, să se niveleze și să se facă circulabile ulițele, să se desființeze cocioabele țărănești, acoperite cu paie și foarte expuse la foc, să se repare casele șubrede, dându-le un aspect onorabil și ordonat, să se introducă un serviciu de pompieri și paznici de noapte, să se controleze măsurile și greutatele,

ertägliche Saufen abstelle, die Innwohners in Claßen und respective Zünfte eintheile etc.

- Ab.253 Auf Absicht des ganzen übrigen Landes könnte sich die Polickey vorzüglich auf Einführung der guten Ordnung in denen Dörfern und auf einige die Sicherheit und die Bequemlichkeit deren Landstrasen betreffende Vorkehrungen, dann auf einige Sanitätsvorsichten sowohl in Ansehung des Menschen als des Viehes erstrecken. In Ansehung der guten Ordnung in denen Dörfern wäre forderist ein allgemeiner Befehl zu ertheilen, daß alle außer dem Dorfbezirk, besonders aber die in denen Wäldern wohnende Bauern sich nahe an ihre Kirchen und in die Reyhe der übrigen Gemeinde zusammenziehen sollten, damit sie desto beßer von denen Dworniks und Vatomans beobachtet und im Zaume gehalten werden könnten.
- Ab.254 Die Sicherheiten der Landstrasen belangend, und um das Land von Räuberbanden desto sicherer bewahren zu können, müßten die Wälder Sommerszeit allmonatlich, Winterszeit alle 3 Monat mittels eines hinlänglichen Triebes durch die nahe wohnende Bauern durchgesucht, anbey denen Dorfschaften bedeutet werden, unbekannte Leute, die bei ihnen zu verdächtigen Zeiten und in verdächtigen Gegenden Brod oder Nachtlager suchen, bei empfindlicher Geldstraf, alsogleich zu arretiren und dem Standsamt einzuliefern; dahero Leute, so in eigenen oder fremden Verrichtungen aus einem Dorf ins andere gehen, mit schriftlichen Zeichen des Dworniks oder der Popen oder auch des Edelmanns versehen seyn müßen.
- Ab.255 Die Bequemlichkeit der Strasen könnte dermalen nur in dem bestehen, daß die Landstrasen, wo es erforderlich ist, durch allgemeine Kräften repariret, und die Bäche und Gräben mit Bruken, die Flüße mit guten Ueberfuhren versehen, die Dorfschaften aber *in separato* angehalten werden sollen, ihre respective Communicationswege zu repariren und stets gangbar zu erhalten.
- Ab.256 Auf einen einzuführenden Postcours wird als dann vorzudenken seyn, wenn einmal zur Communication mit Siebenbürgen ordentliche Fahrstrasen errichtet sein werden. Imgleichen könnten alle betreffenden Grundherrn angehalten werden, von 2 zu 2 Meilen wohlbestellte und zur Unterbringung sowohl der Menschen als des Viehes geschickte Wirthshäuser zu erbauen.
- Ab.257 Die Gesundheit deren Menschen belangend, läßt sich anfänglich nur so viel vorschreiben, daß zum Einhalt deren epidemische Krankheiten denen Dorfschaften bedeutet werden müßte, daß, wenn in ihrer Gemeinde mehrere Leuthe an nemlicher Krankheit erkranken oder gar sterben sollten, sie es alsogleich anzeigen sollen, damit man den bey dem Generalats-Conseil ange-tragenen Physicum nebst dem Regimentsstands-Chyurgo zur Untersuchung der Krankheit alsogleich abschicken könnte. Diesem Generalats-Physico müßte zugleich die Erlaubnüß eingeräumet werden, eine Apotheque errichten zu können.

să se instituie târguri săptămânale și anuale sub conducerea unui jude de târg, să se desființeze bețiile de duminică și în zilele de sărbători, să se împartă locuitorii în clase și, respectiv, după bresle etc.

- AI.253 În privința restului întregii țări, serviciile obștești s-ar putea extinde îndeosebi asupra buneii ordini în sate și asupra câtorva măsuri privind siguranța și comoditatea drumurilor din țară, apoi asupra unor precauții sanitare atât cu privire la oameni, cât și la animale. Relativ la buna ordine în sate, ar trebui să se emită în primul rând un ordin general ca toți țăranii care locuiesc în afara granițelor satului, dar mai ales cei ce locuiesc în păduri să se strângă în apropierea bisericilor și a restului comunei, ca să poată fi supravegheați și ținuți mai bine în frâu de vornic și vatamani.
- AI.254 Referitor la siguranța drumurilor de țară și pentru a le feri cu atât mai sigur de bandiți, pădurile ar trebui scotocite vara lunar, iarna odată la 3 luni, cu suficienți gonaci de către țăranii ce locuiesc în împrejurimi, indicându-li-se comunităților să aresteze imediat oameni necunoscuți care caută la vreme nepotrivită și în regiuni suspecte pâine sau culcuș peste noapte și să-i predea Oficiului cantonal; de aceea oamenii care merg cu treburi proprii sau ale altora de la un sat la altul trebuie să fie prevăzuți cu însemne scrise ale vornicului, ale popilor sau chiar ale unui nobil.
- AI.255 Comoditatea drumurilor s-ar putea realiza numai prin aceea că cele de la țară să fie reparate, acolo unde este nevoie, cu forțe comune, iar pâraiele și șanțurile să fie prevăzute cu poduri și râurile cu bacuri bune, iar comunitățile sătești să fie obligate *in separato* să-și repare respectivele căi de comunicație și să le mențină circulabile.
- AI.256 La un sistem de poștalioane va trebui să ne gândim abia atunci când se vor fi construit cândva șosele cum se cade de comunicare cu Transilvania. De asemenea, toți proprietarii în cauză ar putea fi obligați să construiască din 2 în 2 mile hanuri bine întocmite și prevăzute pentru găzduirea atât a oamenilor, cât și a vitelor.
- AI.257 În ceea ce privește sănătatea oamenilor, se poate prescrie la început doar atât, ca, pentru a zăgăzui bolile epidemice, să se pretindă satelor, atunci când în comuna lor mai mulți oameni se îmbolnăvesc sau chiar mor de aceeași boală, să anunțe acest fapt imediat, pentru ca să poată fi trimiși de îndată de către Consiliul Generalatului medicul și chirurgical cantonal propuși pentru a cerceta boala. În același timp ar trebui să se permită medicului să instaleze o farmacie.

- Ab.258 Was endlich die Gesundheit des Viehes betrifft, da hierlandes die Viehseuche sehr oft zu graßiren pflüget und wegen schlechter Veranstaltungen sich alsogleich verbreitet, so könnte man unter einer empfindlichen Geldstrafe denen Dorfschaften anbefehlen, daß sie, sobald als in ihrem Dorf eine verdächtige Viehkrankheit sich zeuget, es alsogleich dem Standamt und durch diesen Canal nach Czernoviz anzeigen sollen, wo sodann die Krankheit untersucht und die etwann sich bestättigende Viehseuche mit Benennung des Dorfs dem ganzen Land zur Warnung kund gemacht, das inficirte Dorf pracludiret, und endlich auch die Strasen von demselben abgewendet wird.
- Ab.259 **Obliegenheiten des Generalats-Conseil in *Oeconomicis*, und zwar in der jezo gleich vorzunehmenden *Agricultur*.** Die jezo gleich vorzunehmen nöthige Verbeßerung der *Agricultur* bestehet mir in dem, daß man, soweit als das militairische *Consummo* im Lande zugewachsen ist, dieselbe betreiben und andurch den daraus dem Land zufließenden Nutzen des Körnels verschaffen, endlich die dem Landsmann so empfindliche Vorspannerey, die er jezo zur Abholung des Kornes und Haabers bis in Gallicien so häufig geben muß, abwenden solle. Dieser, obschon dem Landmann augenscheinlich nützliche Vorschlag kann inzwischen ohne werckthätigen Beystand, zugleich aber auch ohne eine Art von Zwang nicht in Erfüllung gebracht werden.
- Ab.260 Den werckthätigen Beystand belangend, will damit so viel gesagt werden, daß, nachdem der Landsmann mit dem zu Aussaat erforderlichen Körnel wie auch mit keinem zur Erkaufung deßelben nöthigen Geld versehen ist, man selbigen mit dem Körnel *in natura* von seitens des Landesgubernii *erga restitutionem* unumgänglich versehen müßte.
- Ab.261 Wenn man diese Vorsicht nicht brauchen und sich blos auf das Zureden oder auf die sogestaltige unwerckthätige Encouragirung verlassen solle, so wird man viele Jahre brauchen, bis sich die Faulheit des Moldauers nur zu etwas entschliesen wird.
- Ab.262 Das *Aerarium* laufet diesfalls nicht die geringste Gefahr; jede Gemeinde muß für das empfangene Körnel gutstehen und selbige samt denen Transportspesen aus dem Gewinn der ersten Ernte ersetzen.
- Ab.263 Man könnte mit 10.000 Metzen Korn und 10.000 Metzen Haaber den Anfang machen. Diese müßten in Podolien zu rechter Zeit erkaufet und in *Aerarial* Säcken bis anhero geliefert werden. Mein Antrag ist, die obberührte *Summa* des Körnels nach der Proportion deren Familien jedes Dorfs (die Gebirgsdörfer ausgenommen) auf dieselbe zu repartiren, sofort die *Dworniks* nebst zweyen Geschworenen von jedem Dorf mit so vielen zur Abholung des betreffenden Körnels erforderlichen Säcken und Wägen nach Czernovitz zu bestellen und ihnen dasselbe gegen Quittung mit dem Auftrag zu übergeben, daß sie sothanes Körnel in ihren Dörfern subrepartiren und auf die Bewürkung der Aussaath sehen, auch dafür gutstehen sollten, woraus sofort der obberührtermaßen hiezu erforderlich Zwang ersichtlich ist.

- AI.258 În sfârșit, în ceea ce privește sănătatea animalelor, deoarece aici epizootiile obișnuiesc să bântuie foarte des și se întind repede din cauza proastei organizări, s-ar putea porunci comunităților sătești sub pedepsă apreciabilă ca, atunci când în satul lor se arată la vite o boală suspectă, să anunțe faptul de îndată la Oficiul cantonal și prin acest canal la Cernăuți, unde boala să fie cercetată și dacă se confirmă epizootia, să alerteze toată țara, numind satul, să izoleze satul afectat și să abată în sfârșit și drumurile de la el.
- AI.259 **Obligațiile Consiliului Generalatului *in oeconomicis*, și anume în agricultură, de care trebuie să se ocupe imediat.** După mine îmbunătățirea agriculturii, care trebuie întreprinsă chiar acum, constă în aceea că, având în vedere creșterea consumului militar în țară, agricultura trebuie practică, aducând astfel țării folosul unui influx de grâne și, în sfârșit, înlăturând pentru țaran obligația atât de frecventă și păguboasă a podvezilor, pentru a aduce din Galiția grâu și ovăz. Deși această propunere este evident favorabilă țaranului, ea nu poate fi realizată deocamdată fără un sprijin activ și, totodată, fără un soi de constrângere.
- AI.260 Prin sprijin activ vreau să spun doar că, deoarece țaranul nu este prevăzut cu cerealele de sămânță necesare, ca și cu banii necesari pentru cumpărarea lor, el ar trebui să fie prevăzut inevitabil cu sămânță *in natura* din partea guvernului țării *erga restitutionem*.
- AI.261 Dacă nu se va folosi această măsură preliminară și ne vom bizui numai pe sfaturi sau pe o încurajare neactivă, vor fi necesari mulți ani până când lenea moldovenilor se va decide la ceva.
- AI.262 Vistieria nu va fi în acest caz deloc primejdută, fiecare comună trebuind să garanteze pentru sămânța primită și să o restituie, inclusiv cheltuielile de transport, din câștigul primei recolte.
- AI.263 Începutul s-ar putea face cu 10 000 de mierțe de grâu și 10 000 de mierțe de ovăz. Acestea ar trebui cumpărate din timp în Podolia și livrate în saci tip aici. Propunerea mea este ca suseștile cantități de sămânță să fie repartizate după proporția familiilor din fiecare sat (cu excepția celor de munte), să se cheme la Cernăuți din fiecare sat vornicul și doi jurați, cu atâția saci și căruțe câte sunt necesare pentru aducerea semințelor și să li se predea sămânța contra chitanță cu porunca s-o sub-repartizeze și să controleze însămânțarea ei, pentru care să și răspundă, de unde rezultă evident necesitatea constrângerii sus-amintite.

- Ab.264 Ich will mich in mehrere Details diesfalls nicht einlassen und beziehe mich auf den von mir an das hiesige Generalcommando eingereichten Vorschlag eines hier anzustellenden Interim-Fuhrwesens, allwo auch dieser Gegenstand der hier einzuleitenden Agricultur detaillirter zu finden ist, versichere nur, daß ich bei diesem Geschäfte mein Haupt Augenmerk auf die Schadloshaltung des Aerarii verwenden wollte.
- Ab.265 An den zu sothaner Aussaath erforderlichen Grund ist hierlandes schon bewiesenermaßen so ein Ueberfluß, daß man selbige ohne die geringste Verkürzung der Viehzucht wird errichten können.
- Ab.266 Hier soll ich noch wegen bestehendem Mangel an Pflügen und Egen die Erinnerung machen, daß man durch öffentlichen Befehl den Bauern anhalten müße, sich mit diesen Erfordernissen auf das baldigste zu versehen, indem derselbe bey dem dermalen so vernachlässigten Ackerbau mit solchen nicht versehen ist und sich nur mit dem Ausborgen bis *dato* beholfen hat. Wenn man aber auch diesfalls den sichersten Weg gehen wollte, so wollte ich denen Innwohnern auch die Pflugeisen *ab aerario* anticipiren, die sie demnach an Korn und Haaber bezahlen müßten.
- Ab.267 **Obliegenheiten des Generalats-Conseil die Waldungen betreffend.** Die Waldungen überhaupt können gleich anfänglich als ein Regale betrachtet und als solche dem Landmann publiciret werden, mit dem Beding jedoch, daß, gleichwie er bis *dato* das *liberum Jus lignationis et pascuationis* in denenselben gehabt hat, er diese Vortheile mit dem Unterschied auch fernershin genießen solle, daß er sich den Anordnungen des zu verfaßenden Waldregulaments fügen, nicht nach Willkühr, sondern in denen ihm angewiesenen Plätzen und die ihm zu bedeutende Holzgattung fällen, endlich die von Zeit zu Zeit zu hegen vorgeschrieben werdenden Wälder sowohl mit Lignation als mit Pascuation verschonen solle. Es wurde von mir auch in diesem Geschäft vorgearbeitet und eine unmaasgebliche Waldordnung dem hiesigen Generalcommando eingereicht, in welcher nicht nur die nöthigen Vorsichten zur Conservation deren Waldungen, besonders aber des Bukoviner Waldes auf militairische Absichten und im Gegentheil auf oeconomische Absichten zur Conservation derer Wälder längst dem Pruth und Czeremuschn *en detaille* enthalten sind, sondern auch die Mittel, wie man diese Wälder zur mehreren Aufnahme des Aerarii benutzen könnte, angedeutet werden.
- Ab.268 Der Handel mit Brennholz muß denen Bewohnern in so weit gestattet werden, alß durch diesen Vortheil die Agricultur und die Viehzucht nicht vernachlässiget, und daß sich der Bauer nicht bloß auf das fürs Holz empfangene Geld verlassen solle.
- Ab.269 Diese Vortheile des Holzverkaufs und alle übrigen Vortheile, die man aus Wäldern durch Errichtung verschiedener Fabriquen ziehen kann, solle eigentlich dem Aerario zum Guten bleiben, letzteres zwar umsomehr, als derley

- AI.264 Nu vreau să intru în mai multe amănunte și trimit la propunerea înaintată Comandamentului general de aici de înființare a unei organizații de transport interimare, unde se găsește tratat mai amănunțit și subiectul introducerii agriculturii; vă asigur doar că vreau să acord atenția mea principală în această acțiune evitării păgubirii vistieriei.
- AI.265 Cât privește pământul necesar pentru efectuarea acestei însămânțări, s-a dovedit că există un atare belșug încât ea să poată fi realizată fără nici o scădere în creșterea vitelor.
- AI.266 Aici să amintesc și de lipsa de pluguri și de grape, din care cauză țărani ar trebui să fie obligați prin poruncă publică să se înzestreze cât mai curând cu aceste acareturi, întrucât, din cauza actualei neglijări a agriculturii, ei nu dispun de ele și recurgeau până *dato* numai la împrumut. Dar dacă vrem să urmăm și aici calea cea mai sigură, aș avansa locuitorilor și fiarele de plug *ab aerario*, pe care ar trebui să le plătească la urmă în grâu și ovăz.
- AI.267 **Obligațiile Consiliului Generalatului cu privire la păduri.** În general, pădurile pot fi considerate a fi bunuri domnești (regale), ceea ce să fie adus la cunoștința țaranului în mod public, cu condiția că, așa cum s-a bucurat până la *dato de liberum jus lignationis et pascuationis* în ele, urmează să se bucure în continuare de ele, cu deosebirea că va trebui să se supună dispozițiilor regulamentului pădurilor care se va redacta, să nu taie copacii după bunu-i plac, ci în locurile și din soiurile de lemn care i se vor indica și, în sfârșit, să cruțe de tăiere și de pășunare pădurile care urmează să fie îngrijite din timp în timp. Și în această problemă am prestat unele lucrări preliminare și am înaintat Comandamentului general de aici proiectul unui regulament al pădurilor, care conține *en detail* nu numai precauțiile necesare pentru conservarea acestor păduri, mai ales a pădurilor bucovinene de interes militar, ci dimpotrivă din interesul economic de a conserva pădurile din lungul Prutului și al Ceremușului, dar se și sugerează mijloacele cum s-ar putea folosi aceste păduri pentru mărirea veniturilor vistieriei.
- AI.268 Comercializarea lemnului de foc trebuie permisă locuitorilor în măsura în care, prin acest avantaj, ei nu neglijează agricultura și creșterea vitelor, ca și țaranul să nu se bizuie exclusiv pe banii primiți pe lemne.
- AI.269 Aceste avantaje ale vânzării lemnului și toate celelalte avantaje care se pot trage din păduri prin ridicarea unor fabrici de tot felul ar trebui de fapt să rămână în folosul vistieriei și aceasta cu atât mai mult cu

Fabriquen von dem Landmann errichten laßen zu wollen, ohnedies von keiner Wirkung wäre, maßen selbiger weder die Wißenschaft noch das Vermögen hat, solche einzuleiten und zu befördern.

Viertes Hauptstück
Vorläufige Beobachtungen
zur Ausmaaß
des einstweiligen Contributionalis.

- Ab.270 **Die erforderliche, zugleich hierlandes thunliche Conscription.** Eine nach der Art deren übrigen Erbländern verfaßte Conscription, welche nemlich die Anzahl der Seelen, die Ausmaaß des besitzenden Grundes und alle Gattungen des Viehes, mit einem Wort, die ganze Habseligkeit jedes Bauern *en detaille* in sich faßet, in diesem Lande zu veranlaßen, ist weder rathsam noch thunlich.
- Ab.271 Man darf nur das Genie dieser Nation und ihre Wirthschaftsverfaßung zuerst überlegen, um in Ansehung des Genie die dieserwegen zu befürchtende Emigration, in Ansehung der Wirthschaftsverfaßung die Schwierigkeiten und fast zu sagen die Unmöglichkeit einer solchgestaltigen Conscription ermeßen zu können.
- Ab.272 Eine genaue Seelenconscription ziehet bey diesem rohen Volk die, obschon ungegründete, Muthmasung nach sich, daß man ihn nach dem Beyspiel der benachbarten Siebenbürger Wallachen zum Granizer machen oder seine Söhne zu Recrouten praenotiren wolle. Dieses einzige Vorurtheil wäre schon hinlänglich, das ganze Land fast gänzlich zu depeupliren.
- Ab.273 Die Unthunlichkeit der Conscription des Vermögens in Ansehung der Wirthschaftsverfaßung ist im Gegentheil aus dem ersichtlich, daß der Bauer, soviel als es die Äcker und Wiesen anbelanget, nichts Eigenes hat, da die Felder ohneingetheilet sind, und folglich dieser oder jener Terrain nach Willkühr des Grundherrn heuer dem Peter, aufs Jahr dem Paul gehöret. Mehrere oder weniger Anzahl des Viehes, welches sich bey jedem Bauern alle Jahre umändert, bestimmet auch jedes Jahr die mehrere oder weniger Erfordernuß an Wiesen für jeden Bauer, und die Vermehrung oder Verminderung seiner Familie bestimmet die mehrere oder weniger Erfordernuß derer Kukuruzfelder; woraus nun klar erhellet, daß sich in dem Fach der Felder und Wiesen keine Conscription anbringen laße.
- Ab.274 Auf eine ähnliche Art würde die Conscription der Ochsen, Kühe, Kälber, und Pferde eben nicht thunlich seyn. Der Bauer handelt stets mit Vieh, welches veranlaßen könnte, daß der reichste Bauer des Dorfs eben zur Zeit der

cât a vrea ca ridicarea unor astfel de fabrici să fie lăsată pe seama țaranului n-ar duce la nici un rezultat, acesta neavând nici știința, nici averea pentru a le înălța și dezvolta.

Capitolul al patrulea

Observații provizorii cu privire la dimensiunea contribuțiilor ce ar trebui impuse deocamdată

- AI.270 **Recensământul (Conscription) necesar și în același timp executabil în această țară.** A dispune în această țară efectuarea recensământului de felul celor efectuate în celelalte țări ereditare, și anume care cuprinde *en detail* numărul sufletelor, dimensiunea pământului posedat și toate soiurile de animale domestice, într-un cuvânt toate bunurile fiecărui țaran, nu este nici recomandabil, nici executabil.
- AI.271 Trebuie doar să te gândești mai întâi la geniul acestei națiuni și la starea ei economică pentru a putea aprecia, ținând seama de geniul, pericolul emigrării astfel provocate, și ținând seama de structura economică, dificultățile, s-ar putea spune aproape imposibilitatea unui astfel de recensământ.
- AI.272 O recenzare exactă a sufletelor trezește la acest popor primitiv bănuiala, de altfel neîndreptățită, că s-ar urmări, după pilda valahilor transilvăneni învecinați, transformarea lor în grăniceri (Granizer) sau prenotarea fiilor lor ca recruți. Singură prejudecata aceasta ar fi de acum suficientă pentru a depopula aproape integral țara.
- AI.273 Dimpotrivă, imposibilitatea executării recensământului averii, ținând seama de structura economică, rezultă din faptul că, în ceea ce privește ogoarele și imașele, țaranul nu posedă nimic propriu, țarinile nefiind împărțite și prin urmare un teren sau altul aparține, după bunul plac al stăpânului, astăzi lui Petru și mâine lui Pavel. Numărul mai mare sau mai mic al animalelor, care se schimbă la fiecare țaran de la an la an, determină în fiecare an necesitatea mai mare sau mai mică de pășuni pentru fiecare țaran, iar creșterea sau scăderea familiei sale determină nevoia mai mare sau mai mică de ogoare pentru cucuruz (Kukurucz); de aici rezultă clar că în domeniul ogoarelor și al imașelor nu se poate aplica un recensământ exact.
- AI.274 În mod asemănător recensământul boilor, al vacilor, al vițeilor și al cailor nu s-ar putea face nici el. Țaranul își comercializează mereu vitele, ceea ce ar putea face ca cel mai bogat țaran din sat

Conscription die geringste Anzahl deren hätte. Die Einsicht des Bauern, daß man auf sein Vieh eine Contribution schlagen wollte, verleitet ihn solches zu verkaufen oder auf verschiedene andere Arten eine solche Conscription zu hintergehen.

Ab.275 Der Verkauf des Viehes zieht nach sich Hemmung der Viehzucht, und das Hintergehen die Furcht der wohlverdienten Straf. Diese Furcht endlich dürfte manche Emigrations verursachen.

Ab.276 Es ist außer all obigem auch der Umstand bedenklich, daß, wann man auch dieser Betrachtungen ohngeacht das Vieh conscribiren wollte, man doch niemals imstande seyn wird, diesfalls zu einer Verlässigkeit der Anzahl zu gelangen, indem der Landmann sein meistes Vieh in denen Wäldern und Gebürgen verborgen hält, allwo er selbiges von einem Ort ins andere gar leicht treiben und dergestalt die nachforschenden Conscribenten ebenso leicht hintergehen kann.

Ab.277 Eine andere Beschaffenheit scheint es gegentheilig zu haben mit Schaafen, Schweinen und Bienen, indem auf diese auch unter der Moldauischen Regierung unter dem Namen Guostina und Desetina eine auf jedes Stück determinirte Contribution ausgemeßen ware, die also natürlicherweise eine Art von Conscription erforderte. Gleichwie aber auch der Moldauische Fürst aus Einsicht der Beschwerlichkeit der Conscription oder vielmehr wegen der Unmöglichkeit einer verlässigen Bewürkung derselben diese Art von Contributionen *plus offerenti* zu verkaufen pflegte, so wäre ich auch der unmaassebigsten Meinung, daß man aus eben dieser Absicht und aus Besorgniß, daß die allzu grose Genauigkeit im Nachforschen die Zucht und Vermehrung dieser Stücke bey dem Landmann nicht etwa verecklen mögte, in diesem Geschäft dem alten Gebrauch nachfolgen und die diesfällige Conscription eben auch unterlaßen solle.

Ab.278 Diesemnach könnte meines Erachtens die zur Ausmaas des Contributionalis nöthige und nützliche Conscription einzig und allein in dem bestehen, daß man die Anzahl sammentlicher Häußer, die Namen der Haußwirthe, ihre verschiedenen Stände und Nahrungsweege conscribiren und andeuten solle, um hernach die meiner Einsicht nach leichteste Contributionsausschreibung (so wie solches im folgenden mit mehrerem ersichtlich seyn wird) machen zu können.

Ab.279 Durch eine solche summarische Conscription würde der Landmann nicht im geringsten allarmiret, weilen er nemlich sehen würde, daß man durch selbige in das *Intrinsecum* seiner Familie, seiner Viehzucht und seines übrigen Vermögens nicht im geringsten eingehen wolle.

Ab.280 Zu diesem Geschäft der Conscription müßten so viel Officiers in Begleitung so vieler Edelleute, als es, um die ganze Arbeit in Zeit von 4 Monaten accurate zu endigen, erforderlich seyn wird, ausgeschiedt werden.

Ab.281 In sothaner Conscription müßte zugleich angemerket werden, ob der Grund

- să aibă chiar în timpul recensământului cele mai puține vite. Convingerea țaranului că se intenționează să se pună o contribuție pe vitele sale îl înseamnă să le vândă sau să înșele în chip și fel un astfel de recensământ.
- A1.275 Vânzarea vitelor aduce după sine frânarea creșterii lor, iar înșelăciunea, teama pedepsei bine meritată. La rândul ei, această teamă ar provoca unele emigrări.
- A1.276 În afară de toate acestea, se pune problema că dacă, neținând seama de aceste considerații, am vrea să recenzăm totuși animalele, nu am fi niciodată în stare să ajungem la un număr de încredere, deoarece țaranul își ține cele mai multe vite ascunse în păduri și în munți, unde le poate mâna ușor de la un loc la altul, înșelând astfel cu ușurință pe recenzenții care fac cercetări.
- A1.277 Alta ar fi dimpotrivă situația în cazul oilor, al porcilor și al albinelor, căci sub guvernul Moldovei se aplica pe fiecare bucată o contribuție, pe nume goștină și desetină, ceea ce necesita firește un soi de recensământ. Dar așa cum principele Moldovei, ținând seama de dificultățile recenzării sau mai degrabă de imposibilitatea unei efectuări demne de încredere, obișnuia să vândă acest fel de contribuție *plus offerenti*, așa fi și eu de părerea nedeterminantă ca, din aceste considerente și din grija ca o insistență exagerată în cercetări să nu-l scârbească pe țaran de creșterea și înmulțirea acestor animale, să se urmeze în această privință vechiul obicei și să se renunțe la acest recensământ.
- A1.278 În consecință, după părerea mea, recensământul necesar și folositor pentru dimensionarea contribuțiilor ar trebui să se limiteze numai la înscrierea și indicarea numărului tuturor caselor, numelor gospodarilor, a diferitelor lor stări și moduri de alimentare, pentru a putea ușura apoi, după convingerea mea, impunerea (cum se va lămuri mai bine din cele ce urmează).
- A1.279 Un astfel de recensământ nu l-ar alarma deloc pe țaran, căci ar vedea că prin el nu se urmărește deloc să se pătrundă în *int-rinsecum* familiei sale, al creșterii vitelor sale și a restului averii sale.
- A1.280 Pentru această acțiune a recenzării ar trebui trimiși atâția ofițeri însoțiți de atâția nobili, de câți va fi nevoie pentru a încheia toată lucrarea acurat în cursul a 4 luni.
- A1.281 În acest recensământ ar trebui consemnat de asemenea, dacă

von guter, mittleren oder schlechten Qualität sey. Außerdem muß die Gröse jeden Grundes nach dem summarischen Befund der vorhandenen Äcker und Wiesen, und zwar nach denen hierlandes bey Ausmeßung deren Gründen ohnehin üblichen Falczen ersichtlich seyn; die vorhandenen Wälder hingegen werden von dem conscribirenden Officier nach der Uhr beritten, und ihre Gröse nach dem Umkreis bestimmt. Hievon ist jedoch das hohe Gebürg auszunehmen, weile sich daselbst diese Bemühung nicht anbringen läßt.

- Ab.282 Ueberhaupt, da ich diese Conscription nur *intermaliter* und insolang gelten laßen wollte, als die Population dergestalten erwachsen wird, daß die Gründe ordentlich abgetheilet, und diesemnach oeconomisch aufgenommen werden, so ist in diesem Geschäfte eine allzu grose Genauigkeit (außer in der Eruirung der wahren Anzahl der Familien) nicht erforderlich.
- Ab.283 Außer obberührter summarischen Gröse der Felder und Wälder müßten auch andere Gegenstände, als z.E. vorhandene Salzbrunnen, Teiche, Moräste, Manufacturen, der Fleiß oder die Faulheit der Bauern nebst ihrem Traffique etc. angemerkt und fleißig beschrieben werden. Man wird hiezu vorläufig ein Formulare verfaßen; um aber die zu conscribiren bestimmten Officiers diesfalls desto klärer zu unterrichten, so wollte ich mit denenselben ein oder anderes Dorf selbst conscribiren, wobey alle etwann vorkommenden Zweifel erörtert werden und die Officiers die verläßige Methode, wie sie sich in diesem Geschäft verhalten und auf welche Gegenstände hauptsächlich sehen sollen, erlernen könnten.
- Ab.284 **Ausmaas der Urbarii.** Ehe und bevor wir zu der Bestimmung des Contributionalis schreiten, wird wohl auch erforderlich seyn, festzusetzen, was für Benutzungen des Terrains der Grundherr seinen Unterthanen geniesen zu laßen, und was im Gegentheile der Bauer für diese Benutzung seinem Grundherrn zu praestiren schuldig seyn solle.
- Ab.285 Hier muß forderist folgende Reflexion zum Grunde gesezt werden, daß insolang die Viehzucht den Hauptgegenstand der hierländigen Industrie ausmachen wird, und insolang ein Bauer sowie der andere diese Industrie in Ansehung der Abundanz des hierzu erforderlichen, uneingetheilten Terrains dergestalten zu betreiben in stande ist, daß er nur theils vom Glücke, theils von seiner mehreren Bemühung abhänget, um daß er einem andern vermögenderen Bauern gleichkommen könne, solang, sage ich, als diese Gleichheit *quoad posse* bestehen wird, so kann man auch den Bauernstand in keine Claßen, folglich in keine ganze, halbe und Viertelbauern abtheilen.
- Ab.286 Aus diesem ergibt sich also, daß man die Roboten der Unterthan eben auch nicht claßificiren kann, sondern daß ein Unterthan soviel als der andere (mit der weiter unten vorkommenden Modification jedoch) seinem Grundherrn arbeiten müße.
- Ab.287 Der freye Genuß der für die Viehzucht eines jedweden Unterthans ange-

pământul este de calitate bună, mijlocie sau rea. În plus, ar trebui evidențiată mărimea fiecărui teren după constatarea sumară a ogoarelor și pajiștilor existente exprimate în falce, măsură oricum folosită aici la măsurarea terenurilor; pădurile existente vor fi parcurse după ceas, călare, de către un ofițer, iar mărimea lor va fi determinată după circumferință. De la aceste măsurători trebuie excluși munții înalți, căci acolo acest procedeu nu poate fi aplicat.

- AI.282 În general, având în vedere că aş considera acest recensământ numai *intermaliter* și valabil numai atât timp, până când populația se va maturiza în așa măsură, încât terenurile să fie demarcate cum se cade și apoi înregistrate economic, în această chestiune nu este nevoie de o precizie prea mare (cu excepția aflării numărului adevărat al familiilor).
- AI.283 În afara sus-amintitei mărimi sumare a ogoarelor și pădurilor, ar trebui notate și descrise cu sârg și alte obiecte ca, de exemplu, fântâni sărate, iazuri, mlaștini, ateliere, hărnicia sau lenea țranilor ca și negustoriile lor. Se va elabora în acest scop un formular provizoriu; dar pentru a instrui mai clar pe ofițerii destinați recenzării, aş vrea să recenz eu însumi împreună cu ei câteva sate, discutând cu această ocazie toate îndoielile care ar putea apărea eventual, iar ofițerii să învețe o metodă sigură, cum să se comporte în această activitate și căror probleme să le acorde atenția lor principală.
- AI.284 **Dimensionarea urbariilor.** Înainte de a trece la determinarea contribuțiilor, va trebui și să stabilim cât teren este dator stăpânul pământului să dea în folosința supușilor săi și ce prestații îi datorează țăranul stăpânului pentru folosirea acestuia.
- AI.285 Aici trebuie să ne bizuim în primul rând pe următorul raționament. Atât timp cât creșterea vitelor va fi obiectul principal al activității din țară și cât timp un țăran oarecare poate, având în vedere abundența terenului nedivizat necesar în acest scop, să practice această activitate în așa fel, încât depinde numai în parte de noroc, în parte de surplusul său de efort, dacă poate egala pe alt țăran mai bogat, atâta timp, zic, această egalitate va exista *quoad posse*, starea țărănească nu poate fi divizată în clase, prin urmare în țrانی întregi, jumătăți de țrانی și sferturi de țrانی.
- AI.286 De aici rezultă deci că nu se pot clasifica nici robotele supușilor, ci fiecare supus trebuie să robotească tot atât pentru stăpânul său (deși cu modificarea expusă mai jos).
- AI.287 Ceea ce stăpânul pământului trebuie să lase în folosința liberă a

meßenen und vielmehr nach der Verhältniß der jezigen so geringen Population sowohl zur Viehzucht als Agricultur überflüßigen Terrains, dann die freye Lignation, Pascuation und die freye Bienenzucht in denen Wäldern ist demnach dasjenige, was der Grundherr seinen Unterthanen geniesen zu lasen schuldig ist, und für welches er im Gegentheil folgende Schuldigkeiten von seinen Unterthanen abfordern kann:

1. den Zehend von allerhand Producten, was nämlich gesäet worden ist, da im Gegentheil alles Vieh, die Bienen, Obst, Heu und was sonst von sich wächset, von dieser herrschaftlichen Zehend ausgenommen bleiben muß;

2. von jedem Unterthan eine Henne;

3. von jedem Unterthans-Weib an Gespunst ein Tört oder soviel Gespunst, als etwann zu 8 Ellen Leinwand erforderlich ist, wozu jedoch die Herrschaft den Flachs oder Hanf selbst geben muß;

4. Jährliche aus 36 completeen Tügen bestehende Zug-Roboten, mit der Bemerkung, daß es dem Grundherrn frey stehen solle, von oberwehnten 36 Zug-Robotstägen 12 Täge in 24 Hand-Robotstäge zu verwandeln.

Ab.288 Die hier ausgemeßene Robotstäge werden in 2 Theile getheilet und die eine Helfte im Winter, die andere im Sommer verrichtet, und solle dem Grundherrn nicht erlaubt seyn, mehr denn 3 Täge auf eine Woche zusammenzuspahren, so daß dem Bauern in der Zwischenzeit der herrschaftlichen Roboten wenigstens 2 Wochen Zeit übrig bleibe, auch seine Arbeit vermög der Saison verrichten zu können.

Ab.289 Alle Fuhren, die der Bauer über 3 Tag lang in herrschaftlichen Verrichtungen praestiret, müssen in baarem bezahlet werden,

Ab.290 Die Ausmaaß von Roboten erstreckt sich nur auf jene Bauern, welche theils mit Zugvieh versehen, theils in dem Contributionali auf beyde Rubriquen, des Kopf nemlichen und der Viehzucht, in der Gemeinde angeschrieben sind; da im Gegentheil jene Inquilinen, so sich vom blosen Taglohn ernähren und nur 1 oder höchstens 2 Stück Kühe zu ihrer unentbehrlichen Nahrung halten, mit Innbegriff der armen Wittwen, gleichwie sie in der Contributionali von denen Gemeinden bey ihrer Subrepartition nur sehr mäßig taxiret zu werden pflegen, so sollen sie auch an Roboten nichts mehr denn 12 Täge zu Fus jährlich zu praestiren schuldig seyn.

Ab.291 Diese ist die Grundlage des Urbarii, wo es sodann in der Ausübung auf die mühsame Ausarbeitung des Details ankommen wird.

Ab.292 Es wird mir vielleicht hier eingewendet werden, daß die so beträchtliche Neuerung in Ausmaaß der Roboten, welche ich von denen bishero üblig gewesen 12 Tügen auf 36 und respective 48 Täge erhöht habe, das Volk unwillig machen und vielleicht gar beträchtliche Emigrationen verursachen dürfte. Worauf ich aber antworte, daß ein solches ohne Geschrey freylich nicht ablaufen wird; inzwischen aber, da der Fürst von der Moldau die Roboten eben

fiecărui dintre supușii săi este terenul necesar pentru creșterea vitelor sale, care, în raport cu populația prezentă atât de redusă, prisosește atât pentru zootehnie, cât și pentru agricultură, apoi pentru lignația, pășunarea și apicultura liberă în păduri; el poate pretinde în schimb de la ei următoarele îndatoriri:

1. Zeciuiala de la tot felul de produse, și anume de la cele ce au fost însămânțate, deoarece, dimpotrivă, toate animalele, albinele, poamele, fânul și tot ce crește de la sine trebuie excluse de la această zeciuială moșierească;

2. De la fiecare supus o găină;

3. De la nevasta fiecărui supus drept produs de tors un tort, adică atâtea fire toarse, cam de câte este nevoie pentru 8 coți de pânză, inul sau cânepa necesară trebuind să fie furnizate însă de stăpânul însuși.

4. 36 de zile complete de robotă de cărașie, stăpânul fiind îndreptățit să transforme 12 din cele 36 de zile de cărașie în 24 de zile de robotă manuală.

AI.288 Zilele de robotă atribuite aici sunt împărțite în două părți și se efectuează jumătate iarna, jumătate vara și nu-i este permis moșierului să alipească mai mult de 3 zile într-o săptămână, astfel încât între timp țăranului să îi rămână 2 săptămâni pentru a-și îndeplini lucrul său în timpul sezonului.

AI.289 Toate cărașiile pe care țăranul le prestează mai mult de 3 zile consecutive în lucrări ale stăpânului trebuie plătite în bani peșin.

AI.290 Această dimensionare a robotei privește numai pe acei țărani, care fie posedă animale de tracțiune, fie sunt înscrși în amândouă rubricile birnicilor comunei, atât individual, cât și drept crescători de vite; dimpotrivă conlocuitorii, care se hrănesc numai din simbrie și țin 1 sau cel mult 2 vaci pentru hrana lor indispensabilă, inclusiv văduvele sărace, așa cum obișnuiau să fie taxați foarte modest în lista de contribuții de către comune la sub-împărțirea acestora, nu trebuie să fie datori să presteze mai mult decât 12 zile de robotă pe jos.

AI.291 Aceasta este baza urbariilor, la care se adaugă apoi la aplicare labo-riosa elaborare a amănuntelor.

AI.292 Mi se va obiecta poate aici că înnoirea considerabilă în dimensionarea robotei, pe care am crescut-o de la numărul uzual de până acum de 12 zile la 36 și respectiv 48 de zile, ar putea să nemulțumească poporul și să provoace poate chiar emigrări considerabile. La aceasta răspund că înnoirea nu va decurge fără proteste, dar cum între timp principele Moldovei a crescut și el robota, nu trebuie să ne îngrijorăm

auch erhöht hat, so hat man allzu grose Emigrationen nicht zu besorgen. Das Geschrey hingegen ist umsoweniger zu achten, als solche keine wesentliche Verkürzung zum Grunde hat, da man bey näherer Untersuchung der Sache überzeuget wird, daß der Bauer um nichts anderes als um so viel Täge, welche er sonst im Faullenzen zugebracht hätte, dabey verkürzet werde.

Ab.293 Die Viehzucht, der fast einzige Gegenstand seiner Oeconomie, erfordert, außer daß er das benöthigte Heu für sein Vieh auf den Winter besorgen muß, keine besondere Arbeit, wozu ihm die erforderliche Zeit in so einem Ueberfluß belassen wird, daß er außerdem nicht nur seinen bisherigen Kukurucz, sondern auch mehrere Früchten ausgiebig anzubauen imstande seyn wird.

Ab.294 Die eingewurzelte Faulheit dieses Volkes ist das Hauptübel, welches man vor allen zu heben trachten wird müßen.

Fünftes Hauptstück

Von der Ausmaaß der Contribution

Ab.295 **Man solle sich in der Ausmaaß der Contribution nach der vorhin in der Moldau üblich gewesenen Methode richten.** Die Methode, der sich der Fürst der Moldau in Ausschreibung des Tributs bediente, ist anderorten genugsam erkläret worden. Die Unvermögenheit, zur klaren Känntnuß des beweglichen Vermögens jeden Unterthans durch eine Conscription zu gelangen, und der vom Bauern als eigene nicht besitzende Grund veranlaßen mich der Meynung zu seyn, daß man sich diesfalls, soviel als es den Bauernstand anbelanget, dermalen noch und insolang als dieses Land durch mehrere Population, Verbeßerung der Sitten etc. nicht ein beßeres Wesen gewinnen wird, nach der bisherig üblich gewesten Methode richten solle. Was ist aber wohl auch einfacher als daß man eine denen Kräften des Landes durch vieljährige Erfahrung, erprobet, angemessene Contribution auf die vorfindige Familien summarisch anschlage? Was ist gerechter, als wenn man die diesfällige unter denen Einwohnern jedes Dorfs nach Maaß des eigentlichen Vermögens eines jedwedem zu beschehende Subrepartition der Gemeinde selbst überlaßet, welche gedachtes Vermögen einzusehen und die diesemnach abzufahrende Proportion zu finden, einzig und allein imstande ist, da nemlich die Bauern die eigentliche Kräften eines des andern accurat wissen und sich zu eigener Last einer vom andern nicht werden hintergehen laßen.

Ab.296 Man kann hier vielleicht einwenden, daß, obschon bey derley denen Bauern selbst überlassenen Subrepartition in jedem Dorf ein Bauer gegen den anderen nach seinem eigentlichen Vermögensstands taxiret und diesfalls die *Justitia distributiva* in jedem Dorf *in particulari* accurat beobachtet werden

că va apărea o emigrare prea mare. Protestelor trebuie să li se acorde cu atât mai puțină atenție, cu cât nu implică o dezavantajare esențială, căci la o cercetare mai apropiată a problemei te poți convinge că țaranului nu i s-a luat nimic altceva, decât atâtea zile câte le-ar fi petrecut lenevind.

A1.293 Creșterea vitelor, care este aproape singurul obiect al economiei sale, nu cere nici o muncă deosebită în afara procurării fânului necesar pentru vitele sale în timpul iernii, pentru care i se lasă din belșug timpul necesar, încât va fi în stare nu numai să-și însămânțeze cucuruzul său de până acum, ci și din prisosință multe alte roade.

A1.294 Răul de bază este lenea înrădăcinată a acestui popor, care va trebui înlăturată în primul rând.

Capitolul al cincilea

Despre dimensiunea contribuției

A1.295 **Stabilirea contribuției să se orienteze după cea uzuală folosită în Moldova.** Metoda folosită de principele Moldovei la impunerea tributului a fost descrisă destul de amănunțit în alt loc. Imposibilitatea de a se putea ajunge la o cunoaștere clară a averii mobile a fiecărui supus printr-un recensământ și lipsa unui pământ aflat în posesiunea proprie a țaranului mă fac să fiu de părerea că, în cazul acesta, întrucât ne referim la starea țărănească, să ne ghidăm deocamdată după metoda folosită uzual până acum, până ce această țară nu va ajunge la o stare mai bună prin creșterea populației, îmbunătățirea moravurilor etc. Dar ce este mai simplu, decât să se impună familiilor existente, sumar, o contribuție dimensionată conform forțelor țării, pusă la încercare printr-o experiență îndelungată? Ce este mai just, decât să lași efectuarea sub-repartizării între locuitorii fiecărui sat, pe măsura averii fiecăruia dintre ei, în seama comunității, singura capabilă să aprecieze averea respectivă, să găsească și să fixeze proporția corespunzătoare, căci țaranii cunosc exact adevăratele forțe ale unuia și altuia și nu se vor lăsa păcăliți unul de către celălalt spre propria sa pagubă.

A1.296 Aici se poate obiecta eventual că, deși prin lăsarea sub-repartizării din fiecare sat în seama țăranilor, un țaran fiind împotriva celuilalt, fiecare va fi impus după adevărata stare a averii sale și astfel s-ar putea respecta corect *justitia distributiva* în fiecare sat *in particulari*, ea va fi

könnte, so würde sie doch *quoad totum* verlezet, wenn man nemlich ohne Rücksicht auf die Gröse und Güte des Terrains z.E. einen mit 50 Bauern bewohnten schlechten Terrain ebenso, wie einen auch mit 50 Bauern bewohnten, dabey aber guten Terrain, mit gleicher Summa belegen wollte. Es kann aber auf dieses geantwortet werden, daß dieser Fall sich hierlandes nicht so leicht ergeben thut, indeme die Anseßigkeit der Ortschaften meistens so abgemeßen ist, daß nach Maaß des vom Grundherrn an seine Unterthanen eingeräumten Wiesenwachs ein kleinerer, doch beßerer Terrain in gewißem Gleichgewicht mit einem, obschon gröseren, doch schlechteren Terrain bevölkert und der Bauer in einem sowohl als in anderen in einer gleichen Proportion seine Viehzucht zu betreiben imstande seye.

Ab.297 Aus diesem ist aber keine Folge, daß ein mehrerer oder beßerer Terrain dem Souverain nicht mehr eintragen solle als ein schlechterer oder kleinerer. Der von diesem Unterschied billich anhoffende Nutzen hingegen ist in dem Contributionali deren Grundherrn zu suchen, welche ihre Dorfschaften nach dieser Proportion des beßeren oder gröseren Terrains auf Absicht der gröseren Viehzucht mehr benutzen, folglich auch von selben mehr zahlen werden.

Ab.298 Nun will ich nur beyrucken, daß, nachdeme auch in andern Ländern die Art einer vollkommen gerechten Vertheilung der Contribution noch nicht erfunden ist, man diesem so rohen Land umvielweniger zu einer solchen Vollkommenheit einen Anspruch machen könne und dahero mit der möglichst besten Methode, wie mir die bisher üblig geweste zu seyn scheint, zufrieden seyn müße.

Ab.299 Ich will diesernach, bey dem Bauernstand anfangend, deßelben Contribution bestimmen und so weiters die verschiedene, theils nach der alten Gewohnheit auch ins künftige zu behaltende, theils neu einzuführende Claßen und Arten deren Contributionen andeuten.

Ab.300 **Contribution des Bauernstandes à 8 fl. per Familie.** Vor allen Dingen ist erforderlich zu untersuchen, was eigentlich der jetzigen und vorhinnigen Umstände auf jede Familie des Bauernstandes zur Contribution billich und thunlich auferleget werden könne.

Ab.301 In denen letzten Jahren vor dem nun geendigten Rußischen Krieg ware zwar die angeschriebene Contribution auf 14 fl. 51 kr. fixiret, nach der wahren Existenz deren Familien hingegen möge solche nur 10 fl. per Familie betroffen haben. Nun wollen wir sehen, ob und inwieweit diese Proportion auf das künftige alterirert werden müßte. Es ist zwar nicht ohne, daß seit Anfang gedacht letzten Krieges dieses Land sowohl wegen der Last, die der Krieg von selbst aufleget, als auch wegen der erlittenen Pest, besonders aber wegen der während dieser Zeit ohnaufhörlich und fast durchgängig graßirender Viehseuche, dann der daher entstandenen merklichen Schwächung der Viehzucht in seinen Ver-

totuși încălcată *quoad totum*, dacă nu se ia în considerație mărimea și calitatea terenului, de exemplu dacă s-ar impune cu aceeași sumă un teren de proastă calitate locuit de 50 de țărani, ca și altul de bună calitate locuit și el de 50 de țărani. La aceasta se poate răspunde că în această țară un astfel de caz nu se întâmplă atât de ușor, întrucât popularea localităților este astfel concepută încât, pe măsura dimensiunii pajiștilor atribuite de stăpânul terenului supușilor săi, o parte mai redusă, dar de mai bună calitate a terenului este populată într-un echilibru oarecare cu un teren, deși mai mare, dar de mai proastă calitate, așa încât țăranul să-și poată practica în proporție egală creșterea vitelor sale într-un teren ca și în celălalt.

- A1.297 De aici nu rezultă însă că un teren mai întins și mai bun să nu-i aducă suveranului un venit mai mare decât unul mic și prost. Folosul care trebuie să rezulte pe drept din această deosebire trebuie căutat în contribuția moșierilor, care-și trag foloasele de pe urma satelor proporțional cu terenul mai bun și mai mare pentru creșterea eficientă a vitelor și vor plăti în consecință de la sine mai mult.
- A1.298 Acum vreau doar să accentuez că, având în vedere că o metodă de distribuire perfect justă a contribuției n-a fost încă inventată nici în alte țări, se poate pretinde cu atât mai puțin în această țară atât de primitivă o astfel de perfecțiune și de aceea trebuie să ne mulțumim cu cea mai bună metodă posibilă, cum mi se pare a fi fost cea folosită până acum.
- A1.299 În continuare, începând cu țărănimea, vreau să-i stabilesc contribuția și, mai departe, să sugerez diferențele lor contribuții, în parte păstrând vechile obiceiuri și în viitor, în parte introducând clase și moduri noi.
- A1.300 **Contribuția stării țărănești de câte 8 fl. per familie.** În primul rând trebuie cercetat ce contribuție poate fi impusă cinstit și practic unei familii țărănești în condițiile prezente și trecute.
- A1.301 În ultimii ani dinaintea războiului rus, acum încheiat, contribuția impusă era de 14 fl. 51 kr., după numărul real al familiilor ea s-ar putea să fi revenit la numai 10 fl. per familie. Să vedem dacă și întrucât această proporție trebuie să fie modificată pentru viitor. Nu trebuie neglijat faptul că de la începutul ultimului război amintit, atât din cauza sarcinii impuse de însuși războiul, cât și de pe urma ciumei suferite, dar îndeosebi din cauza epizootiilor care au bântuit mereu, aproape fără întrerupere în acest răstimp și prin slăbirea cauzată creșterii vitelor, această

mögenskräften herabgefallen seye; wenn man aber gegentheilig betrachtet, daß der meistens von der Schwächung der Viehzucht herrührende Schaden in ein paar Jahren ersetzt ist und daß zur Ergänzung der wegen der Pest geschwächten Population ein namhaftes Militare im Lande verleget, und endlichen, daß durch dieses Militare zum Ersatz des durch den Krieg etwann verursachten Geldmangels, dann zu mehrerer Beförderung der Circulation des Geldes beträchtliche Summen hereingebracht worden sind und auch ins künftige hereingebracht werden: so kann man schliesen, daß nicht nur die von dem Krieg herrührenden Nachtheile andurch ersetzt worden sind, sondern daß das Land vielmehr ihre Zustände gewißermaßen verbeßeret habe.

- Ab.302 Diesemnach wäre zwar die natürliche Folge, daß man dieses Land *respectu* des immer noch in gleichen Kräften existirenden Vermögens deßelben auf 10 fl. der Familie antragen könnte; nachdeme aber durch meine ohnmaasgebist vorgeschlagene Conscription nicht nur die wahre Anzahl deren Familien erscheinen wird, sondern überdies sowohl die Skutelniczy als auch die Barans, Umblators und Arnauten, die vorhin frey gewesen sind, in derselben zu dem Contributionsstand genommen würden, so wäre ich der unvorgreiflichen Meinung, daß man das Bauern Contributionscontingent dermalen noch (besonders, um die Liebe des Volkes desto sicherer zu gewinnen) auf 8 fl. per Familie anschlagen und die Subrepartition des Betrags so wie vorhin denen Gemeinden überlaßen solle.
- Ab.303 Die im Lande befindliche Zigeuner sind außer dem Bauernstand zur Contribution anzutragen und in 2 Claßen abzuthemen. Jene, so ansäßig sind and sich meistens von dem Taglohn ernähren, können auf 1 fl.30 kr., jene hingegen, so unter dem Nahmen Lingurar als Schmiedte, Wagners etc. herumwandern auf 5 fl. per Familie angetragen werden.
- Ab.304 Hier wird nicht undienlich seyn, in kurzem zu bemerken, daß man sich wohl inacht nehmen müße, damit durch die Contumace und durch das Mautwesen der kleine Bauernhandel, den sie in die Moldau treiben müßen, und die mutuelle Communication, ohne welcher die hierländige Viehzucht als der Hauptgegenstand des dermaligen Activ-Commercii schlecht bestehn würde, nicht gehemmet werde; widrigenfalls die Circulation des Geldes in Stecken gerathen, und dieses Uebel die Unmöglichkeit der Abführung der Contribution nach sich ziehen wird.
- Ab.305 Wie nun schon berührtermaßen die nach dem conscriptionsmäßigen Befund deren Familien auf jedes Dorf ausfallende Summa zur speziellen Subrepartition jeder Gemeinde überlaßen werden muß, so hat man auch von Seiten des Standamts durch Nachforschungen nur noch dahin zu sehen, damit die Dworniks unter diesem Vorwand keine Eigennützigkeit verüben mögen.
- Ab.306 Die Eincaßirung könnte quartalweise geschehen, nemlich mit Ende Januarii, Aprilis, Julii und Octobris.

țară a decăzut ca forță a averii sale; dacă se consideră dimpotrivă că paguba cauzată de slăbirea creșterii vitelor se înlocuiește în câțiva ani, că populația împuținată a țării datorită ciumei a fost completată printr-un număr apreciabil de militari și, în sfârșit, că prin acești militari s-au adus și se vor aduce și în viitor sume importante, care înlocuiesc lipsa de bani eventual provocată de război și contribuie la creșterea circulației banilor: se poate conchide că nu s-au înlăturat astfel numai pagubele produse de război, ci că țara și-a îmbunătățit oarecum situația.

- Al.302 Urmarea firească ar fi să se poată propune pentru această țară *respectu* averii ei existente cu aceeași forță o contribuție de 10 fl. per familie; având însă în vedere că în conformitate cu recensământul propus de mine cu prea puțină determinare nu va apărea numai numărul adevărat de familii, ci că în plus atât scutelnicii, cât și baranii, umblătorii și arnăuții, care fuseseră înainte liberi (de contribuție), ar fi cuprinși în starea de birnici, aș fi de părerea fermă ca deocamdată (mai ales pentru a dobândi cu atât mai sigur dragostea poporului) contingentul contribuțional al țăranului să fie fixat la 8 fl. per familie, iar sub-repartizarea sumei să fie lăsată, ca și mai înainte, pe seama comunităților.
- Al.303 Țiganii aflați în țară trebuie supuși la contribuție în afara stării țărănești și împărțiți în 2 clase. Cei sedentari și care se hrănesc cel mai des din simbrie pot fi propuși la o contribuție de 1 fl. 30 kr., iar cei care, sub numele de lingurari hoinăresc ca fierari, rotari etc., la una de 5 fl. per familie.
- Al.304 Aici n-ar fi inutil să observ pe scurt că trebuie să ne ferim a frâna prin bariere sanitare (Contumace) și printr-un sistem de vămuire micul negoț al țăranilor, care-i mână spre Moldova și comunicațiile reciproce, fără de care creșterea vitelor ca obiect indigen principal al comerțului aducător de venit n-ar putea supraviețui; în caz contrar circulația banilor ar fi blocată, iar acest rău ar avea drept urmare imposibilitatea achitării contribuției.
- Al.305 Deoarece, cum s-a mai amintit, sub-repartiția specială a sumei rezultate pentru fiecare sat din constatările recensământului familiilor va trebui să fie lăsată în seama fiecărei comunități, Oficiul cantonal nu va trebui decât să aibă grijă ca vornicii să nu-și facă sub acest pretext interesele proprii.
- Al.306 Încasările se pot face trimestrial, și anume la sfârșitul lui ianuarie, aprilie, iulie și octombrie.

- Ab.307 **Contribution der Städte, und zwar der Kaufleute à 24 und respective 8 fl. Kopfgeld, der Handwerkern à 5 fl. Kopfgeld, deren Juden à 10 fl. Kopfgeld, für jeden Brandweinkeßel à 6 fl.** Die Städte belangend, da es hauptsächlich auf das Aufkommen derselben zu sehen ist, muß man selbe so gut als möglich verschonen. Man theilet die Innwohners einstweilen in 4 Claßen, als: Handelsleute, Handwerker, Juden, Bauern.
- Ab.308 Die Kaufleute, worunter jene Armenier und Griechen verstanden sind, welche in einer oder anderen Stadt dieses Districts ihre Gewölber haben, könnten in 2 Claßen abgetheilet und jene, so mit Tücher, Seiden- und Wollezeug, feinem Futterwerk etc. handeln, mit 24 fl., jene hingegen, so nur mit kurzen Waaren handeln, à 8 fl. Capitation taxiret werden.
- Ab.309 Die Handwerker (wenn sie keine Viehzucht haben) könnten auf 5 fl. per Familie, die Judenschaft endlich (wozu auch jene, so in Dörfern wohnen, zu rechnen sind) auf 10 fl. angetragen, die Stadtbauern hingegen so wie die Dorfbauern behandelt werden.
- Ab.310 Die bis *dato* gewöhnliche Kamina oder Zapfen- und Fleischgeld könnte der Verrechnung des Stadtmagistrates überlaßen, dahingegen das Kaldararit oder Brandweinkeßel-Geld sowohl aus Städten als Dörfern à *Conto* des Aerarii, und zwar à 6 fl. per jeden Keßel abgenommen werden.
- Ab.311 Die übrigen, unter dem *Nahmen Konitza, Starostie, Wolpekreczenuluy, Kapitanie, Ressura, Dworniczie, Schatrarie, Kotarit, Bojeritul* und *Wenitul Metropolitui* einzukommen üblich geweste Gelder könnten gänzlich nachgelassen werden, weilen selbige meistens das Mautwesen betreffen und nur den Handel erschwereten, nebstdem daß sie nur zur Vexation des Volks Anlaß zu geben pflegten.
- Ab.312 **Contribution des Edel- und geistlichen Standes, und zwar: auf die Urbarial-Einkünften à 12 pro cento, auf die Industrial-Einkünften von herrschaftlichen Wiesen per jede Falcze¹ 9 kr., vom kleinen Adel per Familie 12 fl.** Der Bojaren und der Klostergeistlichkeit ihre Einkünfte rühren her:
 1. von dem Urbariali oder von Roboten ihrer Unterthanen und der ihnen gebührenden Zehend,
 2. von dem Dominicali, als von Wirths- und Brandweinhäußern, Mühlen etc.,
 3. von der Industrie der Viehzucht etc.
- Ab.313 Was nun die Urbarial- und die Dominicaleinkünften anbelanget, weilen selbige sich nicht insbesondere bestimmen laßen, so wäre ich der Meinung, um etwas Verlässiges zu statuiren, daß man die Anzahl der vorhandenen Unterthanen in jedem Dorf zur Basi nehmen und einen jeden Unterthan à 10 fl. Nutzenschaffung antragen und sofort von solchem Betrag das 12 *pro cento* entwerfen solle.
- Ab.314 Die Einkünften der Viehzucht-Industrie endlichen betreffend, wollte ich (um alle Ungelegenheiten der Viehconscription wie auch die besorgende

- AI.307 **Contribuția orașelor și anume a negustorilor de câte 24, respectiv 8 fl. per cap de om, a meseriașilor de câte 5 fl. per cap de om, a evreilor de câte 10 fl. per cap de om, pentru fiecare cazan de rachiu câte 6 fl.** Cât privește orașele, ele trebuie protejate pe cât posibil, căci trebuie urmărită mai ales ridicarea lor. Locuitorii se împart deocamdată în 4 clase și anume: negustori, meseriași, evrei și țărani.
- AI.308 Negustorii, sub care se înțeleg acei armeni și greci care au prăvăliile lor în unul din orașele districtului, pot fi împărțiți în 2 clase: cei care fac negoț cu pânzeturi, țesături din mătase și lână, cu căptușeli fine etc. să fie taxați cu 24 fl. per cap, cei care fac negoț numai cu mărunțișuri cu 8 fl. per cap.
- AI.309 Meseriașii (dacă nu cresc vite) pot fi impuși cu 5 fl. per familie, în sfârșit evreimea (în rândul căreia trebuie socotiți cei ce locuiesc în sate) cu 10 fl., iar țăranii din orașe să fie tratați ca și cei din sate.
- AI.310 Banii din camină sau darea pentru băuturi și carne ar putea fi atribuită magistratului orașului, dar căldărăritul sau banii pe cazanele de fiert rachiu atât din orașe, cât și din sate, să fie predați *à conto aerarii*, și anume câte 6 fl. pentru fiecare cazan.
- AI.311 Celelalte dări denumite *conița, starostia, vulpea crăciunului, căpitănia, răsura, vornicia, șătrăria, cotăritul, boieritul și venitul mitropolitului*, care obișnuiau să fie încasate în trecut, ar putea fi suspendate integral, ele privind mai ales sistemul vamal, îngreuiind numai comerțul, dând pe deasupra doar ocazii de a vexa poporul.
- AI.312 **Contribuția stărilor nobile și clericale și anume: 12 pro cento pe veniturile urbariale, 9 kr. pe veniturile de exploatare pentru fiecare falce (Falcze)¹ de pajiște moșierească, 12 fl. per familie din mica nobilime.** Veniturile boierilor și ale clerului din mănăstiri rezultă din:
1. urbarialele și robotele supușilor lor și zeciuielile ce li se cuvint
 2. venituri (dominicali) de la hanuri și cârciumi, mori etc.,
 3. venituri din activitatea de creștere a vitelor etc.
- AI.313 În ceea ce privește veniturile urbariale și dominicale, având în vedere că ele nu se pot stabili separat, aș fi de părere, pentru a stabili ceva pe care te poți bizui, să se ia drept bază numărul de supuși prezenți în fiecare sat, să se atribuie fiecărui supus creația unui folos de 10 fl. și să se rețină direct de la această sumă 12 *pro cento*.
- AI.314 În sfârșit, cu privire la veniturile din activitatea zootehnică (pentru a evita toate neplăcerile unui recensământ al animalelor, ca și o

Verminderung der Viehzucht zu vermeiden) die herrschaftlichen Wiesen in Falczen ausmeßen und jede derley Falcze à 9 kr. taxiren.

Ab.315 Unter dieser Viehzucht sind die Schaafe, Schweine und Bienen nicht zu rechnen, weilen sie eine andere Branche von Contribution, wie weiter unten vorkommen wird, ausmachen.

Ab.316 Die in diesem §^{phe} ausgemeßene Contribution betrifft den geistlichen so gut als den gröseren Edelstand. Unter denen ersteren jedoch werden jene Popen, die blos von dem Parochiali leben, nicht verstanden, dann obschon sie bisdato unter der Moldauischen Regierung 3 fl. 30 kr. Tribut bezahlten, so wollte ich sie, um die Gunst des fanatischen Pöbels zu gewinnen, anfänglich von aller Contribution freibelaßen. Unter dem Edelstand werden die Bojars und nur jene Mazils, die da begütert sind, verstanden; dann der sonstige kleine Adel, welcher unter den Nahmen Schlyachten und Ruptaschen genommen worden ist, jener nemlich, der weder eigene noch fremde Güter besitzt, sondern sich wie der Bauer ernähret, nur auf 12 fl. per Familie ange-
tragen werden könnte.

Ab.317 **Contribution der Schaafzehend à 5 kr. per jedes Stuck.** Der bisherige Gebrauch für jedes Schaaf, sie mögen gehöret haben, wem sie wollten, 5 kr. Contribution zu nehmen, könnte auch ferners, jedoch mit der Modification beobachtet werden, daß solches nur jene Schaafe betreffen sollte, die in diesem District den Winter und Sommer hindurch genähret werden; jene hingegen, die aus der Moldau Sommerszeit wie gewöhnlich in das Gebürg dieses Districts, oder jene, die aus diesem District Winterszeit in die Moldau getrieben weren, von darumen nur à 3 kr. taxiret werden sollen, damit (weilen auch der Moldauische Fürst von solchen diese Abgaben abfordern wird) die Leute nicht doppelt zahlen und andurch von dieser Manipulation der Schaafe zum Nachtheil des Aerarii nicht abgeschreckt werden sollen. Dieser mutuelle Aus- und Eintrieb geschiehet von darummen, weilen die jenseitige Moldauer aus flachem Lande vor ihre Schaafe die Gebürgsweiden, besonders in dem Kumpilung suchen, die diesseitige Gebürgsinnwohnern hingegen, weil sie in ihrem Gebürg kaum etwas Heu zu erzeugen imstande sind, den winterlichen Unterhalt für ihre Schaafe im flachen Lande sich zu verschaffen gemüßiget sind.

Ab.318 **Contribution der Bienen- und Schweinezehend à 10 kr. per jedes Stuck.** Die auch vorhin gewöhnliche Contribution der Bienen- und Schweinezehend kann auch ferners mit der Modification festgesetzt werden, daß statt deme, das bishero fast jeder Stand für jedes Stuck mehr oder weniger bezahlet hat, man ein jedwedes, ohne Unterschied des Besitzers, à 10 kr. taxiren solle.

Ab.319 Hier kommt zu bemerken, daß, nachdeme beyde diese Contributionen, sonst *Guostina* und *Desetina* genannt, ohne eine Conscription nicht eincaßiret werden könnten, sothane Conscription hingegen zu veranlaßen (weilen die Schaafe, Bienen und Schweine meistens in Wäldern verstecket sind)

reducere îngrijorătoare a creșterii vitelor), aş măsura în falce pajiștile moșierești și aş taxa fiecare astfel de falce cu 9 kr.

- AI.315 Între aceste animale nu se vor socoti oile, porcii și albinele, fiindcă ele revin unei alte ramuri de contribuție, cum se va arăta mai jos.
- AI.316 Contribuția dimensionată în acest § privește atât starea clericală, cât și înalta nobilime. Printre cei dintâi nu se includ popii, care trăiesc numai din parohialii (parochiali), căci deși până în prezent plăteau sub guvernarea moldovenească un tribut de 3 fl. 30 kr., am vrut să-i scutesc de la început de orice contribuție, pentru a câștiga simpatia plebei fanatice. Sub nobili înțelegeam numai pe boieri și pe mazilii înstăriți; în timp ce restul, nobilimea mărunță, cunoscuți sub numele de șliahtiți și ruptași, și anume cei ce nu posedă nici bunuri proprii, nici străine, ci se hrănesc ca și țărani, pot fi impuși numai cu 12 fl. per familie.
- AI.317 **Contribuția zeciuielii pe oi a 5 kr. per bucată.** Obiceiul de până acum de a lua pentru fiecare oaie, oricui i-ar aparține, o contribuție de 5 kr. ar putea fi respectat și pe viitor, dar cu modificarea că aceasta să se refere numai la oile care sunt hrănite în acest district toată iarna și vara; acelea însă, care sunt mânate, ca de obicei, în timpul verii din Moldova în munții acestui district sau acelea care sunt mânate iarna din acest district în Moldova să fie taxate din această cauză cu numai 3 kr. bucată, pentru ca, având în vedere că principele Moldovei va pretinde și el de la acestea (o contribuție), oamenii să nu plătească de două ori și să nu fie abătuți în acest fel de la această manipulare a oilor spre paguba vistieriei. Această mănare reciprocă se face, pentru că moldovenii de dincolo, de la șes, caută mai ales în regiunea Câmpulungului pășuni pentru oile lor, în timp ce muntenii de dincoace abia sunt în stare să producă în munții lor ceva fân, fiind siliți să recurgă la întreținerea oilor lor la șes.
- AI.318 **Contribuția zeciuielii de la albine și de la porci de 10 kr. per bucată.** Contribuția zeciuielii de la albine și de la porci, obișnuită și în trecut, poate fi menținută și mai departe cu modificarea că în loc ca aproape fiecare stare să fie impusă mai mult sau mai puțin, fiecare să fie taxat cu 10 kr., independent de proprietar.
- AI.319 Aici trebuie remarcat că, deoarece amândouă aceste contribuții, numite altfel *goștină* și *desetină*, nu pot fi încasate fără un recensământ, dar că este aproape imposibil să se instituie un astfel de recensământ, căci oile, albinele și porcii sunt ascunși de

fast ohnmöglich ist, es vielleicht rathsamer wäre (wie ich mich weiter oben schon erkläret habe) sowohl die *Guostina* als *Desetina* nach dem bisherig jederzeit beobachteten Gebrauch *plus offerenti* zu verkaufen.

- Ab.320 Es wurde anderweitig auch schon bemerkt, daß aus Besorgnüß der abfallen könnenden Viehzucht, und um zur Emigration keinen Anlaß zu geben, ich mich von allen Conscriptionen, die den Bauernstand *quoad substantiam* angehen sollen, enthalten wollte, welches demnach anmit wiederhole.
- Ab.321 Hier ist noch erforderlich, die Art der Abführung jeder Gattung deren obangeführten Contributionen zu bestimmen. Die Rustical-Contribution sammelt in jedem Dorf der Dwornik nebst zweyen Geschworenen und bringet selbige nebst etwann beyhabenden Natural-Quittungen quartalweis ohnmittelbar in die Provincialcaßa. Jedes Dorf wird mit einem Contributionsbüchel versehen, in welchem die Schuldigkeiten vorgeschrieben, und bey jedesmaliger Abführung die Restanzen oder Forderungen derselben nebst der gepflogenen Richtigkeit über die an das Militair abgereichte Naturalien oder sonstige derley Abgaben eingetragen werden.
- Ab.322 Die von denen ansäßigen Zigeunern gebührende Contribution muß der Grundherr eincaßiren und abführen, dahingegen die Gebühr der wandernden Zigeuners der über sie zu bestimmende Kapitan einzusammeln und in die Caßam einzuliefern haben wird.
- Ab.323 Die Contribution der Städte wird claßenweis abgeführt. Die nach der Gröse ihrer Handlung taxirte Kauffleute erlegen ihr Contingent ohnmittelbar, die Handwerker hingegen und die Bauern durch den Canal des Stadtmagistrats. Die Ältesten der Juden endlich sammeln die Contribution gesammter Judenschaft. Das sogenannte *Kaldararit* oder Keßelgeld wird von denen Standpflegers gehoben und in die Caßam abgeführt.
- Ab.324 Das 12 *pro cento* der Edelleuten und der Geistlichkeit gleichwie auch das Falzengeld müßte alljährlich, und zwar mit Ende Octobris von jedem Besitzer ohnmittelbar in die Caßam entrichtet werden; von dem kleinen Adel aber hätten die Standpfleger das betreffende einzucaßiren und abzuführen.
- Ab.325 Die *Desetina* oder Schweinezehend pflegte mit Anfang Augusti, die *Guostina* oder Schaafzehend Anfangs Octobris *plus offerenti* verkauft, und jeder Kaufschilling in 2 Ratis in Frist von zweyen Monat abgeführt zu werden, bey welcher Methode, wie ich mich schon mehrmalen erkläret habe, auch fernershin beharren wollte.
- Ab.326 Hier ist erforderlich, daß ich auch von der Verwaltung der Caßa eine Erwähnung mache. Diese könnte auf militairische Art unter der Gegensperr des Vice-Praesidis vom Generalats-Conseil und deren dabey als Aßeßores angetragenen 2 Officiers stehen und gegen Ende jedes Monats von einem Kriegscommißariats-Beamten revidiret werden.
- Ab.327 Des zu solcher Caßa anstellenden Caßiers und Caßa Controlors ihre

- obicei în păduri, ar fi poate consult (cum am explicat mai sus) să se vândă atât *goștina*, cât și *desetina plus offerenti* după obiceiul mereu respectat în trecut.
- AI.320 Am mai remarcat în altă parte că din grija ca să nu scadă poate creșterea vitelor și să nu dea naștere la emigrare, eu aș vrea să mă abțin de la orice recensământ referitor la țărănime *quoad substantiam*, ceea ce repet de aceea acum.
- AI.321 Mai este necesar să se definească aici cum să se încaseze fiecare fel de contribuție menționată mai sus. Contribuția rustică o strânge în fiecare sat vornicul împreună cu doi jurați și o aduce trimestrial, împreună cu eventualele chitanțe originale anexate, direct la casa provincială. Fiecare sat este prevăzut cu o cărticică de contribuții, în care sunt înscrise îndatoririle și se notează fiecare depunere a restanțelor sau a obligațiilor scadente, precum și corectitudinea livrărilor în natură către armată sau alte dări asemănătoare.
- AI.322 Contribuția datorată de țiganii așezați trebuie să o încaseze și să o depună moșierul, iar, dimpotrivă, contribuția țiganilor nomazi trebuie s-o strângă și s-o depună la casă căpitanul care răspunde de ei.
- AI.323 Contribuția orașelor se depune pe clase. Negustorii impuși după mărimea afacerii lor depun contingentul lor direct, mese-riașii și țărani înșă prin canalul magistratului orașnesc. Contribuția întregii evreimi, în sfârșit, o strâng bătrânii lor. Așa-numitul *căldărărit* sau taxă pe cazan se încasează de către ofițerii cantonali și se depune la casă.
- AI.324 Cei 12 *pro cento* ai nobililor și clerului, ca și banii per falce ar trebui depuși anual, și anume la sfârșitul lui octombrie, de fiecare proprietar direct la casă; de la mărunta nobilime încasările și depunerile ar trebui făcute de către ofițerii cantonali.
- AI.325 *Dăsetina* sau zeciuiala pe porci se obișnuia să fie vândută *plus offerenti* la începutul lunii august, *goștina* sau zeciuiala pe oi la începutul lui octombrie, iar prețul de cumpărare să fie depus în 2 rate în decurs de 2 luni, care metodă aș adopta-o și în viitor, cum am declarat în repetate rânduri.
- AI.326 Aici trebuie să menționez și administrarea casei. Aceasta ar trebui să stea, după procedul militar, sub paza dublă exclusivă a vicepreședintelui Consiliului Generalatului și a celor 2 ofițeri propuși ca asesori, și să fie revizuită la sfârșitul fiecărei luni de către un funcționar al Comisariatului de război.
- AI.327 Îndatorirea și atenția principală a casierului angajat la această casă

Schuldigkeit und Hauptaugenmerk ginge dahin, die Caßaprotocola nach Maaß der täglich einkommenden oder auf Anweisungen verausgebenden Gelder accurat und nach denen Numeris deren Gegenseine zu führen.

D R I T T E R T H E I L

JENE MELIORATIONEN BETREFFEND, DIE DA ZUR EINFÜHRUNG MEHRERE ZEIT ERFORDERN

Einleitung

- Ab.328 Man würde mir unrecht gethan haben, wenn man glauben sollte, als wenn ich die in dem vorhergehenden 2ten Theil breiter beschriebene, hierlandes zu veranlassende Guvernements-Verfaßung in Ansehung aller Gegenständen deßelben als eine immer dauern sollende Sache angeben hätte wollen.
- Ab.329 Wahr ist es, daß, soviel als die von mir projectirte Regierungsform *quoad Politica* anbetrifft, ich immer der Meinung sey, daß selbe denen Allerhöchsten Absichten um so mehr angemessen seyn wird, als selbige denen sonstigen erbländischen *Systematibus* im wesentlichen nicht widerspricht, zugleich aber das Gute voraus hat, daß, weilen ich die würken sollende Kraft derselben nicht zertheile, sie in der Ausübung verlässiger, geschwinder und um vieles einfacher ist, folglich als eine beständig dauern könnende betrachtet werden könnte.
- Ab.330 Was aber die von mir eben auch projectirte Regierungsform *quoad Oeconomica* anbetrifft, weit entfernt, daß ich solche als standhaft anzugeben vermeinet hätte; meine Bemühung ging nur dahin, die Mittel anzuzeigen, wie man diese Provinz einstweilen best möglich benutzen, zugleich aber auch, wie man die Gefahr, welche sonst die allzu grose Neuerungen nach sich zu ziehen pflegen, vermeiden könnte.
- Ab.331 Wenn nicht jedes Sistem jedem Lande angemessen ist, so ist viel weniger ein Sistem, welches genugsame Bevölkerung, gute Sitten und eine gewisse Gelehrsamkeit voraussetzet, in einem fast wüsten und gänzlich ungesittetem Lande sogleich anzubringen. Welch eine Zeit wird wohl erforderlich seyn, auch nur diese Hauptgründe einer guten Regierung hierorts zuwegen zu bringen !
- Ab.332 Ich werde in denen nachfolgenden Abschnitten eine und andere derley Gegenstände, welche zur Einführung einer sistematischen Regierung in diesem Lande noch viele Verbeßerung benöthigen, annebst einige Mitteln, wie man zu solchen Verbeßerungen gelangen könnte, anzuzeigen trachten.

și a controlorului de casă trebuie îndreptată în spre ținerea exactă a protocoalelor de casă pe măsura banilor încasați zilnic și a celor cheltuiți pe bază de ordonanțe și a numerelor chitanțelor.

PARTEA A TREIA

PRIVIND ACELE AMELIORĂRI CARE CER MAI MULT TIMP PENTRU A FI APLICATE

Introducere

- AI.328 Aș fi fost nedrept, dacă s-ar crede că aș fi considerat că acea constituție guvernamentală, pe care am descris-o mai pe larg în precedenta Parte a doua și care urma să fie introdusă în această țară ținând seama de toate aspectele, ar fi o treabă care să dureze veșnic.
- AI.329 Adevărul este că, în măsura în care reforma guvernamentală propusă de mine se referă *quoad politica*, sunt mereu de părere că ea va fi cu atât mai mult conformă preaînaltelor intenții, cu cât ea nu contrazice, în esență, *systematibus* din celelalte țări ereditare, dar are avantajul că, nediminuând forța activă a acestora, ea este mai sigură, mai rapidă și cu mult mai simplă și poate fi considerată prin urmare ca una care poate dura permanent.
- AI.330 Dar, în ceea ce privește forma de guvernare *quoad oeconomica*, proiectată și ea de mine, sunt departe de a o fi considerat drept una durabilă; m-am străduit numai să arăt mijloacele de a trage deocamdată pe cât posibil foloase de pe urma acestei provincii, dar și cum s-ar putea evita pericolele pe care obișnuiesc să le aducă cu sine înnoirile prea mari.
- AI.331 Dacă nu orice sistem este potrivit pentru orice țară, cu atât mai puțin un sistem care presupune o populație îndestulată, cu moravuri bune și un oarecare grad de conștiință, poate fi aplicat dintr-odată unei țări pustiite și cu totul primitive. Oare cât timp va fi necesar pentru a realiza aici numai fundațiile principale ale unei bune guvernări!
- AI.332 În secțiunile care urmează, voi încerca să indic unul sau altul dintre aceste obiective, care necesită multe ameliorări pentru a se putea introduce în această țară o guvernare sistematică, precum și câteva mijloace cu care s-ar putea realiza astfel de ameliorări.

Erstes Hauptstück
Von der Vermehrung der Population

- Ab.333 Es wäre hier überflüssig, mit mehrerem zu beweisen, daß dieses Land zu wenig, ja viel zu wenig bevölkert sey. Die einzige Betrachtung der hierlandes so grosen und noch oben darauf mit gröster Unwirthschaft des Terrains betriebenen Viehzucht ist hinlänglich, diesen Satz zu behaupten.
- Ab.334 Da nun aus diesem einestheils die in diesem District vorhandene Möglichkeit der Anbringung neuer Colonien abzunehmen ist, andertheils dieser Strich Landes in Ansehung der Güte seines Bodens die beste Hoffnung giebt, daß man in dem Vorhaben der Vermehrung der Population allhier ehnder als in anderen Gegenden, wo man ein gleiches zu thun versuchet hat, reusiren dürfte, so muß man auch alle Mühe dahin anwenden, daß man den über die eigentliche Erforderniß der jezigen Population und der jetzigen Viehzucht fast unnütz stehenden Terrain zu einem so wesentlichen Vortheil verwenden und andurch das wirkliche Ziehl dieser Hoffnung erlangen möge.
- Ab.335 Die gesunde Luft, die besten Wäßer, die Abundanz der Aecker und Wiesen, die Menge des Holzes, mit einem Wort, fast alles scheint hier in diese sonst nur aus Furcht der Türken nicht genugsam bewohnt gewesene Gegenden fremde Colonien verschiedentlich zu locken, allwo endlich auch diese sonst gegründete Forcht aufgehöret und vielmehr durch werkhätige Beschützung eines mächtigen Monarchens in eine Zuversicht der erlangten Obergehalt wider den Erbfeind verwandelt worden ist.
- Ab.336 Bey mehrerer Ueberlegung über die Gattung der Leute, die man in dieses Land zu bekommen Hoffnung haben könnte, ist mir unter andern beygefallen, daß, wofern von Seiten des gnädigsten Souverains außer dem, was zur Erhaltung des menschlichen Lebens der Terrain ohnehin in Ueberfluß dargiebt, auch jenes verliehen würde, was die Seele und die Religions-Vorurtheile eines jedweden verlangen, man sich die beste Hoffnung machen könnte, auch aus entferntesten Nordischen Ländern nahmhafte, anbey die nützlichsten Colonien zu verschaffen. Diesemnach erachte ich, daß die gänzliche Freyheit deren tollerirten protestantischen Religion zu desto schleunigeren Beförderung der hierländigen Population eines von den sichersten Mitteln wäre; und obschon dieses Mittel für die sonst eingerichtete catholische Staaten keineswegs gültig sein könnte, so hat es im Gegentheil eine ganz andere Beschaffenheit mit diesem neu acquirirten Lande, woselbst ohnehin eine der unsern gänzlich entgegengesetzte Religion herrschet.
- Ab.337 Jene Länder haben allschon ihre Religionsfreyheiten und Gesetze, dieses im Gegentheil muß sich denen Anordnungen seines neuen Souverains fügen, und gleichwie es wider die Politique seyn dürfte, das neue Volk in ihrer Reli-

Capitolul întâi

Despre înmulțirea populației

- Al.333 Ar fi inutil să se demonstreze aici că această țară este prea slab, ba chiar mult prea slab populată. Simpla observație a mării creșteri a vitelor, și încă practică în această țară cu cea mai ineficientă (utilizare) a terenului este suficientă pentru a susține această afirmație.
- Al.334 Deoarece de aici rezultă pe de o parte că există posibilitatea de a implanta în acest district noi colonii, și că pe de altă parte, având în vedere buna calitate a solului, această fâșie de pământ de aici oferă cea mai bună speranță de reușită pentru o acțiune de sporire a populației în comparație cu alte regiuni unde s-a încercat același lucru, trebuie să ne dăm toată silința ca terenul rămas aproape nefolosit pentru cerințele reale ale populației prezente și pentru creșterea prezentă a vitelor, să fie folosit în favoarea acestui avantaj esențial, făcând astfel posibilă atingerea țelului acestei speranțe.
- Al.335 Aerul sănătos, cele mai bune ape, abundența ogoarelor și a pajiștilor, cantitatea mare de lemn, cu alte cuvinte totul pare să atragă către aceste regiuni insuficient locuite de teama turcilor diferite colonii străine, când, în sfârșit, a încetat aici și această frică îndreptățită, fiind transformate, dimpotrivă, prin scutul activ al unui monarh puternic în încredere în supremația dobândită asupra dușmanului ereditar.
- Al.336 Gândindu-mă mai mult la categoria de oameni pe care am putea avea speranța să-i obținem pentru această țară, mi-a trecut prin minte că, dacă în afara celor ce le oferă acest teren din belșug pentru întreținerea vieții omenești, s-ar mai oferi din partea preamilstivului nostru suveran și ceea ce cer sufletul și pre-conceptele religioase ale oricui, am putea nutri cea mai mare speranță de a procura din cele mai depărtate țări nordice colonii importante și dintre cele mai folositoare. De aceea consider că libertatea totală a religiei protestante tolerate ar fi unul din cele mai sigure mijloace de accelerare a populării acestei țări; și deși acest mijloc nu poate fi nicidecum valabil pentru statele catolice de pe acum instalate, situația ar fi cu totul deosebită în cazul acestei țări recent achiziționate, dominată oricum de o religie total opusă alei noastre.
- Al.337 Acele țări au de pe acum libertățile și legile lor religioase, această țară trebuie să se supună, dimpotrivă, ordinelor noului ei suveran și, deși ar fi nepolitic ca noul popor să fie tulburat în

gion zu stöhren, so kann im Gegentheile dieses Volk von dem Souverain auf keine Weise verlangen, daß er die seinige, und welche er will, nicht sollte dulden können.

- Ab.338 Ich will hier nicht untersuchen, ob die protestantische oder griechisch-orthodoxe Religion dem Oesterreichischen Staate auf politische Absichten mehr nützlich oder schädlich sey. Das friedsame Wesen der ersteren und der fanatische Zusammenhang der letzteren ist ohnedies bekannt. Was geistliche Absichten hingegen anbelangt, scheint mir, daß einem catholischen Staat gleichgültig sein könne, ein oder anderen Religionsirrtum aus politischen Ursachen dulden zu wollen.
- Ab.339 Nachdem uns nun diese Freyheit der protestantischen Religionen schon benanntermaßen eine zahlreiche Uebersiedlung auch aus den entfernten sandigten Nordischen Ländern verspricht, so wird man auch auf die geschickte Einleitung und auf die Erleichterung der Reise derselben, forderist aber auf die Mittel bey Zeiten fürdenken müssen, wie man solche Leute gleich beim Eintritt leben machen und unterbringen könnte.
- Ab.340 Was die Nahrungsmitteln betrifft, bin ich der Meinung, daß man durch Anlegung verschiedener Fabriken (wie es weiter unten vorkommen wird) sehr viele Menschen leben machen könnte, zumalen zu sothenen Fabriken von darummen meistens fremde Arbeiter verwendet werden müßten, weiln hiezu der Moldauer wegen seiner Faulheit und Ungeschicklichkeit nicht kann gebraucht werden.
- Ab.341 Die zu solchen Fabriken erforderliche und aus anderen Ländern verschriebene Meisters und Handwerker würden zweifelsohne (wie zu Sadagura bey der daselbst errichtet gewesenen Rußischen Munze geschehen ist) verschiedene Handlanger, die mit der Zeit gute Bauern abgeben werden, mit sich bringen.
- Ab.342 Imgleichen hat man auch die beste Hoffnung, verschiedene Leute aus der Republique Pohlen, besonders aber aus Podolien, wie auch aus dem Fürstenthum Moldau herüberzubekommen. Der Mangel am Holz, den die ersten erleiden, und die schlechte Habitationen, die sie dormalen haben, dann die Erpreßungen des Fürstens und deren Starosten, die die letztern zu ertragen haben, geben uns die Hoffnung, wenn wir nur das wahre Mittel finden, sie von der Verbeßerung ihres Zustands zu überweisen.
- Ab.343 An Terrain, um ihnen so viel Äcker und Wiesen, als sie vorher hatten, geben zu können, wird es allhier nicht fehlen. So wird es also hauptsächlich darauf ankommen, ihnen hiezu gleich bey dem Eintritt ungleich beßeres Unterkommen und einige Nahrungsvortheile (wie weiter unten gesagt werden wird) zu verschaffen.
- Ab.344 Das erforderliche Unterkommen verdienet auch anderer Ursachen wegen eine mehrere Ueberlegung, um zu erweisen, daß es nicht nur unumgänglich

- religia sa, acest popor, la rândul său, nu poate cere nicidecum suveranului să nu o tolereze pe a sa și pe aceea pe care o vrea să fie tolerată.
- Al.338 Nu vreau să cercetez aici dacă religia protestantă sau cea greacă-neunită este mai folositoare sau mai dăunătoare din punct de vedere politic statului austriac. Caracterul pașnic al celei dintâi și coeziunea fanatică a celor din urmă este și așa bine cunoscută. Din punct de vedere spiritual mi se pare că unui stat catolic îi poate fi indiferent, dacă vrea să tolereze din cauze politice o eroare religioasă sau alta.
- Al.339 Cum această libertate a religiilor protestante ne permite, cum s-a arătat, o strămutare numeroasă din îndepărtatele țări nordice nise-poase, trebuie să inițiem în mod abil și să ușurăm călătoria lor, dar în primul rând să ne gândim din timp la mijloacele pentru ca acești oameni să găsească chiar la intrarea în țară posibilități de trai și de adăpost.
- Al.340 În ceea ce privește alimentele, sunt de părere că prin instalarea unor fabrici felurite (așa cum se va întâmpla mai târziu) se pot da posibilități de trai foarte multor oameni, căci în astfel de fabrici trebuie folosiți mai întotdeauna muncitori străini, deoarece din cauza lenei și a neîndemănării lor, moldovenii nu pot fi utilizați.
- Al.341 Maiștrii și meseriași necesari în astfel de fabrici și angajați din alte țări vor aduce cu sine fără îndoială diferite ajutoare (așa cum s-a întâmplat la Sadagura la fosta monetărie rusească înființată acolo), care vor deveni cu timpul țărani buni.
- Al.342 De asemenea, există și o mare speranță că vor veni de dincolo, din Republica Polonia, în special însă din Podolia, precum și din principatul Moldova, tot soiul de oameni. Lipsa de lemn de care suferă cei dintâi și locuințele proaste pe care le au, apoi apăsarea principelui și a starostilor, pe care trebuie să le îndure cei din urmă, ne dau speranța, cu condiția să găsim mijloacele potrivite, să-i convingem de îmbunătățirea stării lor.
- Al.343 Nu vom duce aici lipsă de teren, pentru a le putea da tot atâtea ogoare și pajiști, câte au avut înainte. Așa încât totul se reduce la problema de a le oferi, imediat ce au imigrat, un adăpost incomparabil mai bun și câteva avantaje în alimentare (cum vom arăta mai jos).
- Al.344 Adăpostul necesar merită și din alte cauze mai multă chib-zuință, nu numai pentru a dovedi că este indispensabil, dar că,

nöthig, sondern auch dem Dienst nützlich seyn wird, auf Erbauung vieler neuer Bauernhäuser fürzudenken.

1. Die dermalige so schlechte Habitationen geben dem Soldaten überhaupt so schlechtes und so enges Unterkommen, daß in die Länge der Zeit viele Soldaten wegen Ungemach zugrunde gehen, und viele Bauern wegen engem Raum ihre Häußlein verlassen werden.

2. Die dermalige Laage deren Dörfern ist der *per conventionem* auszumachenden Gränzlinie auf militairische Absichten sowohl als auch auf die Absicht des Sanitätscordons angemessen.

Ab.345 Aus beyden diesen Bewegungsursachen schließe ich, daß man sich neue Wohnungen zu bauen umso eher entschliesen wird, als man dadurch zugleich 1. ein beßeres Unterkommen für das Militair, 2. die Bequemlichkeit des zu ziehenden Cordons und die Thunlichkeit, die militairische Dörfer nach Absicht der Vertheidigung deren Gränzen anlegen zu können, und endlich 3. nebst der Zierde des Landes auch die Möglichkeit der Unterbringung und die Anreizung, mehrere Colonien zu bekommen, erzielen wird.

Ab.346 Die leichteste Art des diesfälligen guten Anfangs wäre, daß man, nach der Verhältniß des hieher zu Bequartirung angetragenen Militairs 4 doppelte Better auf jedes Haus gerechnet, 700 derley Häuser von nun an und respective in dem Jahr 1776 durch allgemeine Landeskraften bauen laßen, zugleich aber das Land, so wie heuer, mit der ordinaire Contribution umso eher verschonen mögte, als auch der Fürst von der Moldau laut Friedenstractat den gewöhnlichen Tribut, so wie heuer, auch auf das künftige Jahr abzufordern noch nicht befugt ist, und man in diesen aus politischen Ursachen gedachten Fürsten nachzumachen gleichsam gezwungen wird. Sollte man diese unumgängliche Bauung auf Unkosten des Aerarii antragen oder der Industrie der Bauern überlaßen wollen, so solle es im ersten Fall unendliche Summen kosten, im zweyten hingegen wird man nimmermehr zu etwas nahhaftem gelangen.

Ab.347 Nach einem ohngefahren Calculo wird ein solches Hauß zu bauen 20 bey nahe Familien betreffen, welches in Anbetracht des überall häufig vorfindigen Holzes eine eben nicht allzu beschwerliche Sache seyn solle, wenn nur der Landmann, wie schon mehrmalen gesagt, mit der allzu häufigen Vorspann verschonet würde.

Ab.348 Jenen Colonisten, so derley respective ab Aerario erbaute Häuser bekommen, ist nur auf 3 Jahr, jenen hingegen, die sich mit eigenen Kräften solche Häuser erbauen, auf 6 Jahr Freyheit an Contribution zu ertheilen, gleichwie auch die einen sowohl als anderen das erste Jahr dem Grundherrn weder Zehend noch Roboten, in übrigen Freyheitsjahren hingegen die ganze Zehend, an Roboten aber *respectu* andern Bauern nur die Hälfte zu praestiren schuldig seyn sollen, damit sie sich in dieser Frist gut erholen, ja wenn

fiind folositor serviciului, merită să prevedem construirea a numeroase case țărănești.

1. Locuințele prezente, atât de rele, oferă în general soldaților un adăpost atât de prost și de strâmt încât cu trecerea timpului numeroși soldați se prăpădesc de mizerie și mulți țărani își vor părăsi căsuțele din cauza îngustimii spațiului.

2. Amplasarea actuală a satelor nu corespunde nici din punct de vedere militar, nici din cel al Cordonului sanitar cu linia de graniță care urmează să se stabilească *per conventionem*.

AI.345 Din amândouă pricinile trag concluzia că va trebui să ne hotărâm să construim cât mai curând locuințe noi, deoarece, în acest fel, se ating concomitent următoarele scopuri: 1. un adăpost mai bun pentru militari; 2. comoditatea trasării Cordonului și posibilitatea amplasării satelor militare în vederea apărării granițelor și, în sfârșit, 3. pe lângă frumusețea țării, posibilitatea și stimulenta de a realiza mai multe colonii.

AI.346 Modul cel mai lesnicios de a începe această treabă ar fi să se pună să se construiască de acum înainte și respectiv în anul 1776 prin puteri generale interne, ținând seama de raportul dintre numărul de militari prevăzuți să fie încartiruiți, socotind 4 paturi duble per casă, 700 astfel de case, cruțând în același timp țara de contribuția obișnuită, aceasta cu atât mai mult cu cât, conform tratatului de pace, principele Molovei nu are dreptul să pretindă nici în anul următor, ca și în cel prezent, tributul obișnuit și noi suntem siliți oarecum din motive politice să imităm pe principele amintit. Dacă s-ar executa aceste construcții în contul vistieriei sau s-ar lăsa în seama activității țăranilor, ele ar costa în primul caz sume infinite, dar, dimpotrivă, în al doilea caz nu s-ar ajunge nici-cum la vreun rezultat notabil.

AI.347 După un calcul aproximativ, clădirea unei astfel de case ar cădea în seama a aproape 20 de familii, ceea ce, având în vedere faptul că aici lemnul se găsește pretutindeni cu ușurință, n-ar fi un lucru prea greu, numai dacă țăranul, cum s-a mai spus în repetate rânduri, ar fi scutit de a da prea des cai pentru podvezi.

AI.348 Acelor coloniști, care primesc case de acest fel construite *ab aereo*, li se va acorda scutire de contribuție pe 3 ani, celor care le vor construi cu puteri proprii pe 6 ani și, de asemenea, atât unii, cât și alții nu vor fi datori să presteze stăpânului pământului nici zeciuielele, nici robota în primul an, iar în ceilalți ani de scutire îi vor datora toată zeciuiala, dar *respectu* celorlalți țărani numai jumătate din robotă, pentru ca în acest timp să-și revină, ba chiar, dacă se poate, să se

es möglich, recht reich werden mögen. Das erste Jahr soll der Grundherr gehalten seyn, jedem solchen neuem Unterthan 6 Metzen Winter- und 6 Metzen Sommerfrucht mit herrschaftlichen Kräften und Saamen bloß gegen Ersatz des Körnells anbauen zu lassen, wo inzwischen der Colonist mit Erbauung der Stallungen und Schupfen beschäftigt seyn solle.

Ab.349 Hier muß ich nur noch bemerken, daß in Ansehung des anzuweisenden Terrains für die Colonien man gewißermaßen eine Art von Zwang gegen den Grundherrn gebrauchen und ihm die Aufnahme der Leute auferlegen müsse. Alle Beweißthümer der Vortheile, die dem Grundherrn durch mehrere Bevölkerung zufließen können, vermögen nichts bey diesen so schlecht erzogenen und zu ihrem Vieh mehr gewohnten Leuten.

Ab.350 Schlußlich dürfte bey dieser Abhandlung von der Vermehrung der Population annoch angeführet werden, daß man vielleicht die noch bey Kräften vorfindige verheyratete und mit Kindern versehene Leute des 2. Garnisonregiments zur Ansiedlung verwenden könnte; sie müßten aber anfänglich unter militairischer Disziplin zu der Wirthschaft geleitet, und ihnen mit etwas Vieh an die Hand gegangen werden. Vorzüglich könnte man sich durch so gestaltige Ansiedlung deren bey diesem Regiment vorfindigen Professionisten einen guten Nutzen versprechen. Es wird aber jederzeit darauf ankommen, daß man diesen Leuten anfänglich unter die Arme greife.

Zweytes Hauptstück

Von der Verbeßerung der Sitten als dem Grund einer guten Policey

Ab.351 Der erste Grund einer guten Policey ist, ein Volk gesittet zu machen, und was trägt hierzu mehr bey als Künste und Wißenschaften, welche jedoch hierlandes unbekannte Wörter sind. Selbst die Geistlichkeit, die von amtswegen die Lehrer des Volks seyn sollte, steckt in der tiefesten Unwißheit. Sie verachten alle andere Religionen, ob sie schon den Unterschied derselben gegen die ihrige kaum begreift, und die Verachtung ist fast auch das Einzige, was sie dem Volk einzufloßen sich bemühet.

Ab.352 Um nun dieser Geistlichkeit mehreren Geschmack an Wißenschaften und Gelehrsamkeit zu geben und durch ihre bessere Bildung den gewünschten Einfluß auch auf die Sitten des übrigen Volks zu erlangen, müßte man zum Nachfolger des jezigen Radaouzer Bischofs einen so gut als möglich gelehrten, folglich in philosophischen und theologischen Wißenschaften geübten Mann schon im voraus bestimmen. Dieser solle zu Radaouz ein Seminarium, woselbst die *Theologia moralis* tradiret werden solle, errichten, damit

- îmbogățească bine. În primul an stăpânul să fie obligat să pună să se însămânțeze cu forțele și sămânța sa proprie în folosul fiecărui astfel de supus nou 6 mierțe de grâne de iarnă și 6 mierțe de grâne de vară, doar contra reconstituirii sămânței, colonistul fiind ocupat în acest răstimp cu construirea grajdurilor și șurilor.
- AI.349 Aici trebuie să mai și remarc că, în vederea terenului care urmează să fie atribuit coloniștilor va trebui fără îndoială să se exercite oarecare presiune asupra stăpânului său și să i se impună primirea oamenilor. Orice argumente cu privire la avantajele care vor decurge proprietarului doar prin creșterea populației sunt neputincioase la acești oameni atât de prost educați și mai obișnuiți cu vitele lor.
- AI.350 În sfârșit, mai trebuie amintit în această dizertație despre înmulțirea populației că ar mai putea fi folosiți poate pentru colonizare oameni încă în putere, căsătoriți și prevăzuți cu copii, din al 2-lea regiment de garnizoană; dar ei ar trebui îndrumați la început sub disciplină militară în ale gospodăriei și ar mai trebui ajutați cu ceva vite. S-ar putea trage excelent de bune foloase dintr-o astfel de colonizare de profesioniști aflători la acest regiment. Dar aceasta va depinde întotdeauna de ajutorul care se va acorda la început acestor oameni.

Capitolul al doilea

Despre îmbunătățirea moravurilor ca bază a bunei administrații obștești

- AI.351 Prima bază a unei bune administrații este îmbunătățirea moravurilor poporului, și ce contribuie mai mult la aceasta decât artele și științele, cuvinte însă necunoscute aici. Până și clericii, ce ar trebui să fie prin funcția lor instructorii poporului, sunt cufundați în cea mai adâncă neștiință. Ei disprețuiesc toate celelalte religii, indiferent dacă concep diferența dintre celelalte și cea proprie și acest dispreț este singurul lucru pe care se silesc să-l insuflă poporului.
- AI.352 Pentru a dezvolta gustul acestui cler pentru științe și erudiție și pentru a obține prin cultura lor sporită influența dorită asupra moravurilor restului poporului, ar trebui să se stabilească de pe acum drept urmaș al episcopului de Rădăuți actual un om cât se poate de învățat, deci versat în științele filosofice și teologice. Acesta să înființeze la Rădăuți un seminar, în care să se predea *Theologia moralis*, pentru ca în el să poată fi educați cel puțin

man aus selbigem wenigstens gutgesittete Pfarrer und Schulmeister erzügle könne. Die diesfällige Lehrstühle müßten mit Kaludiers, die man aus Sclavonien oder Siebenbürgen kommen laßen könnte, besetzt werden.

- Ab.353 Nachdem aber diese angetragene *Theologia moralis* solche Schüler erfordert, die von der lateinischen Sprach eine zimmliche Känntniß haben müßten, so wäre erforderlich, in Czernovicz und Suczava Schuhen zu errichten, woselbst wenigstens die 4 erste lateinische Claßen tradiret werden sollten. Ingleichem wäre es sehr nützlich, eine Deutsch und Wallachische Leß-, Schreib- und Rechenschuhle zu errichten, um Leute, die man seinerzeit in allerley Bedienstungen brauchen könnte, zu erzügle.
- Ab.354 In Czernovicz könnte zugleich ein Convict für 12 Bojaren- und Masilenkinder, unter der Aufsicht eines Kaludiers, fundiret werden, welchen Knaben hauptsächlich die deutsche Sprache beygebracht werden könnte. Dadurch würde dem Lande die huldreiche Vorsorge des Monarchen bekannt gemacht und ein politisches Ziel durch diese Bezeugung erreicht, daß man nemlich auf keine Art die hiesige Religion kränken wolle, sondern sie vielmehr hochzuschätzen willens seye. Wenn man aber sich hierinnen den Gipfel des Vertrauens und die Liebe der Geistlichkeit und des Volks zuziehen wollte, so wäre hierzu das sicherste Mittel, ihnen bey dem Convict eine schöne öffentliche Kirche, über welche die Administration denen Kaludiers des Convicts anvertrauet werden müste, erbauen zu laßen.
- Ab.355 Was nun für gute Folgen aus so einer Einrichtung der Schuhen und des Convicts auch bey dem mindesten Pöbel zu gewarten sind, ist leicht zu ermeßen. Das gute Exempel, die Ermahnungen, dann die Belehrung der Geistlichkeit sowohl als des Edelstands gegen das gemeine Volk verbeßern unvermerkt die Sitten des Burgers und des Bauerns. Auch nur so wenige Wißenschaft reizet den Menschen, ein mehreres zu erlernen, und die dieser Reizung nachfolgende Bemühung bringet in allerhand Gattung oft grose Männer hervor.

Drittes Hauptstück

Von der hierlandes ohne Verletzung
der bestehenden Viehzucht
beträchtlich an gebracht werden könnenden
Verbesserung der Agricultur

- Ab.356 In dem ersten Hauptstück dieses 3ten Theils habe mich geäußert, daß hierlandes die Population zu vermehren nicht nur möglich, sondern auch nöthig und nützlich seye; in diesem Hauptstück in Gegentheil will ich die Möglichkeit und

- preoți și învățători cu bune moravuri. Catedrele respective ar trebui să fie ocupate de călugări, care ar putea fi aduși din Slavonia sau din Transilvania.
- A1.353 Dar cum această *Theologia moralis* pretinde elevi care ar trebui să aibă cunoștințe destule de bune de limbă latină, ar trebui să se înființeze la Cernăuți și Suceava școli în care să se predea cel puțin primele 4 clase de latină. Ar fi, de asemenea, foarte folositor să se înființeze o școală germană și valahă de citire, scriere și comput, pentru a educa oamenii de care va fi nevoie pentru tot felul de servicii.
- A1.354 La Cernăuți s-ar putea fonda în același timp un internat pentru 12 copii de boieri și mazili, sub conducerea unui călugăr, care să fie instruiți mai ales în limba germană. În felul acesta s-ar face cunoscută țării grațioasa grijă a monarhului și s-ar atinge prin această demonstrație un țel politic, și anume că nu se intenționează în nici un fel jignirea religiei de aici, ci se vrea să i se acorde dimpotrivă cea mai înaltă stimă. Dacă însă vrem să ne atragem aici culmea încrederii și a dragostei clerului și a poporului, cel mai sigur mijloc ar fi să se pună să se clădească lângă internat o frumoasă biserică publică, a cărei administrație să fie îndreptățită călugărilor internatului.
- A1.355 Este ușor de apreciat ce urmări bune vor rezulta de pe urma înființării școlilor și a internatului chiar și la norodul cel mai de jos. Bunul exemplu, atenționările, apoi instruirea poporului de rând din partea clerului, precum și a nobilimii vor îmbunătăți pe nesimțite moravurile orășeanului și ale țaranului. Oricât de puțină știință îl stimulează pe om să învețe mai mult, și eforturile care urmează acestei stimulări creează adeseori din tot felul de oameni bărbați mari.

Capitolul al treilea

Despre notabila îmbunătățire
a agriculturii realizabilă în țară
fără a dăuna
creșterii existente a vitelor

- A1.356 În primul capitol al acestei a treia părți, am susținut că în această țară este nu numai posibil, dar și necesar și folositor de a înmulți populația; în acest capitol vreau să-mi dau, dimpotrivă,

die Nothwendigkeit einer beträchtlichen Vermehrung des Ackerbaus zu beweisen mich bemühen, mit dem Beysatz, daß durch solche Vermehrung der Agricultur die bestehende Viehzucht nicht im geringsten alteriret werden solle.

Ab.357 Man betrachte nur

1. daß hierlandes an Wiesenwachs so eine Abundanz vorhanden ist, daß deßelben groser Theil an Fremde verpachtet werden muß;

2. daß über jenes, was verpachtet wird, dann nach Abschlag des für eigen Vieh erforderlichen wenigstens 1/8 Wiesen unbehauen verbleibet, und daß man sich hier umsoweniger auch nur beyfallen laße, 2mal des Jahres Heu zu machen;

3. daß es viele Gegenden gebe, welche, weilen sie zum Wiesenwachs nicht tauglich sind, aus Mangel der Agricultur unbebauet, folglich unbenutzt erliegen;

4. daß man hierlandes einen unnützen Ueberfluß an Wäldern habe.

Man erwege endlichen

5. daß man mit dem Heu wegen Mangel der Behältniße dergestalt ohnwirtschaftlich umgeheth, daß auf Absicht dieser Nachlässigkeit ein 3tel des erzeigenden als verloren ganz sicher gerechnet werden kann.

Ab.358 Man betrachte, sage ich, alle diese Umstände, so wird man gewißlich überzeuget werden, daß hierlandes die Agricultur nicht nur ohne allen Nachtheil der Viehzucht vermehret werden, sondern daß man vielmehr für die letztere zu einer merklichen Verbeßerung und Vermehrung alle Hoffnung haben könne.

Ab.359 Ich will mich inzwischen hier nur insoweit einlaßen, als der schon wirklich in Benutzung stehende Grund auf diese Absicht noch beßer benutzt werden könnte.

Ab.360 Vorzüglich wäre zu wünschen, daß alle Dorfsgründe, wie in anderen Ländern gebräuchlich, accurat abgetheilt würden, und daß demnach der Grundherr jeden Unterthan nach einem auszumeßendem *Constitutivo specifico* so viel an Terrain zum Acker und Wiesen auf beständig übergeben solle. Nachdem aber solches wegen annoch mangelnden hinlänglichen Population sich hierlandes noch nicht allerdings thun läßt, so muß man einstweilen nur dahin trachten, daß man zu einer solchen Ordnung so viel als möglich näher treten könne. Es könnte nemlich in jedem Dorfsgrunde (exclusive der hohen Gebürgsgegend) ein in 3 Calcaturen¹ abgetheilte Terrain zum Ackerbau für beständig gewidmet und für jeden nicht nur wirklich existirenden, sondern auch für jeden nach der Gröse deren Feldern existiren könnenden Bauern in jeder Calcatur so viel Feld, als zur 6 Metzen-Aussaat erforderlich ist, bestimmt werden, wobey man außerdeme auch für die Allodial-Oeconomie des Grundherrn das erforderliche Feld nach Maß der Anzahl seiner Unterthanen, und zwar per jeden Unterthan in jeder Calcatur à 4 Metzen gerechnet, antragen könnte.

Ab.361 Durch dieses Mittel wird man nun zu einer schleunigen Agricultur desto sicherer gelangen, als ich mit Zwang dahin dringen würde, daß die wirklich exi-

silința să dovedesc posibilitatea și necesitatea unei puternice întăriri a agriculturii, adăugând că printr-o astfel de întărire a agriculturii nu se va altera cu absolut nimic creșterea vitelor.

Al.357 Să ținem numai seama de faptul că

1. în această țară există o astfel de abundență de pășuni încât majoritatea lor trebuie arendate străinilor;

2. din cele rămase după arendare și după scăderea celor necesare pentru vitele proprii, cel puțin 1/8 din pășuni rămân necosite și că oamenilor nici nu le trece prin minte să facă fân de două ori pe an;

3. există multe regiuni care, nefiind bune pentru pășunat, rămân necultivate din lipsa agriculturii și rămân prin urmare de pârloagă;

4. există în țară un surplus nefolosit de păduri.

Mai trebuie considerat în sfârșit că

5. Din cauza lipsei de locuri de păstrare, se procedează atât de neeconomic cu fânul, încât, ținând seama de această neglijență, se poate socoti cu siguranță cu pierderea unei treimi.

Al.358 Dacă luăm în considerare toate aceste împrejurări, ne vom convinge cu siguranță că agricultura poate fi crescută în această țară nu numai fără nici un dezavantaj pentru creșterea vitelor, ci că pentru aceasta din urmă ar putea spera o îmbunătățire și o înmulțire.

Al.359 Deocamdată vreau să intru aici în amănunte numai în măsura în care terenul folosit de pe acum în acest scop ar putea fi folosit mai bine.

Al.360 Perfect ar fi să ne dorim ca, așa cum se obișnuiește în alte țări, toate terenurile unui sat să fie împărțite exact, și ca apoi stăpânul pământului să dea în folosință perpetuă fiecărui supus atât teren în ogoare și în pășuni câte se cuvin după un *constitutivo specific*. Dar cum acest lucru nu este posibil deocamdată aici din cauza lipsei unei populații suficiente, trebuie numai să tindem să ne apropiem atât cât se poate de o astfel de stare ordonată. Anume, din pământul fiecărui sat (cu excepția regiunii munților înalți) un teren divizat în 3 călcături¹ să fie dedicat perpetuu agriculturii, iar fiecărui țaran nu numai existent, ci și virtual, în funcție de mărimea ogoarelor, să i se atribuie în fiecare călcătură atâta ogor cât este necesar pentru o însămânțare de 6 mierțe, putându-se destina afară de aceasta pentru economia neimpozabilă a stăpânului pământului ogorul necesar pe măsura numărului supușilor săi, și anume pentru fiecare supus din oricare călcătură socotindu-se câte 4 mierțe.

Al.361 În felul acesta se va ajunge cu atât mai sigur și mai repede la agricultură, cu cât aș insista ca țărani care există în realitate și

stirende Bauern und der Grundherr nach der ihnen hier vorgeschriebenen Ausmaaß den dazu gewidmeten Terrain alle Jahre richtig bearbeiten sollen, wobey jedoch zu bemerken, daß es nicht so zu verstehen seye, als wann einem Bauern nicht sollte erlaubt seyn mehr anzubauen, als ihm hier oben vorgeschrieben wird; sondern gleichwie diese Ausmaaß idealiter auch auf jene Bauern geschlagen ist, die da zwar nicht existiren, doch nach Proportion des Grundes existiren könnten, so werden vielmehr jene Bauern und jene Grundherrn, welche über ihre Ausmaaß diesen Ueberrest des Feldes zu bearbeiten sich befließen sollten, zur Aufmunterung der übrigen zu belohnen seyn. Nach Maaß nun als dieser Ackerbau mehr cultiviret und die Population in einem Dorfe etwann merklich wachsen würde, so müßte zugleich die Wirthschaft mit dem Heu in eben dieser Maaß durch Erbauung der nöthigen Behältniße, durch Benutzung der Stoppel- und Brachfelder, durch Erzeugung des Krammets und durch den Gebrauch des Hackerlings etc. mehr und mehr befördert werden, welchemnach der von dem zur Viehzucht gewidmeten, auf obbeschriebene Art zum Ackerbau verwendete Terrain gleichsam ersetzt wird. Damit man aber auch die eigentlich anzutragende Anzahl der Bauern nach der Proportion der Größe jedes Terrains auf jedes Dorf fixiren möge, so wäre ich der Meinung, daß man zum Constitutivo eines Bauern nach jetzigen Umständen inclusive Acker, Wiesen und Weiden 24 Falczen und zur Allodial-Oeconomie des Grundherrn auf jeden Bauern 6 Falczen, folglich *vice versa* auf jede 30 Falczen einen Unterthan antragen könnte; wornach laut einem diesfalls gemachten Ueberschlag nicht nur der Grundherr seine Wirthschaft reichlich betreiben, sondern auch jeder Bauer genugsamen Ackerbau nebst einem hinreichenden Unterhalt für sein Vieh besitzen, zugleich auch sowohl das Urbariale seinem Grundherrn praestiren als das Contributionale seinem Souverain nach dieser Proportion leicht abführen wird können.

Ab.362 Nachdem ich nun die Möglichkeit und die Art, die Agricultur emporzubringen, so viel möglich beschrieben, so entübriget mir noch von der Nothwendigkeit derselben eine Erwähnung zu machen. Die während meiner hiesigen einjährigen Aufenthalt geschöpfte Erfahrnüß hat es bewiesen, was die Verpflegung deren hier verlegten Troupen dem Lande an Vorspann und dem Aerario an Geld gekostet hat, da nemlich die erforderliche Naturalien an Korn und Haaber aus Gallicien geschaffet werden mußten. Ich will die Aerarialunkösten übergehen und nur überlegen laßen, ob die von diesem kleinen Strich Landes blos zu diesem Ende prästirte mehr als 80.000 2spännige Vorspannstäße, woferne sie hinfüro auch gegeben werden sollen, das Landl endlich nicht gänzlich zugrund richten würden.

Ab.363 Ich habe zur Abhülfe dieses so bedenklichen Uebels und zu desto schleunigeren Beförderung des hierländigen Ackerbau (wovon hier und auch anderwärts eine Erwähnung geschehen) meinen unmaaßgebigsten Vorschlag zu einstweiliger Einführung eines Ochsenfuhrwesens dem hierländigen hohen

stăpânul pământului să fie siliți să lucreze cum trebuie, an de an, terenul care li s-a atribuit pe măsura prescrisă aici; dar lucrul acesta nu trebuie înțeles în sensul că i-ar fi interzis unui țaran să însămânțeze mai mult decât i-a fost prescris mai sus, ci, deși această măsură este atribuită *idealiter* și acelor țarani care nu există, dar ar putea să existe în proporție cu terenul, dimpotrivă acei țarani și stăpâni, care, datorită hărniciei lor vor lucra peste măsura lor obligatorie acest surplus de ogor, trebuie răsplătiți pentru stimularea celorlalți. Pe măsură ce s-ar practica mai mult această agricultură și, eventual, populația ar crește notabil într-un sat, s-ar putea favoriza din ce în ce mai mult în aceeași măsură economia familială, prin construirea depozitelor necesare, prin folosirea miriștilor și a câmpurilor înțelenite, prin recoltarea otavei și folosirea șişcei etc. prin care se înlocuiește oarecum terenul dedicat creșterii vitelor folosit în modul descris mai sus pentru agricultură. Dar pentru a se stabili numărul concret al țaranelor propuși proporțional cu mărimea terenului fiecărui sat, aș fi de părere să se atribuie *constitutivo* unui țaran în împrejurările actuale 24 de falce incluzând ogoare, pașiști și pășuni, iar pentru economia neimpozabilă a stăpânului câte 6 falce pentru fiecare țaran, deci *vice-versa* pentru fiecare 30 de falce câte un supus; conform unei evaluări făcute în această problemă, nu numai stăpânul s-ar bucura de o economie îmbelșugată, dar și țaranul ar dispune după această proporție de suficientă agricultură pe lângă întreținerea vitelor sale și să și poată presta cu ușurință atât urbarialele către stăpânul său, cât și contribuțiile către suveranul său.

A1.362 După ce am descris pe cât am putut posibilitatea și modul de ridicare a agriculturii, se cuvine să mai menționez ceva cu privire la necesitatea ei. Experiența câștigată în timpul șederii mele aici de un an a dovedit cât a costat întreținerea trupelor deplasate acestei țări sub formă de podvezi și vistieriei sub formă de bani, căci naturalile necesare în chip de grâu și de ovăz au trebuit să fie aduse din Galiția. Vreau să trec peste costurile vistieriei și să supun doar judecății, dacă cele mai mult de 80 000 zile de podvadă cu câte 2 cai prestate de această mică fâșie de țară, de vor trebui prestate și de acum înainte, nu vor ruina până la urmă definitiv această țărișoară.

A1.363 Pentru înlăturarea acestui rău atât de îngrijorător și pentru accelerarea sprijinirii agriculturii indigene (menționată aici și în altă parte), am înaintat înaltului Comandament general al țării prea nedeterminanta mea propunere de înființare a unui sistem de

Generalcommando eingereicht und in selbigen nicht nur all und jedes berechnet, sondern auch die Vortheile, die andurch dem Aerario und dem Lande zufließen würden, umständlich beschrieben, worauf ich mich in der Hoffnung, daß dieser Vorschlag hoher Orten eingereicht worden seyn dürfte, hiermit nur beziehe und noch immer versichere, daß man ohne diese Hülfe aus dieser kleinen Provinz nicht nur sehr geringen Nutzen schöpfen wird, sondern daß solche vielleicht statt Nutzen zu schaffen, dem Staat (so wie es im Banat geschiet) zur Last fallen dürfte.

Ab.364 Was endlichen annoch von der Agricultur und von der Viehzucht gesagt werden kann, bestehet in folgenden Betrachtungen:

1. daß die Herrschaften sowohl als der Bauer angehalten würden, zur Unterbringung ihrer Früchte gute Scheuern und Dreschböden zu erbauen;

2. daß die Herrschaften gezwungen werden sollen, ordentliche Mayerschaften zu errichten;

3. daß sowohl die Herrschaften vor ihre Mayerschaften als der Bauer für sein Zug- und Melkvieh die erforderliche Stallungen und Schupfen erbauen mögen;

4. daß die ersteren sowohl als auch die Bauerngemeinden die erforderliche Heerdhirten halten sollen;

5. daß, nachdem die Vieh-Stallungen die Sammlung des Dungs nach sich ziehen, man die Herrschaften und die Bauern anhalten solle, denselben auf das Feld hinauszuführen.

Ab.365 Eine nicht wenig wirkende Triebfeder zur Beförderung der Landoeconomie wäre wohl, wenn man mit gutem Exempel dem Landmann vorgehen wollte. Dieses würde geschehen, wenn bey Gelegenheit deren hier etwan einzuführenden k.k.Gestüttereien die dazu erforderliche Landgüter nach der deutschen Art eingerichtet würden. Hiezu könnten auch die ohnedies für beständig und gleichsam zur Ruhe in dieses Land angetragene Officiers vom 2ten Garnisonsregiment kleine Güter und Grundschaften pachten und selbige nach dieser Art einrichten. Man könnte diesfalls besonders bey denen Hülßenfrüchten und Grünzeig durch Anlegung nützlicher Gärten einen Anfang machen.

Viertes Hauptstück

Von der Einführung verschiedener Fabriquen

Ab.366 Man könnte à Conto des Aerarii hierlandes folgende Fabriquen anlegen und sich einen sichern Nutzen versprechen.

Ab.367 **Lederfabrique.** Eine rechtschaffene Lederfabrique wäre hierlandes nicht die unvortheilhafteste. Man weis, daß die ganze Moldau und Wallachey mit

transport cu boi și am calculat acolo nu numai toate cele, ci am și descris amănunțit avantajele de care se va bucura vistieria și țara, după care, în speranța că această propunere va fi fost înaintată la locul suprem, mă refer doar la ea și susțin și în continuare că fără acest ajutor nu numai că nu se va obține din această mică provincie decât un folos foarte redus, ci că, în loc să aducă poate vreun folos, ea ar putea cădea în sarcina statului (cum se întâmplă în Banat).

Al.364 Ceea ce se mai poate spune despre agricultura și creșterea vitelor este cuprins în următoarele considerații:

1. atât stăpânii cât și țărani trebuie ținută să-și construiască pentru conservarea roadelor lor șuri bune și arii de îmblănit;

2. stăpânii să fie siliți să înființeze ferme care să fie organizate cum se cade;

3. atât stăpânii cât și țărani să clădească pentru fermele respectiv pentru vitele lor de tracțiune și de muls grajdurile și șurile necesare;

4. cei dintâi ca și comunitățile țărănești să angajeze ciobanii necesari pentru turmele lor;

5. grajdurile de vite aducând după sine colectarea gunoiului, stăpânii și țărani trebuie să fie obligați să ducă acest gunoi pe câmp.

Al.365 Un stimulent nu mai puțin puternic pentru promovarea economiei rurale s-ar obține, dacă s-ar da țaranului o pildă bună. Aceasta s-ar întâmpla cu ocazia eventualei înființări a unor herghelii î.r., dacă domeniile agrare necesare în acest scop s-ar organiza nemțește. Cu acest țel s-ar putea ca ofițerii din al 2-lea regiment de garnizoană, repartizați oricum definitiv în această țară oarecum pentru odihnă, ar arenda moșii sau terenuri și le-ar întocmi în acest mod. Începutul s-ar putea face în acest caz cu leguminoase și cu verdețuri prin amenajarea de grădini utilitare.

Capitolul al patrulea

Despre înființarea a diferite fabrici

Al.366 În această țară s-ar putea înființa următoarele fabrici *à conto* vistieriei și s-ar putea aștepta un folos sigur.

Al.367 **Fabrică de piele.** O fabrică bine întocmită de piele n-ar fi aici dintre cele mai nerentabile. Se știe că toată Moldova și Valahia nu sunt

derley Fabriquen gar nicht oder sehr schlecht versehen sey, und daß diese Provinzen solche Erfordernuß meistens aus Moscau und Pohlen hohlen müßen, so daß man versichert ist, nicht nur die eigene Producta dieses Districts, sondern auch fremde, besonders Moldauisch und Wallachische rohe Waaren ausgearbeiteter leicht zu verschleißén.

- Ab.368 **Tuchfabriquen.** Die in dem hohen Gebürg vorfindige sehr viele und beste Hutweiden für die Schäfereyen machen mich vermuthen, daß hierort eine ordinaire und Mitteltuchfabrique gut reusiren, und das erforderliche Tuch nicht nur für die Innwohners, sondern allenfalls auch für das Militare in Gallicien zu verschaffen klecken dürfte. Die jezige Unwirthschaft mit der Wolle und die thunliche Vermehrung der Hutweiden, folglich auch der Schäfereyen geben hiezu die beste Hoffnung. Die vornehmste Gegend zu Anlegung sothaner Tuchfabriquen wäre das Thal des Moldaflußes in der Gegend von Kumpilung.
- Ab.369 **Leinwandfabrique.** Das hiesige Clima, die Natur des Erdreichs und deren Wäbern, dann die vorhandene schönsten Wießen geben zu vermuthen, daß hierlandes eine Leinwandfabrique so gut als in Schlesien gerathen soll. Es wäre diesfalls sogleich eine Probe anzustellen, wo sodann, wenn die Sache reusiren sollte, wegen Veräußerung umsoweniger ein Anstand seyn wird, als in der Moldau, Wallachey, ja selbst bis in die Turkey derley Erfordernuß dermalen meistens aus Schlesien hergeholet wird.
- Ab.370 **Pottasche, Salniter¹, Glaßhütten, Ziegel- und Kalchbrennerey.** Außer hier berührten 3 Hauptfabriquen könnten in Ansehung des über die nöthige Proportion und im unnützen Ueberfluß vorhandenen Holzes noch einige andere Fabriquen mit namhaften Nutzen privative für das Aerarium errichtet werden, als da sind: Pottaschenbrennerey, Salnitersiederey, Glaßhütten, Ziegel- und Kalchbrennerey.
- Ab.371 Die Pottasche müßte zwar zuerst wohl überlegt werden, ob eine Verführung derselben von hier bis Jaroslaw² und von da auf dem San und respective Weixelfluß³ bis nach Danzig, gleichwie solches aus Podolien geschieht, mit Vortheil und Nutzen angebracht werden könnte.
- Ab.372 Wegen der Möglichkeit der Erzeugung eines genugsamen Salniters wurde ich von dem Officier der Artillerie versichert, der diesfalls zur Untersuchung der Gegenden in Gallicien commandiret worden und auch den hiesigen salnitrosen Terrain an verschiedenen Orten schon untersucht hat.
- Ab.373 Die Glaßhütten sind umso vortheilhafter, als die ganze Wallachey und Moldau sich dermalen meistens aus Pohlen oder gar von Venedig mit Glaß versiehet, und man ihnen ein solches von hieraus viel wohlfeiler verschaffen könnte, zumalen allhier an dem hiezu erforderlichen Materiali nicht fehlt.
- Ab.374 Die Ziegel- und Kalchbrennerey ist zu Erbauung verschiedener Wirthschafts- und Bequemlichkeitsgebäuden für diesen District selbst ohnedies

prevăzute deloc sau prea puțin cu astfel de fabrici și că aceste provincii trebuie să-și procure aceste produse de la Moscova sau din Polonia, așa că putem fi siguri că vom plasa ușor nu numai produsele proprii ale acestui district, ci și mărfurile brute din Moldova și Valahia mai prelucrate.

- Al.368 **Fabrici de postav.** Pășunile foarte numeroase și excelente pentru oierit care se găsesc în munții înalți mă fac să bănuiesc că aici o fabrică de postav ordinar și mijlociu ar reuși și că nu numai postavul necesar pentru locuitorii ei, ci și, eventual, cel pentru militarii din Galiția ar putea găsi plasament. Actuala proastă gospodărire a lânii și realizabilă întindere a pășunilor, deci și a oieritului, dau în această privință mari speranțe. Regiunea preferabilă pentru amplasarea unor astfel de fabrici de postav ar fi valea râului Moldova, în regiunea Câmpulungului.
- Al.369 **Fabrică de pânză.** Clima de aici, natura solului și a apelor, apoi splendidele pajiști mă fac să bănuiesc că aici o fabrică de pânză ar reuși tot atât de bine ca și în Silezia. Ar trebui făcută o încercare în această privință și apoi, dacă treaba ar reuși, s-ar ivi cu atât mai puțin dificultăți cu plasarea, căci în prezent în Moldova, în Valahia și chiar până în Turcia, acest produs se aduce de obicei din Silezia.
- Al.370 **Potasă, silitră¹, sticlării, cuptoare de cărămizi și de var.** În afara celor 3 fabrici principale amintite, s-ar mai putea construi, având în vedere lemnul existent în măsură mai mult decât necesară și într-un belșug nefolosit, încă câteva alte fabrici, care ar aduce foloase notabile în particular pentru vistierie, precum ar fi: prăjitorii de potasă, fierbători de silitră, fabrici de sticlă, cuptoare de cărămidă și de var.
- Al.371 Potasa ar trebui mai întâi judecată cu grijă, dacă transportul ei de aici până la Iaroslav² și de acolo pe San și respectiv pe Vistula³ până la Danzig, așa cum se aduce ea din Podolia, s-ar putea executa în mod avantajos și cu folos.
- Al.372 Cu privire la posibilitatea producerii unei silitre de calitate suficient de bună am primit asigurări (pozitive) din partea unui ofițer de artilerie, care fusese trimis în legătură cu această problemă să cerceteze regiuni din Galiția și a cercetat anterior diferite terenuri cu conținut de silitră de aici.
- Al.373 Fabricile de sticlă sunt cu atât mai avantajoase, cu cât toată Valahia și Moldova se aprovizionează în prezent de obicei cu sticlă din Polonia sau chiar din Veneția și că aceasta ar putea fi livrată de aici cu mult mai ieftin, deoarece aici nu se duce lipsă de niciunul din materialele necesare.
- Al.374 Cuptoarele de cărămizi și var sunt oricum necesare pentru ridicarea diferitelor construcții gospodărești și pentru confort din însuși acest

erforderlich; inzwischen aber könnte von diesen mit der Zeit auch in die Moldau und insbesondere nach Chotim ein Nahmhaftes veräußert werden.

Ab.375 **Verschiedene Holzfabriken.** In übrigen müßte man auch die sonstige Holzfabriken, als: verschiedene Brettermühlen, Schindel-, Latten-, Fäßer-, Wannen-, Zober-⁴, Bienenstöcke- und derley Holzgeschirrfabriken bestmöglichst befördern und von selbigen, gleichwie auch von Bauholz mittels der Flößung auf dem Pruth und Szyreth an denen Gränzen *Depositaria* formiren, wobey man von dem häufigen Verschleiß deßelben umsomehr versichert seyn kann, als alle diese Gegenstände sowohl denen Türken zu Chotim als auch denen jenseitigen Moldauern unentbehrlich sind, weilen derley *Producta* theils aus Mangel des Holzes, theils wegen Unwissenheit der dortigen Innwohners daselbst nicht erzeugt werden.

Ab.376 Es muß hier nicht fremde fallen, daß ich so viele, die Wälder zugrund richtende Fabriken in Vorschlag bringe. Man erinnere sich nur des in diesem District vorfindigen unnützen Ueberflusses an Holz, und daß man auf die Ausrottung deßelben zum Behufe der Population und der Agriculture billig fürdenken müße; wobey sich von selbst versteht, daß man den eigentlich sobenannter Bukowiner Wald und alle jene Wälder, die theils zu militairischen Absichten, theils zur Nothdurft deren Innwohners oder endlich auf Absicht deren etwann anzutragenden Bergwerken und Salinen erforderlich seyn dörfen, verschonen würde.

Fünftes Hauptstück

Die Beförderung des *Commerci* betreffend,
in welchem Hauptstück zugleich auch wegen
der Siebenburger

Communications-strasen Erwähnung geschieht

Ab.377 Da mir eine nicht unthunliche Sache zu seyn scheint, die Flüße Dniester, Pruth und Szyreth navigable zu machen, so wird es in diesem Fall darauf ankommen, daß man mittels einer treffenden *Commerce-Tractat* die Pforte dahin vermöge, daß uns gestattet werden solle, wenn nicht weiter, wenigstens auf dem Dniester bis Bender und auf dem Pruth und Szyreth bis in die Donau und respective bis nach Galacz frey zu handeln. Sollte aber auch dieser Vorschlag nicht für sich gehen können, so giebt der jezige, auf der Achse betriebene Handel genugsame Gelegenheit an Handen, selbigen zum Nutzen unsers Souverains zu verbeßern.

Ab.378 Gleichwie nun aus dem Vorhergehenden zu ersehen ist, was für eigene Landesfabricata und welche rohen Producten, als: Hönig, Wachß, Käse etc. von

district; cu timpul aceste produse ar putea fi vândute și în Moldova și, îndeosebi, la Hotin.

Al.375 **Diferite fabrici de lemn.** De altfel ar trebui promovate pe cât se poate și alte fabrici pentru produse din lemn, ca mori de scânduri, fabrici de șindrilă, șipci, butoaie, căzi, ciubere⁴, stupi și tot felul de tacâmuri din lemn și să se înființeze prin plutărit pe Prut și pe Siret la graniță *depositaria* de acestea și de lemnărie de construcție, unde se poate fi cu atât mai sigur de frecvența vânzării lor, cu cât toate aceste obiecte sunt indispensabile turcilor de la Hotin, ca și moldovenilor de dincolo, căci aceste produse nu se fabrică acolo, parte din lipsă de lemn, parte din neștiința locuitorilor de acolo.

Al.376 Nu trebuie să surprindă că propun aici atâtea fabrici care distrug pădurile. Să ne amintim numai de belșugul nefolositor de lemn care se găsește în acest district și că trebuie să ne gândim la defrișarea lor în favoarea populației și a agriculturii, înțelegându-se de la sine că se va cruța așa-zisa pădure bucovineană și toate acele păduri de care va fi nevoie în parte în scopuri militare, în parte pentru nevoile locuitorilor și în sfârșit în vederea unor mine și saline, care se vor propune cândva.

Capitolul al cincilea

Privitor la promovarea *comercii*,
capitol în care se amintește
în același timp și de
drumurile de comunicare cu Transilvania

Al.377 Deoarece a face râurile Nistru, Prut și Siret navigabile nu mi se pare imposibil, realizarea va depinde în acest caz dacă se va putea obține printr-un *Commerce-Tractat* convenabil cu Poarta permisiunea de a face negoț liber pe Nistru până la Bender, iar pe Prut și pe Siret până la Dunăre, respectiv la Galați. Chiar dacă această propunere nu va fi acceptată ca atare, negoțul actual practicat pe osie ne oferă destule ocazii pentru a-l îmbunătăți în folosul suveranului nostru.

Al.378 Deși din cele de mai sus rezultă ce fel de fabricate indigene și ce produse brute ca: miere, ceară, brânză etc. se exportă direct de

hieraus ohnmittelbar veräußert und welche Waaren theils aus der Turkey, theils aus Sachsen, Schlesien etc. in oder durch diesen Bukowiner District commerciret zu werden pflegen, so entübriget mir noch anzuzeigen, wie allenfalls der ausländische Handel denen Fremden zum Theil aus der Hand gespielet und an uns gezogen, dann wie das Commerce deren innländischen und sonstig erbländischen Producten hierorts erleichtert werden könnte.

Ab.379 Die Gegenstände des ausländischen Handels bestehen bekanntermaßen meistentheils in feinen Tüchern, verschiedenen Seiden- und Wollzeugen, Gold- und Silberdreßen, in feiner Leinwand, Kupfer und Eisen, dann in sogenannten kurzen Waaren etc., welch alles als ohnentbehrliche Waaren dermalen theils von Leipzig, Frankfurth, Danzig, theils von Venedig in die Moldau und Wallachay und respective nach Constantinopel verschafft werden müßen.

Ab.380 Nun ergibt sich die Frage, ob man derley Waaren, besonders wenn einmal die Communication mit Siebenbürgen eröffnet seyn wird, aus denen Erblanden und *in specie* von Wien nicht wohlfeiler verschaffen könnte, als selbe dermalen aus entfernteren Ländern zu stehen komme. Man könnte allenfalls, um in der Sache etwas Verlässigeres sagen zu können, die jezo bestehenden Preise derley Waaren zwischen 2 verschiedenen Städten, als z.E. zwischen Bistritz und Lemberg, gegen einander halten, wo nemlich in der ersteren lauter Wiener, in der letzteren meistens Danziger und Leipziger Waaren verkauft werden. Sicher ist es, daß laut Aussaage solcher Leute, denen die Preise verschiedener Sorten, als: Tücher, Hüthe, Häute, Zeuge etc. in einem sowohl als andern dieser Orten aus längerer Erfahrnüß bekannt sind, man zu Bistritz die mehresten derley Gegenstände merklich wohlfeiler als zu Lemberg haben könne. Diese 2 Oerter sind nun gegen den Bukowiner District gewißermaßen in gleicher Entfernung, sodaß, wenn in diesem District ein Ort zum Hauptdepot gewählt werden wollte, die weiteren Frachtkosten bis an diesen Ort von beyden oberührten Orten zimmlichermaßen auf eines ausfallen, folglich nach dieser Proportion die Wiener Waaren immer wohlfeiler als die Danziger und Leipziger hierorts zu stehen kommen dürften. Es verdiente hierbey noch überlegt zu werden, ob es nicht etwa thunlicher und nützlicher wäre, den Handel von Wienn gegen Siebenbürgen längst der Donau so nach aufwärts der Theis, endlich aufwärts der Marosch bis ohnweit Carlsbourg einzuleiten und die Waaren sodann auf der Achse (wenn die angetragene Siebenbürger Communicationsstrase schon zu Stand gekommen sein wird) in den Bukowiner District zu befördern.

Ab.381 Hier dürfte sich wohl am besten schicken, von der Herstellung dieser neu zu errichtenden Siebenbürger Strasen eine Erwähnung zu machen. Bekanntermaßen sind hiezu 2 Pässe, nemlich der Burgoer und der Rodnauer in Vorschlag¹. Ich habe beyde diese Pässe in Augenschein genommen und die sehr grose Beschwerlichkeiten des einen sowohl als des anderen eingesehen.

aici și ce mărfuri provenite parte din Turcia, parte din Saxonia, Silezia etc. obișnuiesc să fie comercializate în sau prin districtul Bucovinei, mai rămâne să arăt cum se poate lua din mâna străinilor și atrage spre noi o parte din comerț și apoi cum se poate înlesni aici comerțul cu produsele sale indigene și cu cele ale celorlalte țări ereditare.

- AI.379 Obiectele comerțului extern constau, precum se știe, mai ales din stofe fine, diferite țesături din mătase și lână, trese de aur și de argint, pânzeturi fine, aramă și fier, apoi felurite mărunțișuri, care trebuiau transportate toate ca mărfuri indispensabile parte de la Leipzig, Frankfurt și Danzig, parte de la Veneția în Moldova și Valahia respectiv la Constantinopole.
- AI.380 Acum se naște întrebarea dacă, odată ce va fi deschisă comunicația cu Transilvania, astfel de mărfuri nu vor putea fi procurate din țările ereditare, și *in specie* de la Viena, mai ieftin decât cele obținute odinioară din țări mai depărtate. Eventual, pentru a putea spune ceva de încredere în această privință, s-ar putea compara prețurile actuale ale acelorași mărfuri între 2 orașe diferite, ca de exemplu între Bistrița și Lemberg, unde în cel dintâi se vând mai ales mărfuri ce provin exclusiv din Viena, în cel din urmă mai ales mărfuri din Danzig și din Leipzig. Sigur este că, în conformitate cu declarațiile acelor oameni, cărora le sunt cunoscute din experiență mai îndelungată prețurile diferitelor sorturi de postavuri, pălării, piei, pânzeturi etc. atât în unul cât și în celălalt loc, cele mai multe obiecte de acest fel se pot căpăta la Bistrița apreciabil mai ieftin decât la Lemberg. Aceste 2 localități sunt față de districtul Bucovinei oarecum la aceeași distanță, încât, dacă am alege o localitate din acest district drept depozit principal, costurile transportului mărfurilor până la această localitate de la amândouă orașele mai sus amintite ar ieși destul de apropiate și prin urmare, conform cu această proporție, mărfurile vieneze ar trebui să fie întotdeauna mai ieftine decât cele de la Danzig și Leipzig. Merită să ne gândim în legătură cu aceasta, dacă nu ar fi încă mai profitabil de a dirija comerțul de la Viena către Transilvania în lungul Dunării, apoi pe Tisa în sus, în sfârșit amonte pe Mureș până nu departe de Alba Iulia și apoi să transportăm mărfurile pe osie (atunci când drumul de comunicare cu Transilvania va fi de acum în stare de funcționare) în districtul Bucovinei.
- AI.381 Aici ar fi locul cel mai potrivit să amintim de construcția acestui nou drum transilvănean care urmează să fie construit. Se știe că au fost propuse în acest scop două trecători, cea de la Bârgău și cea de la Rodna¹. Eu am vizitat amândouă trecătorile și am constatat marile dificultăți ale amândorura.

- Ab.382 Die allererste und zwar unerzwingliche derley Beschwerlichkeit ist, daß man eine beständige und jahrein jahraus dauernde Communication von darummen nicht errichten kann, weilen einige in der Strecke von Kapukodrului bis Kukuracza und respectu Burgo vorfindige Flüße und Bäche mit standhaften Brucken sich nicht werden bezwingen laßen. Die Moldava, Moldavitza, Putna, goldene Bistricza, Dorna, Teczna impuczita und der im Burgo-scher Thal fließende Tichabach schwellen bey Zerschmelzung des Schnees und bey jedem anhaltenden Regenwetter dergestalten an, daß sie sich nebst unbeschreiblicher Rapidität sehr breit ergiesen und gleichsam ganze Thäler inundiren. Man kann sich auch vorstellen, was für Bäume und Steiner selbe aus dem hohen Gebirg herabwälzen mögen, daß man also ganz verläßlich schliesen könne, daß derley Hindernüße, außer wenn man die Natur bezwingen wollte, sich gar nicht heben laßen. Blätten² oder sonstige Fahrzeuge laßen sich daselbst wegen der Rapidität eben auch nicht wohl anbringen, und ob man zwar mit sehr grosen Unkosten es dahin bringen kann, daß man diese Wäßer nicht so oft, als es dermalen geschiehet, pasiren müße, so ist es dennoch ihnen gänzlich auszuweichen, eine bloße Unmöglichkeit.
- Ab.383 All dieses vorausgesetzt, folgeret sich, daß, nachdem man diese zu errichtende Communication vor beständig offen zu erhalten nicht imstande ist, sie dennoch auf Absicht der Beförderung des Commercii in so weit hergestellt werden solle, daß: 1. die Wandernde bey gutem Wetter ohne Anstand reißen können, 2. daß selbe bey üblem Wetter und bey Anschwellung deren Wäßern allerorten bequeme Unterkunft und die erforderlichen Lebensmittel finden sollen.
- Ab.384 Soviel als das erste, nemlich die bey gutem Wetter ohnunterbrochene Reißen des Wanderers, betrifft, verstehet sich von selbst, daß die Strasen dergestalt zugerichtet werden müßten, daß sie, wenn auch beschwerlich, aller Orten fahrbar seyn sollen. Meines Orts wollte ich mich in der Auswahl und Leitung derselben nach denen daselbst dermalen befindlichen Playen richten, ohne auf die Ausweichung deren gar oft zu paßiren habenden Bächen (auser wo es mit wenig Kosten geschehen könnte) eine Rücksicht zu haben.
- Ab.385 Ein Fahrweg bis inclusive Bosserita³ bestehet allschon und kann bey kleinen Wäßern ohne Anstand practiciret werden.
- Ab.386 Die Play zwischen Bosserita und Jacobeny und der daselbst beschwerliche Berg ist durch Ausbreitung und Ausgleichung des Weegs, durch Brücken über den Putnabach und über die Moräste und an manchen Orten durch Einschnitte gangbar zu machen.
- Ab.387 Zwischen Jacobeny und Dorna kommet die sogenannte Strimptura⁴ oder enge Fußsteig längst dem Ufer der goldenen Bistricza durch Einschnitt des Bergs zu erbreitteren.
- Ab.388 Dem Berg oder dem Dorf Dorna könnte ausgewichen werden, wenn über die goldene Bistricza weiter oberhalb eine Brücke angebracht würde, welches

- AI.382 Prima și invincibilă dificultate constă în faptul că o comunicare constantă și durabilă în tot cursul anilor nu se poate realiza, deoarece câteva râuri și pâraie care se găsesc pe unele porțiuni, de la Capu Codrului până la Cucureasa și respectiv Bârgău, nu vor putea fi biruite prin poduri stabile. Moldova, Moldovița, Putna, Bistrița aurie, Dorna, Teșna împuțită și pârâul Tiha, care curge pe valea Bârgăului, se umflă atât de puternic la topirea zăpezilor și la fiecare ploaie de durată încât se revarsă foarte larg cu o rapiditate de nedescris și inundă așa-zicând văi întregi. Ne și putem închipui ce copaci și ce pietroaie pot rostogoli ele din munții înalți, așa încât se poate trage cu încredere concluzia că astfel de obstacole nu se pot înlătura decât dacă am vrea să înfrângem natura. Bacuri² sau altfel de vehicule nu prea pot fi folosite nici ele aici din cauza rapidității (apelor) și deși se poate obține cu cheltuială foarte mare ca trecerile peste aceste ape să nu trebuiască să fie atât de dese, cum se întâmplă acum, este totuși absolut imposibil să le eviți cu desăvârșire.
- AI.383 Admițând toate acestea, urmează că, deoarece nu vom fi în stare să menținem această comunicare plănuită permanent deschisă, ea va trebui totuși construită în vederea promovării comerțului în așa măsură ca: 1. călătorii să se poată deplasa pe vreme bună fără greutate; 2. ca pe vreme rea și la umflarea apelor, aceștia să găsească peste tot adăposturi comode și alimentele necesare.
- AI.384 În ceea ce privește prima condiție, și anume deplasarea neîntreruptă a călătorului pe vreme bună, se înțelege de la sine că drumurile trebuie să fie astfel dispuse, încât să fie carosabile peste tot, fie chiar cu greutate. Din punctul meu de vedere m-aș lăsa condus în alegerea și dirijarea parcursului după plaiurile existente acolo în trecut, fără a ține seama de evitarea traversării prea dese a pâraielor (afară de cazul că este posibilă cu cheltuială redusă).
- AI.385 Un drum carosabil există de pe acum până la Pojorâta³ și poate fi folosit fără dificultate când apele sunt joase.
- AI.386 Plaiul dintre Pojorâta și Iacobeni și muntele dificil de acolo poate fi făcut circulabil prin lărgirea și netezirea drumului, prin poduri peste pârâul Putna și peste mlaștini și, în unele locuri, prin tăieturi.
- AI.387 Între Iacobeni și Dorna urmează așa-numita Strâmtură⁴ sau cărare îngustă în lungul malului Bistriței aurii, care trebuie lărgită prin tăierea muntelui.
- AI.388 Muntele de deasupra satului Dorna ar putea fi evitat, dacă în susul Bistriței aurii s-ar construi un pod, ceea ce nu mi se pare imposibil

mir nicht unthunlich zu seyn scheint, weilen auch anjezo über diesen Fluß ein solider Fußsteig, worüber auch zu Pferd gegangen werden kann, existiret.

Ab.389 In der Strecke zwischen dem Dorf Dorna bis zum Einfluß der Tetschna impuczita in dem Dornabach ist dieser letztere Bach 2mal, und zwar bey trockenem Wetter, leicht zu paßiren; übrigens aber ist der sonstige Terrain in dieser Strecke fast aller Orten gleich, wonach man nur die vorfindige Moräste mit Brucken versehen und nur in der Gegend Kantaremi⁵ den Weeg durch Einschnitt erbreitern müßte.

Ab.390 Endlich von dem Punct, wo der Tetschna impuczita- und respective Koszna- in Dornabach einfließet, wäre zu decidiren, ob man sich rechts gegen Rodnauer oder links gegen Burgoer Paß wenden solle. Was mich anbelangt, wäre ich für den Rodnauer Paß von darummen mehr geneigt, weilen die daselben Playen bis nach gedachtem Rodna in fast fahrbaren Stand allschon gesetzt worden sind, und daher der Rodnauer Paß ungleich wenigere Kosten erfordern dürfte, als wenn man den Borgoer Paß fürwählen wollte, woselbst die öftere Paßirung des Dorna- und des Tichabaches nebst vielen Schwierigkeiten neue und viele Kösten verursachen mögte. Zu diesem kommet, daß die Uebersteigung des Mogura⁶ Kaluluy und des Cimbroya in der Beschwerlichkeit den Paluda- und Kukuraczaberg nicht viel nachgiebt; folglich vermeinte ich, daß die, wenn auch etwas leichtere Uebersteigung der ersteren Berge einen gar zu beträchtlichen Unterschied an Beköstigung von rechtswegen nicht sollte verdienen. Hierzu könnte annoch als Bewegursach zum Vorzug des Rodnauer Paßes angegeben werden, daß in Anbetracht des Siebenbürgischen Commercii gleichgültig seyn solle, sich des einen oder des anderen Paßes zu bedienen, nachdem nemlich der etwann aus 4 Meilen bestehende Umweeg, den der Rodnauer Paß gegen Bistricz verursacht, im wesentlichen umsoweniger bedeuten soll, als er in Gegentheil um eben so vieles das Commerce gegen Hungarn zu erleichtern scheint.

Ab.391 Inzwischen erachte ich diesen Gegenstand von so einer Wichtigkeit zu seyn, daß ich mich in der Sache zu decidiren nicht unterstehe, sondern vielmehr der Meinung bin, daß ein solches durch eine ordentliche Commißion, wozu vorzüglich Gallicische, Moldausche und Siebenbürgische Handels- und Bauernleute zurath gezogen werden sollen, genau untersucht und decidiret zu werden verdiene.

Ab.392 Man möge nun einen oder den anderen Paß herzustellen sich entschließen, so will ich noch von der Art, wie man die diesfällige Arbeit zustande bringen könne, eine Erwähnung machen.

Ab.393 Meiner Einsicht nach kann dieses Werk auf zweyfache Art, nemlich durch die militarische Hände des dermalen hierenden verlegten 2ten Garnisonsregiments, oder durch die allgemeine Kräften des ganzen Districts zustand gebracht werden. Die erste belangend, wäre überflüssig, daß ich mich in eine

deoarece și acum peste acest râu există o punte solidă, peste care se poate merge și călare.

- Al.389 Pe porțiunea dintre satul Dorna până la vărsarea Teșnei împuțite în pârâul Dorna, acest din urmă pârâu poate fi trecut cu ușurință și anume pe vreme uscată; de altfel restul terenului pe această porțiune este peste tot aproape egal, motiv pentru care trebuie prevăzute cu poduri numai mlaștinile existente și numai în regiunea Cândrenilor⁵ drumul trebuie lărgit prin tăietură.
- Al.390 În sfârșit, începând cu punctul unde Teșna împuțită și, respectiv, pârâul Coșna se varsă în pârâul Dorna, ar trebui să se hotărască dacă urmează să ne îndreptăm la dreapta, spre trecătoarea Rodnei, sau la stânga, spre trecătoarea Bârgăului. Întrucât mă privește, aș înclina mai mult spre trecătoarea Rodnei fiindcă acolo plaiurile au fost puse de pe acum într-o stare aproape carosabilă până la Rodna, cum se intenționează, și de aceea trecătoarea Rodnei ar costa incomparabil mai puțin decât dacă am alege trecătoarea Bârgăului, unde trecerea repetată peste pâraiele Dorna și Tiha ar provoca, pe lângă multe dificultăți și noi și multe costuri. Se mai adaugă faptul că încălecarea munților Măgura⁶ Calului și Cimbria nu prezintă dificultăți mult mai reduse decât aceea a munților Paluda și Cucureasa; de aceea, credeam că încălecarea ceva mai ușoară a primilor munți n-ar trebui să merite să fie considerată pe drept o diferență prea apreciabilă în costuri. Aici aș putea oferi încă un argument în favoarea trecătorii Rodnei, și anume că din punctul de vedere al comerțului cu Transilvania ar trebui să fie indiferent dacă se folosește o trecătoare sau alta, considerând că ocolul constând din circa 4 mile pe care-l cauzează trecătoarea Rodnei față de Bistrița, înseamnă în esență cu atât mai puțin, cu cât, dimpotrivă, ușurează cu tot atât comerțul cu Ungaria.
- Al.391 Între timp cred că această problemă are o importanță atât de mare, încât nu îndrăznesc să mă hotărâsc în această privință, ci cred mai degrabă că ea merită să fie cercetată amănunțit și decisă de o comisie constituită formal, în care să se ceară de preferință sfatul negustorilor și țăranilor galițieni, moldoveni și transilvăneni.
- Al.392 Oricare trecătoare s-ar hotărî să se aleagă, mai vreau să vorbesc despre modul în care s-ar putea executa această lucrare.
- Al.393 După părerea mea, această lucrare poate fi dusă la bun sfârșit în două moduri și anume prin mâinile militare ale celui de-al 2-lea regiment de garnizoană deplasat acum aici sau cu puterile generale ale întregului district. Cât privește primul

größere Detaille einlaßen solle, indem ohnedies bekannt ist, wie man sich bey solchen militairischen Arbeiten zu benehmen pflge. Sollte man aber die zweyte Art fürwählen, so müßte dabey zum Grund vorausgesetzt werden, daß der Landmann von der vielen Vorspann, die er zu der Zufuhr der Naturalien so häufig bis jezo zu praestiren hatte, und von allen sonstigen Arbeiten befreyet werden müßte. Wenn der in diesem Werk auch an anderem Ort schon berührte Vorschlag zu einem Interimal- Fuhrwesen begnehmiget würde, so könnte solcher diese Hindernüß heben.

- Ab.394 Nun wieder auf die Sache zu kommen, wenn nemlich die Herstellung der Communication mit Siebenbürgen durch allgemeine Kräften dieses Districts unternommen werden wollte, bin ich der Meinung, daß man einen Waagen per 30 Familien und einen Handlanger per 10 Familien ausschreiben und zu dieser Arbeit anwenden könnte, welches aus dem District bey nahe 400 Waagen und 1200 Handlangers, ohne daß es der Bauer sonderlich spühre, wird verschaffen.
- Ab.395 Dieses Quantum könnte, solange als die Arbeit dauert, alle Monat abgelöset werden, während welcher Arbeitszeit die Leute mit Brod, und das Vieh mit Heu oder Weide erhalten werden müsten.
- Ab.396 Hier wird vorausgesetzt, daß man eine proportionirte Anzahl von Weeg-Bauens verständigen Leuten, nebst allerhand erforderlichen Utensilien anher geschaffet haben würde. Diese Arbeiter und Wägen müßen in soviel Theile (und zwar jeder Theil unter Direction eines besonderen Ingenieurs) abgetheilet werden, als man einsehen wird, daß sich die Arbeitsleute nicht selbst im Weege stehen, sondern ein jeder deren ganz verläßlich angewendet werden könne. Zu jeder derley Abtheilung wäre außerdem ein Officier und soviel Unterofficiers oder geschickte Soldaten zur Betreibung der Arbeit anzustellen, und jedem Unterofficier oder Soldaten insbesondere eine andere Aufsicht aufzutragen, damit alles in bester Ordnung verrichtet werden möge. Inngleichen wäre erforderlich, zu jeder solchen Abtheilung einen Edelmann anzustellen, der sich als Commissarius wegen accurater Anzahl der Wägen und Arbeitsleute, wegen ihrer Subsistenz, wegen Aufrechterhaltung der Ordnung und des Friedens zwischen denen Bauern, dann wegen der zur rechten Zeit zu beschehende Ablösung des Arbeiters, besonders aber, daß kein Arbeiter während der Arbeitszeit entweichen möge, bekümmern solle.
- Ab.397 Dieses ist, was in Betreff der Zurichtung dieser Strase *generaliter* anzumerken für diensam erachtete; in größere Detaille mich diesfalls einzulaßen, hätte dieses ohnehin wider meinen Willen schon groß angewachsene Werk nur noch mehr vergrößeret.
- Ab.398 Während nun als man an der Errichtung mehrmal erwähnter Communicationsstrase arbeiten wird, so wird zugleich erforderlich seyn, am Fus eines jedweden hohen Berges etwelche Bauern (um denen

mod, ar fi superfluu să intru mai mult în amănunte, fiind oricum cunoscut, cum se procedează în astfel de întreprinderi militare. Dacă s-ar alege însă a doua modalitate, trebuie făcută presupunerea de bază că țăranul va fi eliberat de numeroasele podvezi pe care trebuie să le presteze acum de atâtea ori și de toate celelalte lucrări de acest fel. Dacă s-ar aproba propunerea unui sistem interimar de transport făcută în alt loc în prezenta lucrare, atunci s-ar putea înlătura această piedică.

- Al.394 Pentru a reveni la problemă, dacă stabilirea comunicației cu Transilvania ar trebui să se întreprindă cu forțele generale ale acestui district, sunt de părere că s-ar putea prevedea o căruță la 30 de familii și un salahor la 10 familii care ar putea fi folosiți pentru această muncă, ceea ce ar însemna recrutarea din district a aproape 400 de care și 1 200 de salahori, fără ca țăranul s-o simtă deosebit de mult.
- Al.395 Această cantitate ar trebui rotită la fiecare lună atât timp cât durează lucrarea, iar în răstimpul lucrării oamenii ar trebui să fie întreținuți cu pâine, iar vitele cu fân sau la pășunat.
- Al.396 Aici se presupune că se va fi adus un număr proporțional de oameni pricepuți la construirea drumurilor împreună cu tot felul de ustensilii necesare. Acești lucrători și carele trebuie împărțite în atâtea părți (și anume sub conducerea unui alt inginer), câte se vor considera necesare ca lucrătorii să nu stea unul în calea celuilalt, ci fiecare dintre ei să poată fi folosit cu toată încrederea. Pe lângă fiecare echipă dintre acestea să fie repartizați, în afară de aceștia, un ofițer și atâția subofițeri și solaiți îndemânatici pentru stimularea muncii, iar fiecărui subofițer și mai ales fiecărui soldat să i se atribuie o supraveghere separată, pentru ca totul să decurgă în cea mai perfectă ordine. De asemenea, s-ar cere să se repartizeze pe lângă fiecare astfel de echipă un nobil, care, în calitate de comisar, să se preocupe de numărul corect de care și de lucrători, de subsistența lor, de menținerea ordinii și a păcii între țărani, apoi de înlocuirea la timp a lucrătorilor, dar mai ales ca nici un lucrător să nu plece în timpul lucrului.
- Al.397 Acestea sunt lucrurile pe care consider că este de folos să le menționez în legătură cu construirea unui drum *generaliter*. A intra în încă mai multe detalii în această problemă ar fi lungit încă mai mult prezenta lucrare, care a crescut și așa prea mare împotriva voinței mele.
- Al.398 În timpul cât se va lucra la construirea drumului de comunicație menționat în mai multe rânduri, va fi în același timp necesar să se așeze la poalele fiecărui munte înalt câțiva țărani

Wanderers nach Erfordernuß mit Vorspann gegen baare Bezahlung auszu-
helfen) anzusiedeln.

Ab.399 Was endlich den andern Punct anbelangt, daß nemlich der Wanderer zur
Zeit der anschwellenden Wässern die erforderliche Unterkunft und hinlängliche
Lebensmitteln aller Orten finden solle, kommet hauptsächlich darauf an,
daß man die beeden Ufer der Flüße und Bäche nach Maas, als man glauben
kann, daß selbe den Wanderer in seinem Reißen aufhalten könnten, mit guten
Wirthshäusern versehen solle. Die in dem Kumpilunger Thal von mir projec-
tirte Tuchfabriquen werden dieses umsomehr befördern, als sie mehr Men-
schen, folglich mehrere Habitationen, endlich auch mehreren Bedacht zur
Erzeugung deren erforderlichen Lebensbedürfnüße nach sich ziehen werden.

Ab.400 Ich komme nun wiederum auf den Gegenstand des Commerci, welches
aus und durch diesen Bukoviner District an die theils anstoßende, theils auch
entlegnere fremde Staaten zum weit gröseren Nutzen der Oesterreichischen
Monarchie erleichteret werden könnte. Ich will diesfalls meine Meinung, in
so weit, als mir meine diesfällige geringe Einsicht erlauben wird, aufrichtig
darstellen, die Beurtheilung hievon denenjenigen überlassen, denen diesfall
weder an Gelehrsamkeit noch an der Erfahrnüß fehlet.

Ab.401 Vor allem gedenke ich, daß in Anbetracht, daß wir mit einem in aller-
hand Arten von Handeln freyen Nachbarn zu thun haben, und in Anbe-
tracht des Viehhandels, welcher zwischen dem Innwohner des Bukoviner
Districts und denen Moldauern stets wird bestehen müssen, man hierorts die
sonstige Mautverfaßung modificiren müßte.

Ab.402 Ein solches könnte nun folgendermaßen geschehen:

1. Alle hierländige und auch sonst erbländische Producte, welche aus oder
durch diesen Bukoviner District in die Türkische Lande verführet werden,
sollen von allen Mauteinrichtungen frey belassen werden.

2. Die zum hierländigen, auch sonstig erbländigen Consummo her-
einbringende Türkisch und Moldauische Waaren, so in unsern Erblän-
dern nicht erzeugt werden und theils uns, theils unsern Nachbarn
unentbehrlich sind, sollen nicht, wie bis dato, 10 pro Cento, sondern
nur 6 pro Cento Consummo zahlen, um den Handelsmann (welcher
durch die bisherige so erhöhte und wegen der allzu strengen Untersu-
chung deren diesseitigen Mautbeamten ihm desto unerträglichere
Mautabnahmen unsere Staaten umzugehen und sich schon merklich
gegen Pohlen, allwo er viel leichter behandelt wird, zu wenden ange-
fangen hat) wiederum an uns zu gewöhnen, welches ganz sicher gesche-
hen wird, wenn er einen Nachlaß von 4 pro Cento ersehen soll. Der
hier anscheinende Schaden wird dem Aerario durch das ungleich häu-
figere Consummo Zahlen, reichlich ersetzt, und gleichwie andurch die
orientalische Fabricata in Pohlen fehlen werden, so wird man noch den

(pentru a-l ajuta la nevoie pe călător cu cai de olac contra unei plăți în bani peșin).

- AI.399 În ceea ce privește celălalt punct, și anume ca în timpul apelor umflate călătorul să găsească în orice loc adăpostul necesar și alimente îndestulătoare, depinde în principal dacă amândouă malurile râurilor și pâraielor vor fi înzestrate, pe măsura în care se va crede că-și va întrerupe călătorul călătoria, cu hanuri bune. Fabricile de postav proiectate de mine în valea Câmpulungului vor sprijini cu atât mai mult această măsură, cu cât ele vor aduce cu sine mai mulți oameni, deci mai multe locuințe și, în sfârșit, mai multă atenție acordată necesităților traiului.
- AI.400 Revin din nou la problema comerțului care ar putea fi ușurat din și prin acest district al Bucovinei cu statele străine în parte limitrofe, în parte mai depărtate, în folosul mult sporit al monarhiei austriece. În această chestiune vreau să-mi exprim sincer părerea în măsura în care mi-o permite slaba mea pricepere în materie, dar să las aprecierea ei în seama acelora, cărora nu le lipsesc în această privință nici cunoștințele nici experiența.
- AI.401 În primul rând, cred că, având în vedere că avem de-a face cu un vecin liber să facă tot soiul de negoț și având în vedere negoțul cu vite care va trebui să existe mereu între locuitorii districtului bucovinean și moldoveni, ar trebui modificat aici sistemul vamal din alte părți.
- AI.402 Aceasta s-ar putea face în modul următor:
1. Toate produsele acestei țări, ca și ale altor țări ereditare care se transportă din sau prin acest district al Bucovinei în țările turcești să fie scutite de orice taxe vamale.
 2. Pentru mărfurile turcești și moldovenești, care nu sunt produse în țările noastre ereditare și sunt importate pentru consum în această țară și în alte țări ereditare, fiind considerate indispensabile în parte nouă, în parte vecinilor noștri, să nu se plătească, ca până acum, 10 *pro cento*, ci numai 6 *pro cento* taxă de consum, pentru ca negustorul (eare din cauza taxelor vamale prea ridicate și a cercetării prea riguroase a vameșilor din partea noastră, încearcă să ocolească, din cauza impunerilor vamale cu atât mai insuportabile, statele noastre, începând să se îndrepte notabil către Polonia, unde este tratat cu mai multă blândețe) să se obișnuiască iarăși cu noi, ceea ce se va întâmpla cu siguranță, dacă va constata o reducere de 4 *pro cento*. Paguba aparentă suferită în felul acesta de vistierie va fi compensată din belșug prin plata incomparabil mai frecventă a vămii pe marfa de consum, precum și datorită faptului că fabricatele orientale vor lipsi de aceea în Polonia,

Vortheil gewinnen, daß die Pohlen gleichsam gezwungen werden, solche bey uns zu suchen, wobey sie nebst orientalischen vermuthlich auch unsere Producten kaufen würden.

3. Jene fremde Producten, die auch in unsern Ländern erzeiget werden, sind zum Consummo gänzlich zu verbieten.

4. Von obbemeldtem Consummo Zoll jedoch soll das Moldauische mageres Vieh gänzlich befreyet werden, damit selbes zu dieseitiger Weide um so wohlfeiler angeschaffet werden könne.

Ab.403 Ohne diese Vorsicht dürfte der dieseitige Viehhandel einen starken Abbruch leiden, da wir dasjenige, was wir als Vieh zum Ersatz der nicht hinlänglichen einheimischen Propagation durch den Viehhandel aus der Moldau zu nehmen pflegten, von uns abwendeten und andurch verursachten, daß in diesem District viele Wiesen ohne allen Nutzen stehen müßten.

Ab.404 Das Aerarium lauffet hiebey keine Gefahr, indeme das hier fettgewordene Vieh mit größerem Profit weiter und in fremde Länder veräußert werden könne, wo man solches alsdann bey dem Essito nach Schlesien desto höher wird taxiren können.

5. Daß endlich alle sowohl aus der Turkey, Moldau und Wallachey nach Pohlen, Schlesien, Sachsen und Preußen, als auch aus obberührten Ländern in die Turkey, Moldau und Wallachey durch diesen District oder durch Gallicien per Transito durchpaßirende fremde Waaren, jene zwar, die auch in unsern Landen erzeugt werden, mit empfindlicher, jene hingegen, die in unseren Landen nicht erzeugt werden, mit einer sehr mäßigen Gebühr belegt werden sollen.

Ab.405 Dieser Antrag zur Modification der bisherigen Maut-Einrichtung erfordert aber vorzüglich solche Vorkehrungen, daß versichert seyn sollte, daß die fremden Negocianten ihre Erfordernüße, welche sie sonst aus fremden Landen geholet haben, ganz sicher und wohlfeiler, dann in ebenso guter, wo nicht beßerer Qualität bei uns bekommen sollen.

Ab.406 Wegen der Möglichkeit der Anschaffung um einen wohlfeileren Preis habe mich von Anfang dieses Hauptstückes allschon geäußert; was die Qualität hingegen anbelangt, sind unsere Fabriken theils schon so vollkommen, als sie immer in einem Lande seyn können, theils laßet sich von selben, wo noch etwann Mängel wären, das Beste hoffen.

Ab.407 Schließlichen will ich noch von einem zum Depot schicksamen Ort Erwähnung machen. Die Stadt Suczava scheint mir zu diesen Absichten am gelegtesten zu seyn. Man siehet aus vorhandenen Ruderibus auch jezo noch, und die Tradition bekräftiget solches, daß daselbst eine große Handelschaft vormals gewesen sey. Diese wollte ich zur Haupt-Niederlag destiniren und zu größerer Bequemlichkeit der Handelsleute aus denen ohnehin in den Ruderibus häufig vorhandenen Materialien große Gewölber und zum Theil auch Wohnungen errichten.

iar noi vom mai câștiga avantajul că polonezii vor fi astfel obligați să le caute la noi, cu care ocazie vor cumpăra probabil pe lângă cele orientale și dintr-ale noastre.

3. Acele produse străine care se fabrică și la noi trebuie complet interzise la consum.

4. Vitele slabe moldovenești să fie însă scutite integral de vama pe consum amintită mai sus, pentru ca să fie procurate cu atât mai ieftin și păscute pe pășunile noastre.

AI.403 Fără această măsură de precauție, negoțul cu vite din partea noastră va suferi o puternică scădere, căci vitele pe care obișnuiam să le importăm prin negoț din Moldova, pentru a înlocui înmulțirea lor insuficientă indigenă, vor fi abătute din spre noi și din această cauză în acest district multe pășuni vor rămâne fără nici un folos.

AI.404 Vistieria însă nu va fi nicidecum primejduită, căci vitele îngrășate aici vor putea fi vândute mai departe cu un profit sporit în țări străine, cu care ocazie ele vor putea fi taxate mai mult la ieșirea în Silezia.

5. Ca, în sfârșit, dintre mărfurile străine din Turcia, Moldova și Valahia care tranzitează prin acest district și prin Galiția spre Polonia, Silezia, Saxonia și Prusia, precum și din țările sus-menționate spre Turcia, Moldova și Valahia, cele produse și în țările noastre să fie impuse la dări usturătoare, acelea însă care nu sunt produse în țările noastre unor dări foarte moderate.

AI.405 Această propunere de modificare a instituțiilor vamale pretinde totuși măsuri preliminare pentru a fi siguri că negustorii străini își vor putea căpăta la noi sigur și mai ieftin, dar și de calitate tot atât de bună, ba chiar mai bună, mărfurile cerute de ei, pe care și le procuraseră altfel din alte țări străine.

AI.406 Cât privește posibilitatea obținerii unui preț mai redus, m-am exprimat la începutul acestui capitol; ce privește însă calitatea, fabricile noastre sunt în parte tot atât de perfecte, cât ar putea fi în orice altă țară, în parte se pot spera îmbunătățiri, acolo unde mai există eventual lipsuri.

AI.407 În sfârșit vreau să menționez ceva în privința unei localități potrivite pentru depozitare. În scopula acesta orașul Suceava mi se pare cel mai nimerit. Din ruinele existente încă acum, și tradiția o confirmă, se vede că aici a fost odinioară o numeroasă negustorime. Acestui oraș voiam să-i acord destinația unui depozit principal și să construiesc pentru comoditatea negustorilor din materialele adeseori prezente în ruine mari bolți și, în parte, locuințe.

Ab.408 Die einer solchen Handelstadt gebührende Privilegia sind ohnedies bekannt, alß daß es nöthig sey, solche hier anzuführen. Nur will ich noch anmerken, daß daselbst auch 2 Jahrmärkte oder sogenannte Meßen eingeführet werden sollen.

Ab.409 Hier kann auch von denen sogenannten Otacky⁷ eine Erwähnung geschehen. Vor Zeiten ware nemlich der Gebrauch, daß an den äusersten Gränzen der Moldau gegen Pohlen sogenannte Otacky gehalten wurden. Dieses war eine Art von Pferdemarkten, wozu sehr viele Moldauische und Wallachische, meistens aber Türkische und Tartarische Stuttereyen getrieben wurden, und wozu außer denen Pferdhandlers auch verschiedene orientalische Kaufleute mit verschiedenen Waaren sich einzufinden pflegten. Es kommt nun darauf an, daß man die Continuirung dieses Gebrauchs genehmigen und publiciren solle, um uns auch ins künftige die diesfällige Vortheile zu verschaffen. Diese Vortheile bestehen im Folgenden:

1. daß man an Remontierung nahmhafte Summen gewinnen wird, da es sicher ist, daß zu der Zeit, als diese Otacky in Gebrauch waren, man ein Pferd, welches jezo pro 12 und 15 Dukaten bezahlet werden muß, damals à 6, höchstens 7 Dukaten hat erkaufen können. Es ist imgleichen

2. ein nicht geringer Vortheil die grose Zehrung des Durchzugs deren fremden Kaufleuten. Nicht minder

3. die Transito-Gebühr. Endlichen

4. Die Heranziehung deren orientalischen Kaufleuten und die Abwendung derenselben von der Handlung nach Pohlen.

Ab.410 Dieses ist nun, was ich in Betreff des Commercii überhaupt und insbesondre über die Modification der Verfaßung deßelben anzumerken hätte. Nun soll ich noch einen Gegenstand, welcher dem Commercio am mehresten im Wege stehet, berühren. Dieser Gegenstand ist die Anstellung der Contumaz-Cordons. Alle Vorschläge, wenn sie noch so grose Hoffnung eines florisanten Handels geben sollen, fruchten nichts, insolange als man mit der Contumace nur etwas mehreren Zwang den Handelsmann wird erleiden laßen. Was mich anbelangt, wäre ich der unmasgebigsten Meinung, daß man die darauf verwendende grose Unkosten zum Theil ersparen könnte. Die ohne hin so grose Entfernung von Constantinopel, welche beynahe ebensoviel als eine Quarantine in dem Anherowandern ausmachtet, dann die weitere Betrachtung, daß einestheils die etwann inficirte Menschen unterwegs sterben müssen, andertheils daß, wenn sie während ihrer Reiße andere anstecketen, der Ruf hievon alsobald zu uns kommen möchte, endlich daß durch eine solche Reiße sich auch die Waaren genugsam ventiliren und reinigen; alle diese Betrachtungen, sage ich (besonders aber auch das so glückliche Beyspiel deren Pohlen, welche mit den Türken ohne alle Contumace einen zimmlich grosen Handel treiben und so lange schon getrieben haben,

- AI.408 Privilegiile ce se cuvin unui astfel de oraș comercial sunt oricum prea cunoscute, pentru ca să fie nevoie să le enumăr aici. Vreau numai să mai remarc aici că ar trebui introduse 2 târguri anuale, așa numitele târguri de mostre.
- AI.409 Aici se pot aminti și așa-numitele otace⁷. Anume, pe vremuri era obiceiul să se țină la granițele extreme ale Moldovei către Polonia așa-numitele otace. Acestea erau un fel de târguri de cai, spre care se mânau foarte multe iepe moldovenești și valahe, dar mai ales turcești și tătarăști, și la care, în afara negustorilor de cai, obișnuiau să participe și diferiți negustori orientali cu felurite mărfuri. Depinde acum dacă se aprobă continuarea acestui obicei și i se va face publicitate, dacă vor crea și în viitor avantajele cuvenite. Aceste avantaje constau din următoarele:
1. Se pot câștiga sume notabile prin remontă, căci este sigur că pe vremea când se foloseau aceste otace, un cal, pentru care trebuie să plătești astăzi între 12 și 15 ducați, putea să fie cumpărat atunci cu 6, cel mult 7 ducați. De asemenea
 2. consumul mare al negustorilor străini la trecere prezintă un avantaj demn de luat în seamă. Nu mai puțin
 3. taxa de tranzit. În sfârșit
 4. atragerea comercianților orientali și abaterea acestora de la comerțul cu Polonia.
- AI.410 Acestea sunt cele ce doream să remarc cu privire la negoț în general și în particular la starea sa. Acum vreau să mai ating un subiect care stă cel mai mult în calea comerțului. Acest subiect este instalarea cordonului sanitar. Orice propunere, oricât de mari ar fi speranțele într-un comerț înfloritor pe care le trezește, nu va duce la nimic, cât timp se va mări constrângerea aplicată negustorului prin controlul sanitar. În ceea ce mă privește aș fi de modesta părere că marile cheltuieli care trebuie făcute în acest scop se pot economisi în parte. Oricum distanța mare de la Constantinopole, care contează aproape tot atât cât o carantină a călătorilor veniți de acolo încoace, apoi considerația următoare că, pe de o parte oamenii eventual infectați vor muri pe drum și că, în caz că vor infecta în timpul călătoriei pe alții, zvonul despre aceasta va sosi repede la noi și, în sfârșit, că în cursul unei astfel de călătorii mărfurile se ventilează și se curăță îndeajuns; toate aceste considerații, spun eu (îndeosebi însă exemplul fericit al Poloniei, care practică și a practicat demult un negoț destul de important cu turcii fără nici un control sanitar, fără să fi fost cândva infectată din

ohne daß sie wegen solchem Handel jemals inficirt worden wären) sind so viele Bewegursachen zu aller möglichster Mitigirung der Contumace-Verfaßung, und scheint, daß bey diesen Umständen zur nöthigen Vorsicht der Sanität hinlänglich wäre, wenn man in der Moldau und Wallachey, und zwar in der Gegend Bender und hinter Bukarest gute Kundschafters, die uns, sobald als sich die Pest herwärts der Donau verspühren ließe, allsogleich hievon benachrichtigen sollen, ein für allemal halten wollte, damit man nach erhaltenem derley Bericht diesorts den sonst nur auf Militair-Absichten gezogenen Cordon ohnverzüglich zu verstärkern und die Haupt-Paßagen *interimliler* mit dem Militair-Directorio und nöthigen Chyrurgis, dann sonstigen Individuis zu versehen, auch überhaupt alle möglichste Praecautioenen fordersamst fürzukehren imstande seyn solle.

Ab.411 Es giebt noch eine andere Ursach, die da den Sanitätscordon in diesem Lande fast unnütze machet. Diese ist die hiesige in einer Strecke von ohngefähr 17 Meilen dergestalt offene Gränze, daß man sie nichts anderst als durch eine Mauer oder einen unersteiglichen Graben von diesfälligen Praevaticationen verwahren könnte. Eine noch so dicht aneinanderhangende Kette von Soldaten-Wachten wird einen Bösewicht nicht verhindern, in vorhandenen Wäldern Schleich- und Umwege zu finden.

Ab.412 Alles, was in diesem Hauptstück von Beförderung des Commercii hervorgebracht, sind Gegenstände, die sich in kurzen Worten nicht beschreiben laßen und überhaupt einen Mann von Metier erfordern, der alles und jedes *in separato* und in Vergleich eines mit den anderen zu ponderiren, die Geschicklichkeit und Uebung haben solle.

Sechstes Hauptstück

Betrachtungen über die in diesem Lande einzuführen mögliche Cameralgüter, Fiscalitäten und einige Regalien

Ab.413 **Fiscalien und zu errichtende Cameralgüter.** Wenn es von allerhöchsten Orten anbefohlen würde, die Rechtmäßigkeit der Besizung verschiedener Gütter zu produciren, so dürften deren viele dem Fisco zufallen. Besonders möchte dieses die Geistlichkeit betreffen, welche unter verschiedenen Vorwänden der Allmosen, geistlicher Bestrafung, Gebether und Lithurgie-Stiftungen etc. sowohl von denen Fürsten als von denen Particulairs manche Gütter, besonders aber in dem Gebürge an sich zu ziehen gewust haben. Meiner Meinung nach könnte bei der Klostergeistlichkeit füglich alles fis-

cauza acestui comerț) sunt tot atâtea argumente în favoarea tuturor împlinzirilor posibile ale structurii controlului sanitar și se pare că, în aceste împrejurări, ar fi suficientă luarea unor măsuri de precauție sanitare, plasând permanent în Moldova și Valahia, și anume în regiunea Benderului și dincolo de București buni informatori, care ne-ar înștiința îndată ce s-ar face simțită ciuma dincoace de Dunăre, pentru ca, după primirea unui astfel de mesaj să se întărească imediat aici Cordonul instaurat altfel numai cu scopuri militare și să se prevadă trecerile principale *intermaliter* cu o conducere militară și cu chirurgii necesari, precum și cu alți indivizi și să fim în stare să luăm în general în primul rând toate precauțiunile posibile.

- Al.411 Mai există și altă cauză care face aproape inutil cordonul sanitar în această țară. Aceasta este granița de aici pe o porțiune de aproximativ 17 mile, deci deschisă, care n-ar putea fi ferită de încălcări în alt fel, decât printr-un zid sau un șanț de neescaladat. Un lanț oricât de des de soldați-paznici nu va împiedica pe un răufăcător să găsească în pădurile existente poteci ascunse sau ocolite.
- Al.412 Tot ce am pus în evidență în prezentul capitol în favoarea comerțului sunt subiecte care nu se pot descrie în puține cuvinte și pretind în general un om de meserie, care să aibă îndemânarea și exercițiul de a cântări fiecare lucru *in separato* și în comparație unul cu altul.

Capitolul al șaselea

Considerații asupra posibilității
introducerii în această țară
a unor moșii camerale,
a unor fiscalități și a câtorva regalii

- Al.413 **Fiscalii și înființarea unor moșii camerale.** Dacă s-ar ordona la cel mai înalt nivel să se dovedească legalitatea posesiunii diferitelor moșii, multe dintre ele ar reveni fiscalului. Aceasta s-ar întâmpla mai ales clerului, care a știut să-și atragă sub diferite pretexte, al carității, al pedepselor spirituale, al unor danii pentru slujbe și liturghii, atât din partea principelui, cât și a unor particulari, numeroase moșii, îndeosebi la munte. După părerea mea în cazul clerului mănăstiresc toate veniturile pe care le-au

calisch angesehen werden, was selbe über erste Fundation an Einkünften besitzen.

- Ab.414 Man könnte sie ohne Bedenken *ad primum numerum fundationis* herabsetzen und ihnen nach ihrer eigentlichen Nothdurft so viele Güter zutheilen, die übrigen aber fiscalisch machen; oder man könnte nach Beispiel von Rußland die Klöster gänzlich auf Pensionen versetzen.
- Ab.415 Dieses, obzwar etwas härter scheinende Verfahren gegen die Klostergeistlichkeit wird bey dem Pöbel keinen schädlichen Eindruck machen, dann so viel als selbiger denen Popen zugethan ist, so viel haßet solcher die Klostergeistlichen. Die Hauptursache hievon ist das von letzteren gegen ihre Unterthanen jederzeit härtere Verfahren. Man müßte nur dabey die Popen nicht nur verschonen, sondern selbe durch allerhand Gnadenbezeugungen zu distinguiren suchen.
- Ab.416 Es wäre außerdies sowohl aus politischen als auch aus Oeconomical-Absichten zu trachten, jene grose Bojars, die dahier begütert sind und stets zu Jaßi wohnen, sich vom Halse zu schaffen und ihre nachmals in Dominien formirte Güter theils nach draußiger Art, andern zum Beyspiel, einzurichten, theils selbe zu Gestüttereien für die Chevauxlegers und Houßaren, wie ich diesfalls an das hierländige Generalcommando den Vorschlag einmal schon gemacht habe, anzuwenden.
- Ab.417 Man könnte benannte Bojars zum Verkauf ihrer Güter am leichtesten bewegen, wann man sie, wie billig, zwingen sollte, einen Theil des Jahres in diesem District wohnen zu müßen.
- Ab.418 **Mögliche Bergwerke.** In Ansehung der Regalien habe mich anderwärts allschon erklärt; hie kommet nur noch wegen Bergwerken so viel zu erinnern, daß das hohe Gebürg allerdings verdiene commissionaliter untersucht zu werden, wo sodann, wenn man, wie zu hoffen, einer reichen Ausbeude versichert würde, ein abgesondertes Departement in *Montanisticis* auch in diesem District errichtet werden müste.
- Ab.419 **Salinen.** Die bey dem Städtl Wichnicze und sonst vorfindige Salzbrunnen könnten zu Cocturen zugerichtet werden, womit man wenigstens in etwas den Passiv-Salzhandel von Okna abwenden wird können.
- Ab.420 **Wegmauthen.** Endlich sind auch die zu errichtende Wegmauthen als ein Regale zu betrachten. Diese sind aber nur bey denen Ueberfahren über die Flüße, woselbst die Fahrzeuge ab Aerario angeschaffet und erhalten werden, zur Abnahme anzutragen.

B e s c h l u ß

- Ab.421 Dieses ist nun dasjenige, was ich auf Absicht verschiedener Gegenstände in Betreff des Bukoviner Districtes in Betrachtung gezogen, und worüber ich

- obținut după prima lor înființare ar trebui să fie considerate corect drept fiscale.
- AI.414 Mănăstirile ar putea fi reduse fără ezitare, *ad primum numerum foundationis* și să li se atribuie atâtea bunuri câte corespund propriilor lor nevoi, iar celelalte să devină bunuri fiscale; sau să se acorde mănăstirilor, după exemplul Rusiei, un statut integral de pensionari.
- AI.415 Acest procedeu, aparent ceva mai dur, împotriva clerului mănăstiresc, nu va face o impresie rea asupra norodului, căci pe cât este de dedicat acesta popilor, pe atât urăște clerul mănăstiresc. Cauza principală a acestei atitudini este rezultatul comportării permanent mai dure a acestuia din urmă față de supușii săi. Cu această ocazie, popii nu trebuie numai cruțați, ci trebuie să fie distinși prin tot felul de favoruri.
- AI.416 Afară de aceasta ar trebui să se tindă, atât din puncte de vedere politice, cât și economice, să se scape de acei mari boieri, care au moșii pe partea aceasta, dar locuiesc permanent la Iași, iar pe urmă moștiile lor grupate în domenii să fie întocmite în modul folosit în străinătate ca de pildă pentru alții sau să fie folosite în parte ca herghelii pentru chevaux-legers și husari, cum am și propus odată Comandamentului general al țării.
- AI.417 Boierii amintiți mai sus ar putea fi convinși cel mai ușor să-și vândă moștiile, dacă ar fi constrânși, cum ar fi drept, să locuiască o parte a anului în acest district.
- AI.418 **Mine posibile.** Cu privire la regalii, m-am explicat mai înainte în altă parte; aici trebuie să amintesc atât doar despre mine, și anume că munții înalți merită să fie examinați de către comisii și apoi, dacă am fi siguri că ne putem aștepta la un randament bogat, să se înființeze și în acest district un departament separat de *montanisticis*.
- AI.419 **Saline.** Fântânile sărate, aflătoare lângă orașelul Vijnița și în alte părți, ar putea fi amenajate drept fierbători, evitându-se astfel, cel puțin în parte, comerțul deficitar de sare de la Ocna.
- AI.420 **Vămi pe drumuri.** În sfârșit și vămile care s-ar putea instala pe drumuri pot fi considerate a fi regalii. Acestea ar putea fi propuse pentru încasări doar la trecerile peste râuri, unde bacurile sunt achiziționate și întreținute de vistierie.

Încheiere

- AI.421 Acestea sunt diferitele probleme pe care le-am luat în considerare cu privire la districtul Bucovina, îndrăznind să supun părerile

meine gefaßte Meinung einer mehreren Einsicht meiner Obern hiemit zu unterlegen mich unterfangen habe.

Ab.422 Es ist mir mein Vornehmen größer, als ich geglaubet hätte, gerathen; wie groß aber würde solches geworden seyn, wenn ich mir hätte beyfallen laßen, jedwede Materie haarklein zu detailliren.

Ab.423 Sollte inzwischen meine Bemühung einer weiteren gnädigsten Ueberlegung würdig erachtet werden, so werde ich mich bemühen, die hier gewißermaasen nur kaum berührte Vorschläge mit mehreren und ausführlichen Gründen zu beweisen.

Ab.424 Meine Absicht ware überhaupt eine General-Idee von dieser Provinz zu verfaßen, zugleich aber anzuzeigen, wie man die bisherige despotische Regierung, ohne von der vorherigen Gewohnheit gänzlich abzuweichen, in eine monarchische verwandeln könnte.

pe care mi le-am făcut despre ele examenului suplimentar al superiorilor mei.

A1.422 Întreprinderea mea a ieșit mai mare decât crezusem, dar cât de mare ar fi devenit dacă mi-ar fi trecut prin minte să tratez fiecare materie din fir a păr.

A1.423 Dacă efortul meu va fi considerat demn de o considerare prea binevoitoare ulterioară, îmi voi da toată silința să sprijin propunerile mele abia schițate aici prin argumente amănunțite.

A1.424 Intenția mea a fost să formulez o mare idee generală despre această provincie, dar să și arăt cum s-ar putea transforma guvernarea despotică de mai înainte, fără a devia cu desăvârșire de la obișnuința anterioară, într-una monarhică.

REGISTER
DEREN IN DER VORHERGEHENDEN
BESCHREIBUNG DES BUKOWINER
DISTRICTS ABGEHANDELTEN MATERIEEN

Seite

1. THEIL

VON DEM EHEINIGEN ZUSTAND VERSCHIEDENER
GEGENSTÄNDE DIESES BUKOWINER DISTRICTS

Erstes Hauptstück

Geographische Beschreibung des Bukoviner Districts.	32
1. Aus was für Theilen des Moldauischen Fürstenthums dieser District formiret worden sey	32
2. Länge und Breite des Bukoviner Districts	32
3. Inhalt der Fläche an Quadratmeilen und Verhältniß der Ebenen gegen die Gebirgsgegend des Districts	32
4. Localität	34
5. Mit welchen Ländern solcher angränzet	34
6. Spezialbeschreibung der Gränze	34
7. Betrachtung über diese Gränze	38
8. In diesem District vorfindige Flüße und Bäche	42
9. Das Clima	42

Zweytes Hauptstück

Oeconomische Beschreibung des Bukoviner Districts	44
1. Beschaffenheit des Terrains nach der Verschiedenheit der Gegenden	44
2. Producta nach Maaß der Cultivirung	44
3. Producta der Viehzucht	46
4. Producta der Wäldern und hochgebürgichten Gegend	48

Drittes Hauptstück

Beschreibung der in dem Bukoviner District - vorfindigen Bevölkerung	50
1. Vorfindige Städte	50
2. Vorfindige Marktflecke	52
3. Anzahl der Dörfer	52
4. Die vorhandene Bevölkerung ist der vorfindigen Größe des Terrains nicht angemessen	56

**REGISTRUL
MATERIILOR TRATATE
ÎN DESCRIEREA DE MAI SUS
A DISTRICTULUI BUCOVINEI**

	Pag.
PARTEA ÎNTÂI	
DESPRE STAREA TRECUTĂ A DIFERITELOR ELEMENTE ALE ACESTUI DISTRICT AL BUCOVINEI	
Capitolul întâi	
Descrierea geografică a districtului Bucovinei	33
1. Din ce părți ale principatului Moldovei s-a format acest district	33
2. Lungimea și lățimea districtului Bucovinei	33
3. Aria în mile pătrate și raportul dintre aria de șes și cea muntoasă a districtului	33
4. Amplasarea	35
5. Cu ce țări se învecinează	35
6. Descrierea specială a graniței	35
7. Considerații cu privire la această graniță.....	39
8. Râurile și pâraiele aflătoare în acest district.....	43
9. Clima.....	43
Capitolul al doilea	
Descrierea economică a districtului Bucovinei	45
1. Natura terenului în funcție de diversitatea regiunilor.....	45
2. Produsele terenului pe măsura cultivării	45
3. Produse ale creșterii vitelor	47
4. Produsele pădurilor și ale regiunilor cu munți înalți.....	49
Capitolul al treilea	
Descrierea populației prezente în acest district al Bucovinei	51
1. Orașe existente	51
2. Târguri existente.....	53
3. Numărul satelor	53
4. Populația existentă nu corespunde mărimii constatate a terenului	57

Viertes Hauptstück

Beschreibung des Genie und Eigenschaften der Nation 56

Fünftes Hauptstück

Beschreibung der Industrie der Nation 60

1. Dermalige Industrie in der Agricultur..... 60
 2. Dermalige Industrie in der Viehzucht 62
 3. Dermalige Industrie in Fabriquen 64
 4. Dermalige Industrie in Activ-Comercio 64
 5. Dermalige Industrie des Passiv-Commerce..... 66

Sechstes Hauptstück

Beschreibung der vorigen Regierungsform 70

1. Administrationspersonale..... 70
 • 2. Policywesen 72
 3. Justizadministration 74
 4. Geistlicher Stand und Jurisdiction 76
 5. Das Tribut..... 78
 6. Verschiedene Regalia und Cameralia 84
 7. Das bisherige Urbariale 90
 8. Landesgebräuchliche Einkünften
 des geistlichen und des Edelstandes 92

ANHANG

**Betrachtungen über die Unbequemlichkeiten, welchen das Militare
 gleich bey Einrükung wegen der Unvollkommenheit**

der Landeseinrichtung in diesem District ausgesetzt ware 92

1. Schlechtes Unterkommen des Militaris 92
 2. Wenige Nahrungsmittel 94
 3. Beschwerlichkeit der Verpflegung 96

II THEIL

**VORSCHLAG ZU EINER NEUEN REGIERUNGSFORM,
 WELCHER SICH ZU DEM JEZIGEN ZUSTAND
 DES DISTRICTS AM BESTEN SCHICKET**

Erstes Hauptstück

Von der diesem Lande angemessensten

Regirungsform überhaupt 100

Capitolul al patrulea	
Descrierea geniului și a însușirilor națiunii	57

Capitolul al cincilea	
Descrierea activității productive a națiunii	61
1. Prezenta activitate productivă în agricultură.....	61
2. Prezenta activitate productivă în creșterea vitelor.....	63
3. Prezenta activitate industrială	65
4. Prezenta activitate comercială de export.....	65
5. Prezenta activitate comercială de import.....	67

Capitolul al șaselea	
Descrierea formei guvernamentale precedente	71
1. Personalul administrativ	71
2. Serviciile obștești	73
3. Administrarea justiției	75
4. Starea clericală și jurisdicția	77
5. Tributul.....	79
6. Diferitele regalia și cameralia	85
7. Urbarialele de până acum	91
8. Venituri tradiționale	
ale clerului și nobilimii.....	93

ANEXĂ

Considerații asupra incomodităților cărora le-au fost expuși în acest district chiar la ocupație militară din cauza imperfecțiunii instituțiilor țării	93
1. Proasta cantonare a militarilor	93
2. Puține alimente.....	95
3. Dificultatea aprovizionării.....	97

PARTEA A DOUA

PROPUNEREA UNEI NOI FORME DE GUVERNARE CARE SE POTRIVEȘTE CEL MAI BINE CU STAREA PREZENTĂ A DISTRICTULUI

Capitolul întâi	
Despre cea mai potrivită formă de guvernare pentru această țară în general	101

1. Die bisherige Wirthschaftsverfaßung und das Genie dieser Nation ist gegen andere kays. Erbländer und gegen andere derley Völker zu sehr unterschieden, folglich kann auch die Regierungsform <i>quoad Oeconomica</i> der draußigen, wenigstens anfänglich, nicht gänzlich ähnlich seyn	100
2. Die neue Regierungsform müßte also <i>quoad Oeconomica nur corrigendo</i> fürgehen	102
3. <i>Quoad Politica</i> müste hingegen eine ganz neue Regierungsform eingeführet werden.....	102
4. Die militärische ist mehr als die civilische Regierung diesem District angemessen.....	104

Zweytes Hauptstück

Von der militairischen Regierungsform *in specie*, die man diesem District am mehresten angemessen zu seyn erachtet.....

1. Benennung und Eintheilung dieses Districts	106
2. Eintheilung der Landesstellen	106
3. Constitutivum des Generalats-Conseils als der obersten Landesstelle	106
4. Constitutivum eines Standamts als einer unteren Landesstelle	108
5. Magistral-, Juden- und Bauerngericht	108
6. Gradation der Instanzen	110

Drittes Hauptstück

Von der Praxi dieser Regierungsform, die *Publica* und die Gerichtsordnung betreffend.....

1. Obliegenheiten des Generalats-Conseil und deren Standesämter in Genere	112
2. Forderiste Obliegenheit des Conseils in Berichtigung der Huldigung.....	112
3. Obliegenheiten des Generalats Conseil <i>in specie</i> , und zwar <i>in Judicialibus</i>	116
4. Obliegenheiten des Generalats-Conseil in Policywesen	118
5. Obliegenheiten des Generalats-Conseil <i>in Oeconomicis</i> , und zwar in der jezo gleich vorzunehmenden <i>Agricultur</i>	122
6. Obliegenheiten des Generalats-Conseil, die Waldungen betreffend	124

1. Structura economică de până acum și geniul acestei națiuni diferă prea mult de acelea ale celorlalte țări imperiale ereditare și de alte astfel de popoare, prin urmare și forma de guvernare, cel puțin <i>quoad oeconomica</i> nu trebuie să fie cu totul identică celei din afară, cel puțin la început	101
2. Noua formă de guvernare ar trebui să procedeze deci <i>quoad oeconomica</i> numai <i>corrigeno</i>	103
3. <i>Quoad politica</i> ar trebui să se introducă dimpotrivă o formă de guvernare cu desăvârșire nouă	103
4. Guvernarea militară este mai potrivită acestui district decât cea civilă.....	105

Capitolul al doilea

Despre forma de guvernare militară *in specie*, considerată drept cea mai potrivită acestui district

1. Denumirea și împărțirea acestui district	107
2. Repartizarea autorităților guvernamentale	107
3. Compoziția Consiliului Generalatului ca autoritate guvernamentală supremă a țării	107
4. Compoziția unui Oficiu cantonal ca autoritate guvernamentală subordonată.....	109
5. Judecătoriile magistratelor, ale evreilor și ale țărănilor	109
6. Gradația instanțelor	111

Capitolul al treilea

Despre practica acestei forme de guvernare

în domeniul public și al ordinii judiciare

1. Obligațiile Consiliului Generalatului și ale Oficiilor cantonale în general.....	113
2. Obligațiile primare ale Consiliului în legătură cu organizarea Omagiului	113
3. Obligațiile Consiliului Generalatului <i>in specie</i> și anume <i>in judicialibus</i>	117
4. Obligațiile Consiliului Generalatului în domeniul serviciilor obștești	
5. Obligațiile Consiliului Generalatului <i>in oeconomicis</i> , și anume în agricultură, de care trebuie să se ocupe imediat.....	119
6. Obligațiile Consiliului Generalatului cu privire la păduri	125

Viertes Hauptstück

Vorläufige Betrachtungen zur Ausmaaß

des einstweiligen Contributionalis 126

1. Die erforderliche, zugleich hierlands
thunliche Conscription 126
2. Ausmaaß der Urbarii 130

Fünftes Hauptstück

Von der Ausmaaß der Contribution 134

1. Man solle sich in der Ausmaaß der Contribution nach der
vorhin in der Moldau üblich gewesten Methode richten 134
2. Contribution des Bauernstands à 8 fl. per Familie 136
3. Contribution der Städte, und zwar der Kaufleute à 24
und respective 8 fl. Kopfgeld,
der Handwerker à 5 fl. Kopfgeld,
der Juden à 10 fl. Kopfgeld,
für jeden Brandweinkessel à 6 fl. 140
4. Contribution des Edel- und geistlichen Standes,
und zwar auf die Urbarial Einkünften à 12 *procento*,
auf die Industrial-Einkünften von herrschaftlichen Wies
u. per jede Faltsche 9 kr., von kleinem Adel per Familie 12 fl 140
5. Contribution des Schaafezehend à 5 kr. per jedes Stück 142
6. Contribution der Bienen- und Schweinezehend à 10 kr.
per jedes Stück 142

III. THEIL

**JENE MELIORATIONEN BETREFFEND,
DIE DA ZUR EINFÜHRUNG MEHRERE ZEIT ERFORDERN**

Erstes Hauptstück

Von der Vermehrung der Population 148

Zweytes Hauptstück

Von der Verbeßerung deren Sitten

als dem Grund einer guten Policey 154

Drittes Hauptstück

**Von der hierlandes ohne Verletzung der bestehenden Viehzucht beträchtlich
angebracht werden könnenden Verbeßerung der Agricultur** 156

Capitolul al patrulea

**Observații provizorii cu privire la dimensiunea contribuțiilor
ce ar trebui impuse deocamdată** 127

1. Recensământul necesar și, în același timp,
executabil în această țară..... 127
2. Dimensionarea urbariilor 131

Capitolul al cincilea

Despre dimensiunea contribuției 135

1. Stabilirea contribuției să se orienteze după cea
uzuală folosită în Moldova 135
2. Contribuția stării de câte 8 fl. per familie..... 137
3. Contribuția orașelor, și anume a negustorilor de câte 24
și respectiv 8 fl. per cap de om,
a meseriașilor de câte 5 fl. per cap de om,
a evreilor de câte 10 fl. per cap de om,
pentru fiecare cazan de distilat rachiu 6 fl. 141
4. Contribuția stărilor nobile și clericale
și anume de 12 *per cento* pe veniturile urbariale,
9 kr. pe veniturile de exploatare pentru fiecare falce
de pajiște moșierească, 12 fl. per familie din mica nobilime .. 141
5. Contribuția zeciuielii pe oi a 5 kr. per bucată 143
6. Contribuția zeciuielii de la albine și de la porci a 10 kr.
per bucată 143

PARTEA A TREIA

**PRIVIND ACELE AMELIORĂRI,
CARE CER MAI MULT TIMP PENTRU A FI APLICATE**

Capitolul întâi

Despre înmulțirea populației 149

Capitolul al doilea

**Despre îmbunătățirea moravurilor
ca bază a unei bune administrații obștești** 155

Capitolul al treilea

**Despre notabila îmbunătățire a agriculturii realizabilă în țară
fără a dăuna creșterii existente a vitelor** 157

Viertes Hauptstück

Von der Einführung verschiedener Fabriken 162

1. Lederfabrique 162

2. Tuchfabrique 164

3. Leinwandfabrique 164

4. Pottaschen, Salniter, Glaßhütten, Ziegel- und Kalchbrennerey 164

5. Verschiedene Holzfabriken 166

Fünftes Hauptstück

Die Beförderung des *Commerci* betreffend,
in welchem Hauptstück auch zugleich wegen der Siebenbürger
Communicationsstraße eine Erwähnung geschieht 166

Sechstes Hauptstück

Betrachtungen über die in diesem Lande einzuführen mögliche
Cameralgüter, Fiscalitäten und einige Regalien 182

1. Fiscalien und zu errichtende Cameralgüter 182

2. Mögliche Bergwerke 184

3. Salinen 184

4. Weegmauten 184

Capitolul al patrulea

Despre înființarea a diferite fabrici	163
1. Fabrici de piele	163
2. Fabrici de postav	165
3. Fabrici de pânză	165
4. Potasă, silitră, sticlării, cuptoare de cărămidă și de var	165
5. Diferite fabrici de lemn.....	167

Capitolul al cincilea

Privitor la promovarea <i>comercii</i>, capitol în care se amintește în același timp și de drumurile de comunicare cu Transilvania	167

Capitolul al șaselea

Considerații asupra posibilității introducerii în această țară a unor moșii camerale, a unor fiscalități și a câtorva regalii	183
1. Fiscalii și înființarea unor moșii camerale	183
2. Mine posibile	185
3. Saline	185
4. Vămi pe drumuri	185

ANMERKUNGEN¹
UEBER DIE
BESCHREIBUNG DES BUKOVINER DISTRICTS,
WELCHE VON HERRN GENERALEN BARON VON SPLENI
IST VERFASSET WORDEN.

Ad Partis Imae Caput Imum

- Ab.425 Die **Geographische Eintheilung** bey dieser Beschreibung beziehet sich noch auf die von Herrn Major Mieg gemachte Mappirung und Ausstekung der kaiserl. Adler; gegenwärtig aber, nach geschloßener Demarcation, so mit dem Commißario der Ottomanischen Pforte gemeinschaftlich vorgenommen wurde, ist vieles weggefallen.
- Ab.426 Die **Länge und Breite** des Buccoviner Districts beträgt dermalen kaum über 170 Quadratmeilen.
- Ab.427 Bey **Beschreibung der Localitet** kommet vor, daß den Mängeln der unhaltbaren Gränzen durch erbauende Festungen mögte abgeholfen werden. Allein zufolge der über die Ceßion des Buccoviner Districts untern 7. May 1775 geschloßenen Convention behielt sich die Pforte untern 2ten Artikel den Ausnahm bevor, daß in dem abgetretenen Theil keine Festung sollte erbauet werden. Es ist überhaupt, soweit es diesen Punkt betrifft, schon zuviel geschehen, da man in verschiedenen Gegenden förmliche Erdverschanzungen, besonders aber zu Vama so angebracht hat, daß der Türkische Commißarius selbst bey deren Ansichtigwerdung sein Befremden nicht ganz hat bergen können.
- Ab.428 Bey **Betrachtung über die Gränzen** kommet die Erwähnung vor, daß mittels Ausstekung der Adler bey erster Besitznehmung der Buccovina zu verschiedenen Malen beträchtliche Vorrukungen sind gemacht worden. Wie nun zwar dieses ein Zeugniß von dem regen Eifer ableget, ein so viel möglich vortheilhafte Gränz für die diesseitige Allerhöchste Staaten zu verschaffen, so hat hingegen eben dieser Umstand veranlaßet, daß die Gränzberichtigung selbst desto mehreren Beschwerlichkeiten unterlag, besonders bey dem Terrain zwischen den Flüssen Suczava und Siret. Der Türkische Commißarius befließ sich lediglich, sich nach der Charte und Convention zu halten, dahingegen der kaiserl. Herr Commissarius das Augenmerk dahin nemmen zu sollen glaubte, daß die mittelst letzterer Vorrukung der Adler gemachte Gränzen könnten beybehalten werden.
- Ab.429 Bey **Namhaftmachung der Flüße und Bäche** scheint nicht die genaueste Richtigkeit Platz gefunden zu haben. Cerasosch steht in der Reihe der Flüße, der in allen Anbetracht viel weniger beträchtlich ist, als die unter den Bächen hier vorkommende goldene Bistriza, besonders da letztere durch Einnehmung der Dorna und Nagra Dorna ein reiches Rinnsal erhält. Die angemerkte

OBSERVAȚII¹
LA
DESCRIEREA DISTRICTULUI BUCOVINA
REDACTATĂ DE
DOMNUL GENERAL BARON VON SPLÉNY

Ad Partis Imae Caput Imum

- AI.425 **Împărțirea geografică** a acestei descrieri se mai raportează la harta întocmită de maiorul Mieg și la implantarea pajurelor imperiale; în prezent însă, după definitivarea demarcației analizată în comun cu comisarul Părții Otomane, multe părți au dispărut.
- AI.426 **Lungimea și lățimea** districtului Bucovina nu depășesc în prezent 170 de mile pătrate.
- AI.427 **La Descrierea localităților** s-a întâmplat să se poată înlătura lipsurile unor granițe greu de apărat prin ridicarea unor fortificații. Dar conform Convenției încheiate la 7 mai 1775 cu privire la cedarea districtului Bucovinei, Poarta și-a rezervat în articolul 2 excepția, ca în partea cedată să nu se ridice fortificații. Oricum în această privință s-au întâmplat prea multe, căci s-au executat în diferite regiuni fortificații propriu-zise de pământ, mai ales la Vama, încât comisarul turc nu și-a putut ascunde cu totul nedumerirea la simpla lor vedere.
- AI.428 **La luarea în considerație a granițelor** se amintește că, la prima luare în posesie a Bucovinei prin implantarea pajurelor, s-au făcut în repetate rânduri înaintări notabile. Aceasta dovedește, ce-i drept, puternica râvnă de a obține o graniță cât se putea mai favorabilă pentru prea înaltele State din această parte, dar a creat cu atât mai multe dificultăți la rectificarea graniței, îndeosebi între râurile Suceava și Siret. Comisarul turc s-a mărginit numai să ceară să se respecte harta și convenția; domnul comisar imperial a considerat dimpotrivă că trebuie să acorde atenție doar faptului ca granițele realizate prin ultima înaintare a pajurelor să fie menținute.
- AI.429 **Denumirile râurilor și pâraielor** nu par să se fi făcut cu toată precizia și corectitudinea. Ceremușul se găsește printre râuri, deși este din toate punctele de vedere mai puțin important decât Bistrița aurie, care apare aici printre pâraie, mai ales că aceasta dobândește prin vărsarea Dornei și a Negrei Dornei un pat de curgere mai

Tesna imbuzita ist ein ganz unbeträchtliches Waßer; hingegen fehlen in dem Verzeichniß der Bäche die Rachtina, Molnica, Nagra Dorna und mehrere andere.

Ad Caput 3tium

- Ab.430 Die **Enumeration der Dörfer** in der Buccovina, so auf 284 gesezet wird, bezieht sich gleichfalls noch auf die erste Besitznehmung; nach geendigter Demarcation sind gegen 40 aus den kais. könl. Gränzen herausgefallen.
- Ab.431 Von **Sadagura und dem glücklichen Auswachs** dieses Orts kommt in vorliegenden Memoire eine sehr vortheilhafte Beschreibung vor. Es wäre zwar allerdings zu wünschen, daß man mit dem angetragenen Eifer fortführ, Ausländer, besonders aber Künstler und Handwerker zuzuziehen; allein so wieder malen die Veranstaltung geschieht, so gewinnet es den Anschein, daß die ganze Population von Sadagura, so wie überhaupt von mehreren dieses kais. Antheils nur aus den von Pohlen verdrängten Familien bestehen solle. Was aber durch dieses dem Treu und Glauben nicht gar zu ergebene Volk von Vortheile dem Lande erwachsen können, hat kaum eines weiteren Erweises nöthig; das Gewerb der Juden besteht in einigen Goldarbeiten, Pachtung, Wucher mit Körndel, Brennung verschiedener hitziger und der Gesundheit nachtheiligen Getränke, endlich in Handel mit kleiner Waare, wo besonders bey dermalig noch ermangelnder genauen Polizeyaufsicht durch Maaß und Gewicht mehrere Vervortheilungen können gemacht werden.

Ad Caput 4tum

- Ab.432 Bey den **Talenten und Gemüthsgaben des Landesvolkes**, sowie auch bey ihren Sitten und Gebräuchen dörfte wohl ein Unterschied zwischen den Rusniaken und Moldauern zu machen seyn. Beyde Nationen sind *Graeci Ritus non uniti*, von beyden Nationen giebt es Unterthanen in dem neuen kais. Antheil der Moldau. Die Zahl der ersteren ist minders beträchtlich, hat meistens die Gegenden an den polnischen Gränzen in Besitz, von wannen sie auch vormals herübergekommen zu seyn sich vermuthen läßt. Die Moldauer haben mehr aufgeweckten Geist, sind aber auch arglüstiger als die Rusniaken; hingegen sind diese mehr dem Feldbau ergeben, besonders da sie sich nicht mit Kukuruz als die gemeine Nahrungsgattung der Moldau und Wallachej, sondern mit Körndel nähren.
- Ab.433 Uebrigens wenn es zwar nur gar zu richtig ist, daß das Landvolk, besonders aber die Rusniaken, dem Trunk der starken Getränke ergeben sind, so kommt andererseits wieder in Erwägung zu ziehen, daß, solange man die Population nur mit Juden zu machen besorget seyn wird, solange auch nach dermaliger Art das Brandweimbrennen frey bleibt, diese Ausschweifung im Lande immer zunehmen müße.

bogat. Amintita Teșna împruțită este o apă prin nimic remarcabilă; în schimb lipsesc din listă pâraiele Răchitna, Molnița, Neagra Dornei și multe altele.

Ad Caput 3tium

- Al.430 **Enumerarea satelor** din Bucovina, apreciată la 284, se mai referă de asemenea la prima luare în posesie; după terminarea demarcării vreo 40 au ieșit din granițele imperiale.
- Al.431 Despre **Sadagura și creșterea fericită** a acestei localități se face în acest memoriu o descriere foarte favorabilă. Ar fi, ce-i drept, de dorit să se continue cu râvna propusă cu atragerea străinilor, mai ales a artiștilor și a meseriașilor. Dar așa cum decurg lucrurile în prezent, se pare că toată populația Sadagurei, ca și a altor porțiuni ale acestei posesiuni imperiale va consta numai din familii eliminate din Polonia. Dar ce avantaje pot rezulta pentru țară din partea acestui popor nu prea dedat fidelității și credinței, nu necesită o nouă demonstrație; ocupațiile evreilor constau din ceva lucrări de aurărie, arendă, cămătărie cu sămânța de cereale, arderea diferitelor băuturi tari și dăunătoare sănătății și, în sfârșit, negoț cu mărfuri mărunte, unde se pot scoate multe foloase de pe urma măsurilor și greutăților, mai ales în absența actuală a unei supravegheri polițienești precise.

Ad Caput 4tium

- Al.432 Cu privire **la talentele și însușirile sufletești ale populației țării**, ca și a moravurilor și obiceiurilor trebuie făcută totuși o deosebire între rusnaci și moldoveni. Amândouă naționalităților sunt de *graeci ritus non uniti*; în noua parte imperială a Moldovei există supuși din amândouă naționalitățile. Numărul celor dintâi este mai puțin important, ei domină de obicei regiunile învecinate cu granițele poloneze, de unde se poate presupune că au și venit încoace în trecut. Moldovenii sunt mai deștepți, dar sunt mai șireți decât rusnacii; în schimb aceștia sunt dedați mai mult agriculturii, mai ales fiindcă nu se hrănesc cu cucuruz, alimentul de căpetenie al Moldovei și Valahiei, ci cu grâne.
- Al.433 De altfel, deși este prea adevărat că poporul țării, dar îndeosebi rusnacii, sunt dedați băuturilor tari, trebuie ținut seama pe de altă parte de faptul că atâta timp, cât se va avea grijă ca populația să fie completată numai cu evrei, atât timp cât, după modul de acum, arderea rachiului va rămâne liberă, acest viciu va crește neconținut în țară.

- Ab.434 Die Neigung der neuen Unterthanen zum Soldatenleben dürfte fast in ein gar zu vortheilhaften Licht stehen. Wenn einige Moldauer in letzten Krieg als Volontairs gedienet haben, so dürfte hiemit noch nicht richtig der Schluß erfolgen, daß die Nation hiezu durch den Militargeist belebet war; vielmehr scheinete es, daß nach damaliger Lage die Absicht, und zwar erstens der Bojaren oder Edelleute dahin gieng, das Türkische Joch abzuschütteln und sich eine Freystatt zu verschaffen, diese Hofnung also und einige Religionsverwandschaft veranlaste, daß sie sich an die Rußen wanden. Die Ansicht aber zweytens bey dem gemeinen Mann gieng dahin, nach seiner wahren Neigung ungehindert rauben und stehlen zu können.
- Ab.435 Was die Kleidungsart betrifft, ist jene des Rusniaken etwas niedlicher.
- Ab.436 Die Religion des Moldauischen Landesvolkes ist vielmehr ein blinder Eifer und gewohnte Erziehung als wahre Kenntniß und Ueberzeugung. Der Haß gegen die Chatoliken ist nicht so arg, als er in der Beschreibung vorkommt. In der Großen Moldau befindet sich zu Baccov schon von alten Zeiten her ein gestiftetes Bisthum. Ueberhaupt sind die Moldauer mehr zur Toleranz geneigt als ihre Nachbarn, die Wallachen, pflegen auch nicht so sehr wie letztere sich dem blinden Trieb und Leitung ihrer Religion zu überlassen.
- Ab.437 Was Liebe und Neigung zur kais. Regierung von Seite des Landesvolkes betrifft, dürfte sich vor allen ein Unterschied zwischen den begüterten Adel und das übrige Landvolk machen laßen. Erstere glauben sich zu sehr durch die kais. könl. Besitznehmung in ihren sonst genoßenen Befreyungen von allen Landesabgaben, in willkürlicher Bedrückung der Unterthanen beschränket zu seyn, daher dann die Vorliebe zur vorigen Regierungsart immer beyselben mehr Platz greiffen wird; das übrige Landvolk dürfte aber, da es mehr Ruhe genießet, nicht so abgeneigt seyn, scheinete ihr nicht das viele Vorspanen und Militar-Einquartieren beschwerlich zu fallen.

Ad Caput Stum

- Ab.438 In Betreff der Viehzucht würde vielleicht die Bemerkung richtiger seyn, daß die Zucht von Horn- und Wollvieh nicht von Mangel an guten Wiedern und Stieren herirren könne. Es zeigt die tägliche Erfahrung, daß das schönste Hornvieh aus Groß-Moldau durch Pohlen in Schlesien und das Brandenburgische verführet wird; auch sind die Schaaf, welche aus der Moldau kommen, in Konstantinopel meisten geschäzet. Daß aber in dem kais. Antheil, besonders in den Gebirgsgegenden geringeres Vieh zu finden ist, ließ sich vielmehr von der gemeinen Erfahrung herleiten, daß in Gebirgen das Vieh kleiner auszufallen und überhaupt, wenn auch von größerer Gattung einiges dahin kömmt, wieder auszuarten pflege.
- Ab.439 Die Ziegenzucht hingegen ist in diesem Land nicht ohne geringen Nachtheil nur gar zu beträchtlich, anerwogen, daß dieses Vieh mit seinen schar-

- AI.434 Înclinația noilor supuși către viața soldățească este prezentată într-o lumină mult prea favorabilă. Dacă în ultimul război unii moldoveni au servit ca voluntari, nu rezultă de aici concluzia corectă că națiunea era însuflețită în această direcție în spiritul militar; pare dimpotrivă că, în conformitate cu situația de atunci, intenția boierilor și nobililor era în primul rând să scuture jugul turcesc și să-și creeze un stat liber. Această speranță și o oarecare înrulare religioasă i-a determinat să se adreseze rușilor. În al doilea rând intenția soldatului simplu era, conform înclinației sale adevărate, să poată prăda și fura nestingherit.
- AI.435 Cât privește îmbrăcămintea, cea a rusnacilor este ceva mai drăgălașă.
- AI.436 Religia populației moldovenești a țării este mai degrabă un zel orb și o educație tradițională, decât recunoaștere și convingere. Ura împotriva catolicilor nu este atât de puternică, cum rezultă din descriere. În Moldova există la Bacău din vremuri străvechi o episcopie ctitorită. În general moldovenii sunt mai înclinați spre toleranță decât vecinii lor valahi și nici nu obișnuiesc să se supună atât de mult ca cei din urmă instinctului orb și conducerii religiei lor.
- AI.437 În ceea ce privește dragostea și simpatia pentru guvernarea imperială din partea poporului țării, se poate diferenția înainte de toate nobilimea înstărită de restul populației. Cei dintâi se simt prea mult limitați prin intrarea în posesia imperială-regală în scutirea de toate dările de care se bucuraseră anterior și în asuprașirea supușilor, din care cauză preferința pentru fostul mod de guvernare va fi întotdeauna mai des întâlnită la ei; restul poporului țării, bucurându-se de mai multă liniște, nu va fi atât de refractar, de nu i-ar cădea atât de greu obligațiile atât de dese cu podvezile și cu încartiruirile militare.

Ad Caput 5tum

- AI.438 Cu privire la creșterea vitelor ar fi poate mai corectă observația că creșterea cornutelor și a animalelor pentru lână nu poate suferi din cauza lipsei berbecilor și a taurilor buni. Experiența zilnică arată că cele mai frumoase cornute sunt mâdate din Moldova mare prin Polonia în Silezia și Brandenburg; de asemenea oile provenite din Moldova sunt cel mai mult apreciate la Constantinople. Din faptul însă că în partea imperială, mai ales în regiunea muntoasă, se găsesc vite mai mici, se poate deduce experiența generală că la munte vitele obișnuiesc să fie mai mici și că, în general, chiar dacă unele vite de soi mai mare ajung acolo, ele obișnuiesc să degenereze.
- AI.439 Creșterea caprelor este dimpotrivă chiar prea importantă, având în vedere dezavantajele neneglijabile, deoarece aceste animale, cu dinții

fen Zähnen den jungen Anflug von Bäumen abzunagen und hiemit beträchtlichen Schaden zu machen pflaget.

- Ab.440 Den Luxus in Kleidern hält der Verfaßer des Memoires von keiner Beträchtlichkeit, welches zwar von den dermaligen Zeitpunkt richtig ist, nachdem durch den Krieg vieles Geld aus dem Lande gekommen und die meisten Familien verarmet sind. Sonst aber ist der Pracht an Kleidern eine ganz außerordentliche Auslage für den Adel, welcher diesfalls in Allen den Griechen nachzuahmen suchet.

SCHLUßBEMERKUNG DES HERAUSGEBERS

- Ab.441 Technischer Schwierigkeiten wegen muß die Wiedergabe der auf Seite 30 erwähnten Tabelle unterbleiben. Diese Tabelle wird demnächst im ersten Hefte des Jahrbuchs des Bukowiner Landesmuseums zum Abdruck kommen. Im Nachstehenden werden die wichtigsten Daten daraus angeführt.
- Ab.442 General Splény zählt 290 Ortschaften mit 62 Attinenzen unter Beifügung der Einwohnerzahlen auf. Die Gesamtbevölkerung beziffert er mit 16.124 Familien (22 Bojaren, 175 Mazilen, 149 Schlachtschitzen, 501 Popen, 14.992 Bauern und 285 Gerichtsdienern). Nebst diesen sollen sich im Lande noch befunden haben 45 Kaufleute, 58 Armenier, 526 Juden und 294 vagirende Zigeuner.
- Ab.443 Darnach hätte die Gesamtbevölkerung der Bukowina (ohne die Klostergeistlichkeit) in 17.047 Familien bestanden.
- Ab.444 Die Klöster zählt der General in einem besonderen Verzeichnisse am Schlusse der Tabelle auf. Er unterscheidet 18 große und 18 kleine Klöster. Unter letzteren befinden sich auch Einsiedeleien. Die großen Klöster sind mit 401 Mönchen und 51 Nonnen, die kleinen Klöster mit 65 Mönchen und 37 Nonnen bevölkert.
- Ab.445 Alle diese Zahlangaben haben nur Gültigkeit für das Jahr 1775. Bei der darauf folgenden Abgrenzung des Landes fielen bei 60 Ortschaften und 6 Klöster (2 große und 4 kleine) weg, so daß sich auch die Zahl der Familien und der Klosterinsassen verminderte.
- Ab.446 Ein aus dem Jahre 1778 stammendes (im k.k.Kriegsarchiv verwahrtes) Ortschaftsverzeichnis weist 237 Ortschaften, 51 Attinenzen und 27 Klöster aus. Daraus ergibt sich, daß die Bukowina zur Zeit der Huldigung (1777) ungefähr 15.000 Familien oder 75.000 Seelen zählte.

lor ascuțiți, obișnuiesc să ronțăie mugurii tineri ai copacilor și să provoace astfel pagube importante.

- AI.440 Autorul memoriului nu consideră important luxul îmbrăcămînții, ceea ce era corect pentru momentul de atunci, deoarece, din cauza războiului, mulți bani ieșiseră din țară și cele mai multe familii sărăciseră; altfel însă splendoarea îmbrăcămînții reprezintă o cheltuială extraordinară pentru nobilime, care în acest caz caută să imite în toate pe greci.

OBSERVAȚII FINALE ALE EDITORULUI

- AI.441 Din cauza unor dificultăți tehnice el a trebuit să renunțe la redarea tabelii amintite la pagina 30. Această tabelă va apare curând în tipar în primul caiet al Anuarului muzeului țării Bucovina. În cele ce urmează se citează datele cele mai importante din ea.
- AI.442 Generalul Splény enumeră 290 de localități cu 62 de atenanțe, adăugând numărul locuitorilor. Populația se cifrează la 16.124 familii (22 de boieri, 175 de mazili, 149 de șiahțiți, 501 de popi, 14.992 de țărani și 255 de slujbași judiciari). Pe lângă aceștia s-ar mai fi aflat în țară 45 de negustori, 58 de armeni, 526 de evrei și 294 de țigani nomazi.
- AI.443 Deci populația totală a Bucovinei (fără clerici mănăstirești) ar fi constat din 17.047 de familii.
- AI.444 Mănăstirile le enumeră generalul într-un registru separat la sfârșitul tabelii. El deosebește 18 mănăstiri mari și 18 mici. Printre cele din urmă se găsesc și sihăstria. Mănăstirile mari sunt populate de 401 de călugări și 51 de călugărițe, mănăstirile mici de 65 de călugări și 37 de călugărițe.
- AI.445 Toate cifrele indicate mai sus au valabilitate numai pentru anul 1775. La delimitarea granițelor țării care a urmat, au dispărut 60 de localități și 6 mănăstiri (2 mari și 4 mici), așa încât s-a redus și numărul familiilor și al locuitorilor mănăstirilor.
- AI.446 O listă de localități din anul 1778 (păstrată în Arhiva i.r. de război) conține 237 de localități, 51 de atenanțe și 27 de mănăstiri. De aici rezultă că pe vremea Omagiului (1777) Bucovina număra aproximativ 15.000 de familii sau 75.000 de suflete.

Anmerkungen des Herausgebers

I. Zu seiner Einleitung¹) C. v. Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*. 36.Th.(Wien 1878) S.202 ff. ²) In seinen *Biographien der ausgezeichnetsten Feldherren der k.k. österreichischen Armee aus der Epoche der Feldzüge 1788-1821* (Prag 1829) verlegt G.Ritter v.Rittersberg,dem ich hier folge, (S.47) die Reise fälschlich in das Jahr 1775. ³) Ritter v.Rittersberg,a.a.O: S.57 f. ⁴) Ueber die Erwerbung der Bukowina siehe Arneth, *Geschichte Maria Theresia's*, 8.Bd.(Wien 1877) S.469-533, dann Werenka, *Bukowinas Entstehen und Aufblühen*,I.Th.,Wien 1892, endlich meine Schrift: *Die Erwerbung der Bukowina durch Oesterreich.Czernowitz 1889*. ⁵) Das Gestionsprotokoll aus dem Jahre 1774 fehlt in der Registratur der Bukowiner Landesregierung schon seit undenklichen Zeiten.Nur der dazu gehörige Index ist noch vorhanden.Dieser trägt die Aufschrift: Register vom 24.October 1774 angefangen bis 1.December 1774. ⁶) Werenka,S.25 (123). ⁷) FML. Baron Barco hatte sich seit 1772 als Volontär im russischen Hauptquartier aufgehalten.Er war es gewesen,der die Bewilligung zur Einrückung der österreichischen Truppen in die Moldau sowie zur Aussteckung der Adler vom Grafen Romanzow erwirkte.Als sich die Russen zum Aufbruch aus der Moldau rüsteten,verließ auch Barco Jassy (10.December 1774). Er begab sich nach Czernowitz,um die während des Marsches der russischen Truppen etwa vorkommenden „Anstössigkeiten“ sogleich schlichten zu können.Mitte Jänner 1775 besuchte er Romanzow in Mohilew und nahm dann (am 25.Jänner) seinen Aufenthalt in Lemberg. ⁸) v.Zieglaueer, *Der Zustand der Bukowina zur Zeit der österreichischen Occupation*, Czernowitz 1888, S.3. ⁹) Dieser Entwurf liegt der eben citierten Zieglaueer'schen Schrift zugrunde und soll in einem *Urkunden und Actenstücke zur Geschichte der Militärverwaltung in der Bukowina* betiteltm Werke,dessen Herausgabe ich vorbereite, vollständig zum Abdruck kommen. ¹⁰) a.a.O. S.41.

II.Zum 1.Theil, 1. Hauptstück. ¹) Dieser Theil fiel bei der Grenzausgleichung an die Turkey zurück. Siehe Einleitung, S.XIV. ²) Russisch Kimpolung,ebenso K.Moldaveneste moldauisch K. ³) Nach der Grenzausgleichung:181,6 Qu.-M.= 10.456 Qu.Km. ⁴) Mit dem Namen „Bukowiner Wald“ bezeichnen die polnischen Geschichtsquellen bald die gesammten mit Buchen bestandenen,von Siebenbürgen bis an den Dniester streichenden Höhenzüge der Ostkarpathen,bald nur die zwischen dem Pruth und Dniester.Letzterer Auffassung folgte offenbar auch Splény,vielleicht deswegen,weil auf der von Major Mieg entworfenen Karte nur der Höhenzug zwischen Preworodek am Dniester und Suczka am Pruth den Namen „Bukowina“ führt. Ver-

Notele Editorului

I. *La Introducerea sa.* ¹⁾ C.v. W u r z b a c h , *Lexicon biografic al Împărăției Austriei*, partea 36 (Viena 1878), p. 202 și urm. ²⁾ În ale sale *Biografii ale celor mai iluștri conducători ai oștirii î.r. austriece de la sfârșitul epocii campaniilor anilor 1788-1821* (Praga 1829), G. Ritter v. Rittersberg, de care mă țin aici (p. 47), plasează călătoria greșit în anul 1775. ³⁾ Ritter v. Rittersberg, loc. cit., p.57 și urm. ⁴⁾ Despre achiziționarea Bucovinei, vezi A r n e t h , *Istoria Mariei Theresia*, vol. 8 (Viena 1877), p. 469-533, apoi W e r e n k a , *Crearea și înflorirea Bucovinei*, partea I, Viena, 1892, în sfârșit lucrarea mea *Achiziționarea Bucovinei de către Austria*, Cernăuți, 1889. ⁵⁾ Protocolul de instalare din anul 1774 lipsește din registratura guvernului î.r. a țării Bucovina din timpuri imemorabile. Există numai indexul respectiv. Acesta poartă titlul: Registru începând cu 24 octombrie 1774 până la 31 decembrie 1774. ⁶⁾ Werenka, p. 25 (123). ⁷⁾ FML baron B a r c o se aflase ca voluntar în 1772 în Cartierul general rusesc. El era cel care obținuse permisiunea pentru pătrunderea trupelor austriece în Moldova și pentru marcarea cu pajure de la contele Romanțov. Când rușii se pregăteau să plece din Moldova, Barco a părăsit și el Iașii (la 10 decembrie 1774). El se deplasează la Cernăuți pentru a putea aplana imediat „incidențele“ care ar fi putut surveni în timpul marșului trupelor rusești“. La mijlocul lui ianuarie 1775 îl vizitează pe Romanțov la Mohilev și se stabilește apoi (la 25 ianuarie) la Lemberg. ⁸⁾ v. Z i e g l a u e r , *Starea Bucovinei pe vremea ocupației austriece*, Cernăuți, 1888, p. 3. ⁹⁾ Acest proiect stă la baza scrierii tocmai citate a lui Zieglauer și urmează să fie publicat integral într-o lucrare intitulată *Documente și acte privitoare la administrația militară în Bucovina*, a cărei editare o pregătesc. ¹⁰⁾ Loc. cit., p. 41.

II. *La partea I, cap. 1.* ¹⁾ Această parte a revenit din nou Turciei după delimitarea frontierei. ²⁾ Câmpulungul rusesc, tot așa Câmpulungul moldovenesc. ³⁾ După delimitarea graniței 181,6 mile pătrate = 10 456 km pătrați. ⁴⁾ Izvoarele istorice poloneze numesc „Codrul Bucovinei“ când întregul lanț al înălțimilor Carpaților Orientali acoperite cu păduri de fag care se întind din Transilvania până la Nistru, când numai cele dintre Prut și Nistru. Splény a urmat evident concepția din urmă, poate și fiindcă pe harta întocmită de maiorul Mieg numai lanțul de înălțimi dintre Prevorodec pe Nistru și Jucica pe Prut poartă această denumire. Cf. de altfel studiul meu

gleiche übrigens meine Studie über den Namen „Bukowina“ in der Schrift *Die Erwerbung der Bukowina durch Oesterreich*, S.48-55. ⁵⁾ In Hinsicht auf diesen Vorschlag muß bemerkt werden, daß sich Oesterreich in der Convention vom 7. Mai 1775 verpflichtete, auf den ihm abgetretenen Ländereien keine Festung zu erbauen. ⁶⁾ Soll heißen: Slatinasca. ⁷⁾ Richtig: Rareu. ⁸⁾ Vergleiche Einleitung, S. XII f. ⁹⁾ In Czernowitz inclusive Rosch lagen: Das Bataillon Nugent mit Stab und eine Escadron Husaren (Barco); in Sadagura: Stab und eine Compagnie von Brinken, ferner Stab und eine Division Husaren (Hadik); in Sereth: ein Officier mit 30 Mann von Siskowitsch und eine Escadron von Barco; in Suczawa: 3 Compagnien von Siskowitsch und eine Division von Barco. (Dislocationstabelle vom 14. December 1774, abgedruckt von Werenka, S. 156). ¹⁰⁾ Zur Sicherstellung des Cordons war die Aufwerfung von Erdschanzen angeordnet. Da dieser Befehl im Winter (1774/75) nicht vollzogen werden konnte, suchte man den Schutz der Posten vorläufig durch „Verhacke“ zu erreichen. (Elrichshausen an Hadik, 14. Dezember 1774, Werenka, S. 159.) ¹¹⁾ Zur Zeit der Occupation führten nicht nur längs den Flüssen Pruth, Sereth, Suczawa und Moldawa (hier von Pozoritta an) fahrbare Straßen aus der Bukowina nach Jassy, sondern es war auch Czernowitz durch eine Landstraße mit Chotin und Suczawa verbunden. Zwischen der letztgenannten Stadt und Czernowitz finden wir auf der Mieg'schen Karte die Stationen Kuczurmare, Styrce (oder Berlinge), Granicestie und Hatna verzeichnet. Als Stationen des sogenannten Communicationsweges waren zwischen Czernowitz und Siebenbürgen bestimmt: Kuczurmare, Styrce, Granicestie, Parhoutz, Solonetz, Kloster Humora, Wama, Pozoritta, Dorna-Kandreny, die alte Schanze am kleinen Dornabach und die Borgoer Contumaz. ¹²⁾ Derehluibach. ¹³⁾ Ebenen auf dem Hochgebirge. ¹⁴⁾ Vgl. Einleitung, S. XV. ¹⁵⁾ Als Beleg hiefür mag eine Stelle aus Hacquet's Werke: *Physikalisch-politische Reisen durch die Dacischen und die Sarmatischen Karpathen* (Nürnberg 1790 ff) dienen. Der berühmte Naturforscher schreibt (Th. I, S. 12 f): „In diesem (Dornaer) Gebirge befindet sich ein Wallach, der für hundert und funfzig Jahre alt ausgegeben wird, welches aber wohl, wie bey diesem Volk überhaupt die Zeitrechnung schlechten Grund hat, übertrieben sein wird; indessen soll doch gewiß sein, daß über vierzig Familien von ihm gegenwärtig im Bezirke von Dorna Kandreni sich herschreiben und entweder seine Söhne, Enkel oder Urenkel sind. Ich sahe zween Söhne von ihm in einem Schenkhause, wo ich übernachtete, deren einer ein und siebenzig, und der andere zwey und achtzig Jahre alt war. Diese beeden Leute ließen sich seit drey Tagen so schmecken, daß sie nie aus dem Rausch kamen. Ich fand sie vest an Körper und sie hatten nicht den geringsten Fehler an einem der fünf Sinne. Man versicherte mich, so alt ihr Vater sei, so mache er es doch des Jahres selbst noch ein paarmal so.“

despre denumirea „Bucovina“ în scrierea: *Achiziționarea Bucovinei de către Austria* p. 48-55. ⁵⁾ Cu privire la această propunere trebuie observat că, prin Convenția de la 7 mai 1775, Austria se obligase să nu ridice fortărețe pe teritoriile ce-i fuseseră cedate. ⁶⁾ Vrea să zică Slătineasca. ⁷⁾ Corect: Rareu. ⁸⁾ *Vezi Introducerea*, p. XII și urm. ⁹⁾ La Cernăuți inclusiv Roșa erau cantonate: batalionul Nugent cu statul major și un escadron de husari (Barco); la Sadagura: statul major și o companie von Brinken, precum și statul major și un divizion de husari (Hadik); la Siret: un ofițer cu 30 trupă von Siskowitsch și un escadron von Barco; la Suceava: 3 companii von Siskowitsch și un divizion von Barco (Tabel de dislocări din 14 decembrie 1774, reprodus de Werenka, p. 156). ¹⁰⁾ Pentru asigurarea posturilor principale ale Cordonului se ordonase ridicarea de valuri de pământ. Deoarece acest ordin n-a putut fi adus la îndeplinire în iarna 1774/75, s-a încercat să se realizeze deocamdată protecția posturilor prin împrejurări (Elrichshausen către Hadik, 14 decembrie 1774, Werenka, p.159). ¹¹⁾ Pe timpul ocupării, drumuri practicabile duceau nu numai de-a lungul râurilor Prut, Siret, Suceava și Moldova din Bucovina la Iași, dar Cernăuții erau legați printr-o șosea de Hotin și de Suceava. Între acest din urmă oraș și Cernăuți găsim însemnate pe harta lui Mieg stațiile Cuciurul Mare, Stârcea (sau Berlince), Grănicești și Hatna. Drept stații pe așa-numitul drum de comunicare cu Transilvania erau prevăzute: Cuciurul Mare, Stârcea, Grănicești, Părhăuți, Soloneț, Mănăstirea Humorului, Vama, Pojorâta, Dorna Căndrenilor, Valul vechi al Dornișoarei și bariera sanitară a Bârgăului. ¹²⁾ Pârâul Derehului. ¹³⁾ Porțiune plană în munții înalți. ¹⁴⁾ Cf. *Introducerea* p. XV. ¹⁵⁾ Drept dovadă pentru aceasta poate servi un citat din lucrarea lui Hacquet: *Călătorie fizico-politică prin Carpații Dacici și Sarmatici* (Nürnberg 1790). Renumitul naturalist scrie (Partea I, p. 12 și urm.): „În acești munți (ai Dornelor) se găsește un valah, despre care se spune că ar avea 150 de ani, ceea ce trebuie să fie o exagerare, căci la acest popor socoteala timpului are în general o temelie slabă; totuși pare să fie adevărat că din el se trag în regiunea Dornei Căndrenilor peste 40 de familii, fiind aceștia fiii, nepoții sau strănepoții săi. Am văzut pe doi dintre fiii săi într-o cârciumă, unde am înnoptat, unul dintre ei în vârstă de 71, al doilea de 82 de ani. Acești doi oameni se delectau de trei zile așa încât nu se trezeau deloc din beție. I-am găsit solizi la trup și cele cinci simțuri lucrau fără cusur. Mi s-a dat asigurarea că, oricât de bătrân ar fi, tatăl lor o mai face încă la fel de câteva ori pe an“.

III. *Zum 1. Theil, 2. Hauptstück.* 1) Dünger. 2) Hirse. 3) zureichen, genügen. 4) Fortpflanzung. 5) Mayerschaft (Stellung und Amtsführung eines Meiers oder auch Gebühren, wodurch der Stand eines Meiers erkauft wird) hier wohl irrthümlich statt Mayerei=Meierei (Meierhof): 6) = klecken. 7) Kaludier (richtig Kaluger)=Mönch. 8) Taxus oder Eibenbaum. 9) Baie, Markt in Rumänien (Moldau), ehemals Bergstadt. 10) Nagybanya, Stadt in Ungarn, Comitat Szatmar.

IV. *Zum 1. Theil, 3. Hauptstück.* 1) Trümmer, Ueberbleibsel. 2) Im Jahre 1775 war Czernowitz, ohne die Vorstädte Rosch und Horecza, von circa 290, darunter 112 jüdischen Familien bewohnt. (Meine *Historische Skizze von Czernowitz*, Separatabdruck aus dem 2. Bande des *Oesterreichischen Städtebuches*, Wien 1880, S. 2). 3) Sereth war in der zweiten Hälfte des 14. Jahrhunderts der Sitz eines römisch-katholischen Bischofs. 4) Die ganze Einwohnerschaft von Wizenitz bestand im Jahre 1775 aus 3 Popen, 62 Bauern und 60 Juden, also insgesamt aus 125 Familien. 5) Noch 12 Jahre später, 1787, gab es in Czernowitz keinen Glaser. Das Schlosser-, Binder-, Posamentier- und andere Handwerke hatten daselbst nur je einen Vertreter; selbst an Schustern war großer Mangel. (Meine *Historische Skizze von Czernowitz* S. 4) 6) Davon fielen 59 Dörfer, und zwar 9 im Chotiner, 12 im Czernowitzer und 38 im Suczawaer „District“ zufolge der Verträge vom 12. Mai und 2. Juli 1776 an die Türkei zurück. 7) Ueber die Entstehung von Gartenberg oder Sadagura siehe Wickenhause, *Die deutschen Siedelungen in der Bukowina*, 1. Bändchen, S. 52 ff. 8) Brazlaw=Braclaw, Kreisstadt in russ. Podolien. 9) Diesen Antrag lehnte der Hofkriegsrath am 15. Mai 1776 in demselben Schreiben, worin er Splény für „die geschickt und mühsame Ausarbeitung“ der Denkschrift „Ihrer Majestät allergnädigstes Wohlgefallen“ zur Kenntnis bringt, mit dem Bemerkten ab, „daß Sadagura wegen seiner nahen Lage an denen Gränzen niemals für eine Handelstadt ein gelegener und angemessener Ort“ und die von Baron Gartenberg dahin gebrachten Leute nur solche Handwerker seien, die derselbe „zur Vermünzung der durch die Russen eroberten Canonen und Gießung einiger leichten Feldstücken habe gebrauchen können, mithin in dem Gesichtspunkt auf eine Commercialgemeinde keine Rücksicht verdienen“, zumal da die Absicht bestehe, „in Snyatin eine nutzbare und für die Commerce-Sachen aufgelegte Armenische Gemeinde seßhaft zu machen.“ (Kriegsarchiv, 53, 42) 10) Dwornik=Dorfrichter, Gemeindevorsteher. 11) Es kamen 88 Familien oder ungefähr 440 Köpfe auf eine Quadratmeile.

V. *Zum 1. Theil, 4. Hauptstück.* 1) Es fällt auf, daß Splény nur von Moldauern spricht, obwohl schon damals nicht nur im Russisch Kimpolunger Bezirk, sondern auch in dem Gebiete zwischen dem Pruth und Dniester viele Ruthenen wohnten. (Vgl. meine Schrift: *Die Anfänge des Volksschulwesens in der Bukowina*. Czernowitz 1891, S. 41 ff.) Was den damaligen Charakter

III. *La partea I, cap. 2.* ¹⁾ Înmulțire. ²⁾ Kaludier (corect Kalugcr) = călugăr. ³⁾ Baie, târg în România (Moldova), cândva oraș minier. ⁴⁾ Nagybanya, oraș în Ungaria, Comitatul Szatmar.

IV. *La partea I, cap. 3.* ¹⁾ În anul 1775 Cernăuții, fără suburbiile Roșca și Horecea, erau locuiți de circa 290 de familii, dintre care 112 evreiești (A mea *Schiță istorică a Cernăuților*, extras din vol. 2 al *Cărții orașelor austriece*, Viena 1880, p. 2. ²⁾ Siretul a fost în a doua jumătate a sec. XIV sediul unui episcop romano-catolic. ³⁾ Toată populația Vijniței consta în anul 1775 din 3 popi, 62 de țărani și 60 de evrei, deci în total 125 de familii. ⁴⁾ Încă cu 12 ani mai târziu, în 1787, nu exista la Cernăuți nici un geamgiu. Meseriile de lăcătuș, legător, ceaprazar și altele aveau doar câte un singur reprezentant; era mare lipsă chiar și de cizmari. (A mea *Schiță istorică a Cernăuților*, p. 4). ⁵⁾ Dintre acestea, 59 de sate și anume 9 din districtul Hotin, 12 din districtul Cernăuți și 38 din districtul Suceava au revenit din nou Turciei prin tratatele de la 12 mai și 2 iulie 1776. ⁶⁾ Despre înființarea Gartenbergului adică a Sadagurei vezi W i c k e n h a u s e r , *Coloniile germane din Bucovina*, Volumașul 1, p.52 și urm. ⁷⁾ Brazlaw = Braclaw, capitală de circumscripție în Podolia. ⁸⁾ Această propunere a fost respinsă de Consiliul de război aulic la 15 mai 1776 în aceeași scrisoare, în care-i mulțumea lui Splény pentru „elaborarea îndemânatică și dificilă“ a memoriului, aducându-i la cunoștință „plăcerea binevoitoare a Majestății sale“ cu observația că „din cauza așezării Sadagurei în apropierea granițelor, ea nu poate fi o localitate potrivită și bine plasată ca oraș comercial“ și că oamenii aduși acolo de baronul Gartenberg erau meseriași „pe care-i puteai folosi doar pentru baterea de monezi din tunurile turcești capturate de ruși și pentru turnarea câtorva mici tunuri de câmp și, prin urmare, nu pot fi luați în considerare din punctul de vedere al unei comunități comerciale“, mai ales că există intenția „de a așeza la Snyatin o comunitate armenească folositoare și dispusă pentru probleme comerciale“. (Kriegsarchiv, 53, 42). ⁹⁾ Dwornik = Jude sătesc, șeful unei comune. ¹⁰⁾ Reveneau 88 de familii sau aproximativ 440 de capete pe milă pătrată (57,6 km², n.n.).

V. *La partea I, cap. 4.* ¹⁾ Bate la ochi că Splény vorbește numai de moldoveni, deși încă atunci mulți ruteni locuiau nu numai în districtul Câmpulungul rusesc, dar și în regiunea dintre Prut și Nistru (Cf. scrierea mea *Începuturile școlarizării elementare în Bucovina*,

der Moldauer anbelangt,gesteht auch Kantemir ganz offen,daß er an den Sitten der Moldauer,ihre Rechtgläubigkeit und Gastfreiheit ausgenommen, nicht leicht etwas finde,das er loben könnte. (*Beschreibung der Moldau*,Frankfurt und Leipzig 1771, S.282.) Darob verdiente jedoch das moldauische Volk mehr Mitleid als Tadel;denn nur der schreckliche Druck,unter dem es schmachtete,hatte es mißtrauisch und arglistig gemacht.

2) Noch gewöhnlicher als der Malai ist heute ein Brei aus Kukuruzmehl, die sogenannte Mamaliga. 3) Auch daran war ihre tyrannische Regierung schuld.Sie flohen die Arbeit,weil sie nur ein Mittel war, „sich größere Steuern auf den Hals zu laden“. (*Beschreibung der Moldau und Wallachey*, Wien 1810, S.117)

VI.Zum 1.Theil, 5.Hauptstück. 1) Die Städte Kutu, Tysmenica,Zaleszczyki, Podhajce und Brzezany liegen sämmtlich in Galizien. 2) Zurawno. 3) Feiner bunter Kattun. 4) Mit 4 Schemeln gewobene Tischleinwand. 5)Debitiren hier=verschleifen.

VII.Zum 1.Theil, 6.Hauptstück.1) Richtig Cinut,von dem rumänischen *şinut*. 2) Richtig Parcalab. 3) Wie in der Türkei,so führte auch in der Moldau der Staatsrath den Namen Divan. 4) Okol,slavisch,bedeutet Kreis. 5)Namesnik oder Namestnik,slavisch,ein Vicar oder Stellvertreter. 6) Von *zolotoj* (золотоj) Gulden. 7) Wataman von (dem türkischen) *vataha* (Menge,Genossenschaft),Vorgesetzter der Genossenschaft. 8) Von dem griech. Logothetes, d.i. Schreiber, Kanzler. 9) Von *barani* (auch *berani*), rumän., heftig nach etwas streben, eifrig suchend umhergehen. 10) Auch Amblators und Imblators, von *amblare* (oder *îmblare*), rumän.,herumgehen. 11) Vataf oder *vataf* gleichfalls von *vatava*, Anführer. 12) Aus Albanien stammender Diener. 13) Von dem rumänischen *cal*, Pferd. 14) Ueberreiter=ein berittener Aufseher. 15) d.h. die wegen eines Verbrechens Verurteilten. 16) Durch die im Jahre 1776 erfolgte Rückgabe verschiedener Gebietstheile verringerte sich, wie die Zahl der Ortschaften, so auch die der Popen und Diaconen, der Mönche und Nonnen, der Kirchen und Klöster. Die Zahl der letzteren belief sich nach Vollendung der Demarcation auf 26. 17) Der Tribut den der moldauische Fürst jährlich an die Pforte abzuliefern hatte, war nicht immer gleich. Zu Anfang des 18.Jahrhunderts belief er sich auf 65.000 Löwenthaler oder Gulden rhn. Dazu kamen aber noch circa 100.000 Thaler für Geschenke an den Sultan und dessen Mutter,dann an den Großvezier und dessen Statthalter, ferner an den Terfterdar (Oberschatzmeister) und Reis Efendi (Großkanzler), endlich an den kaiserlichen Aufseher,der diesen Tribut in der Moldau behob, und die Diener des Sultans und Veziers.(Sulzer, *Geschichte des transalpinischen Daciens*, Theil III, Wien 1782, S.171 f.) 18) Von *scutire*, rumänisch, jemanden von etwas befreien. 19) Diese Angabe ist unrichtig; die leibeigenen Zigeuner haben keine Contributio gezahlt. 20) Von *sluga*,polnisch und rumä-

Cernăuți, 1891, p.41 și urm.). În ceea ce privește caracterul de atunci al moldovenilor, și Cantemir mărturisește deschis că, cu excepția dreptei credințe și a ospitalității, nu găsește ușor ceva de lăudat la obiceiurile moldovenilor (*Descrierea Moldovei*, Frankfurt și Leipzig, 1771, p.282). În această privință însă, poporul moldovenesc merită mai degrabă milă decât dojană, căci numai îngrozitoarea oprimare la care a fost supus l-a făcut bănuitor și perfid.²⁾ Mai răspândit decât mǎlăiul este un cir din făină de cucuruz, așa-zisa mǎmăligă.³⁾ Și în această privință vina este a guvernării lor tiranice. Ei fugeau de muncă căci aceasta nu era decât un mijloc „de a spori impozitele la care erau supuși“ (*Descrierea Moldovei și Valahiei*, Viena, 1810, p.117).

VI. *La partea I, cap. 5.* 1) Aceste orașe se găsesc toate în Galiția. 2) Vezi nota germană corespunzătoare. 3) Vezi nota germană corespunzătoare. 4) Pânză pentru fețe de masă țesută în 4 ițe. 5) Aici debitează = desfac.

VII. *La partea I, cap. 6.* 1) Corect Cinut, de la românescul *ținut*. 2) Corect pârcălab. 3) Ca și în Turcia, Consiliul de Stat purta în Moldova numele de Divan. 4) În slavonă Okol înseamnă cerc. 5) În slavonă namesnik sau namestnic înseamnă vicar, locțiitor. 6) De la *zolotoi* (золотої), galben, Gulden. 7) Vataman de la turcescul *vataha* (mulțime, obște), conducătorul unei comunități. 8) Din grecescul logothetes, adică scrib, cancelar. 9) De la *barani* (și *berani*) român., oameni care urmăresc ceva cu tot dinadinsul, care se mișcă căutând cu sârg. 10) Și amblatori și imblatori, de la *amblare* (sau *imblare*), român., a umbla de colo până colo. 11) Vataf sau *vataf*, de asemenea de la *vatava*, conducător. 12) Servitori originari din Albania. 13) De la românescul *cal*. 14) Ueberreiter = supraveghetor călare. 15) De fapt, cei condamnați pentru crimă. 16) Prin restituirea în anul 1776 a diferitelor părți de teritoriu, s-a împușinat, ca și numărul localităților și cel al popilor și al diaconilor, al monahilor și al călugărițelor, al bisericilor și al mănăstirilor. Numărul celor din urmă se ridica după definitivarea liniei de demarcație la 26. 17) Tributul pe care Principele moldovean trebuia să-l predea anual la Poartă n-a fost mereu același. La începutul secolului al XVIII-lea se ridica la 65 000 de taleri leonini sau florini (Gulden). La aceștia se mai adăugau vreo 100 000 de taleri pentru cadouri destinate sultanului și mamei sale, apoi marelui vizir și locțiitorului său, apoi terfterdarului (marele vistiernic) și lui Reis Efendi (marele cancelar), în sfârșit supraveghetorului imperial, care încasa acest tribut în Moldova, și servitorilor sultanului și ai vizirului. (Sulzer, *Istoria Daciei transalpine*, partea a III-a, Viena 1782, p. 171 și urm.). 18) De la *scutire*, românește, a elibera pe cineva de ceva.

nisch, Diener. ²¹⁾ Richtig Schlachtschitz, polnisch *szlachcic* von *szlachta*. In der Moldau unterschied man einen höheren und einen niederen Adel. Zu ersterem gehörten die Bojaren und Masilen, letzteren bildeten die Ruptaschen. Die Schlachtschitzen treten erst während des russisch-türkischen Krieges (1769-1774) auf. Es sind dies Einwanderer aus Polen, die von den Russen für geleistete Dienste den polnischen Edelmannstitel erhalten haben. Dieser Adel wurde in der Moldau nicht anerkannt, dagegen in der Bukowina, wo man sich an den *Status quo* hielt, „aus Unwissenheit“, wie Enzenberg in dem hierüber am 8. Juni 1782 an den Hofkriegsrath erstatteten Bericht sagt, „beibehalten“. ²²⁾ Von *fumariu*, rumänisch, Rauchfang. ²³⁾ Von (dem slav.) *cvrt*, russ. *czetwerty* (четвертый), der vierte (Theil), also (im Bezug auf das moldauische Contributionssystem) ein Quartal. ²⁴⁾ *răsură*, rumänisch, das Abscheren, Abschaben. ²⁵⁾ Rumän. *goştină*. ²⁶⁾ Vielleicht von rumän. *gonire*, russ. *гонити*, treiben, nachjagen, nachsetzen: davon rumän. *goniţă*, russ. *гоница*, läufige Stute, Kuh; in der Bukowina aber auch der Trieb (auf die Weide). ²⁷⁾ *Divara* statt *de vară*, ebenso das folgende *Diarna* statt *de eamnă*; *vară*, rumän., Sommer, *eamnă*, rumän., Winter. ²⁸⁾ Von *căldare*, rumän., Kessel. ²⁹⁾ Des Klosters Groß-Skit in Galizien. ³⁰⁾ Von *camină*, rumän., Weintaxe. ³¹⁾ So sind in Oesterreich einst die Zöllner genannt worden. ³²⁾ Von *vulpe*, rumän., Fuchs, und *craciunu*, altslav. *kraciunu*, Weihnachten. ³³⁾ Kitzman = Kotzman, Markt nordwestl. von Czernowitz. ³⁴⁾ *Botuşani*, Stadt in Rumänien (Moldau); nordöstlich von Suczawa. ³⁵⁾ Von *şatră*, russ. *шатёр, тpá*, Zelt. ³⁶⁾ Von *cot*, rumän., Elle; *cotărire*, ausmessen. ³⁷⁾ Von dem slv. *sól*, russ. *соль* Salz. ³⁸⁾ *venitul*, rumän., Einkommen, Einkünfte. ³⁹⁾ Holzberechtigung.

VIII. Zum 2. Theil. 3. Hauptstück. ¹⁾ Die Jurisdiction des Jassyer Metropolit in der Bukowina hörte im März 1781 auf. (Näheres in Wickenhauser's *Geschichte des Bistums Radautz*, S. 48 und in *meinen Anfängen des Volksschulwesens in der Bukowina*, S. 25.) ²⁾ Nordpolgestirn (der kleine Bär), Leitstern. ³⁾ Statt Fiscal, öffentlicher Ankläger, Staatsanwalt.

IX. Zum 2. Theil. 5. Hauptstück. ¹⁾ 1 Faltsche = 2880 Klafter = 10.358 Meter.

X. Zum 3. Theil. 3. Hauptstück. ¹⁾ Fluren. ²⁾ Krammet = Grummet.

XI. Zum 3. Theil. 4. Hauptstück. ¹⁾ Von *sal nitrum*, Salpeter. ²⁾ Stadt in Galicien, am San. ³⁾ Weichsel. ⁴⁾ Zober = Zuber, großes offenes Daubengefäß mit zwei Handhaben.

XII. Zum 3. Theil. 5. Hauptstück. ¹⁾ Ich habe in meiner Schrift: *Die Erwerbung der Bukowina durch Oesterreich* (Czernowitz 1889), S. 14, nachgewiesen, daß Baron Enzenberg im J. 1773, also noch vor der Occupation der Bukowina, im Auftrage Kaiser Joseph's II. eine Reise durch den nördlichen Theil der Moldau machte, um unter anderem festzustellen, „ob eine dauerhafte

19) Această afirmație este incorectă: țiganii iobagi nu plăteau nici o contribuție. 20) De la *sluga*, în poloneză și română, servitor. 21) Corect Schlachtschitz, polon. *szlachcic*, de la *szlachta*. În Moldova se deosebește marea de mica nobilime. De prima țineau boierii și mazilii, de a doua rușii. Șliahtii apar abia în timpul războiului ruso-turc (1769-1774). Ei sunt imigranți din Polonia, care obținuseră de la ruși pentru serviciile prestate titlul nobiliar polonez. Această nobilime nu era recunoscută în Moldova; în Bucovina însă, unde se respecta *status quo*, a fost „menținută“, cum spune Enzenberg în raportul corespunzător înaintat la 8 iunie 1782, „din neștiință“. 22) De la *fumariu*, românește, coș. 23) De la slavonul *cvrt*, rusește *czetverty* (четвертый), a patra (parte), deci (cu referire la sistemul de impozitare moldovenesc) un cvartal. 24) *răsură* românește, tunsoare, răzuire. 25) Român. *goștină*. 26) Poate din românește *gonire*, rus. гонити, a goni, a urmări; de aici român. *goniță*, rus. гоница, iapă sau vacă în călduri; în Bucovina însă și mânatul (la pășune). 27) *Divara* în loc de *de vară*, ca și *Diarna*, care urmează, în loc de *de eamnă*; *vară* rom. vară, *eamnă* rom. iarnă. 28) De la *căldare*, rom. cazan. 29) ai mănăstirii Schitul Mare din Galiția. 30) De la *camină*, rom. taxă pe vin. 31) Așa erau numiți odinioară vameșii din Austria. 32) De la *vulpe*, rom. vulpe și *craciunu*, vechi slavon kraciunu, crăciun. 33) Kitzman = Kotzman, târg la nordvest de Cernăuți. 34) *Botușani*, oraș în România (Moldova), la nordest de Suceava. 35) De la *șatră*, rus. шатёр, tră, cort. 36) De la *cot*, rom. cot; *cotărire*, a măsura. 37) Din slav. *sól*, rus. соль, sare. 38) *Venitul*, român. venit, venituri. 39) Dreptul la tăiatul lemnului din pădure gratuit.

VIII. *La partea II. cap. 3.* 1) Jurisdicția Mitropolitului de Iași în Bucovina a încetat în martie 1781 (Amănunte în *Istoria episcopiei Rădăușilor*, de Wickenhauser, p. 48 și în cartea mea *Începuturile sistemului școlar elementar în Bucovina*, p. 25). 2) Steaua polului nord (ursa mică), stea călăuzitoare. 3) În loc de „Fiscal“, acuzator public, procuror.

IX. *La partea II. cap. 5.* 1) 1 falce = 2880 stânjeni pătrați = 10.358 m² (greșit! de fapt 1,43 ha. n.n.).

X. *La partea III, cap. 3.* 1) Țarini.

XI. *La partea III, cap. 4.* 1) De la *sal nitrum*, salpetru. 2) Oraș în Galiția, pe San. 3) Weichsel = Vistula. 4) Zober = ciubăr, vas deschis din doage, cu două mânere.

XII. *La partea III, cap. 5.* 1) În scrierea mea: *Achiziția Bucovinei de către Austria*, Cernăuți, 1889, pag. 14, am dovedit că în anul 1773, deci încă înaintea ocupării Bucovinei, baronul Enzenberg a întreprins o călătorie prin partea nordică a Moldovei, pentru a stabili între altele „dacă se poate realiza un drum permanent carosabil peste Transilvania, fie peste punctul

farbare Strasse über Siebenbürgen,entweder über die Rodnauer Contumaz oder von der Borgoaner alten Contumaz, in die Moldau über Dorna herzustellen thunlich sei“.Enzenberg fand zwar beide Pässe zur Anlegung der Straße ganz geeignet, räumte jedoch dem Borgopaß den Vorzug ein. Ende October 1774 besichtigte der commandirende General von Galizien, Feldzeugmeister Freiherr v. Ellrichshausen jenen „Winkel“ und meldete dann unterm 7.November dem Hofkriegsraths-Präsidenten Grafen Hadik, daß der daselbst nach Borgo führende „Fuß- und Reitweg“ im Frühjahr mit 300 Arbeitern binnen 2 Monaten in einen „Fuhrweg“ umgewandelt werden könne (Werenka,*Bukowinas Entstehen und Aufblühen*,S.142). Diese Ansicht sprach auch Splény am 10.December 1774 in seinem „ohnmaßgeblichen Entwurf zu einer militairischen Einrichtung des k.k.enclavirten Moldauischen Antheils“ aus (Zieglauer, *Der Zustand der Bukowina zur Zeit der österreichischen Occupation*,S.24). Dagegen empfiehlt er in der vorliegenden Denkschrift die Erweiterung und Anlegung jenes Reitsteiges, der vom *Teschna impucita*-Bach über das Kukurassa-Gebirge nach Rodna führt. So kam es, daß der Hofkriegsrath über die Wahl der Linie schwankte,bis sich der Kaiser im Jahre 1783 für die „Oeffnung“ des Borgoer Passes entschied. 2) Blätten = Plätten,flaches Fahrzeug,Fähre. 3) Pozoritta, Dorf im Gerichtsbezirke Kimpolung. 4) *Strîmtură*,rum.,Engpaß. 5) Dorna-Kandreny Dorf im Gerichtsbezirke Dorna-Watra. 6) „*Măgură*, rum., bewaldete Anhöhe. 7) Von poln. *otak*, Markt.

XIII.*Zu den Anmerkungen.* 1) Diese *Anmerkungen* finden sich nur in der Copie des k.k. Haus-, Hof- und Staatsarchivs, und ihr Inhalt spricht dafür, daß sie in der k.k.Hofkanzlei geschrieben wurden. Der Verfasser ist weder mit dem wiederholten Vorrücken der Besatzungstruppen, noch mit der Anlegung von Erdverschanzungen im Moldawathale einverstanden;er spendet aber auch der Militairbehörde wenig Lob für die Art und Weise, wie sie bis dahin die Vermehrung der Bevölkerung in der Bukowina bewerkstelligt hatte. Weiter ist aus dem Inhalt der „Anmerkungen“ zu ersehen,daß der Verfasser die Bukowina aus eigener Anschauung kannte, ja daß er bei der Abgrenzung des Landes zugegen war. Als österreichischer Abgrenzungskommissair fungirte FML.Baron v. B a r c o ; ihm waren Major v. M i e g und Hofsecretär v. J e n i s c h , letzterer wegen seiner Kenntniss der türkischen Sprache, beigegeben (Hurmuzaki's Documente, t.VII, p.187 u.198). J e n i s c h hat während seines mehrmonatlichen Aufenthaltes in der Bukowina Material zu einem Berichte über dieses Land gesammelt.Aus diesem Berichte und der Denkschrift Splény's wurde für den Hof und das Ministerium in französischer Sprache ein Auszug angefertigt,der unter dem Titel: *Description de la Bukovina. Extrait de l'ouvrage de M. le General Baron de Splény et d'un rapport de M. de Jenisch* in Gottl.Canzler's „Neuem Maga-

de control sanitar de la Rodna, fie peste cel vechi de la Bârgău spre Moldova peste Dorna“. Enzenberg a găsit amândouă trecătorile potrivite pentru construirea drumului, dar prefera trecătoarea Bârgăului. La sfârșitul lui octombrie 1774 generalul comandant din Galiția, Feldzeugmeister (administrator al echipamentului de campanie, n.n.) Freiherr von Ellrichshausen, a inspectat acel „colț“ și a comunicat la 7 noiembrie președintelui Consiliului aulic de război, contele Hadik, că „drumul de picior și de călărie“ care duce la Bârgău ar putea fi transformat la primăvară cu 300 de lucrători timp de 2 luni într-un drum carosabil (Werenska, *Nașterea și înflorirea Bucovinei*, p. 142). Aceeași părere a exprimat-o și Splény la 10 decembrie 1774 în al său „proiect nedeterminant al unei organizări militare a porțiunii imperial-regale enclavată a Moldovei“ (preluat din Zieglauer, *Starea Bucovinei pe timpul ocupației austriece*, p. 24). El recomandă dimpotrivă în prezentul Memoriu lărgirea și amenajarea acelei poteci de călărie, care pornește de la pârâul Teșna împuțită, ducând peste munții Cucureasa la Rodna. Așa se face că Consiliul aulic de război a oscilat în alegerea parcursului, până ce împăratul s-a decis în anul 1783 pentru „deschiderea“ trecătorii Bârgăului.²⁾ Blätten = Plätten, barcă cu fundul plat, bac.³⁾ Pozoritta (Pojorâta), sat în districtul juridic Câmpulung.⁴⁾ *Strâmtură*, rom., trecătoare îngustă.⁵⁾ Dorna Căndrenilor, sat în districtul judiciar Vatra Dornei.⁶⁾ *Măgură*, rom. ridicătură împădurită.⁷⁾ Din polonă *otak*, târg.

XIII. La Observații. ¹⁾ Aceste *Observații* se găsesc numai în copia Arhivei împărătești-regale a Casei, Curții și Statului, iar conținutul lor vorbește în favoarea faptului că a fost scrisă în Cancelaria curții i.r. Autorul nu este de acord nici cu înaintarea repetată a trupelor de ocupație, nici cu ridicarea fortificațiilor de pământ pe valea Moldovei; el nici nu acordă multă laudă autorităților militare pentru modul în care au realizat creșterea populației Bucovinei.

Din conținutul *Observațiilor* mai rezultă că autorul cunoștea Bucovina din proprie experiență, chiar că a fost prezent la fixarea granițelor țării. Drept comisar de delimitare austriac a funcționat feldmareșalul-locotenent baron v. Barco; îi erau alăturați maiorul v. Mieg și secretarul aulic v. Jenisch, cel din urmă din cauza cunoașterii limbii turce (*Documentele Hurmuzachi*, tom VII, p. 187 și 189).

Jenisch a adunat, în timpul șederii sale de mai multe luni în Bucovina, material pentru un raport despre această țară. Din acest raport și din memoriul lui Splény s-a întocmit pentru curte și minister în limba franceză un rezumat, care a fost publicat în revista lui Gottl. Canzler Neues Magazin für die neuere Geschichte, Erd- und Völkerkunde (Leipzig, 1790). (Magazin nou pentru Istorie recentă, Geografie și

zin für die neuere Geschichte, Erd- u. Völkerkunde“ (Leipzig 1790) veröffentlicht worden ist. Sollte nicht Hofsecretär v. J e n i s c h auch der Verfasser unserer *Anmerkungen* sein? Für eine solche Annahme würde auch der Umstand sprechen, daß Jenisch in seinem Berichte die goldene Bistritz nicht wie Splény zu den Bächen, sondern, wie es der Verfasser der *Anmerkungen* thut, zu den Flüssen zählt. (Ebenda, S. 292, Anmerk. 3.)

Etnografie) sub titlul *Description de la Bukovina. Extrait de l'ouvrage de M. le General Baron de Splény et d'un rapport de M. de Jenisch*. Oare nu va fi fost secretarul aulic v. Jenisch și autorul *Observațiilor* noastre? În favoarea acestei ipoteze ar vorbi și împrejurarea că, în raportul său, nu plasează Bistrița aurie, ca Splény, printre pâraie, ci printre râuri, cum o face și autorul *Observațiilor* (loc.cit., p. 492, n.3).

POSTFAȚĂ

A comenta *Descrierea districtului bucovinean*, a generalului Gabriel Splény von Mihálydy, nu este o treabă ușoară. Dincolo de aspectele banale ale unei descrieri geografice, politice și economice, se remarcă la o citire atentă aspectele privind în primul rând personalitatea deloc obișnuită a autorului.

Era descendenta unei familii protestante germane de intelectuali imigrați în Ungaria și magharizați – așa pretinde cel puțin un lexicon austriac de acum mai mult de un secol. Bunicul său fusese înnobilit în 1722 pentru faptele sale de arme în războaiele Austriei împotriva turcilor; tatăl său fusese și el general de cavalerie; el însuși se născuse într-o mică localitate din colțul de nord-est al Ungariei de atunci, având drept cea mai importantă localitate urbană orașul Kaschau (ca denumire germană și Kosice în Slovacia de astăzi), iar ca localitate productivă de renume mondial Tokay, capitala vinurilor nobile ungurești. Absolvent al unui liceu iezuit din Kaschau și destinat unor studii de drept, el reușește să intre cu succes în cadrele armatei imperiale. Pe lângă promovarea sa finală la rangul de feldmareșal, decorări cu ordine înalte, primește ca răsplată pentru faptele sale de arme, în bătăliile de la Adjud și Focșani împotriva turcilor (1788 și 1789), titlul onorific de comite al comitatului Szabolcs, vecin cu Tokayul, și moare în 1818, la 84 de ani, la Szilvas Ujfalu, lângă Kosice, plâns de cele 8 fiice și 2 fii, câți rămăseseră din cei 18 copii ai săi. Am reprodus aceste date din biografia lui Splény, redactată de Pokk și care se găsește la începutul prezentului volum, pentru ca să reiasă clar cât de puțin din această aderare la originea sa națională, familială și regională străbate în memoriul său către împărăție, aceasta simțindu-se totuși datoare să țină seama de ele atunci când își răsplătea servitorul credincios.

Pare astfel plauzibilă dorința sa de a părăsi, cât mai curând după grabnica înaintare a memoriului Curtii imperiale, postul de guvernator al Bucovinei pentru a participa la diferite războaie în pregătire sau în curs și de a putea participa la o viață de familie intensă în regiunea sa de baștină. Originea sa națională o trădează doar prenumele său puțin obișnuit printre germani, dar care este frecvent la maghiari sub forma de Gabor. În memoriu, ea se manifestă, după cât mi-am putut da seama numai de trei ori. Prima dată când descoperă, pe ancadramentul unei ferestre de la ruina cetății Sucevei, stema săpată în piatră a Ungariei; a doua oară, când recomandă să se ia ca model, pentru reglementarea relațiilor dintre stăpânii pământurilor și țărani, „Urbariile“ din Ungaria și a treia oară când recomandă ca la reglementarea desfășurării proceselor civile să se folosească, ca linie directoare, dreptul ungar.

În același timp, el nu se sfiește să scrie (al. 272) că un recensământ individual trebuie evitat, căci locuitorii vor bănuși – pe nedrept, zice el – că se intenționează ca, după exemplul valahilor din Transilvania învecinată, ei să fie făcuți grăniceri sau că fiii lor vor fi înșcriși ca recruți, ceea ce ar putea depopula Bucovina.

Remarcile de mai sus ne duc direct la problema repopulării Bucovinei, pe care Splény o consideră grav depopulată. Ideea implantării unor colonii germane apare în scrierile lui abia la redactarea definitivă a *Descrierii Bucovinei*, adică la 15 septembrie 1775. Cu 10 luni mai devreme, adică la 10 decembrie 1774, el redactează un *Proiect nedeterminant al instituirii unui regim militar în regiunea moldovenească imperial-regească enclavată* (Ohnmaßgeblicher Entwurf zu einer militärischen Einrichtung des k.k. enclavirten moldauischen Antheil). Proiectul este semnalat în *Introducerea* lui Polek, inclusă în prezentul volum și publicat de Rudolf Wagner în volumul *De la Stema Moldovei la Vulturul Bicefal* (Vom Moldauwappen zum Doppeladler), Editura Hofmann, Augsburg, 1991, p. 365-383.

Wagner presupune că acest *Proiect* a fost redactat la cererea forurilor supreme și are caracterul unui studiu preliminar pentru *Descrierea...* de mai târziu. Doar scurțul capitol „Promovarea impopulării” (Beförderung der Impopulation) diferă apreciabil ca volum și, mai ales, prin conținut de cel echivalent (vezi partea a III-a, cap. 1 din *Descriere*). Îl prezentăm aici *in extenso*:

„Având în vedere că majoritatea locuitorilor acestei țări, care se găsesc în această regiune enclavată, constă din oameni care au migrat în parte demult, în parte și de curând din Polonia, Ungaria și Transilvania și s-au așezat aici, nu trebuie să ne îngrijorăm, oricâte familii din regiunile de dincolo ar vrea să se așeze dincoace, cum să le găsim loc, căci după proporția de *moldoveni adevărați* care sosesc, i-am putea retrimite pe cei stabiliți aici din alte țări imperial-regești în regiunile de origine; această țintă dublă finală, foarte utilă cu timpul pentru prea înalta vistierie se poate atinge cu ușurință prin reducerea proiectată a contribuției, prin acordarea unor libertăți dorite și prin protecția pe care ar fi s-o oferim bisericii grecești”. În capitolul „Despre contribuții”, Splény arătase ce atracție ar exercita asupra moldovenilor reducerea contribuțiilor și adăuga, subtil: „.... fără a mai pune la socoteală folosul pe care l-am putea trage de pe urma *națiunii moldovene și valahe împotriva turcilor*”. Trebuie remarcat că în ochii lui Splény, moldovenii și valahii formează o singură națiune.

Se vede că moldovenii nu s-au îmbulzit să repopuleze partea imperială enclavată a Moldovei și, mai târziu, moldovenii și valahii s-au aliat cu rușii în combaterea turcilor. Cine poate spune oare care alternativă ne-ar fi fost mai favorabilă sau – mai bine spus – mai puțin defavorabilă?

De altfel, și Vasile Balș recomandă în memoriul său *Descrierea Bucovinei și a stărilor ei lăuntrice* (vezi „Analele Bucovinei”, III, 1, p. 215, 1996, al. 39 D) „înființarea câtorva colonii, care să-i servească țăranului drept exemplu pentru agricultură... numai dacă s-ar ține îndeajuns seama de păstrarea aceleiași religii a poporului...”. În general, există suspect de multe apropieri, chiar identități între propunerile de îndreptare a stării dezolante în care se găsea țara, ale sale și ale generalului Splény, care te fac să bănuiești fie legături strânse între cei doi bărbați sau, cel puțin, familiaritatea lui Balș cu memoriile și rapoartele lui Splény, cum poate constata ușor orice cititor al prezentului volum.

Astfel, amândoi constată absența grajdurilor în gospodăriile crescătorilor de vite și amândoi văd în faptul că țăranul nu este proprietarul pământului pe care îl lucrează și că nici nu i se asigură cel puțin peste ani permanența aceleiași bucăți de pământ pentru cultivare cauza principală a „lenei” țăranului. Dar în timp ce Splény desfășoară un plan de perspectivă în scopul împroprietăririi treptate a țăranului și măsuri coercitive atât pentru țărani, cât și pentru stăpânii pământului, obligându-i să-și construiască grajduri și alte clădiri gospodărești, care să-l atașeze în special pe țăran de bucata sa de pământ, pe care o va lucra sau stăpâni peste generații, Balș, mai temperamental, propune o adevărată reformă agrară imediată.

Ceea ce îl întristează nespus pe autorul acestei postfețe este faptul că în anul 1939, când se afla ca ofițer de rezervă într-un sat de pe valea Bahliului, nu departe de Iași, unde se găsisese una din numeroasele moșii ale unuia din cei mai mari proprietari rurali ai țării, numai văduva fostului preot al satului, presvitera, cum i se spunea, adăugând de obicei și o înjurătură, avea grajd pentru vaci și stupi de albine, deci chiar de vânzare lapte și miere de salcâm. Celelalte vite, chiar și cele ale învățătorului la care eram încartiruit, și nici un alt om din sat nu avea grajd; vacilor, adăpostite de crivăț numai de doi pereți de chirpici, îndreptați cu colțul ce-l formau spre nord-est, le crescuse în noiembrie blană și, firește, nu dădeau lapte. În pofida unui parc enorm

cu salcâmi, în sat nu găseai miere, în timp ce pe la 1775, turcii din cetatea Hotinului cumpărau miere din Moldova și o vindeau la Istambul pentru prepararea șerbetului. Dădusem deci înapoi.

În 1939 trecuseră 165 de ani de la răpirea Bucovinei. În Bucovina, vacile au grajduri și dau lapte din belșug, iar mierea miroase a flori de munte; la Iași, fabricăm medicamente, dar în sate, mi se spune, vitele n-au nici acum, după 222 de ani, grajduri. De ce oare? Să fie oare într-adevăr de vină deosebirea, semnalată de Cantemir dintre moldovenii din Țara de Sus și cei din Țara de Jos? Și iarăși de ce?

Dar să revenim la Splény. Acum putem înțelege de ce doar 10 luni mai târziu, el nu renunță la ideea coloniștilor, dar se gândește la oameni mai întreprinzători, care muncesc din greu pentru existență pe un pământ sărac, nisipos, și ar putea fi ademeniți în chip și fel să accepte invitația de a se stabili în Bucovina atât de fertilă. Pe lângă ceea ce oferă natura, Splény își amintește de originea protestantă a strămoșilor săi și cere autorizația împăraților săi de a li se acorda, pe lângă scutiri de dări, robotă redusă, casă gata construită și alte avantaje, temporare sau de durată, și libertatea religioasă. S-a evaluat că instalarea unui colonist ar fi revenit statului austriac la în jur de 1 000 fl.

Să nu ne facem totuși iluzii asupra motivelor care l-au împins pe Splény spre elaborarea și punerea în practică a acestui plan de acțiune de altfel reușit. El nu face nici un secret cu privire la țelul urmărit: exploatarea sistematică a teritoriului achiziționat în folosul imperiului și deci a suveranului. Orice propunere care necesită cheltuieli se încheie cu asigurarea fermă că banii investiți vor fi recuperați cu câștig vistieriei și vor aduce câștiguri suplimentare suveranului, al cărui servitor credincios este atât pe câmpul de luptă, cât și ca guvernator al unui teritoriu de care răspunde în timp de pace.

Dar totodată nu se poate nega că Splény urmărește sincer să realizeze o tranziție social-economică prin care trecuse recent societatea europeană – ca și multe alte societăți în istoria omenirii – și anume de la o societate pastorală la una agricolă și de la una feudală la una bazată pe proprietatea individuală. Cunoscând desigur încetineala cu care țăranul – și nu numai el – acceptă schimbarea, oricare ar fi ea și oricât de favorabilă i-ar fi în perspectivă, el recomandă „meliorări” ce pornesc de la realitatea momentului și se impun lent, fără șocuri prea puternice.

Recomand tuturor cititorilor să citească *Introducerea* la partea a III-a a lucrării (al. 328-332); este de o perfectă actualitate. Aici voi cita numai un singur fragment: „... un sistem, care presupune o populație îndestulată, cu moravuri bune și un oarecare grad de cunoștință, (nu) poate fi aplicat dintr-odată unei țări pustiite și cu totul primitive. Oare cât timp va fi necesar pentru a realiza aici numai fundațiile principale ale unei bune guvernări?” Nu l-a plagiat cumva dl Silviu Brucan? Punctele de la începutul acestui citat țin locul câtorva cuvinte ce pun sub semnul întrebării o altă problemă asupra căreia vom reveni mai jos.

„Meliorările” de care vorbește Splény în memoriul său sunt menite în primul rând să redezvolte gustul țăranului pentru proprietatea stabilă și moștenibilă, exploatabilă prin muncă, amenajare și bună gospodărire și nu numai prin exploatarea directă, fără prelucrare, a produselor primare ale naturii.

În parte, rezultatele scontate de măsurile sale au la bază o reformă agrară, care să ducă la o întoarcere a țăranimii cu secole în urmă, când Moldova, în plină dezvoltare, devenise o forță militară, economică și culturală remarcabilă, al cărei elan a fost frânat și până la urmă înfrânt de alianța turco-fanariotă.

De aceste aspecte, Splény nu avea cum să-și dea seama, așa cum nu și-a dat seama

de valoarea culturală, ci numai de cea economică a mănăstirilor din teritoriul ocupat de armata sa fără luptă. Întrucât calitățile deosebite ale moldoveanului din Țara de Sus, relevante de Dimitrie Cantemir în *Descrierea Moldovei*, au făcut ca sămânța reformei social-economice inițiate de Splény au contribuit la rodnicia ei, este greu de evaluat; sigur este că, din acest punct de vedere, produsele secundare ale reformei au fost pozitive și că alte măsuri sau lipsă de măsuri, produsele cele ale guvernării galițiene, de nestăvilire și neselectivitate a imigrării și de neînțelegere față de trezirea conștiinței naționale în tot cuprinsul Europei, au dus la situația de astăzi.

Ca să afle ceea ce s-a petrecut în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea cu proprietatea țărănească în Moldova și prin folosirea căror metode abjecte a ajuns în starea descrisă de Splény în partea I-a a memoriului său, cititorul ar trebui să consulte cartea lui Radu Rosetti, *Pământul. Sătenii și stăpânii în Moldova*, tomul I. *De la origini până la 1834*. București, 1907, deci apărută în preziua răscoalei țărănești din 1907. Cartea este atât de convingătoare, atât de bogat documentată și atât de zguduitoare, mai ales că provine din pana unui membru al categoriei sociale incriminate, încât autorul a fost considerat a fi un instigator periculos la răscoală, a fost eliminat din toate funcțiile publice, iar tomul al doilea n-a mai apărut.

Cititorul va ajunge la concluzia că ceea ce propune Splény pentru a introduce agricultura în Bucovina alături de creșterea „naturistă” a animalelor domestice, nu este altceva decât revenirea la un sistem social-economic asemănător celui din Moldova la apogeul ei. În schimb, însușirea și comasarea proprietăților țărănești în domenii stăpânite de conducătorii politici ai țării, adică boierii în mare parte străini, cu conivența domnilor, prezintă asemănări tulburătoare cu constituirea sistemului agrar comunist.

De altfel, condițiile demografice permiteau lui Splény o astfel de operație retrogradă, cum rezultă din următorul citat din cartea mai sus citată a lui Radu Rosetti (cartea a II-a, cap. 1, 2 Dreptul românesc și întemeierea domniei”, § 5, p. 153); este deci vorba de secolele XV – XVI: „Lucrul cel mai de preț pe acea vreme era doar omul, care era rar, și nu pământul de care era bielsug. Pământul aducea venit numai dacă era locuit. Greutatea mare era de a aduna oameni. *Locuitorul* fiind un factor căutat și de mare preț, era firesc ca stăpânitorii să se ferească de a-i știrbi drepturile de care acel locuitor se folosea de veacuri”.

Din toate acestea și cele ce urmează se trag asemănările și deosebirile față de problemele care se ridică în fața guvernelor postrevoluționare în legătură cu revigorarea agriculturii.

Sunt convins că citirea, de către cei ce ne guvernează după 1989, a capitolelor din *Descrierea...* lui Splény (partea a II-a, cap. 3, § 5 și partea a III-a, cap. 3) ar fi fost atât lor, cât și nouă de mare folos. N-ar fi fost, de exemplu, bine, dacă atunci când mai aveam peste 2 miliarde de dolari în vistierie, am fi procedat așa cum voia să procedeze Splény (excluzând firește caracterul ușor coercitiv inevitabil la un guvernator militar): „Aici amintesc și de lipsa de pluguri și de grape (a se înlocui pentru actualizare cuvântul *plug* cu *tractor*), din care cauză țărani ar trebui să fie obligați prin poruncă publică să se înzestreze cât mai curând cu aceste acareturi; întrucât, din cauza acutalei neglijări a agriculturii, ei nu dispun de ele și recurgeau până în prezent la împrumut. Dar dacă vrem să urmărim și aici calea cea mai sigură, aș avansa locuitorilor și fiarele de plug din partea vistieriei, pe care ar trebui să le plătească la urmă în grâu și ovăz”.

Acel și se explică prin faptul că Splény scrisese, cu câteva rânduri mai sus, că dezvoltarea agriculturii, „deși este o propunere favorabilă țăranului, ea nu poate fi

realizată deocamdată fără un *sprijin activ* și, totodată un soi de constrângere. Apoi continuă: „Prin sprijin activ vreau să spun doar că, deoarece țăranul nu este prevăzut cu cerealele de sămânță necesare, ca și cu banii necesari pentru cumpărarea lor, el ar trebui să fie prevăzut inevitabil cu sămânță *in natura* din partea guvernului țării *erga restitutionem* (adică cu condiția restituirii). Dacă nu se va folosi această măsură preliminară și ne vom bizui numai pe sfaturi sau pe o încurajare neactivă, vor fi necesari mulți ani până când lenea moldovenilor se va decide la ceva“. (Eu aș înlocui termenul de *lene* cu cel de *industrie*, pe care Splény îl folosește adeseori în memoriul său în sensul acum desuet al adjectivului francez *industrieux*, cu înțelesul de activ, cu spirit de inițiativă).

Citatul se încheie cu inevitabila încurajare a vistiernicului sau, cum am zice astăzi, a ministrului de finanțe: „Vistiernia nu va fi în acest caz deloc primejdută, fiecare comună trebuind să garanteze pentru sămânța primită și să o restituie, inclusiv cheltuielile de transport, din câștigul primei recolte“.

Excesul de citate la care am făcut apel mai sus, are drept scop să demonstreze actualitatea, aș zice contemporaneitatea lucrării lui Splény. Citindu-l, ne simțim în plină reformă social-economică est-vest.

Aș vrea să adaug, într-un context oarecum apropiat, că Splény se deosebește puternic de Vasile Balș. Amândoi văd în agricultură izvorul principal de bogăție a unei țări și amândoi manifestă o simpatie îngăduitoare, în teorie și în practică, pentru țăranul înrobît. În timpul celor 10 ani cât ocupă postul de căpitan al circumscripției Bucovina (Kreishauptmann) în cadrul regatului Galiției, el apără cu atâta vigoare pe țărani îndeosebi de abuzurile arendașilor, încât își atrage dușmănia proprietarilor de pământ și, ca urmare a unei anchete îndelungate, este demis din post. Dar pe propria sa moșie de la Rus-Plăvălar, tăiată în două de noua graniță austro-moldavă, se găesc, conform recensământului moldovenesc din 1774, 20 de slugi și 60 de scutelnici și numai 23 de birnici, ceea ce, după Splény, este echivalent cu o evaziune fiscală.

Splény îi critică, dar îi și laudă pe moldoveni și admiră modul în care contribuția pentru tribut este repartizată de țăranii înșiși democratic și diferențiat pe familii separate după situația lor economică (vezi partea I-a, cap. &; § 5, al. 155-157). Care vor fi fost relațiile dintre Splény și țăranii de pe proprietatea sa din Szilvas Ujfalu nu știm, dar ar fi interesant de știut.

Deosebirea mare dintre acești contemporani se manifestă prin atitudinea lor diferită față de modul în care stările mijlocii ar trebui să-și câștige existența sau chiar să poată face avere. Pentru Balș, meseriașul sau muncitorul din fabrică pur și simplu nu există ca stare socială, iar negustorul este o pacoste. Pentru Splény, relațiile comerciale interne și externe intermediare de negustori joacă un rol esențial în crearea bunei stări a întregii societăți. Țăranul este criticat pentru faptul că nu știe să sporească prin prelucrare valoarea produselor sale, slăbiciune de care profită negustorul, și este conștient de rolul hotărâtor jucat de existența sau prezența unei piețe de desfacere.

Într-adevăr, când caută să-și explice neimplicarea țăranilor moldoveni în agricultură, el constată (partea I-a, cap. 5, § 1) ca justificare faptul că mai înainte „nu s-a acordat cultivării grâului și secarei nici o atenție, întrucât la țară oamenii se hrănesc cu cucuruz, iar țările învecinate dispuneau de suficient grâu și secară, deci nu putea exista nici un consum mare, nici o vânzare importantă. De asemenea, când propune, în partea a III-a, cap. 5, industrializarea țării prin înființarea a diferite fabrici, își pune imediat după problema materiei prime, pe aceea a pieței de desfacere și a căilor de comunicație.

Cealaltă mare reformă pe care o abordează este aceea a separării administrației de puterea judecătorească. În sistemul medieval încă în vigoare în Moldova, în care aceste două puteri erau contopite, administrarea justiției nu ajunsese un sistem bazat pe coduri scrise și pe o știință a dreptului; nu existau juriști, judecători, procurori, asesori, avocați, grefieri, protocoale etc., ci cauzele se rezolvau rapid, pe baza dreptului obișnuielnic, iar căile de apel erau atât de greu accesibile și de durate atât de mari, încât rezolvarea cauzelor se încheia cel mai des fie prin corupție, fie prin prescriere, cum zice Balș.

Cum Splény trecuse în tinerețe printr-o pregătire preliminară pentru cariera de jurist, înainte să i se permită să îmbrățișeze cariera militară, paragrafele din partea a II-a, cap. 2, § 5 și 6, precum și cap. 3, § 3 abundă de termeni juridici în limba latină de a căror cunoaștere autorul pare a fi foarte mândru. Este într-adevăr impresionant că, în sistemul de guvernare militară imaginat de Splény, nu se insistă numai asupra rapidității pronunțării sentințelor, dar administrarea justiției se face gratuit, ca și, în caz de nevoie, asistența juridică a împričinaților din partea ofițerilor cu pregătire juridică.

Nu încape nici o îndoială că modernizarea imediată a sistemului judiciar și separarea sa de administrație a fost o reformă necesară și merituoasă. Dar ca orice restructurare rapidă, ea închide, ce-i drept, unele fisuri grave ale sistemului precedent, dar deschide alte fisuri noi, cu care cetățeanul de rând nu este obișnuit, care-l derutează și ușurează inițial abuzurile celor ce știu să manipuleze justiția în folosul lor, favorizând astfel noi variante foarte eficiente de corupție. Consecințele negative ale acestei reforme vor fi descrise critic și plastic de Ion Budai-Deleanu în ultimul document din acest volum, adică în *Scurtele sale Observații asupra Bucovinei*, redactate în anul 1803, deci cu un sfert de veac mai târziu (vezi alineatele 48-50 din acea lucrare). Reforma lui Splény și-a arătat roadele pozitive abia după separarea Bucovinei de Galitia.

Din nou constatăm nu numai actualitatea problemelor și a fenomenelor social-politice reflectate în Memorialul lui Splény și în *Scurtele Observații* ale lui Budai-Deleanu, dar și generalitatea lor, ori de câte ori există analogii strânse între situații întâlnite în epoci diferite.

În fond, dacă punem semnul egal între Domnul fanariot și Secretarul General al PCR și Boierii aleși de Domn drept membri de stirpe foarte veche ai Divanului pe de o parte și membri de origine socială foarte sănătoasă aleși de Secretarul General ca membri ai CC al PCR și mai știm ce educație partinică primiseră judecătorii și că li se interzisese să mai citeze în sentințele lor paragrafele din legile pe care se bazau acele sentințe, analogia dintre cele două epoci devine frapantă și nici nu ne putem mira că adâncirea și eficientizarea corupției a crescut spectaculos, atunci când, în ciuda principiilor politice noi, justiția a deschis încă mai larg decât anterior porțile corupției, care a pătruns în forță în tagma judecătorilor și a procurorilor.

Nu pot încheia aceste considerații cu privire la sistemul judiciar propus de Splény, fără a scoate în evidență o idee fundamentală pe care o exprimă oarecum în treacă în partea a II-a, cap. 3. El recomandă mai întâi să se folosească în Bucovina, în lipsa unui cod penal indigen, extrase din recentul cod terezian, traduse în limba moldovenească (al. 247) – acțiune importantă la care a lucrat Ion Budai-Deleanu, pe atunci consilier în capitala Galiției, Lemberg. Pentru reglementarea desfășurării proceselor civile el recomandă „oarecum drept linie directoare dreptul ungar, căci *processualia* și *divisionalia* de aici se aseamănă destul de mult cu cele ungare“ (al. 248). În alineatul următor își formulează ideea la care făceam aluzie și care străbate subliminar mare parte din lucrare: „Cum înaltele... porunci vor trebui observate de toată lumea,

...de la sine abuzul va dispărea succesiv, vor fi impuse noi moduri de comportare și se va forma dintr-una într-alta, oarecum pe nesimțite, un Codex necesar acestei țări“.

În introducerea la partea a III-a (al. 330 și 331), vrând să „evite pericolele pe care obișnuiesc să le aducă cu sine înnoirile prea mari“, el glosează pe marginea cazului particular al Bucovinei: „Dacă nu orice sistem este potrivit pentru orice țară, cu atât mai puțin un sistem, care presupune o populație îndestulată, cu moravuri bune și un oarecare grad de conștiință, poate fi aplicat dintr-odată unei țări pustiite și cu totul primitive. Oare cât timp va fi necesar pentru a realiza aici numai fundațiile principale ale unei bune guvernări!“

Acest text i-ar fi plăcut desigur lui Eminescu care, criticând aspru preluarea directă și rapidă a modelului organizator și judiciar al Franței în tânăra și înapoiata Românie, remarcă în articolul *Paralele economice*, publicat în „Timpul“ din 13 decembrie 1877, în încheiere: „Dar apoi îndeobște legi franțuzești ne trebuie nouă? Apoi bune sunt? Bune, numai au un cusur: Nu se potrivesc“. Dar în privința aceasta va avea cuvântul Budai-Deleanu în Scurtele sale Observații, pe care le publicăm ca ultim document în acest volum.

Interesantă și demnă de un succint comentariu este și atitudinea generalului Splény față de cele trei confesiuni creștine cu care are de-a face. Deși catolic de cel puțin 5 generații, când stră-stră-bunicul său Jakob Neußel, dintr-o familie germană protestantă, era Rector și Predicator, el nutrea o evidentă simpatie pentru protestantism. Ea se manifestă pe față în Memoriul său când, în partea I-a, cap. 3, §3, recomandă ridicarea treptată a satului Sadagura la rangul de oraș regal liber, bazându-se pe oferta unor metalurgi ce băteau acolo monedă pentru ruși din tunuri capturate de la turci, cu condiția acordării „libertății exercitării religiei protestante“. Propunerea a fost respinsă de Consiliul aulic de război, pe la care știm că a trecut Memoriul lui Splény.

În a doua propunere legată de protestanți el este mai explicit, încercând să fie persuasiv. Și-o poate permite, știind că se adresează coregentului Iosif al doilea, campion al toleranței religioase, pe care-l cunoscuse îndeaproape, când îl însoțise temporar într-o călătorie prin Galiția și-i cunoscuse această orientare. De această dată este vorba de colonizarea Bucovinei cu agricultori numeroși și harnici (partea a III-a, cap. 1), de care a mai fost vorba mai sus. După eșecul atragerii unor „moldoveni adevărați“ prin oferta unor „terenuri îmbelșugate pentru întreținerea vieții omenești“, el sugerează „prea-milostivului său Suveran“ să mai ofere unor coloniști din țările nordice „ceea ce cer sufletul și preconceptele religioase ale oricui“. În continuare precizează că el consideră că „libertatea totală a religiei protestante tolerate ar fi unul din cele mai sigure mijloace de accelerare a populării acestei țări“, nefiind vorba de o țară catolică.

Gândindu-se probabil la intenția sa inițială de a coloniza Bucovina cu moldoveni adevărați de religie grecească neunită, el încheie discuția acestei probleme printr-o frază demnă de Henric al patrulea sau de Talleyrand: „Din punct de vedere spiritual mi se pare că unui stat catolic îi poate fi indiferent, dacă vrea să tolereze din cauze politice o eroare religioasă sau alta“.

Aceasta ne duce la problema atitudinii lui Splény față de ortodoxie sau, cum se spune în Austria, religia grecească neunită. Pe el îl interesa dimpotrivă atitudinea populației față de religia pe care o practica aproape exclusiv. El găsește că ține la ea în mod „fanatic“, deși nu știe ce o deosebește de celelalte credințe, fie ele creștine sau nu, și trage concluzia *practică* de a o respecta și de a oferi slujitorilor ei avantaje prin ușurarea dărilor, prin înființarea unor școli conduse de călugări pentru a preda o *teologie morală*, care să formeze preoți de nivel mai ridicat și propune chiar

ridicarea unui sediu episcopal, a unei biserici arătoase și a unui convict la Cernăuți, capitala țării, ceea ce s-a și realizat după câțva timp, pentru a ridica prestigiul ortodoxiei.

Cum vor arăta aceste școli la început, vom afla de asemenea de la Budai-Deleanu. Dar ce rezultate spectaculoase se vor obține până la urmă prin Facultatea de teologie a Universității cernăuțene se știe prea bine.

Ceea ce n-a putut înțelege Splény este cum de cred țărani și preoții ortodocși cu atâta fermitate, fără să știe multă teologie și care sunt deosebiri față de alte credințe. În schimb autorul anonim al acestui Extras din Memoriul lui Splény și Raportul lui Jenisch, care va fi prezentat Curții imperiale în limba franceză, a înțeles cauza adevărată a acestui „atașament orb pentru această religie: ei sunt cu atât mai fanatici, cu cât sunt mai puțin luminați“ (vezi al treilea document din prezentul volum).

Altă impresie greșită pe care și-o face Splény, privește meseriașii. Îl frapază lipsa croitorilor, a cizmarilor, a măcelarilor și, în general, a breslelor. Dar dacă parcurgem listele individuale ale locuitorilor Bucovinei din recensământul moldovenesc din 1774, constatăm că, într-adevăr, acest tip de meseriași de lux sunt puțini, se găsesc numai la orașe sau pe moșii mari și de obicei camuflați ca slujitori și scutelnici. În schimb găsești la sat ciubotari, cojocari, morari, rotari, abageri etc., tot meserii care acopereau acele nevoi pe care țăranul nu avea priceperea să le acopere, dar de care nici boierii, nici militarii nu prea aveau nevoie, așa cum țăranul nu avea nevoie de haine nemțești, grecești sau de uniforme militare. Iar pe meseriașul de lux, care era o raritate, îl apăra stăpânul său; la gradul de urbanizare de atunci breasla era un nonsens.

Încă mai surprinzător este faptul că Splény, dar și ceilalți cronicari ai acestei epoci, trec fără nici un comentariu pe lângă splendidele monumente ale bisericilor mănăstirești cu frescele lor interioare și exterioare și arhitectura lor particulară. Va trebui să așteptăm până la vizita împăratului Francisc întâi în 1817, pentru ca o oficialitate, și încă de acest rang, să înțeleagă valoarea artistică a mănăstirii Sucevița, și trebuie să așteptăm până la mijlocul secolului al XIX-lea pentru ca intelectualii austrieci să le descrie, să le îndrăgească și să le restaureze, unde era nevoie, cum s-au priceput.

Ca bun austriac, admirator al habsburgilor și, în particular, al lui Iosif al doilea, deci anticlerical nedeclarat, dar eficient și, în plus, în vederea reformelor sale social-economice, Splény a pus gând rău imenselor averi mănăstirești. Se convinsese că monahii erau foarte puțin simpatizați atât de populație, cât și de clerul mirean și că nu va întâlni opoziție dacă fiscalul, adică statul, va pune mâna pe averile mănăstirilor. Nu avea de gând să procedeze de-a dreptul, prin poruncă împărătească. Dându-și seama de desordinea ce domnea în arhivele mănăstirilor, propune pur și simplu (partea a III-a, cap. 6), ca „să se ordone la cel mai înalt nivel ca (mănăstirile) să dovedească legalitatea posesiunii diferitelor moșii“. Li s-ar putea reduce numărul și să li se atribuie atâtea bunuri câte corespund propriilor lor nevoi, iar celelalte să devină bunuri fiscale. Această exploatare machiavelică a desordinei are numeroase paralele în comportarea stăpânului său, Iosif al doilea, pe care l-am caracterizat într-un eseu intitulat *Modelul Bucovina* („Analele Bucovinei“ III, 2, 1996, pag. 281-298) drept „un monarh care gândea ca un iluminist și procedea ca un aderent al lui Machiavelli“.

În fapt procedeu aplicat de Austria a fost altul, dar rezultatul practic a fost cel sugerat de Splény. Machiavellismul său se dezvăluia clar în fraza cu care își încheie propunerea: „Cu această ocazie popii nu trebuie numai cruțați, ci trebuie distinși prin tot felul de favoruri“. A fost bine, a fost rău? A răspunde la aceste întrebări este o problemă aparte.

Dacă căutăm acum și urmele iluminismului, în varianta sa austriacă, numită uneori și iosefinism, trebuie să vedem ce măsuri propune Splény pentru a ridica nivelul cultural-științific al populației Bucovinei.

Problema se rezolvă analizând două capitole extrem de scurte, cele mai scurte – câte două pagini – din toată lucrarea: partea I-a, cap. 4 și partea a III-a, cap. 2.

În primul capitol el constată sec, în paragraful *Educația*: „Nobilul ca și clericul nu are aproape nici un fel de studii sau altă educație și, prin urmare, țăranul este încă mai primitiv“.

În al doilea capitol două declarații de principiu, incontestabile din punctul de vedere al iluminismului, încadrează propunerile de măsuri care ar urma să fie luate.

În declarația care deschide capitolul găsim următoarele cuvinte: „Prima bază a unei administrații este îmbunătățirea moravurilor poporului, și ce contribuie mai mult la aceasta decât artele și științele. Până și clericii, care ar trebui să fie prin funcția lor instructorii poporului sunt cufundați în cea mai adâncă neștiință“.

În declarația finală se spune între altele: „Instruirea poporului de rând din partea clerului precum și a nobilimii vor îmbunătăți pe nesimțite moravurile orașanului și ale țăranului. Oricât de puțină știință îl stimulează pe om să învețe mai mult și eforturile care urmează acestei stimulări creează adeseori din tot felul de oameni bărbați mari“.

Școlile prin care urmează să se realizeze acest țel sunt: un seminar pe lângă episcopul ortodox de la Rădăuți, cu un program de științe filozofice și teologie, accentul fiind pus pe *teologia morală*, în scopul de a crește „preoți și învățători cu bune moravuri“. Profesori vor fi călugări din Slavonia și Transilvania, iar elevii trebuie să fi trecut prin cel puțin 4 clase de latină în școli înființate la Cernăuți și Suceava. Folositoare ar fi și școli germano-valahe de citire, scriere și socotit „pentru a educa oameni de care va fi nevoie pentru tot felul de servicii. Iar la Cernăuți un internat (Convict) pentru 12 copii de boieri și mazili, care să fie instruiți îndeosebi în limba germană sub conducerea unui călugăr, școală pe lângă care să se clădească „o frumoasă biserică publică“ pentru a atrage încrederea și dragostea clerului și a poporului.

Este evidentă dorința lui Splény ca Austria să dispună la toate nivelele de posibilitatea folosirii limbii germane ca limbă de stat cunoscută de orice locuitor, ceea ce este interpretat fie ca o condiție necesară pentru guvernarea unui stat multinațional, – cum au procedat Anglia și Franța în coloniile lor – fără intenții de germanizare culturală și lingvistică, sau chiar de desnaționalizare a întregii populații a Bucovinei, fie că a nutrit acest din urmă țel – așa cum a procedat și a reușit parțial Rusia.

Oricum, indiferent care ar fi fost intențiile intime ale lui Splény, al cărui sânge maghiar pare să nu se fi făcut totuși apă, germanizarea populației Bucovinei nu a avut loc, cum se poate constata astăzi, dar cunoașterea limbii germane a fost fără îndoială de enorm folos intelectualilor români din Bucovina pentru a-și lărgi orizontul cultural. De altfel nimeni nu vorbește despre o francizare a populației României, ci numai de franțuziți. Iar acum ne rezumăm numai la o iluzorie francofonie.

Și dacă am ajuns la probleme legate de interesul sau dezinteresul lui Splény cu privire la naționalitățile din Bucovina anului 1775, să analizăm faptul curios semnalat de Polek într-o notă relativ amplă (Nota 1 la partea I-a, cap. 4). Polek nu-și poate explica nemenționarea în textul lui Splény a rușienilor (adică a ucrainenilor și huțanilor), deși aceștia locuiau în acea epocă în număr apreciabil în Câmpulungul rusesc și între Prut și Nistru.

Cu această ocazie fie spus că în această notă Polek, incitat de caracterizarea predominant negativă a moldovenilor atât de către Splény, cât și a lui Cantemir, sare

în apărare lor cu o bunăvoință și înțelegere care-l onorează: „În această privință însă poporul moldovenesc merită mai degrabă milă decât dojană; căci numai îngrozitoarea oprimare, la care a fost supus, l-a făcut bănuitor și perfid“. El nu oferă totuși nici o explicație pentru omisiunea din textul lui Splény a prezenței rutenilor, în timp ce armenii, polonezii, evreii și țiganii, deși mult mai puțin numeroși ca rutenii, apar în repetate rânduri. Aceștia contrastau ce-i drept relativ puternic atât cu românii cât și cu rutenii, aceștia din urmă fiind în plus confinați în regiuni destul de bine conturate.

În introducerea în limba ucraineană, editorii traducerii primei părți a Memoriului lui Splény iau pe larg atitudine la amândouă problemele comentate de Polek.

Acuzațiile de „șiretenie“ și „lene“ ale lui Splény le atribuie conștiinței de clasă, de nobil, a autorului și „caracterului original al Bucovinei“, fără a preciza însă în ce constă acesta. Ei invocă și mărturia unui boier Sturza, contemporan cu Splény, așa cum Polek invocă pe cea a lui Dimitrie Cantemir.

De fapt Splény și autorul anonim al Extrasului în limba franceză a Memoriului său (vezi al treilea document din prezentul volum) merg mai departe în adâncirea acestei probleme, invocând dorința de libertate a țăranului într-o societate cu caracter economic predominant pastoral, ceea ce era într-adevăr caracteristic părții accentuat muntoase a Bucovinei.

Făcând apel la cartea lui Max Weber *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, editorii ucrainieni Ogui și Saiko îi plasează pe țăranii bucovineni într-o societate arhaică medievală, în care preferă libertatea muncii; ei uită că în Franța și în Austria monarhi mai luminați sau chiar iluminiști au combătut înstrăinarea proprietăților țărănești și, ca urmare, s-a schimbat și mentalitatea țăranilor.

Recomand cititorilor interesați în particular de problema înstrăinării pământurilor țărănești, cartea anterior citată a lui Radu Rosetti din 1906. Din ea rezultă cum s-au desfășurat aceste procese în Moldova în special în secolele XVII și XVIII, dar că ele s-au mai desfășurat în Prusia orientală până în secolul XIX. Se mai constata că, din acest punct de vedere, Moldova nu era chiar atât de înapoiată față de multe țări europene și că, în Bucovina, reîmproprietărirea lor a fost ușurată de belșugul de pământ, deci tocmai de depopularea și de concentrarea pământului în domenii relativ mari, boierești și, mai ales mănăstirești.

Cât privește ignorarea de către Splény a populației ucrainene, explicația este extrem de simplă, cum am putut arăta într-un mic studiu în curs de apariție în *Analele Bucovinei*, Tom IV, 1997. Dacă traducătorii ucraineni au considerat într-adevăr partea I-a a Memoriului mai interesantă decât părțile a II-a și a III-a, ei trebuie să le fi consultat și pe acestea din urmă și atunci trebuie să și fi văzut la a doua pagină a cap. 2 din partea a doua a Memoriului, că în guvernul militar de la Cernăuți al lui Splény, cel puțin cât a durat, se afla un *boier*, desigur moldovean, căci acest titlu se acorda de către domnul Moldovei, ca staroste, un secretar german și unul *valah*, precum și doi canceliști germani și doi *valahi*. Aici valahii sunt clar cunoscători ai limbii române și nicidecum cetățeni ai Țării Românești.

Dar mai sunt și în componența amânduror Oficiilor cantonale (Standesämter) cu sediile la Sadagura și Suceava, deci în capitalele celor două cantoane, unul în nordul, al doilea în sudul Bucovinei, câte un boier moldovean, ca ispravnic și câte un cancelist german și unul *valah*, deci român. Deci și în nordul Bucovinei limba necesară pentru comunicarea între populație și autorități era identică cu cea vorbită și scrisă în Moldova și în Valahia.

Dovedește aceasta că la 1775 nu se găsea un număr semnificativ de ucraineni și de huțani în partea din Bucovina învecinată cu Galiția și Podolia? Cine neagă acest

lucru? Dar de ce să negăm că imigrația rutenilor din Galiția a avut loc cu îngăduința autorităților austriece, când ele au îngăduit-o, ba au și dorit-o pe cea a românilor din Transilvania și din Moldova?

Dar atunci, de ce această părținare a lui Splény pentru limba română? Am demonstrat ușor în studiul amintit mai sus care era cauza, folosind recensământul moldovenesc din 1774, care nominalizează pe fiecare locuitor din ocoalele Moldovei ocupate de Austria. Prezența ucrainenilor este indiscutabilă. Dar indiscutabil este și faptul că notabilitățile satelor erau predominant români și că aceștia erau cei ce aveau de a face aproape exclusiv cu autoritățile austriece. Editorii Ogui și Saiko recunosc că generalul Splény era un om „inteligent” și un „administrator experimentat”; prin includerea unui număr de moldoveni vorbitori ai aceleiași limbi folosite și în Valahia în organele guvernamentale ale Bucovinei, el se dovedește a fi fost un om practic, și atât.

Iată de ce un document, pentru a fi interpretat corect, trebuie să fie complet și nu știrbit cu scopul de a putea ajunge la concluzia că, pentru Splény, termenul „moldovean” este sinonim cu „bucovinean”. Și este oare cinstit din partea editorilor traducerii în limba ucraineană a Memoriului să folosească date demografice pentru intervalul 1880-1910 – eliminând cele neconvenabile din 1869 – pentru a „dovedi” în prefață că imigrația ucraineană din Galiția a fost nesemnificativă între 1786 și 1862, când Bucovina făcea parte ca „Cerc” (Kreis) din Galiția?

Cu aceasta vreau să închei atât polemica cu colegii mei ucraineni, cât și toată postfața și să declar, de acord cu ei, că (citez): „Descrierea districtului bucovinean” a generalului Splény poate fi considerată drept unul din izvoarele cele mai valoroase pentru istoricii Bucovinei”, chiar dacă conține unele erori care convin și unele aprecieri care nu plac fie românilor, fie ucrainenilor.

Radu Grigorovici

II

TABELUL
LOCALITĂȚILOR
DIN
BUCOVINA

de

GENERAL
GABRIEL SPLÉNY VON MIHÁLDY
(1775)

TEXT BILINGV GERMAN-ROMÂN

NOTĂ EDITORIALĂ

Această listă, întocmită din ordinul generalului Gabriel von Splény, care n-a putut apare în același volum de format mic, în care J. Polek a publicat, în 1893, *Memoriul* generalului adresat Curtii imperiale și Ministerului de Război din Viena, intitulat *Descrierea Bucovinei*, este prezentată bilingv în acest volum, împreună cu alte câteva anexe. Ea a apărut, de aceea, în „Anuarul Muzeului Bucovinei“ („Jahrbuch des Bukoviner Landesmuseums“, I, 1893, pp. 27-44) precedată de o introducere în care repetă multe din cele scrise anterior, odată cu apariția *Descrierii*. Aici nu vom reproduce integral această introducere în două limbi, ci vom aminti câteva informații asupra celor întâmplare după încheierea *Memoriului*.

Polek relatează pe scurt că tratativele de fixare definitivă a graniței moldo-austriece s-au desfășurat pe baza unei hărți a regiunii din Moldova ocupate în toamna anului 1774, înaintată părții turce. Un tratat a fost încheiat în 7 mai 1775 prin cedarea definitivă către Austria a teritoriului dintre Nistru, Pocuția, Ungaria și Transilvania, iar delimitarea definitivă, începută la mijlocul lui septembrie 1775, s-a încheiat la 2 iulie 1776 prin tratatul de la Balamuța, după ce s-a revenit complet asupra înaintării excesive a trupelor austriece în terenul cetății Hotinului și mult mai puțin în alte regiuni.

Prin acest din urmă tratat, numărul celor 290 de localități cu 62 de atenanțe listate de Splény s-a redus la 277 de localități cu 55 de atenanțe și locuite de 14 654 de familii, adică la circa 75 000 de suflete. De asemenea, numărul mănăstirilor s-a redus cu 2 mănăstiri mari și 3 mici. Localitățile revenite, după mai mult de un an de ocupație, Turciei (adică de fapt Moldovei) sunt însemnate în tabelul reproduș în prezentul volum cu un asterisc.

Pentru a evita tipărirea a două liste, prima identică cu cea a lui Splény, cu denumiri grav pocite într-o pretinsă limbă germană ce îngreuiază sau chiar împiedică identificarea lor pentru cititorul român, și alta separată în limba română, am trecut sub fiecare localitate din lista originală, denumirea românească practic contemporană a respectivei localități – unde era posibilă identificarea – în conformitate cu Recensământul făcut în 1774 de către divanul Moldovei, la cererea generalului rus Rumianțev. Înscrierea între paranteze a unora dintre denumirile românești arată că pentru identificarea acestora a fost necesară folosirea altor surse, cum ar fi: a) Recensământul populației Moldovei din anii 1772 – 1773; b) N. Grămadă *Toponimia minoră a Bucovinei*, Edit. Anima, 1996; c) Em. Grigorovitză, *Dicționarul geografic al Bucovinei*, SOCEC, București, 1908; d) M. Pahomi, *Schituri și biserici din ținutul Cernăuți*, „Analele Bucovinei“, I, 2 (1994) 321-337, precum și datele din *Repertoarul de localități ale Bucovinei*, Viena, 1885, folosit de însuși Polek în indexul său alfabetic (*Register*). În plus, atât în tabelul, cât și în indexurile din prezentul volum, anumite denumiri românești au fost subliniate pentru a arăta că localitățile respective figurează în Recensământul din 1774 al populației Moldovei numai pe o listă separată, a „satelor cu salvogardia preainălțatului graf“. Au rămas însă în Tabel și câteva localități a căror denumire românească nu a putut fi identificată în materialele citate.

Tot pentru concizie, am modificat bilingv capul original al *Tabelului*. Conform sugestiei făcute în *Extractul anonim* în limba franceză (vezi al treilea document din prezentul volum), am echivalat termenul german de Schlyachta cu cel românesc de răzeș, deși suntem perfect lămuriți că este vorba de o categorie net diferită de nobili de mic rang; totuși absenți în *Memoriul* și *Tabelul* redactate de Splény, răzeșii și sliah-tiții sunt prezenți în recensămintele moldovenești contemporane.

Menționăm că o comparație între rezultatele amănunțite ale celor trei recensăminte s-ar putea dovedi extrem de interesantă.

În sfârșit, un indice alfabetic bilingv, care ar permite identificarea pe hartă a localităților, analog cu cel întocmit de Polek, completează tabelul prezentat în acest volum. Am păstrat ordonarea localităților după denumirile folosite de Splény, dar am introdus denumirile românești contemporane primelor, în locul celor din *Repertoarul special al localităților* din Bucovina (*Spezial-Ortsrepertorium der Bukovina*), folosite de Polek în *Register*. Am considerat de asemenea necesar să punem la îndemâna cititorului și un al doilea index alfabetic cu ordonarea localităților după denumirea românească.

Identificarea denumirilor românești ale localităților a fost mult ușurată de faptul că împărțirea administrativă a Districtului Imperial Regal al Bucovinei conservă în bună măsură pe cea veche, înscrisă în recensământul din 1774 al populației Moldovei, între cele două existând următoarea corespondență:

<i>Tabel și Register</i>	<i>Recensământul din 1774</i>
I = Ocolul Cernăuțului	Ținutul Cernăuțului, ocolul Târgului
II = Ocolul Prutului	Ținutul Cernăuțului, ocolul Prutului de Jos
III = Ocolul Nistrului	Ținutul Cernăuțului, ocolul Nistrului
IV = Ocolul Ceremușului	Ținutul Cernăuțului, ocolul Ceremușului
V = Ocolul Câmpulungului Rusesc	Ținutul Câmpulungului Cernăuțului, ocolul Câmpulungului, plasa Putilei
VI = Ocolul Berhometelor	Ținutul Suceava, ocolul Berhometelor
VII = Ocolul Vicovilor	Ținutul Suceava, ocolul Vicovilor
VIII = Ocolul Mijlocului	Ținutul Suceava, ocolul Mijlocului
IX = Ocolul Moldovenesc	Ținutul Suceava, ocolul Siretului de Sus
X = Ocolul Câmpulungului Moldovenesc	Ținutul Câmpulung – Suceava

Pentru date privind ocolul V a fost necesară folosirea recensământului din 1772-73.

Ocoalele Hotinului și Siretului, care figurează în tabel, cuprind numai localități însemnate cu asterisc, deci care au fost înapoiate Moldovei după mai mult de un an de stăpânire austriacă. Localitățile respective nu au fost incluse de Polek în indexul localităților (*Register*) și de aceea, acestor două ocoale nu le-a fost asociat un număr, spre deosebire de celelalte.

O examinare mai atentă a ortografierii folosite de Splény în *Tabel* sau de Polek în indexul său alfabetic arată că aceasta poartă amprenta naționalității recențentului: german, italian sau maghiar, după cum ilustrăm mai jos. Modul de scriere nu numai că transformă denumirea veche într-una cu rezonanță stranie și cu totul străină locurilor și oamenilor locului, dar ceea ce este mai grav, face să se piardă în timp istoria zonelor respective, precum și culoarea locală. Iată câteva exemple: târgul Coțmani devine Kotzmann, Botoșana devine Podoschana, Trestiana devine Drestyan, Tereblecea → Terrepletze, Câmpulungul devine Kimpolongo, Pârâul Negru → Baraunegro, Plăvălar → Blovalary, Sânt Onufrei → Suetonefri, Cornu - Luncei → Korlicziny, Făgețel → Fasiczel, Bălăceana → Pallacsana, Varnița → Warency, Putila → Butti-
lov etc.

Referitor la localitățile Câmpulung Moldovenesc, respectiv Vatra, ne-a reținut atenția faptul că prima, care figurează în *Tabel* la ocolul X, nu este menționată în recensământul din 1774. În schimb, Vatra apare numai în recensământ, dar numărul

de familii din cele două localități coincide. Explicația se găsește în culegerea de *Documente din vechiul ocol al Câmpulungului Moldovenesc*, alcătuită de T.V. Stefanelli, în 1915. Toate satele vechi din Ținutul Câmpulungului Moldovenesc stăteau sub ascultarea *târgului* Câmpulung, care forma *Vatra* ocolului Câmpulung, nu în sens de centru al târgului Câmpulung, ci de centru al administrației ținutului. Între altele, bătrânii din *Vatră*, alți oameni de cinste și hotarnicii erau delegați să meargă prin satele din ținut, să cerceteze pricinile și să elibereze cărți de judecată. Sentimentul de atârnare de *Vatră* era atât de puternic înrădăcinat între locuitorii ținutului încât s-a menținut decenii întregi și după încorporarea Bucovinei la Austria, spune Stefanelli.

În încheiere, încă o observație scurtă. Pe lista prescurtărilor folosite în indexul român – german am introdus V. =Vijnița, care a fost omisă de Polek în *Register*.

Radu Grigorovici
Rodica Marchidan

TABELLA

nachbenannter
in dem Kaiserlichen Königlichen Bukoviner District
sich befindlichen Ortschaften,
grossen, mittleren und kleineren Standespersonen,
Popen, Bauern, Gerichtsdienern,
Kaufleuten, Armeniern, Juden,
vagirenden Zigeunern und Monasterien
sowohl männ- als weiblichen Geschlechts, als:

TABELUL

*următoarelor localități situate în
Districtul Imperial Regal al Bucovinei,
al locuitorilor: nobili mari, mijlocii și mici, popi, țărani,
personal administrativ-judecătoresc,
negustori, armeni, evrei, țigani nomazi,
precum și al mănăstirilor de bărbați și femei:*

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

I. CZERNOVITZER ANTHEIL (Fotsetzung)
I. OCOLUL CERNĂUȚULUI (Continuare)

No.	Namen der Ortshaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobili</i> Bojaren – <i>boieri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schlyacht – <i>rezeși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)			Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienere <i>Personal adm.-jud.</i> Implators – <i>umblători</i> (u) Arnauten – <i>arnăuți</i> (a) Barans – <i>barani</i> (b) Kalarasch – <i>călărăși</i> (c)			Summa – <i>Total</i>
		2B	4M	10P		48	18u	18a	
1	Städtel Czernovitz mit 1. Klokucska <i>Târgul Cernăuțului cu 1. Clocucica</i>	2B	4M	10P	48	18u	18a	78b	178
2	Roschusch <i>Roșișa</i>		5M	2P	113	5u	1a	20b	146
3	Mihalcze <i>Mihalcea</i>		4M	2P	49				55
4	Kamina <i>Camena</i>			1P	45				46
5	Kutsurmare <i>Cuciurul Mare</i>			2P	181				183
6	Voloka <i>Voloca</i>			2P	62				64
7	Korovie <i>Corovia</i>				32				32
8	Mologye und Czahor <i>Mologhie și Ceahor</i>			2P	133	1u	1a	1b	138
9	Paginsky <i>Cotul lui Baenschii</i>		1M		14				15
10	Lukavicza de Sus <i>Lucovița de Sus</i>		2M	1P	37		1a		41
11	Lukavicza de Csos <i>Lucovița de Jos</i>			2P	32				34
12	Mamornicza <i>Mamornița</i>		2M	1P	50		2a		55
13	Ostricza <i>Ostrița</i>			2P	81		2a		85
14	Horetze <i>Horecea</i>			1P	32	1u		1b	35
15	Bauern v. Monaster Horetze <i>Țărani de la Măn. Horecea</i>				20				20

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

I. CZERNOVITZER ANTHEIL (Fotsetzung)
I. OCOLUL CERNĂUȚULUI (Continuare)

Nr.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobili</i> Bojaren – <i>boieri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schlyacht – <i>rezeși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)			Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienere <i>Personal adm.-jud.</i> Implators – <i>umblători</i> (u) Arnauten – <i>arnăuți</i> (a) Barans – <i>barani</i> (b) Kalarasch – <i>călărăși</i> (c)	Summa – Total
16	Philippoutz* <i>Pilipăuții</i>		1P	27			28
17	Ternafka* <i>Târnauca</i>	1B	2P	71			74
18	Reatzka* <i>Hriațca</i>		2P	50			52
19	Zentin* <i>Ținteni</i>		10S	1P	11		22
20	Mollnicza* <i>Molnița</i>			42			42
21	Sinichau* <i>Sănehău</i>			2P	37		39
22	Godinesti* <i>Godinești</i>	2M	1P	30			33
23	Picesti* <i>Becești</i>		4S	1P	21		26
24	Fondoja*und Kuliczen* <i>Fundoaia și Culiceni</i>	1M	2P	32			35
25	Mogoschesti* ?			24			24
26	Poda de Sus* <i>Buda</i>	1M	1P	5			7
27	Poda de Csos* <i>Buda</i>	3M	1P	17			21
28	Nova Szeletz* <i>Nooa Săliți</i>	3M	1P	16			20
	Summa – Total	3B 28M 14S	43P	1312	25u 25a 100b	-	1550

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

II. PRUTHER ANTHEIL
II. OCOLUL PRUTULUI

N ^o	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobili</i> Bojaren – <i>boieri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schlyacht – <i>rezeși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)		Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdieners <i>Personal adm.-jud.</i> Implators – <i>umbliători</i> (u) Arnauten – <i>arnăuți</i> (a) Barans – <i>barani</i> (b) Kalarasch – <i>călărăși</i> (c)	Summa – <i>Total</i>
1	Strojeste de Csos <i>Stroeștii (pe Prut)</i>			10		10
2	Strojestie de Sus <i>(Gogolina)</i>	2M	1P	24		27
3	Nova Szelletz** <i>(Novoselița)</i>			10		10
4	Lehecsen <i>Lehăcenii (Tăutului)</i>			41		41
5	Bojana <i>Boianul</i>		2P	291		293
6	Kattul Ostricze <i>(Cotul Ostriței)</i>			32		32
7	Machala <i>Mahalaua</i>		1P	68		69
8	Raransche <i>Rărința</i>		2P	66	1b	69
9	Toporauz <i>Toporăuții</i>		2P	142		144
10	Csernauka <i>Cernauca</i>		1P	61		62
11	Scherautzi <i>Șerăuții</i>		1P	86		87
12	Szadupriuka <i>Sadobriuca</i>		1P	33		34
13	Szadagura <i>Sadagura</i>		1P	179		180
14	Rohoszna <i>Rohozna</i>	4M	2P	49		55
15	Csucska <i>Jușca</i>		1P	88	2b	91
16	Lincesti <i>Lenteștii</i>		1P	34	1b	36
17	Szubranek <i>Sobroneț</i>	3M	3P	81	1u	88

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

II. PRUTHER ANTHEIL (Fortsetzung)
II. OCOLUL PRUTULUI (Continuare)

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobili</i> Bojaren – <i>boieri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schlyacht – <i>rezeși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)	Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienere <i>Personal adm.-jud.</i> Implators – <i>umblători</i> (u) Arnauten – <i>arnăuți</i> (a) Barans – <i>barani</i> (b) Kalarasch – <i>călărăși</i> (c)	Summa – <i>Total</i>
18	Mamajesti mit 1. Revna 2. Bordien <i>Mămăești cu</i> 1. (<i>Revna</i>) și 2. (<i>Burdei</i>)		1P 220		221
19	Luzan <i>Lujenii</i>	1M	2P 86		89
20	Schipeniz <i>Știpenița</i>	1B 1M	2P 85		89
21	Dubovetz <i>Dubovăț</i>		2P 64		66
22	Perhomet <i>Berhomete (pe Prut)</i>		1P 35		36
23	Revekauze <i>Răvăcăuții</i>		1P 32		33
24	Piedikauze <i>Chidicăuții</i>	2M 8S	10		20
25	Niepolokautze <i>Nepolicăuții</i>	5M	1P 49		55
26	Oroschen <i>Orășanii</i>	1M	2P 87		90
27	Ivankautz <i>Ivancăuții</i>	4M 11S	1P 25	1u	42
28	Havrilesty <i>Havrileștii (Gavrileștii)</i>		1P 28		29
29	Davidesti <i>Davideștii</i>		3P 42		45
30	Kliwodin <i>Clevodin</i>		2P 61		63
31	Szochovercha <i>Suhaverha</i>		2P 37		39
32	Kotzmann <i>Cotmanii</i>		7S 6P 128		141

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

II. PRUTHER ANTHEIL (Fortsetzung)
II. OCOLUL PRUTULUI (Continuare)

Nr.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobili</i> Bojaren – <i>boicri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schlyacht – <i>rezceși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)				Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienere <i>Personal adm.-jud.</i> Implators – <i>umblători</i> (u) Arnauten – <i>arnăuți</i> (a) Barans – <i>barani</i> (b) Kalarasch – <i>călărăși</i> (c)				Summa – Total
33	Laszkiuka <i>Laschiuca</i>		2P		86					88	
34	Vitiliuka <i>Vetleuca</i>		1P		29					30	
35	Valeva <i>Valeva</i>	1M	2P		95	1u				99	
36	Ochechlibu <i>Ușihlibul (Oșehlib)</i>		1P		83	1a				85	
37	Chliviști <i>(Hlivești)</i>		1P		37			10c		48	
	Summa – Total	1B	24M	26S	53P	2614	3u	1a	4b	10c	2736

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

III. DNIESTER ANTHEIL
III. OCOLUL NISTRULUI

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – nobili Bojaren – boicri (B) Mazilen – mazili (M) Schlyacht – rezeși (S) Kleriker – clerici Popen – popi (P)	Bauern Țărani	Gerichtsdienner Personal adm.-jud. Implators – umblători (u) Arnauten – arnăuți (a) Barans – barani (b) Kalarasch – călărăși (c)	Summa – Total
1	Vaslautz Vaslăuții		1P 113		114
2	Kutsurmik Cuciurul Mic	3M 6S 2P	60	1u	72
3	Varbautz Vărbăuții	2M	1P 35		38
4	Gyurkautz Iurcăuți		2P 91		93
5	Pojansuck Boenciucu	2M 8S 2P	28	4u	44
6	Horroschoutzi Hroșăuții	1M	2P 84		87
7	Dobronautz Dobrănăuții		1P 68		69
8	Pohorleoutz Slobozia Pohărlăuții		2P 46		48
9	Onuch Szamosch u. Barauneg. Onutul, Samușenul și Pârâul Negru		2P 43		45
10	Mosoriuka Mosoriuca	2M	1P 41		44
11	Mitkau Miticău		2S 2P 31		35
12	Okna Slobozia Ocna		1P 30		31
13	Doroscheutz Doroșăuții		2P 46		48
14	Vasileu Vasileu	2M	2P 35		39
15	Czinkau Cincăul	2M	2P 48		52

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

III. DNIESTER ANTHEIL (Fortsetzung)
III. OCOLUL NISTRULUI (Continuare)

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen - <i>nobili</i>			Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienstler <i>Personal adm.-jud.</i>			Summa - <i>Total</i>
		Bojaren - <i>boieri</i> (B)	Mazilen - <i>mazili</i> (M)	Schlyacht - <i>rezeși</i> (S)		Implutors - <i>umblători</i> (u)	Arnauten - <i>arnăuți</i> (a)	Barans - <i>barani</i> (b)	
16	Kolleutzi <i>Coliuții</i>	2M	2P	20					24
17	Rapuschenitz <i>Răpujnița</i>	1M	2P	80					83
18	Bauern v. Chriscsiatek <i>(Crișceatec)</i>			2					2
19	Svinice <i>Zvenece (Zvoineaca)</i>	1M	3S	1P	16				21
20	Prilipitze <i>Prilipcea</i>			2P	75				77
21	Slobocsie Mitkau <i>Slobozia Mitcău</i>			1P	33				34
22	Babin <i>Babinul</i>	3M		2P	44				49
23	Borautz <i>Borăuții</i>		2S	1P	65				68
24	Kiselau <i>Chisălău</i>	2M	1S	2P	59	5u		8c	77
25	Siskautz <i>Sîșcăuții</i>			2P	51				53
26	Juschenetz <i>Iujinețul</i>			2P	36				38
27	Maltiniza <i>Maltenița</i>	1M		1P	39				41
28	Stobizin <i>Stăuceanii</i>		1S	2P	64	1u			68
29	Vericzanka <i>Vericeanca</i>	1M		3P	129				133
30	Kadopist <i>Cadobiște</i>	1M		2P	75				78
31	Sastafno <i>Zastavna</i>			4P	109				113
32	Tautri <i>Tăutre</i>			1P	71				72
	Summe - <i>Total</i>	- 26M	23S	55P	1767	11u	-	- 8c	1890

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

IV. CZEREMUSCHER ANTHEIL
IV. OCOLUL CIRIMUȘULUI

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobili</i> Bojaren – <i>boicri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schlyacht – <i>rezeși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)			Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienner <i>Personal adm.-jud.</i> Implators – <i>umblători</i> (u) Arnauten – <i>arnăuți</i> (a) Barans – <i>barani</i> (b) Kalarasch – <i>călărăși</i> (c)	Summa – <i>Total</i>
1	Proskautz <i>Broscăuții</i>	22S			32		54
2	Pobiesti <i>Băbeștii</i>	2P			90		92
3	Dracenzitz <i>Dracinița</i>	2P			95		97
4	Linitza <i>Hlinița</i>	1M			53		55
5	Szeleneu <i>Zeleneu</i>	1M		2P	41	2u	46
6	Klesnitz <i>Pleşnița</i>				8		8
7	Ludeluisamson <i>(Samsoneni)</i>	1M			6		7
8	Barbiesti <i>Berbeștii</i>	1B		1P	68		70
9	Kalliniesti <i>Călineștii</i>	2M		1P	42		45
10	Kostesti <i>Costeștii</i>	11S		2P	82	10c	105
11	Staniesti mit 1. Tunij <i>Stăneștii (pe Ceremuș)</i> cu 1. <i>(Stăneștii de Jos ?)</i>	6M 8S		2P	61	5u	82
12	Csortorie <i>Ciortorie</i>	1B		1P	15		17
13	Voloka <i>Voloca</i>	15S		3P	7	7u	32
14	Vaszkautz <i>Vascăuții</i>	4P			188		192
15	Szamostie <i>Zamostie</i>	3M		2P	28		33
16	Vilautze <i>Vilauce</i>	2M 15S		2P	47	2u	68

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

IV. CZEREMUSCHER ANTHEIL (Fortsetzung)

IV. OCOLUL CIRIMUȘULUI (continuare)

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobili</i>				Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienstler <i>Personal adm.-jud.</i>				Summa – Total
		Bojaren – <i>boieri</i> (B)	Mazilcn – <i>mazili</i> (M)	Schlyacht – <i>rezeși</i> (S)	Kleriker – <i>clerici</i>		Popen – <i>popi</i> (P)	Implators – <i>umblători</i> (u)	Arnauten – <i>arnăuți</i> (a)	Barans – <i>barani</i> (b)	
17	Karapczio <i>Carapciu (pe Ceremuș)</i>	2M	1P		80					3u	86
18	Panilla de Csos mit 1. Szlobotka <i>Bănila de Jos cu 1. Slobozia Băniliei</i>	1M				82					83
19	Panilla de Sus <i>Bănila de Sus</i>	5M	4P		105						114
20	Milie <i>Milie</i>	1M	1P		81						83
21	Ispas <i>Ispasul</i>	3M	5S	2P	87						97
22	Visnitza mit 1. Czernahusen <i>Vijnița cu 1. (Cernătești)</i>			3P	62						65
	Summa – Total	2B	28M	76S	36P	1360				19u - - 10c	1531

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

CHOTIMER ANTHEIL
OCOLUL HOTINULUI

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobili</i> Bojaren – <i>boicri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schlyacht – <i>rezeși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)	Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienet <i>Personal adm.-jud.</i> Implators – <i>umbiători</i> (u) Arnauten – <i>arnăuți</i> (a) Barans – <i>barani</i> (b) Kalarasch – <i>călărăși</i> (c)	Summa – <i>Total</i>
1	Onuth* <i>Onutul</i>		30		30
2	Pallamutka* <i>Balamutica</i>	2P	140		142
3	Roszavinicz* <i>Rujavenița</i>	2P	89		91
4	Raschkoff* <i>Rașcovo</i>	2P	30		32
5	Berbikautz* <i>?</i>	2P	113		115
6	Rochatin* <i>Ruhotin</i>		20		20
7	Gyorgyuz* <i>Gheorgheuți</i>	1P	23		24
8	Prehorodok* <i>Prehorodoc</i>	2P	18		20
9	Kollinkautz* <i>Colicouți</i>		17		17
	Summa – <i>Total</i>	- - - 11P	480	- - - -	491

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

V. RUSSISCH KIMPOLONGER ANTHEIL
V. OCOLUL CÂMPULUNGULUI RUSESC

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobili</i> Bojaren – <i>boicri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schlyacht – <i>rezeși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)	Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienst <i>Personal adm.-jud.</i> Implators – <i>umblători</i> (u) Arnauten – <i>arnăuți</i> (a) Barans – <i>barani</i> (b) Kalarasch – <i>călărăși</i> (c)	Summa – Total
1	Buttilow mit 1. Ploska 2. Jabloniz Voloka 3. Sziboth 4. Konietin 5. Popoczui 6. Krewola 7. Seletin 8. Stebny Wolosky <i>Putila (Vatra) cu</i> 1. <i>Plosca</i> 2. <i>(Iablonița Românească)</i> 3. <i>(Sipot)</i> 4. <i>(Coniatin)</i> 5. <i>(Ropoșel)</i> 6. <i>(Crevola, Greblena)</i> 7. <i>(Seletin)</i> 8. <i>Stebnici (Moldovenesc)</i>	5P	524		529
2	Kimpolongo Russesti mit 1. Ruska 2. Spetke 3. Elem 4. Maranize 5. Nesipitul 6. Uszy Buttilowa 7. Gewir 8. Pietrassa <i>(Câmpulungul Rusesc) cu</i> 1. <i>(Rusca)</i> 2. <i>(Spetchi, Speceni)</i> 3. <i>(Ulma)</i> 4. <i>Maranici</i> 5. <i>(Nisipitul)</i> 6. <i>Gura Putilii</i> 7. <i>(Isvor)</i> 8. <i>(Pătrășeni)</i>	7P	306		313

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

V. RUSSISCH KIMPOLONGER ANTHEIL (Fortsetzung)
 V. OCOLUL CÂMPULUNGULUI RUSESC (continuare)

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobili</i> Bojaren – <i>boicri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schlyacht – <i>rczeși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)	Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienner <i>Personal adm.-jud.</i> Implators – <i>umbători</i> (u) Arnauten – <i>arnăuți</i> (a) Barans – <i>barani</i> (b) Kalarasch – <i>călărași</i> (c)	Summa – Total
3	Rostoki mit 1. Sadu 2. Sachariz 3. Jesin 4. Mesy - Brody 5. Falkeu <i>Rastoacili (Răstoace)</i> <i>cu</i> 1. <i>(Sadău)</i> 2. <i>Zaharancea</i> 3. <i>(Frasin)</i> 4. <i>(Mejibrod)</i> 5. <i>(Falcău)</i>	5P	115		120
	Summa – Total	- - - 17P	945	- - - -	962

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

VI. PERHOMETER ANTHEIL
VI. OCOLUL BERHOMETELOR

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobili</i> Bojaren – <i>boieri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schlyacht – <i>rezeși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)	Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienner <i>Personal adm.-jud.</i> Implators – <i>umblători</i> (u) Arhuten – <i>arhăuți</i> (a) Byrans – <i>burani</i> (b) Kularasch – <i>călărăși</i> (c)	Summa – <i>Total</i>
1	Perhomet mit 1. Labuszna 2. Mesibrod <i>Berhometele (pe Siret)</i> cu 1. (<i>Lăpușna</i>) 2. (<i>Mejebrodi</i>)		1P	68	69
2	Lukavetz mit 1. Mihova <i>Lucovățu cu</i> 1. (<i>Mihova</i>)	1M	1P	65	67
3	Szadova <i>Jadova</i>	5M	2P	14	21
4	Panka <i>Panca</i>			14	14
5	Storosinetz u. Kommorest <i>Storojinețul</i> <i>și Comăreștii</i>	1M	1P	42	44
6	Ropezce <i>Robcea</i>	5M	2P	45	52
7	Gyordanesti <i>Iordăneștii</i>			22	22
8	Karapeczui <i>Carapciu (pe Siret)</i>	3M	1P	62	66
9	Chliboka <i>Hliboca</i>		2P	47	49
10	Kraszna <i>Crasna (Ilschi)</i>	2M	1P	34	37
11	Chudiu <i>Ciudeiu</i>		1P	26	27
12	Icesti <i>Ijeștii</i>	7M	1P	27	35

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

VI. PERHOMETER ANTHEIL (Fortsetzung)
VI. OCOLUL BERHOMETELOR (continuare)

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobili</i> Bojaren – <i>boieri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schlyacht – <i>rezeși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)	Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienner <i>Personal adm.-jud.</i> Implators – <i>umblători</i> (u) Arnauten – <i>arnăuți</i> (a) Barans – <i>barani</i> (b) Kalarasch – <i>călărăși</i> (c)	Summa – <i>Total</i>
13	Panilla mit 1. Burla <i>Bănila</i> (Moldovenească) cu 1. Burla	1S 2P	43		46
14	Vakoma alias Opajetz <i>Opaiț</i>		15		15
15	Csiresul <i>Cireșul</i>	1M	4		5
16	Budinsy <i>Budinșii</i>	5M	1P	12	18
17	Batrauczy <i>Pătrăuții (pe Siret)</i>		2P	68	70
18	Kupka <i>Cupca</i>		1P	30	31
19	Kamunka mit 1. Sorotissna <i>Camânca cu</i> 1. (Petriceanca)			18	18
20	Waskautz <i>Văscăuții (pe Siret)</i>	2M			2
21	Bachrynesti <i>Bahrineștii</i>		3P	22	25
22	Volcsinetz <i>Volcinețul</i>		4P		24c 28
23	Bainsy <i>Bainșii</i>			6	6
24	Muscheniza <i>Mușinița</i>	1M	4P		5
25	Svetonefri <i>Onofreiu</i> (Sânt Onufrei)		1P	26	27
26	Szireth <i>Târgul Siretului (Siret)</i>	2M	5P	65	72

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

VI. PERHOMETER ANTHEIL (Fortsetzung)
VI. OCOLUL BERHOMETELOR (continuare)

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer Numele localităților și satelor dependente	Standespersonen – nobili Bojaren – boieri (B) Mazilen – mazili (M) Schlyacht – rezeși (S) Kleriker – clerici Popen – popi (P)	Bauern Țărani	Gerichtsdienstler Personal adm.-jud. Implators – umblători (u) Arnauten – arnăuți (a) Barans – barani (b) Kalarasch – călărăși (c)	Summa – Total
27	Staniesty Stăneștii (pe Siret)		3P 82		85
28	Verbole* Verpole	2M	1P 29		32
29	Kremest* mit 1. Rudesty Grimeștii cu 1. (Rudești)	2M	1P 29		32
30	Pollilest Rusz* mit 1. Mitokul 2. Szyboth Bălileștii cu 1. ? 2. ?		1P 22		23
31	Thuriatka* Turiatca		5		5
32	Sinauz (Sinouți)	1M	1P 11		13
33	Prorotie Prorochia		13		13
34	Mihuczenny u. Drestyan (Mihuceni) și (Trestiana)		9		9
35	Terrepletze Tereblcea		1P 51		52
36	Opreschany Oprișăanii		1P 30		31
37	Purlincze Bârlinții (Stârcea)		1P 30		31
38	Podoschinze Botoșinții	3M	1P 4		8
39	Pallilesti lui Czmortan* (Paliceștii lui Czmortan?)	2M	6		8
	Summa – Total	- 44M 1S 49P	1145	- - - 24c	1263

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

VII. VIKOVER ANTHEIL
VII. OCOLUL VICOVILOR

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen - <i>nobili</i> Bojaren - <i>boieri</i> (B) Mazilen - <i>mazili</i> (M) Schlyacht - <i>rezeși</i> (S) Kleriker - <i>clerici</i> Popen - <i>popi</i> (P)	Baucrn Țărani	Gerichtsdienner <i>Personal adm.-jud.</i> Implators - <i>umblători</i> (u) Arnauten - <i>arnăuți</i> (a) Barans - <i>barani</i> (b) Kalarasch - <i>călărași</i> (c)	Summa - <i>Total</i>
1	Strassa <i>Straja</i>		1P 38		39
2	Vikove de Sus <i>Vicovul de Sus</i>		3P 78		81
3	Vikove de Csos mit 1. Waydindl <i>Vicovul de Jos cu 1. (Voitinel)</i>		2P 110		112
4	Fratautz mit 1. Warency <i>Frătăuții cu 1. Varnița</i>		5P 130		135
5	Horodnik mit 1. Kalugerice <i>Horodnicul cu 1. Călugărițe</i>		7P 85		92
6	Volovetz mit 1. Brund <i>Volovățul cu 1. (Prundul Volovățului)</i>		1P 105		106
7	Radauz <i>Rădăuții (episcopiei)</i>		7p 85		92
8	Badeutz mit 1. Fasiczel 2. Slabosz <i>Badiuții (Românești) cu 1. (Făgețel) 2. (Milășouții de Jos)</i>		3P 15		18
9	Jaslovicz <i>Iazlovățul</i>		2P 51		53
10	Solka mit 1. Arbory <i>Solca cu 1. Arbora</i>		4P 68		72
11	Szadomare <i>Satul Mare</i>		2P 25		27

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

VII. VIKOVER ANTHEIL (Fortsetzung)
VII. OCOLUL VICOVILOR (continuare)

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobili</i> Bojaren – <i>boieri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schlyucht – <i>rezeși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)		Bauern <i>Tărani</i>	Gerichtsdienstler <i>Personal adm.-jud.</i> Implators – <i>implători</i> (u) Arnuten – <i>arnăuți</i> (u) Burans – <i>burani</i> (b) Kulurasch – <i>căldrași</i> (c)	Summa – Total
12	Puerlischeny <i>Pârlișanii</i>			15		15
13	Kallafindesty <i>Calafindeștii</i>		3P	36		39
14	Grenicesty <i>Crăiniceștii</i>		2P	26		28
15	Scharbautzy <i>Șărbăuții</i>		1P	49		50
16	Kallinesti lui Komparenko <i>Călineștii</i> (lui Cuparencu)	2M	1P	29		32
17	Kallinesti lui Jenak <i>Călineștii lui Ianachi</i> (căpitan)		3P	28		31
18	Gaureny <i>Găurenii</i>	3M	1P	13		17
19	Ruszu Padeutz <i>Meleşeuții</i>		3P	68		71
20	Maraczeu mit 1. Hattna <i>Mărățai cu</i> 1. (Hatna)			41		41
21	Terrmaniesti <i>Dărmăneștii</i>		2P	43		45
22	Romaniesti <i>Romăneștii</i>		1P	35		36
23	Jakubesti <i>Iacobeștii</i>			20		20
24	Parhauczy <i>Pârăuții</i>	2M	2P	40		44
25	Kosetna <i>Costâna</i>	1B	4P	30		35
26	Thoderest <i>Todereștii</i>		2P	34		36

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

VII. VIKOVER ANTHEIL (Fortsetzung)

VII. OCOLUL VICOVILOR (continuare)

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobili</i> Bojaren – <i>boicri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schtyacht – <i>rezeși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)	Bauern <i>Tărani</i>	Gerichtsdienner <i>Personal adm.-jud.</i> Implators – <i>umbători</i> (u) Arnauten – <i>arnăuți</i> (a) Barans – <i>barani</i> (b) Kalarasch – <i>călărăși</i> (c)	Summa – Total
27	Szolonicz <i>Solonețul</i>		17		17
28	Pallacsana <i>Bălăceana</i>	1P	53		54
29	Lude Homora <i>Liudi Homorului</i>		13		13
30	Kumaniesti <i>Comăneștii</i>	2M	3P	37	42
31	Podoschana <i>Botoșana</i>		2P	107	109
32	Burdiesty <i>Pârteștii</i>		2P	66	68
33	Homora <i>Homorul</i> <i>(Gura Humorului)</i>		41		41
	Summa – Total	1B 9M - 70P	1631	- - - -	1711

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

VIII. MITTEL ANTHEIL
VIII. OCOLUL MIJLOCULUI

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobilii</i> Bojaren – <i>hoieri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schlyacht – <i>rezeși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)	Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienner Personal adm.-jud. Implators – <i>umblători</i> (u) Arnauten – <i>arnăuți</i> (a) Barans – <i>barani</i> (b) Kalarasch – <i>călărăși</i> (c)	Summa – Total
1	Patraucz <i>Pătrăuții</i>		5P 48		53
2	Mitokul <i>Mitocul Măn. Dragomirna</i>		4P 81		85
3	Adingatta* <i>(Adâncata)</i>			32	32
4	Burdoscheny* <i>Burdujenii</i>		3P 57		60
5	Plopeny* mit 1. Bojana* 2. Merin* 3. Fidiesti* <i>Plopenii cu</i> 1. <i>Poiana</i> <i>(Pustie ?)</i> 2. ? 3. <i>Feteștii</i>	1B	5P 148		154
6	Szalze* <i>Salcea</i>		1P 35		36
7	Ruszy mit 1. Blovalare <i>Rusii cu</i> 1. <i>(Plăvălar)</i>	1B	4P 90		95
8	Uydestie <i>Moldove Uideștii</i>		5P 36		41
9	Securicsen <i>Săcuricenii</i>			15	15
10	Reuseny <i>Răusăanii</i>		2P 7		9
11	Posancze <i>Bosancii</i>		9P 161		170
12	Tissauczy <i>Teșăuții</i>		3P 24		27
13	Ipodesty <i>Ipoteștii</i>			19	19

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

VIII. MITTEL ANTHEIL (Fortsetzung)
 VIII. OCOLUL MIJLOCULUI (continuare)

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobilii</i> Bojaren – <i>boieri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schlyacht – <i>rezeși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)				Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienere <i>Personal adm.-jud.</i> Implators – <i>umblători</i> (u) Arnauten – <i>arnăuți</i> (a) Barans – <i>barani</i> (b) Kalarasch – <i>călărăși</i> (c)			Summa – <i>Total</i>
14	St. Ilie <i>Sfântul Ilie (Sânt Ilie)</i>					27				27
15	Skee <i>Șcheia</i>				1P	24				25
16	Puernova <i>Bârnova</i>					6			6c	6
17	Puynsy <i>Buniștii</i>				1P	36				37
18	Silischen <i>Hilișăanii</i>				1P	16				17
19	Szamka <i>Zamca</i>					4			6c	10
20	Jetzkany <i>Iațcanii</i>					-			20c	20
21	Miboveny <i>Mivovenii</i>	1B			3P	28			6c	38
22	Lesauk und Koto <i>Lisaura și Cutul Mitropoliei</i>					11				11
23	Ujgesti Unguren <i>Uideștii</i>				2P	84				86
24	Pillischen Sturborsoye <i>(Chilișenii Știrbățoai)</i>					6				6
25	Stadt Suczava <i>Târgul Suceava</i>		5M	9S	12P	50				76
	Summa – <i>Total</i>	3B	5M	9S	61P	1045			32c	1155

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

IX. MOLDAUER ANTHEIL
IX. OCULUL MOLDOVENESC

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobii</i> Bojaren – <i>boieri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schlyacht – <i>rezeși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)		Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienner <i>Personal adm.-jud.</i> Implators – <i>umblători</i> (u) Arnauten – <i>arnăuți</i> (a) Barans – <i>barani</i> (b) Kalarasch – <i>călărăși</i> (c)	Summa – <i>Total</i>
1	Illisesty u. Praska <i>(Ilișăștii) și Briațca</i>			31	13c	44
2	Baja* <i>Baia</i>	1M	8P	120		129
3	Stupka <i>Stupca</i>		2P	49		51
4	Gregojest <i>Drăgoeștii</i>		1P	48		49
5	Mazanojest <i>Măzănăeștii</i>		1P	21		22
6	Korlata <i>Corlata</i>		1P	25		26
7	Horodniczen* <i>Horodnicenii</i>	1B	4P	128		133
8	Michajest <i>Mihăeștii</i>			7		7
9	Rotopanjest* <i>Rotopăneștii</i>	1M	1P	20		22
10	Lamuschen* <i>Lămășenii</i>		2P	42		44
11	Bonest <i>Buneștii</i>		1P	6		7
12	Pitie* <i>Petia</i>	1M	2P	39		42
13	Oncest* mit 1. Hreaska <i>Onceștii cu</i> 1. Hreasca			10		10
14	Herdopol* <i>Hârtopul</i>		2P	20		22
15	Blysesty de Sus* <i>Pleşeștii</i>		2P	12		14
16	Gyurost* ?	2M	2P	22		26

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

IX. MOLDAUER ANTHEIL (Fortsetzung)
IX. OCOLUL MOLDOVENESC (continuare)

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen - <i>nobili</i> Bojaren - <i>boieri</i> (B) Mazilen - <i>mazili</i> (M) Schlyacht - <i>rezesi</i> (S) Kleriker - <i>clerici</i> Popen - <i>popi</i> (P)	Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienere <i>Personal adm.-jud.</i> Implators - <i>umblători</i> (u) Arnauten - <i>arnăuți</i> (a) Barans - <i>barani</i> (b) Kalarasch - <i>călărăși</i> (c)	Summa - Total
17	Meresty* <i>Mereștii</i>		19		19
18	Szillesty* <i>Săliștia</i>		1P 7		8
19	Brendesty* <i>Preuteștii</i>	1B	2P 12		15
20	Dollhesty* <i>Dolheștii</i>		3P 56		59
21	Litten lui Bogdan <i>Litenii</i>	1M	2P 19		22
22	Zaharesti <i>Zăhăreștii</i>		4		4
23	Strojesti <i>Stroeștii</i>		20		20
24	Kapokodrului mit 1. Monczel 2. Korlicziny <i>Capu Codrului cu</i> 1. <i>(Muncel)</i> 2. <i>(Cornu-Luncei)</i>		2P 57		59
25	Korlaczelly Gory mit 1. Bregesty <i>Corlăteștii Gorii cu</i> 1. <i>(Brăiești)</i>	1M	12		13
26	Korlaczelly Slatina mit 1. Bajasesty <i>Corlăteștii Slatinii cu</i> 1. <i>Băișăștii</i>		1P 14		15
27	Berkisesty <i>Bercheșești</i>		1P 25		26
28	Gainjesti <i>Găineștii</i>		12		12
29	Valezaka <i>Valea Sacă</i>		2P 54		56
30	Zuchomalia* <i>Suha și Mălinii</i>		2P 55		57

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

IX. MOLDAUER ANTHEIL (Fortsetzung)
IX. OCOLUL MOLDOVENESC (continuare)

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobilii</i> Bojaren – <i>boieri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schlyacht – <i>rezeși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)	Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienstler <i>Personal adm.-jud.</i> Implators – <i>umblători</i> (u) Arnauten – <i>arnăuți</i> (a) Barans – <i>barani</i> (b) Kalarasch – <i>călărăși</i> (c)	Summa – Total
31	Plysesti de Csos* <i>Pleşeștii</i>		7		7
32	Lipovan vel Stupka <i>Nu mai există</i>		6		6
	Summa – Total	2B 7M - 45P	979	- - - 13c	1046

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

SZYRETHER ANTHEIL
OCOLUL SIRETULUI

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobilii</i> Bojaren – <i>boieri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schlyacht – <i>rezeși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)	Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienner <i>Personal adm.-jud.</i> Implators – <i>umbători</i> (u) Arnauten – <i>arnăuți</i> (a) Barans – <i>barani</i> (b) Kalarasch – <i>călărăși</i> (c)	Summe – <i>Total</i>
1	Szamostie* <i>Zamostie</i>		1P 23		24
2	Svoresty din dyal* <i>Zvoriștea din deal</i>	2M	6P 20		28
3	Svoresty din Val* <i>Zvoriștea din vale</i>	1B	4P 51		56
4	Peresty* <i>Bereștii</i>	1M	1P 10		12
5	Sziminicze Rusz* <i>Siminicea</i>		1P 32		33
6	Dumbraven* und Szelizen* mit 1. Woradek* <i>Dumbrăvenii și Sălăjării cu 1. ?</i>	1B	7P 68		76
7	Körökajest* <i>Corocăeștii</i>		6		6
8	Balloscheny* <i>Bălușării</i>		8		8
9	Fontonellile* mit 1. Roskau* <i>Fântânelele cu 1. ?</i>	3B	2P 35		40
10	Litteni mare* mit 1. Korny* <i>Litenii cu 1. Cornii</i>	1B	2P 24		27
11	Scherbanest* <i>?</i>	1M	2P 15		18
12	Honcesty* <i>Onceștii</i>	1B	4P 74		79
13	Gligoresty* <i>?</i>		1P 24		25

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

SZYRETHER ANTHEIL
OCOLUL SIRETULUI

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobilii</i> Bojaren – <i>boieri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schlyacht – <i>rczeși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)	Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienner <i>Personal adm.-jud.</i> Implators – <i>umblători</i> (u) Arnauten – <i>arnăuți</i> (a) Barans – <i>barani</i> (b) Kalarasch – <i>călărăși</i> (c)	Summa – Total
14	Burzocsen* ?	1B 2P	8		11
15	Bajnesti* <i>Băneștii</i>	1B 2P	12		15
16	Mandaresty* ?		2		2
	Summa – Total	9B 4M - 35P	412	- - - -	460

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

X. MOLDAUISCH KIMPOLUNGER ANTHEIL
X. OCOLUL CÂMPULUNGULUI MOLDOVENESC

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobili</i> Bojaren – <i>boieri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schlyacht – <i>rezeși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)	Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienner <i>Personal adm.-jud.</i> Implators – <i>umblători</i> (u) Arnauten – <i>arnăuți</i> (a) Barans – <i>barami</i> (b) Kalarasch – <i>călărăși</i> (c)	Summa – <i>Total</i>
1	Torna mit 1. Jakobeny <i>Dorna cu 1. (Iacobeni)</i>		4P 302		306
2	Moldovi Fundul <i>Fundul Moldovii</i>		1P 71		72
3	Szadova <i>Sadova</i>		2P 76		78
4	Possorida <i>Pojorâta</i>		1P 74		75
5	Russisch Moldovitz mit 1. Arezile <i>Rușii ot Moldovița cu 1. (Argel)</i>		2P 95		97
6	Formosul <i>Frumos</i>		2P 33		35
7	Skutelnicz Moldovicza <i>Liudi ot Măn. Moldovița</i>		35		35
8	Frasinu <i>Frasânul</i>		1P 15		16
9	Vama <i>Vama</i>		4P 132		136
10	Puksoye mit 1. Dorotha <i>Bucșoia cu 1. (Doroteia Plotonița)</i>		1P 17		18

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

X. MOLDAUISCH KIMPOLUNGER ANTHEIL (Fortsetzung)

X. OCOLUL CÂMPULUNGULUI MOLDOVENESC (continuare)

No.	Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Standespersonen – <i>nobili</i> Bojaren – <i>boieri</i> (B) Mazilen – <i>mazili</i> (M) Schlyacht – <i>rezeși</i> (S) Kleriker – <i>clerici</i> Popen – <i>popi</i> (P)		Bauern <i>Țărani</i>	Gerichtsdienstler <i>Personal adm.-jud.</i> Implators – <i>umblători</i> (u) Arnauten – <i>arnăuți</i> (a) Barans – <i>barani</i> (b) Kalarasch – <i>călărăși</i> (c)	Summa – <i>Total</i>
11	Stulpikany mit 1. Lunka niegrilessa 2. Bojana Astra 3. Czemine Stulbicanii (<i>Stulpicanii</i>) cu 1. Lunca Negrileşei 2. Poiana Astra (<i>Ostra</i>) 3. (<i>Gemine</i>)		2P	83		85
12	Kimpolongo mit 1. Schokanesti <i>Câmpulung (Vatra)</i> (<i>Moldovenesc</i>) cu 1. (<i>Ciocănești</i>)	1B	6P	360		367
13	Voronetz <i>Voronețul</i>			9		9
	<i>Summa – Total</i>	1B	- - 26P	1302	- - - -	1329

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

SUMMARISCHER EXTRACT DER ANTHEILE DER BUKOVINA A.D. JAHRE 1775
CENTRALIZATORUL PE OCOALE AL LOCALITĂȚILOR
ȘI POPULAȚIEI BUCOVINEI DIN ANUL 1775

Namen der Ortschaften und dazu gehörigen Dörfer <i>Numele localităților și satelor dependente</i>	Anzahl Număr		Standespersonen – nobili Bojaren – boicri (B) Mazilen – mazili (M) Schlyacht – rezeși (S) Kleriker – clerici Popen – popi (P)				Bauern Țărani	Gerichtsdienner Personal adm.-jud. Implators – umblători (u) Arnauten – arnăuți (a) Barans – barani (b) Kalarasch – călărăși (c)				Summa – Total
	Ortschaften Localități	Atinzenzen Atenanțe										
Czernoviczer Cernăuțului	28	1	3B	28M	14S	43P	1312	25u	25a	100b		1550
Pruther Prutului	37	2	1B	24M	26S	53P	2614	3u	1a	4b	10c	2736
Dniester Nistrului	32			26M	23S	55P	1767	11u			8c	1890
Csermoscher Ceremușului	22	33	2B	28M	76S	36P	1360	19u			10c	1531
Chotimer Hotinului	99					11P	480					491
Russisch Kimpolonger Câmpulungului Rusesc	3	21				17P	945					962
Perhometer Berhometelor	39	8		44M	1S	49P	1145				24c	1263
Vikover Vicovilor	33	8	1B	9M		70P	1631					1711
Mittel Mijlocului	25	4	3B	5M	9S	61P	1045				32c	1155
Moldauer Moldovenesc	33	5	2B	7M		45P	979				13c	1046
Szyrether Siretului	16	3	9B	4M		35P	412					460
Moldauisch Kimpolonger Câmpulungului Moldovenesc	13	7	1B			26P	1302					1329
Summa – Total	290	62	22B	175M	149S	501P	14992	58u	26a	104b	97c	16124

Ausser diesen befinden sich noch – *mai există în plus:*

Kaufleute – <i>negustori</i>	45
Armenier – <i>armeni</i>	58
Juden – <i>evrei</i>	526
Vagirende Zigeuner – <i>țigani nomazi</i>	294

Summa deren Familien – *Totalul familiilor lor* 17047

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

VERZEICHNISS DEREN IN DEM KAYSERLICHEN KÖNIGLICHEN
 BUKOVINER DISTRICT BEFINDLICHEN MONASTERIEN
 SOWOHL MÄNN- ALS WEIBLICHEN GESCHLECHTS
 LISTA MĂNĂȘTIRILOR DE BĂRBAȚI ȘI FEMEI AFLATE
 ÎN DISTRICTUL ÎMPĂRĂTESC REGESC AL BUCOVINEI

Nomina der Monasterien <i>Denumirea mănăștirilor</i>	darinen befinden sich <i>în care se găsesc</i>		Summa - Total
	<i>Calugiers</i> Călugări	<i>Calugerinnen</i> Călugărițe	
GROSSE MONASTERIEN MĂNĂȘTIRI MARI			
Radautz, allwo ein Bischof <i>Rădăuți, unde se află un episcop</i>	10	6	16
Putna, allwo ein jubilirt. Erz. Metrop. <i>Putna, unde se află un arhiepiscop emeritat</i>	25	5	30
Szolka, worunter der Dikeu, sogenannt Suffraganeus d. Metropolit von Jassy <i>Solca, printre care un Dikeu,</i> <i>așa-numitul sufraget al Mitropolitului din Iași</i>	17		17
Sucevitza <i>Sucevița</i>	53		53
Illicesty <i>Ilișăști</i>	5		5
Horecze <i>Horecea</i>	20		20
Skitul Mamajesti <i>Schitul Mămăiești</i>	11	4	15
Mitokul Mamajesty <i>Mitocul Mămăiești</i>	10		10
Christschatek <i>Crișceatec</i>	5		5
Luka <i>Luca</i>	4		4
Moldavicza <i>Moldovița</i>	15		15
Voronecz <i>Voroneț</i>	15	1	16
Slatina* <i>Slatina</i>	16		16

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

VERZEICHNISS DEREN IN DEM KAYSERLICHEN KÖNIGLICHEN
 BUKOVINER DISTRICT BEFINDLICHEN MONASTERIEN
 SOWOHL MÄNN- ALS WEIBLICHEN GESCHLECHTS (Fortsetzung)
 LISTA MĂNĂȘTIRILOR DE BĂRBAȚI ȘI FEMEI AFLATE
 ÎN DISTRICTUL ÎMPĂRĂTESC REGESC AL BUCOVINEI (continuare)

Nomina der Monasterien <i>Denumirea mănăștirilor</i>	darinen befinden sich <i>în care se găsesc</i>		Summa - Total
	<i>Calugiers</i> Călugări	<i>Calugerinnen</i> Călugărițe	
St. Ilie <i>Sânt Ilie</i>	8		8
Burdoschen,* allwo ein Erzbischof v. der griech. Nation <i>Burdujeni,</i> <i>unde se află un Episcop al Națiunii (sic) grecești</i>	6		6
Dragomirna <i>Dragomirna</i>	170		170
Homora <i>Homorul</i>	11		11
Batrauczi <i>Pătrăuți</i>		35	35
KLEINE MONASTERIEN MĂNĂȘTIRI MICI			
Jezkany <i>Ițcani</i>		5	5
Meresty <i>Mercști ?</i>	4	1	5
Rotunda* <i>?</i>	8		8
Preudesty* <i>?</i>	3	1	4
Fidesty* <i>?</i>	6		6
Schadova <i>Jadova, Storojineț</i>	7		7
Pabin <i>Babin, pe Nistru</i>	3		3
Pruskautzy <i>Broscăuți, pe Ceremuș</i>	3		3

TABELUL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA DE GENERAL SPLENY

VERZEICHNISS DEREN IN DEM KAYSERLICHEN KÖNIGLICHEN
 BUKOVINER DISTRICT BEFINDLICHEN MONASTERIEN
 SOWOHL MÄNN- ALS WEIBLICHEN GESCHLECHTS (Fortsetzung)
 LISTA MĂNĂȘTIRILOR DE BĂRBAȚI ȘI FEMEI AFLATE
 ÎN DISTRICTUL ÎMPĂRĂTESC REGESC AL BUCOVINEI (continuare)

Nomina der Monasterien <i>Denumirea mănăștirilor</i>	darinen befinden sich <i>în care se găsesc</i>		Summa - Total
	<i>Calugiers</i> Călugări	<i>Calugerinnen</i> Călugărițe	
Visniza <i>Vijnița, pe Ceremuș</i>	3	7	10
Kabiest <i>Căbești</i>	3		3
Beresnicza <i>Bereznița, pe Ceremuș</i>	4		4
Samostie <i>Zamosteia, pe Ceremuș</i>	6		6
Parbiesty alias Vostra <i>Barbești sau Ostra, pe Ceremuș</i>	6	3	9
Onofry <i>Sânt Onufrei</i>		3	3
Voloka <i>Voloca, ținutul Cernăuțului</i>		14	14
Kamona ?		3	3
KLEINE, IM WALDE SICH BEFINDLICHE EREMITAGEN SIHĂSTRII MICI AFLATE ÎN PĂDURE			
Sehastry <i>Sihăstria</i>	4		4
Orsoye <i>Ursoaia?</i>	5		5
Summa deren <i>Totalul acestora</i>	466	88	554

Deutsch-Rumänisches Ortschafts-Register

Indexul german-român al localităților

Allen Orten und Ortsbestandtheilen ist sowohl der Charakter als auch der „Antheil“, beziehungsweise Gerichtsbezirk, in dem sie liegen, beigefügt. Dabei kommen folgende Abkürzungen zur Anwendung: O=Ortschaft, A =Attinenz, Kl.=Kloster, St.=Stadt, V.=Vorstadt, M.=Markt, D.=Dorf, D.-A.=Dorfantheil, W.=Weiler, E.-H.=Einzelhäuser; I=Czernoviczer, II=Pruther, III=Dniester, IV=Czeremuscher, V=Russisch Kimpolonger, VI=Perhometer, VII=Vikover, VIII=Mittel, IX=Moldauer, X=Moldauisch Kimpolonger Antheil; Cz.=Gerichtsbezirk Czernowitz, D.-W.=Dorna-Watra, G.=Gurahumora, Ki.=Kimpolung, Ko.=Kotzman, R.=Radautz, Sa.=Sadagora, Sc.=Sereth, So.=Solka, Sta.=Stanestie, Sto.=Storozynetz, Su.=Suczawa, U.-P.=Uscie-Putilla, Z.=Zastawna.

Pentru prescurtările folosite în partea română, vezi Indexul român-german al localităților. Pentru semnificația parantezelor și a sublinierii, vezi nota editorială.

- Arbory, A. VII = *Arbora*, S., So.
 Arezile, A. X = *Argel*, S., C.
 Babin, O. III = *Babinul*, S., Z.
 Bachrynesti, O. VI = *Bahrineștii*, S., Si.
 Badeutz, O. VII = *Badiuții (românești)*, S., R.
 Bainsy, O. VI = *Bainții*, S., Si.
 Bajasesty, A. IX = *Băișăștii*, S., G.H.
 Baraunegro, O. III = *Pârâul Negru*, S., Z.
 Barbiesti, O. IV = *Berbeștii*, S., Sta.
 Batraucz, Kl., aufgehoben = *Pătrăuți, Măn., desființată*
 Batraucz, O. VI = *Pătrăuții (pe Siret)*, S., Sto.
 Bauern v. Chriscsatek, O. III = *Crișceatec*, S., Z.
 Bauern v. Monaster Horetze, O. I = *țărani de la Măn. Horecea*, S., Ce.
 Beresnicza, Măn. = (*Bereznița*, pe *Ceremuș*), Măn., desființată
 Berkisesty, O. IX = *Bercheșești*, S., G.H.
 Blovalary, A. VIII = *Rusii - Plăvălar*, S., Su.
 Bojana, O. II = *Boianul*, S., Sa.
 Bojana Astra, A. X = (*Poiana Astra sau Ostra*), -
 Bonest, O. IX = *Buneștii*, S., Su.
 Borautz, O. III = *Borăuții*, S., Z.
 Bordien, A. II = (*Burdei*), S., Ce.
 Bregesti, A. IX = (*Braiești*), S., G.H.
 Brund, A. VII = (*Prundul sau Brundul Volovățului*), S., R.
 Budinsy, O. VI = *Budinții*, S., Sto.
 Burdiesty, O. VII = *Părteștii (a mănăstirii Homoru)*, S., So.
 Burla, A. VI = *Burla si Opați*, S., -
 Buttilov, O. V = *Storoneț-Putila (Putila)*, S., G.P.
 Chliboka, O. VI = *Hliboca*, S., Si.
 Chlivesti, O. II = (*Hlivești*), S., Co.
 Christschatek, Kl., aufgehoben = (*Crișceatec, pe Nistru*), Măn., desființată
 Chudiu, O. VI = *Ciudciu*, S., Sto.
 Csernauka, O. II = *Cernauca*, S., Sa.
 Csiresul, O. VI = *Cireșul*, S., Sto.
 Csortorie, O. IV = *Ciortorie*, S., Sta.
 Csucska, O. II = *Jușca*, S., Sa.
 Czahor, O. I = *Ceahor*, S., Ce.
 Czemine, A. X = (*Gemine*), S., C.
 Czernahusen, A. IV = (*Cernătești*), S., V.
 Czernovicz, O. I = *Cernăuțul (Târgul)*, O. Ce
 Czinkau, O. III = *Cincăul*, S., Z.
 Davidesti, O. II = *Davidestii*, S., Co.
 Dobronautz, O. III = *Dobrănuții (a mănăstirii Dragomirni)*, S., Sa.
 Doroscheutz, O. III = *Doroșăuții*, S., Z.
 Dorotha, A. X = (*Doroteia și Plotonița*), S., C.
 Draceniț, O. IV = *Dracinița*, S., Sta.
 Dragomirna, Kl.= *Dragomirna, Măn., Su.*
 Drestyan, O. VI = (*Trestiana*), S., Si.
 Dubovetz, O. II = *Dubovăț*, S., Co.
 Elem, A. V = (*Ulma - Rusca*), C., R.
 Falkeu, A. V = (*Falcău*), C., R.
 Fasiczel, A. VII = (*Făgetel*), C., R.
 Formosul, O. X = *Frumos*, S., C.
 Frasinu, O. X = *Frasănul*, S., C.
 Fratautz, O. VII = *Frătăuții (a mănăstirii Putnii)*, S., R.
 Gaureny, O. VII = *Găurenii*, S., Su.
 Gewir, A. V = (*Isvor*), S., R.
 Gregojest, O. IX = *Drăgoeștii*, S., G.H.
 Grenicesty, O. VII = *Crăniceștii*, S., Si.
 Gyordanesti, O. VI = *Iordăneștii*, S., Sto.
 Gyurkautz, O. III = *Iurcăuți*, S., Z.
 Hattna, A. VII = (*Hatna*), S., Su.

INDEXUL GERMAN-ROMÂN AL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA

- Havrilesty, O. II = Havrileștii (Gavrilești), S., Co.
- Homora, O. VII = Homora (Gura Humorului), T., G.H.
- Homora, Kl., aufgehoben = Homora, Măn., desființată
- Horecze, Kl., aufgehoben = Horecca, Măn., desființată
- Horetze, O. I = Horecca, Sub. a Cernăuțului
- Horrodnik, O. VII = Horodnicul, S., R.
- Horroscheutzi, O. III = Hroșăuții, S., Z.
- Icesti, O. VI = Ijeștii, S., Sto.
- Illic, St., O. VIII = *Sfântul Iliei* (Sânt Ilie), S., Su.
- Ilie, St., Kl., aufgehoben = *Mănăstirea Sfântului Iliei*, Măn., desființată
- Illicesty, Kl., aufgehoben = Ilișăști, Măn., desființată
- Illisesty, O. IX = Ilișăștii, S., G.H.
- Ipodesty, O. VIII = Ipoțeștii, S., Su.
- Ispas, O. IV = Ispasul, S., V.
- Ivankautz, O. II = Ivancăuții, S., Co.
- Jabloniz Voloka, A. V = (Iablonița românească), S., G.P.
- Jakobeny, A. X = (Iacobeni), S., V.D.
- Jakubesti, O. VII = Iacobeștii, S., Su.
- Jaszlovicz, O. VII = Iazlovățul, S., So.
- Jesin, A. V = (Frasin), Sub., R.
- Jetzkany, O. VIII = Ițcanii (Vechi), Sub., Su.
- Jezkany, Kl., aufgehoben = (Iațcani), Măn., desființată
- Juschenetz, O. III = Iujinețul, S., Co.
- Kabiest, Kl., aufgehoben = (Căbești), Măn., desființată
- Kadopist, O. III = Cadobîște (Cadobești), S., Z.
- Kallafindesty, O. VII = Calafindeștii, S., Si.
- Kallincsti lui Ienak, O. VII = Călineștii lui Ianachi căpitan, S., Su.
- Kallincsti lui Komparenko, O. VII = Călineștii (lui Cuparencu), S., Su.
- Kallincsti, O. IV = Călineștii, S., Sta.
- Kalugerice, A. VII = Călugărițe, C.I., R.
- Kamina, O. I = Camena, S., Ce.
- Kamona, Kl., aufgehoben = ? Măn., desființată
- Kamunka, O. VI = Camânca, S., Si.
- Kapokodrului, O. IX = *Capu Codrului* (a *mănăstirii Voronet*), S., G.H.
- Karapeczio, O. IV = Carapciu (pe Ccremuș), S., V.
- Karapeczio, O. VI = Carapciu (pe Siret), S., Sto.
- Kattul Ostricze, O. II = (Cotul Ostriței), S., Ce.
- Kimpolongo, O. X = Câmpulung (Vatra) (Moldovenesc), O., C.
- Kimpolongo Russesti, O. V = (Câmpulungul Rusesc), S., G.P.
- Kisselau, O. III = Chisălău, S., Z.
- Klesnitze, O. IV = Pleșnita (corect Pleșenița), C., Co.
- Klivodyn, O. II = Clvodin, S., Co.
- Klokucska, A. I = Cloucica, Sub. a Cernăuțului
- Kolleutzi, O. III = Coliutii, S., Z.
- Kommorest, O. VI = Comăreștii, S., Sto.
- Konietin, A. V = (Coniatin), S., G.P.
- Korlaczelly Gory, O. IX = Corlăteștii Gorii (Brăești), S., G.H.
- Korlaczelly Slatina, O. IX = Corlăteștii Slatinii (Baiașești), S., G.H.
- Korlata, O. IX = Corlata, S., G.H.
- Korlicziny, A. IX = (Cornu - Luncei vel Stănițești), S., G.H.
- Korovie, O. I = Corovia, S., Ce.
- Kostena, O. VII = Costâna, S., Su.
- Kostesti, O. IV = Costeștii, S., Sta.
- Koto, O. VIII = Cutul Mitropoliei, Sub., Su.
- Kotzmann, O. II = Cotmanii, T., Co.
- Kraszna, O. VI = Crasna - (Ilski), S., Sto.
- Krewola, A. V = (Crevola) (Greblena), S., G.P.
- Kumaniesti, O. VII = Comăneștii, S., Su.
- Kupka, O. VI = Cupca, S., Sto.
- Kutsurmare, O. I = Cuciurul Mare, S., Ce.
- Kutsurmik, O. III = Cuciurul Mic, S., Z.
- Labuszna, A. VI = (Lăpușna), S., V.
- Laszkiuka, O. II = Laschiuca, S., Co.
- Leheczen, O. II = Lehăcenii (Tăutului), S., Sa.
- Lesaeuk, O. VIII = Lisaura, S., Su.
- Lincesti, O. II = Lențeștii, S., Sa.
- Linitza, O. IV = Hlinița, S., Sta.
- Lipovan vel Stupka, O. IX = nu mai există
- Litteni lui Bogdan, O. IX = Litcnii, S., Su.
- Lude Homora, O. VII = Liudi Homorului, S., Su.

INDEXUL GERMAN-ROMÂN AL LOCALITĂȚILOR DIN BUCOVINA

- Lude lui Samson, O. IV = (Samsoneni) (Samsonovca), -
- Luka, Kl., aufgehoben = (Luca, pe Nistru), Măn., desființată
- Lukavetz, O. VI = Lucavățu, S., V.
- Lukavicz de Csos, O. I = Lucovița (Lucavița) de Jos, S., Ce.
- Lukavicz de Sus, O. I = Lucovița (Luca-
vița) de Sus, S., Ce.
- Lunka niegrilcsa, A. X = (Lunca Negri-
lesei), S., C.
- Luzan, O. II = Lujenii, S., Co.
- Machala, O. II = Mahalaua, S., Sa.
- Maltiniza, O. III = Maltenița (Malatinet), S., Co.
- Mamajesti, O. II = Mămăeștii (Vechi), S., Ce.
- Mamajesti, Mitokul - Vezi Mitokul Mama-
jesti
- Mamajesti, Skitul - Vezi Skitul Mamajesti
- Mamornicz, O. I = Mamornița, S., Ce.
- Maraczeu, O. VII = Mărățai, S., Su.
- Maranizy, A. V = Maranici (Mareniceni), S., V.
- Mazanojest, O. IX = Măzănăeștii, S., G.H.
- Meresty, Kl., aufgehoben = (Merești ?), Măn.,
desființată
- Mesibrod, A. VI = (Mejebrodi), C., V.
- Mesy - Brody, A. V = (Mejibrod), C., V.
- Miboveny, O. VIII = Mivovenii (apoi Miho-
veni), S., Su.
- Mihalcze, O. I = Mihalcea, S., Ce.
- Mihova, A. VI = Mihova, S., V.
- Mihuczeny, O. VI = (Mihuceni), S., Si.
- Milie, O. IV = Milie, S., V.
- Mitkau, O. III = Miteău, S., Z.
- Mitokul, O. VIII = *Mitocu (a mănăstirii Dra-
gomirna)*, S., Su.
- Mitokul Mamajesti, Kl., aufgehoben = (Mito-
cul Mămăești, pe Prut), Măn., desființat
- Moldovicza, Kl., aufgehoben = Moldovița,
Măn., desființată
- Moldovi fundul, O. X = Fundul Moldovii, S.,
C.
- Mologye, O. I = Mologhie (Molodia), S., Ce.
- Monczel, A. IX = (Muncel), C.I., C.
- Mosoriuka, O. III = Mosoriuca (Mosorovca),
S., Z.
- Muscheniza, O. VI = Mușinița, S., Si.
- Nesipitul, A. V = (Nisipitul), C., R.
- Niegrilcsa, A. X = (Lunca Negri-
lesei), S., C.
- Niepolokautzc, O. II = Nepolicăuții, S., Co.
- Nova Szelletz, O. II = (Novoselița), S., Sa.
- Ochechlibu, O. II = Ușihlibul (Oșehlib), S.,
Co.
- Okna, O. III = Slobozia Ocna, S., Z.
- Onofry, Kl., aufgehoben = Sânt Onufrei,
Măn., desființată
- Onuth, O. III = Onutul, S., Z.
- Opajetz, O. VI = Opaiț, C.I., Sto.
- Opreschany, O. VI = Oprișanii, S., Si.
- Oroschen, O. II = Orășanii, S., Co.
- Orsoye, Kl., aufgehoben = (Ursoaia ?), Măn.,
desființată
- Ostricza, O. I = Ostrița, S., Ce.
- Pabin, Kl., aufgehoben = (Babin, pe Nistru),
Măn., desființată
- Paginsky, O. I = Cotul lui Baenschii, S., Ce.
- Pallacsana, O. VII = Bălăceana, S., Su.
- Pallicesti lui Czmortan, O. VI = (Paliceștii lui
Czmortan ?), -
- Panilla, O. VI = Bănila (Moldovenească) pe
Siret, S., Sto.
- Panilla de Csos, O. IV = Bănila de Jos (pe
Ceremuș), S., V.
- Panilla de Sus, O. IV = Bănila de Sus (pe
Ceremuș), S., V.
- Panka, O. VI = Panca, S., Sto.
- Parbiesti alias Vostra, Kl., aufgehoben =
(Barbești sau Ostra, pe Ceremuș), Măn.,
desființată
- Parhauczy, O. VII = Pârâuții, S., Su.
- Patraucz, O. VIII = Pătrăuții, S., Su.
- Perhomet, O. II = Berhomete (pe Prut), S.,
Co.
- Perhomet, O. VI = Berhometele (pe Siret), S.,
V.
- Piedikauze, O. II = Chidicăuții, S., Co.
- Pietrassa, A. V = (Pătrășeni), S., V.
- Pillischen Sturborsoye, O. VIII = (Chilșenii
Știrbățoai),
- Ploska, A. V = Plosca, S., G.P.
- Pobiesti, O. IV = Băbeștii, S., Sta.
- Podoschana, O. VII = Botoșana, S., So.
- Podoschinze, O. VI = Botoșintii, S., Si.
- Pohorleutz, O. III = Slobozia Pohărlăuții, S.,
Z.
- Pojana Astra, A. X = Poiana Astra (Ostra),
S., C.

- Pojansuck, O. III = Bocnciucu, S., Z.
 Popoczui, A. V = (Ropotel), C., R.
 Posancze, O. VIII = *Bosancii (a mitropolicii)*, S., Su.
 Possorida, O. X = Pojorâta, S., C.
 Praska, O. IX = Briatca, S., G.H.
 Prilipitze, O. III = Prilipcea, S., Z.
 Prorotie, O. VI = Prorochia, S., Si.
 Proskautz, O. IV = Broscăuții, S., Sto.
 Pruskautzy, Kl., aufgehoben = (Broscăuți, pe Ceremuș), Măn., desființată
 Puerlischeny, O. VII = Pârlișanii (?), – (absorbit treptat de satele învecinate)
 Puernova, O. VIII = Bârnova (Berindești ?), S., Su.
 Puksoye, O. X = Bucșoia, S., C.
 Purlinze, O. VI = Bărlinții (Stârcea), S., Si.
 Putna, Kl. = Putna, Măn.
 Puynsy, O. VIII = *Buninții (a mănăstirii Dragomirni)*, S., Su.
 Radautz, O. VII = *Rădăuții (episcopiei)*, O., R.
 Radauz, Kl., aufgehoben = Rădăuți, Măn., desființată
 Rapuschenitz, O. III = Răpujnița, S., Z.
 Raransche, O. II = Rărința (Rarancea), S., Sa.
 Reuseny, O. VIII = Răușanii (Răuseni), S., Su.
 Revekauze, O. II = Răvăcăuții, S., Co.
 Rewna, A. II = (Revna), S., Ce.
 Rohoszna, O. II = Rohozna, S., Sa.
 Romaniesti, O. VII = Româneștii, S., Su.
 Ropezce, O. VI = Robcea, S., Sto.
 Roschusch, O. I = Roșișa (Roșoșa), Sub., Ce.
 Rostoki, O. V = Rastoacii (Răstoace), S., V.
 Rudesty, A. VI = (Rudeștii) (apoi Gropana), S., Si.
 Ruska, A. V = (Rusca), C. al V. D., R.
 Russisch Moldovitz, O. X = Rușii ot Moldovița, S., C.
 Ruszu Padeutz, O. VII = Meleșeuții (?), S., R.
 Ruszy, O. VIII = Rusii (? Rusii-Plăvălar), S., Su.
 Sachariz, A. V = Zaharancea (Zahariceni sau Sahariciul) ?,
 Sadu, A. V = (Sadău), C., R.
 Samostie, Kl., aufgehoben = (Zamostea, pe Ceremuș), Măn., desființată
 Sastafno, O. III = Zastavna, S., Z.
 Schadova, Kl., aufgehoben = (Jadova, Storojinet), Măn., desființată
 Scharbautzy, O. VII = Șărbăuții, S., Si.
 Scherautz, O. II = Șerăuții, S., Sa.
 Schipeniz, O. II = Stipenița (Sipenița), S., Co.
 Schokanesti, A. X = (Ciocănești), S., V.D.
 Securicsen, O. VIII = Săcuriceni, S., Su.
 Sehastry, Kl., aufgehoben = Sihăstria, Măn., desființată
 Seletin, A. V = (Selctin), S., R.
 Silischen, O. VIII = Hilișanii, S., Su.
 Sinauz, O. VI = (Sinouți), S., Si.
 Siskautz, O. III = Șișcăuții, S., Co.
 Skee, O. VIII = Șcheia, S., Su.
 Skitul Mamajesti, Kl., aufgehoben = (Schitul Mămăiești, pe Prut), Măn., desființată
 Skutelnicz Moldovicz, O. X = Liudi ot Măn. Moldovița, S., C.
 Sorotissna, A. VI = (Petriceanca), S.C., Si.
 Spetke, A. V = (Spetchi apoi Speceni), S., G.P.
 Staniesti, O. IV = Stăneștii (pe Ceremuș), T., Sta.
 Staniesty, O. VI = Stăneștii (pe Siret), S., Si.
 Stebny Wolosky, A. V = Stebnici (Moldovenesc), S., G.P.
 Stobizen, O. III = Stăuceanii, S., Co.
 Storosinetz, O. VI = Storojinetul, T., Sto.
 Strassa, O. VII = Straja, S., R.
 Strojesti de Csos, O. II = Stroeștii (pe Prut; incluși in Nouăsulița), -
 Strojesti de Sus, O. II = (Gogolina; pe Prut), S., Sa.
 Strojesty, O. IX = Stroeștii, S., Su.
 Stulpikany, O. X = Ștulbicanii (Stulpicanii), S., C.
 Stupka, O. IX = Stupca, S., G.H.
 Suczava, O. VIII = Suceava (Târgul), O., Su.
 Suczavitz, Kl. = Sucevița, Măn.
 Svinice, O. III = Zvenee (Zvoineaca), S., Z.
 Suetonefri, O. VI = Onofreiu (Sânt Onufreiu), S., Si.
 Szadagura, O. II = Sadagura, T., Sa.
 Szadomare, O. VII = Satul Mare, S., R.
 Szadova, O. VI = Jadova, S., Sto.
 Szadova, O. X = Sadova, S., C.
 Szadupriuka, O. II = Sadobriuca (nume vechi Budilce), S., Sa.
 Szamka, O. VIII = Zamca, Sub., Su.

- Szamoschen, O. III = Samușenul, S., Z.
 Szamostic, O. IV = Zamostic (Zamostca), S., V.
 Szeleneu, O. IV = Zelcneu, S., Co.
 Szloboscie Mitkau, O. III = Slobozia Mitcău, S., Z.
 Szloboszie, A. VII = (Milășouții de Jos), S., Su.
 Szlobotka, A. IV = (Slobozia Băniliei), S., V.
 Sziboth, A. V = (Șipot), S., R.
 Szireth, O. VI = Siret (Târgul), O. Si.
 Szochovercha, O. II = Suhavercha, S., Co.
 Szolka, O. VII = *Solca*, T., So.
 Szolka, Kl., aufgehoben = Solca, Măn., desființată
 Szolonicz, O. VII = Solonețul, S., So.
 Szubranck, O. II = Sobroneț, S., Sa.
 Tautri, O. III = Tăutre (Toutri), S., Z.
 Terrepletze, O. VI = Tereblecea Ungureni și Moldoveni, S., Si.
 Terrmaniesti, O. VII = Dărmăneștii, S., Su.
 Thodorest, O. VII = Todereștii, S., Su.
 Tissauczy, O. VIII = Teșăuții, S., Su.
 Toporauz, O. II = Toporăuții, S., Sa.
 Torna, O. X = Dorna (Vatra Dornei e un complex de localități), T., V.D.
 Tuny, A. IV = (Stăneștii de Jos ?), S., Si.
 Ujgesti Unguren, O. VIII) = Uideștii (Videști), S., Su. (după 1776
 Uydesti Moldove, O. VIII) au format o singură localitate
 Uszy Buttilowa, A. V = (Gura Putilei) (Ușie - Putila), T., G.P.
 Vakoma (Opajetz), O. VI = Opaie, C.I., Sto.
 Valesaka, O. IX = *Valea Sacă* (a mănăstirii *Slatina*), S., G.H.
 Valeva, O. II = Valeva, S., Co.
 Vama, O. X = Vama (Moldoviței), S., C.
 Verbautz, O. III = Vărbăuții, S., Z.
 Vasileu, O. III = Vasilău, S., Z.
 Vaskautz, O. VI = Văscăuții (pe Siret), S., Si.
 Vaszkautz, O. IV = Vascăuții (pe Ceremuș), S., V.
 Vasloutz, O. III = Vaslăuții, S., Sa.
 Vericzanka, O. III = Vericeanca, S., Z.
 Vișove de Csos, O. VII = Vicovul de Jos, S., R.
 Vikove de Sus, O. VII = Vicovul de Sus, S., R.
 Vilautze, O. IV = Vilaue (Vilaueca), S., V.
 Visnitza, O. IV = Vijnița, O, V.
 Visniza, Kl., aufgehoben = (Vijnița, pe Ceremuș), Măn., desființată
 Vitiliuka, O. II = Vetleuca (Vintileanca sau Vitiliuca), S., Co.
 Volcsinetz, O. VI = Volcinețul, S., Si.
 Voloka, O. I = Voloca (pe Derehului), S., Ce.
 Voloka, O. IV = Voloca (pe Ceremuș), S., Sa.
 Voloka, Kl., aufgehoben = (Voloca, ținutul Cernăuțului), Măn., desființată
 Volovetz, O. VII = *Volovățul* (a mănăstirii *Suceviții*), S., R.
 Voronecz, Kl., aufgehoben = Voronețul, Măn., desființată
 Voronetz, O. X = Voronețul, S., G.H.
 Vostra, Kl., aufgehoben = (Ostra sau Barbești pe Ceremuș), Măn., desființată
 Warency, A. VII = (Varnița; Fântâna Albă), S., Si.
 Waydinell, A. VII = (Voitinel), S., R.
 Zacharesty, O. IX = Zăhăreștii, S., Su.

Indexul român-german al localităților

Rumänisch-Deutsches Ortschafts-Register

Toate denumirile de localități și de componente ale acestora sunt însoțite de informații privind caracterul și apartenența, precum și districtul judecătoresc căruia îi aparțin.

Sunt folosite următoarele prescurtări. Pentru *caracterul localității*: L.=localitate, A.=atenanță, Măn.=mănăstire, O.=oraș, Sub.=suburbie, T.=târg, S. = sat, S.C.=sat component, C. = cătun, C.I. = case izolate. Pentru *ocolul* de care aparțin: I=Cernăuțului, II= Prutului, III=Nistrului, IV=Ceremușului, V=Câmpulungului Rusesc, VI=Berhometelor, VII=Vicovilor, VIII=Mijlocului, IX=Moldovenesc, X=Câmpulungului Moldovenesc. Pentru *districtul judecătoresc*: C.=Câmpulung Moldovenesc, Ce.=Cernăuți, Co.=Coțmani, G.H.=Gura Humorului, G.P.=Gura Putilei, R.=Rădăuți, Sa.=Sadagura, Si.=Siret, So.=Solca, Sta.=Stănești, Sto.=Storojineț, Su.=Suceava, V.=Vijnița, V.D.=Vatra Dornei, Z.=Zastavna.

Pentru *partea germană s-au folosit prescurtările din Indexul german-român al localităților. Pentru semnificația parantezelor și a sublinierii, precum și pentru observațiile privind districtul judecătoresc Vijnița, vezi nota editorială.*

- Arbora, S., So = Arbory, A. VII
 Argel, S., C. = Arezile, A. X
 (Babin, pe Nistru), Măn., desființată = Pabin, Kl., aufgehoben
 Babinul, S., Z. = Babin, O. III
 Badiuții (românești), S., R. = Badeutz, O. VII
 Bahrineștii, S., Si. = Bachrynesti, O. VI
 (Baiașești) – vezi Corlăteștii Slatinii
 Baintii, S., Si. = Bainsy, O. VI
 (Barbești sau Ostra, pe Ceremuș), Măn., desființată = Parbiesti alias Vostra, Kl., aufgehoben
 Băbeștii, S., Sta. = Pobiesti, O. IV
 Băișăștii, S.,G.H. = Bajasesty, A. IX
 Bălăceana, S., Su. = Pallacsana, O. VII
 Bănila (Moldovenească) pe Siret, S., Sto. = Panilla, O. VI
 Bănila de Jos (pe Ceremuș), S., V. = Panilla de Csos, O. IV
 Bănila de Sus (pe Ceremuș), S., V. = Panilla de Sus, O. IV
 Bănilile, Sobozia – vezi Slobozia Bănililei
 Bârlinții (Stârcea), S., Si = Purlincze, O. VI
 Bârnova (Berindești?), S. Su. = Puernova, O. VIII
 Berbeștii, S., Sta. = Barbiesti, O. IV
 Bercheștii, S., G.H. = Berkisesty, O. IX
 (Bereznița, pe Ceremuș), Măn., desființată = Beresnicza, Kl., aufgehoben
 Berhomete (pe Prut), S., Co. = Perhomet, O. II
 Berhometele (pe Siret), S., V. = Perhomet, O. VI
 (Berindești ?) – vezi Bârnova
 Boenciucu, S., Z. = Pojansuck, O. III
 Boianul, S., Sa. = Bojana, O. II
 Borăuții, S., Z. = Borautz, O. III
Bosancii (a mitropoliei), S., Su. = Posancze, O. VIII
 Botoșana, S., So. = Podoschana, O. VII
 Botoșintii, S., Si. = Podoschinze, O. VI
 (Brăiești), S., G.H. = Bregesti, A. IX
 (Brăiești) – vezi Corlăteștii Gorii
 Brița, S., G.H. = Praska, O.IX
 (Broscăuți, pe Ceremuș), Măn., desființată = Pruskautzy, Kl., aufgehoben
 Broscăuții, S., Sto. = Proskautz, O. IV
 (Brundul) – vezi (Prundul)
 Bucșoia, S., C. = Puksoye, O. X
 (Budilce) – vezi Sadobriuca
 Budiții, S., Sto. = Budinst, O. VI
 Buneștii, S., Su. = Bonest, O. IX
Buniții (a mănăstirii Dragomirii), S., Su. = Puynsy, O. VIII
 (Burdei), S., Ce. = Bordien, A. II
 Burla, S. – = Burla, A. VI
 Cadobiște, S., Z. = Kadopist, O. III
 Calafindeștii, S., Si. = Kallafindesty, O. VII
 Camâncă, S., Si. = Kamunka, O. VI
 Camena, S., Ce. = Kamina, O. I
 Camona ?, Măn., desființată = Kamona, Kl., aufgehoben
Capu Codrului (a mănăstirii Voroneț), S., G.H. = Kapokodrului, O. IX
 Carapciu (pe Ceremuș), S., V. = Karapczio, O. IV
 Carapciu (pe Siret), S., Sto. = Karapecziu, O. VI
 (Căbești), Măn., desființată = Kabiest, Kl., aufgehoben
 Călineștii, S., Sta. = Kallinesti, O. IV
 Călineștii (lui Cuparencu), S., Su. = Kallinesti lui Komparenko, O. VII
 Călineștii lui Ianachi căpitan, S., Su. = Kallinesti lui Ienak, O. VII
 Călugarite, C.I., R. = Kalugerică, A. VII
 Câmpulung (Moldovenesc) (Vatra) O., C. = Kimpulongo, O. X – Vezi și nota editorială

- Câmpulungul Rusesc, S., G.P. = Kimpolongo Russești, O. V
- Ceahor, S., Ce. = Czahor, O. I
- Cernauca, S., Sa. = Cserauka, O. II (Cernăciști), S., V. = Czernahusen, A. IV
- Cernăuțul (Târgul), O., Ce. = Czernovicz, O. I
- Chidicăuții, S., Co. = Piedikauze, O. II (Chilișenii Stirbătoai), = Pillischen Sturborsoye, O. VIII
- Chisălău, S., Z. = Kisselau., O. III
- Cincăul, S., Z. = Czinkau, O. III (Ciocănești), S., V.D. = Schokanesti, A. X
- Ciortorie, S., Sta. = Csortorie, O. IV
- Cireșul, S., Sto. = Csiresul, O. VI
- Ciudeiu, S., Sto. = Chudiu, O. VI
- Clevodin, S., Co. = Klivodyn, O. II
- Clocucica, Sub. a Cernăuțului = Klokucska, A. I
- Coliuții, S., Z. = Kolleutz, O. III
- Comăneștii, S., Su. = Kumaniesti, K. VII
- Comăreștii, S., Sto. = Kommorest, O. VI (Coniatin), S., G.P. = Konietin, A. V
- Corlata, S., G.H. = Korlata, O. IX
- Corlăteștii Gorii (Brăcești), S., G.H. = Korlaczelly Gory, O. IX
- Corlăteștii Slatinii (Baiășești), S., G.H. = Korlaczelly Slatina, O. IX
- (Cornu-Luncei vel Stănilești), S., G.H. = Korlicziny, A. IX
- Corovia, S., Ce. = Korovie, O. I
- Costâna, S., Su. = Kostena, O. VII
- Costeștii, S., Sta. = Kostesti, O. IV
- Cotul lui Baenschii, S., Ce. = Paginsky, O. I (Cotul Ostriței), S., Ce. = Kattul Ostricze, O. II
- Coțmanii, T., Co. = Kotzmann, O. II
- Crasna- (Ilschi), S., Sto. = Kraszna, O. VI
- Crâinicestii, S., Si. = Grenicesty, O. VII (Crevola) (Greblena); S., G.P. = Krewola, A. V
- Crîșceatec, S., Z. = Bauern v. Chriscsatek, O., III (Crîșceatec, pe Nistru), măn., desființată = Christschatek, Kl., aufgehoben
- Cuciurul Mare, S., Ce. = Kutsurmare, O. I
- Cuciurul Mic, S., Z. = Kutsurmik, O. III
- Cupca, S., Sto. = Kupka, O. VI
- Cutul Mitropoliei, Sub., Su. = Koto, O. VIII
- Davidceștii, S., Co. = Davidesti, O. II
- Dărmăneștii, S., Su. = Terrmaniesti, O. VII
- Dobrânăuții (a mănăstirii Dragomirni), S., Sa. = Dobronautz, O. III
- Dorna, T., V.D. = Torna, O. X
- Dorosăuții, S., Z. = Doroscheutz, O. III (Dorotcia și Plotonița), S., C. = Dorotha, A. X
- Dracinița, S., Sta. = Dracenz, O. IV
- Dragomirna, Măn., Su. = Dragomirna, Kl.
- Drăgoeștii, S., G.H. = Gregojest, O. IX
- Dubovăț, S., Co. = Dubovetz, O. II (Falcău), C., R. = Falkeu, A. V (Făgțel), C., R. = Fasiczel, A. VII (Fântâna Albă) – vezi (Varnița)
- Frasânul, S., C. = Frasinu, O. X (Frasin), Sub., R. = Jesin, A. V
- Frătăuții (a mănăstirii Putnii), S., R. = Fratautz, O. VII
- Frumos, S., C. = Formosul, O. X
- Fundul Moldovii, S., C. = Moldovi fundul, O. X (Gavrilești) – vezi Havrilești
- Găurenii, S., Su. = Gaureny, O. VII (Gemine), S., C. = Czemine, A. X (Gogolina, pe Prut), S., Sa. = Strojesti de Sus, O. II (Greblena) – vezi (Crevola) (Gropana) – vezi (Rudești) (Gura Humorului) – vezi Homora (Gura Putilei) (Ușie Putila), T., G.P. = Uszy Buttilowa, A. V (Hatna), S., Su. = Hatna, A. VII
- Havrileștii (Gavrilești), S., Co. = Havrilesty, O. II
- Hilișanii, S., Su. = Silischen, O. VIII
- Hliboca, S., Si. = Chliboka, O. VI
- Hliinița, S., Sta. = Linitza, O. IV (Hlivești), S., Co. = Chliviesti, O. II
- Homora (Gura Humorului), T., G.H. = Homora, O. VII
- Homora, Măn., desființată = Homora, Kl., aufgehoben
- Horecea, Măn., desființată = Horecze, Kl., aufgehoben
- Horecea, Sub. a Cernăuțului = Horetze, O. I
- Horodnicul, S., R. = Horodnik, O. VII
- Hroșăuții, S., Z. = Horroscheutz, O. III (Iablonița românească), S., G.P. = Jabloniz Voloka, A. V (Iacobeni), S., V.D. = Jakobeny, A. X

- Iacobeștii, S., Su. = Jakubesti, O. VII
 Iațcani (Ițcani), Măn., desființată = Jezkany, Kl., aufgehoben
 Iazlovățul, S., So. = Jaszlovicz, O. VII
 Ijeștii, S., Sto. = Icesti, O. VI
 Ilic, (Sânt) – vezi (Sânt Ilic)
 Ilii, Sânt – vezi (Sânt Ilic)
 Ilișăști, Măn., desființată = Illicesty, Kl., aufgehoben
 Ilișăștii, S., G.H. = Illisesty, O. IX
 Iordăneștii, S. Sto. = Gyordanesti, O. VI
 Ipoteștii, S., Su. = Ipodesty, O. VIII
 Ispasul, S., V. = Ispas, O. IV
 (Isvor), S., R. = Gewir, A. V
 (Ițcani) – vezi Iațcani
 Ițcanii (Vechi), Sub., Su. = Jetzkany, O. VIII
 Iujinetul, S., Co. = Juschenetz, O. III
 Iurcăuți, S., Z. = Gyurkautz, O. III
 Ivancăuții, S., Co. = Ivankautz, O. II
 Jadova, S., Sto. = Szadova, O. VI
 (Jadova, Storojinet), Măn., desființată = Schadova, Kl., aufgehoben
 Jușca, S., Sa. = Csuska, O. II
 Laschiuca, S., Co. = Laszkiuka, O. II
 (Lăpușna), S., V. = Labuszna, A. VI
 Lehăcenii (Tăutului), S., Sa. = Leheczen, O. II
 Lențeștii, S., Sa. = Lincesti, O. II
 Lipovan vel Stupka ?
 Lisaura, S., Su. = Lesauek, O. VIII
 Litenii, S., Su. = Litteni lui Bogdan, O. IX
 Liudii Homorului, S., Su. = Lude Homora, O. VII
 Liudi ot Măn. Moldovița, S., C. = Skutelnicz Moldovicza, O. X
 (Luca, pe Nistru), Măn., desființată = Luka, Kl., aufgehoben
 Lucavățu, S., V. = Lukavetz, O. VI
 (Lucavița) – vezi Lucovița
 Lucovița (Lucovița) de Jos, S., Ce. = Lukavicza de Csos, O. I
 Lucovița (Lucovița) de Sus, S., Ce. = Lukavicza de Sus, O. I
 Lujenii, S., Co. = Luzan, O. II
 (Lunca Negrileşei), S., C. = Lunka niegrilessa oder Niegrilessa, A. X
 Mahalaua, S., Sa. = Machala, O. II
 (Malatinet) – vezi Maltenița
 Maltenița (Malatinet), S., Co. = Maltiniza, O. III
 Mamornița, S., Ce. = Mamornicza, O. I
 Maranici (Mareniceni), S., V. = Maranizy, A. V
 (Mareniceni) – vezi Maranici
 Mămăeștii (Vechi), S., Ce. = Mamajesti, O. II
 Mămăiești, Mitocul – vezi Mitocul Mămăiești
 Mămăiești, Schitul – vezi Schitul Mămăiești
 Mărățăi, S., Su. = Maraczeu, O. VII
 Măzănăeștii, S., G.H. = Mazanojest, O. IX
 (Mejbrodi), C., V. = Mesibrod, A. VI
 (Mejibrod), C., V. = Mesy – Brody, A. V
 Melceșuții (?), S., R. = Ruszu Padeutz, O. VII
 (Merești ?), Măn., desființată = Meresty, Kl., aufgehoben
 Mihălcea, S. Ce. = Mihalcze, O. I
 Mihova, S., V. = Mihova, A. VI
 (Mihoveni) (înainte Mivovenii), S., Su. = Miboveny, O. VIII
 (Mihuceni), S., Si. = Mihuczeny, O. VI
 (Milășouții de Jos), S., Su. = Sloboszie, A. VII
 Milic, S., V. = Milie, O. IV
 Mitcău, S., Z. = Mitkau, O. III
 Mitcău – vezi Slobozia Mitcău
 Mitocu (a mănăstirii Dragomina), S., Su. = Mitokul, O. VIII
 (Mitocul Mămăiești, pe Prut), Măn., desființată = Mitokul Mamajesti, Kl., aufgehoben
 (Mivovenii) – vezi (Mihoveni)
 Moldovița, Măn., desființată = Moldovicza, Kl., aufgehoben
 (Molodia) Mologhie, S., Ce. = Mologye, O. I
 Mologhie – vezi (Molodia)
 Mosoriuca (Mosorovca), S., Z. = Mosoriuka, O. III
 (Mosorovca) – vezi Mosoriuca
 (Muncel), C.I., C. = Moncel, A. IX
 Mușinița, S., Si. = Muscheniza, O. VI
 Nepolicăuții, S., Co. = Niepolokautze, O. II
 (Nisipitul), C., R. = Nesipitul, A. V
 (Novoselița), S., Sa. = Nova Szelletz, O. II
 Onofreiu (Sânt Onufrei), S., Si. = Suetoncfri, O. VI
 Onufrei, Sânt – vezi Onofreiu și (Sânt Onufrei)
 Onutul, S., Z. = Onuth, O. III
 Opați, C.I., Sto. = Vakoma (Opajetz), O. VI
 Oprișanii, S., Si. = Opreschany, O. VI
 Orășanii, S., Co. = Oroschen, O. II

- (Ostra sau Barbești, pe Cercmuș), Măn., desființată = Parbiești alias Vostra, Kl., aufgehoben
- Ostrița, S., Ce. = Ostricza, O. I
- (Oșhlib) – vezi Ușhlibul
- (Paliceștii lui Czmortan ?), – = Pallicesti lui Czmortan, O. VI
- Panca, S., Sto. = Panka, O. VI
- (Pătrășeni), S., V. = Pietrassa, A. V
- Pătrăuți, Măn., desființată = Batraucz, Kl., aufgehoben
- Pătrăuții (pe Siret), S., Sto. = Batraucz, O. VI
- Pătrăuții, S., Su. = Patraucz, O. VIII
- Pârâul Negru, S., Z. = Baraunegro, O. III
- Pârâuții, S., Su. = Parhauzi, O. VII
- Pârlișanii (?), – absorbit de alte sate = Puerlischeny, O. VII
- Părteștii (a mănăsirii Homoru)*, S., So. = Burdiesty, O. VII
- (Petriceanca), S., Si. = Sorotissna, A. VI
- Pleșnița (corect Pleșenița), C., Co. = Klesnitze, O. IV
- Plosca, S., G.P. = Ploska, A. V
- (Plotonița) – vezi (Doroteia)
- Pohârlăuții – vezi Slobozia Pohârlăuți
- Poiana Astra (Ostra), S., C. = Pojana Astra, A. X
- Pojorâta, S., C. = Possorida, O. X
- Prilipcea, S., Z. = Prilipitze, O. III
- Prorochia, S., Si. = Prorocie, O. VI
- (Prundul sau Brundul Volovățului), S., R. = Brund, A. VII
- (Putila), Storonț – Putila, S., G.P. = Buttilov, O. V
- Putna, Măn. = Putna, Kl.
- (Rarancea) Rărința, S., Sa. = Raransche, O. II
- Rastoacili (Răstoace), S., V. = Rostoki, O. V
- Rădăuții (a episcopiei)*, O., R. = Radauz, O. VII
- Rădăuți, Măn., desființată = Radauz, Kl., aufgehoben
- Răpujnița, S., Z. = Rapuschenitz, O. III
- Rărința – vezi (Rarancea)
- (Răstoace) – vezi Rastoacili
- (Răuseni) – vezi Răușanii
- Răușanii (Răuseni), S., Su. = Reuseny, O. VIII
- Răvăcăuții, S., Co. = Revkauce, O. II
- (Revna), S., Ce. = Rewna, A. II
- Robcea, S., Sto. = Ropceze, O. VI
- Rohozna, S., Sa. = Rohoszna, O. II
- Româneștii, S., Su. = Romaniesti, O. VII
- (Ropoțel), C., R. = Popocz, A. V
- Roșișa (Roșoșa), Sub., Ce. = Roschusch, O. I
- (Roșoșa) – vezi Roșișa
- (Rudcești) (apoi Gropana), S., Si. = Rudesty, A. VI
- (Rusca), C. al V.D., R. = Ruska, A. V
- Rusii (? Rusii – Plăvălar), S., Su. = Ruszy, O. VIII
- Rusii – Plăvălar, S., Su. = Blovalary, A. VIII
- Rușii ot Moldovița, S., C. = Russisch Moldovitz, O. X
- Sadagura, T., Sa. = Szadagura, O. II
- (Sadău), C., R. = Sadu, A. V
- Sadobriuca (nume vechi Budilce), S., Sa. = Szadupriuka, O. II
- Sadova, S., C. = Szadova, O. X
- (Sahariciul) – vezi Zaharancea
- (Samsoneni) (Samsonovca), – = Lude lui Samson, O. IV
- (Samsonovca) – vezi (Samsoneni)
- Samușenul, S., Z. = Szamoschen, O. III
- Satul Mare, S., R. = Szadomare, O. VII
- Săcuriceni, S., Su. = Securicsen, O. VIII
- (Sânt Ilie) *Sfântul Iliei*, S., Su. = Ilie, St., O. VIII
- Sânt Onufrei, Măn., desființată = Onofry, Kl., aufgehoben
- Sânt Onufrei – vezi Onofreiu
- (Schitul Mămăiești, pe Prut), Măn., desființată = Skitul Mamajesti, Kl., aufgehoben
- (Seletin), S., R. = Seletin, A. V
- Sfântul Iliei, Măn.*, desființată = Ilie, St., Kl., aufgehoben
- Sfântul Iliei – vezi (Sânt Ilie)
- Sihăstria, Măn., desființată = Schastry, Kl., aufgehoben
- (Sinouți), S., Si. = Sinauz, O. VI
- Siret (Târgul), O., Si. = Szireth, O. VI
- (Slobozia Băniliei), S., V. = Szlobotka, A. IV
- Slobozia Mitcău, S., Z. = Szlobocsie Mitkau, O. III
- Slobozia Ocna, S., Z. = Okna, O. III
- Slobozia Pohârlăuții, S., Z. = Pohorleutz, O. III
- Sobroneț, S., Sa. = Szubranek, O. II
- Solca*, T., So. = Szolka, O. VII
- Solca, Măn., desființată = Szolka, Kl., aufgehoben
- Solonețul, S., So. = Szolonicz, O. VII
- (Speceni) vezi (Spetchi)

- (Spetchi, apoi Specceni), S., G.P. = Spetke, A. V
 Stăneștii (pe Ceremuș), T., Sta. = Staniesti, O. IV
 (Stăneștii de Jos ?), S., Si = Tuny, A. IV
 Stăneștii (pe Siret), S., Si. = Staniesty, O. VI
 Stăuceanii, S., Co. = Stobizen, O. III
 (Stăreca) – vezi Bârlintii
 Stebnici (Moldovenesc), S., G.P. = Stebny Wolosky, A. V
 Storojinețul, T., Sto. = Storosinetz, O. VI
 Storoneț – Putila – vezi (Putila)
 Straja, S., R. = Strassa, O. VII
 Stroeștii (pe Prut; incluși în Nouășulita) = Strojesti de Csos, O. II
 Stroeștii, S., Su. = Strojesty, O. IX
 (Stulpicanii) vezi Stulbicanii
 Stupca, S., G.H. = Stupka, O. IX
 Suceava (Târgul), O., Su. = Suczava, O. VIII
 Sucevița, Măn. = Suczavitzza, Kl.
 Suhaverha, S., Co. = Szochovercha, O. II
 SARBĂUȚII, S., Si. = Scharbautzy, O. VII
 Scheia, S., Su. = Skee, O. VIII
 Serăuții, S., Sa. = Scherautzi, O. II
 (Șipenița) vezi Șipenița
 (Șipot), S., R. = Sziboth, A. V
 Șișcăuții, S., Co. = Siskautz, O. III
 Șipenița (Șipenița), S., Co. = Schipeniz, O. II
 Șulbicanii (Stulpicanii), S., C. = Stulpikany, O. X
 Tăutre, S., Z. = Tautri, O. III
 Tereblecea Ungureni și Moldoveni, S., Si. = Terrepletze, O. VI
 Teșăuții, S., Su. = Tissauczy, O. VIII
 Todereștii, S., Su. = Thodorest, O. VII
 Toporăuții, S., Sa. = Toporauz, O. II
 (Trestiana), S., Si. = Drestyan, O. VI
 Țărani de la Măn. Horecea, S., Ce. = Bauern v. Monaster Horetze, O. I
 Uideștii (Videști), S., Su. = Uydesti Moldove unit cu Ujgesti Unguren, O. VIII
 (Ulma-Rusca), C., R. = Elem, A. V
 (Ursoaia ?), Măn., desființată = Orsoye, Kl., aufgehoben
 (Ușie – Putila) – vezi (Gura Putilei)
 Ușihlibul (Oșehlib), S., Co. = Ochechlibu, O. II
Valca Sacă (a mănăstirii Slatina), S., G.H. = Valesaka, O. IX
 Valeva, S., Co. = Valeva, O. II
 Vama (Moldoviței), S., C. = Vama, O. X
 (Varnița, Fântâna Albă), S., Si. = Warency, A. VII
 Vascăuții (pe Ceremuș), S., V. = Vaszkautz, O. IV
 Vasilău, S., Z. = Vasileu, O. III
 Vaslăuții, S., Sa. = Vaslautz, O. III
 Vatra – vezi Cămpulung (Moldovenesc) și nota editorială
 Vărbăuții, S., Z. = Varbautz, O. III
 Văscăuții (pe Siret), S., Si. = Vaskautz, O. VI
 Vericeanca, S., Z. = Vericzanka, O. III
 Vetleuca (Vintileanca sau Vitiliuca), S., Co. = Vitiliuka, O. II
 Vicovul de Jos, S., R. = Vikove de Csos, O. VII
 Vicovul de Sus, S., R. = Vikove de Sus, O. VII
 (Videști) – vezi Uideștii
 Vijnîța, O., V. = Visnitza, O. IV
 (Vijnîța pe Ceremuș), Măn., desființată = Visniza, Kl., aufgehoben
 Vilaucc (Vilaucea), S., V. = Vilautze, O. IV
 (Vintileanca) – vezi Vetleuca
 (Voitincl), S., R. = Waydincll, A. VII
 Volcinețul, S., Si. = Volocsinetz, O. VI
 Voloca (pe Derchlui), S., Ce. = Voloka, O. I
 Voloca (pe Ceremuș), S., Sta. = Voloka, O. IV
 (Voloca, Ținutul Cernăuțului), Măn., desființată = Voloka, Kl., aufgehoben
Volovățul (a mănăstirii Suceviții), S., R. = Volovetz, O. VII
 Voronețul, Măn., desființată = Voronecz, Kl., aufgehoben
 Voronețul, S., G.H. = Voronetz, O. X
 Zaharancea (Zahariceni sau Sahariciul), = Sachariz, A. V
 Zamca, Sub., Su. = Szamka, O. VIII
 (Zamostea, pe Ceremuș), Măn., desființată = Samostie, Kl., aufgehoben
 Zamostie (Zamostea), S., V. = Szamostie, O. IV
 Zastavna, S., Z. = Sastafno, O. III
 Zăhăreștii, S., Su. = Zacharesty, O. IX
 Zeleneu, S., Co. = Szeleneu, O. IV
 Zvenece (Zvoineaca), S., Z. = Svinice, O. III

III

DESCRIEREA BUCOVINEI

EXTRAS DIN LUCRAREA
DLUI GENERAL BARON DE SPLÉNY
ȘI DINTR-UN RAPORT AL
DLUI DE JENISCH

—
(1790)

TEXT BILINGV FRANCEZ-ROMÂN

NOTĂ EDITORIALĂ

În *Observațiile la Descrierea Bucovinei* a lui G. Splény, găsite de J. Polek pe una din copiile manuscrisului și apărute ca anexă la această lucrare în volumul de față, Polek exprimă într-o amplă notă părerea că textul acestor observații se datorează secretarului aulic von Jenisch. El mai menționează în aceeași notă că dintr-un raport al lui Jenisch și memoriul lui Splény s-a alcătuit pentru Curte și Minister un extras în limba franceză sub titlul: *Description de la Bucovina*, Extrait de l'ouvrage de M. le général de Splény et d'un rapport de M. de Jenisch, care a apărut în revista Gottl. Canzlers „Neues Magazin für die neuere Geschichte, Erd- und Völkerkunde“ (Noul magazin pentru istoria recentă, geografie și etnografie), Leipzig, 1790.

Prin bunăvoința bibliotecii Universității din Düsseldorf, am obținut o xerocopie a acestui extras. El se găsește în vol. I, între paginile 289 și 308, fără a dezvălui pe autorul extrasului, și se încheie cu două alineate în limba germană, redactate evident de editorul revistei, în care acesta promite o continuare, scrisă de un „prieten al istoriei“ anonim, în care vor fi descrise schimbările petrecute de când Bucovina „a intrat pe mâinile guvernului austriac“. Acest „Pendant“ va fi însoțit de note încă nepublicate ale autorului acelor rânduri. Existența unei astfel de completări nu am găsit-o menționată nicăieri până acum.

De fapt, acest extras, ce-i drept, excelent și interesant, mai ales prin conținutul notelor sale de subsol, se referă numai la prima din cele 3 părți ale memoriului lui Splény. În cele ce urmează prezentăm bilingv atât textul francez, cât și traducerea sa în limba română, care n-a pus probleme deosebite, deși ortografia diferă sensibil de cea modernă și este de o inconsecvență derutantă, iar acordurile și dezacordurile de gen și număr sunt aleatorii.

Radu Grigorovici

DESCRIPTION DE LA BUKOVINA

Extrait de l'ouvrage de M. le Général Baron de Spleny
et
d'un rapport de M. de Jenisch

Canzlers Magazin, I, S. 289-307
Leipzig, 1790

- Ab.1 La portion de la Moldavie, qui vient d'accéder aux Etats de la maison d'Autriche sous la Denomination générale de la Bukovina, forme une Lisie-re, qui borde les frontieres de la Transilvanie, & dont la superficie a été évalué à 194 Miles d'Allemagne quarrées, par M. le General *de Spleny* & à 180 par M. *de Jenisch*; (ce que seroit au juste la moitié de la Moravie, qu'on estime à 360 Milles d'Allemagne quarrées.)
- Ab.2 Cette etandue renferme une grande variété de temperature; une partie, celle qui touche immediatement à la Transilvanie offre une chaine de hautes montagnes, qui est proprement une prolongation des monts *Karpaths*: des montagnes de mediocre grandeur viennent ensuite, & acheminent à un pays decouvert, ou les plaines sont melangés avec des collines.
- Ab.3 Partout le Sol est excellent & d'une surprenante fertilité; de gras paturages se trouvent dans la partie montagneuse; le reste du Pays invite à une culture aisée autant que riche pour toutes les sortes de productions.
- Ab.4 Cette bonté du territoire que la B. partage avec toute la Moldavie, feroit presumer des habitants riches & nombreux; la nature du moins y fait toutes les avances & offre des ressources de tout genre à l'industrie.
- Ab.5 Mais ici la nature du sol est en perpetuel contraste avec l'influence destructive d'un gouvernement oppressif & barbare.
- Ab.6 Jadis les Moldaves formoient un peuple nombreux & guerrier¹, redouté des Empereurs Grecs; il maintint longtems sa liberté contre les Sultans Ottomans; enfin il succomba, moins sous le poids de leurs armes, que sous le progrès d'une politique industrieux & lente, qui les fit passer successivement & par tous les degrès intermediaires de l'indépendance absolue à l'entiere sujettion. Depuis deux Siecles & demi les Princes de la Moldavie ne sont plus que des Bachas précairs, qui sont obligés d'acheter leur poste à très grands fraix du Visir & des autres ministres de la Porte; à peuprès tous les 3 ans (quelquesfois plutôt) l'usage veut, qu'ils soient de nouveau confirmés, & cette grace ne coute gueres moins, que la première. Mais tout cela n'assouvit sou-

DESCRIEREA BUCOVINEI

Extras din lucrarea dlui general baron de Splény
și
dintr-un raport al dlui de Jenisch

Canzlers Magazin, vol. I, p. 289-308
Leipzig, 1790

- Al.1 Porțiunea din Moldova care a revenit statelor Casei de Austria sub denumirea generală de Bucovina, formează o lizieră care se învecinează cu frontierele Transilvaniei și a cărei arie este evaluată la 194 de mile pătrate germane de către generalul *de Splény* și la 180 de dl *de Jenisch* (ceea ce ar face exact jumătatea Moraviei, care este estimată la 360 de mile pătrate germane).
- Al.2 Această întindere cuprinde o mare varietate de temperaturi: o parte, care vine în atingerea nemijlocită cu Transilvania, prezintă un lanț de munți înalți și este propriu-zis o prelungire a munților Carpați; urmează apoi munți de înălțime medie și înaintează către un ținut deschis unde șesurile sunt amestecate cu dealuri.
- Al.3 Solul este peste tot excelent și de o fertilitate surprinzătoare; pășuni grase se găsesc în partea muntoasă; restul țării invită o cultivare atât ușoară, cât și bogată pentru tot soiul de producții.
- Al.4 Această bună calitate a teritoriului, pe care Bucovina o împarte cu toată Moldova, ar presupune existența unor locuitori bogați și numeroși; natura, cel puțin, face toate avansurile în acest sens și oferă resurse pentru tot felul de activități.
- Al.5 Dar aici natura solului este în contrast permanent cu influența distructivă a unei guvernări opresive și barbare.
- Al.6 Pe vremuri, moldovenii formau un popor numeros și războinic¹, care insufla teamă împăraților greci; mult timp ei și-au menținut libertatea față de sultanii otomani; până la urmă ei au fost totuși învinși, mai puțin sub povara armelor, cât sub progresul unei politici active și lente, care i-a trecut succesiv prin toate gradele intermediare între independența absolută și supunerea totală. De două secole și jumătate Principii Moldovei nu sunt decât niște pașale nesigure, obligate să-și cumpere cu mare cheltuială postul de la vizir și alți miniștri ai Porții la intervale de aproximativ 3 ani (câteodată mai devreme); după obicei, ei sunt confirmați din nou, dar acest favor nu costă mai puțin decât

vent point la rapacité du Ministère, & la Deposition d'un Prince de Moldavie, pour lui substituer un autre, qui est ordinairement le plus offrant, est une ressource rien moins que rare à Constantinople². Or tous ces fraix retombent chaque fois sur les sujets, lesquels independemment de ces exactions sourdes & arbitraires, payent encore un tribut annuel & regulier au grand Seigneur.

Ab.7 Ces taxes enormes prelevées il reste encore au Moldave à fournir l'entretien du Prince & d'une cour avide & très nombreuse; car on retrouve à Jassy presque toutes les grandes charges, que l'Empire Grec etaloit dans sa splendeur³.

Ab.8 Les Bojares, qui les occupent, partage avec le Prince les soins du Gouvernement, & la Depouille des Sujets. Enfin la propriété de tous les biens se trouve entre les mains de la Noblesse & des couvens, (qui pourtant sont exempts de la plus grande partie des impôts); & le paysan, sur qui retombe le principal fardeau, est à la fois serf & fermier⁴.

Ab.9 Il n'est donc pas etonnant, que cette nation se trouve aujourd'hui dans un etât à demi sauvage, sans industrie, presque sans agriculture, ennemie du travail par caractere. Avec un sol plus avare la Moldavie ne seroit peut-être plus qu'un Desert, comme tant d'autre contrées de la Turquie. Mais sa rare fécondité garantit une existence à ses habitans, foible il est vrai, mais compatible enfin avec le plus bas degres d'aisance & de liberté.

Ab.10 La B. en participant jusqu'ici au sort du reste de la Moldavie a éprouvé les mêmes effets par l'influence des mêmes causes; les Details, qui vont suivre de Geographie, d'Economie, de Commerce & de Gouvernement ne feront qu'en présenter la confirmation & le Developpement ulterieur.

Details de Geographie

Ab.11 Toute la Moldavie partagée d'abord en superieure & inferieure est subdivisée (suivant Cantemir) en 19 Districts ou Cercles; or c'est des Districts suivans tous de la partie superieure, que le territoire de la B.⁵ est formé. Savoir:

Ab.12 1° Une petite portion du District de *Chotzim* comprenant 9 villages. 2°: Presque tout le District de *Czernovitz*, deux seuls villages etant restés au dela du Cordon militaire, 119 se trouvant en deça avec 6 moindres, qui en dependent. 3°. Tout le *Kumpilung Rustete*. Le nom de Kumpilung (môt synonyme de Campolongo, & qui paroît designer une grande vallée entre deux branches de montagnes) est commune à deux territoires; dont l'un, celui dont il s'agit ici, porte l'épithete de Kumpilung Russe (*Rustete*). Il contient 3

prima dată. Dar adesea toate acestea nu potolesc rapacitatea ministrului și destituirea unui principe al Moldovei, pentru a-l înlocui cu altul, care oferă de obicei mai mult, este o resursă nu prea rară la Constantinopol². Dar toate aceste cheltuieli se resfrâng întotdeauna asupra supușilor, care, independent de aceste cereri exagerate, iraționale și arbitrare, mai și plătesc regulat marelui stăpân un tribut anual.

A1.7 După încasarea acestor taxe enorme, moldoveanului îi mai revine să asigure întreținerea principelui și a curții sale avide și foarte numeroase; căci la Iași se găsesc aproape toate marile dregătorii, pe care împărăția grecească le etala în toată splendoarea sa³.

A1.8 Boierii care le ocupă, împart cu principele grijile guvernării și jefuirea supușilor. În sfârșit, toate bunurile se găsesc în mâinile nobilimii și a mănăstirilor (care sunt totuși scutite de cea mai mare parte a impozitelor), iar țaranul, căruia îi revine sarcina principală, este în același timp șerb și fermier⁴.

A1.9 Nu este deci de mirare că această națiune se găsește astăzi într-o stare de semisălbăticie, fără întreprinderi, aproape fără agricultură, dușmană a muncii prin caracter. Cu un sol mai zgârcit, Moldova n-ar reprezenta poate mai mult decât un deșert, ca și alte regiuni ale Turciei. Dar rara sa fecunditate garantează locuitorilor ei o existență, ce-i drept, slabă, dar comparabilă cu cele mai reduse grade de confort și de libertate.

A1.10 Participând până acum la soarta restului Moldovei, Bucovina a suferit aceleași efecte sub influența acelorași cauze; detaliile cu privire la geografia, economia, comerțul și guvernarea ei, care vor urma, nu vor servi decât să prezinte confirmarea acestui fapt și dezvoltarea ulterioară.

Detalii de geografie

A1.11 Toată Moldova, împărțită mai întâi în superioară și inferioară, este subdivizată (după Cantemir) în 19 districte sau circumscripții; dar teritoriul Bucovinei⁵ este format din următoarele districte, toate din partea superioară, și anume:

A1.12 1°. O mică porțiune din districtul *Hotin* ce cuprinde 9 sate.
2°. Aproape tot districtul *Cernăuți*, doar două sate rămânând în afara Cordonului militar, 119 găsindu-se dincoace împreună cu 6 mai mici, care depind de ele. 3°. Tot *Câmpulungul rusesc*. Numele de Câmpulung (cuvânt sinonim cu Campolongo și care pare să denumească o vale mare între două șiruri de munți) este comun la două teritorii, dintre care unul, cel de care este vorba aici, poartă epitetul de Câmpulungul rus (ruste-

grands villages, dont relevent 21 autres. 4°. L'autre *Kumpilung* surnommé *Moldavisto* ou le Moldave, est aussi compris dans l'arrondissement de la B. à deux villages près; le reste fait 11 Chefs-lieux & 7 Dependences. Au reste les deux *Kumpilungs* ne sont point contigues⁶, c'est le District suivant qui est situé entre deux. 5°. Celui de *Suczava*, dont environ les trois quarts faisant 142 villages se trouvent enclavés dans le Cordon; 57 sont demeurés à la Moldavie. Il faut encore ajouter aux premières 28 moindres qui en dependent.

- Ab.13 La Longueur de tout ce territoire, qui suit la frontiere de Transilvanie, dans ses inflexions, peut aller à peu près à 30 miles d'Allemagne dans la Courbure moyenne, sur des largeurs, qui varient depuis 5 miles jusqu'à 12.
- Ab.14 Des 194 & 180 milles quarrées, dont est composé sa superficie, les deux cinquiemes environ sont occupés par les hautes montagnes, un cinquième par les mediocres, & les deux restant par le pays decouvert; celui-ci jouit d'un Climat assés tempéré, moins pourtant que n'est celui de Hongrie ou d'Autriche; il est très rude dans les monts élevés, mais partout il est salubre.
- Ab.15 Six *Rivieres* arrosent les plaines & les vallées: le Niestre, le Pruth, le *Czernemus*⁷, le *Szyreth*, la *Suczava* & la *Moldava*, recueillent dix grands ruisseaux & une foule d'autres moins considerables. Toutes ces eaux prennent leur sources dans la chaine des montaignes, qui borde la Transilvanie, & s'en precipitent avec impetuosité. (Le Niester cependant remonte un peu plus haut.) C'est cette impetuosité, qui de concert avec la negligence des habitans est cause qu'aucune des Rivieres n'est actuellement navigable; la rapidité de leurs cours rend les lits trop variables, souvent leurs eaux grossissent inopinément par les degels dans les montagnes, débordent & inondent les campagnes, elles charient enfin continuellement une quantité de grosses pierres & d'arbres, qui embarassent la traverse, & font d'ailleurs obstacles à la construction des ponts; le Niester, le Pruth & le *Szyreth* pourront cependant être rendûs navigables, au jugement de M. le General *de Spleny*; quant aux ruisseaux, ils offrent en proportion les mêmes inconveniens, & ne sont la plus part que des torrents irreguliers. La *Pêche* au reste est généralement très mediocre pour la quantité du Poisson, dont en revanche la qualité est estimée.
- Ab.16 On à deja insinué que la *Population* de la B. ne pouvoit être que très foible. D'après un Denombrement, que le dit Général a fait exécuter, & dont le tableau detaillé se trouve joint à son ouvrage, elle se monte à 17.047 familles. (Or en multipliant ce nombre par 5, on obtient une totalité d'environ 75.000 ames, ce qui donne à peu près 400 par chaque mile quarrée d'où il suit, que cette contrée este en proportion sept fois moins peuplée, que la Bohême & l'Autriche, où l'on compte plus de 2.800 par mille quarrée d'Allemagne.)

te). El conține 3 sate mari, de care depind alte 21. 4°. Celălalt *Câmpulung*, supranumit *moldovenesc* sau cel moldav, este, de asemenea, cuprins în arodismmentul Bucovinei cu excepția a două sate, restul cuprinde 11 comune cu 7 dependențe. De altfel cele două Câmpulunguri nu se învecinează⁶, între ele intercalându-se districtul care urmează, 5°. cel al *Sucevei*, din care cam trei sferturi, cu 142 de sate se găsesc enclavate în Cordon; 57 au rămas în Moldova. Le mai trebuie adăugate celor dintâi 28 de sate mai mici care depind de ele.

- Al.13 Lungimea totalității acestui teritoriu, care urmărește, cu toate inflecțiunile frontiera cu Transilvania, poate ajunge la aproximativ 30 de mile germane în Curbura medie pe lățimi de 5 până la 12 mile.
- Al.14 Din cele 194 sau 180 de mile pătrate din care se compune aria sa, circa două cincimi sunt ocupate de munți înalți, o cincime de munți mijlocii și cele două restante din teren deschis; acestea din urmă se bucură de un climat destul de temperat, dar mai puțin ca cel al Ungariei sau Austriei; el este foarte aspru în munții înalți, dar sănătos peste tot.
- Al.15 Șase *râuri* udă șesurile și văile: Nistrul, Prutul, Ceremușul⁷, Siretul, Suceava și Moldova, care colectează 10 pâraie mari și o mulțime de alte pâraie mai puțin considerabile. Toate aceste ape își au izvoarele în lanțul de munți care mărginește Transilvania, de unde se precipită cu impetuozitate (Nistrul provine de ceva mai de sus). Această impetuozitate, împreună cu neglijența locuitorilor este cauza faptului că nici un râu nu este în prezent navigabil; rapiditatea curgerii lor face cursurile lor prea variabile, adeseori apele lor se umflă pe neașteptate din cauza dezghețului de la munte, revărsându-se și inundă șesurile cultivate. Ele cară, în sfârșit, neconținut o mulțime de pietre mari și de arbori, care îngreuiază traversarea și ridică, de altfel, obstacole în calea construirii de poduri; totuși Nistrul, Prutul și Siretul ar putea fi făcuți navigabili după părerea generalului *de Splény*, cât privește pâraiele, ele oferă proporțional aceleași inconveniente și nu sunt în cea mai mare parte decât torrente neregulate. De altfel *pescuitul* este în general foarte mediocru în ceea ce privește cantitatea de pește, dar, în schimb, calitatea este apreciabilă.
- Al.16 S-a mai insinuat că *populația* Bucovinei nu putea fi decât puțin numeroasă. După un recensământ ordonat de către general și al cărui tablou amănunțit se găsește anexat la lucrarea sa, ea se ridică la 17047 de familii (înmulțind acest număr cu 5, se obține un total de aproximativ 75 000 de suflete, ceea ce dă cam 400 per mila pătrată, de unde rezultă că acest teritoriu este proporțional de șapte ori mai rar populat decât Boemia și Austria, unde se ajunge la mai mult de 2800 per mila pătrată germană.

- Ab.17 Monsieur le Général prévient d'ailleurs lui même, que ce Denombrement ne sauroit être considéré comme rigoureusement exacte; car il dût s'en rapporter pour la confection du tableau au propre juge des lieux. Il à cependant taché de prevenir les reticendes par une prompte punition des deux premiers, qui furent surpris en fraude.
- Ab.18 De l'Analyse du tableau il resulte ulterieurement, que les 17.047 familles sont composées des Classes suivantes: Savoir⁸ De
- 22 *Bojares* ou Seigneurs de la premiere Noblesse.
 175 *Mazils* ou Nobles de moyenne condition, qui possedent des terres.
 149 *Slyachtes* ou simples gentils-hommes, qui ne different que très-peu des paysans & vivent la plus part, comme eux du travail de leurs mains & de leur betail.
 501 *Popes* y compris 86 *Diacres*.
 554 *Moines & Nones*.
 14.993 *Paysans* qui font originairement un ramas d'Emigrans des Provinces voisines. Enfin
 45 *Marchands*.
 58 *Armeniens*.
 526 *Juifs*&
 294 de ces vagabonds vulgairement nommés *Bohémiens* (*Zigeuner*).
- Ab.19 Toute cette Population est contenue dans 282 *Villages* (outre 62 moindres qui en dependent) 2 *bourgs* (*Marktflecken*) & 4 *Villes*, ou soi disant telles. Les premiers ne sont que des hameaux, dont les habitations dispersés à l'entour dans la Campagne, ou dans les bois sont les plus miserables chaumières, qu'on puisse se figurer, un petit vestibule, avec une seule chambre, qui sert à la fois de cuisine, en compose toute l'architecture; l'on y chercheroit vainement des metairies, des granges, des écuries, ou d'autres bâtimens économiques.
- Ab.20 Les Demeures de la petite Noblesse (car les *Bojares* & les riches des *Maziles* sejourment à *Jassy*) n'y sont pas fort superieures; ce sont de petites basses maisons, construites à la maniere des Turcs, & situées dans le plus epais des forêts.
- Ab.21 L'état des quatres endroits, qui portent le nom de villes, est proportionné à celui de *Villages*
- Ab.22 *Suczawa* en est la plus considerable & passablement peuplée; elle n'offre cependant, que des foibles debris de son ancienne grandeur, lorsque les Princes de la Moldavie y residioient encore⁹. (Etienne, à qui ses Conquêtes meriterent le surnom de *Grand* en transfera le siege dans le centre du pays, ou il fonda *Jassy*, sur la fin du XV siecle.)

- Al.17 De altfel, dl general însuși previne că acest recensământ nu poate fi considerat riguros exact; căci, spune el, s-a bazat în confecționarea tabelii pe juzii localităților respective. A încercat totuși să prevină pe recenzenți că primii doi care vor fi surprinși asupra fraudei riscă o pedepsire promptă.
- Al.18 Din analiza ulterioară a tabelii rezultă că cele 17 047 de familii se compun din următoarele clase, și anume⁸ din:
- 22 *boieri* sau stăpâni din prima nobilime;
 175 *mazili* sau nobili de condiție mijlocie, care au pământ;
 149 *șliahtiți* sau gentilomi simpli, care diferă numai foarte puțin de țărani și trăiesc cei mai mulți, ca și ei, din munca brațelor lor și de pe urma vitelor
 501 *popi*, incluzând 86 de *diaconi*;
 554 *călugări* și *călugărițe*;
 14 993 *țărani*, care sunt la origine o adunătură de emigranți din provinciile vecine. În sfârșit:
 45 *negustori*;
 58 *armeni*;
 526 *evrei*;
 294 din acei vagabonzi numiți popular *boemieni* (țigani).
- Al.19 Toată această populație este cuprinsă în 282 de sate (în plus în alte 62 de sate mai mici care depind de ele), în două târguri (Markflecken) și 4 așa-zise orașe. Cele dintâi nu sunt decât cătune, ale căror locuințe, împrăștiate în împrejurimi pe terenul deschis sau în păduri, sunt colibele cele mai sărăcicioase pe care ți le-ai putea închipui; un mic vestibul, cu o singură încăpere, ce servește în același timp drept bucătărie, îi compune toată arhitectura; ai căuta în zadar ferme, șuri, grajduri sau alte clădiri gospodărești.
- Al.20 Locuințele micii nobilimi (dat fiind că boierii și mazilii bogați trăiesc la Iași) nu sunt cu mult superioare; sunt case mici, joase, construite în maniera turcă și situate în pădurile cele mai dese.
- Al.21 Starea celor trei locuri care poartă numele de orașe este proporțională cu aceea a satelor.
- Al.22 *Suceava* este cea mai considerabilă și acceptabil populată; ea nu oferă însă decât ruinele fostei sale mărimi, atunci când principii Moldovei mai rezidau în ea⁹ (Ștefan, ale cărui victorii i-au adus pe merit atributul de *cel Mare*, și-a transferat scaunul în centrul țării, unde a fondat Iași la sfârșitul secolului al XV-lea).

- Ab.23 *Czernowitz* merite la seconde place; les meilleurs maisons y appartiennent aux Juifs, qui sont ici plus nombreux, que dans tout le reste de la B. pris ensemble.
- Ab.24 *Szyreth* merite à peine le nom de bourg; des paysans & quelques Juifs en sont les seuls habitans; plusieurs ruines néanmoins indiquent une population jadis plus forte.
- Ab.25 Enfin l'existence de *Wischniza* voisine de la *Pocutie*, & qui ne vaut pas mieux que *Szyreth*, ne date que depuis les dernieres troubles qui agiterent la Pologne. Des paysans & des Juifs, qui s'y refugierent de ce royaume, occupent seuls cet endroit.
- Ab.26 On comprend aisement que ces sortes de villes n'ont ni police ni communautés, ni privileges municipaux; toutes leurs prerogatives consistent à ne relever d'aucun Seigneur particulier, mais immédiatement du Prince même. Elles tiennent chacune des foires & des marchés, qui ne sont de quelque importance, que dans les deux premieres, ou quelques Marchands de l'interieur les frequentent.
- Ab.27 Enfin deux endroits du *Kumpilung Moldave* peuvent passer pour des bourgs, savoir *Kumpilung* & *Wama*; les maisons y sont du moins contigues & forment une place où l'on tient aussi une sorte de foire.
- Ab.28 Le *Moldave* est d'une taille audessus de la mediocre; il doit une constitution forte & saine autant à la salubrité du Climat, qu'à la simplicité & la sobriété de sa vie, car il se nourrit principalement de lait, de fromage & de gateaux faits avec la farine du Maïs. Ces qualités cependant ne paroissent être en lui que l'effet de l'indolence & de son aversion pour le travail; repos & inaction est le Souverain bonheur, ou il aspire. On a trouvé le même caractere aux Sauvages du Nord des deux continents, & il semble naturel à l'homme, quand l'esprit de propriété n'aiguillonne pas son industrie, ou qu'il est decouragé par un fisc arbitrair & insatiable. On pretend que le *Moldave* est rusé, enclin à tromper & même au vol, qu'il est vindicatif, leger & amoureux du changement; à ces vices, qu'on pourroit considerer comme la reaction d'un peuple oprimé, on joint aussi l'ivrognerie. Au reste il est brave, mais ennemie de la discipline & a naturellement l'esprit ouvert, quoique plongé dans la plus crasse ignorance¹⁰.

Details d'Economie et de Culture

- Ab.29 La propriété de tous les bienfonds appartient à la Noblesse & aux couvents¹¹ qui peuvent en disposer comme il leur plait; le Seigneur de chaque terre permet au paysan autant de terrain qu'il lui en faut, pour son betail &

- AI.23 *Cernăuții* merită al doilea loc; casele cele mai bune aparțin evreilor, care sunt aici mai numeroși decât în tot restul Bucovinei luată împreună.
- AI.24 *Siretul* abia dacă merită numele de târg; țărani și câțiva evrei îi sunt singurii locuitori; totuși câteva ruine indică existența în trecut a unei populații mai numeroase.
- AI.25 În sfârșit, existența *Vijniței*, învecinată cu Pocuția și care nu valorează mai mult ca *Siretul*, nu datează decât de la ultimele tulburări care au agitat Polonia. Țărani și evreii care s-au refugiat din acest regat sunt singurii ocupanți ai acestei localități.
- AI.26 Se înțelege ușor că acest soi de orașe n-au nici poliție, nici comunități, nici privilegiile municipale; toate prerogativele lor constau în faptul că nu depind de nici un stăpân particular, ci direct de însuși principele. În fiecare dintre ele se țin târguri, care nu au mare însemnătate decât în primele două orașe, fiind frecventate și de câțiva negustori din interiorul țării.
- AI.27 În sfârșit, două localități din Câmpulungul moldovenesc pot trece drept târguri, și anume Câmpulung și Vama; cel puțin casele sunt învecinate și formează o piață, unde se desfășoară un fel de târg.
- AI.28 Moldoveanul este de talie mai mult decât mijlocie; constituția sa puternică și sănătoasă o datorează atât sănătății climei, cât și simplității și sobrietății vieții sale; căci el se nutrește mai ales cu lapte, brânză și copturi făcute din făină de porumb. Dar aceste calități par să fie la el doar efectul indolenței și a aversiunii sale față de muncă; odihna și inactivitatea sunt fericirea sa supremă, la care aspiră. Același caracter a fost găsit la sălbaticii din nordul celor două continente și el pare în firea omului, atunci când spiritul de proprietate nu-i stimulează activitatea sau este descurajat de un fisc arbitrar și nesătul. Se pretinde că moldoveanul este grosolan, înclinat spre înșelăciune și chiar spre furt, că este răzbunător, ușuratec și dornic de schimbare; la viciile sale, care ar putea fi considerate ca reacția unui popor oprimat, se adaugă și beția; altfel este curajos, dar este dușmanul disciplinei și are spiritul deschis, deși scufundat în cea mai crasă ignoranță¹⁰.

Detalii despre economie și cultură

- AI.29 Proprietatea tuturor bunurilor aparține nobilimii și mănăstirilor¹¹, care pot dispune de ele cum le place; stăpânul oricărui pământ îi acordă țăranului atât teren de cât are nevoie pentru vitele sale și ca provizie

sa provision de grain, & jouit en revanche de la dixme de tout ce qu'il produit, ainsi que de 12 jours de Corvées annuelles; ordinairement il abandonne une portion convenable de son territoire à tout le village en commun, qui le partage ensuite à la fantaisie. Au reste ce territoire n'est pas arpenté ni son emploi régulièrement fixe, & le paysan amovible d'une année à l'autre est réputé Serf & faire partie du fond.

Ab.30 Ce paysan ne cultive son champ, que pour le besoin individuel, & en raison du nombre de sa famille, qui consomme elle même toute la recolte; qu'une année extraordinairement heureux trompe le calcul de sa paresse, par une plus riche moisson que le besoin de l'an n'exige, il laissera reposer la charrue tant que le superflu pourra durer. Aussi l'agriculture n'est elle nulle part aussi imparfaite, aussi négligée qu'ici; une très petite portion du terroir, qui y seroit propre, y est employée, & le champ mal labouré, faute d'outils suffisans, n'y est jamais fécondé par des engrais.

Ab.31 *Le Bled de Turquie* est la Culture favorite du Moldave, bien qu'elle ne soit pas mieux soignée, que celle du fromment ou du seigle; ces dernières especes sont tellement négligées, que toute la B. n'en sème pas par an 2.000 boisseaux de chacune. Il en est de même de l'avoine & de l'orge; & les brasseurs d'eau de vie, tous Juifs, sont obligés de tirer le grain qu'ils emploient, de la Podolie, faute d'en trouver assés dans l'intérieur.

Ab.32 On peut se figurer, combien le *Jardinage* y est peu exercé, puis qu'on ne trouve que le Chou, l'haricot, l'oignon & l'ail, même sur la table du Bojare; le seul fruit qu'on y cultive est le melon doux & le melon d'eau. Il vient naturellement une espece de Pommes dans les forets de Suczawa & de Kutschur, qui sont fort estimés en Turquie.

Ab.33 L'on produit enfin du Chanvre & du Lin en quelques endroits, de très mediocre qualité & dont la culture est également bornée à la stricte mesure de la consommation domestique.

Ab.34 Tel est aujourd'hui le foible état de l'agriculture de la B. Il répond bien peu à la Disposition de son sol¹² recouvert d'une terre noire & grasse, & qui est singulièrement propre à toute sorte de grains dans le pays decouvert. On pretend que les vallées dans les montagnes inferieurs ne le sont que pour les semailles d'été; mais ce n'est peut-être qu'un préjugé comme *M. de Jenisch* l'insinue, adopté par la paresse des habitans & confirmé par l'usage.

Ab.35 La partie principal qu'on retire de ces vallées est pour l'entretien du betail; qui y trouve une bonne & abondante pâture; c'est aussi l'unique objet du paysan dans les monts élevés, ou le grand froid s'oppose réellement à la culture; mais nulle part en revanche les paturages ne sont meilleurs, sur-tout pour les bêtes à laine, non seulement dans les vallons, mais jusque sur les hautes cimes.

- de grâne și se bucură în schimb de o zecime din ceea ce produce ca și de 12 zile de corvoadă pe an; de obicei el pune o porțiune convenabilă de teren la dispoziția întregului sat în comun, care-l împarte apoi după bunul plac. De altfel, acest teritoriu nu este măsurat, nici folosirea lui nu este reglementată stabil, iar țăranul mișcăreț de la un an la altul, este considerat șerb și face parte din bun.
- AI.30 Acest țăran nu-și cultivă câmpul decât pentru nevoia sa individuală și în concordanță cu numărul membrilor familiei sale, care consumă ea însăși recolta; dacă un an deosebit de fericit duce în eroare calculul lenii sale printr-o recoltă mai bogată decât nevoile anuale, el va lăsa plugul să lăncezească cât timp va dura belșugul. După aceea, agricultura nu este nicăieri atât de imperfectă, atât de neglijată ca aici; o foarte mică parte din ogorul potrivit acestui scop este folosită și câmpul este prost lucrat din lipsă de suficiente unelte și nu este nicicând fecundat prin îngrășăminte.
- AI.31 Porumbul este cultura favorită a moldoveanului, cu toate că nu este mai bine îngrijită ca cea a grâului și a secarei; ultimele două specii sunt atât de neglijate încât întreaga Bucovină nu seamănă anual mai mult de 2 000 de mierțe pentru fiecare. Același lucru se întâmplă cu orzul și cu ovăzul; și fabricanții de rachiu, toți evrei, sunt obligați să aducă grânele pe care le folosesc din Podolia, negăsind de-ajuns în interior.
- AI.32 Îți poți închipui ce puțin se practică aici *grădinașitul*, căci nu găsești decât varză, fasole, ceapă și usturoi, chiar și pe masa boierului; singurul fruct care se cultivă este pepenele dulce și mai ales cel de apă. există natural în pădurile Sucevei și Cuciurului niște mere care sunt foarte apreciate în Turcia.
- AI.33 Se produce în sfârșit în câteva locuri cânepă și în de calitate foarte mediocră și a căror cultivare este, de asemenea, limitată la măsura strictă a consumului domestic.
- AI.34 Aceasta este astăzi starea slabă a agriculturii Bucovinei, care nu corespunde deloc calității solului ei¹² acoperit cu un pământ negru și gras, extraordinar de potrivit pentru orice fel de grâne în teren descoperit. Se pretinde că văile din munții inferiori nu sunt potrivite decât pentru însămânțările de vară; dar acesta s-ar putea să nu fie decât un prejudiciu, cum insinuează dl *de Jenisch*, adoptat din lenea locuitorilor și confirmat prin uzaj.
- AI.35 Folosul principal care se trage din aceste văi este pentru întreținerea vitelor, care găsesc acolo cel mai bun și mai abundent păscut; acesta este și unicul obiect al țăranului din munții înalți, unde frigul puternic se opune într-adevăr cultivării; dar, în schimb, nicăieri nu există pășuni mai bune, mai ales pentru animalele cu lână, nu numai pe văi, ci și până la înaltele culmi.

- Ab.36 En général la nourriture du bétail, en exigeant bien moins de soins, que l'agriculture, correspond infiniment plus avec l'indolence naturelle des habitants; aussi les produits du bétail sont la seule richesse du Pays, car indépendamment de la grande consommation qui se fait à l'intérieure, c'est la vente de ces produits qui solde les objets peu nombreux à la vérité, que le Commerce fournit à ses besoins secondaires; c'est elle encore qui le met en état d'acquitter les taxes & les impôts, dont il est surchargé. Le peuple de cette contrée est donc plus pasteur qu'agricole, & la foiblesse de sa population dépend en grande partie de cette cause; un autre effet, qui découle nécessairement de la vie pastorale est une sorte d'indépendance personnelle, qui fait un singulier contraste avec l'asservissement des propriétés & l'amour de cette espèce d'indépendance sauvage est un trait de plus dans son Caractère¹³.
- Ab.37 Il s'en faut bien néanmoins qu'il ait perfectionné ou soigné beaucoup l'entretien du bétail; il s'en faut bien encore qu'il en nourrisse autant que l'abondance des pâturages le permettroit. On n'apporte d'abord aucune attention au choix des taureaux, des bœufs ou des étalons, qui ne produisent par conséquent que des races ignobles & abâtardies. On n'a pas plus de soins pour la conservation du bétail, sur-tout en hyver; privés d'étables les bestiaux périssent en grand nombre par le froid ou deviennent la pâture des Loups. Comme les provisions de foin exposées à l'air libre se corrompent ordinairement à l'intérieur par l'humidité ils reçoivent une nourriture altérée dans la saison morte. Enfin ses provisions viennent encore souvent à manquer sur la fin, d'où il résulte des intervalles de disette très nuisibles; car le paysan ne fauche le pré qu'une fois l'an; & dans des étendues considérables, qui peuvent monter au huitième des prairies, l'herbe reste tout-à-fait intacte & inutile; mais outre cela il vend encore beaucoup de foin aux étrangers, auxquels on abandonne aussi des vastes pâturages à loyer.
- Ab.38 Ce n'est qu'isolés chez les paysans & très rarement en grandes troupes, qu'on trouve des bêtes à corne dans la B., & le petit nombre de grands troupeaux, qu'on y rencontre est abandonné à un état presque sauvages. Les Bœufs sont forts, quoique de médiocre taille; les vaches, également petites abondent en lait, qui se consomme presque entièrement dans les familles, de sorte qu'on en fait peu de beurre & de fromage.
- Ab.39 L'espèce des brebis est belle & on y trouve aussi des moutons à larges queues de race Tatare; elles font surtout la richesse des montagnards¹⁴ & leurs laines sans être aucunement perfectionnées, font un objet considérable au delà de la consommation intérieure, de même que les fromages de Brebis, & en général les peaux de toute sorte de bétail.
- Ab.40 Les Chevaux au contraire font un article peu important; ils sont en petit nombre chez les paysans, petits, mais bien faits & robustes, surtout dans les

- A1.36 În general, hrănirea vitelor, cerând mult mai puțină îngrijire decât agricultura, corespunde infinit mai bine indolenței firești a locuitorilor; de asemenea, produsele vitelor sunt singura bogăție a țării, căci independent de marele consum care se face în interior, vânzarea acestor produse este cea care plătește obiectele într-adevăr puține la număr pe care comerțul le oferă pentru nevoile sale secundare; de asemenea ea este aceea care-l face capabil să achite taxele și impozitele cu care este supraîmpovărat. Poporul acestei țări este deci mai mult unul de păstori, decât unul de agricultori și numărul redus al acestei populații depinde în mare măsură de această cauză; un alt efect care decurge în mod necesar din viața pastorală este o puternică independență personală, care contrastează extraordinar cu aservirea proprietăților și, acest soi de independență sălbatică este o trăsătură în plus în caracterul său¹³.
- A1.37 El este totuși departe de a-și fi perfecționat sau să se fi îngrijit mult de întreținerea vitelor; el este de asemenea departe de a le fi hrănit atât de bine, cât i-ar fi permis abundența pășunilor. Nici nu se acordă în primul rând vreo atenție selecționării taurilor, berbecilor și armăsarilor, care, în consecință, produc numai rase nenobile și bastarde. Nici nu se acordă mai multă grijă pentru conservarea vitelor, mai ales iarna; lipsite de grajduri, dobitoacele pier în mare număr de frig sau devin prada lupilor; cum proviziile de fân expuse aerului liber se descompun de obicei în interior datorită umidității, ele primesc în anotimpul mort o hrană alterată. În sfârșit, aceste provizii ajung până la urmă să lipsească, de unde rezultă intervale de foamete foarte dăunătoare, căci țărănul nu cosește fâneața decât odată pe an și pe întinderi considerabile, care se pot ridica până la o optime din pajiști, iar iarba rămâne cu desăvârșire intactă și nefolosită; și mai mult, el și vinde mult fân străinilor, cărora le lasă prin închiriere pășuni vaste.
- A1.38 În Bucovina, vite cornute se găsesc rar, izolate, și foarte rar în turme mari, la țărani, iar micul număr de turme mari pe care le găsești sunt lăsate într-o stare apropiată de sălbăticie. Boii sunt puternici, deși sunt de talie mijlocie, vacile, de asemenea mici, dau lapte din belșug, care se consumă aproape în întregime în familie, astfel încât se face puțin unt și puțină brânză.
- A1.39 Soiul de oi este frumos și se găsesc de asemenea oi tătărăști cu coada lată; ele constituie mai ales bogăția muntenilor¹⁴, și lânăria lor, deși nicidecum perfecționată, formează un articol comercial considerabil în afara consumului intern, ca și brânza de oaie și, în general, pieile a tot felul de dobitoace.
- A1.40 Dimpotrivă, caii sunt un articol puțin important; ei se găsesc în număr redus la țaran, sunt mici, dar bine făcuți și robuști, mai ales la

montagnes; les Bojares & les riches couvens entretiennent quelques harras sauvages ou l'on trouve des chevaux un peu plus hauts de taille.

- Ab.41 Au reste il faut distinguer les cheveaux & les bestiaux, que la B. nourrit pour le compte des etrangers, de ceux qui appartiennent aux naturels. Des Armeniens de Gallicie, de la Pologne & de la Moldavie Turque y menent paître une quantité de Boeufs & de brebis, pour les ramener ou les transporter ensuite plus loin; ils y entretiennent aussi des harras, pour y faire séjourner passagerement des Chevaux Polonais, Turques & Tatares. En revanche les Montagnards de la B. transportent aussi en hyver une partie de leur bestiaux dans les plaines de la Moldavie Turque, parceque les hautes montagnes ne fournissent pas de l'herbe propre à faire du foin.
- Ab.42 Les Paysans nourrissent beaucoup de Cochons, & en vendent au de hors; le gland est si abondant que les Galliciens & mêmes les Transilvains y envoient paître les leurs.
- Ab.43 La Culture des Abeilles fait encore un objet distingué, & que le terroir favorise extraordinairement.
- Ab.44 On est bien loin de connoitre dans la B. l'exploitation economique des forets; & comme le bois n'y est employé que pour le chauffage, à une construction grossiere & à quelques ustensils également informes, ces forets, qui n'y remplissent, que trop d'espace, ne sont presque d'aucun fruit pour les habitans. Les Montagnes sont principalement couvertes de pins & de sapins; les plaines produisent le chaine¹⁶ & le hêtre, surtout en deça de la Moldava, mais entre le Pruth & le Niestre il commence même à y avoir de la disette de bois, depuis le sejour des Russes; la coupe est généralement libre & les nombreux torrens offrent partout un flottage commode & peu couteux, cependant les arbres perissent inutilement de vieillesse ou abatues par les vents du Nord, qui sont très impetueux sur les hauteurs.
- Ab.45 La Chasse également libre est toute aussi negligée par les habitans; les Dains, les lievres, les loups, les renards abondent; il y à moins de Cerfs & le sanglier est plus rare encore.
- Ab.46 Une autre ressource du Pays, que la Nature semble également reserver pour des mains plus industrieuses, ce sont les mineraux de toutes especes, que tout concourt à faire supposer abondamment repandus dans les monts. Le Ruisseau de Bistritz charie des grains d'or parmi le Sable, & en porte le Nom d'aurifere (die goldene Bistritz). À une petite Distance des frontieres de la B. l'on exploitoit anciennement des mines près de Baia, dont les filons se prolongent vraisemblablement dans la même branche de montagne, qui git en deça du cordon; plusieurs mineraux aportés à M. le Général *de Spleny*, & qu'il a fait essayer ont été trouvé contenir 3/4 d'une once en argent & 20 livres de plomb par cent pesant; quelques autres, suivant M. *de Jenisch* ont fourni de l'or & les bords de la même Bistritz contiennent des amas de fer

munte; marile mănăstiri întrețin câteva herghelii sălbatice, unde se găsesc cai ceva mai înalți.

- Al.41 De altfel, trebuie diferențiați caii și vitele pe care le hrănește Bucovina în contul străinilor de cei ce aparțin autohtonilor; armenii din Galiția, din Polonia și din Moldova turcească mână în Bucovina un număr de boi și de oi, pentru a le aduce înapoi și a le mâna mai departe, ei întrețin aici și herghelii, pentru a adăposti aici cai polonezi¹⁵, turcești și tătărăști. În schimb, muntenii din Bucovina transportă și ei iarna o parte a animalelor lor în șesurile Moldovei turcești, pentru că munții înalți nu produc iarbă potrivită pentru facerea fânului.
- Al.42 Țăranii hrănesc mulți porci și vând unii în afară; ghindă este din belșug atât de mare, încât galițienii și chiar transilvănenii își trimit aici porcii lor să o pască.
- Al.43 Creșterea albinelor formează un obiect separat și pe care terenul îl favorizează extraordinar.
- Al.44 În Bucovina nu se cunoaște nici pe departe exploatarea economică a pădurilor; și cum lemnul nu este folosit decât pentru încălzit, pentru construcții grosolane și câteva ustensile tot atât de înforme, aceste păduri care umplu aici prea mult spațiu, nu sunt aici aproape de nici un folos locuitorilor. Munții sunt acoperiți mai ales cu pini și cu molizi; șesul produce stejari¹⁶ și fagi, îndeosebi dincoace de Moldova, dar între Prut și Nistru începe să fie chiar lipsă de lemn de la șederea rușilor îngoace; tăierea este în general liberă și numeroșii torenți oferă pretutindeni un transport pe apă comod și ieftin, în timp ce numeroși arbori pier inutil de bătrânețe sau doborâți de vânturile de nord, care sunt extrem de violente pe înălțimi.
- Al.45 Vânătoarea, de asemenea, liberă, este și ea neglijată de locuitori; căprioarele, iepurii, lupii, vulpile abundă; cerbii sunt mai puțini, iar mistreții încă mai rari.
- Al.46 Altă resursă a țării, pe care natura pare să o rezerve pentru mâini mai active, sunt mineralele de tot soiul; totul este de acord să indice că sunt răspândite din belșug în munți. Râușelul Bistrița duce cu sine grăunțe de aur printre cele de nisip și poartă numele de aurie („die goldene Bistritz“). La mică distanță de granițele Bucovinei se exploatau în vremurile trecute niște mine aproape de Baia, ale cărei filoane se prelungesc probabil în aceeași ramură a munților care se găsesc dincoace de Cordon; mai multe minerale, aduse generalului *de Splény* și care a dispus să fie analizate, s-au dovedit a conține de la 3/4 uncie de argint până la 20 de livre de plumb la sută în greutate; după dl *de Jenisch* altele au furnizat aur, iar malurile Bistriței conțin grămezi de fier în formă

en grains, que son eau charie & depose insensiblement; enfin la tradition veut qu'une contrée près de Dorna renferme du cuivre dans son Sein, ce que son nom de *Vale arama*, ou vallée cuivreuse semble confirmer¹⁷. Au reste ce n'est pas seulement la paresse des habitans & le defaut des travailleurs intelligens, qui s'oppose jusqu'ici à l'exploitation de mines de cette contrée & de toute la Moldavie; c'est encore l'avarice reconnue de la Porte, qui leur a fait de tous tems eviter la recherche de tresors, qui sans les enrichir eux mêmes, leur attireroient infailliblement un surcroit de vexations.

Ab.47 On a decouvert enfin des Salines en differents endroits, qui promettent de fournir tout le sel necessaire à la Consommation interieure. Autrefois ils avoient été mis en valeur; mais les intrigues des Polonais, qui ont des salines dans le voisinage reussirent à les faire abandonner.

Details d'Industrie et de Commerce

Ab.48 Un peuple accablé d'impôts, sans propriété rurale, plus berger qu'agricole, & plus sauvage que policé, ignore tous les arts de l'Industrie, en même tems que les besoins de la Commodité & les raffinemens de l'aisance. L'on ne doit donc pas être surpris de trouver dans le tableau du Denombrement de la B. la Classe des Artisans entierement omise; car effectivement, à l'exception d'un très petit nombre de Tailleurs, de Cordoniers, de Marechaux &c. il n'en existe point dans ce pays, ni dans les villes, ni dans les Campagnes. À plus forte raison manque-t-il absolument de Fabriques, même de celle pour qui la Nature du terroire & le genre de vie du peuple offriroit les plus grandes facilités, comme tanneries, verreries, fabrication de la soude &c. quelques méchans moulins sont ici le dernier effort de la mecanique & de l'industrie.

Ab.49 Le Paysan y est donc lui-même son artisan pour ses petits besoins. Il s'habille grossierement d'une bure & d'une toile également mauvaise, que lui même a tissu, tandisque le filage du chanvre & de la laine fait l'occupation de sa rustique moitié. De même va-t-il querir du bois dans les forets & sans autres instruments, que la hache ou le Couteau, il s'en fabrique des planches, des poutres ou bien des Lattes, des pots, des cuvettes ou des ruches creusées dans le bloc. Quelques ouvrages de cuir & quelques ustensiles de cuivre ou de fer, auxquels son art ne peut atteindre, sont tout ce qu'il emprunte du Commerce etranger.

Ab.50 On remarque en proportion la même simplicité de moeurs chés la Noblesse, qui reside dans le Canton. Son luxe relatif consiste dans un ou tout au

de grăunțe, pe care apele ei le cară și le depun pe nesimțite; în sfârșit, tradiția pretinde că o regiune din apropierea Dornei ar închide în sânul ei cupru, ceea ce pare să confirme numele ei de *Valea aramei*, adică valea cuprului¹⁷. De altfel nu numai lenea locuitorilor și lipsa muncitorilor inteligenți se opune până acum exploatării minelor acestei țări și ale întregii Moldove; i se opune și avariția recunoscută a Porții, care i-a făcut întotdeauna să evite căutarea comorilor, ceea ce, fără a-i îmbogăți pe ei înșiși, le-ar mai fi atras inevitabil un surplus de vexații.

- Al.47 S-au descoperit, în sfârșit, în diferite locuri, saline, care promit să furnizeze tot necesarul de sare pentru consumul interior. Altădată fuseseră puse în valoare; dar intrigile polonezilor, care au saline în vecinătate, au reușit să facă să fie abandonate.

Detalii privind activitatea productivă și comerțul

- Al.48 Un popor împovărat de impozite, lipsit de proprietate rurală, mai mult pastoral decât agricol și mai sălbatic decât civilizat, ignoră toate artele productive, ca și necesitățile comodității și rafinementele buneii stări. Nu trebuie să ne surprindă, prin urmare, că găsim omisă în tabela recensământului din Bucovina clasa meseriașilor, căci, într-adevăr, cu excepția unui mic număr de croitori, cizmari, potcovari etc. aceștia nu există în țara aceasta, nici la orașe, nici în sate. Încă mai mult, nu există absolut nici o fabrică, chiar dintre acelea pentru care natura teritoriului și modul de viață al poporului ar oferi cele mai favorabile condiții, cum ar fi tăbăcăriile, fabricile de sticlă, fabricile de sodă etc. și doar câteva mori nenorocite reprezintă ultimul efort al mecanicii și al inițiativei industriale.
- Al.49 Ca urmare, țăranul este propriul său artizan pentru nevoile mărunte. El se îmbracă grosolan cu o aba și o pânză la fel de proaste, pe care a țesut-o el însuși, în timp ce torsul cănepei și al lânii este ocupația soției sale rustice. De asemenea, el va recolta lemnul din păduri și fără alte unelte decât barda și cuțitul își va fabrica din el scânduri, grinzi sau șipci, oale, vase și stupi ciopliți dintr-un singur butuc; câteva obiecte de piele și câteva obiecte de aramă sau de fier, pe care nu le poate realiza priceperea sa sunt tot ce-și procură din comerțul cu străinătatea.
- Al.50 Se remarcă proporțional aceeași simplitate a obiceiurilor la nobilimea ce rezidă în Canton. Luxul ei relativ constă în una sau cel mult

plus deux habits fins, qui se produisent dans les grandes fêtes & durent pendant longues années.

- Ab.51 Il suit de la que la B. quoiqu'elle ne fournisse elle même presque aucune fabrication, n'en retire & n'en consomme pourtant que très peu du Dehors, & qu'ainsi son commerce passif, donc voici toute-fois la marche, est peu considerable. La Gallicie lui fournit le sel commun¹⁸, les fourrures & ustensils de cuivres ordinaires, les ouvrages de la verrerie, qui viennent aussi en partie de la Pologne & de l'Ukraine, enfin des cuirs travaillés, tandis qu'elle en retire elle même les peaux non préparées. La Moscovie lui envoie de fourrures fines, ainsi que du fer, qui vient aussi de Hongrie & de Turquie. Les faux, qui sont l'objet principal de cet article viennent du fond de la Styrie & toutes sortes d'Armes des états Turcs. ceux-ci y débitent encore des ustensils de cuivre étamé & d'un travail plus fini, qui tiennent le lieu de Vaiselle à la Noblesse & aux riches ecclésiastiques. Le Vin, qui manque ici totalement est pris des environs de Focsany.
- Ab.52 Enfin outre les couteaux, ciseaux & autres feraileries Frankfort livre toutes les fabrications qui sont objet de Luxe dans cette contrée, comme draps & toiles fines, gallons, étoffes de soie &c. tandis que les Provisions de Bouche du même genre, comme Caffé, Sucre, Citrons, Figues &c. sont tirés la plupart de Venise.
- Ab.53 Son Commerce actif ne fournit d'autre part que les productions naturelles & des matieres premières, qui se reduisent même aux seuls produits de la Culture des bestiaux.
- Ab.54 Les Boeufs, qui se transportent jusqu'à Breslau, font le principal article pour la Moldavie, mais il n'est pas fort considerable pour la B. ou l'on neglige trop cette branche; les vaches se vendent en quantité en Transilvanie & en partie en Gallicie. Les Brébis passent à Constantinople, car on y en consomme beaucoup plus que de boeufs¹⁹. Le peu de chevaux que l'habitant eleve vont en Pologne. Il passe aussi à Breslau des Cochons de la B., mais plus encore du reste de la Moldavie.
- Ab.55 Les peaux crues se transportent la plupart en Gallicie, les fines laines à Breslau & les Communes en Pologne.
- Ab.56 Enfin les Turcs de Chotzim enlèvent les beures de même que les fromages de brebis & de chevres, & en trafiquent jusqu'à Constantinople. Le Miel passe également dans cette ville, & sert à la confection du sorbet, tandis que la Cire se vend aux Venitiens.
- Ab.57 Le Commerce soit actif, soit passif est absolument entre les mains des Armeniens & en partie des Juifs; & l'habitant est pour ainsi dire, livré à leur merci à cet égard, car ils lui enlèvent à bas prix ses bestiaux ou leurs produits, & lui vendent fort cher les fabrications étrangères.

două haine fine, pe care le afișează cu ocazia marilor serbări și care durează ani de-a rândul.

- Al.51 Rezultă că Bucovina, deși nu furnizează ea însăși aproape nici un fabricat, nu procură și nu consumă decât foarte puțin din afară și că prin urmare comerțul ei pasiv, al cărui mers va fi descris în cele ce urmează, nu este nicidecum considerabil. Galiția îi furnizează sarea ordinară¹⁸, blănuri și ustensile de aramă, obiecte de sticlă, care vin în parte și din Polonia și Ucraina, în sfârșit obiecte de piele prelucrată, în timp ce ea însăși își procură de aici pieile neprelucrate. Moscova îi trimite blănuri fine și fierărie, care mai vine și din Ungaria și Turcia. Coasele care formează obiectul principal dintre aceste din urmă articole provin din fundul Stiriei, iar tot soiul de arme din statele turcești; acestea desfac, de asemenea, obiecte de aramă cositorită și lucrate mai fin, care țin la nobili și la clerul bogat loc de veselă. Vinul, care lipsește aici cu desăvârșire, este procurat din vecinătatea Focșanilor.
- Al.52 În sfârșit, în afara cuțitelor și a obiectelor de fier, Frankfurt livrează toate fabricatele care sunt considerate obiecte de lux în această țară, ca țesături și pânzeturi fine, fireturile, stofele de mătase etc., în timp ce alimentele de același gen, precum cafeaua, zahărul, lămâile, smochinenele etc. sunt aduse mai ales de la Venetia.
- Al.53 Comerțul ei activ nu furnizează, pe de altă parte, decât produse naturale și materii prime, care se reduc doar la produsele creșterii animalelor.
- Al.54 Boii, care sunt mânați până la Breslau, formează articolul principal al Moldovei, dar nu este prea considerabil pentru Bucovina, unde această ramură este prea mult neglijată; vacile se vând în mare cantitate în Transilvania și, în parte, în Galiția. Oile merg spre Constantinopol, căci acolo ele se consumă mai mult decât boii¹⁹. Puținii cai creșcuți de locuitori merg în Polonia. Mai trec spre Breslau porci din Bucovina, dar mai mulți din restul Moldovei.
- Al.55 Piei crude sunt transportate mai ales în Galiția, lăunile fine la Breslau și cele ordinare în Polonia.
- Al.56 În sfârșit, turcii din Hotin colectează untul și brânzeturile de oaie și cele de capră și fac negoț cu ele până la Constantinople. Mierea trece și ea înspre acest oraș și servește la confecționarea șerbetului, în timp ce ceara se vinde venetienilor.
- Al.57 Comerțul, fie el activ sau pasiv, este absolut în mâna armenilor și, în parte, a evreilor; în această privință locuitorul este, s-ar putea spune, în mâna lor, căci ei îi iau la preț redus animalele și produsele și-i vând la preț ridicat fabricatele străine.

Ab.58 Cependant malgré ce Desavantage extrême, malgré le peu de soin qu'on a ici pour la nourriture des troupeaux, il est pourtant certain, que la balance du Commerce est très fort à l'avantage du Pays; puisque c'est uniquement la Solde de cette balance, qui repare les Sommes considerables, dont il est annuellement depouillé, soit par les impots, qui passent à Constantinople & à Jassy, soit par le Sejour ruineux pour les terres, que les Bojares & la riche Noblesse font continuellement dans cette Capitale de la Moldavie²⁰.

D e t a i l d u G o u v e r n e m e n t e t d e s I m p o t s

- Ab.59 Dans chaque village de la Moldavie il se trouve un Juge nommé Dwornik qui a Sous lui 1, 2 jusqu'à 3 Vatamans, chargés de repartir les Contributions de concert avec les Paysans de l'endroit, & d'en faire la Collecte.
- Ab.60 Chaque District, appelé Cinut dans le pays, est subdivisé en plusieurs Okols ou Quartiers, à chacun des quels il est préposé un Officier nommé Namesnik, qui a Deux Collecteurs ou Zlotasches, sous ses ordres; ceux-ci recoivent les contributions des mains des Vatamans & les versent dans la Caisse du Capitaine du District, lequel est nommé communement Ispraonik, mais qui dans le District de Czernovitz portoit le Nom de Staroste pour le faire mieux respecter par les Polonois, dont ce District est voisin, le dernier donne les ordres aux Namesniks & gouverne le Cinut sans rendre compte de sa question à d'autres qu'au Prince & au Divan de Jassy. Au reste il y maintient son autorité par des gardes & des troupes plus ou moins fortes à proportion de l'etendue du District; par exemple celui de Czernovitz avoit 40 Barans: espece de recors; 30 Umblators, garde à cheval; 10 Arnoutes, espece de milice; en tout 80 auxquels il faut ajouter la garde de la frontiere vers la Pologne, qui consistoit en plus de 100 Cavaliers nommés Kalarasches sous les Ordres d'un Capitaine.
- Ab.61 Les fonctions de tous ces employés sont relatifs à deux objets: la Collection des Contributions & l'administration de la Justice.
- Ab.62 Les Contributions n'ont rien de fixe, car outre le tribut regulier, qui se paye chaque année à la Porte, elle comprennent aussi toutes les Sommes, que les Princes sont obligés de fournir pour leur nominations, & pour les frequentes confirmations & d'autres presens, pour lesquels ils doivent gagner & entretenir continuellement les bonnes graces des ministres de la Part du Serail, s'ils veulent conserver longtems leur poste; enfin l'argent dont le Prince a lui même besoin, pour son entretien fait aussi portion de ses Contributions, qui sont exigés tantôt plus tantôt moins souvent, & dont ensuite on fait la repartition dans chaque District. La grande Noblesse est exempte de

- Al.58 Dar în ciuda acestui dezavantaj extrem, în ciuda cantității reduse de fân disponibilă aici pentru hrana turmelor, este totuși sigur că balanța comerțului este puternic înclinată în favoarea țării; căci numai excedentul acestei balanțe este acela care compensează sumele considerabile, de care este jefuită, fie prin impozitele care merg spre Constantinopol și spre Iași, fie prin șederea continuă, păguboasă pentru țară, a boierilor și a nobilimii bogate, în această capitală a Moldovei²⁰.

Detaliile guvernării și ale impozitelor

- Al.59 În fiecare sat din Moldova se găsește un jude numit dvornic, care are în subordinea sa 1, 2 până la 3 vatamani, însărcinați să repartizeze, în acord cu țăranii localnici, contribuțiile și să le strângă.
- Al.60 Fiecare district, numit în această țară ținut, este subdivizat în mai multe ocoale sau cartiere, în fruntea fiecăruia găsindu-se un funcționar numit namesnic, care dispune de doi colectori sau zloțași; aceștia primesc contribuțiile din mâinile vatamanilor și le varsă în casa căpitanului de district, care se numește îndeobște ispravnic, dar poartă în districtul Cernăuți numele de staroste, pentru a-l face mai respectat de către polonezi, cu care se învecinează acest district; acesta din urmă dă ordine namesnicilor și guvernează ținutul fără să dea socoteală altora decât numai Principelui și Divanului din Iași. De altfel, își menține autoritatea prin gărzi și trupe mai mult sau mai puțin puternice, proporțional cu întinderea districtului; de pildă cel al Cernăuților avea 40 de barani, un soi de portărei; 30 de umblători, o gardă călare; 10 arnăuți, un fel de miliție; în total 80 de oameni, la care se adaugă grănicerii înspre Polonia, care constau din 100 de oameni călări numiți călărași, sub ordinele unui căpitan.
- Al.61 Funcțiile tuturor acestor angajați se refereau la două obiective: strângerea contribuțiilor și administrarea justiției.
- Al.62 Contribuțiile nu sunt nicidecum fixe, căci pe lângă tributul regulat, care se plătește în fiecare an la Poartă, ele cuprind și toate sumele pe care principii sunt obligați să le furnizeze la numirea lor și pentru frecvențele confirmări și alte cadouri, prin care trebuiau să câștige și să întrețină încontinuu bunele grații ale miniștrilor din partea Seraiului, dacă voiau să-și păstreze postul lor timp îndelungat; în sfârșit, banii de care are nevoie însuși principele pentru întreținerea sa, fac și ei parte din aceste contribuții, care sunt cerute când mai des, când mai rar și care sunt apoi repartizate în fie-

ces contributions, ainsi que leur Domestiques, de même les Couvens, les Juges des Villages, les Namesniks & les Arnautés, ou la milice du Pays; les gardes à pied & à cheval, dont il a été fait mention, ne payent aussi que très peu, en proportion de Paysans; au reste ils sont Paysans eux-même, & vivent de leur champ et de leur betail. Il est encore d'usage, que le Prince pour recompenser ou favoriser un Bojare exempte quelques paysans de ses terres, & celui-ci ne manque pas de faire tomber l'exemption sur les plus opulens; on les appelle Skutelnitzy. Les Seigneurs soustraient pareillement plusieurs autres à la Contribution, en les comprenant dans la liste de leurs Domestiques.

Ab.63 Les Contributions sont payés toutes entieres par les autres classes, & levées arbitrairement & sous divers titres & pretextes, tantôt tous les six mois, tantôt chaque mois ou bien en d'autres epoques, On ne sçauroit donc evaluer avec precision le montant pour chaque classe contribuable. Cependant on peu supposer avec vraisemblance, qu'elles faisoient dans toute une année peu avant l'entrée des Russes, & en ne comptant que les chefs de familles à peu près

pour chaque Slyachte	12 fl.
pour chaque Pope	3 1/2 fl.
pour chaque Armenien ou marchand	14 fl.
pour chaque Juif	10 fl.
pour chaque Paysan	15 fl. ²¹

Ab.64 Quant à la levée des Contributions, elle est differente en Moldavie par rapport au Paysan de ce qu'elle est à l'égard des autres classes.

Ab.65 La Somme prescrite & dont il n'est jamais rabattu une obole est d'abord divisée par le nombre des familles de Paysan, qui se trouve dans chaque District; mais ce nombre est toujours porté dans les roles, presque à un tiers au Dessous du réel, avec la connivence du Staroste ou de l'ispraonisk gagné à cet effet par des présens.

Ab.66 Cette premiere repartition est numerique & sans aucun egard à la fortune individuelle des contribuables; mais ensuite chaque village repartit sa quote-part une seconde fois sur ces familles, & cela dans une double proportion; car une moitié en est imposé sur la quantité de betails de chacune; l'autre moitié est levée sur elle sous la forme d'une capitation plus ou moins forte, selon les 3 classes des Riches, des mediocrement aisés, & des pauvres, dans une proportion graduée de 3/6-ieme, 2/6-ieme & 1/6-ieme. L'on comprend dans la derniere classe les journaliers, les veuves &c. Dans la secondes ceux, qui vivent du seul produit de la terre, & dans la premiere ceux, qui outre cela nourrissent du betail, ou font quelque trafic.

care district. Marea nobilime este scutită de aceste contribuții, ca și servitorii lor; asemenea mănăstirile, juzii satelor, namesnicii și arnăuții, adică miliția țării; gărzile de jos și călare, de care am amintit, plătesc de asemenea foarte puțin în comparație cu țărani; de altfel ei înșiși sunt țărani și trăiesc de pe urma pământului și a vitelor lor. Se mai obișnuiește ca principele, pentru a recompensa sau a favoriza un boier, scutește câțiva țărani de pe pământurile lui și acesta are grijă ca scutirile să se acorde celor mai înstăriți; li se spune scutelnici. Și stăpânii pământurilor mai sustrag și ei de la contribuție pe alți câțiva, punându-i pe lista servitorilor lor.

- Al.63 Contribuțiile sunt plătite în întregime de celelalte clase și încasate în mod arbitrar și sub diverse denumiri și pretexte, uneori tot la șase luni, alteori în fiecare lună sau și la alte intervale. Nu se poate evalua de aceea cu precizie la cât se ridicau pentru fiecare clasă de contribuabili. Dar se poate presupune cu oarecare probabilitate valoarea lor anuală înainte de intrarea rușilor și, dacă se luau în seamă numai capetele de familie, revenea aproximativ

fiecărui șliatiț	12 fl.
fiecărui popă	3 1/2 fl.
fiecărui armean sau negustor	14 fl.
fiecărui evreu	10 fl.
fiecărui țaran.....	15 fl. ²¹

- Al.64 În ceea ce privește încasarea contribuțiilor, ea diferă în Moldova în cazul țăranilor de aceea la celălalte clase.
- Al.65 Suma prescrisă, și din care nu se scade niciodată măcar un obol, se împarte la numărul familiilor țărănești care se găsește în fiecare district; dar acest număr este întotdeauna înregistrat în roluri la aproape o treime sub cel real în înțelegere cu starostele sau ispravnicul câștigat în acest scop prin cadouri.
- Al.66 Această primă repartitie este numerică și nu ține seama în nici un fel de averea individuală a contribuabililor; apoi însă fiecare sat repartizează cota-parte pentru a doua oară asupra acestor familii și anume într-o porțiune dublă; căci o jumătate este impusă asupra numărului de vite ale fiecăruia, cealaltă jumătate este impusă sub forma unui impozit pe cap de om, mai mult sau mai puțin greu, după cele trei clase ale bogaților, mijlocașilor și săracilor, într-o proporție gradată de 3/6, 2/6 și 1/6. În ultima clasă sunt cuprinși zilierii, văduvele etc. În a doua cei care trăiesc numai pe baza produsului pământului, iar în prima cei care în plus se hrănesc de pe urma vitelor sau care fac oarecare negoț.

- Ab.67 Quant aux quote-part des autres classes contribuables, les Zlotasches en font la Collecte, & en remettent le provenu au Starost ou à l'Ispraonisk.
- Ab.68 Independemment de ces Contributions le Prince de la Moldavie possede encore quelques autres branches de revenus, dont aucune sorte d'habitans n'est affranchie. La Note cijointe donne le Tableau des divers taxes, qui en font l'objet²².
- Ab.69 Mais quelqu'accablant que paroisse le fardeau resultant pour les Sujets de toutes ces impositions, qui forment le revenu du Prince, ou qui passent dans le trésor du Grand Seigneur, ou dans la Poche de ses ministres: (fardeau, qu'il faut apprecier dans le rapport avec la foible masse numeraire, qui circule dans le Pays); il faut cependant ajouter encore 9 autres taxes, qui servent de Salaire aux principaux employés des Districts, & à des Bojares de la Cour de Jassy, & dont le produit assis sur le Commerce d'exportation, faisoient pour la seule B. plus d'once mille florins une année dans l'autre, comme on voit dans le second Tableau, exposée dans la même Note²².
- Ab.70 Telles sont les Spoliations legales & regulieres, qui conspiraient jusqu'ici à l'aneantissement de l'Industrie & de la Population dans la B. comme dans tout le reste de la Moldavie; mais il s'y joignoient encore des predations & des vexations sourdes, dont les effets quoique moins appreciables, ne durent pas être moins directes & en proportion moins pernicious. Il s'agit de celle, qu'exercent les employés à l'occasion & sous le pretexte de l'administration de la Justice.
- Ab.71 Les Paysans ont pour Juges en matieres civiles les Dworniks, ou Juges de Villages; les Namesniks ou Juges des Okols; enfin le Capitaine du District, nommé Starost ou Ispraonisk, soit par appel de l'un à l'autre, à raison de l'importance plus ou moins grande de la Cause; la premiere Instance de la Noblesse au Contraire est ce même Capitaine du District, & la seconde le Tribunal du Prince, ou le Divan²³.
- Ab.72 Par rapport au premier le Starost ou l'Ispraonisk prononce en dernier ressort. On peut, il est vrai, l'accuser de l'Injustice devant le Prince; mais independemment des Difficultés de la Distance, les griefs sont rarement redressés, & toute la Punition, au meilleur cas se borne à la restitution²⁴. En second lieu le Capitaine juge tout seul sans être assisté d'aucun tribunal ni assesseur; enfin les procès sont jugés d'après la seule coutûme, telle qu'elle se maintient par tradition²⁵, & l'on peut se figurer, combien l'interpretation en doit être souvent vague & arbitraire.
- Ab.73 Mais independemment de la Commodité qui resulte delà pour les Juges prevaricataires, la Vénalité de la Justice est générale dans tous les Districts de la Moldavie; elle est presque même une necessité, quand on considere la maniere, dont les principaux officiers de l'administration parviennent à leur poste, & s'y maintiennent. Les Postes sont distribués par le Prince au plus

- Al.67 Cât privește cota-parte a celorlalte clase contribuabile, zloțașii o strâng și o înmânează starostelui sau ispravnicului.
- Al.68 Independent de aceste contribuții, Principele Moldovei mai posedă alte câteva ramuri de venituri, de care nu este scutit nici un fel de locuitor. Nota anexată redă tabela diferitelor taxe la care mă refer²².
- Al.69 Dar oricât de apăsătoare ar părea povara rezultând pentru supuși de pe urma tuturor acestor impozite care formau venitul Principelui sau intrau în vistieria marelui stăpân sau în buzunarele miniștrilor săi (sarcină care trebuie apreciată în raport cu masa monetară redusă care circulă în țară): mai trebuie adăugate alte 9 taxe care servesc drept salarii principalilor funcționari ai districtelor și boierilor Curții din Iași și a căror sumă, bazată pe comerțul de export, se ridică doar pentru Bucovina la mai mult de 11 mii de florini an de an, cum se vede în a doua tabelă expusă în aceeași notă²².
- Al.70 Acestea sunt spoliurile legale și regulate ce conspirau până acum la anihilarea activității productive și a populației în Bucovina, ca și în tot restul Moldovei; dar li se adaugă încă prădăciunile și vexațiile surde, ale căror efecte, deși mai puțin apreciable, nu trebuie să fi fost mai puțin directe și proporțional mai puțin primjdioase. Este vorba de cele pe care le exercitau funcționarii sub pretextul administrării justiției.
- Al.71 Țăranii au drept judecători în materie civilă pe dvornici, adică juzi ai satelor. Namesnicii, adică juzii de ocol, în fine căpitanul de district, numit staroste sau ispravnic, fie prin apel la unul sau la altul, în funcție de însemnătatea mai mică sau mai mare a cauzei; dimpotrivă, instanța primă a nobilimii este același căpitan al districtului, iar cea de-a doua, tribunalul Principelui sau Divanul²³.
- Al.72 În fața celui dintâi, starostele și ispravnicul pronunță verdictul ca ultimă instanță. Este adevărat că poți să-l acuzi de injustiție în fața principelui, dar independent de dificultățile distanței, nedreptățile erau arareori îndreptate și orice pedeapsă se reducea, în cel mai bun caz, la restituție²⁴. În al doilea rând, căpitanul judecă singur fără a fi asistat de nici un tribunal, nici de asesori; în sfârșit, procesele sunt judecate doar după obicei, așa cum se menține el după tradiție²⁵, și-ți poți închipui cât de vagă și de arbitrară trebuie să fi fost adeseori interpretarea.
- Al.73 Dar independent de comoditatea care rezultă din acestea pentru judecătorii corupți, venalitatea este generală în toate districtele Moldovei; ea este aproape o necesitate, având în vedere maniera în care principalii funcționari ai administrației ajung și se mențin în postul lor. Posturile se distribuie de către principe celui ce oferă mai mult și, în

offrant, & encore ne le confere-t-il, que pour 2 ou 3 années; il faut donc, que celui, qui en obtient, songe d'abord à rattraper sa Finance, comme il peut, & ensuite à se faire une fortune, telle quelle, à la hâte. Il faut encore, que le Prince lui facilite par sa connivence, ou du moins tolere les moyens propres à parvenir à ce double but, puisque sans cela, il ne trouveroit point d'acheteurs pour ces offices; car il ne leur donne aucun gage ni Salaire & les retributions, qui en tiennent lieu, comme il a été dit, ne suffisent nullement à cet objet.

- Ab.74 Il existe donc dans le Gouvernement de la Moldavie une chaine de Concessions & de rapines, dont l'anneau principal remonte jusqu'au Grand Visir de la Porte, qui embrasse toutes les branches de l'administration jusque dans ses dernieres ramifications; cependant tandis que les fortunes des Sujets y sont sans cesse exposées, ces derniers jouissent, comme on a deja remarqué, d'une sorte de Liberté strictement personnelle, & qui est l'effet necessaire du genre de vie de la Nation, autant que de la foiblesse naturelle d'un gouvernement corrompu. Aussi le Staroste ou Ispraonisk n'a-t-il pas le Droit de condamner le Paysan à mort, & tous les procès criminels passent à Jassy; s'agit-il d'un gentilhomme le Divan de Jassy & le Prince même ne peut executer la Sentence de Mort, & il faut un Firman exprès de la Porte. Ceci a l'effet, que les criminels trouvent la plupart moyen de composer pour leur Delit, & d'acheter de maniere ou d'autre leur impunité.
- Ab.75 Quant au Gouvernement ecclesiastique, la B. fait partie de deux differentes Dioceses. Elle depend *premierement* du Metropolitane de Jassy, lequel avoit jadis residé à Suczawa, du tems que la Cour y etoit etablie. Aujourd'hui il a dans cette ville un suffragan, nommé Dikeu; *second*, d'un Eveque, qui reside à Radaoucz dans la B. même.
- Ab.76 Comme le Diocese du premier (s'etend) sur la moitié du District de Suczawa, & qu'en revanche celui du second va fort loin au delà du Cordon, il pourra être à propos, au Jugement de M. le Général *de Spleny*, d'en faire l'echange reciproque, conformement aux Confins des deux Dominations.
- Ab.77 On y conte en outre 415 Popes, qui deservent 241 Curés, & 96 Diacres, 465 Moines, nommés Kaludes, repartis en 31 Couvens & 88 Nonnes ou Kaludiennes en 5 Couvens.
- Ab.78 Les Eveques jouissent de très beaux revenus en bienfonds, ainsi que d'une retribution de 4 fl. qui leur est payée par chaque Pope de leur Diocese. Ils savent encore se procurer d'autres Subsidies considerables sous divers pretextes.
- Ab.79 Les Popes vivent presque des seuls produits de l'etole & bien qu'on pretend, que leurs moeurs ne sont pas au fond les plus réglés, ils ont pourtant réussi par leur Hypocrisie, & surtout par des jeunes, qui paroissent excessifs, à gagner un empire absolu sur l'esprit du Peuple.

plus, nu-l atribuie decât pentru 2 sau 3 ani; cel ce l-a obținut trebuie deci să se gândească să-și recupereze finanțele cum poate și apoi să se îmbogățească oricât, în grabă. Mai trebuie ca principele să-i ușureze prin conivență sau să-i tolereze cel puțin mijloacele potrivite pentru a atinge acest dublu scop, căci fără aceasta n-ar mai găsi cumpărători pentru oficiile sale; pentru că el nu oferă nici o garanție sau vreun salariu, iar retribuțiile care îi țin locul, cum s-a mai spus, nu sunt îndeulătoare în acest scop.

- Al.74 Există deci în guvernarea Moldovei un lanț de mituiri și de jafuri, al cărui inel principal se urcă până la marele vizir al Porții și care înlănțuie toate ramurile administrației până la ultimele lor ramificații; în vreme ce averile supușilor sunt fără întrerupere expuse, aceștia din urmă se bucură, cum am mai remarcat, de un soi de libertate strict personală și care este urmarea necesară a unui stil de viață a națiunii, precum și a slăbiciunii unui guvern corupt. De asemenea, starostele și ispravnicul nu are dreptul să-l condamne pe țăran la moarte și orice proces criminal se transferă la Iași; dacă este vorba de un gentilom Divanul de la Iași și nici chiar principele nu poate executa o sentință de moarte și-i trebuie un firman expres al Porții. Ca urmare, criminalii găsesc în cele mai multe cazuri un mijloc de a obține un compromis în legătură cu delictul lor și să-și cumpere într-un fel sau altul imunitatea.
- Al.75 Cât privește guvernarea ecleziastică, Bucovina face parte din două dioceze diferite. Una depinde în *primul rând* de mitropolia din Iași, care rezidase cândva la Suceava pe vremea când Curtea era stabilită acolo. Astăzi există în acest oraș, un sufraget, numit dicheu; în *al doilea rând* de un episcop, care rezidă la Rădăuți, chiar în Bucovina.
- Al.76 Cum dioceza celui dintâi se întinde peste jumătate din districtul Suceava și, dimpotrivă, cea a celui de-al doilea se întinde până foarte departe dincolo de Cordon, s-ar putea propune, după părerea dlui general de *Splény*, să se facă un schimb reciproc, conform cu limitele celor două dominații.
- Al.77 De altfel se numără aici 415 popi, care deserveșc 241 de parohii, și 96 de diaconi, 466 de călugări, numiți caludi (sic), distribuiți în 31 de mănăstiri și 88 de călugărițe sau caludiene (sic) în 5 mănăstiri.
- Al.78 Episcopii se bucură de venituri și bunuri foarte frumoase, precum și de o retribuție de 4 fl., care le este plătită de fiecare popă din dioceza lor. Ei știu să-și procure și alte subsidii considerabile sub diferite pretexte.
- Al.79 Popii trăiesc doar din produsele *juris stolae* și deși se pretinde că moravurile lor nu sunt în fond prea bine reglate, ei au reușit totuși prin hipocrizia lor și mai ales prin posturile lor, care par excesive, să câștige o dominație absolută asupra spiritului poporului.

- Ab.80 Celuici deteste d'autre part les moines à cause des grandes richesses, qu'ils possèdent; car ils sont maitres de vastes terres, qu'ils tiennent soit par des concessions anciennes des Princes, soit à titre de fondation pieuse, soit enfin, comme on soupçonne, par des usurpations successives, mais obscurs.
- Ab.81 Au reste une profonde ignorance, même dans les Principes theologiques de leur religion (la greque chismatique) est l'apanage général des moines & du clergé Moldaves. Celui du Peuple est un attachement aveugle pour cette religion, & d'autant plus fanatique, qu'il est moins éclairé.
- Ab.82 Quoiqu'il en resulte une forte prevention contre les Catholiques, & que la Propension du Moldave en faveur des Russes se soit bien déclaré dans la derniere guerre, malgré les meaux que leur invasion causa dans cette Province; cependant le peuple de la B. est tellement miserable, & il a si cruellement souffert sous le gouvernement au quel il vient d'être soustrait, qu'il sera aisé sans doute, de lui faire aimer le Joug de la nouvelle Domination, en allegeant le fardeau sous lequel il gemit, en brisant les entraves feodales & fiscals, qui ont lassé son industrie, & en le poliçant & l'éclairant, surtout en procedant aux ameliorations par les moyens doux & gradués, & si l'on attaque d'une main indulgente & avec precaution des abus trop enracinés, pour ceder à des remedes precipités ou violents.
- Ab.83 Monsieur le General *de Spleny* remarque à cet egard, comme un objet très delicat l'invincible attachement du peuple à cette espece de liberté sauvage, qui fait le seul bien, dont il a joui jusqu'ici. Comme il ne tient point au Sol par la propriété, & que le Pâtre est pour ainsi dire etranger dans sa patrie, de nouvelles chaines sur ce point, quoiqu'au fond raisonnables, ne produiroient qu'une emigration aussi pernicieuse que facile, dans un Pays montueux & sans frontieres couvertes. Et alors, suivant la même remarque la B. finiroit par être à charge à la Monarchie, comme l'est deja le Bannat de Temeswar, si dechûs de son ancien etât²⁶.
- Ab.84 D'autre part les ressources de ce petit pays sont infinies. Il pourroit eger les plus riches par la culture de ses champs & de ses bestiaux. Il abonde en matieres premieres, & en Facilité pour toute sorte de Fabrication. Il semble encore être destiné par la Situation _à devenir l'entrepôt & le siege d'un vaste commerce, avec les provinces voisines de la Turquie; & comme ces dernieres continueront vraisemblablement longtems encore à languir dans l'o-pression, il pourroit devenir un azyle commun, ou les Sujets de la Porte viendroient chercher une condition plus heureuse.

-
- Ab.85 So sah die Buccowina aus, als sie in die Hände der österreichischen Regierung kam. Die Erzählung von dem, was nun seit dieser Epoche dort verän-

- Al.80 Acesta detestă pe de altă parte călugării din cauza marilor bogății pe care le posedă; căci ei sunt stăpânii unor terenuri vaste, pe care le dețin fie prin vechi privilegiile ale Principilor, fie sub titlul unei ctitorii pioase, fie, în fine, cum se bănuiește, prin uzurpări succesive, dar obscure.
- Al.81 De altfel, o ignoranță profundă, chiar privind principiile teologice ale religiei lor (grecească schismatică) este apanajul călugărilor și al clerului moldovenesc. Cel al poporului este un atașament orb pentru această religie și cu atât mai fanatic, cu cât este mai puțin luminat.
- Al.82 Deși din acestea rezultă o preconcepție puternică față de catolici și că înclinația moldoveanului în favoarea rușilor s-a evidențiat bine în decursul ultimului război, în ciuda rezelor pe care le-a cauzat invazia lor în această provincie; totuși poporul Bucovinei este într-o stare atât de mizerabilă și a suferit atât de crunt sub guvernarea de sub care a fost tocmai sustras, încât va fi fără îndoială ușor să-l faci să iubească jugul noii dominații, dacă se va ușura apăsarea sub care geme, sfărâmând piedicile feudale și fiscale, care i-au descurajat inițiativa, civilizându-l și luminându-l, mai ales începând ameliorări prin mijloace blânde și gradate, și dacă se atacă cu o mână indulgentă și cu precauție abuzurile prea adânc înrădăcinate, pentru a ceda la remedieri precipitate sau violente.
- Al.83 Dl general *de Splény* remarcă în această privință drept un obiect foarte delicat atașamentul de neînvinș al acestui popor la acest soi de libertate sălbatică, care este singurul bun de care s-a bucurat până acum. Cum nu este deloc legat de pământ prin proprietate, iar căminul său este, ca să zicem așa, străin de patria sa, noi lanțuri în această privință, chiar de ar fi rezonabile în fond, nu vor provoca decât o emigrare pe cât de păguboasă, pe atât de ușoară într-o țară muntoasă și fără frontiere acoperite. Și atunci, conform aceleiași remarci, Bucovina va sfârși prin a cădea în sarcina monarhiei, cum este de-acum Banatul Timișoarei, atât de decăzut din vechea sa stare²⁶.
- Al.84 Pe de altă parte, resursele acestei țări sunt infinite. Ea ar putea egala țările cele mai bogate prin cultivarea câmpurilor și îngrijirea animalelor sale. Ea abundă în materii prime și în facilități pentru tot felul de fabricații. Ea pare de asemenea să fie destinată să devină antrepozitul și sediul unui vast comerț cu provinciile învecinate ale Turciei și, cum acestea din urmă vor continua probabil încă mult timp să lăncezească sub oprire, ar putea deveni un azil comun, unde supușii Porții vor veni să caute condiții de viață mai fericită.
-
- Al.85 Așa a arătat Bucovina când a căzut în mâinile guvernării austriece. Povestirea a ceea ce s-a schimbat și s-a întreprins de la acea epocă

dert und vorgenommen worden, wäre ein wichtiger Pendant zu diesem Aufsatz, den wir von einem Freunde der Geschichte erwarten.

Ab.86 NB. Einige Noten, die ich versprochen, unterdrücke ich hier, und ver spare selbe zu dem hier versprochenen Anhang.

NOTES DE L'AUTEUR

- 1) Cantemir fût Prince de Moldavie en 1710, mais ensuite déposé par la Porte rapporte dans sa *Description de Moldavie*, que les Princes de Moldavie dans les tems de leur entiere independance avoient des armées de 70.000 ames, & même souvent de 100.000 sur pied; de son tems les forces consistoient en 7 ou 8.000 hommes.
- 2) Ces faits ont été emprunté la plupart de Cantemir, & quoiqu'il se soit écoulé près de 50 ans depuis cet auteur, il est certain pourtant que les choses ont subsisté, à peuprés sur le même pied jusqu'ici, c'est à-dire, jusqu'à la dernière paix conclue avec la Russie.
- 3) Cantemir en fait le Denombrement, & en produit environ une soixantaine, qui constituent proprement l'ordre des Bojares & le Divan; ils sont distribués en 3 classes; ils ont à leur tête 8 principaux Officiers, qui forment le Conseil privé du Prince: ce sont le Gr.Chancelier, le Gouverneur de la haute Moldavie; celui de la basse; le Hetman ou Général d'armée; le Gr.Maréchal de la Cour; le Gr.Porte-Epée; le Gr.Echanson & le Gr.Tresorier. Le Prince Alexandre, ajoute-t il ayant obtenu de l'Empereur Paleologue le titre de Despote, modela sa Cour sur celle de Constantinople.
- 4) À toutes ces causes de Degradation on peut ajouter les maux que la dernière guerre & le Sejour des Russes a causé à cette province, ainsi que l'irregularité & la venalité générale dans l'administration de la Justice, dont il sera parlé plus bas.
- 5) Le nom de Bukovina est proprement affecté à une grande forêt située dans ce territoire, & vient actuellement d'être étendu à toute la portion Autrichienne de la Moldavie. Cantemir rapporte sur l'origine de ce nom une de ces anecdotes, dont la vanité de chaque nation aime à se glorifier aux dépens de ses voisins. Le Prince Etienne le Grand, dit il, ayant remporté une grande victoire sur les Polonois, & fait plus de 20.000 prisonniers de cette nation, la plus part gentilshommes, en refusa toute rançon & se proposa d'éterniser la memoire de sa victoire & de leur honte; il les fit donc tous atteler à des charrues, & labourer ainsi le champ de la Bataille large d'une lieue & long de 2; puis il y

încoace, ar fi un apendice important la acest articol, pe care-l așteptăm de la un prieten al istoriei.

Al.86 NB. Câteva note pe care le-am promis, le suprim aici și le rețin pentru apendicele pe care l-am promis aici.

NOTELE AUTORULUI

- 1) Cantemir a fost principele Moldovei în 1710, dar, destituit de Poartă, raportează în *Descrierea Moldovei* că în timpul totalei ei independente principii Moldovei aveau pe picior armate de 70 000, uneori chiar de 100 000 de suflete; pe vremea sa forțele constau din 7 la 8 000 de oameni.
- 2) Aceste fapte sunt scoase în cea mai mare parte din Cantemir și cu toate că de la acest autor s-au scurs aproape 50 de ani, este totuși sigur că situația a rămas aproape aceeași până acum, adică până la încheierea ultimei păci cu Rusia.
- 3) Cantemir le enumeră și menționează în jur de șaizeci, care constituie propriu-zis ordinul boierilor și divanul; ei sunt distribuiți în 3 clase; în fruntea lor sunt cei 8 dregători principali, care formează consiliul privat al principelui: ei sunt marele cancelar; guvernatorul Moldovei de Sus; cel al celei de Jos; hatmanul, adică generalul armatei; marele mareșal al Curții; marele spătar; marele paharnic și marele vistiernic. Principele Alexandru, adaugă el, obținuse de la împăratul Paleolog, titlul de despot și a modelat Curtea sa după aceea de la Constantinopol.
- 4) La toate cauzele degradării se pot adăuga relele pe care ultimul război și șederea rușilor le-au adus acestei provincii, ca și neregularile și venalitatea generală în administrarea justiției, de care vom vorbi mai jos.
- 5) Numele de Bucovina este de fapt destinat unei mari păduri situate în acest teritoriu și s-a extins în prezent la toată porțiunea austriacă a Moldovei. Cantemir povestește despre originea acestui nume una din acele anecdote prin care vanității oricărei națiuni îi place să se glorifice în dauna vecinilor săi. Principele Ștefan cel Mare, spune el, după ce a câștigat o mare victorie asupra polonezilor și a făcut peste 20 000 de prizonieri ai acestei națiuni, în cea mai mare parte nobili, a refuzat orice răscumpărare și și-a propus să eternizeze amintirea acestei victorii a sale și a rușinii lor; i-a înhămat deci pe toți la pluguri și i-a pus să are câmpul de bătaie larg de o leghe și

- fit semer du gland, qui produisit un ample forêt. En memoire de cet origine les Moldaves l'appellent Dumbrevile-Rotchy, ou forêt des chaines rouges, & les Polonois Bukovina & ils n'en parlent jamais sans verser des larmes.
- 6) Les deux Kumpilungs etoient à la verité attribué au District de Suzava, mais ils formoient plutôt une sorte de canton presque independant. Cantemir rapporte que les habitans ne s'en laissoient pas imposer les tributs, qu'on vouloit; mais qu'ils n'en payoient qu'autant qu'il leur plaisoit, se refugians dans les montagnes, quand on vouloit les obliger à donner au dela; & il paroît qu'ils se sont maintenu jusqu'à nos tems dans cet etât.
- 7) M. de *Jensich* s'accorde avec M. le Général sur le nombre des Rivieres; mais au lieu du Czernemuch il y place Bistriza, que celui-ci ne range que parmi les grands ruisseaux.
- 8) M. le Général *Spleny* n'entre dans aucune explication sur les trois grades qu'il distingue. Cantemir ne connoit du tout les noms des Maziles & des Slyachtes, & ne donne pas non plus des details bien precis sur la Noblesse Moldave;voici pourtant ce qui paroît suivre de son recit: La grande Noblesse est composé des *Bojares*, qui sont 1. les grandes charges de la Cour, savoir les 8 premiers charges cités dans la Note 3. & qui sont nommés Barons *Sfat* ou Barons du Conseil, & 52 autres, partagés en 3 Classes & nommés Barons de *Divan*. Le prince peut y nommer qu'il lui plait, & même les changer; cependant comme ils n'ont pour gages, que quelques retributions à la charge du peuple, il les choisit ordinairement parmi la riche Noblesse. 2do. Les Barons déposés ou les descendants des Barons sont aussi Bojares à ce qu'il paroît par le rapport de Cantemir, & formoient de son tems 75 familles très anciennes, dont les Barons sont pris d'ordinaire. Cantemir en fournit le Catalogue. Cet auteur rapporte à la seconde classe de Noblesse les *Curteni*, ou Nobles, qui possèdent des terres ou même un Village; elle repond aparament aux Maziles du Général *Spleny*. La derniere classe enfin, selon Cantemir est composée de *Rezeschi* (qui repondent aux *Slyachtes*) on pourroit les nommer plutôt, dit il des franctenentiers, que des gentilshommes; ils n'ont point de Sujets, mais plusieurs demeures dans le même village & vivent du produit de leur champs.
- 9) Outre la residence du Prince & les Palais des grands, l'on y comprend 40 Eglises de pierre & plusieurs de bois, avec 16 mille maisons de particuliers, mais qui sont toutes dechus depuis. *Cantemir*.
- 10) D'apres le temoignage de Cantemir & d'autres auteurs, la langue Moldave est comme celle de Walachie & d'Albanie un Dialect, dont le plus de la moitié est d'origine latine, & le reste un amas de mots Esclavons, Turcs, Grecs &c.

- lung de două; apoi a pus să se semene ghindă, care a dat naștere unei păduri întinse. În amintirea acestei origini, moldovenii o numesc Dumbrava Roșie sau pădurea stejarilor roșii, iar polonezii îi spun Bucovina și nu vorbesc de ea decât vărsând lacrimi.
- 6) Cele două Câmpulunguri erau într-adevăr atribuite districtului Sucevei, dar ele formau mai degrabă un fel de canton aproape independent. Cantemir povestește că locuitorii nu admiteau să li se impună tributuri după voie, ci că plăteau atât cât le plăcea, refugiindu-se la munte, când se încerca să-i oblige să dea mai mult și se pare că ei s-au menținut pe această poziție până în timpurile noastre.
- 7) Dl *de Jenisch* este de acord cu dl general cu privire la numărul râurilor, dar în locul Ceremușului el plasează Bistrița, pe care acesta nu-l consideră decât ca unul din marile pâraie.
- 8) Dl general *Splény* nu oferă nici un fel de explicație cu privire la cele 3 grade pe care le distinge. Cantemir nu cunoaște deloc numele de mazili și de șliahtiți și nu dă nici el amănunte foarte precise cu privire la nobilimea moldovenească; iată totuși ce pare să rezulte din expunerea sa: marea nobilime este compusă din *boieri*, care sunt: 1. marii demnitari ai Curții, adică primii dregători citați în nota 3 și care se numesc baroni de *sfat* adică baroni de consiliu, și alți 52, împărțiți în 3 clase și numiți baroni de *divan*. Principele poate numi pe cine-i place și chiar să-i schimbe; dar cum ei n-au drept salariu decât câteva retribuții puse în sarcina poporului, el îi alege de obicei din nobilimea bogată. 2. Conform expunerii lui Cantemir, baronii destituiți sau descendenții baronilor sunt și ei boieri, pe cât se pare, și formau pe timpul său 75 de familii foarte vechi, din care se recrutau de obicei baronii. Cantemir oferă catalogul lor. Acest autor include în a doua clasă a nobilimii pe *curteni* sau nobili ce posedă pământ sau chiar sate; ei corespund, pe cât se pare, mazililor generalului *Splény*. În sfârșit, ultima clasă se compune, după Cantemir, din *rezeși* (care corespund *șliahtiților*), care, zicea el, ar putea fi numiți mai degrabă mici fermieri liberi, decât gentilomi; ei n-au supuși, ci mai multe locuințe în același sat și trăiesc de pe urma produsului câmpului lor.
- 9) În afara rezidenței principelui și a palatelor celor mari, ea conține 40 de biserici de piatră și mai multe din lemn, împreună cu 16 mii de case ale particularilor, dar care sunt toate ruinate de atunci. Cantemir.
- 10) După mărturia lui *Cantemir* și a altor autori, limba moldovenească este, ca și cea a Valahiei și Albaniei, un dialect, din care mai mult de jumătate este de origine latină și restul un amestec de cuvinte slave, turcești, grecești etc.

- 11) Il faut excepter quelques villages à très petit nombre qui sont du Domaine du Prince.
- 12) Les plaines de la Moldavie sont si fertiles, que dans les bonnes années les champs de froment rapportent 24 fois la semence; ceux de seigle 30 fois; ceux d'orge 60 fois; & ceux de millet 300 fois. *Cantemir*.
- 13) Ceci n'est pas contradictoire à ce qui a été dit plus haut: Savoir, que les paysans y sont représentés Serfs, car cette servitude n'est proprement relative qu'à la fortune; ce sont des *servi glebae adscripti*, qui dans le fond dependent d'autant moins qu'ils possèdent moins.
- 14) C'est dans le Kumpilung que la Culture des bêtes à laine est la plus abondante de toute la contrée.
- 15) Les Chevaux de la Moldavie interieure sont de beaucoup superieurs à ceux de la Bukovina
- 16) Les Constructeurs des Navires cherchent beaucoup le chaine de la Moldavie & pretendent qu'il est préférable à toute autre bois pour la Construction, & moins sujet à être rongé par des vers, quand on a eu la précaution de le depouiller tout-à-fait de l'écorce interieure qui est blanche. *Cantemir*.
- 17) Les Torrens des Montagnes (rapporte *Cantemir*) qui débordent souvent les rives dans les crues des eaux produite par les dégèls, déposent en retournant dans leur lit un Sable mélé d'une quantité de grains d'or, que les Bohémiens (*Zigeuner*) ramassent, & dont il obtiennent assés pour pouvoir faire un present annuel de 1600 Drahmes à l'épouse du Prince au lieu du tribut. Comme *Cantemir* parle ici de la partie montagneuse de la Moldavie, il est probable, que la B. qui en est la portion la plus montueuse est plus ou moins sousentendu dans son recit.
- 18) Le sel fossil vient d'Okna dans la Moldavie Turque, qui abonde en mines de sel.
- 19) *Cantemir* avance, que de son tems les Grecs, qui trafiquoient avec les bestiaux, achetoient annuellement dans la partie occidentale de la Moldavie plus de 60.000 brebis, uniquement pour la Cuisine du grand Seigneur. Il assure encore qu'alors plus de 40.000 boeufs de la Moldavie se transportoient par la Pologne à Danzig, & s'y vendoient pour boeufs polonois.
- 20) Un très grand Obstacle au Commerce de cette Contrée est l'état affreux des chemins de Communication. Les Russes les ont néanmoins un peu retablis.
- 21) Au Defaut d'une Evaluation du produit total de la Contribution on en hazarde le Calcul suivant d'après le Tableau cidessus mentionné de la Population:

- 11) Trebuie exceptate câteva sate, foarte puține la număr, care fac parte din domeniul principelui.
- 12) Câmpiile Moldovei sunt atât de fertile încât în anii fertili ogoarele de grâu produc de 24 de ori sămânța, cele de secară de 30 de ori, cele de orz de 60 de ori și cele de mei de 300 de ori. *Cantemir*.
- 13) Aceasta nu contrazice ceea ce s-a spus anterior: anume că țăraniile sunt reprezentați ca șerbi, căci această servitute se referă doar propriu-zis la avere; ei sunt *servi glebae adscripti*, care, în fond, depind cu atât mai puțin, cu cât au mai puțin.
- 14) Din toată țara, creșterea animalelor cu lână abundă mai mult la Câmpulung.
- 15) Caii din Moldova interioară sunt mult superiori celor din Bucovina.
- 16) Constructorii de corăbii caută mult stejarul din Moldova și pretind că este preferabil oricărui lemn de construcție și mai puțin expus ronțăitului din partea viermilor, dacă s-a luat prevederea de a-l dezgoli cu totul de coaja interioară, care este albă. *Cantemir*.
- 17) *Cantemir* raportează că torențele din munți, care-și depășesc adeseori malurile în timpul creșterii apelor produse de dezgheț, depun, întorcându-se în albia lor, nisip amestecat cu grăunțe de aur, pe care boemienii (țigani) îl strâng și obțin din el de ajuns pentru a face soției principelui un cadou anual de 1 600 de drahme în loc de tribut. Cum *Cantemir* vorbește aici de partea muntoasă a Moldovei, este probabil că mai mult sau mai puțin subînțeală în această povestire este Bucovina, care este partea cea mai muntoasă.
- 18) Sarea fosilă vine de la Ocna din Moldova turcească, care abundă în mine de sare.
- 19) *Cantemir* susține că pe timpul său, grecii, care făceau negoț cu animalele, cumpărau anual din partea apuseană a Moldovei mai mult de 60 000 de oi, exclusiv pentru bucătăria marelui stăpân. El ne asigură de asemenea că mai mult de 40 000 de boi erau transportați din Moldova prin Polonia la Danzig și erau vânduți acolo drept boi polonezi.
- 20) O piedică puternică o formează pentru acest comerț starea îngrozitoare a căilor de comunicație. Rușii le-au refăcut totuși puțin.
- 21) În lipsa unei evaluări a produsului total al contribuției, am îndrăznit să facem calculul care urmează, folosind tabela sus menționată a populației:

A peupres 15.000 paysans à raison de 15 fl. fais	225.000 fl.
149 Slyachtes à 12 fl.	1.788 fl.
501 Popes à 3 1/2 fl. environ	1.753 fl.
103 Armeniens & Marchands à 14 fl.	1.442 fl.
526 Juifs à 10 fl.	5.260 fl.
	235.243 fl.

Il est encore à noter que quoique les Contributions varient continuellement les Popes cependant, ne payent jamais ni plus ni moins que 3 1/2 fl.

22) I. Tableau des Taxes au Profit du Prince.

1. La *Guoffina*: impôt de 5 Xr. Par chaque brebis.
2. La *Desetina* sur les cochons & sur les ruches d'abeilles. Les Bojares, les Couvents payent 6 Xr. Une fois pour toutes & sans égard au nombre. Les Popes de même 6 Xr. pour la première trentaine & les Slyachtes pour la première cinquantaine; mais au delà ils payent comme les Paysans.
3. La *Konitza*: impôt sur les bêtes à cornes & les cheveux, que les étrangers amènent paître; il est perçu 2 fois: en été, (& alors on le nomme *Konitza Divara*) à raison de 20 Xr. pièce, & en hyver ou on le nomme *Konitza Diarna*) à raison de 49 1/2 Xr.

Ces trois Sortes de Taxes sont affermées par le Prince au plus offrant.

4. Le *Kaldararit*, dixme établi dans les villes; mais que le Prince avoit abandonné aux moines, dans Czernovitz & dans les autres Villes de la B. aux habitans. Le grand Juge du Pays appelé *Kaminar* jouissoit aussi de petites taxes imposées dans les villes, & qui importoient pour la B. à peu près 600 fl. par an.
5. Les Douanes que le Prince donne à terme dans tout le Pays; il en retire environ 100.000 fl., dans toute la Moldavie. Il en rentroit dans le Bureau de Czernovitz, comme les registres font foi 10, à 12.000 fl. par an.

II. Tableau des Taxes au Profit des Employés.

1. Starostie de Czernovitz rapportoit à peupres 5625 fl.
- Celle de Suczava 3125 fl.

Ce revenu porté sur des taxes imposés sur les bestiaux exportés, & sur les marchandises & denrées importées.

Circa 15 000 de țărani câte 15 fl. înseamnă	225 000 fl.
149 de șliahțiți câte 12 fl.....	1 788 fl.
501 popi câte 3 1/2 fl.	1 753 fl.
103 armeni și negustori câte 14 fl.	1 442 fl.
526 evrei câte 10 fl.....	5 260 fl.
	253 243 fl.

Mai trebuie remarcat că deși contribuțiile variază mereu, popii nu plătesc totuși, niciodată, nici mai mult nici mai puțin de 3 1/2 fl.

22) I. Tabela taxelor ce-i revin principelui:

1. *Goștina*: impozit de 5 kr. pe fiecare oaie;
2. *Desetina*: pe porci și pe stupii de albine. Boierii și mănăstirile plătesc o singură dată 6 kr. pentru toți, indiferent de numărul lor. Popii, de asemenea, 6 kr. pentru primii 30 și șliahțiții primii 50, dar dincolo de acestea plătesc ca și țărani;
3. *Conița*: impozit pe vitele cornute și pe caii pe care străinii îi aduc la păscut; el se încasează de două ori: vara (când se numește Conița divara), câte 20 kr. per bucată, și iarna (când se cheamă Conița diarna), câte 49 1/2 kr.

Aceste trei feluri de taxe sunt arendate de principe celui ce oferă mai mult.

4. *Căldărăritul*, zeciuială stabilită de oraș, dar pe care principele a cedat-o călugărilor, iar la Cernăuți și în alte orașe ale Bucovinei locuitorilor. Marele jude al țării, numit căminar se bucură de asemenea de unele mici taxe impuse în orașe și care se ridicau în Bucovina, la aprox. 600 fl. pe an.
5. *Vămile*, pe care principele le arendează în toată țara: lui îi revin aprox. 100 000 fl. din toată Moldova. În biroul de la Cernăuți au intrat, cum dovedesc registrele, 10 până la 12 000 fl. pe an.

II. Tabela taxelor ce revin funcționarilor:

1. Starostia de la Cernăuți aducea circa 5 625 fl.
Cea de Suceava..... 3 125 fl.

Acest venit se baza pe taxele impuse asupra animalelor exportate și asupra mărfurilor și alimentelor importate.

2. Capitaine Dikitzma taxé sur les mêmes objets au profit du Capitaine des gardes frontières, importoit environ	800 fl.
3. Dworniczemare taxé sur le betail exporté, dont jout le grand Marechal.....	250 fl.
4. Dworniczemika pour le Dwornik de l'endroit, nommé Borduchan	50 fl.
5. Schatrarie pour le grand Schatar ou maitre de camp general.....	100 fl.
6. Le Solarit pour le grand Chancelier	550 fl.
7. Le Kotarit, taxe sur les Boutiques au profit d'un couvent à Jassy	200 fl.
8. Une Taxe de 100 fl. pour les Juifs payant au Metropolitain	100 fl.
9. Le Boeritul, taxe sur la Vente des Vin & eaux de Vie pour le grand Echanson	100 fl.
	<u>10.900 fl.</u>

- 23) Il est à remarquer que tous les ecclesiastiques sont en general exempts tant au spirituel qu'au temporel de la Jurisdiction civile.
- 24) Cantemir avance, que dans le cas des reclamations au Prince le Divan n'examine plus le fait, mais seulement le droit, qui a fondé la Sentence.
- 25) Cependant dans les Cas compliqués le Metropolitain de Jassy est consulté, le quel seul prononce d'après un droit ecrit, nommé Pravilla, Complication, qui à ce qu'on pretend a la plupart les Liturges & les matieres de Conscience pour objet.
- 26) Monsieur le General reclame surtout contre d'énormes corvées par les quels on a député & continué de charger ce peuple des l'entrée du militaire, à l'effet d'amener de la Gallicie tous les vivre necessaires, pour les troupes nombreuses, qui ont été repartis dans la Bukovina.

So sah die Buccowina aus, als sie in die Hände der österreichischen Regierung Kam. Dte Erzählung von dem, was nun seit dieser Epoche dort verUandert und vorgenommen wurde, wäre ein wichtiger Pendant zu diesem Aufsätze, den wir von einem Ereunde der Geschichte erwarten.

NB. Einige Noten, die ich versprochen, unterdrücke ich hier, und verspare selbe zu dem hier versprochenen Anhang.

2. Căpitania de Coțmani, taxe asupra aceluiași obiecte, ce reveneau căpitanului grănicerilor de la frontiere, raporta circa	800 fl.
3. Dvornica mare, taxa asupra vitelor exportate de care se bucură marele mareșal	250 fl.
4. Dvornicia mică, pentru dvornicul localității Botoșani.....	50 fl.
5. Șătrăria, pentru marele șătrar, adică maestrul feldmareșal	100 fl.
6. Solăritul, pentru marele cancelar.....	500 fl.
7. Cotăritul, taxa pe prăvălii, în favoarea unei mănăstiri din Iași	200 fl.
8. O taxă de 100 fl. pentru evrei, plătită mitropolitului.....	100 fl.
9. Boieritul, taxă asupra vânzării vinului și rachiului pentru marele paharnic	100 fl.
	10 900 fl.

- 23) Trebuie remarcat că toți clericii nu sunt supuși nici unei jurisdicții civile spirituale, nici celei lumești.
- 24) Cantemir susține că în cazul reclamațiilor la principe, divanul nu mai examinează faptele, ci doar dreptul pe care se bazează sentința.
- 25) Dar în cazuri complicate este consultat mitropolitul de Iași, unicul care pronunță sentința după un îndreptar scris, numit pravilă, complicație care are drept obiect, cum se pretinde, în cea mai mare parte liturghiile și materii de conștiință.
- 26) Dl general se referă mai ales la uriașele corvezi care au fost puse și continuă să fie impuse poporului de la intrarea armatei, cu scopul de a aduce din Galiția toate alimentele necesare pentru numeroasele trupe ce au fost repartizate în Bucovina.

Așa arăta Bucovina, atunci când a încăput pe mâinile guvernului austriac. Povestirea a ceea ce s-a schimbat și s-a întreprins în acea epocă acolo, ar constitui o completare la acest articol, pe care o așteptăm de la un prieten al istoriei.

N.B. Câteva note, pe care le promisesem, le suprim aici și le rezerv pentru anexa promisă aici.

POSTFAȚĂ

Despre extrasul prezent în *Descrierea Bucovinei* a lui Splény și dintr-un raport al lui Jenisch se poate spune, în primul rând, că este o sinteză concisă și clară, care scoate în evidență în mod succint nu numai informațiile esențiale din prima parte a memoriului lui Splény, ci și anumite aspecte sociale, economice și psihologice care l-au intrigat atât pe autorul memoriului, cât și pe cel al extrasului. Surprinde în mod deosebit faptul că celelalte două părți ale memoriului, care expun pe larg măsurile, propuse pentru viitorul apropiat și cel mai depărtat de guvernatorul Bucovinei, nu sunt deloc luate în seamă, deși extrasul în limba franceză, era destinat, după părerea lui Polek, „Curtii și Ministerului“.

S-ar putea ca acea parte să fi existat, dar să nu fi fost considerată potrivită pentru publicare și ca, pe de altă parte, revista să fi fost interesată poate numai în descrierea geografică, politico-socială și etnografică ale acestei țări ciudate cu principe grec, guvernare proprie și, în același timp, teritoriu turcesc, în care nu locuia nici un turc, care era Moldova sfârșitul secolului al XVIII-lea: Scurta istorie a Moldovei austriece, cum i se mai spunea pe atunci Bucovinei, pare să nu-l fi interesat pe editorul revistei decât ca un „pendant“.

Ceea ce este însă remarcabil și interesant în acest extras este marele volum al notelor de subsol, care reprezintă aproximativ un sfert din totalul textului. Câteva din notele mai voluminoase urmăresc scopul obișnuit de a nu întrerupe continuitatea discursului principal. Altele însă dezvăluie că cel ce a realizat extrasul a consultat în amănunțime *Descrierea Moldovei* a lui Dimitrie Cantemir, al cărui nume apare de 18 ori în cele 26 de note de subsol. Aceasta îl ajută să corecteze câteva incoerențe din textul lui Splény, în particular în legătură cu structura așa-zisei „nobilimi moldovenești“. El ajunge astfel la concluzia verosimilă, deși istoric falsă, că Splény confundă pe șliahiții cu răzeșii – de fapt îi *comasează* – și identifică pe mazilii lui Splény cu curtenii lui Cantemir.

Este, de asemenea, evident că autorul extrasului nu are nici o idee de limba română, în timp ce la Splény și la Jenisch ortografierea cuvintelor românești din textul lucrărilor lor – dar nicidecum în *Tabela localităților* – folosește, ce-i drept nu foarte consecvent, modul de scriere polonez, căutând să redea, în cele mai multe cazuri, o sonoritate apropiată de pronunția românească.

Meritul deosebit al acestui extras nu rezidă însă predominant în textul de bază, ci într-o serie de note de subsol, în care autorul caută să-și explice caracteristicile comportamentului, în aparență nerațional, al țăranului moldovean din Bucovina, semnalate de Splény. Acesta din urmă le constată, dar nu caută să și le explice, deși atunci când propune măsurile ce trebuie luate imediat pentru îmbunătățirea stărilor dezastruoase găsite în Bucovina, le desparte în două categorii: în cele ce trebuie să ducă la o tranziție imediată la modelul politic apusean al „țărilor ereditare“ ale Austriei și cele economice, în care trebuie procedat cu precauție, lent și doar *corrigendo*, pentru a nu speria pe localnici, care ar putea emigra în „Moldova turcească“, în timp ce interesele Austriei impun o creștere puternică a populației noii provincii.

Autorul anonim al extrasului consideră că de la destituirea lui Cantemir până la ocuparea Bucovinei de către armata comandată de generalul Splény situația

supușilor a rămas aproape aceeași. El recunoaște în nota a 4-a că între timp s-au adăugat unele rele cauzate de ultimul război și de șederea rușilor, precum și de neregulile și venalitatea generală în administrarea justiției, fără să-și dea seama de contribuția la aceste rele a instalării fanarioților pe tronul țării. Analiza sa însă merge mai adânc. După ce observă cu acerbă ironie că boierii care ocupă marile dregătorii „împart cu principele grijile guvernării și jefuirea supușilor“, el constată, în spirit voltairian, că proprietatea tuturor bunurilor se găsește în mâinile nobilimii și a mănăstirilor (care sunt totuși scutite de majoritatea impozitelor), iar țăranul, căruia-i revine sarcina principală, este în același timp șerb și fermier.

El constată că moldoveanul își datorează constituția fizică puternică hranei cu lapte, brânză și porumb, dar este indolent și leneș, ca și sălbaticii din nord, care au același caracter, firesc la om, „atunci când spiritul de proprietate nu-i stimulează activitatea sau este descurajat de un fisc arbitrar și nesătul“. Atunci când îl judecă pe țăran, după Splény, și-n bine și-n rău, el este curajos, dar și nedisciplinat, are mintea deschisă, dar este de o ignoranță crasă. Atunci însă când i se expun numai defectele, autorul se exprimă astfel: *se pretinde* că moldoveanul este prefăcut, înclinat spre înșelăciune și chiar spre furt, răzbunător și dornic de schimbare, iar viciile sale, chiar și beția, ar putea fi considerate drept reacția unui popor oprimat.

Țăranul își cultivă numai atât pământ și cu atât efort pe cât are nevoie pentru a-și hrăni familia; pe pământ el este *servus glebae adscriptus*, șerb, supus, agricultor; creșterea vitelor îl lasă liber, îi procură hrană de calitate și chiar posibilitate de câștig bănesc. Fiind păstor, se bucură ca și turmele sale de libertate.

Din toate acestea rezultă nu numai o discretă simpatie a autorului extrasului pentru acest țăran pe care nu l-a văzut nicidecum și, cu spiritul său cartezian scrie: „Poporul aceste țări este deci mai mult pastoral, decât agricol...; alt efect care decurge în mod necesar din viața pastorală este o puternică independență personală, care contrastează extraordinar cu aservirea proprietăților și dragostea pentru acest soi de independență sălbatică este o trăsătură în plus în caracterul său“. Apoi scrie într-o notă: „acestea nu contrazic ceea ce s-a spus anterior: anume că țăranii sunt șerbi, căci această servitute se referă propriu-zis doar la avere...; *ei depind în fond cu atât mai puțin cu cât posedă mai puțin*.

Spre sfârșitul extrasului autorul pune problema delicată ridicată de Splény, și anume dacă țăranul moldovean se va acomoda noului regim care caută să-l transforme în agricultor, renunțând la atașamentul său de neînviș de acest soi de libertate sălbatică, care este singurul bun de care s-a bucurat până acum. Nefiind legat de sol prin proprietate și fiind, ca păstor așa-zicând un străin în patria sa, el ar putea alege emigrarea, în loc să accepte noi lanțuri, în fond rezonabile, primind *jugul* – cuvântul este al autorului extrasului – noii dominații, dacă tranziția – cuvântul este al autorului postfeței – nu se va face blând și gradat.

Mă gândeam la toate acestea trecând toamna aceasta prin Bucovina agricolă, unde, spre deosebire de anul trecut, am văzut ogoare neculesse și nelucrate, impresii care accentuau subtilitatea și actualitatea celor două documente îngemănate și totuși deosebite: Descrierea Bucovinei în viziunea lui Splény și în aceea a autorului anonim al extrasului.

Radu Grigortovici

IV

**DESCRIEREA BUCOVINEI
ȘI A STĂRII EI
LĂUNTRICE**
de
VASILE BALȘ

(1780)

TEXT BILINGV GERMAN-ROMÂN

Prezenta traducere în limba română a fost făcută după transcrierea documentului original aflat în arhivele vieneze și editat împreună cu altele sub numărul IV sub titlul *Joseph's II. Reise nach Galizien und der Bukowina*, p. 103-112 în „Jahresbericht des Bukowiner Landes-Museums“, 1895, de către J. Polek.

Acest document este relativ des amintit în literatură despre epoca dintre achiziționarea Bucovinei de către Austria în 1775 până la încorporarea ei în Galiția ca județ (Kreis). Câteva citate în limba română se găsesc, de pildă, în articolul *Vasile Balș, un iosefinist bucovinean*, publicat în „Anuarul Muzeului Bucovina“, vol. XVII-XIX, Suceava, 1990/1992, p. 407-418 de Mihai-Ștefan Ceaușu, articol în care este descrisă personalitatea complexă și activitatea bogată a acestei figuri istorice remarcabile, deloc banale.

Posesor al unei vaste culturi și cunoscător al principalelor limbi clasice și moderne (greaca, latina, franceza și germana), puternic influențat de ideile iluminismului francez și iosefin, tânărul Balș este singurul mare boier care rămâne în Bucovina austriacă, depune personal în 1777 jurământul de credință împărătesei Maria Tereza și coregentului ei, Iosif al II-lea. Ajutat de originea sa boierească de primul rang și de cunoașterea limbii franceze, el se introduce în cercurile cele mai înalte ale curții imperiale și studiază câtuva timp la universitatea din Viena, înainte de a se întoarce în Bucovina. Judecând după textul *Descrierii...* sale, își însușise limba germană mai mult după ureche și lecturi, decât sistematic.

Stările reunite din Bucovina, în frunte cu episcopul Rădăuților, Dosoftei Herescul, îl delegă pe Vasile Balș, sub numele de Basilius Balschs, să prezinte curții imperiale punctul lor de vedere cu privire la reorganizarea Bucovinei, care se discuta în 1780 la nivel imperial. Apreciat superlativ de aristocrații și înalții militari care-l cunoscuseră drept cel mai cult și mai credincios supus austriac provenit din boierimea moldovenească, precum și ca un cunoscător profund al realităților din Bucovina timpului, „delegatul Bucovinei“ (Abgeordneter der Bukovina), cum se intitulează el însuși cu o ortografie franțuzită, ce diferă de cea folosită în corpul textului (Bucovina), adresează în 1780 curții prin intermediul contelui feldmareșal Hadik două memorii: unul mai succint intitulat *Supus Promemoria* (Unterthäniges Promemoria), în care recomanda, în esență, consultarea celui de-al doilea memoriu mai amplu intitulat *Descrierea Bucovinei și a stării ei lăuntrice* (*Beschreibung der Buccovina und deren innern Verhältniss*), prezentat aici în formă bilingvă.

La cei abia 24 de ani împliniți de Vasile Balș la data redactării memoriului și după un timp atât de scurt petrecut pentru studii la Viena, capacitatea sa de a concepe un document atât de amplu și de complex în limba germană este mai mult decât remarcabilă. Nu mai puțin remarcabil este faptul că „prea modestele“ sale propuneri de reorganizare a administrației Bucovinei, chiar dacă nu au fost acceptate în întregime de curtea imperială, au exercitat totuși o influență sensibilă asupra hotărârilor luate în final și i-au adus renumele unui adevărat cunoscător al realităților bucovinene. Aceasta dovedește că în ciuda deficiențelor în redactarea documentului, el a putut reflecta totuși corect liniile generale ale concepțiilor sale politice, economice și sociale.

Traducătorul este însă dator să redea cât se poate de fidel textul original. În această privință, el a întâmpinat dificultăți majore, care, de altfel, au împiedicat ca o încercare anterioară să ducă la un rezultat acceptabil.

În primul rând, spre deosebire de limba franceză de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, care își fixase tipare ortografice și ortoepice imuabile prin activitatea Academiei franceze, limba germană literară de acum două secole era departe de a fi standardizată. Chiar textele cancelariilor austriece sunt adeseori dificil de înțeles nu atât din cauza ortografiei aberante, cât din cauza stilului birocratic baroc, cu fraze complicate, extrem de lungi, cât și a sintaxei inerente limbii germane, care impune așezarea verbelor și a numeroase sufixe tocmai la sfârșitul frazei. La traducerea unor astfel de texte în limba română, fidelitatea trebuie adeseori jertfită prin modificarea sintaxei și a interpunctiei.

Vasile Balș își însușise acest stil la modă, fără a stăpâni însă complet limba germană. El folosește adeseori cuvinte existente, dar modificându-le esențial sensul. Astfel, de exemplu, verbul „erübrigen“, folosit atât la mijlocul al. 35, cât și în al. 41, are, după dicționarul german-german Wahrig (Mosaik Verlag, 1980), ca verb tranzitiv înțelesul „a economisi“ și ca verb reflexiv înțelesul „a fi superfluu“. Nici unul din aceste înțelesuri nu se potrivește în contextul frazei. I-am acordat în primul loc înțelesul „a putea face“, în al doilea loc cel de „a relata fidel“, pentru a-l integra logic în context. Cum astfel de situații contestabile se întâlnesc la tot pasul, prezentarea bilingvă apare inevitabilă, pentru a da celor ce vor consulta textul românesc posibilitatea de a găsi eventual alte soluții mai potrivite, consultând textul german.

Câteva erori tipografice evidente din publicația lui Polek au fost înlăturate. Într-un caz este foarte probabil vorba de o eroare în descifrarea manuscrisului. În al. 48 se explică frecvența nerespectare a dispozițiilor vamaie la noua graniță dintre Moldova și Bucovina prin aceea că o astfel de instituție a existat *cândva* (*einmalen*) în Moldova, ceea ce este nelogic. Probabil în manuscris figura (sau se intenționa să figureze) cuvântul *niemalen*, adică *nicicând*, ceea ce este logic și cum s-a și tradus acest pasaj. Cazuri similare ar putea să mai existe în text. De altfel, nu numai „prostimea“ (*der Pöbel*) interpreta greșit și cu teamă cuvântul „contrabandă“, dar însuși Balș cade în această capcană, când începe al. 48 vorbind de „instaurarea contrabandei“ (*Verhängung des Contrabands*). Traducerea respectă formularea din original.

Traducătorul a fost pus în situația de a alege între diferiți termeni românești echivalenți cu cei germani. El a preferat, în general, neologismelor termeni mai vechi (întrăurire față de influență, primejdie față de pericol). Inevitabil sunt cei derivați din terminologia occidentală administrativă (jurisdicție, conscripție, principele Moldovei, feudă). Alteori însăși problema echivalenței era greu de rezolvat. Astfel, termenul german „Vieh“, care după dicționarul sus-citat înseamnă „animale domestice folositoare“ (*Nutztiere der Hauswirtschaft*), incluzând vitele cornute, porcii, oile caprele, păsările de curte, caii și măgarii, este folosit în acest sens de Balș în repeta-te rânduri, ele fiind (vezi al. 49) „avutul obișnuit“ al locuitorilor Moldovei. Termenul vechi românesc echivalent este „dobitoace“, pe care l-am folosit o singură dată (al. 34), când Balș descrie „starea țărănească“; dar atunci când trece la propunerile sale de îndreptare, am folosit termenul mai modern și cu conotații mai puțin ofensive de „animale“.

Între diferiții termeni care se puteau folosi pentru a traduce din germană denumi-rile celor două stări dominante („geistlich“ și „weltlich“), traducătorul a preferat termenii mai puțin uzuali, dar mai apropiați de terminologia iluministă „spirituală“ și „seculară“ celor mai arhaici sau neutri ca „duhovnicească“ sau „clericală“ și, respec-tiv, „lumească“ sau „laică“, unii dintre aceștia din urmă fiind folosiți ocazional acolo unde păreau mai potriviți.

Pentru a evita unele ambiguități, s-au intercalat pe alocuri cuvinte puse între paranteze drepte.

Traducătorul își dă seama că versiunea românească a memoriului lui Vasile Balș oferită aici are în detaliu multe elemente de arbitrar, dar speră că va preciza cercetătorului român multe aspecte greu de deslușit în textul original, chiar dacă cunoaște germana modernă.

În încheiere, îndrăznește să remarce că, obligat fiind să aprofundeze toate amănunțele textului lui Vasile Balș, a fost fascinat de actualitatea sa. Ca reprezentant al unei foarte mici fracțiuni dintr-o stare socială sortită dispariției, anume marea boierime moldovenească, el vedea – pe drept sau pe nedrept – în încorporarea forțată în Austria imperială a unei părți din Țara de Sus în care se găseau trei din moșiile sale, șansa de a instaura în acest colț de țară, acum numit Bucovina, o administrație modernă, iluministă, înfloritoare, sub protecția Casei de Habsburg în locul regimului dezastruos, corupt, haotic și retrograd, înfeudat Turciei prin mijlocirea domnilor fanarioți hrăpăreți, care corup până și biserica ortodoxă. Era vorba de o tranziție est-vest tot atât de bruscă și în același sens pe care o trăim noi astăzi.

Atrag atenția asemănările și deosebirile între problemele ridicate de cele două tranziții oarecum similare, dar separate în timp prin mai mult de două secole, precum și atitudinea adoptată față de ele de către autor. În aceasta din urmă se manifestă contradicții ce rezultă din modificările de mentalitate pe care i le impunea tranziția.

Vasile Balș vede în aristocrația austriacă pe inițiatorii unei reforme iluministe care va fi totodată pentru locuitorii Bucovinei una de occidentalizare, de modernizare. Reforma se va aplica doar în domeniul administrației și, parțial, a economiei, folosind armata și aparatul birocratic al Austriei, mai eficient și mai puțin corupt ca cel oriental, turco-fanariot.

De aceea, Balș insistă asupra recunoașterii de către Austria a calității aristocratice și a drepturilor și privilegiilor marii boierimi moldovenești. El dușmănește mica boierime și, în particular, mazilii și negustorii, pe care-i pune pe aceeași treaptă cu servitorii boierilor (vezi sfârșitul al. 9) și ignoră complet meseriașii și industria. Invidiază biserica ortodoxă și mănăstirile pentru influența lor politică și mai ales pentru enormele lor venituri și nu le vrea putere în stat, ci sursă de venituri pentru acesta, punând-o sub control laic. Similar, vede în comerț nu atât o sursă de venituri pentru cei ce-l practică, cât una pentru obște, folosind și aici măsuri impuse de stat prin impozite și protecție vamală și diferențiază între public, popor și prostime (Publik, Volck, Pöbel).

Balș pare să nu-și fi dat seama de existența problemei naționale pentru poporul din care făcea parte. Nici atunci când discută rolul pozitiv al educației în ridicarea țărănimii, această problemă nu este atinsă decât indirect, prin faptul că învățarea limbii latine va fi benefică, deoarece caracterele latine ar fi fost folosite în trecut pentru scrierea limbii moldovenești (al. 40). În zelul său pentru Austria iosefină, lui Balș îi scapă chiar o aluzie la o eventuală achiziție din partea ei a întregii Moldove, când recomandă (al. 6) prelungirea jurisdicției militare, ceea ce va evita deocamdată conscripția în Bucovina, căci „în special în Moldova de Jos se pot găsi soldați buni și utilizabili la serviciul militar“.

Adevărata dilemă se pune pentru Balș în atitudinea sa față de țărănime. Ca mare boier îi acuză pe țărani, în termeni mai sumari și mult mai puțin nuanțați decât o face generalul Splény. Nu numai că sunt leneși și mincinoși (al. 34), dar sunt și obraznici față de stăpâni. El deplânge, de asemenea, reducerea zilelor de clacă și tolerarea unei mobilități sporite a țaranilor de către principii fanarioți. El evită totuși termeni

difamanți ca beția și hoția, folosiți de Splény, dar ca și acesta, analizează obiectiv izvoarele acestor defecte, atribuindu-le lipsei de educație și modului în care sunt tratați. De răzești nu amintește deloc.

Pe de altă parte, Balș vede doar în țărănime „izvorul bogat privitor la folosul obștesc”, propunând „căile care ar putea fi folosite pentru a-i transforma în adevărați membri ai statului” (al. 33). Ce înțelege prin aceste cuvinte trebuie căutat în „modestele” sale propuneri de îndreptare, în care uită de interesele castei sale și dezvăluie profunda sa simpatie și înțelegere pentru obidita țărănime. Încă în 1776, Splény se declarase aproape sigur că, eliberați de grelele lor îndatoriri și de amestecul amănunțit în libertățile și obiceiurile după care-și gospodăresc bunurile, țăranii se vor simți fericiți sub noua guvernare, lăsându-se ghidați către îmbunătățiri, spre folosul vistieriei. Ceea ce la Splény era o considerație de ordin psihologic cu caracter pur utilitar capătă la Balș un aspect revoluționar conform cu temperamentul său fugos. Și el recomandă mereu introducerea treptată a noilor reglementări benefice, pentru a nu da naștere unei opoziții nejustificate, cauzată de persistența unei vechi mentalități. Și el propune înființarea unor colonii care practică o agricultură mai avansată, pentru a servi drept model localnicilor (începutul al. 39), dar pune condiția ca noii coloniști să fie de aceeași religie ca și autohtonii – la ce națiune se va fi gândit oare? Și el propune îmbunătățirea rasei cailor, construirea de grajduri pentru vite, înființarea de școli elementare, îmbunătățirea moravurilor prin religie etc. Dar conținutul întregului al. 39, care propune o împroprietărire radicală a tuturor țăranilor este, cred, de o îndrăzneală neegalată. Poate că speriat el însuși de această îndrăzneală, Balș se exprimă atât de evaziv în al. 35, înainte de a-și formula „modestele” propuneri de „transformare a țăranilor”, cum că din ele ar trebui doar „să rezulte *impresia* că dorim să creăm în Bucovina țărani buni și bine situați”. De altfel, se știe din datele sale biografice (vezi articolul mai sus citat al lui M.F. Ceaușu, p. 417) că în timpul cât a funcționat în Bucovina în calitate de „căpitan de district” (Kreishauptman), Balș s-a opus abuzurilor și împilării din partea stăpânilor și arendașilor de moșii și încercărilor nobililor bucovineni de a mări numărul zilelor de clacă peste cel de 12 zile anual acordat începând cu 1 ianuarie 1776 de Grigore Ghica în Moldova, ceea ce i-a atras multe dușmăni și a dus la retragerea sa prematură din funcție (1800) după 8 ani de funcționare.

Traducătorul nu poate decât să recomande lectura *sine ira et studio* a acestui document, ca și, de altfel, aceea a *Descrierii Bucovinei*, redactată cu 4 ani mai înainte de generalul Splény, primul administrator militar al ei, publicat ca primul dintre documentele cuprinse în prezentul volum.

Radu Grigorovici

BESCHREIBUNG DER BUCCOWINA UND DEREN INNERN VERHÄLTNISS

Orig.

(Archiv d.k.k.Ministeriums d. Innern. Sig.ad Nr 16 ex 1780, II.a 6.)

- Ab.1 Je gereinigtere Grundsätze die Menschen in einem gesitteten Staat sich bey der heutigen Epoche eigen zu machen wetteifern, und je verfeinere Beurtheilungs-Kraft hierdurch denenselben zu Theile wird, die die Stütze der Gesellschaft und die Glückseeligkeit des menschlichen Lebens befestiget, eben so feurig werden wir von einem innerm Triebe beselet, jenen gleich zu werden, die wir aus dem allgemeinen Schöpfungs Grund als Mitbürger dieser Welt anzusehen, uns berechtigt halten.
- Ab.2 Gleichwie nun die Stütze eines jeden Staats auf der Ordnung und Heilsamen der Laage des Landes, und dem Leben der Menschen angemessenen Gesetzen beruhet, so haben wir des Allerhöchsten Dienstes zu seyn erachtet, die wahrhafte Laage des Landes, Gebräuche und Missbräuche der Nation, in wie weit solche auf das Allerhöchst und allgemeine Besten einen guten oder böseartigen Einfluss nehmen, die Zerschiedenheit der Stände, und ihrer Obliegenheiten, den Verfall des Commercii, und wie solches auflebend zu machen, die Auflagen und Abgaben, wie solche gemeinnützig zu verringern und zu vermehren, mit ihren Entstehungs- Ursachen und ohnmaasgeblichen Abheltsgründen zu allermildester Einführung eines Allergnädigsten Systems, in allertiefester Erniedrigung ohnzuverhalten, und da unsere vorzügliche Bitte sich auf die Beybehaltung der militaire Jurisdiction hauptsächlich fusset, so mögen nachgesetzte Beweggründe, als dieser Bittgewährung nothwendig und der Allerhöchsten Bemerkung nicht unwürdige Gegenstände zur Einleitung dienen.

Gründe zur Beybehaltung der militaire Jurisdiction in der Buccowina

- Ab.3 A. Die gesamte türkische Gebieth sind von ihrer Entstehung an, jederzeit der militaire Gerichtsbarkeit unterworfen gewesen, und waren sogar die Prinzen gewohnt, von einem Regiments-Nahmen ihre Benennung zu entlehnen. Da nun die Buccowina einen Theil der Moldau ausgemachet hat, so brauchet es ja gar keiner weitwendigeren Aufheiterung, dass die Innwohner und das Volck durch die angebohrne Gewohnheit auch einen angebohrnen - mit der Zeit aber erlöschlichen Hang zu dem Militare, für Civil-Beamte aber wenig oder gar keine Achtung haben.

DESCRIEREA BUCOVINEI ȘI A STĂRII EI LĂUNTRICE

Orig.

în arhiva minister. c.-c. de interne, sig.ad. nr. 16 ex. 1780, II.a.6.

- Al.1 Cu cât oamenii se întrec în a-și însuși principii mai purificate într-un stat civilizată din epoca prezentă și cu cât cei ce consolidează sprijinul societății și fericirea vieții omenești își rafinează astfel puterea de judecată, tot atât de focos suntem însuflețiți de o pornire lăuntrică să devenim egali celor pe care ne simțim îndreptățiți să-i considerăm, pe baza creației universale, drept concetățeni ai acestei lumi.
- Al.2 Precum sprijinul oricărui stat se reazămă pe ordinea și starea sănătoasă a țării și pe legi potrivite cu viața oamenilor, așa am considerat drept îndatorirea noastră supremă [să descriem] starea adevărată a țării, moravurile și abuzurile națiunii în măsura în care acestea exercită asupra binelui preainalt și cel general o înrăurire bună sau rea, felurimea stărilor și a îndatoririlor lor, decăderea comerțului și cum să fie înviorat, impunerile și dările, cum acestea să fie micșorate sau mărite spre folosul obștesc împreună cu cauzele ivirii lor, propuneri modeste de îmbunătățire, care să fie cuprinse cu cea mai mare blândețe în preamilstovitul sistem care să împiedice înjosirea extremă și deoarece rugămintea noastră principală se bazează mai ales pe menținerea jurisdicției militare, motivările de mai jos urmează să servească drept o introducere necesară aprobării acestei cereri și acordării atenției preainalte unor probleme demne de ea.

Motive pentru menținerea jurisdicției militare în Bucovina

- Al.3 A. Toate regiunile turcești au fost supuse permanent de la înființarea lor jurisdicției militare și chiar și principii obișnuiau să împrumute pentru denumirea lor numele unor regimente. Deoarece Bucovina făcuse parte din Moldova, nu este nevoie de nici o lămurire mai amănunțită pentru ce locuitorii și poporul au datorită obișnuinței innăscute și o înclinație innăscută către militari, care va dispăre totuși cu timpul, dar nu respectă decât puțin sau deloc funcționarii civili.

- Ab.4 B. Die Buccowina ist stets gehalten, mit dem Fürsten von der Moldau, dann dem Bascha von Hotin, Bascha von Mohilow und jenen Nachbarn sich in Correspondenz zu setzen, welche nur aus militaire Individuen bestehen, und diese, nicht aber eine Civil-Persohn, zu schätzen wissen.
- Ab.5 C. Die grösste Herren der Moldau sind in der Buccowina begütert und in allen Vorfällen gewohnt, auf militaire Art kurz verbeschieden zu werden, und die Bojaren sehen die Buccowina als einen süßen Zufluchts-Ort und gleichfalls als ein Beispiel der mildesten Einrichtung unsers Allerdurchlauchtigsten Erzhauses an, daher auch jene, welche keinerdings der hierortigen Gerichtsbarkeit untergeben, mit besonderer Wärme und Neigung dem Allerhöchsten Erzhaus zugetan seynd, welche in jenem Fall, wo die Buccowina in zerschiedene Gerichtsbarkeiten zertheilet - oder Gallicien und Ludomirien einverleibet werden würde einigermassen schüchtbar werden könnte.
- Ab.6 D. So leicht eine Emigration durch Anordnung einer Conscription entstehen könnte, da die Türken seit dem unglücklichen 15ten Seculo, in welchem unsere Voreltern die Moldau als ein Lehn an die ottomanische Pforte abgegeben, dergleichen niemals fürgenommen, die Innwohner daher, von denen Waffen entwöhnet, und deren bloße Benennung denselben schreckbar seyn mögte, so wäre doch die Einführung alles dessen nach und nach thunlich, und in ein System zu bringen, wann das Land unter der militaire Gerichtsbarkeit anfänglich zu verbleiben hätte, da besonders in der unteren Moldau gute und diensttaugliche Soldaten zu finden seynd.
- Ab.7 Aus obangezogenen mag nunmehr auf die Nothwendigkeit der militaire Gerichtsbarkeit von Selbst erleuchtet geschlossen werden, der erste Gegenstand meiner Beschäftigung soll daher seyn:

Die Eintheilung der Stände

- Ab.8 Diese sind geistliche und weltliche: Obwohlen erstere wegen ihrer Vielheit, und nach Art des orientalischen Gouvernements einberaumter Macht der Erkenntniß von weltlichen Angelegenheiten, ohnstrittig den Vorzug haben.
- Ab.9 Unter denen weltlichen sowohl als geistlichen hat den Vorrang in diesen Gegenden der Fürst von der Moldau, von welchem der Erzbischoff, welcher wieder gewisse Jurisdictionen über die Klöster in der Buccowina auszuüben hat, einmases abhänget, dessen Regierung meistens dreyjährig, und durch Geld erwürket wird. Dann folgen die Bojaren, welche gemeinlich in drey Rangen eingetheilet werden, wovon die erstere nur in Leuten von altem Herkommen bestehet, welche nebst anderen Vorzügen die ersten Aemter

- AI.4 B. Bucovina este mereu obligată să intre în corespondență cu principele Moldovei, apoi cu pașa Hotinului, cu pașa Mohilăului, iar acești vecini sunt cu toții militari, care nu știu să prețuiască persoanele civile.
- AI.5 C. Cei mai mari stăpâni ai Moldovei au bunuri în Bucovina și sunt obișnuiți să fie tratați în toate împrejurările scurt, în felul militar, iar boierii privesc Bucovina drept un dulce loc de refugiu și de asemenea drept o pildă cu cele mai blânde instituții ale preailustrei noastre case domnitoare, încât și cei care nu sunt nicidecum supuși jurisdicției locale sunt devotați cu deosebită căldură și aplicare prea înaltei case domnitoare; în cazul când Bucovina ar fi împărțită între diferite jurisdicții cum ar fi încorporată Galiției sau Ludomeriei, aceștia ar putea deveni oarecum mai reținuți.
- AI.6 D. Pe cât de ușor s-ar putea da naștere unei emigrații prin ordonarea unei conscripțiuni, deoarece începând cu nenorocitul secol XV, când strămoșii noștri au cedat Moldova ca o feudă Porții otomane, o astfel de măsură n-a fost luată niciodată, iar locuitorii s-au dezvățat de arme, și simpla pronunțare a denumirii ei i-ar îngrozi, introducerea ei treptată ar fi posibilă, incluzând-o într-un sistem conform căruia țara ar rămâne la început sub jurisdicție militară, deoarece în special în Moldova de Jos se pot găsi soldați buni și utilizabili în serviciul militar.
- AI.7 Din cele de mai sus se poate deduce de la sine în mod convingător necesitatea jurisdicției militare; de aceea, primul obiect al preocupărilor mele va fi:

Împărțirea stărilor

- AI.8 Acestea sunt cea spirituală și cea seculară; deși cei dintâi au avantajul numărului, ceilalți sunt fără îndoială predominanți, fiind investiți în modul de guvernare oriental cu puterea, din cauza cunoașterii treburilor seculare.
- AI.9 Întâietatea atât în starea seculară, cât și în cea spirituală o are în aceste regiuni principele Moldovei, de care depinde în oarecare măsură arhiepiscopul, care exercită la rândul său anumite jurisdicții asupra mănăstirilor din Bucovina; domnia [principelui] durează de obicei trei ani și se dobândește cu bani. Urmează apoi boierii, care se împart în general în trei ranguri, primul constând numai în persoane de vechi obârșie, care se bucură, pe lângă alte avantaje,

des Landes besitzen zu können, das Recht genießen. Die zweyte Classe der Bojaren schlieset sich auf einen gewissen Grad, und die dritte wird nur durch Gunst des Fürsten, oder abseitige Protection, Bestechungen und derley bestimmt, dahero auch die Mitglieder dieser Classe nichts als den Titel der letzten Bedienstung im Lande gewinnen, und die Absicht nur dahin zwecket, Leute aus der Contribution zu setzen. Dergleichen Individuen sind mithin von allen Vorzügen der Noblesse, wie auch denen Gesellschaften ausgeschlossen, und müssen ihre Collateral-Erben jederzeit, die Söhne aber, nur dann, wann sie nach Ableben ihrer Väter keine dergleichen Bedienstungen antreten, die behörige Contribution abführen. Dann werden mehrentheils aus dieser Gattung Leuten Kaufleute, Mazillen, und Diener für Bojaren gemacht.

Ab.10 Bey Gelegenheit der Benennung der Mazillen finde ich für nöthig, die wahre Gestalt dieser Leute von darumen aufzudecken, damit man in Betreff dieser Mittel-Geschöpfe, welche sich in den Sczernowizer District seiner Majestät den Kayser mit zerschiedenen Wahrheitswiedrigen unter missbräuchlicher Unterzeichnung als Bojaren, zu behelligen erfrechet, auf die Conduite der wahren Bojaren keinen ungleichen Verdacht schöpfen, und auf ihre entgegengesetzte Benehmungs-Art zu schliessen befähiget werden möge.

Ab.11 Diese Mazillen waren jederzeit verbunden Contributionen abzuführen, haben mit denen Bojaren keine Ähnlichkeit, da sie zu soviel fürstlich- als Landes-Arbeiten ohnentgeldlich als Aufseher verwendet, und zu ihrer Schuldigkeit mit peinlichen Strafen, worzu sogar den Bojaren die Befugnis einbe-raumet ist, angehalten werden können.

Ab.12 Da diese Sorte von Leuten seit der beglückten Regierung unsers Aller-durchlauchtigsten Erzhauses einigemal zu arbeiten verwendet worden, für welche denenselben von dem Aerario eine Vergütung zugeflossen, so ware eben diese süsse Verfahrungs Art, die sie sich sonst kaum ertraumen lassen konnten, der behinderliche Gegenstand ihrer Pflichten, und bemuthigte derselben Einbildung, nach welcher sie sich übel administrirt glaubten, die Maje-stät mit der Unterfertigung als Bojaren mit zerschiedenen eben so unbedeutenden Bittschriften zu belästigen, und in dem Lande vervielfältigte Ver-wirrung anzurichten.

Ab.13 Die Bojaren, deren wesentlichen Ursprung ich oben zergliedert, und welche unter dieser glücklichen Regierung nichts als die Züge der Grossmuth und Men-schen-Liebe verehren, deren Allerhöchste Befehle sie sich jederzeit zur Richt-schnur ihrer Handlungen dienen zu lassen fürgesetzt, erbitten sich daher die Festsetzung eines Allernädigsten Systems, wodurch solche jenen beglückten Mitbürgern dieser Welt, die ihre Wohlfahrt den Staaten Oesterreichs alleinig zu verdancken haben, ähnlich gemacht zu werden, das Glücke haben mögten, und da der Urstoff so vieler Unordnung und Ausschweifungen dieser Mazillen eine nothwendige Folge ihrer Erziehung und verderbter Sitten ist, welche blos von

de dreptul de a ocupa primele funcții ale țării. A doua clasă de boieri se încheie cu un anumit grad, iar a treia este determinată numai de favoarea principelui sau prin protecție ilicită, mituire și alte asemenea, din care motiv membrii acestei clase nu câștigă decât titlul ultimei funcțiuni a țării și intenția este numai de a feri oamenii de contribuție. Astfel de indivizi sunt deci excluși de la toate avantajele nobilimii ca și din societățile acestora, iar moștenitorii lor colaterali trebuie să achite contribuția corespunzătoare, iar fiii numai dacă nu ocupă aceeași funcție ca și tatăl lor după decesul acestuia. Din această categorie se recrutează adeseori negustori, mazili și servitori ai boierilor.

- AI.10 Cu prilejul denumirii de mazil găsesc că este nevoie să dezvălui de aceea adevărata față a acestor oameni, care au obrăznicia să incomodeze în districtul Cernăuților pe Majestatea sa Împăratul cu diferite neadevăruri, semnând abuziv ca boieri, pentru ca să nu se iște din conduita acestor ființe interpușe o bănuială nedreaptă cu privire la aceea a boierilor adevărați și să se poată trage concluzia că felul purtării acestora este necorespunzătoare.
- AI.11 Acești mazili erau întotdeauna obligați să achite contribuțiile și nu se aseamănă nicum cu boierii, ei fiind folosiți fără plată ca supraveghetori la lucrări domnești sau ale țării și li se pot aplica în caz de vină pedepse severe, lucru pe care sunt autorizați să-l facă chiar boierii.
- AI.12 Deoarece începând cu fericita guvernare a preailustrei case domnitoare acest soi de oameni au fost folosiți la lucrări, pentru care le-a revenit din partea statului o bonificație, acest blând procedeu, pe care altfel nici nu-l puteau visa, a fost obstacolul din calea îndeplinirii obligațiilor lor și a încurajat închipuirea lor de a se considera prost administrați, de a incomoda, sub semnătura de boieri, pe Majestatea Voastră cu jalbe pe cât de numeroase, pe atât de neimportante și de a provoca în țară o mulțime de încurcături.
- AI.13 Boierii, a căror origine esențială am analizat-o mai sus, care admiră sub această guvernare fericită numai trăsăturile de mărinimie și iubire de oameni și și-au propus să considere întotdeauna preafnaltele sale ordine drept linie directoare a acțiunilor lor, roagă de aceea instalarea unui sistem preamilostiv, prin care ei să aibă norocul de a fi asemuiți acelor concetățeni ai lumii care datorează buna lor stare exclusiv statelor Austriei și fiindcă materia primordială a dezordinii și exceselor acestor mazili este urmarea necesară a educației și a moravurilor stricate, care se trag doar din vechile uzanțe

dem alten Gebrauch der türkischen Regierung herrühret, so erfliehen wir die Allerhöchste Gnade dahin, womit solche für ihre dermalige Vergehungen nur durch Bestimmung der Gesetze hinfort von ihren Unfug abgeleitet, und denenselben sich eines sittlichern Betragens zu bestreben, mitgegeben werde.

Ab.14 Die Bojaren, die Geistlichkeit, als Erzbischoff, Bischoff und die Vorsteher derer Klöster waren jedes mal von aller Gattung Contributionen ausgenommen, doch musten dieselbe die bekannte Auflag der Kostina und Desetina, ebenfalls entrichten, obwohl solche nach Maasgabe ihres Standes und Würde von einer gewissen Anzahl Vieh-Impost befreyet waren. Wie zum Beispiel der Bischoff von allem, was nicht Tausend überstieg, der Bojar, was nicht 800 übertraf, auch weniger, in Gemässheit seiner Würde, zu entrichten hatte, wobey die Mönche von eigenen, nicht zur Comunität gehörigen, ohne Gnad, die Auflag abzuführen verbunden waren. Dann wurde den Bojaren, Bischöff und Äbten der Klöster eine gewisse Anzahl von Leuten zur Dienstleistung begnehmiget, welche von denen Contributionen gänzlich befreyet waren, und da bey Antretung der glorreichsten Regierung Ihro Kayserlich-Königlich-Apostolischen Majestät alles in dem alten Stand zu belassen allergnädigst befohlen, so zwecket auch unsere fussfälligste Bitte dahin: uns bei Errichtung eines Allergnädigsten Systems die vorhin genossene Vorzüge und Rechte allermildest angedeyhen zu lassen.

Ab.15 Da nun der geistliche Stand sowohl an der Mehrheit, als an Güter den weltlichen weit übersteiget, so mag nachstehende weitwendigere Aufklärung, der Nothwendigkeit eines neueren Systems den bemerkungs würdigen Auschlag geben.

Von den geistlichen Ständen.

Ab.16 Es ist auser allem Zweifel gesetzt, dass die Geistlichkeit in der Buccowina am meisten begütert, und den grösten Theil des Landes ausmache.

Ab.17 Der Klerus wird eingetheilt in den Bischoff von Radauz, und mehrere Klöster mit ihren Vorstehern. Der Bischoff welcher zu Radauz ebenfalls wohnhaft, ist ohnstreitig der erste des gesamten Klerus in der Buccowina, doch erstreckt sich seine Macht lediglich auf die Poppen welche zu seiner Diocces gehörige (sic). So wie nun dieser besagte Bischoff auch auser dem Lande, so hat der Erzbischoff von Jass und der ganzen Moldau, auch in der Buccowina seine Dioccesen, mit dem Unterschied aber, dass der Bischoff deren mehrere auser- als der Erzbischoff in der Buccowina besitzt, von welch letzteren ich bey denen Missbräuchen der Klöster mehreres zu sagen, Gelegenheit haben werde.

ale guvernării turcești, implorăm preafinalta Voastră milă ca aceștia, având în vedere fostele lor încalcări, să fie deviați de acum înainte de la netrebnicii prin dispoziții legale și să li se indice să tindă către o comportare mai cuviincioasă.

- Al.14 Boierii, clerul, precum și arhiepiscopul, episcopul și stareții mănăstirilor au fost întotdeauna scutiți de oricare fel de contribuție, dar ei trebuie să achite cunoscuta impunere a goștinei și a desetinei, deși erau scutiți, pe măsura stării și demnității lor, de o anumită cantitate din impunerea pe animale. Astfel, episcopul trebuia să achite impunerile pentru tot ce nu depășea o mie, boierul pentru tot ce nu trecea de 800 sau mai puțin, în funcție de demnitatea sa, în timp ce călugării erau obligați să achite, fără milă impunerea pentru animalele lor, care nu aparțineau comunității. Apoi li se aprobau boierilor, episcopilor și stareților mănăstirilor un anumit număr de oameni pentru slujire, care erau complet eliberați de aceste contribuții; și deoarece la instaurarea prezentului guvern preaglorios Majestatea Voastră cezaro-crăiască-apostolică ordonase prea milostiv ca toate să rămână în vechea stare, în genunchi Vă prezentăm și rugămintea noastră cu scopul următor: să ne acordați în marea Voastră milă la instaurarea unui sistem preamilostiv privilegiile și drepturile de care ne-am bucurat mai înainte.
- Al.15 Deoarece starea spirituală depășește cu mult atât ca număr, cât și ca bunuri starea seculară, lămurirea amănuțită care urmează ar putea fi remarcabil de hotărâtoare pentru necesitatea [instaurării] unui sistem mai nou.

Despre stările spirituale

- Al.16 Este în afara oricărei îndoieli că clerul din Bucovina posedă cele mai multe bunuri și constituie cea mai mare parte a țării.
- Al.17 Clerul se împarte în episcopul de la Rădăuți și câteva mănăstiri cu stareții lor. Episcopul, care locuiește la Rădăuți, este neîndoielnic cel dintâi din clerul Bucovinei, dar puterea sa se exercită numai asupra popilor care fac parte din dioceza sa. Așa precum sus-numitul episcop are dioceze ale sale în afara țării, așa și arhiepiscopul Iașilor și al întregii Moldove are și el diocezele sale în Bucovina, cu deosebirea că episcopul posedă mai multe în afara Bucovinei decât arhiepiscopul în Bucovina; despre cele din urmă voi avea ocazia să relatez mai multe la [capitolul despre] abuzurile mănăstirilor.

Ab.18 Dem Bischoffen folgen die Vorsteher deren Klöster, deren Anzahl und Benahmung ich in Erforderungs Fall einzeln vorzulegen, erböthig bin, und da die Unordnung, Unwissenheit und Missbräuche welche von jeher das politische System des orientalischen Reichs ausmachten, sich auf alle Gegenstände und Vorfällenheiten erstrecken, da die einzige Absicht des orientalischen Gouvernements sich auf blose Geld Erpressungen fusset, um solches unter ihrer Unwissenheit und und gehäufte Missbräuche rouilliren zu lassen, und den Hang des geistlichen Standes, Klöster und Priester zu aller Unwissenheit und Unordnung zu befestigen, deren vervielfältigte Gattungen zu beschreiben ohnmöglich wäre, so mag die alleinige Benehmungs-Art deren Vorsteher, wobey ich die Missbräuche und ohnmasgebliche Abhilfs-Vorschläge in geziemendster Unterwürfigkeit zu unterlegen mich unterfange, zum überzeugenden Beyspiel dienen.

Missbräuche der Klöster

- Ab.19 Der wahre Zustand des Geistlichen Standes besteht in Ausübung der griechischen Religion nach der Norma des heil. Basiliü, allein die Art des orientalischen politischen Systems hat die Mönche fast durchgehends die Ordnung, Regel und Vorschrift des heil. Basiliü vergessend gemachet.
- Ab.20 Alle diese Klöster hangen von dem Ansehen des vorhin erdeuten Erzbischoffen von Jass ab, und deren Vorsteher scheinen zwar von denen Mönchen erwehlet- und von dem besagten Erzbischoffen bestätigt zu werden, wovon ich aber das Gegentheil so eben erweisen werde.
- Ab.21 Das Recht einen Vorsteher zu wehlen, ware jederzeit der Willkühr des Erzbischoffen vorbehalten, obwohlen derselbe sich bey dieser Wahl allemal mit dem Fürsten einzuverstehen hatte, dessen Macht und Ansehen, da es vorzüglich seinen Rechten zuständig ware, einen derley Vorsteher, ohne dass der Erzbischoff solchen anzunehmen sich jemals hatte weigern können, zu benennen, denselben im Gegentheil beleidiget haben würde. Ohnangesehen die Fürsten von der Moldau, welche den Thron, und ihre Unterhaltung mit dem Gelde erhalten, diese Wahl als eine Kleinigkeit ansehen, und daran sich nicht zu kehren gewohnt, mithin dem Erzbischoffen dieselbe willkührlich überlassen ist. Da nun dieser Erzbischoff, um sich in seiner Würde nach der orientalischen Art lebend zu machen, einem steten Geld Mangel unterworfen, so vergiebt er diese Vorsteher Aemter denen Meistbietenden, und jenen, welche seine Diener am reichlichsten zu belohnen wissen. Es ereignet sich zwar zu Zeiten, dass ein oder anderer derley Vorsteher durch ein personal

Al.18 După episcopi urmează stareții mănăstirilor, numărul și denumirile cărora mă ofer să le prezint una câte una la caz de nevoie și, deoarece dezordinea, neștiința și abuzurile făceau parte din totdeauna din sistemul politic al Imperiului oriental și se întindeau asupra tuturor obiectelor și întâmplărilor, deoarece singura intenție a guvernului oriental era îndreptată spre simple șantajе bănești, a căror desfășurare era posibilă datorită neștiinței și acumulării abuzurilor, și pentru a consolida înclinația clerului, a mănăstirilor și a preoților către orice neștiință și dezordine, ale căror variate categorii ar fi imposibil să le descriu, mă voi servi drept pildă convingătoare doar de comportarea stareților, încercând să prezint, cu supunerea cuvenită, abuzurile și modestele mele propuneri de îndreptare.

Abuzurile mănăstirilor

Al.19 Rolul adevărat al stării spirituale constă în practicarea religiei grecești după normele Sf. Vasile, dar specificul sistemului politic i-a făcut pe călugări să uite aproape în întregime ordinea, regulile și prescripțiile Sf. Vasile.

Al.20 Toate aceste mănăstiri depind de autoritatea mai sus-amintitului arhiepiscop de la Iași, iar stareții lor, deși par să fie aleși de către călugări și confirmați de zisul arhiepiscop, voi dovedi că opusul este adevărat.

Al.21 Dreptul de a-l alege pe stareț a fost mereu rezervat bunului plac al arhiepiscopului, deși acesta trebuie să se înțeleagă întotdeauna la această alegere cu principiile: puterea și demnitatea acestuia îi acordau dreptul de a numi un astfel de stareț, fără ca arhiepiscopul să fi putut refuza vreodată să-l accepte, ci, dimpotrivă, l-ar fi jignit. Oricum, principii Moldovei, care-și obțin tronul și menținerea pe bani, privesc această alegere drept ceva neînsemnat și sunt obișnuiți să nu-i acorde atenție, lăsând-o în seama bunului plac al arhiepiscopului. Cum însă acest arhiepiscop este expus unei permanente lipse de bani, pentru a putea trăi conform demnității sale după modul oriental, el acordă aceste funcții de stareț celor care oferă mai mult sau celor care știu să-i răsplătească cel mai îmbelșugat pe slugile sale. Se întâmplă ce-i drept uneori ca unul sau altul dintre stareți să fie ales de episcop datorită unei simpatii personale, dar

Wohlgefallen von dem Erzbischoff gewehlet wird, doch pflēget man auch hierbey das Verdienst nicht allemal zum Augenmerk zu nehmen.

Ab.22 Der zweite Canal dieses Erzbischoffen sich und die seinigen in einem solchen Gouvernement mit Geld zu versorgen, ist die Visitirung deren Klöster, wie dann unter dieser Gestalt erst dieses Jahr einer seiner Leute in die Buccowina abgeschickt worden, welcher unter solchem Vorwand von denen Vorstehern deren Klöster, da jeder um die Gunst des Erzbischoffen, die ihm zur Erhaltung seiner Würde alleinig erforderlich, beyzubehalten, nach Maasgabe deren Kloster Einkünften, diesen abgeordneten eine ansehnliche Parthie Geld anbietet, ein beträchtliches Geld aus der Buccowina enttragen hat. Diese elende Vorsteher, welche auf solche Art die Beybehaltung ihrer Würde zu erringen bemüssiget, und doch nicht sicher seynd, wie lange sie bey ihren Vorsteher Amt zu verbleiben haben, suchen nun die Zeit ihrer oberen Würde zu benutzen, und sich zu dem Ende zu bereichern, damit sie in jener Zeit, wo ein anderer zum Vorsteher gewehlet wird, als Mönche desto beqvemer leben zu können in Stand gesetzt werden. Um aber die Beybehaltung ihrer Würde einige Zeit hindurch zu erwinden, müssen solche die Politesse annehmen, drey oder vier ihrer Mitbrüder zu gewinnen, weilen sie sonst zu befürchten, dass die Mönche den beöferten Erzbischoffen eine Bittschrift überreichen, in welcher sie ihren Vorsteher als einen üblen Verwalter deren Kloster-Revenüen abschildern, und hierdurch dessen Entsetzung, oder neuere Unkonsten demselben aufhalsen. Die Art und Weise aber, der sich die Vorsteher bedienen, vorbemeldte Mönche sich verbindlich zu machen ist, dass sie denenselben gewisse Güter des Klosters mit der Wohlthat, nur den vierten Theil dessen was ein fremder Pächter abgeföhret haben würde, zu entrichten, in Pacht geben.

Ab.23 Ich überlasse der hohen und Allerhöchsten Einsicht, ob vorstehende Gegenstände einer Verbesserung würdig zu achten? und da das Ansehen des Erzbischoffen zu Jass in Betreff der Klöster, stetshin dem Fürsten und nicht dem Patriarchen zu Constantinopel unterworfen war, dormalen aber die Buccowina das Glücke hat, in Ihre Kayserlich Königlich Apostolischen Majestät ihre Fürstin verehren zu können, so erdreistet mich die zuverlässige Kenntnis dieser Landes-Sitten, die überzeugende Denkgungsart meiner Compatrioten vereinbaret mit dem Auftrag des Bischoffen von Radauz eines mehr als 60 jährigen Greisen, der sich durch besondere Züge der Menschlichkeit, ohntadelhaftes Betragen, Entfernung von allem Eigennutz, und auszeichnenden Handlungen bey uns bekannt gemacht, und sich öfters vor dem allerweisesten Schöpfer die verbesserte Einrichtung Ihre Majestät wieder das ungesittete, abergläubische, und ohne das innere eines Gegenstandes zu dringen, halstarige Mönchen-Volck, erseufzet hat, nachstehend zur ohnmasgeblich gefälligen Maasnahm kleckbar bedünckte Heilungs-Mittel unterthänigst vorzulegen.

nici în aceste cazuri nu meritele au fost acelea de care s-a ținut întotdeauna seama.

Al.22 Al doilea canal folosit de acest arhiepiscop pentru a se asigura pe sine și pe ai săi cu bani sub o astfel de guvernare este vizitarea mănăstirilor, așa cum, sub această formă, a fost trimis chiar anul acesta unul dintre oamenii săi în Bucovina, căruia, sub acest pretext, i s-au oferit de către stareții mănăstirilor acestui delegat pe măsura veniturilor mănăstirilor respective sume însemnate de bani, pentru a păstra bunăvoința arhiepiscopului, singura necesară pentru menținerea demnității sale; astfel s-a scos din Bucovina o cantitate apreciabilă de bani. Acești stareți mizerabili, care urmăresc să obțină în felul acesta menținerea demnității lor, și totuși nu sunt siguri cât timp vor rămâne în funcție, caută atunci să folosească timpul cât ocupă această demnitate înaltă pentru a se îmbogăți, cu scopul ca, atunci când va fi ales stareț altcineva, să fie în stare să trăiască cu atât mai comod ca [simpli] călugări. Pentru a reuși să-și mențină demnitatea pentru câțiva timp, ei trebuie să facă uz de politețe, pentru a câștiga de partea lor pe trei-patru dintre confrății lor, căci altfel se tem că călugării vor înainta arhiepiscopilor nou numiți plângeri în care vor descrie pe starețul lor ca pe un prost administrator al veniturilor mănăstirii lor, obținând astfel destituirea lui sau pricinuindu-i noi cheltuieli. Iar procedeul de care se folosesc stareții de a-i obliga pe călugării mai sus-menționați este de a le arenda unele bunuri ale mănăstirii, făcându-le favoarea de a le pretinde numai a patra parte din ceea ce ar fi plătit un arendaș străin.

Al.23 Las în seama înaltei și preînaltei aprecieri, dacă problemele descrise mai sus sunt demne de îndreptare? și cum autoritatea arhiepiscopului de la Iași cu privire la mănăstiri era întotdeauna subordonată principelui și nu patriarhului de la Constantinople, iar în prezent Bucovina are norocul să poată venera ca principesă a sa pe Majestatea sa cezaro-crăiască-apostolică, bazat pe cunoașterea autentică a moravurilor acestei țări, pe modul de gândire al compatrioților mei îmbinată cu însărcinarea episcopului de Rădăuți, un bătrân trecut de 60 de ani, care s-a făcut cunoscut la noi prin trăsături deosebite de omenie, printr-o comportare fără cusur, prin absența oricărui interes personal și prin acțiuni excelente și care și-a dorit din suflet de la supremul Creator ca Majestatea Voastră să ia măsuri de îndreptare împotriva poporului necivilizat, superstițios, superficial și încăpățânat al călugărilor, îndrăznesc să înaintez preasupus spre binevoitoarea aplicare tratată a unor modeste mijloace de îndreptare.

*Heilungs-Mittel, und wovon solche
ohne Verkürzung des Aerarii zu beheben*

- Ab.24 Um die stockende Revenüen deren Klöster, welche auf vorbesagte Art zersplittert, oder sonst abseitig verwendet worden, flüssig und dem Staat anwendbar zu machen, wäre vorzüglich erforderlich:
- Ab.25 A. Die Einkünften ins allgemeine, dann die Empfang- und Verwendungsausweise insbesondere, samt denen Documenten der Ordnung nach zu untersuchen.
- Ab.26 B. Ein Consistorium zu errichten, worinnen der Bischoff von Radauz nebst einem Vorsteher derer Klöster den Vorsitz, und zwey Allerhöchsten Orts zu bestimmende weltliche Rätthe die Mitstimmung zu geben hätten.
- Ab.27 C. Einen jeden Vorsteher deren Klöster über diesfällige Revenüen einen Kaiserlich-Königlichen Aufseher zu geben, ohne welchen nichts von denen Einkünften zersplittert werden, und über deren Empfang und Verwendung von denen Kloster Vorstehern mit Zuziehung dieses Aufsehers nach Verlauf jedes halben oder ganzen Jahres vorerwehnten Consistorio documentirte Berechnungen, vorzulegen wären.
- Ab.28 D. Wäre zwar dem Allerhöchsten Aerario, und dem Staat selbstem zuträglicher, wenn diesen Vorstehern ihre Macht auf das weltliche benommen, so wie in Russland bey gleicher Religion denen Mönchen doch alle Gewalt in denen weltlichen Vorfällen, bey einer gewissen kleinen Nahrung-Bestimmung, feyerlichst untersaget ist, und nur die Erkenntnis über geistliche Gegenstände, nach der Art des Instituts des heil. Basilii, beygelassen würde. Gleichwie aber die Religion jederzeit zu innerlich- höchstschädlichen Unruhen die Handanlassung giebet, und der Pöbel durch diese schnelle Veränderung leicht zu dem Aberglauben überzuführen wäre, als ob man bey Erlassung deren heilsamsten Verordnungen, die Umschaffung der Religion zur Absicht hätte, mithin eine Emigration deren Mönchen, noch mehr aber der Weltlichen, zu befahren stünde, so wäre hiervon erst nach und nach ein diensamer Gebrauch zu machen.
- Ab.29 E. Der zur Salarirung vorbesagten Consistorii erforderliche Aufwand könne aus denen Kloster-Einkünften, welche durch die in C. mitgegebene getreue Verwaltung seiner Zeit noch mehr abzuwerfen vermögend, allerdings behoben, und hierdurch das Allerhöchste Aerarium ganzlich dedomagiret werden, um somehr, als in diesen Klöstern zuverlässige Documenten vorfindig, welche zur Aufklärung, und zum Nutzen des Allerhöchsten Aerarii sehr behüfig seyn dürften.
- Ab.30 F. Würden die grose, und vielfältigte Processe, welche die geistliche Gerichtsbarkeiten ausmachen, ihre Endschaft erreichen, die Baarschaften

*Mijloace de îndreptare și cum pot fi aplicate
fără reducerea veniturilor vistieriei*

- A1.24 Pentru a lichefia veniturile blocate ale mănăstirilor, care se risipesc în modul arătat mai sus sau se folosesc ilicit, și a le face disponibile statului, ar fi necesar în primul rând:
- A1.25 A. Să se cerceteze pe rând veniturile în general, apoi situațiile încasărilor și, mai ales, cele de folosirea acestora împreună cu documentele [respective].
- A1.26 B. Să se instituie un consistoriu, prezidat de episcopul de Rădăuți împreună cu un stareț de mănăstire, iar doi consilieri laici stabiliți la cel mai înalt nivel să-și dea și ei acordul.
- A.27 C. Să se dea fiecărui stareț de mănăstire un controlor cezaro-crăiesc al veniturilor ce-i revin, fără de care nici un venit să nu poată fi fărâmițat, iar despre încasări și folosirea lor de către stareții mănăstirilor se vor înainta, cu consultarea controlorului, către consistoriul mai sus-menționat, socoteli documentate după fiecare jumătate de an sau după un an întreg.
- A1.28 D. Ar fi totuși mai favorabil pentru preafinalta vistierie și pentru însuși statul, dacă li s-ar lua acestor stareți puterea asupra celor lumești, așa cum în Rusia, la aceeași religie, călugărilor le este interzisă în mod solemn orice putere în treburile seculare, atribuindu-li-se o mică retribuție pentru hrană și nelăsându-li-se decât decizia în probleme spirituale, în felul institutului Sf. Vasile. Deoarece însă religia dă întotdeauna loc la neliniști interne extrem de dăunătoare, iar în cazul acestor schimbări rapide prostimea ar putea ușor fi convertită la superstiția că prin aplicarea acestor ordonanțe dintre cele mai binefăcătoare s-ar urmări o prefacere a religiei și ar apărea prin urmare primejdia unei emigrări a călugărilor și, mai mult, chiar și a laicilor, ele ar trebui aplicate cu folos numai treptat.
- A1.29 E. Cheltuiala necesară consistoriului sus-amintit pentru salarizare ar putea fi, ce-i drept, acoperită din veniturile mănăstirilor, care ar putea fi sporite la timpul său prin administrarea corectă propusă în cadrul punctului C. și astfel preafinalta vistierie să fie total despăgubită, și asta cu atât mai mult, cu cât în aceste mănăstiri se vor găsi documente de încredere care ar putea fi de folos prea înaltei vistierii.
- A1.30 F. Dacă s-ar pune capăt marilor și numeroaselor procese care constituie lucrările jurisdicției spirituale, fondurile bănești ale

deren Klöster, um somehr als soche auch in der Moldau begütert sind, in der Buccowina erhalten werden, und meine Compatrioten diese dem Staat so zuträgliche Einrichtung, diese so vorteilhafte Benutzung deren von ihnen, denen Mönchen, meistentheils geschenckten Güter mit desto lebhafterer Freude beherzigen.

Ab.31 G. Der anderwärtige Vortheil dieser so heilsamen Einrichtung wäre: dass die Zucht und Ordnung deren Geistlichen nach den Gesätzen und Gebräuchen ihres Ordens hergestellt, und die Kirche in denen Schranken ihrer Religion nach den wahren Grundsätzen des Christenthums erhalten, wie nicht minder die Sitten der Nation, da das Volck ohnehin weder in die Kirche zu gehen, noch für einen Geistlichen Achtung zu haben gewohnt ist, umgeschaffen würden.

Ab.32 Ich beschliese die Eintheilung deren Geistlichen Stände mit den Pfarrern, und ohnverhalte, dass solche in denen Dörfern in den elendesten Zustand wohnhaft, dem Volck von darum keinen ergiebigen Unterricht zu ertheilen befähiget, weilen dieselben von denen Bauern über ihren jährlich in 6 Gulden lediglich bestehenden Gehalt, weit entlegene Grundstücke zu ihrer Nahrung erhalten, mithin, statt ihre Unwissenheit zu verbessern, und sich Kenntniss deren benöthigten geistlichen Wissenschaften eigen zu machen, blos auf die Erhaltung ihrer Weiber und Kinder den Bedacht zu nehmen, welche ebenfalls aus Mangel der Erziehung in den Aberglauben, und ungesittet rohen Betragen Wurzel fassen, aufkeimen und den Staat belästigen. Doch ist die Bestimmung jener Pfarrer erträglicher, welche das Glück geniesen, da wo Bojaren wohnen, sich aufzuhalten, von welchen sie sodann die erforderliche Nahrungs Bedürfnisse erhalten.

Ab.33 Ich schreite nunmehr auf den Bauernstand, als eine reiche Qvelle in Bezug auf den Nutzen des gemeinen Weesens, über, und gebe hierbey die Mittel und Weege an die Hand, durch welche dieselben in ächte Glieder des Staats umzuschaffen thunlich seyn dürfte.

Von dem Bauernstand

Ab.34 Die Bauern sind in der Buccowina ein durchgängig faules-, lügenhaft- und gegen ihre Herren ungezogenes Volck, welches seine kleine Arbeiten entweder mit Scheltworten oder Schlägen zu verrichten gewohnt ist. Ihre Häuser sind kleine hin und her zerstreute Hütten, mehrentheils ohne Garten, ohne Hof, ohne Brunnen. Der Ackerbau ist in den schlechtesten Zustand, weiln der Bauer kaum soviel als bis zum angehenden Jahr erforderlich zu säen pflaget. Der Beweggrund dieser seiner Benehmungs Art aber, beruhet auf dem Zweifel, ob

mănăstirilor ar fi menținute în Bucovina, cu atât mai mult cu cât acestea posedă bunuri și în Moldova, compatrioții mei ar întâmpina cu bucurie cu atât mai vie această măsură atât de convenabilă pentru stat, cu cât în acest fel s-ar folosi avantajos bunurile dăruite de cele mai multe ori de ei înșiși călugărilor.

Al.31 G. Celălalt avantaj al acestei măsuri salutare ar fi că s-ar restabili disciplina și ordinea clericilor în conformitate cu legile și obiceiurile ordinului lor, că biserica ar fi trecută în granițele religiei ei după adevăratele principii ale creștinătății și că, nu mai puțin, s-ar reface moravurile națiunii, deoarece oricum poporul nici nu mai mergea la biserică, nici nu mai obișnuia să poarte stimă pentru un cleric.

Al.32 Îmi închei această împărțire a stărilor spirituale cu preoții și independent de faptul că aceștia locuiesc în sate în condițiile cele mai mizerabile, ei nu sunt în stare să acorde din această cauză poporului o învățătură eficientă, deoarece capătă de la acești țărani pentru hrană, pe lângă salariul lor anual, constând din abia 6 guldeni, terenuri foarte îndepărtate, aceștia, în loc să-și îndrepte neștiința și să-și însușească cunoașterea științelor spirituale de care au nevoie, acordă atenție numai întreținerii soțiilor și copiilor lor, care, de asemenea, din cauza lipsei de educație, prind rădăcini prin superstiție și în comportare necivilizată, grosolană, se dezvoltă și împovărează statul. Misiunea -acestor preoți este totuși mai suportabilă, atunci când au norocul să trăiască acolo unde trăiesc boieri, de la care primesc atunci cele necesare pentru hrană.

Al.33 Trec acum la starea țărănească, în calitatea ei de izvor bogat privitor la folosul obștei, și indic cu această ocazie mijloacele și căile care ar putea fi folosite pentru a-i transforma în adevărați membri ai statului.

Despre starea țăranimii

Al.34 Țăranii din Bucovina sunt mai întotdeauna o populație leneșă, mîncinoasă și obraznică față de stăpânii lor, obișnuită să-și împlinească micile lor munci fie în urma înjurăturilor, fie în urma bătăii. Casele sunt colibe mici și împrăștiate care pe unde, cele mai adeseori lipsite de grădină, de curte și de fântână. Agricultură este în cea mai proastă stare, deoarece țăranul obișnuiește să semene doar atât de cât are nevoie până la începutul anului următor. Dar cauza acestui fel de comportare este îndoiala sa dacă va putea păstra în

er diese seine kleine Hütte, die ihm nach seiner Sage nichts kostet, auf das künftige Jahr beybehalten, oder anderswo hinwandern solle ? Dessen Vermögen besteht in seinem Vieh, welches er bey Verlassung seiner Hütten auch an den neuen Aufenthalts Ort abführet. In der Moldau findet derselbe jederzeit Güter, welches die Würckung eines geitzigen Gouvernements ist, da der Fürst, so lange er die Rechten der Regierung genieset, nichts als Gelder erpresset und jeden Bauer, auch ganzen Dörfern die Erlaubnis von einem Ort zum andern zu wandern unter der allgemeinen Bedingnis ertheilet, dass man ihm in jeden Aufenthalts Bezirk die gleiche Abgaben richtig entrichte. Aus eben diesem Beweggrund ist der Bauer nicht mehr denn 12 Tage durch das Jahr hindurch seinen Herrn zu arbeiten, und den unbedeutlichen Zehenden seiner Früchten zu entrichten verpflichtet. Dessen Ungezogenheit hingegen wieder seinen Herrn, besteht unter andern darinnen, dass bey gerechten Vorwürfen über ein oder andern Gegenstand, oder falls ihnen widersprechen würde, derselbe sich, einer alten Gewohnheit nach, zu dem Fürsten verfüge, und von diesem ohne weiteres die Erlaubnis erwinde, sich bey dem klaren Tag anderswo niederzulassen.

Ab.35 Dann sind solche in der Moldau in 3 Classen eingetheilt worden, wovon die erste jährlich 35, die zweyte 25 und die dritte 15 Gulden Landes-Steuern ohngefahr abzuführen, anbey in denen Vestungen zu Bender, und die sonstig öffentliche Arbeiten mit einem das gedachte Contributions-Quantum übersteigenden Aufwand zu verrichten, und überdiess die Auflage der Kostina und Dessettina zu entrichten verbunden. Um jedoch den erwünschten Entzweck der neueren Allerhöchsten Einrichtung genähert zu werden, wäre die diesfallsige Erhöhung in denen ersten Jahren nicht zuträglich, da die gewisse Vermuthung erübriget, dass das Aerarium bey erreichter Absicht mehrgedachter Einrichtung nach Verlauf zweyer Jahre merklich entschädiget, und hierdurch binnen dieser Frist, da die Bauern in der Moldau ohnehin viele Abgaben zu entrichten gewohnt, gute und willige Unterthanen erzielet werden. Damit aber in der Buccowina gute und bemittelte Bauern zu schaffen, sich der Anschein ergebe, überreiche ich nachstehend ohnmaasgeblichen Vorschlag, wobey ich vorläufig die Einführung all jener in denen blühenden Erbstaaten üblicher guter Ordnung und Gesetzen, in soweit solche mit der Laage des Landes vereinbarlich, von der Gnade Ihro Majestät angelegentlichst erbitte.

Von der Umschaffung der Bauern.

Ab.36 A. Wäre vor allen die Erlassung einer Verordnung erforderlich, durch deren Bekanntmachung jeden Bauer eine gewisse Zeit zu bestimmen, binnen welcher derselbe seine Hütte in einem brauchbaren Stand zu setzen, und nicht zerstreuet zu leben, gehalten seyn solle.

anul următor mica sa colibă, care, după spusa lui, nu-l costă nimic, sau va trebui să se mute în altă parte? Averea sa constă în dobitoacele sale, pe care le ia cu sine la locul noului său domiciliu după ce-și părăsește coliba. În Moldova găsește oricând moșii, ceea ce este urmarea unei guvernări zgârcite, căci principele, atât timp cât se bucură de dreptul guvernării, nu face decât să stoarcă bani și acordă oricărui țăran, ba și unor sate întregi, învoirea de a se muta de la un loc la altul cu singura condiție, ca să i se achite în oricare ocol s-ar afla aceleași dări cuvenite. Din același motiv, țăranul nu mai este dator să muncească mai mult de 12 zile pentru stăpânul său și să-i livreze neînsemnata zeciuială a roadelor sale. Obrăznicia sa față de stăpân se datorează pe de altă parte faptului că, atunci când i se aduc muștrări îndreptățite într-o privință sau alta sau este contrazis, el se adresează, după vechiul obicei, principelui, de la care obține fără greutate învoirea de a se așeza la lumina zilei în alt loc.

- Al.35 Apoi, [țăranii] au fost împărțiți în Moldova în 3 clase, dintre care prima trebuie să depună țării un impozit anual de vreo 35, a doua de vreo 25 și a treia de vreo 15 guldeni, apoi, în cetățile de la Bender și la celelalte lucrări publice, ei sunt obligați să le execute în măsura în care depășesc cantitatea apreciată a contribuției lor și, în plus, sunt datori să achite impunerea goștinei și a desiatinei. Pentru a ne apropia însă de atingerea scopului final al noilor preaînalte hotărâri, creșterea impunerilor în primii ani n-ar fi admisibilă, căci se poate face presupunerea sigură că, după aplicarea bine gândită a respectivei măriri, vistieria va fi practic despăgubită în cursul a doi ani și că, în decursul acestui termen, țăranii din Moldova fiind oricum obișnuiți să plătească mai multe dări, ei vor deveni supuși buni și ascultători. Pentru ca să rezulte însă impresia că dorim să creăm în Bucovina țărani buni și bine situați, înaintez mai jos modestele mele propuneri, implorând stăruitor bunăvoința Majestății Voastre de a introduce [aici] în mod provizoriu toate ordinele și legile bune obișnuite în înfloritoarele state ereditare în măsura în care sunt compatibile cu situația țării.

Despre transformarea țăranilor

- Al.36 A. În primul rând ar fi necesară emiterea unui edict, prin a cărui anunțare să se impună fiecărui țăran un timp anumit, în care să fie obligat să-și aducă coliba în stare de a fi folosită și a nu trăi împrăștiat.

- Ab.37 B. Damit das aller Witterung ausgesetzte Vieh einen größern Wachstum erreiche, und die benöthigte Pflege nicht ferner demselben entzogen werde, wäre denen Bauern, Ställe zu errichten unter einstens aufzutragen.
- Ab.38 C. Wäre das Erdreich jedem Bauer nach dessen Vermögens Stand zur Beurbarung einzutheilen, und nach Ableiben deren Väter denen nothwendigen Erben als ein Successions Recht *ab intestato* erblich anheim zu fallen, welches die Leute von selbst bemuthigen würde, die fruchtbare Erde in einen vollkommen blühenden Stand zu versetzen, und solchergestalten ihre Hütten niemalsen zu verlassen.
- Ab.39 D. Würde die Errichtung einiger Colonien, die dem Landmann zum Beyspiel des Ackerbaues zu dienen hätten, hier vortheilhaft anzubringen seyn, wann nur auf die Beybehaltung einer gleichen Religion in Bezug des eigensinnigen Volcks der gefällige Bedacht genommen würde, und obgleich die in C. erwehnte Zertheilung deren Grundstücken vielen Schwierigkeiten und Strittigkeiten mit denen Grund-Herren, da in der Buccowina fast kein Erdkreis, ohne das solcher in eine Gränz-Strittigkeit verwickelt wäre, anzutreffen, von darumen unterliegen würde, weilen das Justiz Wesen nach orientalischer Art gepflogen, daher die zerschiedene Prozesse *in puncto usurpationis limitum* vervielfältiget, und diese Rechtsstrittigkeiten durch bloße Caprice, oder Eigennutz des Fürsten oder durch die Intriquen seiner von Konstantinopel mitgebrachten Ministres, die er nur zum Praejudiz der Gerechtigkeit, und Nachtheil des Divan zu bereichern suchet, geschlichtet, ja was das unerträglichste ist, die nehmlichen Prozesse oft unter diesen oder jenen Fürsten zehnmal erneuert zu werden pflegen, und die alte Documente meistentheils aus einfältigen, verwirrten, zu täglich neuen Strittigkeiten Anlass gebenden Sätzen bestehen, woher auch in der Moldau die mehresten Strittigkeiten entweder durch Zeugen, oder Verjährung beendetiget werden. So wäre bey Zertheilung deren Grundstücken all diesen processualischen Weitläufigkeiten jedennoch in der Buccowina entgegen zu dammen, wann Kaiserlich Königliche Commissarien zu Beaugenscheinigung des Erdreichs mit dem Allerhöchsten Auftrag, nach vorläufig rechtshältiger Untersuchung deren Grundstücken, und Schrancken den richterlichen Ausspruch zu fällen, und die Marksteine festzusetzen, beordert würden, wodurch nicht nur die gesammte Buccowina, sondern jeder gutdenckender Compatriot in allen befriediget, und die grösste Ordnung und Friede zu erzielen wäre.
- Ab.40 E. Würde die Beybehaltung einer so eben vermeldt-guten Ordnung um so gewisser zu erringen seyn, wann man nach dem eifrigsten Wunsch aller Compatrioten den Bedacht nähme, zu Unterweisung der Jugend in dem Christenthum und sonst erforderlichen Wissenschaften, um aus diesen Sprösslingen seiner Zeit würdige Zöglinge des Staats zu bilden, öffentliche Schulen zu errichten, welches die Liebe der ganzen Moldau aufrecht erhalten, und die Buccowina, da der grösste Theil der Moldau ihre Kinder mit Freud und

- A1.37 B. Pentru ca animalele expuse tuturor stihilor să ajungă la o creștere mai mare și să nu mai fie lipsite de îngrijirea necesară, să li se ordone țăranilor să se ridice după câțva timp grajduri.
- A1.38 C. Să se repartizeze fiecărui țăran în funcție de starea averii sale un teren pentru deștelenire, iar după decesul taților lor acesta să revină moștenitorilor necesari ca un drept de succesiune ereditară *ab intestato*, ceea ce i-ar încuraja de la sine pe oameni să aducă pământul roditor într-o stare cu totul înfloritoare și să-i facă să nu-și părăsească nicicând colibe.
- A1.39 D. Înființarea câtorva colonii, care să-i servească țăranului drept exemplu pentru agricultură, ar putea fi aici avantajoasă, numai dacă s-ar ține îndeajuns seama de păstrarea aceleiași religii a poporului încăpățânat, și în ciuda faptului că împărțirea terenurilor amintită sub C. va fi expusă la mai multe dificultăți și certuri cu proprietarii terenurilor, căci în Bucovina nu întâlnești nici o bucată de pământ care să nu fie încurcată într-o ceartă de delimitare, deoarece justiția se aplică după modul oriental, ceea ce multiplică diferitele procese *in puncto usurpationis limitum*, iar aceste dispute juridice se aplanează prin simple capricii sau pe baza interesului personal al principelui sau a intrigilor miniștrilor săi aduși din Constantinopol, pe care caută să-i îmbogățească spre prejudiciul dreptății și în dezavantajul divanului și, ceea ce este cel mai insuportabil, aceleași procese obișnuiesc să fie reluate adeseori sub un principe sau altul de zece ori, iar documentele vechi constau în cea mai mare parte din fraze neroade, încurcate, care dau zilnic ocazie la noi certuri, din care pricină în Moldova cele mai multe dispute se încheie fie prin martori, fie prin prescripție. La împărțirea terenurilor toate aceste prelungiri de procese pot fi îndiguite în Bucovina, dacă comisarii cezaro-crăiești ar fi autorizați prin ordin preafinal să inspecteze pământul, după o cercetare juridică provizorie a terenurilor și a limitelor lor, să dea o hotărâre judecătorească și să așeze pietrele de hotar, după care nu numai întreaga Bucovină, dar și fiecare compatriot binegânditor va fi cu totul mulțumit și s-ar înfăptui cea mai mare ordine și pace.
- A1.40 E. Menținerea bunei ordini propuse mai sus se poate obține cu atât mai sigur, dacă după dorința cea mai fierbinte a tuturor compatrioților s-ar da atenție instruirii tineretului în ale creștinătății și în științele îndeobște necesare pentru a forma din aceste mlădițe la timpul lor discipoli ai statului, s-ar înființa școli publice, care ar menține dragostea întregii Moldove și ar îmbogăți apreciabil Bucovina, căci cea mai mare parte din Moldova și-ar dori să-și

Ungedult dahin abzuschicken, sich angelegen seyn liesse, nahmhaft bereichern würde, und da die Klöster zu Errichtung eines Unkosten Fonds für diese Schulen, ohnehin beyzutragen geneigt wären, und der Latinismus der Jugend um so eher beyzubringen, als die moldauische Sprache bis zu der florentinischen Kirchen Versammlung des 1439sten Jahres mit lateinischen Buchstaben geschrieben worden, von welchem noch zur Stunde mehrere Piecen vorrätzig sind, so wären für einem erwünschten Erfolg, und die Dedomagirung des Aerarii alle Anstände bereits behoben.

Ab.41 Bey vorstehend derer Sachen erläutert - Verhältnismäsiger Lage, will nun noch erübrigen den Verfall des Kommerz, und wie solche aufblühend zumachen, getreulichst mitzugeben.

Vom Verfall des Kommerz

Ab.42 Das Kommerz ist in der ganzen Buccowina todt, und gebähret folglich denen Innwohnern den Mangel aller Bedürfnissen, wodurch dann auch die Bauern, welche vorhin bei weit grösseren Abgaben, keinen Mangel erlitten, jährlich bey Abführung deren 3 1/2 Gulden Beschwerlichkeit verspühren. Die Ursache ist: weilen die Nachbarn eine bemerkenswürdige Quantität Geld aus der Buccowina ziehen, und letztere, da sie von der Nachbarschaft keine gegenseitige Nutzniessung gewinnet, sich vollends erschöpft. So kann hier zum erspiegelnden Beyspiel dienen:

Ab.43 Der Brandewein, den die Juden aus der Ukraine in einer täglichen Quantität von vielen Fässern einführen, da doch die Buccowina aus der Ukraine keine Erfordernisse erborgen dürfte, und welcher jährlich fast Hundert Tausend Gulden aus der Buccowina enttragen machet, ohnzugedenken, dass die Bauern, da die Früchten gar nicht verkauft, oder mit einem geringhältigen Preiss hindangeschleudert werden, den Ackerbau gänzlich vernachlässigen, und solchergestalten wegen Wohlfeiligkeit des Brandweins ihre Baarschaften, Arbeitstäg, und Gesundheit einbüssen, den alleinigen Nutzen aber blos der Judenschaft zuwelzen.

Ab.44 Das Stein-Salz, so aus der Moldau genommen wird, ist ebenfalls ein jährlicher Betrag von ohngefehr 50.000 Gulden. welche aus der Buccowina hindangegeben werden, und würde doch, wann in der Buccowina ein Salz-Abalt zu errichten oder Kochtes Salz aus Gallicien zu nehmen der Befehl ergienge eine ohnbehinderlich, höchst schädliche Emigration veranlasset werden, da der ganze Reichthum der Unterthanen in der Buccowina lediglich von dem Vieh abhanget, zu welchen ein desto grösseres Consumo erforderlich, und das Salz in der Moldau wohlfeiler und von der besten Gattung ist.

trimită acolo cu bucurie și nerăbdare copiii și cum mănăstirile ar fi oricum dispuse să contribuie la înființarea unui fond pentru costurile ridicării acestor școli, iar latina ar trebui să fie predată tinerețului cu atât mai mult, cu cât limba moldovenească se scria până la Consiliul bisericesc de la Florența din anul 1439 cu litere latine, fapt pentru care există piese până în clipa de față; în felul acesta, toate obiecțiile față de succesul dorit și despăgubirea vistieriei ar fi de pe acum înlăturate.

- A1.41 După ce am lămurit oarecum mai sus aceste probleme, vreau să mai relatez fidel decăderea comerțului și cum s-ar putea face ca să înflorească din nou.

Despre decăderea comerțului

- A1.42 Comerțul este mort în toată Bucovina și provoacă, prin urmare, locuitorilor ei lipsa tuturor necesităților, fapt datorită căruia și țărani, care mai înainte nu duceau lipsuri, în ciuda dărilor mult mai mari, întâmpină greutatea la achitarea celor 3 1/2 guldeni. Cauza este următoarea: în timp ce vecinii scot din Bucovina o cantitate remarcabilă de bani, ea nu realizează în schimb nici un folos și se epuizează complet. Aceasta se oglindește aici într-un exemplu:
- A1.43 Rachiul pe care evreii îl importă din Ucraina în cantitate zilnică de multe butoaie, în timp ce Bucovina n-ar avea nevoie să achiziționeze din Ucraina nici un fel de produse, face ca să se scoată din Bucovina anual aproape o sută de mii de guldeni, fără a ține seama de faptul că țărani, nevândând roadele lor sau vânzându-le pe prețuri de nimic, neglijând cu totul agricultura, își pierd din cauza ieftinătății rachiului banii strănși, câștigul zilnic și sănătatea și doar împing singurul lor folos către evrei.
- A1.44 Sarea în bulgări, care se ia din Moldova, constituie și ea o sumă anuală de aproximativ 50 000 de guldeni care se scot din Bucovina și totuși, dacă s-ar ordona să se înființeze în Bucovina o exploatare de sare sau să se ia din Galiția sare fiartă, s-ar provoca o emigrare inevitabilă, extrem de dăunătoare, căci toată bogăția supușilor depinde în Bucovina exclusiv de animale care necesită un consum atât de mare, iar sarea din Moldova este mai ieftină și de cel mai bun soi.

- Ab.45 Eben so schädlich ist die Einfuhr des Weins aus der Moldau in die Buccowina, welcher jährlich einen Betrag von ohngefähr 40.000 fl. bewürcket.
- Ab.46 Ein deren dem Publico am schädlichsten Gegenständen aber, ist die Pachtung: fast jedes Dorf ist verpachtet, und jeder Pächter suchet sich auf Kosten des Untergangs der Innwohner zu bereichern, wobey der Missbrauch so gross, dass ein Pächter dem anderen oftmalen aus Eigen-Nutz ein Dorf zerschiedenemale verpachtet, und da die Pächters mehrmalen fremde seynd, welche währendder einiger Zeit Frist das Geld den Unterthanen zum Präjudiz anderer Verbesserungen durch besondere Rechnungen abstehlen, so pflegen solche, wann sie durch ihre vortheilhafte Pächtereyen hinlänglich bereichert, sich auser Landes niederzulassen. Ich führe hier zum überzeugenden Beweiss einen gewissen Koczen und Athanasi an, wovon ein jeder durch Pächterey sich in der Buccowina 25.000 fl. zusammen also 50.000 Gulden baares erworben, und nachhin die Moldau, wo sie noch zur Stunde wohnhaft, zu ihren Aufenthalts-Ort bestimmt haben.
- Ab.47 Der anderweitige Nachtheil wird dann denen Innwohnern zugefüget durch die Menge armer Juden welche seit dem Russischen Krieg und der Occupationszeit Ihro Majestät, sich in die Buccowina eingeschlichen, zu keiner Arbeit zu verwenden, und nur sich samt ihrem Vieh durch Pachtung derer Wirthshäuser, wobey sie durch ihre bösertige Ränke die Bauern in grose Schulden, und einen elenden Zustand versetzen, die vortheilhafteste Nahrung zuwege bringen.
- Ab.48 Die Verhängung des Contrebands aber, welche in denen ersteren Occupations-Jahren auch der einzige Urstoff der Emigration gewesen, ware für die Innwohner von darumen der grösste Verlust, weilen dergleichen in der Moldau einmalen üblich, der Pöbel dessen blose Benennung misskennet hat, und die Mauth-Einnehmer niemalen dem Volck eine diesfällige Verordnung bekannt gemacht, ja wohl noch zur Stunde kaum etwas bekannt ist, mithin die unwissende Unterthanen ohne Publicirung des Gesetzes bestrafet, und des ihrigen verlustiget geworden.
- Ab.49 Ein trauriges Beyspiel hiervon waren vor meiner Abreise einige zahlreiche Familien, welche aus der Moldau in die Buccowina zur Nacht mit ihrem Vieh, als den gewöhnlichen Reichthum, in der Absicht: allda ihren Wohnsitz unter der süssen Regierung Ihro Majestät zu verewigen, geflüchtet, aus Unwissenheit der Abgaben die Mauth-Aemter passiert, und einige Tage darauf all ihres Viehes, durch den in Sachen abgeordneten Einnehmer, ohne weiteres beraubet, und ein betrübtes Opfer des tiefsten Elends geworden seynd, bey welchen Fürgang man sogar ihre schöne Ochsen, für deren jeden ich, und alle Bojaren auf der Stelle 30 fl. erleget, und hierbey bey dem Paar noch 30 fl. profitiert hätten, das Stück für 2 Dukaten verkäuflich hindangegeben, welches die ganze Moldau, da die Buccowina von derselben als ein

- A1.45 Tot atât de dăunător este importul de vin din Moldova în Bucovina, care aduce cu sine o cheltuială anuală de aproximativ 40 000 de florini.
- A1.46 Una din problemele cele mai dăunătoare pentru obște este însă arenda: aproape fiecare sat este arendat și fiecare arendaș caută să se îmbogățească în contul pieirii locuitorilor, abuzul fiind atât de mare, întrucât un arendaș îi arendează adeseori altui arendaș, spre propriul său folos, un sat în mai multe rânduri și, cum arendașii sunt în majoritate străini, care fură câtva timp banii supușilor prin socoteli suspecte spre prejudiciul altor îmbunătățiri, ei obișnuiesc, atunci când s-au îmbogățit îndestulător prin arende lor favorabile, să se stabilească în afara țării. Citez aici ca exemple pe zișii Koczen și Athanasi, fiecare dintre ei câștigând pentru sine prin arendări în Bucovina câte 25 000 de florini, deci împreună 50 000 de guldeni peșin, și și-au stabilit apoi drept domiciliu Moldova, unde locuiesc și acum.
- A1.47 Altă pagubă rezultă pentru locuitori prin mulțimea de evrei sărmani, care s-au strecurat în Bucovina de la războiul rusesc și ocupația Majestății voastre încoace, care nu pot fi folosiți pentru nici o muncă, dar reușesc să se hrănească foarte îndestulător împreună cu animelele lor prin arendarea cârciumelor, afundându-i cu tertipurile lor primejdioase pe țărani în mari datorii și în stare de mizerie.
- A1.48 Dar instituirea contrabandei, care fusese singurul impuls primordial al emigrării în primii ani ai ocupației, a provocat locuitorilor cea mai mare pierdere, fiindcă ceva asemănător nu se obișnuise niciodată în Moldova, prostimea i-a înțeles greșit chiar denumirea, iar vameșii n-au făcut cunoscută niciodată poporului respectiva ordonanță și niți chiar în prezent acesta nu știe aproape nimic în această privință, așa încât supușii neștiutori au fost pedepsiți fără ca legea să fi fost publicată și și-au pierdut avutul.
- A1.49 Un exemplu trist în această privință s-a petrecut, înainte de plecarea mea, cu câteva familii numeroase, care se refugiaseră din Moldova în Bucovina noaptea cu animalele lor, cu avutul lor obișnuit, cu intenția de a-și stabili pentru vecie domiciliul sub dulcea guvernare a Majestății voastre; câteva zile mai târziu au fost deposedați fără multă vorbă de animalele lor de către vameșul autorizat în astfel de probleme, devenind victime triste ale celei mai profunde mizerii, procedură în cursul căreia eu sau oricare alt boier ar fi depus pentru fiecare dintre boii lor frumoși câte 30 de florini, profitând cu această ocazie încă 30 de florini la fiecare pereche, fiecare bucată fiind totuși pusă în vânzare pentru 2 ducați, ceea ce a nedumerit toată Moldova, căci Bucovina

wahrer Zufluchts Ort angesehen wird, sehr befremdet, und mehrere Familien sich hierorts niederzulassen abgeschreckt hat.

Ab.50 Die Felder, Wiesen, Flüsse, Weyden und Waldungen seynd gleichfalls nach der angewohnten orientalischen Gouvernement-Unordnung in der grössten Verwirrung, und wird keiner deren Grundherrn allda anerkennt.

Ab.51 Ich will Kürze halber, nur den Gegenstand der Waldungen berühren, um von diesen auf jene einen anwendbaren Schluss folgern zu können.

Ab.52 Ein jeder Bauer hat die Befugniss in denen Wäldern, ohne Unterschied des Eigenthümers und seiner Wissenheit, das Holz fällen zu dürfen, woher sich denn öfters ergiebet, dass derselbe in denen schönsten Wäldern aus blossen Muthwillen einige deren schönsten Bäumen anhauet, und nachhin verdorren lässt, bey andern alleinig die Aeste, ohne jemals solche zu brauchen oder fortzutragen entzweyete. Bey diesen und mehrern derley Misbräuchen, denen die Waldungen zum Nachtheil ihrer Eigenthümer von diesen ungesitteten halsstarrigen Volk stetshin ausgesetzt seynd, stehet mithin zu befahren, dass die Wälder nach und nach, so wie jene von Zalisczik, Kotczmann, Suczawa, welche vor ohngefähr 30 Jahren in den blühendsten Zustand versetzt, nunmehr einem gleichen Schicksal unterliegen, gänzlich veröden, und die Buccowina, welche von daher die Benahmsung erhalten, sogar ihre Benennung zu verlieren Gefahr laufe. Um demnach der Auflebung des Kommerz wirksamst entgegensehen zu können, überlasse ich der Allerhöchst- und hohen Verfügung nachgesetzte Ableitungs Weege.

Von der Auflebung des Commerz

Ab.53 A. Da der Pöbel durch den Missbrauch des Brandweins den Ackerbau, sein Geld, und Gesundheit vernachlässiget, so wäre, um dieses zugleich beträchtliche Quantum in der Buccowina zu erhalten, eine Verbots-Verordnung diesfälliger Ausfuhr aus der Ukraine, oder beschwerende Auflagen, durch deren Theuerung der Landmann von den Wirthshäusern entwohnet, sich die Beschäftigung seines zerrütteten Haus-Wesens angelegen hielte, das hinreichendste Mittel, und würde der Nutzen des Aerarii, wenn diese Brandweinbrennerey in dem Lande angeordnet wäre, in Betreff des Kaldaradit (sic) und des benöthigenden Kupfers um so vortheilhafter erhöht werden.

Ab.54 B. Wäre zur Aufblühung des Kommerz die Verminderung der Steuer bey der Ausfuhr, und die Bestimmung geringer Abgaben bey allem Vieh- und Nahrungs-Producten-Verkauf von darumen nöthig, weilen die Buccowina in Bezug auf ihre Laage, die gesamte Vortheile und Nutzen in der Moldau zu suchen, verhalten ist.

este privită acolo drept un adevărat loc de refugiu și a descurajat mai multe familii de a se stabili acolo.

AI.50 Ogoarele, pajiștile, râurile, pășunile și pădurile se găsesc, de asemenea, conform cu obișnuita dezordine a guvernării orientale, în cea mai amare zăpăceală, nici unul dintre proprietari nefiind recunoscut.

AI.51 Pentru a fi scurt, voi atinge aici numai problema pădurilor, pentru a putea ajunge în privința lor la o concluzie aplicată celorlalte [categorii].

AI.52 Orice țăran este îndreptățit să taie în păduri lemne, oricare ar fi proprietarul și fără învoirea sa, de unde rezultă adeseori că acesta [țăranul] începe să taie în pădurile cele mai frumoase, din simplă toană, câțiva din copacii cei mai frumoși, lăsându-i apoi să se usuce, iar pe alții să-i dezbrace doar de crengi, fără să aibă nevoie de ele sau să le ia de acolo. În urma acestor și a altor abuzuri cărora le sunt expuse permanent pădurile spre paguba proprietarilor lor din partea acestei populații necivilizate și încăpățănate, apare primejdia ca, încetul cu încetul, pădurile, ca și cele de la Zaliscichi, Coțmani, Suceava, care acum vreo 30 de ani fuseseră aduse într-o stare înfloritoare, să fie supuse aceleiași soarte, adică să se pustiască cu totul, iar Bucovina, care-și căpătase numele de la ele, să-și piardă și denumirea. Pentru a putea deci privi în viitor cu încredere înspre învierea eficientă a comerțului, las în seama înaltei și preaînaltei dispoziții căile de ieșire [din situație] care urmează:

Despre învierea comerțului

AI.53 Deoarece prostimea își neglijează, datorită abuzului de rachiu, lucrarea ogoarelor, banii și sănătatea, ar fi necesară, pentru a păstra în același timp aceste cantități importante în Bucovina, o ordonanță de interdicție a exportului respectiv din Ucraina sau de impunere a unor dări sporite, acesta ar fi mijlocul cel mai îndestulător care să-l dezvețe prin scumpete pe țăran de cârciumi, să-l facă să se dedice gospodăriei sale ruinate, iar dacă s-ar ordona ca arderea rachiului să se facă în țară, folosul vistieriei ar spori cu atât mai favorabil prin intermediul căldărăritului și a aramei necesare.

AI.54 B. Pentru înflorirea comerțului ar fi necesară reducerea impozitului la export și impunerea de dări mai reduse la vânzarea tuturor produselor animale și alimentare pentru că Bucovina este menită, în urma poziției sale [geografice], să-și vadă de toate avantajele și foloasele sale în Moldova.

- Ab.55 C. Da eben so nachtheilig dem Kommerz der Verbott der Ausfuhr, und des Pferd-Verkaufs ist, weilen in der Buccowina die Pferde der Bauern durchgängig kaum 10 Faust hoch, und zu aller Dienstleistung vollends unthätig seyend, so wäre die Besorgung guter auswärtiger Hengsten, welche in die Dörfer zerstreuet, und wodurch alsdann gute zu allem anwendbare Pferde erzielet werden würden, hier um so schicksamer, als der hierzu erforderliche Aufwand, wovon ich mündlich das umständlichere und die Leichtigkeit an Tag zu geben erbötig bin, von denen Bauern seiner Zeit füglichst behoben werden könnte.
- Ab.56 D. Wäre die Beyschaffung des Stein Salzes, um auch diesen Geldes Abgang in dem Lande zu erhalten aus Transilvanien zu besorgen, und dem Kommerz, da dieses eben von der Güte wie jenes in der Moldau ist, wenn auch solches um 1 oder 2 Kreuzer im Anschlag erhöht würde, um so zuträglicher, worüber ich mich mit denen Kaufleuten der Ordnung nach besprochen habe.
- Ab.57 E. Würde der aus der Moldau jährlich entnommene Wein-Betrag dadurch zu beheben seyn, wenn man solchen aus Ungarn herbeyführen und hierdurch Kaiserlichen Unthanen die Nutznießung angedeyhen liese, in welchem Fall jedoch der vereinbarte Verbot des Brandweins und des Weins aus der Moldau schädlich, und letzterer wenigstens für einige Zeit von den Abgaben befreyet seyn dürfte.
- Ab.58 F. Um dem der allgemeinen Ruh, Sicherheit und Besten des Publicums so nachtheiligen Pachtungs-Gegenstand wircksamst entgegen zu dammen, solle weder denen Fremden, weder denen Juden, welche letztere gänzlich wegzutreiben am zuträglichsten wäre, einige Gattung von Pachtung zu gestatten seyn.
- Ab.59 G. Wäre zur Beruhigung des Publicums, und um den Pöbel von seinen Vergehungen hinlänglich zu verständigen, der Inhalt deren in dem Mauth-Weesen Allerhöchsten Orts erlassenden Verordnungen von Zeit zur Zeit zur Nachricht bekannt zu machen.
- Ab.60 H. Die Abgabe der Kostina und Dessettina wäre bei dieser neuern Einrichtung als dem Kommerz nachtheilig aufzuheben, zu Entschädigung des Aerarii aber statt deren eine anderweitige Contributions Gattung ausfindig zu machen, und im Fall bey Abführung dieses Imposts es doch sein Verbleiben haben müste, so gehet die allseitige Bitte dahin, dass solche wegen den vervielfältigten Excessen, womit hierbey die Mazillen durch ihre auffallende Benehmungs-Art die Innwohner stetshin belästigen, nicht von solchen, sondern durch andere derley Beamte auszuheben, allergnädigst befohlen werde.
- Ab.61 I. Wird der Verödung derer Wälder dadurch am füglichsten zu statten zu kommen seyn, wenn man den Befehl dahin ergehen lasse, wie keiner derer Unterthanen ohne Begnehmigung und Wissenschaft des Eigenthümers, Holz zu fällen befugt, und da der Holz Gebrauch wegen Verjährung und altübli-

- AI.55 C. Deoarece atât interdicția exportului, cât și a vânzării cailor sunt la fel de dăunătoare comerțului, cât timp în Bucovina caii țăranilor nu depășesc de obicei înălțimea de 10 pumni [circa 105 cm] și nu pot fi folosiți deloc pentru nici un fel de serviciu [militar], ar fi cu atât mai nimerit să se procure din afară armăsari buni, care să fie răspândiți în sate, obținându-se astfel mai târziu cai ce pot fi folosiți la orice, cu cât cheltuiala necesară în acest scop, despre care sunt dispus să dau oral date amănunțite ca și despre ușurința [de realizare] s-ar putea recupera pe drept de la țărani la timpul său.
- AI.56 D. Procurarea bulgărilor de sare s-ar putea face din Transilvania, pentru a evita ieșirea și a acestor bani din țară, și ar fi favorabilă comerțului, ei fiind de aceeași calitate ca și cei din Moldova, deși sunt oferii la 1 sau 2 creițari mai sus, lucru cu privire la care m-am sfătuit pe rând cu negustorii.
- AI.57 E. Contribuția anuală pentru vinul adus din Moldova ar putea fi redusă, dacă acesta s-ar aduce din Ungaria spre folosul supușilor imperiali, caz în care însă interdicția combinată a rachiului și a vinului din Moldova ar fi dăunătoare și cel din urmă ar trebui să fie scutit de dări cel puțin pentru câțva timp.
- AI.58 * F. Pentru a îndigui cât mai eficient problema arendașiei, atât de păguboasă pentru liniștea generală, siguranța și binele public, ar trebui să se interzică atât străinilor, cât și evreilor câteva feluri de arendă, alungarea acestora din urmă fiind cea mai indicată.
- AI.59 G. Pentru liniștirea publicului și a informa îndestulător prostimea despre încălcările sale, conținutul dispozițiilor emise cu privire la vămuire de către cele mai înalte foruri să fie aduse din când în când la cunoștință.
- AI.60 H. Dările goștinei și deseatinei ar trebui desființate în această orânduire mai nouă, ca fiind nefavorabile comerțului, și ar trebui găsită pentru despăgubirea vistieriei altă formă de contribuție, iar dacă plata acestei impuneri ar trebui totuși menținută, rugămintea generală este ca, din cauza multelor excese la care se dedau cu această ocazie prin comportarea lor bătătoare la ochi mazilii, supărându-i mereu pe locuitori, să se ordone preamilstiv ca încasarea lor să se facă prin alt fel de funcționari.
- AI.61 I. Pustiirea pădurilor s-ar putea împiedica cel mai eficient, dacă s-ar ordona ca nici un supus să nu fie îndreptățit să poată tăia lemne fără aprobarea și știrea proprietarului și, deoarece a-i interzice cu desăvârșire țăranului folosirea lemnului nu s-ar

chen Herkommen, dem Landmann gänzlich zu untersagen, nicht wohl thunlich seyn dürfte, zu Steuerung alles muthwilligen Unfugs jedoch die Art und Weise, welche jeder sich bey Fällung des Holzes zur Vorschrift dienen zu lassen habe, denenselben zum Nachverhalt eingeschärfet werde.

Ab.62 Ueber vorstehend nunmehrö der Ordnung nach erläuterte gemeinnützige Gegenstände beruhet meine letzthinnige Bitte darauf: Wie IHro Majestät uns wenigstens von der Auflag des Brods, Weins, Früchten und jener Nothdürften, die wir aus der Moldau von unsern eigenthümlichen Gütern, als die zu unserem Hauswesen ohnentbehrliche Bedürfnisse in die Buccowina kommen zu lassen bemüssiget sind, um so mehr auf einige Zeit allergnädigst zu entheben geruhen möchten, als wir hiervon ohnehin von dem Fürsten der Moldau, seitdem wir unter IHro Majestät Allerhöchsten Schucz zu leben das Glücke geniesen, unter dem Titel als Fremde besondere Abgaben zu entrichten, und unser Eigenthum zweifachen Impost untergeben zu sehen, verhalten werden. Eine unangenehme Folge alles dessen erzeugte die Gränztheilung, wobey viele Häuser bey den Kaiserlichen Cordon, die hierzu gehörige Güter aber, da alle Herrn nicht weniger eigenthümliche Güter in der Moldau besitzen, halb in Kaiserliche- halb in die Moldauische Gerichtsbarkeit vertheilet zu werden das Unglück hatten, und gleiwie wir folglich in der Moldau mehrere Güter als in der Buccowina eigen haben, so sind wir auch von daher zu desto füglicherer Lebens Beqvemlichkeit verhalten, uhsere Bedürfnisse herzuholen, unser Nahrungs-Verhältnis zu verannehmlichen, da ohnehin der Fürst von der Moldau von welcher Zeit an derselbe diese neue Steuer Gattung denen Bojaren auferleget, auch denen Bauern für ein jedes Schober Heu, welches derselbe in der Moldau auf denen eigenthümlichen Gütern seines in der Buccowina wohnenden Herrn sammet, 20 kr. wie auch für ein Stück Vieh derley 20 kr. abzuführen verordnet hat.

Ab.63 Ich erbitte mir schliesslich die Allerhöchste Gnade dahin: womit der wahre Sinn meiner gegenwärtigen Arbeit, die ich als Geschäftsträger der Buccowina, Allerhöchsten Orts zum aufkeimenden Wohl meines Vaterlandes, in allertiefster Erniedrigung vorzulegen, und das wahre Verhältnis zu desto heilsamerer Gesetzgebiger Maasnahme aufzudecken, mich unterfangen, nicht verkennet, und mir der Allergnädigste Finger Zeig gegeben werden möge, wie ich mich hierinnenfalls weiters zu benehmen, und welche Kanäle ich hinfort mich der Allerhöchst- und hohen Willens Meinung, dann Fortwährung Allerhöchster Huld und Gnaden würdig zu machen unterthänigst-gehorsamst zu befolgen habe.

Basilius Balschs
Bojar und abgeordneter der Boukovina

putea aplica din cauza prescripției și a vechiului drept obișnuielnic, să se țină în frâu abuzul samavolnic după felul în care fiecare s-a conformat la tăierea lemnului prescripțiilor întipărindu-i-le pentru viitor.

A1.62 Pe lângă problemele expuse pe rând mai sus, ultima mea rugămintă se referă la următoarele: cum Majestatea voastră ne-a permis să aducem din Moldova în Bucovina pâine, vin, poame și alte necesități de la moșiile noastre din Moldova ca produse indispensabile gospodăriilor noastre, vă rugăm să ne scutiți cu atât mai mult preamilosiv pentru câțva timp de [dări], cu cât, de când avem fericirea să trăim sub oblăduirea preaînaltă a Majestății voastre, suntem obligați oricum, ca străini, de către principele Moldovei să achităm dări excepționale, și vedem astfel proprietatea noastră supusă unei duble impunerii. Stabilirea graniței a dat naștere în toate acestea unor consecințe neplăcute, multe case rămânând în Cordonul imperial, în timp ce bunurile dependente au nenorocul să fie repartizate pe jumătate jurisdicției imperiale, pe jumătate celei moldovene, căci toți stăpânii au nu mai puțin în posesiune moșii în Moldova; și cum, prin urmare, avem în Moldova mai multe moșii decât în Bucovina și de aceea suntem obligați cu atât mai mult, pentru a duce pe drept o viață comodă, să ne aducem produsele necesare pentru a îmbunătăți condițiile noastre de hrană, deoarece principele Moldovei, de când a impus noul fel de dare boierilor, a ordonat și țăranilor să plătească pentru fiecare stog de fân pe care-l strânge pe moșiile al căror proprietar este stăpânul său care locuiește în Bucovina 20 de creițari și pentru fiecare vită de asemenea 20 de creițari.

A1.63 Vă mai rog, în sfârșit, să-mi acordați înalta voastră favoare de a nu interpreta greșit adevăratul sens al lucrării de față, pe care am îndrăznit, ca însărcinat cu afacerile Bucovinei, s-o spun forului suprem pentru binele în curs de încolțire al patriei mele cu cea mai adâncă umilință și să dezvălui condițiile ei adevărate pentru luarea unor măsuri juridice de îndreptare cu atât mai eficiente și de ami da milostivele voastre indicații, cum să mă comport în acest caz de acum înainte și ce canale să urmez mai departe cu supunere și ascultare pentru a deveni demn de părerea înaltei și preaînaltei voințe și, în continuare, de bunăvoința în favoarea voastră preaînaltă.

Vasile Balș
boier și deputat al Bucovinei

V

KARL
FREIHERR VON ENZENBERG
CĂTRE
DIVANUL MOLDOVEI
(1782)

NOTĂ EDITORIALĂ

Karl Freiherr von Enzenberg este al doilea guvernator militar al Bucovinei după Gabriel Freiherr von Splény von Mihaldy și stă la conducerea administrației provinciei între 6 aprilie 1778 și 16 septembrie 1786. Conferința de la Viena din aprilie 1780, la care nu participă Vasile Balș, îi acordă lui Enzenberg împuterniciri depline să procedeze la secularizarea averilor mănăstirești și confiscarea moșiilor din Bucovina, care aparțineau boierilor din Moldova. Vasile Balș se adresează Curții din Viena în 1780, dar Iosif al II-lea aprobă în 27 decembrie 1781 memoriul lui Enzenberg privind reglementarea proprietății în Bucovina. Solicită Divanului din Moldova prin „ponturile“ (întrebările) sale explicații care să servească lucrărilor Comisiei din Bucovina instituită pentru verificarea titlurilor de proprietate. Guvernatorul militar al Bucovinei secularizează averile mănăstirilor și rămân numai Putna, Sucevița și Dragomirna, cu puține proprietăți. Pe pământurile secularizate întemeiază colonii de germani și unguri. Dintre răspunsurile Divanului Moldovei prezintă un interes aparte cel privitor la situația răzeșilor și hotarele Moldovei înainte de 1775.

Documentul este transcris de Eminescu în caietul 2307, 282-322 (*Opere*, XIII, București, 1985, p. 419-423). Manuscrisul a făcut parte din Biblioteca lui D. A. Sturdza și se păstrează la Academia Română sub cota 87, 56v-60r.

Documentul este tipărit de T. Codrescu în „Uricarul“, revista sa, în 1889, de unde îl reproducem și noi.

Eminescu folosește acest document în articolele sale (*Opere*, IX, București, 1980, p. 225-256, *Opere*, XII, București, 1984, p. 43-46).

Din prezentarea introductivă la aceste documente se desprinde că Divanul Moldovei, răspunde, mai înainte și la alte „ponturi“ (întrebări) ale Guvernului Bucovinei pe care nu le cunoaștem, însă legate, evident, tot de titlurile de proprietate, mai ales ale răzeșilor.

D. Vatamaniuc

♦

1

CARTE DE LA MĂRIA SA VODĂ,
CĂTRE GHINĂRAL MAIOR ENȚINBERG,
RĂSPUNS

Prietineasca carte din Februar 1, cu dumnealor acești doi ofițeri am luat, și pentru răspunsul ce se cere la partea aceea, pe câteva ponturi a pravilei, și a obiceiului de moșii și alte pricini ca aceste ale pământului, de care Comisia de acolo are trebuință, toate pe larg am înțeles, și fiindcă după cum am și mai scris, din partea noastră de a purure, buna armonie și prieteșugul megiescu, nestrămutat să păzește, iată că și la aceste întrebări, s-au făcut de la Divanul nostru răspuns pe fieștecare pont, după ale pravilei și obiceiul pământului urmări, pentru acel fel de pricini de moșii de acolo, și alte ca aceste după cum înscrisu pe lângă aceasta, s-au trimes arătându-se pre larg.

1782 Februarie 19.

2

NOUĂSPREZECE ÎNTREBĂRI
DIN PARTEA GUVERNULUI BUCOVINEI,
CUM SE ARATĂ MAI JOS, PE NUMĂR
ȘI
RĂSPUNSURILE DIN PARTEA DIVANULUI MOLDOVEI

1) Târgurile cele trei ce sunt în Bucovina și peste tot pe moșiile stăpânitorului țării, după cum mai întâiu au fost hotărât, de se vor găsi în vreun izvod, și sunt hotarnici asupra lor?

1) În vremurile vechi a stăpânirii Moldovei, au fost condice întru care se afla înscrisu, nu numai pricinile orașelor, și a moșiilor ci și hotarele lor, cum și alte pricini a țării, care din vremelnicele întâmplări de prăzi și de robii, ce sunt știute de toate megieșule Țării Moldovei, toate acele condici s-au prăpăditu și se află, fără numai din testamenturile și hrisoavele ce au dat luminații Domni din locul domnesc, danii, ce se putea înțelege după cum vor fi scriind, cum și din hotarnice, care mai pe urmă din poruncă domnească s-au făcut după vremi, după știința stăpânirii.

2) Moșiile ce se stăpânesc din vremile vechi, și moșiile ce le-au dăruit Domnii, de au fost obicei să se arate prin scrisori și semnele hotarilor, și se poate găsi în Arhiva Iașului, hotarnice și scrisori de acest feliu?

2) Tot locul Țării Moldovei, dintr-un început locu domnescu au fost, și la locurile unde s-au socotit, ca să fie târguri, le-au numit și le-au făcut târguri, cu locu împrejur îndestul, spre îndestularea orășenilor, și în condicile vechi ce s-au pomenit mai sus, ori fi fost și semnele hotarelor, măcar că și din locurile târgurilor, încă și târguri întregi, mai pe urmă stăpânitorii Domni, au dat danie cui au vrut, cu ispisoaice gospod de stăpânire, cum și toate moșiile ce se stăpânesc din vremile vechi, și mai pe urmă de luminații Domni, sunt date danie cu hrisoave domnești, după slujba și cinstea fieștecăruia, pe cât au voit Domnul, și la unile din testamenturile Domnilor, au fost arătate și semnele hotarelor, ear nu la toate; ear la condicile cele vechi, care s-au prăpădit, după cum mai sus s-au pomenit, ori fi fost pe larg înscrise, atât pricinile cât și semnele hotarelor tuturor moșiilor, însă din întâmplările tulburărilor, multe ispisoaice vechi și mai nouă s-au prăpădit, și pe urmă după încredințate dovezi și vrednice mărturii de stăpânire, au rămas temeinică stăpânirea fieștecăruia; ear Arhiva Moldovei de hotarnice, de scrisori și de alte pricini nu se află, din vremelnicele întâmplări, precum mai sus s-au arătat.

3) *Veniturile podurilor și alte venituri, ce au fost Domnești, de le-au stăpânit Domnii însuși, sau cu scrisori le-au dat altora?*

3) Veniturile podurilor și alte venituri de moșii, ce au fost domnești, în câtă vreme au fost Domnești, s-au strâns și veniturile lor pe sama domnească, de cei rânduiți de Domni pristavi; ear după ce dintr-acele moșii cu păduri și cu alte venituri, le-au dat luminații Domni, dintr-un început și pără acum, danie cui au vrut, au luat acei cu daniile și veniturile podurilor și alte venituri, și se stăpânesc și pără acum de acei care le au.

4) *Un stăpân de moșie, ce nu are copii sau moștenitori, de are putere a face cu moșiile sale ce-i va fi voea, adecă de au putut lua pe un străin, să-l facă moștenitor pe moșiile lui, fără voea Domnului țarei, și când vreunul fără moștenitor moare, și pe altul n-au făcut moștenitor pe moșiile sale, și nici diată n-au făcut, cui se cade să rămâne moșiile acelea?*

4) Cel ce nu are copii sau alți moștenitori, este volnic a face moștenitoriu, pe moșiile sale și pe un străin, fără de a lua voe și de la Domnul țarei; iar când va muri fără de moștenitoru, adecă de nu va avea rude, și nici pe altul străin n-a apuca a face moștenitori pe moșiile lui, nici diată nu va face, atuncea moșiile și toată averea lui, rămâne a stăpânitorului țarei.

5) *Când face vreunul diată, ce trebuință este să mai facă, și de poate fieștecare stăpân de moșie să facă diată, sau are osebite unul de altul?*

5) Fieștecare om slobod și ne oprit de pravilă, poate să facă diată pe averea sa, care diată este datoriu, să o încredințeze spre dovadă cum că este chiar a lui, ori cu însuși a lui iscălitură, și cu vrednici de credință marturi, ori și numai cu însuși a lui iscălitură, fiind adevărată și fără de prepus, însă cel mai puțin, păzând a treia parte din averea sa pentru moștenitoriu, după pravilă.

6) *De face cineva vreo împărțală moștenitorilor săi, în viața sa și au făcut vreuna dintr-înșii strâmbătate, de rămâne acea împărțală în puterea ei; adecă părintele ce stăpânește o moșie, care se cade să rămâie în moștenire, atât părței bărbătești, cât și femești, și el sau a depărtat pe fată; sau au dat ficiorului, sau pe ficior l-au depărtat, și au dat fetei?*

6) Pe fieștecine în viața sa, să facă împărțală lucrurilor lui, moștenitorilor săi, după a lui însuși voință, și altă nu se caută, nici se socotește, fără numai dacă pe vreunul dintr-acești moștenitori, l-au făcut desăvârșit moștenitoriu, ori i-au lăsat atâta parte, care nu are nici o analoghie cu părțile celorlalți, ori de au dat numai din cele mișcătoare, și nu și din cele nemișcătoare, și nu va arăta pricina în scris, atunci împărțala este fără tăriea sa.

7) *Un stăpân de moșie părintească, de poate să vândă moșia sa de istov? și copiii lui făcându-se în vârstă, și cunoscând că acea vânzare s-au făcut în păgubirea lor, și măcar de nu și este arătat, în zăpăsul de vânzare ce au fost făcut, părintele lor, ca să poată copiii lui răscumpăra, au putere copiii să răscumpere, au ba?*

7) Un stăpân poate se vândă moșia sa cea părintească de istov, și de vor fi copiii lui fără de vârstă, și sub stăpânirea tatălui lor, și în zăpăsul de vânzare nu va scrie, ca să poată răscumpăra copiii, după ce vor veni la vârstă, nu pot să răscumpere.

8) *Un stăpân de moșie căzând la datorie sau având altă trebuință și voește să vândă moșia sa de istov, de este dator prin știrea judecăței, să facă știre neamului său și răzeșilor, și a cere de la neam sau răzeși, de voesc să-i dea prețul moșiei, și vânzând moșia, de pot după vreme moștenitorii lui să-i dea acel preț, ce au dat neamul lui sau răzeșii, sau străinii părinților lor, și să răscumpere moșia, și până la câtă vreme, pot să aibă volnică răscumpărare?*

8) Cel ce va cădea la datorie, sau pentru altă trebuință, va vrea să vândă moșia sa, are datorie să întrebe, mai întâi pe fiii săi, însă de vor fi de vârstă; și pe neamuri și pe răzeși, și când nu vor vrea aceia să o

cumpere, atunci poate să o vândă și la străini; ear când nu va înștiința pe fiii săi de vor fi de vârstă și pe neamuri și pe răzeși, atunci fiii de vor fi de vârstă, sau neamurile sau răzeșii, după ce vor afla de vânzare, au voe pără în patru luni, după pravilă, și pără în șese luni, să tragă judecată și să răscumpere; ear de nu vor afla de vânzare, nici or ști nimică, și până la 10 ani, au voe să tragă judecată și să răscumpere, însă încredințându-se judecătoria că n-au aflat mai înainte, și sorocul acest de zece ani, easte la cei ce nu vor fi înstrăinați din pământul lor; ear când moșia se va vinde pentru datorie, din porunca judecății la mezat, atunci n-are datorie să întrebe, nici pe fiii, nici pe neamuri, nici pe răzeși, nici pot să mai răscumpere, fiind vânzare cu publicație.

9) Când o moșie au pus oare cine zălog, cu sorocul cu această hotărâre, că de nu va plăti banii la sorocul arătat, se rămâe moșia de istov, neputând se o mai răscumpere, de remâne acest feliu de interesat contract în puterea sa, au zapisele ce se fac între cumpărătorul și vânzătorul, și nu se fac înaintea judecății, de rămân în puterea lor, au ba?

9) Moșie sau orice lucru nemișcător, se va pune zălog cu hotărât sorocu, ca neplătind banii să rămâe de istovu, de nu va da stăpânul moșiei al doilea zapisu cu desăvârșită vânzare, sau acelu ce ține zălogul, de nu va avea cartea județului, întru care să arate că s-au dat acel zălog de istovu, atunci zapisul cel de zălogitură, nu are nici o tărie, și ori când, ori acel ce au pus zălogul, ori moștenitorul și neamurile lui, pot să dea banii și să ia zălogul; ear zapisele ce se fac între cumpărători și între vânzători, de nu vor fi făcute nici înaintea judecăței, din oareșicari pricini, și vor fi încredințate cu iscălituri, oameni vrednici de credință, au tăria lor.

10) Când din întâmplare nu poate cineva se arate dovezi și scrisori, pe moșia ce o stăpânește, dar stăpânește moșia sa cu odihnă, pân la câți ani, poate să-i slujască stăpânirea lui, spre dovadă că este dreptă a lui?

10) Pentru cei ce stăpânesc moșii, și nu au dovezi, scrisori, până la zece ani, stăpânind cu pace și cu bună credință, (adică că nu știe la cugetul său cu vreo asupreală sau năpăstuire stăpânirea sa), nefiind lipsiți din pământul lor, a tot cel ce stăpânește, cât și cel ce vra să tragă judecată peste zece ani, rămâne temeinică stăpânirea; ear la cei ce lipsesc din pământul lor, și va fi stăpânire cu bună credință până la douăzeci ani; ear la rea credință (adecă cel ce stăpânește de știe la cugetul său că este cu asupreală și năpăstuire stăpânirea sa), atunci de nu vor fi și lipsiți din pământul lor, sau de vor fi lipsiți peste 30 ani, rămâne temeinică stăpânirea.

11) *Când unul au stăpânit moșia sa cu odihnă, peste suma anilor hotărâți, și după vremi, vine altul cu bune scrisori asupra acei moșii, cine după obiceiul pământului, rămâne stăpânitoru, cel ce au stăpânit atâția ani? sau cel ce poate cu scrisorile dovedi că ar fi moșia lui?*

11) De vreme ce din adese vremelnice tulburări, ce s-au tâmplatu în țara aceasta, mulți n-au putut avea purtare de grije, pentru moșii și alte averi a lor, pentru aceia dar prescripția, la asemenea pricini de întâmplări, după obiceiul pământului, să socotește păr la 30 ani; ear de se va dovedi că cu năpăstuire și lăcomie stăpânește, atunci nu să socotește numărul anilor.

12) *De este vremea prescripției, adecă până la 30 ani, sau mai mult sau mai puțin, atât la boeri sau la Mănăstiri, sau mazili ruptași, totdeauna sau vreo deosebire, fiindcă osebit este cunoscut, că în vremile tulburărilor, scrisorile boierilor au căzut în mâinile mazililor, și a mazililor în mâinile boierilor, și acum mulți ca aceștia carii fără dreptate țin scrisorile cu care să folosesc, atât de veniturile, cât și cu sloboziri ce s-ar cădea să aibă cel adevărat stăpân?*

12) Hotărârea județului să socotește pentru toți de obște tot într-un chip, nefăcând deosebire, după rândueala prescripției, a anilor stăpânirii cari s-au arătat la al 10-lea pont, cum și pentru scrisori, după cum s-au arătat la al 11-lea pont; ear pentru lucrurile bisericești, paragrafie, adecă prescripția hotărâște până la 40 ani, să poată trage judecată.

13) *Și fiind cunoscut, că în vremile tulburărilor, mulți mazili ruptași, s-au făcut stăpâni de moșii, cu unii ca aceștia, după obiceiul pământului, ce se cade să se facă?*

13) Din mazilii ruptași, sau ori cine care în vremile tulburărilor s-au făcut stăpâni pe moșii, asemenea după rândueala prescripției, ce s-au arătat la al 10-lea și la al 11-lea pont, rămâne să se socotească.

14) *La pricinile de hotară, când nu se găsescu hotarnice înscris, de să țin stăpânire păr la sorocul prescripției, fiindcă nici odată, la pricini de hotară, nu se socotește prescripția?*

14) Principiile de hotară, când nu vor fi încredințate hotarnice înscris, fiind că stăpânirea la pricini de hotară, nu să socotește hotărârea anilor prescripției, rămâne după mărturiile megieșilor, ș-altor oameni vrednici de credință, să se îndrepteze hotarale, după cum s-au stăpânit; ear când nu sunt nici marturi ca să poată ști hotarale după cum au umblat din (vechiu) vac, atât la o parte cât

și la alta, atunci acele moșii cu pricină fiind alăturate să măsoară la un loc, și să împarte întocmai; ear mai pe urmă când vreo parte, va găsi pe moșia sa hotarnică, adevărată în semne, atunci va stăpâni după a lui încredințată hotarnică.

15) De câți ani trebuiește să fie moștenitorul, să aibă voie a lua moștenirea părintească pe sama sa, și cu moșia sa, se poată face ce vrea, și pentru dânsa să se poată judeca?

15) Moștenitorul de nu va avea părinți, de la 14 ani înainte, având epitrop, poate să se judece, și se facă ori ce va vrea cu averea sa, prin știrea și voea epitropului, și orice va face cu averea sa, este statornic, însă de va fi epitropul neviclean și cu credință; ear de la 25 ani înainte, nu are trebuință de epitrop, și rămâne moștenitorul însuși de sine stăpânitoriu, și poate se facă ce va vrea cu averea sa, însă de nu va avea părinți, după hotărârea pravilei.

16) Când satul A. au plătit pentru satul B o sumă de bani, pentru o moarte de om, și au luat pentru acei bani o bucată de moșie, de nu este acea bucată de loc luată ca un zălog, și cu vreme să se poată întoarce banii, și să-și ea moșia înapoi?

16) Părți de moșii ce se vor afla luate pentru moarte de omu, și nu vor fi scrisori, întru care să se arate că s-au datu ca un zălog, de vor fi date de istov, prin cartea județului, rămân temeinice, ear unde vor fi cărți de la județ, să socotește stăpânirea, a celor 30 de ani, după hotărârea prescripției.

17) locurile cele deșarte ale târgurilor, de pot să le dea târgoveții din voea lor, altor oameni, fără de a cere voie de la stăpânul țarei, și fără de a lega pe cel ce iau dat locul, ce se plătească stăpânului țarei pentru loc, adecă cumpărătoriu de are se plătească ceva, și cui pentru loc, și de este cumpărătoriu boeriu, de poate să se apere cu prerogativa sa și pe moșiile stăpânitorului țarei, sau la cheltuielile târgului, să dea și el ajutoriu, și de au fost mai înainte țaran, pentru că s-au făcut târgoveț, de are se plătească pentru aceia ceva și cui?

17) Din locurile cele deșarte a târgurilor, pe care să nu fi avut casa sa mai înainte, pe acel loc nu poate să-l dea, sau să-l vândă altuia, ne având tăria sa, fiind loc domnescu; ear care va fi avut mai înainte, casa sa pe acel loc, sau și acum, de va avea poate să-l vândă; sau să-l dea cui va vrea, măcar de nu va avea nici carte domnească pe acel loc, fiindcă din întâmplările turburărilor, de multe ori părătindu-se târgurile, și luminații Domni, vrând ca să se locuească târgurile earăși la loc, au dat cărți deschise de obștie cu

hotărâre, că ori cine va veni se locuiească la târguri, să fie volnici a-și face case și dugheni și locul să rămâe a lui de istov; și după puterea acelor luminate cărți, ce s-au dat de obștie, au remas locul al lor, și remân și vânzările de la unul la altul, earăși temeince și stătătoare, și atât vânzătorul cât și cumpărătorul, nu rămân îndatoriți cu vreo dare, stăpânului țarei pentru locu; ear la cheltuielile târgurilor, care vor fi prin știrea rânduitului dregătoriu, au să răspundă numai târgoveții birnici, țărani; ear boiarii cu prerogativa lor, sunt apărați de toate și în tot locul, și cel ce au fost mai înainte țăran, și pe urmă s-au făcut târgovețu, nu are se plătească nimănui nemică, pentru aceia, fără numai birul lui, după cislă; fiind că târgovețul țăran birnic, nu are osebire de ceilalți țărani, afară din bresle.

18) *Armenii și jidovii, de au acca dreptate, a cumpăra moșii la țară pe vecie?*

18) Armenii și jidovii, n-au avut după dreptate, a cumpăra moșii la țară de veci, nici au; ear casă și dugheni la târguri au putut și potu cumpăra; însă armenii numai, pot cumpăra și vii.

19) *De este slobod fieștecăruia a lua lemne de ars, sau de alt feliu de lemne, din fieștecare codru, și fără de a se socoti codrii cei slabi și trebuincioși și fără de a cere voie de la stăpânul moșiei, sau al codrului?*

19) Dumbrăvile și rădiurile, sunt ale stăpânului locului, și nimeni fără de învoeala stăpânului moșiei, nu este vonic a lua lemne, sau nuele, sau a dărâma, ear codri, și pădurile meree, sunt slobode, și are voie fieștece a tăia și a lua, ori ce fel de lemne, ne opritu de nime și fără de plată, însă numai locuitorii țarei aceștiea; eară cei de prin locurile megieșilor, sunt opriti după firmanul împărătesc, însă unde or fi sate pe sub codri, și păduri, alții străini nu sunt volnici a tăia lemne pentru trebuința lor, împrejurul acelor sate; ear mai înăuntru pot să taie și să iea.

Din luminată porunca prea Înălțatului Domnului nostru Măriea Sa, Constandin Dimitrie Moruz Voevod, s-au făcut răspunsurile, la întrebările guvernului Bucovinei, pentru toate pe larg, după cum se arată mai sus.

Leatu 1782, Februar 19.

Ioan Cantacuzin vel Logofăt. — Ștefan Sturza vel Vornic Nicolai Roset vel Vornic. — Gheorghe Sturza vel Vornic Laskaraki Roset vel Vornic. — Laskaraki Sturza Hatman.

3

ALTE ȘAPTE PONTURI DE ÎNTREBĂRI
DIN PARTEA GUVERNULUI BUCOVINEI,
CUM SE ARATĂ MAI JOS, PE NUMĂR

ȘI

RĂSPUNSURILE DIN PARTEA DIVANULUI MOLDOVEI

1) Se vorbește că mai înainte din vremi hotarăle Câmpulungului rusesc, au mers mai mult, spre hotarăle Galiției spre culturi, și acei stăpâni de acolo, pi-ncet pin-cet, în puterea lor s-au lățit?

1) Hotarul Câmpulungului rusesc, mai înainte vreme după știință, au fostu hotaru Cirimușul negru, și din întâmplările turburărilor, ne fiind căzută purtare de grije, despre Moldova, găsind prileju Leșii, s-au întinsu și s-au lățit cu stăpânirea, păr la Cirimușul alb, și acei stăpâni deși de acolo, cu învechirea stăpânirii, au rămas stăpâni în puterea lor; ear în arhiva țarei Leșești, trebuie să se afle înscrisu hotarăle vechi, până unde au fost, și de acolo să putea îndrepta.

2) Poate că acest ocol al Câmpulungului rusesc, mai înainte au fost domnesc, și când l-au luat alții la stăpânirea lor?

2) Ocolul Câmpulungului rusesc, din început au fost locu domnescu, precum și tot pământul Moldovei, și pe urmă Domnii ce au stăpânit după vremi, au dat dani, după cum s-au arătat mai pre larg la al doilea pont, în copia cu 19 ponturi.

3) Atât mazili cei vechi, cât și locuitorii zic că hotarăle Moldovei, mai înainte de stăpânirea până la Sarafiniți di cătră Horodincea, și părăul Sarafinițului până în Nistru, ear acum cei din Galiția au luat o bucată mare de loc; de nu este vreo dovadă asupra hotarălor sau cu ce au luat Leșii acea bucată de loc?

3) Hotarăle Moldovei, mai înainte după știință au fost până la Sarafiniți de cătră Horodincea, și părăul Sarafinițului până la Nistru, și din întâmplările turburărilor, s-au lățit Leșii cu stăpânirea, după cum s-au arătat mai sus la pontul întâiu.

4) De au fost slobod, sau de este și acum obicei, ca moșiile să se împărțească la răzeși în bucățele mici, și de au avut fiește care putere, pe

părticica sa a face cârciume, velniță și mori, prin cari se aducea mari stricăciuni locuitorilor?

4) Moșiile răzeșești, s-au împărțit și se împartu și acum în părticele mici, pe câți răzeși sunt și să cuvine fieștecărui, partea sa, și pe părticica sa, este volnic a face fieștecare crăcimă, fiind că nu aduc stricăciuni, cum și mori, pot se facă, de nu va îneca una pe alta; ear când va îneca una pe alta, atunci nu poate se facă fieștecine moară pe părticica sa, ci numai câte mori vor încăpea pe toată moșiea, ca se nu aducă înecătură una alteia, intrând la acele mori, părtași toți răzeșii, câți or fi fieștecare, după analoghia părticicai sale, prinzând și la cheltueală asemenea.

5) Cum se rânduiesc mazilii, și ruptașii la Moldova, să dea birul lor, pe părticelile de moșii ce au, sau pe averea lor, și ce privileghie au aceștia, și ce sunt datori, atât stăpânitorului țarei, sau cătră publicu să slujească?

5) Dajdia mazililor și a ruptașilor, nu se socotește după părțile de moșie ce au, ci se așează după puțință, însă mai cu ușurare de cum plătesc ceilalți birnici, fiind că se află și în slujbele împărătești și domnești, fără plată, făcând slujba lor tot aicea în țară. Privileghia ruptașilor, este fiind aleși din țărani, cu birul lor deosebit, și la disetină au deosebire păr la 30 bucate, se plătească boerește, ear ispravnicilor sunt supuși la toate, și la greșelile lor au voe ispravnicii se-i și pedepsească; ear privileghia mazililor este fiind aleși și mai socotiți, după ruptași și la desetină pe câte bucate vor avea drepte a lor se plătească boerește, și ispravnicii n-au volnicie, se rânduiescă mazilii la vre o slujbă fără carte domnească, din poruncă înscris ca să rânduiescă, și din mazili, cum și la greșalele lor n-au volnicie ispravnicii ai pedepsi, fără numai ai trimete la Divan cu faptele lor înscris, și de la Divan li se hotărește pedeapsa lor.

6) Ce sunt aceia ce se numesc aicea șleahtnici?

6) În pământul Moldovei, nime nu s-au numit nici se numesc, cu nume de Șleahtnici, ear unii ce sunt de neamuri vechi, carii stremoșii și moșii lor, au stătut boeri după vremi, care se cheamă neamuri, și aceștia sunt deosebiți și mai cinstiți din Mazili, având și încredințate dovezi de la Divan, și de la Domni, de alegerea neamului lor, și privileghia acestora este să nu plătească dajdii, și desetina să plătească boerește. La unele din porunci și la slujbele care sunt mai mari, se rânduiesc cu deosebire cărți domnești, scrise cătră însuși ei, ear nu cătră Ispravnici.

7) *Ce orânduială au argații, de poate fieștecare boeriu sau mazil, să ție argați câți îi va fi voea și aceștia de au vite, arături și fânațe, prin cari fac și osebită gospodărie, de sunt slobozi de bir și de alte orânduile?*

7) Atât boierii și mazilii, pot să ție argați câți le-a fi de trebuință, au tocmală, și birul argaților fiind însurați, plătesc după cislă, la satul unde este legat și birul; car fiind holtei și șezând în casa stăpânului, nu se supără cu birul, ear boerii au deosebit și liudi scutelnici, dați de la Domnie, pentru slujba caselor, după stăpân a boeriei fieștecăruie, care scutelnici nu se supără, nici la o orânduială ce ar fi pe țară.

Din luminată porunca prea Înălțatului Domnului nostru, Măriea Sa Constandin Dimitrie Moruz Voevod, s-au făcut răspunsurile, la toate întrebările guvernului Bucovinei, pentru toate pe larg, după cum se arată mai sus.

Leatu 1782, Februar 19.

Ioan Cantacuzino vel logofăt. — Ștefan Sturza vel Vornic
Neculaiu Ruset vel Vornic. — Gheorghe Sturza vel Vornic
Lascaraki Ruset vel Vornic. — Scarlatache Sturza Hatman

VI

**SCURTE OBSERVAȚII
ASUPRA BUCOVINEI**

de

Ioan Budai-Deleanu

(1813)

NOTĂ EDITORIALĂ

Scurtele observații asupra Bucovinei ale lui Ioan Budai-Deleanu apar în acest volum în ediție bilingvă germană-română. Cum rezultă din notele de subsol în limba română ale lui Ion Nistor la versiunea originală în limba germană, această versiune a fost redactată de autor în anul 1803. Existența ei a fost semnalată inițial de Al. Papiu Ilarian în „Analele Academiei Române”, vol. 3, p. 105, 1870. Ea a fost publicată de Ion Nistor ca anexă la cartea sa *Români și rutenii în Bucovina*, Edit. Socec, București, 1915, după manuscrisul original din colecțiile Bibliotecii Academiei Române. Această versiune a fost republicată relativ recent în volumul *Vom Moldauwappen zum Doppeladler*, vol. II (editor Adolf Armbruster), Hofmann-Verlag, Augsburg, 1993, după care o reproducem aici. Ea cuprinde și notele de subsol în limba română ale lui Ion Nistor.

Versiunea românească a textului are la bază traducerea presupus integrală a textului original în limba germană, efectuată de George Bogdan-Duică, precedată de o scurtă notiță biografică a traducătorului. Ea a apărut în foileton în „Gazeta Bucovinei”, bisăptămânal ce apărea la Cernăuți între 1892 și 1897, și anume în anul 1894, numerele 8, 9, 13, 14, 17-23, între 27 ianuarie și 20 martie (stil nou). După știința noastră, această traducere nu a apărut în volum cu toată intenția traducătorului exprimată la sfârșitul notiței biografice.

Spre surprinderea inițială a editorului prezentei ediții, traducerea este incompletă. În afara unor completări mărunte aduse de editor pentru a realiza o fidelitate mai mare sau pentru o mai lesnicioasă înțelegere a traducerii, completări plasate între paranteze drepte, purtând sau nu, după caz, sigla n.n., mai există și trei eliziuni mai importante și probabil neaccidentale.

Prima eliziune (alineatul 11), limitată la o singură frază, se referă la puternica migra-re ruteană din Galiția care amenința să egalizeze populația românească din Bucovina. Nota de subsol a lui Nistor are un caracter critic, așa că eliminarea din traducere a acestei fraze ar putea să nu fie accidentală. Lipsa a fost completată de editorul prezentei ediții.

A doua lipsă (sfârșitul al. 33 și al. 34) se referă la restricțiile cu caracter religios impuse de biserica lipovenilor bucovineni relațiilor sexuale ale soților. S-ar putea ca textul, șocant în acea vreme, să fi impus „Gazetei Bucovinei” eliminarea celor două fraze. Și în acest caz traducerea a fost completată cu pasaje lipsă între paranteze drepte.

A treia lipsă este masivă (alineatele 55 până la 63) și constituie capitolul final al *Scurtelor Observații*. El este intitulat „Consistoriul cernăuțean” și cuprinde o analiză critică acerbă a stărilor din biserica ortodoxă din Bucovina, începând cu nivelul cultural și conduita episcopului și terminând cu pregătirea teologică și morală a viitorilor clerici. Se vede că textul nu a convenit conducerii „Gazetei Bucovinei”, organ al Partidului Național Român. Ea a pus deci capăt publicării *Scurtelor Observații* înainte de adevăratul lor sfârșit patetic (vezi postfața prezentei ediții). Noi am completat alineatele lipsă (al. 55-63) între paranteze drepte, pentru ca ediția prezentă să fie fără eliziuni.

Mai trebuie să remarcăm că textul românesc reproduce exact traducerea lui G. Bogdan-Duică, așa cum a apărut în „Gazeta Bucovinei”, cu ortografia timpului, de altfel foarte adeseori inconsecvent folosită, și cu interpunctia ei bizară. S-au eliminat însă grafiile astăzi dispărute ca apostrofii, care marca sistematic eliziunile de litere, precum și literele î (unde era cazul), ê, ê și ð, care s-au înlocuit cu literele â, ă și z, deși litera

e fără semn diacritic înlocuiește în text adeseori pe ă (se scrie la întâmplare când *țeară*, *țeran*, *remas* – când *țară*, *țăran*, *rămas*), iar pronunția și grafia cu e este încă prezentă în vorbirea și grafia bucovineană (beătură, Mircea Streinul), ca și în pronunție diferența dintre z (pază) și ȝ (douăzeci).

Traducerea lui Bogdan-Duică este destul de neglijentă și mai aproximativă decât ar fi fost nevoie. Numeroasele incorectitudini, lipsuri și formulări neclare au fost semnalate, corectate, completate și reformulate de editor între partanteze drepte, purtând sigla n.n.). S-au păstrat în reproducerea textului traducerii sublinierile lui Bogdan-Duică, neexistente în textul german și marcate prin răirirea literelor, ele fiind semnificative pentru receptarea conținutului de către traducător, autor al unei broșuri despre Bucovina, publicată în anul 1895, deci cu un an mai târziu (vezi Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Edit. Humanitas, București, p.263, 1991).

În sfârșit, textul german a fost confruntat cu cel publicat de Ion Nistor ca anexă la cartea sa *Românii și rutenii*, citată mai sus. De asemenea, în amândouă textele, finalul a trebuit ușor modificat prin eliminarea cuvântului *nicht*, resp. *nu după gewiss*, resp. *Desigur* pentru a răspunde afirmativ la *amândouă* întrebările retorice, formal contradictorii, puse în alineatul precedent.

Radu Grigorovici

IOAN BUDAI DELEANU – NOTIȚĂ BIOGRAFICĂ

Manuscriptul lui Budai-Deleanu asupra Bucovinei este scris în limba germană și poartă titlul *Kurzgefasste Bemerkungen über die Bukowina*.

La 1868, acest manuscris a fost cumpărat, împreună cu altele, de ministrul român de culte și instrucție, D. G u s t i , după ce Asachi i-a atras atențiunea asupra lucrărilor importante rămase de la Budai-Deleanu. Lucrările acestea s-au aflat la un anumit L e r v a n d o w s k i , care se pare a fi fost ginerele lui Budai-Deleanu^{*)}.

Cine era Budai-Deleanu?

Necunoscut până la 1870 decât din câteva amintiri, el devine mai întâi obiect de studiu al lui Papiu-Ilarian, care scrise asupra lui călduroasa notiță, ce ne servește și nouă de bază la notița noastră biografică. T h . C o d r e s c u publică apoi la 1877 poema lui *Țiganiada sau tabăra țiganilor*, un episod „iroi-comic-satiric“. Asupra acestui epos a scris dl. A r o n D e n s u ș i a n u un studiu amănunțit, care se găsește în cartea sa *Cercetări literare*. Și afară de niște notițe ale lui Cipariu, atâta-i tot ce s-a publicat despre Deleanu!

Câteva versuri dintre multele strofe (ale) *Țiganiadei* ne vor dezvăli ca dintr-o luminoasă fulgerătură una din cele mai profunde simțiri ale acestui autor român:

Un coif în cap, o sabie în mână,
Un pcp̄t ne-nvins, un scut în slângă;
Inimă și vârtute română.
Aceste numai pot să frângă.
Lanțul șerbiei tale cumplite
Popoare, al meu, de toi ovilite!

Până nu va fi cea mai întâe
Coconilor îndeletnicire
A d-armelor naltă măestrie;
De patrie fierbinte iubire;
Nu vei putea tu să-ți vii la tine,
Să gustezi slobozia și bine!

De unde resărise acest bărbat cu suflet atât de eroic?

Ioan Budai-Deleanu s-a născut în satul C i c m ă u , în comitatul Hunedoarei, în Transilvania. Tatăl său a fost preot greco-cat.; și el a studiat teologia la Lemberg.

Întorcându-se în patrie, se pare că nu s-a putut împăca nici el cu atotputernicii de pe-atunci din Blaj, cu episcopul Bob, și cu inima rănită de durere a preferat să părăsească patria, căreia-i adresa apoi din străinătate cuvinte ca cele ce am citat mai sus.

Pentru caracteristica acestui scriitor, mai citez câteva șire din niște scrisori ale lui. Dezvălind în acest chip personalitatea lui, arăt și asupra punctului de vedere din care trebuie să privim și la scrierea lui asupra Bucovinei. Într-o scrisoare către Petru Maior, Budai-Deleanu zice:

„Scrisoarea preasânției tale am primită cu mult bucurie, și înțelegând dintr-însa că nu te va supăra corespondența cu mine în lucrurile literare, mi-a părut că m - a m născut din nou, și ca, când aș fi în mijlocul patrioților mei; crede-mă sau ba, amice, că din acel ceas nu mă mai îngreunează străinătatea, căci având un amic asemenea însuflețit spre procopsirea neamului – mă socotesc mai fericit“.

^{*)} Vezi o lucrare a lui Papiu Ilarian în „Analele Academiei Române“, 1870, p. 105 sqq. de unde împrumut notițele acestea.

În altă scrisoare, Budai-Deleanu zice lui Maior:

Scriu eu foarte bine, că toate acele urgii purced din culcușul nevrednicilor de numele românesc ce s-au încuibat la Blasiu. Mai mult de treizeci de ani domnesc acești *etnoctoni* și ca să-și vecinicească stăpânia, prodesc binele poporului, făcându-se organ vrăjmașilor spre avilirea lui. Cunoscutei-am eu atunci foarte bine, când i-am părăsit, și fugând, mai bine am ales nemernicia de cât sâmbra cu dânsii. Însă veni-va vremea și doară nu e departe, când vor eși la lumină toate răsfățatele rușinateții ale Erusalemului acestui nou“.

Cel mai curat și dezinteresat patriotism, cea mai gingașe îngrijire de soarta poporului său trădat, cel mai profund dor de patrie – sunt simțirile ce împodobiră existența unei scumpe vieți aruncate în Galiția la Leov, în mijlocul străinilor. Simțirile acestea-l îndemnau să se ocupe cu ce poporul său avea mai scump: cu limba și istoria lui și cu ce poporul său avea să lupte: cu stările lui actuale.

Astfel atențiunea lui se opri și asupra poporului român din Bucovina, despre care, zice el, scrie nu din auzite, ci din propria sa intuiție.

La 1805, Șincai numește pe Deleanu, în prefața gramaticii sale: *consiliarius fori nobilium de regno Galliciae*.

La 1818 el însuși se subscrie: *k.k. Landrath zu Lemberg*.

Budai-Deleanu se afla prin urmare într-o poziție, care-i făcu posibil să cunoască starea Bucovinei în timpul, ce-l descrie.

Se nasce deci întrebarea cât timp și de când a stat el la Lemberg, și în care timp a scris el observările sale asupra Bucovinei?

La nici una din aceste întrebări nu putem da acum un răspuns sigur; aproximativ se poate însă răspunde.

În prefața dicționarului său românesc-nemțesc și nemțesc-românesc spune că la acest dicționar a lucrat mai bine de 30 de ani în străinătate; dicționarul era gata la 1818; rezultă că Deleanu; trecând la Lemberg cu vre-o treizeci de ani mai înainte, a trecut pela anul 1788, poate chiar cu ceva mai înainte.

Relativ la scrierea sa asupra Bucovinei, citez următorul pasaj din notița lui Papiu Ilarian:

„Scurte observațiuni asupra Bucovinei, Ms. în limba germană, de 28 jumătăți coale în 4°. Autorul este tot Budai; lucrarea este de pe la finea secolului trecut. Este o descriere istorică, politică, administrativă, socială, statistică, etc., a Bucovinei, după ce ajunsese sub mâinile Austriei. Poate unica descriere de această natură ce posedăm până astăzi“.

Unica descriere, însă cu adaosul – a unui Român!

Din scrierea lui Budai-Deleanu nu este bine evident scopul, pentru care a scris observările sale. Ea este o *critică*, adeseori foarte aspră, a stărilor din Bucovina. Se vede că autorul nu a voit să se opriască la multe date, că s-a mulțămît să fixeze impresiile pe care împrejurările acestea le făcură asupra duhului său treaz și inimei sale bune. Unde-i aspru, el este totodată și uman și de aceea asprimea lui ni se pare o muștrare, înaintea căreia trebuie să ne plecăm capetele și pe care cu greu o putem îmblânzi ori modifica.*)

George Bogdan-Duică

*) Lucrarea lui Deleanu va apare și în broșură. Acolo von adăuga o serie de note, însoțind textul și pe care aflăm cu cale a nu le tipări și în ziar. (G.B.D.)

IOAN BUDAI-DELEANU
KURZGEFASSTE BEMERKUNGEN ÜBER BUKOWINA*

- Ab.1 Unter dem Namen B u k o w i n a versteht man jetzum jenes Ländchen, welches vorhin ein District von der Obermoldau ausmachte und welches im Jahre 1774 dem Erzhause Oesterreich von der Ottomanischen Pforte mittels einer Convention abgetreten wurde; es enthält in sich beiläufig 160 Meilen in die Breite und 20 in die Länge¹.
- Ab.2 Die Gegenden von der Bukovina sind meistens mit Wäldern und Bergen durchgestrichen, dem ohngeachtet findet man hie und da besonders an den Flüssen und Tälern ziemlich ausgedehnte Ebenen. Ihr Boden ist fruchtbar, trägt Weizen, Korn, Haber, Hirsen, Hanf, Flachs, vorzüglich aber türkisch Weizen (Kukuruz); Obst findet man in Menge und von gutem Geschmack; auch Wein wächst in manchen Gegenden, er kömmt aber selten zu seiner Maturität.
- Ab.3 Der Viehzucht wäre Bukovina sehr gelegen, wenn man selbe gleich vom Anfange dazu eingerichtet und nicht viel mehr getrachtet hätte, diese, der natürlichen Lage nach ihr angemessene Industrie auf alle mögliche Art zu ersticken.
- Ab.4 Mehrere grosse und kleine Flüsse streichen dieses Land durch; unter die grösseren gehören: die Pruth, Sereth, Sutschawa, Moldawa, Bistritza; die kleineren sind: Dorna mare, Dornischoara, Dorna, Negrischora, Teschna retsche, Teschna impuzita², Tschiboul³, Moldawitza, Sutschawitza, Putylowa⁴, Tschermousch, Tschnera⁵.
- Ab.5 An Mineralien ist Bukovina eben nicht arm; es gibt mehrere Salzquellen – bei Jacobeny sind ergiebige Eisen– und bei Kirlibaba, am Berge Dadul⁶ Bleibergwerke. Der Bistrizafluss führt mit sich Goldsand; bei Dorna hat man ein gutes Mineralwasser und in den tiefen Gebirgen noch mehrere Gesundheitsquellen von verschiedener Wirkung.
- Ab.6 Der meiste Verkehr der Bukovina Insassen besteht im Handel mit Vieh, Potasche, Holz (worunter das Tyzsaholz vorzüglich ist), Eisen, Salz, Wachs, Honig, Unschlitt, roh und zubereitetes Flachs, Getreide und trockenes Obst.
- Ab.7 Das Wildpret, wovon im Anfange alles wimmelte, ist dermalen selten geworden; es ist durch das freie Jagen der Bauern und durch Militärs um vieles vermindert, durch die in allen Waldungen angelegte Potasch-Siedereyen verschuet und durch ein paar sehr strenge nach einanderfolgenden Winter zugrunde gerichtet worden; auf dem öffentlichen Platze findet man es selten zu kaufen.
- Ab.8 Die ganze im beiläufig 300 grösern und kleinern wohnbaren Ortschaften befindliche Volksmenge besteht aus 190 bis 200 Tausend Seelen verschiede-

IOAN BUDAI-DELEANU SCURTE OBSERVAȚII ASUPRA BUCOVINEI

Traducere de George Bogdan-Duică (1894)

- Al.1 Sub numele **Bucovina** se înțelege acum acea țărișoară, care mai înainte alcătuia un district din Moldova de sus și care a fost cedat de Poarta otomană în anul 1774 prin o convenție casei Austriei; ea conține aproximativ 16 miluri în lățime și 20 în lungime¹.
- Al.2 Locurile Bucovinei sunt mai ales acoperite cu păduri și munți [în traducere din eroare: cetăți, n.n.]; totuși se găsesc ici și colo șesuri întinse, mai cu seamă pe lângă râuri și văi; pământul ei este roditor, produce grâu, seară, orz, mei [lipsește în trad., n.n.], cânepă, in [lipsește în trad., n.n.], dar mai ales cucuruz; pomătul e mulțime și de bun gust; și vinul se produce în unele locuri, dar rar se coace.
- Al.3 Pentru economia de vite, Bucovina ar fi foarte potrivită, dacă ea ar fi fost îndată din capul locului întocmită pentru aceasta și nu s-ar fi pus silințe, ca această industrie potrivită situației sale naturale, să fie înăbușită în toate chipurile.
- Al.4 Mai multe râuri mari și mici brăzdează țeara; între ele cele mai mari sunt: Prutul, Siretul, Suceava, Moldova, Bistrița; între cele mai mici Dorna mare, Dornișoara, Dorna, Negrișoara [în trad.: Ungrișoara, n.n.], Teșna rece, Teșna împuțită², Țibăul³, Moldovița, Sucevița, Putilova⁴ [corect: Putila, n.n.], Ceremuș, Cerna⁵ [poate Cernețul, vezi Nistor].
- Al.5 Bucovina nu-i chiar săracă nici în minerale; sunt mai multe izvoare sărate; la Iașobeni sunt mine productive de fier și la Cârlibaba în muntele Dadul⁶ mine de plumb, râul Bistrița duce năsip cu aur; la Dorna este o bună apă minerală și în munții adânci [corect: în adâncul munților, n.n.] încă câteva izvoare de sănătate, cu felurite efecte.
- Al.6 Comunicația cea mai mare a locuitorilor Bucovinei, este negoțul cu vite, potasă, lemne (între care lemnul de tisă este excelent), fier, sare ceară, miere, seu, cânepă crudă și preparată, bucate [adică grâne, n.n.] și poame uscate.
- Al.7 Vânăatul, care băjbăia la început pretutindeni, acum s-a rărit; el s-a împuținat mult prin vânătoarea liberă a țăranilor și militarilor, a fost nimicit prin cuptoarele de potasă construite în toate pădurile și prin câteva erni foarte aspre ce au urmat una după alta; la târg, rar se găsește de vânzare.
- Al.8 Toată populațiunea, ce locuște cam în 300 locuri [corect: localități, n.n.] mai mari sau mai mici se compune din 160 până la 200 de mii

ner Nationen als: Moldauer, Russniaken, Deutsche, Juden, Armenier, Griechen, Ungarn, Lipowaner und Zigeuner. Die vornehmeren Ortschaften sind: Czernowitz, Sutschawa, Sereth, Radautz, Wischniza, Sadagura. Zu Czernowitz ist ein Kreisamt, ein Kriminal- und Lokalgericht, zu Sutschawa ein deligiertes Kreis-kommissariat und ein Lokalgericht, zu Sereth aber bloss ein Lokalgericht aufgestellt worden. Zu Czernowitz residiert auch ein griechisch nicht uniierter Bischof und ein General der Cavallerie.

Ab.9 Vor Zeiten war Sutschawa die Hauptstadt nicht nur von der Bukowina, sondern auch von der ganzen Moldau, als es nämlich die moldauischen Fürsten selber zu ihrem Wohnsitz wählten. Seit dem aber die fürstliche Residenz nach Jassy verlegt wurde, so verlor Sutschawa ihren Vorzug, und als die Tartaren es am Ende des 16-ten Jahrhunderts zerstörten, verschwand auch das Überbleibsel ihres vorigen Glanzes; die alte Stadt und das Schloss ist ganz in Schutt begraben und das heutige Sutschawa ist nach der Hand aufgebauet worden.

Die Moldauer

Ab.10 Obwohl die Zahl der Moldeauer seit der Revindizierung sehr abgenommen, weil viele von ihnen ihren alten Gebräuchen getreu sich nach Türkisch-Moldau begaben, kann man dennoch selbe für die Hauptvölkerschaft in dieser Provinz annehmen. Sie gehört eigentlich und ursprünglich zu der romanischen oder sogenannten walachischen Nation; macht aber demohngeachtet einen besondern Volksstamm aus, welcher vor dem eilften Jahrhundert unter diesem Namen nicht bekannt war. Beiläufig um das Jahr 1300 kam in die Gegend von Sutschawa ein Anführer – ein Fürst – oder ein vornehmer Romanier aus Marmatzien (Maramoros) namens Dragosch mit welchem hundert Jägern oder Begleitern – ungewiss ob und ungefähr oder absichtlich – genug er schlug seinen Sitz zu Sutschawa und stiftete ein kleines Königreich, welches nachhero allmählich gegen Morgen bis ans Schwarze Meer, gegen Norden, von Karpathen bis an Dniester mit Imbegriff Pokuziens, denn dem Dniester nach bis zu seinem Ausguss, gegen Abend von den Siebenbürger Grenzen längst dem Serethfluss, und gegen Mittag bis an die Donau, sodann längs diesem Flusse, sich ausdehnte. Die Moldau in ihrer Grösse enthielt eigentlich die ganze Strecke, welche sich zwischen dem Schwarzen Meere, dem Dniester, Sereth und den Karpathen befindet, und Bukowina ist der Wohnort und Sitz der Moldauer⁷.

Ab.11 Seitdem sie aber under der Röm. Kais. Verwaltung stehen, sind viele ausgewandert und so, dass dermalen die aus Galizien ausgewanderten Russniaken ihnen an Menge fast das Gleichgewicht halten⁸.

Ab.12 Über den Ursprung der Moldauer, wie auch insgesamt der Walachen, hat man Verschiedenes geschrieben, gemutmasset und erdichtet; dem ohngeachtet

suflete. Națiuni felurite ca: moldoveni, rusniaci, germani, evrei, armeni, greci [lipsește în trad., n.n.], unguri, lipoveni și țigani. Localitățile cele mai alese sunt Cernăuți, Suceava, Sirete, Rădăuț, Vijnița, Sadagura. La Cernăuți s-a așezat un oficiu cercual, o judecătorie penală și locală, la Suceava un comisariat cercual delegat și o judecătorie locală, iar la Sirete numai o judecătorie locală; la Cernăuți își are reședința un arhiepiscop greco-neunit și un general de cavalerie.

- Al.9 Odată era Suceava capitală, nu numai a Bucovinei, ci a Moldovei întregi, când adecă voivozii moldoveni o aleseră de locuință a lor; însă după ce rezidența princiară s-a mutat la Iași, Suceava perdu întâietatea. Și după ce tătarii au distrus-o la sfârșitul veacului XVI, a dispărut și remășița strălucirii ei de mai înainte. Oraș și rezidența zac cu totul în ruine și Suceava de azi s-a [re]clădit treptat.

Moldovenii

- Al.10 Cu toate că numărul moldovenilor a scăzut mult după revindicare, pentru că mulți dintre ei, credincioși vechilor obiceiuri, au trecut în principatul Moldovei [trad. fidelă: Moldova turcească, n.n.] totuși putem să-i privim pe ei ca populația de căpetenie în această provincie. Ea se ține adecă [corect: de fapt, n.n.] și după origine, de națiunea română sau așa-zisă valahă, este totuși un popor deosebit, care înainte de veacul XI nu era cunoscut sub numele acesta. Cum pe la anul 1300 veni în locurile de la Suceava un conductor, un principe ori un nobil român din Marmația (Marmoroș) sub numele Dragoș, cu vreo câteva sute de vânători sau tovarăși: nu se știe, din întâmplare sau anume; destul că-și așază scaunul la Suceava și întemeie un mic regat, care după aceea se lăți treptat cătră răsărit la Marea Neagră; cătră miazănoapte de la Carpați până la Nistru, cuprinzând și Pocuția; apoi pe cursul Nistrului până la vărsătura lui; cătră apus de la granițele Ardealului de-a lungul râului Sirete, cătră miazăzi până la Dunăre; apoi de-a lungul acestui râu. Moldova întreagă cuprindea adecă toată suprafața, care se află între Marea Neagră, Nistrul, Sirete și Carpați; – și Bucovina este întâiul [cuvântul lipsește în textul original, n.n.] locaș și scaun al moldovenilor⁷.
- Al.11 Dar de când se află sub administrație roman-imperială, mulți au emigrat, și în felul acesta acum rusniacii emigrați din Galiția le țin aproape echilibrul în cantitate⁸.
- Al.12 Despre originea moldovenilor, ca și în genere a românilor felurite s-au scris, presupus sau inventat; totuși eu îndrăznesc să afirm,

getraue ich es mir zu behaupten, dass wenn man mit ihrer Sprache und Sitten vollkommen bekannt ist und mit einem kritisch unparteiischen Blick in die Völkergeschichte des mittleren Zeitalters hineinschaut, vorzüglich aber klein Ursache hat, wegen ihm etwa von diesen Ländern zugestossenen Unannehmlichkeiten und Unkosten der Wahrheit in der echten Geschichtskunde über eine ganze Nation zu schimpfen, als Herr Hauptmann Sulzer⁹ und Carro¹⁰ es taten; so wird man ihnen ihre römische Abkunft onmöglich streitig machen können.

Ab.13 Das Moldauische Volk ist übrigens von einem gesunden und starken Körperbau; die Moldauer sind schlauer und witziger als die Russniaken; ihr Hauptzug und überhaupt aller Walachen ist ein starker Hang zur Unabhängigkeit, allzugrosse Anhänglichkeit zu ihrem Lande, Wohnorte, Familie, Gebräuchen, wessen wegen sie selten auswandern; sie dulden keinen Herrscherton eines Beamten, besonders eines, welcher aus ihrer Mitte ist, so einer muss viel Popularität zeigen; hingegen aber mit einer guten Art und guten Worten macht man mit ihnen alles; überhaupt sie werden besser mit einer weisen Anführung, als mit Strenge zum Zwecke geführt.

Ab.14 Den von ihnen angenommenen und für billig erkannten Gesetzen bleiben sie getreu und, wenn der Walach wegen seiner Vergehungen gesetzmässig noch so hart bestraft wird, so stellt er sich zufrieden, indem er sagt: lege me au batutu¹¹, d.h. das Gesetz hat mich bestraft; hingegen bleibt ihm auch die mindeste willkürliche Strafe, welche deerselbe von einem herrschaftlichen oder öffentlichen Beamten hat erdulden müssen, unvergesslich, er denkt sich allzeit eine „tiene minte“¹² dabei (d.h. merk dir's!) und trachtet bei der ersten Gelegenheit, sich zu rächen, denn was die Verschlagenheit und die Ausübung der Rache betrifft, geben sie den Italienern nicht viel nach.

Ab.15 Die Gastfreundschaft haben den Walachen auch ihre ärgsten Feinde nicht abgesprochen; selbst der Hauptmann Sulzer, welcher sie sonst in dem hässlichsten Lichte vorstellte, sagt viel rühmliches davon und zwar aus eigener Erfahrung¹³. In seiner Wohnung ist der Wallach (ausser den grossen Bojaren) einfach, aber sehr reinlich; sein Bett ist eine Pritsche und sein Essen meisten Kukuruz Brod oder Mamaliga (eine Art Polenta von Kukurutzmehl), jedoch ganz trocken geniesst er sie nicht; der ärmste unter ihnen hat immer etwas dabei, als Milch, Käse, Schöpsenfleisch, Fisch, etc. Ihre Tracht ist dormalen meist türkisch oder eine Mischung aus türkisch-griechisch-kosakischen¹⁴.

Ab.16 Die oben angeführten sind wohl die Hauptzüge, welche einen Moldauer oder Rumänen charakterisieren, denn die übrigen bösen oder guten Sitten, Gebräuche und Fehler können auf keine Weise der ganzen Nation als etwas originelles zugeschrieben werden, da sie nicht bei der ganzen und nur romanischen Nation anzutreffen sind; sie haben solche mit vielen anderen Völkern gemein, auch vieles von den benachbarten und regierenden Nationen entlehnt.

că dacă cunoști perfect limba și obiceiurile lor, și privești cu ochi critic imparțial în istoria popoarelor, a evului mediu și mai ales dacă nu ai nici o pricină de-a insulta pe conta adevărului, în istoriografia veritabilă, o națiune întregă din pricina neplăcerilor întâmplare în țerișoara aceasta, cum au făcut căpitanul Sulzer⁹ și Carra¹⁰, originea lor română [corect: romană, n.n.] nu se va putea pune la îndoială.

- Al.13 Poporul moldovenesc este, de altfel, sănătos și robust la corp; moldovenii sunt mai șireți și mai isteți decât rusniacii; caracterul lor principal, și, în genere, al tuturor românilor, este o iubire puternică pentru neatarnare și libertate, o foarte mare adeziune la țeară, locul în care șed, familie, obiceiuri, din care cauză rar emigrează; nu suferă tonul de stăpân al funcționarului, mai ales nu al celui din sânul lor; unul ca acesta trebuie să dovedească multă popularitate; din contra în mod fin și cu vorbe bune faci cu ei orice; în genere, cu o înțeleaptă conducere, ei sunt mai cu rând aduși la scop decât cu stricteța.
- Al.14 Legilor primite de ei și recunoscute de bune le rămân credincioși; și dacă românul este pedepsit pentru transgresiunile sale oricât de aspru, el se liniștește, zicând: legea m-a bătut¹¹, din contra de-i rămâne și cea mai mică pedeapsă arbitrară, pe care a trebuit să o sufere de la domnul său ori de la un funcționar public, el își cugetă întotdeauna un „ține minte“¹² și se silește ca la proxima ocazie să se răzbune, căci relativ la prefăcătorie și la răzbunare nu stau cu mult înapoia, italienilor.
- Al.15 Ospitalitatea nu le-a negat-o românilor nici cei mai mari dușmani ai lor, chiar căpitanul Sulzer, care-i prezintă de altfel în cea mai urâtă lumină, spune multe laude despre ea, și anume din propria experiență¹³. În casa sa, valahul (afară de boierii mari) este simplu, dar foarte curat; patul său e un prici și mâncarea sa mai ales cucuruz, pâne ori mămăligă; dar cu totul uscată nu o mănâncă nici odată; și cel mai sărac dintre ei are totdeauna ceva pe lângă ea, ca: lapte, brânză, carne de berbece, pește etc.; portul lor este de prezent mai cu seamă turcesc sau un amestec turcesc-grecesc-căzăcesc¹⁴.
- Al.16 Acestea sunt trăsăturile principale, care caracterizează pe un moldovean și un român; apoi celelalte bune ori rele obiceiuri, datine și cusururi nu se pot atribui ca originale națiunii întregi, pentru că ele nu se găsesc la toată națiunea și numai la cea română; ele au multe comune cu alte popoare și au și împrumutat mult de la națiunile vecine sau domnitoare [corect: domnitoare, n.n.].

- Ab.17 Die Moldauer waren vor Zeiten ein tapferes Volk, als nämlich sie Fürsten aus ihrer Mitte gehorchten; seitdem sie sich aber unter dem türkischen Schutz begaben und von der rohen Ottomanischen Regierung aufgedrungene zeitliche Fürsten mit dem ganzen Gefolge des griechischen Despotismus aufnehmen mussten, so ist das Volk so herabgesunken, dass jetzt nun die alten Moldauer nicht mehr zu erkennen sind, durch die lange sklavische Regierung sind sie feig, kriechend, falsch, verräterisch, misstrauisch, heuchlerisch und argwöhnlich geworden. Von der fast alle Jahre vor sich gegenden Abwechslung der Gebieter und Staatsbeamte sind sie gewohnt, leichtgläubig und zu allen beweglich zu sein.
- Ab.18 Von Gelehrsamkeit kann man mit gutem Gewissen sagen, dass sie (im allgemeinen genommen) bei den Moldauern gar nicht existiert und sehr wenige werden sein, die eine Idee davon haben¹⁵. Ihre Sprache ist die altrömische Volkssprache mit verschiedenen slavischen, griechischen und albanischen Wörtern vermischt; jedoch die von den anderen Sprachen angenommenen Wörter machen kaum ein Drittel aus, die moldauische und überhaupt die romanische Sprache hat alle Anlagen mit der Zeit einer der wälschen gleich in der Kultur zu werden, wenn geschickte Leute sich darüber machen und ihr die wahre Richtung geben möchten; bis her bleibt sie aber eine arme, rohe und unkultivierte Sprache. Der Walach schreibt so, wie er gewöhnlich spricht, ohne Regel und Wahl; man hat in dieser Sprache noch kein Wörterbuch, keine gründliche Sprachlehre, keine ordentliche Orthographie. Ihre Literatur (wenn eine existieren sollte) erstreckt sich bloss auf zwei Ausgaben der heiligen Schrift, eine Prawilla oder Sammlung kirchlicher Gesetze, welche sich auf die sieben ersten Kirchenversammlungen beschränkt und sonst auf die übrigen Kirchenbücher (deren eine Menge ist), dann auf einige Jahrbücher oder Geschichte der walachischen Nation, welche als originell walachisch angesehen werden können; die übrigen Schriften und Manuscripte sind nur Übersetzungen aus verschiedenen Sprachen deren man mehrere zählt, aber auch nur in Privathänden existieren, denn bei ihnen ist noch nicht Mode geworden, allgemein nützliche Bücher drucken zu lassen, sondern einer schreibt sich solche von dem andern ab und, weil diese Schreibung sehr hoch kommt, so können auch dieser nur wohlhabende Leute theilhaft werden. In soweit ich Kenntniss davon habe, ihre Manuscripte (die oberwähnten einheimischen Kroniken ausgenommen) sind folgende: die Illias und die Odysee von Homer, frei übersetzt; das Leben Alexander des Grossen mit viel fabelhaften Zusätzen vermengt; Aesops Fabeln und sein Leben, Isopia genannt; Heliadors äthiopische Geschichte, ein Roman aus dem Griechischen; Telemach aus dem Französischen; das Leben Peter des Grossen von Voltaire, das bekannte Buch Horologium Principum aus dem Lateinischen; eine Übersetzung von einer Logik, Rhetorik und der Sittenlehre, welche letzteren in Druck erschienen sind; dann auch mehrere von minderem

- Al.17 Din vremuri, moldovenii au fost un popor viteaz, pe când aveau prinți din sânul lor; dar de când s-au supus protecției turcești și sub principii impuși de cruda Poartă otomană, cu toată suita lor de despoți grecești, poporul a decăzut atât de mult, încât acum nu mai cunoști pe vechiul moldovean; lungul guvern despotic i-a făcut lași, târitori, falși, trădători, neîncrezători, ipocriți și biruitori [corect: bănuitori, n.n.]; de la domnii [și] funcționarii ce se schimbă aproape an de an, s-au obicinuit a fi ușor crezători și înduplecați [corect: dispuși, n.n.] la toate [corect: ori ce, n.n.].
- Al.18 Despre erudiție se poate zice cu conștiința liniștită că în general, ea nu există la moldoveni; și puțini vor fi cei ce au vreo idee de ea¹⁵. Limba lor este vechea limbă romană populară, amestecată cu felurite cuvinte slave, grecești și albaneze; dar cuvintele luate din celelalte limbi abia fac 1/3; limba moldovenească, și, în genere, română are toate calitățile pentru a deveni cu timpul o limbă egală în cultură cu cea italiană, dacă oameni iscușiți se vor ocupa de ea [și o vor îndrepta în direcția potrivită, lipsă în trad., n.n.]; până acum ea este însă săracă, rustică, necultivată; Valahul scrie precum de obicei vorbește, fără reguli și alegere; în limba aceasta nu există încă un vocabular [corect: dicționar, n.n.], nici o gramatică temeinică, nici o ortografie regulată [corect: reglementată, n.n.]; literatura ei cuprinde numai două ediții ale sfintei Scripturi, o pravilă sau colecție de legi bisericești, care se mărginește la cele dintâi șapte sinoade și la celelalte cărți bisericești, care sunt o mulțime; apoi câteva cronici ori istoria națiunii valahe, care pot fi privite ca originale române. Celelalte scrieri și manuscrite sunt numai traduceri din felurite limbi, care sunt mai multe, dar se găsesc numai la privați, pentru că la ei încă nu-i modă a tipări cărți de folos general, ci și le scriu unii de la alții; și deoarece scrierea aceasta e foarte scumpă, numai cei bogați pot avea parte de ea. Precât am eu cunoștință, manuscritele lor (afară de cronicile pomenite mai sus) sunt Iliada și Odiseea lui Homer, traduse liber; viața lui Alexandru cel Mare amestecată cu multe adausuri fabuloase; fabulele lui Isop; istoria etiopică a lui Helliodor; un roman din grecește; Telemach din franțuzește; viața lui Petru cel Mare de Voltaire; cunoscuta carte Horologium Principum din latinește; o traducere a unei Logice, Retorice și Etice, care a și apărut în tipar; apoi mai multe de valoare mai mică, traduse din felurite limbi, între care se cuprinde și o

Wert aus verschiedenen Sprachen übersetzt, worunter eine Universalhistorie sich befindet.

- Ab.19 Die Moldauer sind insgesamt der griechisch nicht unierten Religion zuge-
tan, welche sie sehr abergläubig beobachten, jedoch ist ihr religiöser Aber-
glaube bei weitem nicht so gross und vielfältig, als man sonst bei den Römisch-
Katholischen findet. Die Pfaffen und Mönche haben zwar auch hier ihr Wesen
getrieben; dem ohngeachtet dank sei es ihrer Unkunde und Albernheit, haben
sie gegen die Römisch-Katholischen eine sehr kleine Rolle gespielt, dazu mag
beigetragen haben, dass in der ganzen griechischen Kirche nur ein Mönchsor-
den (des H. Basili) angenommen worden. Die Wetgeistlichen hingegen sind
durchaus verheiratet und zählen sich zu der Bürgerklasse; folglich können
selbe keinen besonderen Statt oder *Statum in Statu* formieren. Die g e b o r -
n e n M o l d a u e r äussern wenig Lust zum Klosterleben und obwohl in
der Moldau viele tausende Kalugiers (Mönche) sind, s o g e t r a u e i c h
m i c h d o c h z u s a g e n , d a s s e s n i c h t e i n D r i t t e l
d a r u n t e r M o l d a u e r g i b t , s o n d e r n m e i s t e n s R u s n i a k e n , S e r v i e r ,
Bulgaren und Griechen. Es waren vorhin neun Klöster in der ganzen Buko-
wina¹⁶, wovon jetzturn nur drei geblieben sind, nämlich: Putna, Dragomirna
und Suczawicza; man hat ihre Güter eingezogen und selbe pensioniert.
- Ab.20 So wie der Klerus oder Weltgeistlichen sind auch die Klostermönche äus-
serst unwissend und unbewandert in ihrem Fach. Selbst der Bischof¹⁷ und
der Archimandrit¹⁸, welche die ersten zwei geistlichen Würden in der Buko-
wina sind, haben von einer systematischen Theologie oder Kirchengelahr-
samkeit keine Idee. Ihre Kenntnisse beschränken sich bloss auf das Rituale
und Zeremoniale, wie sie solches in den Kirchenbüchern vorgeschrieben fin-
den; doch von diesen wird unten mehreres gesagt.
- Ab.21 Die Moldauer haben von jeher ihren A d e l gehabt und zwar den hohen,
mittelmässigen und gemeinen Adel, wie bei den übrigen Nationen, mit dem
Unterschiede aber, dass es bei ihnen nie Grafen, Barons und Markise gab, son-
dern bloss grosse Bojars, (boiaru mare) welche eine Art von Magnaten aus-
machten und für solche wurden gemeinlich die aus zwölf im Lande bekannten
fürstlichen Häusern gehalten. Die übrigen reichen und wohlhabenden Edelleu-
te wurden zwar auch Bojars genannt, aber ihr Ansehen war bei weitem nicht wie
der ersten – diese Gattungen Bojars sind, seit dem die Moldauer ihre Fürsten aus
Konstantinopel bekommen, stark mit den griechischen Familien vermengt. –
Überhaupt die dermaligen Grossen der Moldau können kaum für wahre
Moldauer angesehen werden, sie haben sich in allen verändert, haben türkisch-
griechische Sitten angenommen und auf selbe passt der oben angemerkte Cha-
rakter der Moldauer gar nicht, denn sie haben in sich den türkischen Stolz, die
griechische Verschmitztheit und die jüdische Habsucht so zu vereinigen gewusst,
dass sie alle diese drei Gattungen Leute übertreffen. In der B u k o w i n a gibt

istorie universală.

- Al.19 Moldovenii sunt toți de religiunea greco-neunită, pe care o urmează superstițioși, dar superstiția lor religioasă nu-i nici pe departe așa de mare și de multiplă ca a romano-catolicilor. Popii și călugării și-au făcut și aici mendrele, totuși grație neștiinței și neghiobiei lor, au avut față de cei romano-catolici un rol foarte mic; cauza poate fi că în toată biserica grecească a fost admis numai un singur ordin (al s. Vasile); preoții de mir sunt toți însurați și se numără la clasa cetățenilor; prin urmare ei nu pot forma un *statum in statu*. Moldovenii din naștere au puțină plăcere pentru viața călugărească și cu toate că în Moldova sunt multe mii de călugări, îndrăznesc a spune că nici a treia parte din ei nu sunt moldoveni, ci mai ales rusniaci, sârbi, bulgari, greci etc. Înainte erau în toată Bucovina nouă mănăstiri¹⁶, dintre care acum au rămas trei, anume Putna, Dragomirna și Sucevița; bunurile lor au fost secularizate și călugării pensionați.
- Al.20 Ca și clerul [și preoții de mir, lipsește în trad., n.n.] sunt și călugării foarte ignoranți și necunoscători în specialitatea lor; chiar și episcopul¹⁷ și arhimandritul¹⁸, care sunt cele dintâi demnități în Bucovina, nu au nici idee de o teologie sistematică. Cunoștințele lor se mărginesc la ritual și ceremonial, cum le găsesc prescrise în cărțile bisericești; dar despre acestea vom vorbi mai mult mai la vale.
- Al.21 Moldovenii au din vremuri nobilimea lor și anume cea înaltă, de mijloc și de rând, ca și la celelalte națiuni europene, cu deosebirea că la ei nu au existat nici odată grafi, baroni și marchizi, ci numai boieri mari, care erau un fel de magnați și drept boieri mari sunt de obicei socotiți cei din cunoscutele case princiare din țeară. Ceilalți bogați nobili încă au fost numiți boieri, dar vaza lor era nici pe departe ca a celor dintâi. Aceste soiuri de boieri sunt foarte amestecate cu familii grecești, de când moldovenii și-au primit principii din Constantinopol; în general cei de azi abia pot fi priviți de moldoveni veritabili; ei s-au schimbat cu totul, au primit obiceiuri turcești-grecești și lor nu li se potrivește deloc caracterul moldoveanului descris mai sus; căci ei au știut să împreune într-înșii mândria turcească, șiretenia grecească și lăcomia jidovească, așa încât întrec pe toate acestea trei soiuri de oameni. În Bucovina nu sunt boieri de aceștia și din al doilea soi abia doi ori trei. Din soiul mijlociu, care se

es keine von diesen Bojaren und von der zweiten Gattung kaum zwei oder drei. Von der mittleren Gattung, welche sonst *M a z i l l e n* heissen, gibt es in der Bukowina mehrere. Die letzte Klasse der Edelleute heisst *R e z e s c h e n* oder sogenannte Anteilhaber, deren gibt es hie und da ganze Dörfer; diese sind die ungesittetsten unter allen; sie sind auf ihrem 5 Ellen breiten Territorio stolzer, als irgendwo ein Herr einer ganzen Provinz. Es ist nichts natürlicher, als dass tagtäglich zwischen ihnen Grund- und andere Streitigkeiten vorkommen. Ein jeder macht Eingriffe in das Eigentum des anderen und dies ist eine immerwährende Quelle der Uneinigkeiten, bei welchen selbe statt einen gelinden Weg einzuschlagen, vielmehr sich gewaltsam und mit Erbitterung benehmen und meistens gehen sie mit blutigem Kopfe auseinander; auch ein Überbleibsel der türkischen Regierung, wo alles *via facti* und mit Gewalt ausgemacht wurde. Die Grossen hatten die *Ispravniks* (Distriktsverwalter) auf ihrer Seite und der schwache oder arme Edelmann, wenn er keinen Mut hatte, denen Eingriffen der Grossen sich zu widersetzen, so kam er allmählich um alles. Besass er aber soviel Mut, um die Arbeiter seines Gegners von dem strittigen Grunde wegzujagen, so stand sein furchtsam gemachter Feind von der Invasion ab. Dies wurde mit der Zeit so zur Sitte, dass sie auch jetzt bei der österreichischen Regierung, wo jedem auch wider dem Mächtigen zu klagen frei steht, des Faustrechtbes zu bedienen, sich nicht scheuen¹⁹.

Russniaken

Ab.22 Alle die Russniaken, welche sich in der Bukowina und Moldau befinden, sind galizische oder russische Untertanen. Die in der Bukowina sind fast alle Gallizianer, haben auch gallizinische Sitten, reden die nämliche Sprache, nur mit dem Unterschiede, dass sie durch den Umgang mit den Moldauern viele moldauische Wörter in ihre Sprachen mischen, auch sie besser kleiden und reiner halten, als die galizischen Bauern; aber das *horelka*-Trinken ist auch hier allgemein eingeführt. Obwohl sie originell uniert sind, so bekennen sie sich doch hier zu der griechisch nicht unierten Kirche. Übrigens ist ihr Charakter dem der übrigen Russniaken gleich.

Juden

Ab.23 Die Bukowiner Juden sind alle aus den polnischen Ausgewanderten entstanden. Unter der militärischen Administration wurde eine strenge Aufsicht über sie geführt und nur 100 und etliche Familien toleriert, folglich konnten sie sich dazumal nicht verbreiten. Aber seitdem hier ein *K r e i s a m t* aufgestellt wurde und man Bukowina mit Galizien inkorporiert hat, wurde aus Sorglosigkeit oder vielleicht auch aus Eigennutz mancher *ö f f e n t l i c h e r B e a m -*

mai numesc *mazili*, sunt mai mulți în Bucovina imperială. Ultima clasă de nobili se numesc *rezeși*, care pe ici și colo sunt sate întregi; aceștia sunt dintre cei mai necivilizați; pe teritoriul lor lat de 5 coți ei sunt mai mândri decât aiurea un domn al unei provincii întregi; nimic nu-i mai firesc, decât ca zi de zi să se ivească certuri pentru pământ și de altfel între dânșii; fiecare trece în posesiunea celui alt și asta-i un izvor vecinic de discordii; la acestea ei nu apucă o cale blândă, ci se poartă cu violență și îndârjire și se despart mai adeseori cu capetele sparte – și asta un rest din guvernământul turcesc, când toate se tranșau *via facti* și cu puterea. Cei mari aveau pe partea lor pe ispravnici și nobilul slab sau sărac, dacă nu avea curaj să se opue ingerințelor celor mari, pierdea treptat; dacă avea însă atâta curaj, ca să alunge de pe pământul lui pe lucrătorii contrarului său, dușmanul intimidat se reținea de la invaziune. Aceasta deveni cu vremea obicei încât și acum sub guvernul austriac, sub care oricine poate pârî și pe cel mai tare, ei nu se sfiesc a se folosi de dreptul pumnului¹⁹.

)

Rusniacii

- Al.22 Toți rusniacii, care se află în Bucovina și Moldova, sunt supuși galițieni sau rusești; cei din Bucovina sunt mai toți galițieni, au și obiceiuri galițiene, vorbesc aceeași limbă, numai cu deosebirea că prin contactul cu moldovenii ei amestecă multe cuvinte moldovenești în limba lor, se și îmbracă mai bine și sunt mai curăței decât țărani din Galiția. Dar băutura de *holercă* este introdusă și aici peste tot. Deși ei sunt de origine uniți, aici mărturisesc ca gr(eco)-neuniți; de altfel sunt egali cu ceilalți.

Evreii

- Al.23 Evreii Bucovinei sunt toți imigrați din Polonia. Sub administrația militară ei erau puși sub o pază aspră și au fost tolerate numai o sută și câteva familii. Deci atunci nu se puteau lăți; dar de când s-a ridicat aici un *Kreisamt* și Bucovina s-a încorporat la Galiția, din lipsa de îngrijire [corect: grijă, n.n.] și poate și lăcomia unor funcționari publici, țara întreagă a fost

t e n , das ganze Land von diesem Blutegel des Staates überschwemmt, welcher in allen Anbetracht als eine wahre Plage des Landes angesehen werden kann. Es ist mit dem Steuerbüchel der Juden in der Bukowina ein Handel getrieben worden, welcher noch dermalen blühet. Der Conscription wissen sie so künstlich auszuweichen, dass (so lange unsere Conscriptiionsmethode besteht) man niemals in stande sein wird, ihren wahren Populationsstand zu erfahren, um so mehr, da es einer von ihren geheimen Lehrsätzen zu sein scheint, auf alle mögliche Art zu verhüten, dass man ihre Zahl niemals erfahren könne.

Ab.24 Die Juden spielen hier die nämliche Rolle, wie in Galizien. Sie trachten alles an sich zu ziehen, mit einem Worte: sie sind die allgemeinen Mäkler. Fleisch, Getreide, Getränke und der ganze Handel hängt von ihren wucherischen Händen ab. Sie sind Pächter, Schwärzer der verbotenen Waren, Hehler und Beherberger der Diebe und des schlechten Gesindels, Verderber der Dienstboten, Mitgehilfe und Führer der Räuber, öffentliche Verführer der Untertanen; sie sind der sichere Canal zur Bestechung der öffentlichen Beamten, kurz die geheimen Feinde aller Staaten. Man kan 100 auf eins wetten, dass es ihrer in der Bukowina zweimal soviel gibt, als sie in der Conscription erscheinen. Jetzt hat ein jeder Mazill (auf gut polnisch) einen Hofjuden, welcher ihm mit Rat und Tat zur Unterdrückung der Untertans beistehen muss. Sogar die k. k. Administrationsbeamten halten sich solche Kerls. Man sagt sich's ins Ohr, dass das letzte Projekt zur Verwaltung der Aerarialgüter in der Bukowina, der Plan eines solchen Faktors eines gewissen Oberbeamten sein soll.

Ab.25 Viele Juden haben sich zum Ackerbau eingeschrieben, um in der Bukowina geduldet zu werden. Aber es ist notorisch, dass keiner von diesen sein Feld bearbeitet; sie wuchern mit den Untertanen, welche ihnen umsonst ackern müssen, indem der Jude mit Branntweimbrennerein (freilich unter fremden Namen) sich abgibt und nur darauf sieht, mehrere seiner armen Anverwandten und Glaubensgenossen aus Galizien (wo alles von diesem Ungeziefer voll ist) an sich zu ziehen, um sich in dem Lande verbreiten zu können. Wehe dem Lande, wo die Juden überhand nehmen!²⁰

Armenier

Ab.26 Die Armenier kamen in die Moldau beiläufig um das Jahr 1418; von hier begaben sich viele von ihnen nach Siebenbürgen und Polen; es wurden ihrer eine Menge in diesem Lande, aber in vielen Rücksichten besser reguliert. Sie gaben sich mit dem blossen Handel ab, welcher bei ihnen hauptsächlich in Vieh nämlich Pferde-, Ochs- und Ziegenhandel bestand und in so weit waren sie dem Staate nützlich. Seitdem aber Bukowina kaiserlich geworden ist, sind viele von ihnen in den Adelstand erhoben²¹; die übrigen aber, statt sich mit

potopită de aceste lipitori ale statului, care în toată privirea pot fi priviți ca o adevărată plagă a țării; cu cărțile de bir ale evreilor s-a făcut în Bucovina un negoț, care și acum înflorește. De descrițiune se știu feri așa de iscusit, încât câtă vreme va exista metoda noastră de circumscripție [corect: conscripție, n.n.], nu vom fi în stare să știm adevărata stare a populațiunii lor; mai ales că la ei pare a fi o tănuită idee de sfântă credință, să încerce în tot chipul ca numărul lor să nu fie aflat.

A1.24 Evreii joacă aici același rol ca în Galiția; ei se silesc să pună mâna pe tot, cu un cuvânt; ei sunt samsarii generali; carnea, bucatele, băutura și tot negoțul atârnă de mâinile lor cămătărești; ei sunt arândași, contrabandiști cu mărfuri oprite, gazde și tănuitori ai tâlharilor și ai scursurilor rele, corupători ai servitorimii, conducători și tovarăși ai tâlharilor; seducători ai supușilor; ei sunt canalul sigur pentru coruperea funcționarilor publici, pe scurt: dușmani tainici ai tuturor statelor. Poți pune remășag 100 la 1 că în Bucovina sunt de două ori mai mulți decât se găsesc în listele de circumscripție [recte: conscripție, n.n.]. Acum fiecare mazălire (după obiceiul polonesc) o curte de evrei, care trebuie să-i stea cu vorba și fapta ajutor la apăsarea supușilor; chiar și funcționarii c.r. [cezaro-regești, n.n.] din administrație își țin astfel de mișei; se șoptește că ultimul proiect pentru administrația bunurilor erariale [vistieriei, n.n.] din Bucovina ar fi planul unui factor de aceștea, unui anumit funcționar superior.

A1.25 Mulți jidovi s-au înscris ca agricultori, pentru ca să fie tolerați în Bucovina; dar este notoric că nici unul dintre ei nu lucra pământul său; ei cămătăresc cu supușii care trebuie să le lucre degeaba, în vreme ce evreul se ocupă cu distilarea rachiului, cu închirierea crâșmelor, nu-i vorbă sub nume străin, și nu se gândește decât la aducerea sărmanelor sale rude și coreligionarilor din Galiția, unde tot locul este plin de acești paraziți, pentru ca să se lățească în țeară. Vai de țeara, în care evreii precumpănesc²⁰.

Armenii

A1.26 Armenii veniră în Moldova cam pe la anul 1418. De aici plecară mulți în Ardeal și Polonia, unde erau multime, dar în multe priviri, mai bine regulați; ei se ocupară numai cu negoțul, care la ei era mai ales negoț de vite, anume cai, boi și capre; și întru atâta erau statului de folos; dar de când Bucovina a devenit imperială, mulți dintre ei au fost făcuți nobili²¹; ceilalți, în loc să se mai ocupe cu negoțul, arândează felurite realități, cu

dem Handel abzugeben, pachten verschiedene Realitäten um einen erhöhten Preis und trachten dadurch sich zu bereichern, welches sowohl dem Staate, als auch den Untertanen sehr nachtheilig ist. Denn ihr kaufmännischer Geist, oder besser zu sagen, von Jugend auf angewöhntes eigennütziges Wesen setzt sie in dem Stand, auch bei dem hohen Pachtschillinge ihre Rechnung zu finden. Indem solche Gattung Leute gleich den Juden und Griechen nur jenes für unerlaubt halten, welches keinen Nutzen einträgt, da nach ihrer Sittenlehre das *aequum* und *honestum* sich immer nach dem *utile* abmessen lässt. Sie wissen die *B a u e r n* so bevorteilen, dass selbe dreimal, viermal soviel *praestiren*, als es sonst ihre Schuldigkeit erfordert. Sie verstehen gleich den Juden die Kunst, sich mit den öffentlichen Verwaltungsbeamten auf einen gewissen Fuss zu setzen, welche dieselbe wider alle etwas bevorstehenden Untertansklagen schützen müssen. Auch diejenigen, welche in den Adelstand erhoben worden sind, bleiben immer Kaufleute und wuchern mit ihren Untertanen²².

Griechen

Ab.27 Die Griechen spielen in der Moldau die grösste Rolle, weil die zeitlichen Fürsten der Moldau Griechen sind. Die Griechen geben hier den Ton an und ihre Sprache ist die Hofsprache. Sobald ein Dragoman (Dolmetscher der Pforte) durch seine Feunde und sein Gold es dahin gebracht hat, die Fürstenwürde in der Moldau oder Walachei zu erlangen, so nimmt er einen ganzen Schwarm Griechen mit sich, welchen er die einträglichsten Hofchargen verleiht. Diese sind meistens seine Freunde, Verwandte, Gläubiger etc. überhaupt hungrige, gelddürstige Insulaner, welche ehemals Kaufleute oder Krämer waren. In dem Augenblicke aber, als diese Leute den walachischen Boden betreten, so werden sie durch eine wunderliche Metamorphose in lauter Fürsten, Edelleute und Kaisersprossen dergestalt verwandelt, dass derjenige, welcher vor einigen Wochen in Constantinopel mit Austern handelt, jetzum in Jassy *archonda* heisst und aus den ältesten Familien Griechenlands abstammt. Der ansehnlichste und reichste Bojar macht sich eine Ehre, so einem seine Tochter anzubieten. Überhaupt aber ein Grieche ist schon von Adel, sobald er ein Grieche ist. In der *B u k o w i n a* sind ihrer wenig und haben sich meistens nationalisiert²³.

Lipowaner

Ab.28 Obwohl die kleinste und unbedeutendste Zahl dieser sogenannten Lipowaner sich in der Bukowina befindet, indem solche nicht über 60 Familien sich beläuft – ihre angewiesenen Wohnplätze sind in den Dörfern Warnitza, Klimoutz und Foentaena alba²⁴ – so verdienen sie doch die Aufmerksam-

un preț ridicat și-și dau silința să se înavuțească, ce-i dăunător atât pentru stat, cât și particulari [corect: supușilor, n.n.], pentru că spiritul său [corect: lor, n.n.], negustoresc, sau mai bine zicând, ființa lor din tinerețe deprinsă cu egoismul, îi pune în stare să-și facă socoteala bună și dacă dau prețul cel mare pentru arândă, pentru că acest soi de oameni nu țin [corect: consideră, n.n.], ca și evreii și grecii decât numai acele mijloace de [corect: drept, n.n.] nepermise, care nu aduc nici un folos, deoarece după morala lor ce-i *aequum* și *honestum* se măsură după ce-i de folos. Ei știu să profite de țărani, încât aceștia lucră de trei ori, de patru ori mai mult, decât ar fi datori să lucre. Ca și evreii pricep arta de a se pune bine cu funcționarii administrativi publici, care trebuie să-i apere în contra tuturor părilor eventuale ale supușilor. Și cei ce au fost făcuți nobili rămân tot neguțători și exploatează pe supuși²².

Grecii

Al.27 Grecii joacă în Moldova rolul cel mai mare, pentru că principii de acum ai Moldovei sunt greci. Grecii dau tonul aici și limba lor este limba de curte; îndată ce un dragoman a ajuns prin amicii săi și banii săi să fie principe în Moldova ori Valahia, el ia cu sine o ceată întreagă de greci, cărora le dă posturile cele mai rentabile de la curte, aceștia sunt mai ales amici, rudenii, creditorii etc. în general insulani flămânzi, setoși de bani, care au fost odată negustori ori băcani; din momentul în care pășesc pe pământ românesc, o minunată metamorfoză se petrece cu ei, schimbându-se numai în nepoți de principii și vlăstare de împărați, încât cei ce cu câteva săptămâni mai înainte negustoreau în Constantinopol se numesc acum *arhonde* la Iași și se trag din cele mai vechi familii ale Grechiei. Boierul cel mai cu vază și mai bogat își face o cinste să-i dea unuia ca acesta o fată; în genere, un grec e nobil îndată ce e grec. În Bucovina sunt puțini și mai toți s-au naționalizat²³.

Lipovenii

Al.28 Lipovenii se află în cel mai mic și mai neimportant număr în Bucovina, neîntrecând numărul de 60 de familii. Locurile ce li s-au avizat sunt satele Varnița, Climăuți și Fântâna Albă²⁴; ei merită atențiunea fiecărui cititor și scrutaător

keit eines jeden Reisenden und Menschenforschers um so mehr, da man von ihren heimlichen Religionsgrundsätzen oder hierarchischen Gebräuchen vieles ins Publikum ausgesprengt hat, ohne sich mit Gewissheit überzeugen zu können, dass alles das richtig sei.

Ab.29 Dass diese Lipowaner (oder wie sie sich nennen Filipier)²⁵ wahre Russen seien, ist gar nicht zu bezweifeln, das beweisen ihre Sprache, Tracht und sogar die Gesichtszüge; dem ohngeachtet nach der Bukowina kamen sie nicht unmittelbar aus Russland, sondern aus Bassarabien, allwo sie viele tausende ihrer Glaubensgenossen zählen. Im Jahre 1783 erschienen in Wien zwei Deputierte der am Schwarzen Meer wohnenden Lipowaner namens: Alexander Alexiew und Nikifor Lanov und erwirkten für ihre Glaubensgenossen in der Bukowina mittels eines Patents eine freie Ansiedlung und Religionsausübung, welche in folgenden besteht:

- 1) wird ihnen das vollkommen freie Religionsexercitium für sie, ihre Kinder und Geistlichen gestattet;
- 2) werden sie und ihre Kinder von der Zeit ihrer Ansiedlung zwanzig Jahre lang von allen Contributionen und Steuern völlig frei gelassen;
- 3) wird ihnen die Befreiung vom Militärstande eingestanden²⁶;
- 4) wurde sie nach Verlauf der 20 Jahre nie mehr als nach Mass ihrer Vermögensumstände und wie andere mit ihnen in gleicher Lage befindlichen kaiserlichen Untertanen hierinfallt behandelt werden. Dieses Patent haben die Lipowaner urschriftlich in ihren Händen.

Ab.30 Die allgemeine Meinung ist, dass sowohl die Bukowiner, als die moldauischen und bassarabischen Lipowaner sogenannte russische Raskolniki (Abtrünnige) seien, welcher ich mich gar nicht widersetzen will; nur den Namen Lipowaner, glaube ich, hat man unrichtig angehängt, denn sie nennen sich Filipy und man heisst sie sonst Filipowey. Was ihre Religion anbelangt, scheint es nur, dass die wahren Religionsgesetze, Kirchengebräuche und die übrigen geheimen Sitten der Lipowaner bisher niemand entdeckt habe, weil niemand in ihre Betthäuser, Zusammenkünfte zugelassen wird und sie weichen allen Gesprächen über die Religionsachen und sonstigen Gebräuche sorgfältig aus. Ihre Gesichtszüge sind fast durchaus gleichförmig; sie sind alle blondhaarig und haben viel ähnliches mit den Donischen Kosaken. Übrigens sind sie gute Wirte und arbeitsame Leute; sie sind gutmütig, und leiden keinen Exzesmacher, Säuffer oder sonst einer von schlechter Aufführung unter sich²⁷. Sie geben sich meistens mit Hanf- und Flachsbaum ab, verfertigen allerlei Zeugs daraus, als Seile, Stricke, Netze, Gürtel und handeln damit.

Ab.31 Ihre Religion scheint die griechisch nicht unierte zu sein, zum wenigstens in so weit einige Kirchenzeremonien es erfordern, und zwar aus dem Grunde, weil sie die nämlichen Kirchenbücher haben, wie die Russen, nur mit dem Unterschiede, dass bei ihnen die neueren Auflagen keinen Wert haben.

al oamenilor, cu atât mai mult că zvonuri multe s-au răspândit în public despre principiile religiei lor secrete sau obiceiurile ier-arhice și instituții, fără ca să ne poată convinge cu siguranță că toate ar fi esacte.

A1.29 Acești lipoveni, ori cum se numesc corect [corect: își zic, n.n.] ei, pilipii²⁵, sunt afară de orice îndoială adevărași ruși; aceasta o dovedesc limba lor, portul și chiar și tipul. În Bucovina nu au venit nemijlocit din Rusia, ci din Basarabia, unde au multe mii de coreligionari. În anul 1783 apărură la Viena doi deputați ai lipovenilor locuitori la Marea Neagră, cu numele Alexandru Alexiev și Nichifor Lanov, și obținură într-un patent, pentru coreligionarii lor o colonizare liberă și liberul exercițiu al credinței, ce constă din următoarele:

- 1) Li se permite perfecta libertate a religiei pentru ei, fiii lor și preoții lor;
- 2) Ei și copiii lor sunt deplin liberați de la timpul colonizării lor pe 20 de ani înainte de toată contribuția și de biruri;
- 3) Li se concede liberarea de serviciu militar²⁶;
- 4) După (trecerea celor) 20 de ani, ei nu vor fi tratați mai greu [corect: în alt fel, n.n.] decât conform averii lor și ca alți supuși împărătești, ce se află într-o stare simil[ar]ă. Acest patent îl au lipovenii în original în mâinile lor.

A1.30 Părerea generală este, că atât lipovenii bucovineni, cât și cei moldoveni și basarabeni sunt așa-ziși rascolnici ruși, la ce eu nu mă opun și eu cred că numele lipovan li s-a pus incorect, căci ei se numesc [corect: își zic, n.n.] pilipy și le mai zice și pili-povty. Relativ la religiunea lor, mi se pare că până acum nimeni nu a descoperit adevăratele legi religioase, obiceiuri bisericești și celelalte obiceiuri tainice ale lipovenilor pentru că nimeni nu este lăsat la întrunirile lor în biserică; și ei ocolesc [cu grijă] orice convorbiri despre religia lor și alte obiceiuri. Trăsăturile feții lor sunt aproape peste tot similabile; toți sunt blonzi și samănă mult cu cazacii donici. De altfel, sunt gospodari buni, oameni muncitori, sunt blajini și nu suferă pe cei buclucași, bețivi și alții cu rele purtări²⁷. Ei se ocupă mai ales cu cultura cânepei și inului, fac tot felul de lucruri din ele, ca: funii, sfori, mreji, brăe etc. și fac negoț cu ele.

A1.31 Religia lor pare a fi greco-neunită, cel puțin întrucât o pretind unele ceremonii bisericești și anume din motivul, că au aceleași cărți ca și rușii, cu deosebirea că edițiile nouă nu au nici o valoare la ei, [le] caută pe cele mai vechi,

Sie suchen die ältesten darunter und mit diesen bedienen sie sich. Ihre sonst bekannt sein sollenden Gebräuche sind folgende:

- Ab.32 Bei der T a u f e . Die Taufe soll auf eben die nämliche Art, wie bei den Russen mit Eintauchen der Kinder vor sich gehen, mit dem Beisatze, dass in der Abwesenheit oder Ermangelung eines Seelsorgers auch der Kirchendiener alle Zeremonien vollziehen kann, nur muss in späteren Jahren auch die Bestätigung der Seelsorger eingeholt werden.
- Ab.33 Bei der K o p u l i e r u n g . Der Bräutigam sowohl als die Braut werden in der Kirche von seiten des Seelsorgers zum Geständnisse aufgefordert, ob sich selbe dem Ehestande freiwillig widmen; wenn sie es bejahen, so werden sie dreimal um den Altar (wie bei den Russen) nach dem Sonnenlauf herumgeführt und nachdem einige Gebete vorgelesen und ihre Ringe gewecheslt werden, legt die Braut gleich in der Kirche ihren als Mädchen gehabten Kopfputz ab und wird als Weib gekleidet. Auf der Hochzeit darf nicht getanzt werden, sondern es wird meistens Meth getrunken und anständige Lieder gesungen. Die erste Regel des Ehestandes besteht hauptsächlich darin, dass der Man sein Weib in keinem anderen Tage, als Dienstag und Donnerstag beschlafen darf, weil die übrigen Tage in der Woche das Leiden Christi in Erinnerung bringen.
- Ab.34 Die zweite Regel ist, dass weder Mann noch Weib jene Kleidung bei Tag anziehen darf, welche sie beim Beschlafen gehabt haben, sondern das Ehepaar muss bei Tag reine, unbefleckte Kleidung tragen.
- Ab.35 Beim B e g r ä b n i s . Dem Toten wird ein papierner Kranz, worauf die Worte: „Heiliger, starker und unsterblicher Gott erbarme dich unser“ geschrieben sind, um den Kopf gebunden; er liegt wenigstens zwei Tage im Hause, dann wird er in ein Klafter tiefes Grab gelegt und beerdigt. Die Totentrugel besteht aus einem 1 1/3 Schuhe dicken Eichenpfosten, welcher in zwei gleiche Teile nach der Länge geschnitten und worin nach der Beschaffenheit des Körpers grössere oder kleinere Höhlen ausgehauen werden, sodann in einen Teil oder Hälfte von diesen Pfosten gelegt und mit der anderen Hälfte zugedeckt. Für die Seele des Toten brennt eine Lampe 40 Tage und Nächte in der Kirche, wobei immer eine Andacht vor sich gehen muss. Die Begräbniskösten betragen gemeinlich 12 Dukaten. Überdies hat man bemerkt, dass die Lipowaner keinen Tabak, weder schnupfen noch rauchen und weder Bier noch Branntwein trinken, weil sie es für teuflische Produkte halten, besonders vom Tabakrauchen sagen sie, dass derjenige, dem es aus dem Munde rauche, einen Teufel in sich hätte. Sie dürfen vermöge ihrer Religionsgrundsätze keine Hausnummer haben; ihre Wohnungen halten sie, gleich ihren Kirchen für geheiligt. Beide entheiligte ein Hund, wenn er hineinkömmt, daher halten sie ihre Hunde bloss im Hof herum. Der Lipowaner legt auf keine Weise, weder in politischen, noch in Kriminalfällen einen Eid ab, nachdem ihrer

[și] se slujesc de ele. Obiceiurile lor, de altfel cunoscute, sunt următoarele:

- Al.32 La botez se face ca și la ruși, cufundându-se copilul în apă, cu adaosul că, lipsind preotul, toate ceremoniile pot fi săvârșite și de servitorul bisericii; numai în anii următori trebuie să se ceară și sancțiunea preotului;
- Al.33 La nuntă: mirele și mireasa sunt provocați de preot în biserică să mărturisească dacă ei se dedică de bunăvoie și bucușori căsătoriei; dacă zic da, sunt conduși (ca la ruși) de trei ori împrejurul altarului după mersul soarelui și după ce s-au schimbat inelele, mireasa depune îndată în biserică cârpa-i ce-a purtat-o ca față în cap și se îmbracă ca nevestă. La nuntă nu-i permis să se joace, ci se bea mai ales mied și se cântă cântece cuviințioase. În traducere lipsește textul care urmează: prima regulă a căsniciei constă mai ales în aceea că bărbatul nu are voie să se împreuneze cu nevasta sa decât în zilele de marți și joi, căci celelalte zile ale săptămânii reamintesc de patimile lui Hristos.
- Al.34 A doua regulă este că nici bărbatul, nici femeia nu au voie să se îmbrace peste zi în hainele în care fuseseră îmbrăcați la împreunare, ci soții trebuie să poarte peste zi haine curate, nepătate. Completarea noastră.]
- Al.35 La înmormântare: mortului i se pune în jurul capului o coroană [corect: cunună, n.n.] de hârtie pe care [sunt] scrise cuvintele: „*sfântă natură și nemuritoriile D-zeu, îndură-te de noi*” [traducerea este incorectă; ea sună de fapt precum urmează: „*Sfinte, puternice și nemuritorule Dumnezeu, îndură-te de noi*”. n.n.]; el zace cel puțin 2 zile [în casă], apoi este pus în groapă adâncă de un stânjen și îngropat. Coșciugul constă dintr-un stâlp de stejar gros de 1 1/2 picioare, tăiat în lung în două părți egale [ultima frază a fost tradusă incorect și a fost corectată, n.n.] și care se scobesc după alcătuirea trupului, mai mult sau mai puțin; într-o parte a bușteanului se pune mortul și cu cealaltă jumătate se acoperă. Pentru sufletul morților [corect: mortului, n.n.] arde o lampă în biserică 40 de zile și 40 de nopți, după ce se ține totdeauna o slujbă. Cheltuielile îngropăciunii fac de obicei 12 galbeni. Afară de aceasta s-a mai observat, că lipovanii nu fumează tabac, nici îl trag pe nas, că nu beau nici vin, nici bere, pentru că le socotesc de produse ale diavolului; mai ales de fumatul tabacului, zic ei, că are pe dracul în sine cel căruia-i iese fum din gură. Conform principiilor lor religioase, ei nu pot avea nici numere la case, locuințele lor le țin ca și bisericile lor de sfinte; și una și alta sunt pângărite dacă întră un câine în ele; de aceea, ei își țin câinii numai în curți; lipoveanul nu depune în nici un chip un jurământ nici în cazuri politice, nici criminale deoarece,

Sage nach, ihre Religion schon mit sich bringt, in jedem Falle und besonders bei Gericht die Wahrheit auch ohne Eid zu sagen. Sie sollen noch mehrere Gebräuche habe, die sie aber sehr geheim halten.

Ab.36 Das ist alles, was man öffentlich von den Lipowanern weiss. Indessen erzählen die Russen, ihre Hauptfeinde, viele andere Sachen, denen man jedoch ungeprüft keinen Glauben beimessen kann, um so mehr, da man ihnen vieles aus Religionshass und Verfolgungsgeist angedichtet haben mag. Ein in der russischen Sprache gut bewandeter Bukowiner und guter Freund versicherte mich, es existiere ein gedrucktes russisches Buch, worin alle ihre Lehrsätze und Gebräuche aufgemerkt worden wären; er sagte mir auch, dass zwischen den Lipowanern sonst auch verschiedene Sekten gäbe, worunter diese drei hauptsächlich sind bemerkt worden: P o p o w c z i k i (mit den Pfaffen), B e z p o p o w c z i k i (ohne Pfaffen) und B o h o r o d n i c z y (Muttergottesverehrer), aus welcher Mitteilung (wenn es wahr ist) leicht zu entnehmen wäre, dass die Lipowaner, obwohl sie ihre Geistlichkeit haben, nicht alle die heilige Maria in der Eigenschaft als Mutter Gottes verehren und auch, dass es einige darunter gibt, welche keine Preister haben. Ihr vornehmer Geistlicher in der Bukowina ist ein gewisser P e t r o w i c z ; man hat mit demselben öfters versucht, über seine Religion zu sprechen, aber bei so einem Diskurse gab er entweder keine Antwort und lenkte das Gespräch auf andere Gegenstände, oder er empfahl sich und ging weg. Dies lässt vermuten, dass die Lipowaner viele wessentliche Abweichungen von der griechisch nicht unierten Religion haben müssen. Meines Erachtens dürfte ihre Sekte wohl ein modifizierter Nestorianismus sein, zu welchem die Geistlichkeit mit der Zeit teils aus Unwissenheit, teils aus Habsucht viele Zusätze gegeben haben mag; denn wenn man in Erwägung zieht, dass fast der ganze Orient mit dieser Sekte des Nestorius voll ist und dass dieselbe durch ihre strengen Sitten und Lebensart von den übrigen Christen im Orient auch dormalen sich unterscheidet, auch die Mutter Gottes in dieser Eigenschaft als dei genitrix nicht verehren, so dürfte man sie für eine Art Nestorianer halten. Indessen aber, dass ich bisher keine Gelegenheit hatte über diese russischen Raskolniky etwas zu lesen und nähere Nachrichten von ihrem Ursprung zu haben, so ist es freilich vernünftig, wenn man sein Urteil hierin suspendiert.

Deutsche

Ab.37 Ausser den Kolonisten und k.k. Beamten befinden sich in der Bukowina nicht viele Deutsche; sie sind meistens Handwerker und Professionisten, sie halten sich aber meistens in Städten auf als zu Czernowitz, Sutschawa uns Sereth²⁸.

după tradiția lor, religia are drept urmare ca în orice caz și mai ales la judecări să se spună adevărul și fără jurământ; se zice că au și alte mai multe obiceiuri, pe care le țin foarte tănuite.

- Al.36 Atâta este tot ce se știe în public [corect: oficial, n.n.] despre lipovani. Într-aceea rușii, dușmanii lor fără de căpetenie, povestesc multe alte lucruri cărora nu le poți da crezământ a le examina, mai ales că multe s-au scornit pe socoteala lor din cauza urii religioase și duhului de persecuție. Un bucovinean, care cunoaște bine limba rusească și bun prieten, m-a asigurat că există o carte rusească tipărită, în care ar fi însemnate toate principiile și obiceiurile lor; el mi-a [mai] spus că sunt și secte între lipoveni, în[tre] care sunt însemnate ca principale: *Popovciki* (cu preoți), *Bezpopovciki* (fără preoți) și *Bohorodnițy* (adoratori ai Maicii Domnului), din care, dacă este adevărat, este de priceput că lipovanii, deși au preoțimea lor, nu toți adoară pe Maica Domnului [corect: pe Sfânta Maria, n.n.] în calitate de Maica Domnului și că sunt între ei unii care nu au preoți. Preotul lor cel mai distins în Bucovina este un anume *Petrovici*, cu care adesea unii au încercat a vorbi despre religia lui, dar la astfel de convorbiri ori nu răspundea și vorbea de alte lucruri, ori se recomanda [corect: își lua rămas bun, n.n.] și pleca. Aceasta ne face să presupunem că lipovanii trebuie să aibă multe abateri esențiale de la religiunea greco-neunită. După părerea mea secta lor pare a fi un nestorianism modificat, care cu vremea va fi fost mult adaos de preoțime [corect: căruia, cu vremea, preoțimea îi va fi fost adus multe adaosuri, n.n.], parte din neștiință, parte din lăcomie, căci dacă considerăm că mai tot Orientul este plin de această sectă a lui Nestorius, și că ea se deosebește și acum prin rigoarea obiceiurilor și traiului de alte secte din Orient și că nu adoară nici pe Maica Domnului în această calitate, ca *genetrix*, s-ar putea să-i ținem de un fel de nestoriani. Într-aceea, deoarece până acum nu am avut prilej să citesc ceva despre rascolnicii ruși și să-mi adun știri mai amănunțite despre originea lor, este natural înțelept lucru, să amân judecata mea despre ei.

Germanii

- Al.37 Afară de coloniști și funcționari c.r. nu se găsesc mulți nemți în Bucovina; ei sunt mai ales meseriași și profesioniști, locuiesc mai ales în orașe, ca Cernăuți, Suceava, Siret²⁸.

Ungarn

Ab.38 Es gibt in der Bukowina auch drei bis vier Dörfer Ungarn, welche aus denen aus Siebenbürgen in die Moldau entlaufenen Rebellen entstanden sind. Es ist überflüssig mich über ihren Ursprung, Sprache, Sitten und Religion einzulassen, indem die Szekler ohnehin bekannt und die Bukowiner Ungarn kommen in den Sitten, Sprache und Tracht vollkommen gleich. Sie sind entweder der Katholischen oder reformierten Religion zugetan. Nur diese habe ich zu bemerken, dass unter diesen die meisten V i e h d i e b e gibt, welches Laster in der Bukowina fast allgemein ist²⁹.

Zigeuner

Ab.39 Die Zigeuner sind nirgends häufiger, aber auch vielleicht nirgends unglücklicher, als in der Moldau und Walachei. In der Bukowina werden sie auf 400 Familien angesetzt; dem ohngeachtet, da sie keine fixe Wohnungen haben und im Lande herumgehen, folglich ihrer löblichen Gewohnheit nach bald über die Grenze verschwinden und über eine Weile wieder zurückkommen, man die Zahl der in der Bukowina wohnenden Zigeuner mit Gewissheit nie angeben kann; sie sind übrigens hier frei, nicht Leibeigene, wie in der Moldau und Walachei. Sie teilen sich in Horden (czata) und eine jede Horde hat ihren Anführer oder Richter. Ingesamt aber haben die Zigeuner einen H a u p t m a n (capitan de czigani), welcher gemeinlich ein Landesinsass oder Mazill ist; er schlichtet alle ihre kleinen Prozesse, besorgt die j ä h r l i c h e Conscription derselben, erhebt von denselben die landesfürstliche Steuern und führt sie in die Kreiskasse ab; dafür erhält er vom Aerario 200 fl. und ein jeder Zigeuner muss ihm zwei Robotstage jährlich präestieren. D a a b e r i n d e r B u k o w i n a v i e l e s v e r k e h r t g e h e n m u s s, wird von diesen Capitaines sowohl der Landesfürst hintergangen, als auch die armen Zigeuner bis a u f s B l u t ausgesogen³⁰.

Ab.40 Bei diesem Mischmasch der Nationen ist auch leicht zu vermuten, dass wenig Einigkeit zwischen den Inwohnern herrsche und dass allerlei Sitten allda zu finden seien oder besser zu sagen gar keine herrschende Sitten und Charakter der Bukowiner Insassen zu bestimmen sein; besonders aber Tugenden darf man hier gar nicht suchen; denn wass kann man von einer Nation (wenn man auch die moldauische selbst betrachtet) erwarten, welche der langwierige Despotismus under die Klasse der Slawen niedergedrückt, welche bei den abwechselnden häufigen russisch-türkischen Kriegen bald diesem, bald jenem zugehörte und entweder von diesem, oder von jenem ausgeplündert und misshandelt wurde, nie etwas gutes, wohl aber alles schlechte sah, die Handlung einer fremden Nati-

Ungurii

- Al.38 În Bucovina sunt și trei-patru sate de unguri, care s-au născut din secuii fugiți din Ardeal în Moldova. E de prisos a ne ocupa cu originea, limba, obiceiurile și religia lor; secuii fiind cunoscuți, iar ungurii din Bucovina fiindu-le perfect asemenea după obiceiuri, limbă și port. Ei sunt sau catolici sau reformați; numai atâta am să observ că între ei se găsesc cei mai mulți hoți de vite, un vițiu care este, de altmintelega, în general în Bucovina²⁹.

Țiganii

- Al.39 Nicăieri țiganii nu sunt mai mulți, dar poate nicăieri mai nenorociți ca în Moldova și Valahia. În Bucovina se socotesc la 400 de familii; totuși, neavând locuințe fixe, ci fiind ambulanți prin țară, prin urmare după lăudatul lor obicei acum dispărând peste granițe și revenind după câțva timp, nu se poate spune cu siguranță numărul celor din Bucovina; ei sunt, de altfel, liberi aici, nu iobagi, ca în Moldova și Valahia; ei se împart în cete și fiecare are un conducător sau jude. La un loc au țiganii un căpitan de țigani, care de obicei este din țeară și mazil, el judecă toate micile lor procese și îngrijește de conscripțiunea anuală a lor; adună de la ei birurile și le aduce în casa cercuală; pentru asta primește 200 fl. de la erar [vistierie, n.n.] și fiecare țigan trebuie să-i facă două zile de robotă pe an. Deoarece însă în Bucovina toate trebuie să meargă de-andoasele, acești căpitani înșală pe monarh și pe sârmanii țigani supti până la sânge³⁰.
- Al.40 Cu acest amestec de națiuni este ușor de priceput că puțină unire domnește între locuitori și că aici se găsesc tot soiul de obiceiuri; ori mai bine zicând, aici nu se pot defini obiceiuri predominante și caracterul locuitorului bucovinean; mai ales virtuți nu-i permis să cauți aici; căci ce poți aștepta de la o națiune (dacă am lua în privire chiar și pe moldovenii [înșiși, n.n.]), care a fost apăsată de lungul despotism în clasa sclavilor?; care aparținea, prin dese războaie rusești-turcești, când unui, când altui beligerant și era prădată și maltrată sau de unul, sau de celălalt, care niciodată bine nu a văzut, dar tot ce-i rău; când

on gegen sich sie mild und wohlthätig, sondern allezeit grausam, barbarisch und habsichtig empfand, was für Tugenden, sage ich, kann man in dieser Voraussetzung von der moldauischen Nation erwarten? Die Zeit seitdem sie unter der milden österreichischen Regierung stehen, ist zu kurz, um etwas von unseren Sitten profetieren zu können. Den Weg zu einer besseren Politik hätten vorzüglich die öffentlichen Beamten durch Aneiferung, gute Beispiele und Anstalten zeigen können, wenn nicht zum Unglück eben diese den letzten Stoss der wenigen von dem türkischen Despotismus und der russischen Verwüstung zurückgebliebenen Moral gegeben und sie völlig erstickt hätten. Um dieses auf eine Art begreiflich zu machen, sehe ich mich bemüssigt, einige Bemerkungen über die dermalige Civil- und Judicialverwaltung von der Bukowina zu machen.

Politische Verwaltung

Ab.41 Vor alten Zeiten, das ist unter der moldauischen Regierung, wurde dieses Ländchen durch einen zu Czernowitz residierenden Starosten verwaltet und zwar auf die Art, wie dermalen die türkische Moldau durch die Ispravniks verwaltet wird; über die Gebirgsgegenden wurde ein Gebirgshauptmann (Capitan de codru) oder (Capitan de munte) angestellt. Diese verwalteten sowohl das Politische, als das Judeciale in ihrem Bezirke. Nach der Occupierung der Österreicher aber ist die Bukowina gleich anfangs militärisch verwaltet worden. Ein General-Feldwachtmeister, welcher unter dem Oberbefehle des commandierenden Generals in Lemberg stand, besorgte die Angelegenheiten dieser Provinz. Sein und seines Personals Standquartier war zu Czernowitz. Man muss bekennen, das für die Moldauer, welche gewohnt waren, unter einem Ispravnik alle ihre Stretigkeiten und Klagen mündlich und ohne alle Formalitäten vorzubringen und mit dessen arbitrarischem Spruche (welcher auf der Stelle erfolgte) sich zufrieden zu stellen, diese einfache militärische Verwaltung sehr anpassend war; dem ohngeachtet, es sei, dass die verwaltenden Beamten, oder die zum Klageführen besonders bei der unter der türkischen Regierung beständigen Veränderung der Beamten angewöhnten Natzion Anlass dazu gegeben habe, es entstanden häufige Klagen wider diese Beamten; es wurden Commissionen angeordnet, einige Beamte überführt und bestraft. Aber nicht minder auch viele von dem klagenden Adel gehandelt worden, bis endlich zum Jahre 1786 Bukowina mit dem Königreich Galizien incorporiert wurden. Zur Schlichtung der politischen Angelegenheiten wurde zu Czernowitz ein Kreisamt, dann ein Criminalgericht für Criminalfälle auf ganz Bukowina geschaffen; was aber das Judeciale betrifft, drei Districtgerichte zu Czernowitz, Sereth und Sutschawa angestellt.

faptele unei națiuni străine nu au fost față de ea niciodată blânde și binefăcătoare, ci totdeauna crude, barbare și lacome? Ce virtuți poți aștepta după astfel de premise și de la națiunea moldovenească? Timpul, de când ei stau sub guvernul mai [cuvântul nu apare în original, n.n.] blând al Austriei, este prea scurt decât să poată profita de obiceiurile noastre. Drumul spre o mai bună cultură ar fi putut să-l arate funcționarii publici prin stimulare, dacă din nenorocire, nu ar fi dat tocmai aceștia ultima lovitură puținei morale, rămasă în urma despotismului turcesc și pustirii rusești și nu ar fi înădușit-o ei pe deplin. Pentru a arăta aceasta în vreun fel, mă văd silit să fac câteva observări asupra actualei administrații civile și judiciare a Bucovinei.

Administrarea politică

- Al.41 Din vremuri, adică sub guvernul moldovenesc, țărișoara aceasta a fost administrată printr-un staroste cu rezidența în Cernăuți și anume în felul cum Moldova turcească este administrată de ispravnici; peste locurile muntoase era un căpitan de codru sau căpitan de munte. Ei administrau politicește și judecătorește. După ocupația austriacă, Bucovina a fost îndată la început, administrată militarmente. Un general sub comandă supremă a generalului comandant din Lemberg îngrijea de afacerile provinciei acesteia și quartierul personalului său era în Cernăuți. Trebuie să mărturisim că pentru moldovenii deprinși a-și aduce pările verbal și fără formalități la ispravnici, și a se mulțami cu sentința lui arbitrară, ce se dă pe loc, administrația aceasta simplă era foarte potrivită. Totuși, fie că funcționarii administrativi, fie că națiunea, obișnuită din timpul guvernului turcesc cu schimbări continue, a dat îndemnul, destul că se născură deseori pări în contra acestor funcționari, se trimiseră comisiuni, unii funcționari dați de gol au fost pedepsiți – dar nici mai puțini și din boierimea ce pâra – până ce în anul 1786 Bucovina fu încorporată la Galiciia. Pentru judecarea afacerilor politice se creă la Cernăuți un Kreisamt [oficiu cercual, n.n.]; apoi un tribunal [corect: judecătorie penală, n.n.] pentru [cazurile de crimă, n.n.] din toată Bucovina; iar în ce privește justiția se creară trei judecătorii districtuale în Cernăuți, Siret, Suceava.

- Ab.42 Bei dieser Veränderung hörten die Klagen eine kurze Zeit auf; es scheint aber bloss um nachher mit desto grösserem Eifer und mehrerer Betriebsamkeit geführt zu werden, bis sich in dieser Angelegenheit höhere Personen verwickelten und eine vermischte Commission auf höchste Veranlassung aus einem Gubernialrate und einem Landrate auswirkten, welche nun ins dritte Jahr dauert. Der Ausgang dieser Untersuchung steht um so mehr zu erwarten, als in allen Anbetracht die Benennung aller Stellen und selbst des Hofes in Rücksicht dieser Commission sonderbar war und etwas besonders vorzudeuten hat.
- Al.43 Bei allen diesen kann man es als eine gewisse Sache annehmen, dass das Landvolk überhaupt gutmütig und ruhig sei, mit welchem man alles machen kann, und man tut ihm sehr Unrecht, wenn man alles, was in der Bukowina schlecht geschieht, dem Bukowiner Volke zumutet. Sein herrschendes Laster, was man ihm mit einigem Rechte vorwerfen kann, ist das Viehstehlen; dieses ist hier allgemein und tagtäglich werden hier solche Leute eingeführt. Dieses verursacht erstens, weil Bukowina eine Grenzprovinz ist, sehr ausgedehnte und irreguläre Grenzen hat und in manchen Gegenden durch keine Flüsse oder Berge bezeichnet sind – in einigen Oertern kommen gar dreierlei Grenzen zusammen – folglich ist es leicht, alle Augenblicke sich unbemerkt über die Grenze zu schleichen und wieder zurückzukommen. Das Vieh der Moldauer ist in Waldungen und auf der Weide sich selbst überlassen oder sehr nachlässig gehütet, folglich nach dem Sprichworte: Gelegenheit macht Diebe, einem jedem sehr leicht wird, unbemerkt das weidende Vieh wegzutreiben und es über die Grenze zu führen. Kein Wunder also, dass dieses Übel von Tag zu Tag stärker wird und überhand nimmt. Überdies bekümmert sich niemand, durch weise und anpassende Vorkehrungen, diesem bösen und herrschenden Laster vorzubauen; ein jeder kann auf den Jahrmärkten das Vieh, ohne zu wissen von wem, frei kaufen und ohne sich gehörig auszuweisen allerorten verkaufen. Eben diese Freiheit gibt den Schlechtgesinnten Aneiferung, ihr Wesen fortzutreiben.
- Ab.44 Eine wohl eingerichtete und mit tüchtigen Männern besetzte politische Behörde hätte diesem Übel längst gesteuert. Aber leider! Bukowina scheint das Los zu haben, alles, was nur untüchtig, unmoralisch und eigennützig in der ganzen Monarchie ist, sich vorgesetzt zu sehen. Diese Herren, statt die Bukowiner dem Endzwecke der Regierung gemäss zum Guten zu führen oder zu zivilisieren, sind bloss darauf bedacht, ihren Beutel zu spicken, nachdem sie durch ihr eigennütziges, ungezogenes und wohlhüstiges Wesen auch das wenige übriggebliebene Gute der Inwohner ausgerottet, sich aber bereichert haben, so suchen sie weitere Beförderungen und schimpfen unaufhörlich über dieses arme Volk, welches doch den Grund zu ihrer zeitlichen Glückseligkeit gelegt hat; sie nennen es Barbaren, Halbmenschen, Otalitier, etc.

- Al.42 Cu schimbările acestea, plângerile au încetat un scurt timp; se pare însă, că numai pentru ca după aceea să fie purtate cu zel mai mare și cu mai multă stăruință; până când în această afacere se încurcă persoane mai înalte și până ce în urma unei preînalte dispoziții (auf höchste Veranlassung) se trimise o comisiune mixtă, constatătoare dintr-un consilier guvernial și un consilier al țerii, care durează de-acum [corect: de, n.n.] trei ani. Sfârșitul acestei afaceri este cu atât mai mult de așteptat, cu cât, în toate privirile, purtarea tuturor autorităților și chiar a curții a fost curioasă cu privire la această comisiune și avea să însemneze ceva deosebit.
- Al.43 Față cu acestea, putem admite ca sigur că poporul [de la țară, n.n.] este în general blajin și liniștit, și că poți face cu el tot ce voiești; și se face o mare nedreptate dacă tot răul ce se întâmplă în Bucovina i se pune în spate poporului bucovinean. Vițiul precumpenitor, ce i se poate obiecta cu oarecare dreptate, este furatul de vite care-i general aici, căci zi de zi se prind furi de aceștia. Aceasta-i pricinuit de împrejurările următoare: mai întâi Bucovina este o țeară ce face fruntărie, are granițe foarte întinse și neregulate, care în unele locuri nu sunt marcate prin munți ori râuri; în unele locuri se încrucișează chiar trei feluri de granițe; vitele moldovenilor sunt, în păduri și la pășune, lăsate singure sau păzite foarte neglijent și prin urmare proverbul zice: ocazia face tâlhari; căci fiecăruia-i este ușor să mâne fără să fie băgat în seamă, puținele vite și să le mâne peste graniță. Nu-i deci nici o minune că acest rău crește din zi în zi și devine prea general. Afară de aceasta nimeni nu poartă grijă, de-a se opune acestui viciu rău prin măsuri înțelepte și potrivite. Oricine poate cumpăra vite la târguri fără să știe de la cine și poate să vândă fără a se legitima cum se cuvine. Tocmai libertatea aceasta dă celor răi îndemn să-și facă treburile lor.
- Al.44 O autoritate politică bine întocmită și ocupată cu oameni destoinici ar fi curmat de mult acest rău. Dar durere, Bucovina pare a avea soarta de-a vedea în fruntea sa tot ce-i incapabil, imoral și egoist în monarhia întregă. Acești domni nu se cugetă a conduce Bucovina, conform intențiilor guvernului, la bine sau la civilizație; ei se cugetă numai la îngrășarea pungii lor și după ce, prin firea lor egoistă, necrescută și sensuală, au sfârșit și puținul bun rămas locuitorilor și s-au îmbogățit, caută avansamente; și băjocuresc apoi în continuu pe acest popor sărman, care a fost temeiul fericirii lor vremelnice, numindu-l: barbari, semioameni, otaliți etc.

Ab.45 Da man von oben an bis zu dem mindesten Beamten nicht darauf sieht, wie er seinem Berufe gemäss die ihm anvertrauten Geschäfte mit aller Genauigkeit und zum allgemeinen Besten zu besorgen habe, sondern vielmehr auf Mittel speculiert, wodurch er mit seinem Amte am besten handeln kann, so ist einleuchtend, dass die Geschäfte einen schiefen, für das Land und für den Staat verderblichen Lauf nehmen müssen. Das Kanzlei-personale macht sich keine Bedenken, mit den Kreisinsassen über ihre Angelegenheiten zu correspondieren, Amtsakte herauszufolgen, ja sogar die Parteien selbst zu vertreten. Ein jeder sucht einige von den Kreisinsassen sich bekannt zu machen und, wenn etwas wider seine Partei beim Kreisamte einlaufen sollte, so gibt er dieser gleich Nachricht davon mit der Instruction, was sie zu tun habe. Dieses erstreckt sich, wie gesagt, bis auf die höheren Beamten, mit dem Unterschiede, dass, da diese im hohen Ansehen stehen und alle Untersuchungen durch sie aufgenommen werden, so haben manche unter ihnen auch alle Mittel in den Händen, mit ihrem Ansuchen en gros zu speculieren. Daher kommen ganz falsche Untersuchungsprotokolle zum Vorschein, wider welche die Parteien hoch und teuer protestieren und auch zum Beweise sich antragen, dass eben das Gegenteil von dem, was im Protokolle hätte kommen sollen, hineingeschrieben wurde. Daher die Verfolgungen, willkürliche Bestrafungen solcher Parteien, welche mit solchen Klagen zu erscheinen sich erkühnen. Ist diese Partei ein Edelman oder ein Pächter, so sieht man seine Untertanen aufzuhezen, denselben in verschiedene Prozesse zu verwickeln, so dass die Partei am Ende nachgeben und froh sein muss, dass man selbe mit einer gelinden und wohlthätigen Strafe belegt hat.

Ab.46 Da die moldauischen Untertanen vermöge ihrer alten Constitution der Grundherrschaft nur zwölf Tage arbeiten und nebst diesem der Herrschaft den Zehnten von allen Produkten geben müssen, so war im Anfang der österreichischen Regierung der Pachtschilling der Bukowiner Güter sehr gering; diesen übertrifft nun das Zehnfache des Vorigen. Es ist unglaublich, wenn man hört, das ein Gut, welches vor 30 Jahren für 50 Dukaten verpachtet wurde, heutzutage mit einem jährlichen Pachtschilling von 500 Dukaten dem Pächter überlassen wird, und bei allen diesen rauft man sich völlig um die Erhöhung solcher gestalt erhöhten Pachtungen, wo doch die Gebäude nicht verbessert worden sind, die Robotstage die nämlichen bleiben und die Abgaben sich verdoppelt haben. Man soll wirklich glauben, das der Pächter dabei unmöglich bestehen könne. Dem ungeachtet kömmt dies einem, der die Bukowiner Art, Pachtungen zu benutzen, weiss, sehr natürlich vor, denn die Bukowiner getauften und ungetauften Juden, Armenier, Griechen, etc. besitzen die Kunst, statt zwölf, auch hundert Robottage vom Bauer zu erzwingen. Um aber nicht verklagt zu werden und auf solche Fälle auch das Ansehen des Gesetzes für sich zu haben, so trachtet ein jeder bei Zeiten, den betreffenden Kommissär zu gewinnen; bei einer vor-

- AI.45 Deoarece de la creștet până la cel din urmă amplotat nu se pune temei pe executarea conștiințioasă [și spre binele general, n.n.] a afacerilor încredințate, ci se speculează mai mult, prin ce mijloace pot să negustorească mai ușor cu funcțiunile, este evident că afacerile trebuie să ia un curs pieziș, periculos și pentru țară și pentru stat. personalul de cancelarie nu șovăie a corespunde [corect: a coresponda, n.n.] cu locuitorii [districtului, n.n.] asupra afacerilor lor, a le preda acte oficiale, ba chiar a reprezenta părțile. Fiecare caută a se face cunoscut unor locuitori din district și dacă la oficiul cercual se prezintă ceva în contra părților sale, le dă imediat de știre, cu o instrucțiune ce au să facă. Acest obicei se întinde, precum am zis, până la funcționarii superiori, cu deosebirea că, aceștia fiind în vază mai mare și toate cercetările făcându-le ei, ei au și toate mijloacele, de a specula *en gros* cu autoritatea lor. De aceea, se ivesc protocoale de instrucție false, în contra cărora părțile protestează tare, jurându-se că sunt gata a face și pără că în protocoale s-a scris tocmai contrariul de la ce ar fi trebuit să se ia în ele. De aici și persecuțiile, pedepsele arbitrare ale părților care îndrăznesc a face aceste pări. Dacă partea aceasta este un boier sau un arândaș, atunci se caută a ațâța supuși, a-i încurca în felurite procese așa că la urma urmelor, partea trebuie să cedeze și să fie veselă că a fost pedepsită cu o pedeapsă blândă și binefăcătoare.
- AI.46 Deoarece supușii moldoveni au să dea proprietarului, în puterea vechii lor constituții, munca [de] 12 zile de lucru și afară de aceasta și dijmele din toate produsele, la începutul guvernului [corect: guvernării, n.n.] austriac arânda moșiilor din Bucovina era foarte mică; aceasta întrece [acum] în zecit pe cea de mai înainte. Este de necrezut, când auzi că o moșie, care înainte cu 30 de ani se arenda cu 50 de galbeni, azi se dă arândașului cu mai mult de 500 galbeni; și cu toate acestea se rup formal după [corect: se iscă întregi bătaii, n.n.] pentru obținerea acestor arândări suite, cu toate că zidirile nu s-au îmbunătățit, zilele de robotă aceleași au rămas și impozitele s-au duplicat; este să crezi, că e imposibil ca arândașii să poată trăi în aceste împrejurări. Și totuși aceasta-i pare foarte firesc cui cunoaște modul de-a utiliza arândările în Bucovina; pentru că evreii botezați și nebotezați, armenii, grecii etc. pricep arta de a-și storce de la țăran 100 în loc de 12 zile de robotă; dar pentru ca să nu fie pârâți și, în acest caz, pentru a avea de partea lor aparență legală, fiecare se silește să-și câștige din vreme pe respectivul

kommenden Untersuchung erscheint nun der Beamte, die Bauern werden zusammenberufen. Sind die Klagen so beschaffen, dass sie nicht abgeleugnet werden können, so wirft sich der Untersuchende als Vermittler auf, interponiert sein Ansehen und lässt es im Notfalle auch empfinden, bis er die Kläger zu einem Vergleiche bringt. Sind die Klagen in sich selbst zwar gegründet (indem eine Dorfgemeinde entweder nie, oder sehr selten ohne allen Grund zu klagen pflegt) aber von solcher Gattung, dass selbe nicht leicht zu erweisen sind und sich vieles dawider einwenden lässt, hierinfallt muss der Untertan unterliegen. Diejenigen, welche von der Gemeinde als Bevollmächtigte erwählt wurden, um sie zu vertreten, sind als Gemeindeauführer angesehen und als solche im Protokoll aufgezeichnet, dann mit Arrest, Stockstreichen, auch mit *Ausserlandschaftung* bestraft. Hierdurch werden die übrigen Bauern in Furcht gesetzt und eher wollen sie alles leiden, als klagen. Die Vergleiche der Untertanen mit ihren Herrschaften oder Pächtern, ohne darauf einzugehen, ob sie für die ersten vorteilhaft sind oder nicht, werden vom Kreisamte ohne weiters bestätigt, wo doch nach den bestehenden Gesetzen die Untertanen als *Puppen* betrachtet werden und das Kreisamt selbe in allen Fällen vertreten muss. Übrigens bewährt sich fast bei allen derlei Untersuchungen das Sprichwort: *pauper ubique jacet*.

Ab.47 Einige der oberen Kreisbeamten führen einen Staat, den kein Gubernialrat in Lemberg nachmachen kann. Man sollte glauben, dass ein jeder ein paar eigene Dörfer habe, indessen haben sie 600 fl. jährlich; aus diesen zahlen sie 100 bis 200 fl. Quartierzins jährlich, halten einen Kutscher, einen oder zwei Bedienstete, eine Köchin, ein Stubenmädchen, 4 Pferde und Wagen. Ihre Frauen tragen die neueste Mode, erscheinen alle Tage in einem neuen Anzug, was in Lemberg die erste Dame nicht trifft. Dieses alles berechnet, übertrifft zweimal und auch dreimal das jährliche Salarium von 600 fl. Überhaupt man kann mit gutem Gewissen behaupten; die besten und gelindesten Gesezte der österreichischen Regierung dienen hierlands nicht um das allgemeine Beste zu befördern, sondern viel mehr zum allgemeinen Verderbnisse und Unterdrückung der Inwohner!

Gerichtsstellen

Ab.48 Für die Judicialgegenstände und Entscheidung der Prozesse sind für Bauern und Bürger, auch für Edelleute in gewissen Streitigkeiten (denn sonst diese letzteren stehen unter dem Stanislawower Landrechte) drei Lokal- oder Districtgerichte zu Czernowitz, Sutzawa und Sereth eingesetzt worden. Aber zum Unglück wurden diese Stellen gleich vom Anfang an mit den *bizarsten Leuten* besetzt. Kassierte Personen, versoffene Taugenichts, Tischlergesellen, ja sogar *Livreébediente* wurden nach der Bukowina als Vorsteher, Beisitzer, Kanzelisten etc., geschickt und angestellt. Man kann sich von der Unge-

comisar; la o eventuală cercetare apoi funcționarul și țăranii sunt adunați; dacă pările nu pot fi tăgăduite, comisarul se face mijlocitor, intervine cu autoritatea sa și la nevoie îi lasă s-o și simtă până ce părâții consimt să se împace; dacă pările sunt întemeiate (căci o comună nu are obicei a pârî niciodată și foarte rar fără [nici un] temeii), dar de așa fel, că nu pot fi dovedite ușor și dacă se poate vorbi și în contra mult, supusul trebuie să fie învins; cei care sunt plenipotențiați de comună sunt priviți ca revoltători ai comunei, însemnați la protocol și pedepsiți cu arest, bătaie și uneori cu expulzare. Prin aceasta, ceilalți țărani sunt băgați în spaimă și mai bine sufer toate decât să pârască. Învoielile supușilor cu proprietarii lor ori arândașii sunt aprobate de oficiul cercual fără a cerceta dacă sunt favorabile supușilor, deși, după legea în vigoare, supușii sunt priviți ca pupili și oficiul cercual trebuie să-i reprezinte în toate cazurile. De altmintrelea la mai toate cercetările de acest fel se nimerește proverbul: *pauper ubique jacet*.

- A1.47 Unii dintre funcționarii mai sus puși port o casă pe care în Lemberg n-ar putea imita nici un consilier gubernial; ai crede că fiecare are câteva sate; și ei au 600 de fl. anual, din care plătesc 100 la 200 fl. chiria anuală, țin vizitiu, unu-doi servitori, o bucătăreasă, o fată în casă, patru cai și trăsură; femeile lor poartă modele cele mai nouă, apar toată ziua în haine nouă, cum în Lemberg nici cele dintâi femei năzue a face; socotindu-le toate acestea, ele ar urca la dublul și triplul salariu de 600 fl. În general, se poate zice cu conștiința liniștită, că cele mai bune și mai blânde legi ale guvernului austriac nu servesc aici în țară pentru înăntarea binelui general, ci mai mult la generala prăpădenie și apăsare a locuitorilor.

Instituții judiciare

- A1.48 Pentru afacerile judecătorești și hotărâri în procese, s-au făcut pentru țărani ori orășeni, și în anumite neînțelegeri și pentru boieri, care, de altfel, stau sub tribunalul stanslavean, trei judecătoria locale de district: în Cernăuți, Suceava și Siret. Dar din nenorocire, din capul locului, aceste posturi au fost ocupate cu o amenii cei mai biziari; persoane fără valoare, vagabonzi de nimic, calfe de măsari [adică tâmplari, n.n.], ba chiar și lachei au fost trimiși și aplicați în Bucovina ca șefi [corect: preșidenți, n.n.], asesori, canceliști; nu poți

schicklichkeit, Bosheit, Unverschämtheit und gewaltsamen Verfahrensart dieser sogenannten Richter keinen Begriff machen. Wer sie und ihre Handlungen kennt, tut ihnen kein Unrecht, wenn er sie für privilegierte Räuber und ihre Gerichtsstuben für Mördergruben hält. Einem jeden rechtschaffenen Mann muss das Harz bluten, wenn er dies gute Ländchen so gemisshandelt sieht. Bei einem jeden sogenannte Gerichte ist einer allein, welcher den Referenten, den Vorsteher und Beisitzer in einer Person vorstellt; vom arbitrari-schen Spruch dessen hängt alles ab. Ist dieser rechtschaffen, so ist leicht zu begreifen, dass niemand darunter leiden wird. Aber leider befinden sich einige darunter, welche das allgemeine Zutrauen nicht nur verloren haben, sondern auch als bestechliche Gelderpresser, Unterdrücker der Witwen und Waisen, Plünderer der Pupillarmassen, Missbräucher der ihnen anvertrauten Gewalt, mit Dieben und Räubern einverstanden, mit einem Worte als öffentliche Verbrecher im Publico gehalten werden. Man erzählt sich gräßliche Anekdoten öffentlich und ein Fremder, dem es unbegreiflich vorkommt und es zu bezweifeln trachtet, wird ausgelacht. *Ich selbst* bin anfangs un-schlüssig gewesen, solchen Erzählungen Glauben beizumessen, bis ich endlich *tatsachenmässig überzeugt worden bin*. Sie machen sich kein Gewissen daraus, auch von den armen Bauern, welche unter ihre Hände geraten, gulden- und zwei guldenweise anzunehmen, ja sogar es zu fordern. Es wird alles mündlich verhandelt. Die Inwohner, welche sich nicht zu helfen wissen, indem ihnen die Formalitäten der Prozesse unbekannt sind, werden gar nicht unterrichtet, was sie zu tun haben, und statt, dass der Richter in solchen Fällen beide Parteien vertreten und trachten soll, auf den Grund der Sachen zu kommen, so vertritt er nur jene, bei welcher er seine Rechnung findet, nimmt falsche Aussagen ad protocollum und behandelt die Sache einseitig; von dessen Urteil wird selten appelliert, denn der Bürger oder Bauer versteht nichts vom Appellationstermine und meistens lässt er's verstreichen. Wenn er appellieren soll, muss er seine Beweggründe mündlich angeben. Wie kann aber ein Bürger oder Bauer, wenn der Richter denselben nicht anleitet, juristische Beweggründe anführen? Kurzum, der Richter sieht bloss darauf, seine Verfahrensart so zu bemänteln, dass, wenn die Akten zu der Appel-lation gelangen sollten, man darauf nicht kommen könne; und wie leicht lässt sich dies tun!

Ab.49 Was geschieht am Ende nicht bei den Verlassenschaften, bei Testamenten, bei Exemptionen, bei Lizitationen, Schätzungen, mit den Depositengeldern, wo keine Kontrolle ist, mit den Taxen etc.? Man verfälscht Akten, Dokumente, die Aussagen der Zeugen, sowohl des Klägers, als auch des Angeklagten, nachdem es ihnen daran gelegen ist. Man sperrt Untertanen zu Gunsten irgend eines Grundherrn in den Kerker ein und hält solche unter erdichteten Anschuldigungen durch mehrere Monate oder solange, als es der Grundherr haben will, ohne

să-ți faci idee de nedibăcia, răutatea, obrăznicia și volnica [corect: samavolnicia, n.n.] procedură a ăstor fel de judecători; cine-i cunoaște pe ei și faptele lor nu le face nici o nedreptate dacă-i numește hoți privilegiați și ține drept peșteri de tâlhari odăile judecății lor. Fiecărui om onest trebuie să-i sângereze inima când vede această țeară bună maltrată în acest chip. La fiecare din așa-zisele judecătorii unul este și referent, și șef [adică prezident, n.n.] și asesor; de la [corect: de, n.n.] sentința lui arbitrară atâră totul. Dacă el este onest, este ușor de priceput că nimeni nu va suferi din cauza aceasta. Dar durere, se găsesc între ei și de aceia care nu au pierdut numai încrederea generală, ci sunt socotiți în public de extractori coruptibili de bani [corect: șantajști, n.n.], oprimatori ai văduvelor și orfanilor, jefuitori ai maselor de pupulari [ultimele două caracterizări lipsesc în traducere, n.n.], abuzatori de puterea ce li s-a încredințat, înțelesi cu hoții și tâlharii [mai lipsesc din traducere cuvintele: într-un cuvânt considerați în mod public drept criminali oficiali, n.n.]. Se povestesc în public anecdote îngrozitoare și străinul, care nu poate pricepe așa ceva și se îndoiește este [luat în] răs; *eu însumi am fost șovăitor, neputând da crezământ, până ce faptele m-au convins*. Lor nu le pasă să primească parale și de la sârmanul țăran, care le încape în mâini și câte unul și doi florini, ba chiar să și c e a r ă . Se pertratează verbal; locuitorii ce nu-și pot ajuta, nefiindu-le cunoscute formalitățile proceselor, nu sunt instruați ce să facă și în loc ca, în astfel de cazuri, judecătorul să reprezinte ambele părți și să se silească să pătrundă chestia, el reprezintă numai pe aceia cu care-și poate face o bună socoteală; ia mărturii false la protocol și tractează chestia unilateral; judecata lui rar se apelează, pentru că cetățeanul sau țăranul, nu știe de terminuri de apelație și-l lasă mai des să treacă. Dacă este să apeleze, trebuie să-și dea v e r b a l motivele. Cum poate un orășan ori un țăran să găsească motivele juridice, dacă judecătorul nu-l conduce? Pe scurt, judecătorul nu are altă grijă, decât să-și acopere procedura astfel, încât, ajungând actele la apel, să nu [l]i se dea de urmă – și [ce] ușor e [în traducere: nu-i, n.n.] acest lucru!

Al.49 Ce nu se întâmplă însă la moșteniri, testamente, exemptiuni, licitațiuni, taxări, cu banii depuși, când nu-i nici controlă, cu taxele! Se falsifică acte, documente, depuneri de martori, ale acuzatorului, ca și ale acuzatului cum le convine; se închid supușii în favorul vreunui domn [corect: stăpân de pământ, n.n.] și-i țin închiși, sub cuvântul unor acuzări inventate, luni întregi sau până-i convine domnului fără nici o cercetare și la urmă li se dă

alle Untersuchung eingekerkert; am Ende werden sie mit dem Bedeuten losgelassen, sich ruhig zu betragen und wider den Grundherrn nicht zu klagen, denn sonst würde ihnen wieder das nämliche geschehen. Mit einem Worte, die hiesigen Gerichtsbeamten machen Richter und Parteien, exequieren die Bauern willkürlich und machen sie zu Bettlern und spielen die fetten Verlassenschaften in fremde Hände. *Das ganze Land murr*t, aber niemand ist, der sich traut, die spezifischen Fakten zu sammeln und solche dem Allerhöchsten Thron vorzulegen, denn so einer müsste auch ein rechtschaffener Mann sein und ein solcher will den verächtlichen Namen eines Denunzianten über sich nicht kommen lassen; besonders wenn es schon im voraus bekannt ist, dass dieses mit vielen Schwierigkeiten verbunden ist. Der Denunziant, oder besser zu sagen Anschuldiger, wird als Kläger betrachtet und angehalten, seine Angaben zu erweisen. Die Untersuchungen dieser Art dauern Jahre lang, die Verklagten behalten ihr Ansehen und haben Mittel in Händen, an so einem sich zu rächen, sie haben auch ihren Anhang, welcher sich weiter erstreckt, als man es vermuten sollte. Bei ihnen klingen die Beweise ganz anders, als bei einem rechtschaffenen, unbemittelten Mann. Und so muss der Aufdecker ihrer Schandtaten am Ende als Verleumder erscheinen. Aus diesem Grunde rührt sich keiner und die Sache gehet ihrem gewöhnlichen Strome nach.

Kriminalgericht

Ab.50 Da ich nicht gewöhnt bin, Sachen bloss vom Hörensagen als gewisse und geschehene Tathandlungen anzugeben, so will ich alles, was mir bloss von dieser Seite wegen der Kriminalgerichte bekannt ist, nicht anführen und beschränke mich bloss auf Sachen, von welchen ich Wissenschaft habe. Überhaupt aber muss ich es gestehen, dass es bei dem Kriminalgerichte viel ordentlicher zugeht, als bei allen den übrigen Stellen. Man sagt freilich, dass viele Misstäter aus Mangel der Beweise ausgelassen werden, und hierin kann man vielleicht auch recht haben. Vielleicht würden es diese Kriminalpersonen selbst gar nicht leugnen, aber auch sich ausweisen können, dass sie ihren Spruch nach den bestehenden Gesetzen gefällt haben. Denn im Vorbeigehen muss man es gestehen, das unsere gelinden Kriminalgesetze und die ganze Verfahrensart für die Bukowina gar nicht passen. Solche Beweise, wie unser Kriminal-Codex (und zwar billig) fordert, sind nicht bei einem jeden Unternehmen vorhanden. Mann kann öfters bei sich überzeugt sein, dass dieser oder jener dies oder jenes Verbrechen begangen habe. Aber man ist nicht allzeit im Stande, es vor dem Gerichte zu erweisen, denn seine eigene Überzeugung macht keinen gerichtlichen Beweis aus. Der Richter muss nach dem Gesetz handeln und seine eigene Überzeugung ist nicht hinlänglich, um einen Delinquenten kommandieren zu können; er muss die Obrichter überzeugen und die Akten müssen sprechen. Aus diesem Grund-

drumul cu indicația să fie liniștiți și să nu părăsască pe proprietar, căci altfel o va păți ca și până acum; cu un cuvânt funcționarii judecătorești de aici fac pe judecători și părți, execută pe țărani în mod arbitrar, și-i calicesc și escamotează în mâini străine moștenirile. *Toată țara murmură*, dar nimeni nu s-a găsit încă să aibă curajul a aduna faptele și să le supună prea înaltului Tron; pentru că unul ca acesta ar trebui să fie numai un om cinstit; și un astfel de om nu voiește să se încarce cu numele disprețuitor de denunțiant; mai ales dacă și mai dinainte este cunoscut, că asta-i împreună cu multe greutăți; denunciantul ori, mai bine zicând, acuzator este privit ca pârâș și ținut să-și dovedească pâra. Cercetările de acest fel durează ani întregi, acuzații își mențin autoritatea și au mijloace să se răzbune pe un astfel de om; ei au și aderenți, care se întind mai departe, decât poți presupune. La ei altfel sună dovezile, decât la un om cinstit; și astfel descoperitorul mișelilor lor trebuie să apară la urma urmelor ca calomniator! Din motivul acesta, nimeni nu se mișcă și chestia curge în obișnuitul său curs.

Judecătoria penală

A1.50 Deoarece eu nu sunt obișnuit a da ca sigure și împlinite fapte auzite numai, nu voi descrie tot ce-mi este cunoscut numai din acest chip despre judecătoria penală, ci mă voi mărgini numai la cele ce știu eu. În general trebuie să mărturisesc că la această judecătorie toate lucrările merg mai în rândul decât la celelalte posturi. Se zice, ce-i drept, că din lipsa de dovezi mulți răi sunt eliberați și poate să fie și drept, poate nici persoanele de la criminal [corect de la judecătoria penală, n.n.] nu ar nega; dar s-ar și dovedi că și-au dat sentința după legile existente; căci trebuie să mărturisim, în treacăt, legile noastre blânde penale și tot chipul de a proceda nu se potrivesc în Bucovina. Dovezi, pe care le cere codul nostru penal, nu se găsesc la orice crimă [corect: acțiune, n.n.]. Poți fi adeseori convins că ăsta sau acela a comis crima cutare sau cutare; dar nu ești totdeauna în stare a o dovedi în fața judecătorilor, pentru că propria convingere încă nu face o dovadă juridică; judecătorul trebuie să procedă după lege și propria convingere nu-i suficientă pentru a condamna pe un delinquent [corect: delinvent, n.n.]; el trebuie să convingă pe judecătorul superior și actele trebuie să vorbească. Din motivul

de der Billigkeit darf man alles, was sonst in publico gesprochen wird, immer mit einer weisen Bezweiflung annehmen. Dem ohngeachtet kann es unmöglich ganz ordentlich vor sich gehen, wenn man nimmt, dass dermalen auser dem Kriminalrichter nur ein einziger Assessor sich dabei befindet, folglich, dass man bei wichtigeren Gegenständen einen Consulenten aus einem Präsidierenden und zum wenigsten drei Beisitzern bestehenden Rat nie formieren kann, ein jeder referiert seine Bearbeitungen den anderen und bei wichtigen Gegenständen ziehen sie zwei benevolentes auditores von dem Gemeindegerrichte zum voto decisivo bei, welches auch bei den Lokalgerichten der Gebrauch ist; diese zwei ganz unschuldigen Beisitzer geben ihr votum pro oder contra, bloss um zu zeigen, dass selbe einen freien Willen haben. Einige von den Unterpersonalen kommen gar selten in die Kanzlei und bleiben Monate lang aus; die Arbeit häuft sich und am Ende müssen Unordnungen heraus kommen. Ein wesentlicher Fehler, den ich bemerkt habe, ist auch, dass die Delinquenten nicht ordentlich ad Protocollum verhört werden, sondern bloss auf das Makularium, und die wahren Protokolle werden erst in etlichen Wochen oder Monate darauf geschlossen, wodoch der Delinquent nach der Vorschrift seine Aussage gleich unterzeichnen muss. Aus dieser verkehrten Manipulation können viele Unrichtigkeiten entspringen. Wegen des ungehörig besetzten Personale entsteht noch eine weit wichtigere und für das Allgemeine sehr schädliche Inconvenienz: der Bukowiner Kreis³¹ ist einer der stärksten und wegen der neuen Grenzen von verschiedenen Provinzen (wie gewöhnlich) voll mit verlaufenem, schlechten Gesindel; das alltägliche Viehabtreiben und sonstige Diebereien auch Räubereien liefern die meisten Missetäter. Nun sollen aber nach der allgemeinen Criminal-Gerichts-Ordnung die eintreffenden Delinquenten allsogleich bei ihrer Ankunft summarisch verhört werden, folglich scheint es unmöglich zu sein, dass zwei Männer die täglich eintreffenden Delinquenten vernehmen und sonst auch ihre gewöhnlichen Arbeiten führen sollen. Daher bleiben die Arrestanten durch eine längere Zeit unverhört, wobei noch zu bemerken ist, dass in den Gefängnissen gar keine Absonderungen seien zwischen Verhörten, Verhörenden und Abgeurteilten. Es liegen darin Zivilarrestanten mit Criminalverbrechern, die nun angekommenen und noch nicht verhörten mit den verurteilten beisammen. Das Volk hier, so dumm es auch zu sein scheint, ist in manchen Sachen so verschlagen, dass es die geschicktesten Nationen übertrifft. Hiezu kömmt's, dass die Freunde oder Befreundeten des Verhafteten sich an die täglich ausgehenden Arrestanten adressieren und mittels derselben den neu angekommenen Delinquenten alle möglichen Instructionen, Cautelen, Ausreden etc. in die Hand spielen, wodurch bei dem nachfolgenden Verhör vieles vereitelt und hintertrieben wird. In diesen ihren Gefängnissen ist ein Gräuel hineinzuschauen; den Gestank davon spürt man im Sommer hundert Schritte weit auf der Gasse und ich glaube, dass derjenige, der zwei oder drei Monate darinnen

acesta, poți primi tot ce se vorbește în public cu o înțeleaptă îndoială. Totuși este imposibil ca toate să meargă corect, dacă iai în considerare că în prezent, afară de judecătorii generali, se mai află un singur asesor și că, prin urmare, nu poți forma niciodată, la chestii mai importante, un consiliu complet dintr-un președinte și cel puțin trei asesori. Fiecare referent lasă altuia lucrul său și la obiecte mai importante se iau doi *auditores benevolentes* de la judecătoria comunală *cum voto decisivo*, ce-i obicei și la judecătoriile locale; acești doi asesori foarte nevinovați își dau votul *pro* și *contra* numai ca să arate că au voință liberă; unii din personalul inferior vin rar în cancelării și absentează luni întregi. Lucrul stă și, la urma urmelor, se nasc neorânduiele. O eroare esențială, ce am observat, este că delincvenții nu sunt interogați în ordine [lipsă în traducere: *ad protocollum*, n.n.], ci numai în macular și protocoalele adevărate se fac abia la câteva săptămâni ori luni, deși, după regulament, delincventul trebuie să-și subscrie imediat depozițiunea sa. Din această manipulare sucită pot rezulta multe incorectități. Din cauza personalului manc [corect: nepotrivit, n.n.], se naște [încă] o inconveniență și [mai] importantă și, pentru binele comun, foarte dăunătoare. Cercul Bucovinei³¹ este unul din cele mai mari și din cauza [noilor] granițe apropiate [cuvânt absent în original, n.n.] cu felurite provinții, ca de obicei, plin de vagabonzi răi; furatul vitelor și alte hoții și tâlhării fac pe cei mai mulți răi [corect: sunt comise de cei mai numeroși răufăcători, n.n.]; după regulamentul general al judecători[ilor] penale, delincvenții prinși ar trebui ascultați [corect: interogați, n.n.] în mod sumar îndată la sosire; și, prin urmare, pare imposibil ca 2 oameni să interogheze zilnic pe delincvenții ce sosesc și să-și facă și lucrările obișnuite. Astfel, arestații rămân mult timp neaudiați, la ce trebuie să mai observ, că în închisoare nu-i nici o deosebire [corect: nu există nici o separare, n.n.] între cei deja interogați, cei de interogat și judecați; arestații civili stau la un loc cu criminalii, cei nou sosiți și cei neinterogați [împreună] cu cei osândiți. Poporul de aici, oricât de prost ar părea este în unele lucruri atât de șiret încât întrece și pe cele mai iscusite națiuni; pe lângă acestea se adaugă faptul că amicii celui închis se pot zilnic adresa la arestanții ce ies zilnic și le dau celor noi sosiți instrucții [precauții], scuze etc. Așa că la interogatoriul ce urmează multe sunt zădărnice. A privi în aceste închisori este o grozăvie; putoarea ei o simți vara de la o sută de pași și eu cred că cel ce trebuie să

sitzen muss, mehr leiden musste, als wenn er auf dreissig Jahre zu öffentlicher Arbeit verurteilt worden wäre.

Güterpachtungen

- Ab.51 Zum Schluss muss ich noch über die hiesigen Pachtungen etwas, welches ich aus eigener Erfahrung für bewährt gefunden habe, bemerken.
- Ab.52 Da die meisten Güter in der Bukowina vorhin entweder dem Czernowitzer Bistume, der Jassier Metropole, den verschiedenen Klöstern, oder unterschiedlichen grossen Bojaren zugehörten, so befinden sich dermalen die geistlichen Güter in Händeln des Allerhöchsten Aerarii und stehen unter der Galizischen Kammeralgüter-Administration. Die Bojarengüter aber, weil diese sich nach der türkischen Moldau begeben haben, werden denen Privatleuten verpachtet; eigentlich diese Pachtungen sind es, welche nicht nur dem höchsten Aerario, sondern auch dem contribuierenden Volke sehr nachteilig sind. Dem State sind sie in der Rücksicht schädlich, weil alle Jahre eine grosse Summe Geldes (vorzüglich Gold) ins Ausland verführt wird. Dem Untertan aber schaden sie insoweit, dass er von dem Pächter, welcher seinen hohen im voraus bezahlten Pachtschilling mit Nutzen einzutreiben trachtet, auf verschiedene Art bevorteilt und unterdrückt wird, und zwar so, dass wenn derlei Pachtungen auch fernerhin geschützt werden sollten, der Untertan ganz zugrunde gerichtet wird.
- Ab.53 Nach dem Fürst Gyka'schen Gesetze darf die Herrschaft von dem Untertan nicht mehr als 12 Tage jährlich als Robot fordern. Die Bukowiner Pächter aber wissen ihre Sache so einzuleiten, dass der Untertan drei, auch viermal soviel leisten muss. Weil aber dieses zu erlangen keine Spekulation sich denken lässt, ohne Verkürzung der Untertanen, so ist es auch einleuchtend, dass solche Rafunements nicht weit von Betrügereien zu stehen kommen. Unter ihren gewöhnlichen Kniffen gehören folgende:
- 1) Sie eignen sich die besten Gemeindegünde, welche von uralten Zeiten her untertänlich waren, sie beackern selbe und besäen sie für sich.
 - 2) Da nun mit dem 12-tägigen Robot dieselben bei ihren erweiterten Feldern nicht auskommen können, so sehen sie sich gezwungen, unter verschiedenen Vorwänden zu erpressen, welches auf die Art geschieht:
 - a) Wenn der Untertan mit Tagesanbruch nicht auf dem Felde ist, so bekommt er nur eine halbe Quittung, sollte er aber später erscheinen, so bekommt er entweder nur eine halbe, oder nur ein 4-tel Quittung; auch manchmal muss er einen anderen Tag roboten;
 - b) Wenn der Untertan seine Tage abgearbeitet hat und soll (nach der bestehenden Ordnung) gleich abends seine Quittung bekommen, man sagt

șadă în ea 2-3 luni trebuie să sufere mai mult decât dacă ar fi osândit la treizeci de ani de muncă publică.

Arendarea moșiilor

A1.51 La sfârșit, trebuie să mai observ ceva despre arânzile de aici, ce-am văzut din propria mea experiență că este exact.

A1.52 Deoarece cele mai multe moșii din Bucovina au aparținut mai înainte episcopiei de Cernăuți, mitropoliei de Iași, feluritelor mănăstiri sau boierilor mari, acum moșiile bisericești se află în mâinile preainaltului erar [adică: vistierie, n.n.] și stau sub administrația din Galiția a moșiilor; moșiile boierilor se arândează la privați, deoarece boierii au trecut în Moldova. Aceste arândări aduc și erarului și poporului contribuent mari daune; statului îi sunt spre daună pentru că în toți anii o mare sumă este dusă în străinătate (mai ales aurul); supusului îi sunt spre daună întrucât arândașul, care se străduiește să-și scoată cu folos arenda plătită înainte, îl înșeală în felurite chipuri și îl asuprește; și anume, așa încât, dacă acest fel de arândări vor mai fi și de aici înainte ocrotite, supușii vor fi cu totul nimiciți.

A1.53 După legea principelui Ghica, domnul [corect: stăpânul, n.n.] nu poate lua pe an [de la supus] mai mult de 12 zile de robot; arândașii bucovineni știu să-i întocmească astfel lucrul, ca supusul să facă de 3 și 4 ori atâtea zile. Dar, deoarece aceasta nu se poate obține decât prin speculațiuni ce păgubesc pe supus, este și evident că aceste apucături rafinate nu sunt departe de înșelătorie. Între apucăturile lor obișnuite sunt acestea:

1. Ei își însușesc moșiile [corect: terenurile, n.n.] cele mai bune comunale, care din vremuri străvechi erau ale supușilor, le ară și le seamănă pentru ei.

2. Deoarece apoi nu se pot ajunge cu cele 12 zile de robotă pentru pământurile astfel sporite, ei sunt necesități a stoarce sub felurite pretexte mai multe zile de robotă, ce se face așa:

- a) Dacă supusul nu este din zori în câmp, el primește numai o jumătate de cvitanță, dacă apare mai târziu, atunci primește 1/3 sau și numai 1/4 din cvitanță. Uneori trebuie să facă chiar altă zi de robotă.

- b) Dacă supusul și-a făcut zilele și, după ordinea existentă, are să-și capete cvitanța îndată sara, i se zice că domnul nu

demselben, dass die Herrschaft jetzt keine Zeit habe, er solle ein andermal kommen; er kommt und arbeitet wieder und wird immer so verabschiedet, bis der arme Untertan seine Rechnung verliert und mehrere Tage leistet, als er schuldig war. Nun wird er ungeduldig und fordert seine Quittung. Dann wird eine Abrechnung gehalten, wobei der Untertan immer zu kurz kommen muss, denn man beweist ihm aus dem herrschaftlichen Register, dass er nur soviel Tage geleistet habe. Da kommen zum Vorschein mehrere Halb-, Drittel- und Viertelquittungen und die herrschaftlichen Beamten überführen denselben, dass er nicht vorschriftmässig auf die Robot mit Tagesanbruch erschienen sei (sie mögen auch Recht haben, dass vielleicht um etliche Minuten der Bauer sich verspätet haben mag).

c) Um eine Faltsche zu ackern, braucht der Untertan mit einem 6-spännigen Pfluge wenigstens drei Tage; nach dem bisherigen Landesbrauch gehören dem Untertan für die Bearbeitung einer Faltsche 4 Quittungen und obwohl schon bei dieser Bestimmung der Untertan sehr verkürzt wird, denn zu einem Pfluge in der Bukowina, wo der Grund fest ist, braucht er 6 Ochsen und 2 Leute, folglich müssen sich zwei oder drei Wirte gesellen und drei Tage dabei zubringen, mithin 9 Robottage gerechnet werden sollten; jedoch findet man kreisämtliche Revisoria, wo eine Faltsche nur auf zwei Quittungen heruntergesetzt worden ist.

d) Die Pächter halten überall in der Bukowina (ohneachtet allen Verbot) jüdische Schenker und Propinationspächter; um aber das Gesetz zu eludieren, geben sie die Contracte dem Juden auf einen fremden, christlichen Namen, da nur der Jude bekanntermassen mehr Geschicklichkeit besitzt, einen der seine Rechenkunst nicht versteht, sonnenklar begreiflich zu machen, dass der ganze Nutzen einer Grundherrschaft darin bestehe, wenn die Bauern von Tag zu Tag und von Jahr zu Jahr immer mehr und mehr saufen. So werden nun solche Gattungen Leute nicht nur von habsüchtigen Pächtern, sondern auch von den übrigen Erbeigentümern gesucht und aufgenommen. Wenn nun dem Pächter die Robotstage ausgehen und er notwendig ein paar Hundert braucht, so wendet er sich zu seinem jüdischen Arendator; dieser muss seine Spezifikation der Untertanen, welche für Getränke schuldig geblieben, eingeben, und bei denselben um die Eintreibung dieser Schulden einkommen. Diese werden zusammenberufen und angewiesen, es gleich zu zahlen, auch mit der Exemption bedroht. Die Bauern, bei denen das Geld ohnehin selten ist, bitten um Aufschub; man vermittelt am Ende die Sache so, dass die Bauern mit Robotsquittungen sich reluiren dürfen. Eine Quittung wird 7, 8 auch 10 Kreuzer genommen und so gewinnt der Pächter halb umsonst seine Robotstage wieder zurück.

3) Unter dem Namen Reparationstage, welche die Untertanen sonst auch hier schuldig sind zu leisten, verstehen die hiesigen Pächter allerlei neue

are timp acum, să vie altădată. El vine și iarăși este amânat, până ce sârmanul supus își uită socoteala și lucră mai multe zile decât a fost dator. Acum devine neliniștit și cere cvitanțele sale; apoi se face o răfuială la care țăranul totdeauna e păgubit; pentru că i se dovedește din registrele domnești [corect: stăpânului, n.n.] că a făcut n u m a i atâtea zile; aici se ivesc mai multe 1/2, 1/3 și 1/4 cvitanțe și slujbașii domnești [corect: stăpânului, n.n.] îi dovedesc că nu a apărut conform rânduiei cu zorile în câmp la robotă. (Pot avea și dreptate că țăranul apare poate cu numai câteva minute mai târziu.)

c) Pentru a ara o falce supusul are de lipsă de cel puțin 3 zile cu un plug cu 6 vite. După obiceiul de până acum al țării, supusului i se cuvin pentru lucrarea unei fălci [corect: falce, n.n.] 4 cvitanțe, deși deja la această dispoziție supusul este păgubit; căci în Bucovina, unde pământul e tare, are lipsă de 6 boi și de 2 oameni la un plug prin urmare trebuie să se asocieze 2 sau 3 gospodari și să piardă 3 zile cu lucru, deci ar trebui să se socotească 9 zile de robotă; totuși se găsesc provisorii [corect: revizorii, adică registre de revizie, n.n.] ale oficiilor cercuale, în care [aratul] unei falce este redusă la 2 cvitanțe.

d) Arândașii din Bucovina țin peste tot evrei, cu toate că-i oprit, dar pentru a eluda legea, dau evreului contractele, pe un nume străin și creștinesc, pentru că numai evreul posedă mai multă istețime, pentru a face pe cel ce nu-i pricepe socoteala, să înțeleagă ca la lumina soarelui, că bunul unei moșii constă în aceea: că țăranii să bea din zi în zi și din an în an tot mai mult și mai mult. Așa că acest fel de oameni sunt căutați și primiți nu numai de arândașii lacomi, ci și de ceilalți posesori de moștenire. Dacă i se sfârșesc acum arândașului zilele de robotă și el are necesitate de vreo câteva sute, el se adresează la sfătuitoarea sa evreu; acesta trebuie să predea o specificație a supușilor care au rămas datori pentru băutura; și să interviev la el pentru scoaterea datoriei; datornicii sunt adunați la un loc și li se dă ordin să plătească îndată, amenințându-i și cu execuția [silită; aici autorul folosește termenul greșit de *Exemption*, care înseamnă eliberare, scutire, n.n.]. Țăranii, la care banii sunt și de altfel rari, se roagă pentru amânări. La urma urmelor se mijlocește așa, că țăranii se pot achita prin cvitanțe de robotă; o cvitanță se ia drept 7, 8 și 10 creștari și astfel arândașul își câștigă zilele de robotă pe jumătate gratis.

3) Sub numele zile de reparațiune, pe care țăranii sunt și aici datori să le facă, înțeleg arândașii locului orișice: zidiri nouă, mori

Gebäude, als neue Mühlen, Wirtshäuser etc. Zur Aufbaung derselben müssen die Untertanen mehrere Tage arbeiten, unentgeltlich.

4) Da die Bukowiner Untertanen von allen ihren Produkten die Zehnten dem Grundherrn geben müssen, so haben die Pächter auch hierin die Gelegenheit, mit dem Nachteil der Untertanen sich zu bereichern. Sie nehmen nicht der Reihe nach den zehnten Garben, wie es zufällt, sondern berechnen im voraus alle Garben und suchen, wo das Getreide am schönsten ist, und von einem Orte nehmen sie den ganzen ihren Zehnten ab, folglich nehmen sie dem Untertanen das beste hinweg und lassen denselben das schlechteste. Beim Kukurutz pflegen sie zu nehmen nach den Gesichte eine ganze Strecke gleich auf dem Felde und auch auf die nämliche Art, nämlich das beste.

Ab.54 Diese sind nur einige von ihren gewöhnlichen Kniffen. Es gibt aber deren zu viele, als man selbe in einer so gedrängten Schrift aufzeichnen kann.

Czernowitzer Consistorium

Ab.55 Diese Stelle, welche ihre Bestimmung nach mitsamt ihrem Personale das anschauende Muster in allen Tugenden sein soll, ist, wie man aus dem nachstehenden entnehmen wird, selbst der Stein des Anstosses.

Ab.56 Sein Chef ist ein ehemaliger slawonischer Dorfpope, welcher nachdem seine Frau abgestorben ist, Caluger (oder Klostergeistlicher) geworden ist³². Seine Kenntnisse erstrecken sich auch heutzutage nicht weiter, als eines griechisch nicht unierten Dorfpopen, denn die Bischofswürde hat ihn nur stolzer, aber nicht gelehrter gemacht.

Ab.57 Den Arhimandriten (griechischer Abt), welcher der erste nach dem Bischof und auch ein Glied des Consistoriums ist, zieren die nämlichen Eigenschaften³³; beide insgesamt mit den übrigen Personali des Consistorii geben den hierkreisigen Beamten in keiner Rücksicht nach. Mit der Vergebung der geistlichen Würden und Pfründen, welche vom Consistorio abhängen, treiben sie ordentlich einen Handel; wer mehr gibt, er sei übrigens in Rücksicht der Conduite und Kenntnissen beschaffen, wie er will, wird Kloostervorsteher, Consistorialassessor, Pfarrer und alles, was er verlangt. Ja sogar diejenigen, welche zu Priestern eingeweiht werden sollen, müssen sich loskaufen, damit sie für würdig erkannt werden. Dann von der Simonie scheinen die Consistorialpersonen gar keinen Begriff zu haben.

Ab.58 Nun stelle man sich vor ein Land, wo diejenigen, welche die Moral predigen und gute Sitten einführen sollen, selbst im höchsten Grade unmoralisch und mit allen Lastern notorisch behaftet sind. Was für Sitten müssen unter die untere Klasse von Menschen herrschen?

Ab.59 Um den unwissenden griechisch nicht unierten Clerus sowohl in den lan-

nouă, crășme etc. La zidirea lor supusul trebuie să lucre mai multe zile fără plată.

4) Deoarece supușii bucovineni trebuie să dea mai înainte de toate produsele lor, dijmele, domnului [corect: stăpânului, n.n.], arândașii au și aici prilej să se înavuțească cu paguba supușilor; ei nu iau după rând tot al zecelea stog [corect: snop, n.n.], cum se vine, ci socotesc de mai înainte toți snopii și caută unde-i fructul mai frumos și iau apoi de la un loc toată dijma. Dacă pot [corect: prin urmare, n.n.] îi iau țăranului ce-i mai bun și-i lasă lui ce-i mai rău; iar la popușoi au obiceiul să ia după vedere rândurile dese [corect: un rând întreg, n.n.], acolo pe câmp, și-n același chip, adică ce-i mai bun.

Al.54 Acestea sunt numai câteva din apucăturile lor. Dar de acestea sunt prea multe, decât să le poți însemna într-o scrisoare atât de concisă.

[Consistoriul cernăuțean

Al.55 Această instituție, care, conform destinației ei, ar trebui să fie, cu tot personalul ei, modelul vizibil în privința virtuților, este ea însăși un obiect de scandal, concluzie ce se va putea trage din cele ce urmează.

Al.56 Șeful lui este un fost popă de țară din Slavonia, care s-a călugărit după ce i-a murit soția³². Cunoștințele sale nu se extind nici astăzi dincolo de acelea ale unui popă de țară grecesc-neunit, căci demnitatea de episcop l-a făcut mai mândru, dar nu mai învățat.

Al.57 Pe arhimandrit (abate grecesc), care este primul după episcop și, de asemenea, membru al Consistoriului, îl ilustrează aceleași însușiri³³; amândoi împreună cu celălalt personal al Consistoriului nu rămân în nici o privință în urma funcționarilor cercuali de aici. Ei practică un adevărat negoț cu acordarea demnităților și beneficiilor ecleziastice care depind de Consistoriu; cine dă mai mult devine stareț de mănăstire, asesor la Consistoriu, paroh și orice pretinde, oricum ar fi, de altfel, din punctul de vedere al conduitei și al cunoștințelor. Chiar cei care urmează să fie hirotonisiți ca preoți trebuie să se răscumpere, pentru a fi recunoscuți ca demni. Despre simonie, personalul consistorial pare să nu aibă nici o noțiune.

Al.58 Închipuiți-vă acum o țară, unde cei ce predică morala și trebuie să introducă bunele moravuri sunt ei înșiși imorali la cel mai înalt grad și sunt notoriu înzestrați cu toate viciile. Ce fel de moravuri trebuie să domnească la oamenii din clasele de jos?

Al.59 Pentru a instrui clerul neștiutor grecesc-neunit atât în privința

desfürstlichen Gesetzen, als auch in der Religion und guten Sitten zu unterrichten und mit der Zeit durch denselben die Nation zu polieren, hat man seitdem die Bukowina kaiserlich geworden ist, eine Klerikalschule errichtet, welche aus dreissig Stipendisten besteht; diese sind eigentlich die angehenden Pfarrer. Der Kurs ihrer Studien dauert drei Jahre und alle Jahre treten 10 aus, und ziehen ein. Ein jeder dieser Cleriker bezieht jährlich 66 fl. Sie haben zwei Lehrer oder sogenannten Praeparanden, ein jeder von diesen bezieht monatlich 9 fl. Man muss gestehen, dass der allerhöchste Zweck bei dieser Einrichtung sehr gut und vortrefflich war, aber da es einmal bestimmt ist, dass in der Bukowina alles verkehrt gehen muss, so muss man von der anderen Seite leider gestehen, dass der allerhöchste Entzweck ganz verfehlt ist. Denn:

a) bei der Aufnahme der Alumnen wird selten auf gute Conduite und Geschicklichkeit, sondern bloss auf Geschenke gesehen. Wer ein gutes Pferd oder so bis 20 Dukaten gibt, er sei übrigens beschaffen, wie er will, und nicht einmal des Lesens und Schreibens kundig, er wird aufgenommen. Daher wird's, dass ein Armer selten das ausgesetzte Stipendium erhält.

b) Der Clerikallehrer ist jedesmal der unentgeltliche Kammerdiener des Bischofs; übrigens unwissend und kaum des Lesens und Schreibens kundig. Die Methode, wie er diesen Gegenstand tradiert, ist folgende: gleich bei der Eröffnung des Kurses befiehlt er den neu angekommenen Alumnen, sich einige Hauptstücke des für die Klerikalschule eingeführten Katechismus abzuschreiben, hierauf versammeln sie sich täglich in der Schule, allwo ihnen (wenn der Lehrer nicht mit Weinfässerputzen seines Herrn beschäftigt ist oder die Cleriker nicht zu dieser oder jener Arbeit verwendet werden) eine oder mehrere Seiten davon zum Auswendiglernen ohne alle Erklärung, mit dem strengsten Befehle aufgegeben werden, diesen so lehrreichen und wichtigen Gegenstand, sobald als möglich, zu erlernen. Als selbe am anderen Tage zur anbefohlenen Stunde wieder in der Schule erscheinen, so werden sie darüber befragt. Einige unter ihnen beantworten ihre Aufgabe auswendig, andere aber und besonders jene, die des Schreibens nicht recht kundig sind und sich ihre Lektionen durch andere abschreiben lassen, beantworten aus dem Buche, und so wird bis Ende des Curses fortgefahren. Um aber bei den vorgeschriebenen Semestralprüfungen, denen gemeinlich ein Kreiskommissär ex offo beiwohnt, zu zeigen, dass die Cleriker doch etwas gelernt haben, so weist der Lehrer, einige Wochen vor der Prüfung (nachdem er von den Lehrlingen durch einige Gulden dazu bewogen worden), jedem derselben einige Stellen zum Auswendig lernen und setzt gewisse Zeichen an, durch welche jeder zu erkennen geben muss, dass die vorstehende Stelle er zu beantworten habe.

Ab.60 Ausser diesem Catechismus, den die Cleriker auf obgenannte Art durch volle drei Jahre lernen, wird ihnen nichts mehr beigebracht, was das Herz

legilor domnești ale țării, cât și în domeniul religiei și al bunelor moravuri și a da, cu timpul, prin ei lustru națiunii, s-a înființat, de când Bucovina a devenit imperială, o școală clericală, care constă din 30 de stipendiați; aceștia sunt, de fapt, viitori preoți. Cursurile studiului lor durează trei ani și în fiecare an ies și intră 10. Fiecare cleric de acest fel primește anual 66 fl. Ei au 2 învățători sau așa-zii preparandari, fiecare dintre ei primind lunar 9 fl. Trebuie recunoscut că înalta intenție de la baza acestei instituții este foarte bună, chiar excelentă, dar, având în vedere că în Bucovina totul este destinat să meargă pe dos, trebuie să mărturisim, din păcate, pe de altă parte, că preafinalul țel final nu este deloc atins, căci:

a) la primirea alumnilor nu se are decât arareori în vedere buna conduită și pricepera, ci numai cadourile. Cine dă un cal bun sau așa până la 20 de ducați este primit, oricum ar fi, chiar neștiutor al cititului și scrisului. Așa se face că un sărac obține rar stipendiul oferit;

b) învățătorul clerical este întotdeauna camerierul nesalarat al episcopului; în plus neștiutor și abia-abia priceput în ale cititului și scrisului. Metoda după care își tratează această materie este următoarea: imediat la deschiderea cursului, el ordonă alumnilor nou sosiți să copieze pentru ei câteva capitole importante din catehismul introdus în școala clericală, apoi ei se adună zilnic la școală, unde (dacă învățătorul nu este ocupat cu curățirea butoaielelor de vin ale stăpânului sau clericii nu sunt folosiți pentru vreo muncă), li se dau să învețe pe de rost, cât mai curând posibil și fără nici o explicație, una sau mai multe pagini din el cu porunca cea mai severă să-și însușească această materie atât de instructivă și de importantă. Atunci când apar în ziua următoare, la ora indicată, la școală, sunt ascultați din această materie. Unii dintre ei răspund la lecția lor pe de rost, alții însă și mai ales cei care nu prea se descurcă cu scrisul și au pus pe alții să le copieze lecția, răspund din carte, și așa se continuă cursul până la capăt. Pentru a arăta însă la examenele trimestriale prescise, la care asistă în general *ex offio* un comisar cercual, că clericii au învățat totuși ceva, învățătorul indică fiecăruia dintre ei cu câteva săptămâni înainte de examen (după ce a fost convins de învățăcei s-o facă cu ajutorul a câțiva galbeni) câteva locuri pe care să le învețe pe de rost și-și face câteva semne, care trebuie să indice cine va fi cel ce va trebui să răspundă la pasajul respectiv.

A1.60

În afara acestui catehism, pe care clericii îl învață în modul descris mai sus timp de trei ani plini, nu li se predă nimic altceva, ce le-ar

bessern, den Verstand aufklären und selbe im Stande setzen möchte, die Pflichten des anzutretenden geistlichen Standes einzusehen und selbe nach der höchsten Willensmeinung zu entsprechen.

- Ab.61 Vielmehr anstatt etwas zu lernen, vergessen sie während dieser drei Jahre, auch das wenige, was sie in den Normalschulen gelernt haben. Sie gewöhnen sich schon hier unter den Augen ihrer Vorgesetzten das Saufen und andre Untugenden dergestalt an, dass diese Leute, nachdem sie als Pfarrer angestellt werden, die lasterhafteste Klasse von Menschen ausmachen; sie sind eigennützig im höchsten Grade, liderlich, ausschweifend, nachlässig in ihren Amtsverrichtungen, kurz sie sind getreue Kopien ihrer Vorgesetzten.
- Ab.62 Kann man also gewärtigen, dass solche ungesittete, unwissende und lasterhafte Seelsorger die ihrer Seelsorge anvertrauten Menschen, durch guten Unterricht und exemplarischen Lebenswandel zu besseren Menschen, Christen, Untertanen und Hauswirten umschaffen sollen? Werden sie selbe durch ihr Betragen nicht noch ärger machen, mehr verderben und jeden Funken der natürlichen Güte in ihnen ersticken?
- Ab.63 O gewiss! Man nehme nun alles zusammen und rufe aus: o du unglückliche Bukowina!

putea îmbunătăți inima, le-ar lumina mintea și i-ar pune în situația de a face față îndatoririlor poziției lor spirituale la care râvnesc și să le corespundă în conformitate cu preaînalta dorință.

- A1.61 Dimpotrivă, în loc să învețe ceva, ei uită în decursul celor trei ani și puținul pe care l-au învățat în școala normală. Ei se obișnuiesc însă aici, sub ochii superiorilor lor, în așa măsură cu beția și alte vicii, încât aceștia, după ce sunt angajați ca parohi, formează clasa cea mai vicioasă de oameni; ei sunt egoiști în cel mai înalt grad, ușuratici, desfrânați, neglijenți în îndeplinirea îndatoririlor lor, pe scurt sunt copii fidele ale superiorilor lor.
- A1.62 Se poate deci aștepta ca niște păstori sufletești atât de imorali, neștiutori și vicioși să transforme pe cei dați în grija lor spirituală prin bună învățătură și pilda unei vieți exemplare în oameni, creștini, supuși și gospodari mai buni? Nu-i vor face prin comportarea lor încă mai răi, nu-i vor strica și mai mult și nu vor stinge în ei orice scânteie de bunătate firească?
- A1.63 Desigur! Să însumăm toate acestea și să exclamăm: o, nefericită Bucovină!]

NOTELE LUI ION NISTOR

*) Aceste *Observațiuni scurte asupra Bucovinei* s-au găsit la Lemberg între hârtiile și manuscrisurile rămase pe urma lui Ioan Budai-Deleanu. Ele se găseau în posesiunea lui Lewandowski, probabil ginerele lui Budai-Deleanu, de la care le-a dobândit George Asachi la 1868. Cu ordinul no. 6 398 de la 22 mai 1869, manuscriptul fu transmis Muzeului de Antichități din București. De la acest muzeu manuscriptul trecu la Academia Română, conform decretului regal no. 519 de la 10 februarie 1903. Legat într-un volum cu lexiconul *latino-romaenicum seu valachicum*, manuscriptul se păstrează azi în colecțiunile Academiei Române sub semnătura Mss. Budai XIV. - no. 2 424. Observațiile sunt scrise pe 38 jumătăți de coală în 4% o. Scrisoarea este foarte legibilă, stilul e curgător și aduce mult cu stilul oficial al cancelariei austriace. El învederează clar că autorul era un funcționar distins al acestei cancelarii. Și de fapt noi știm că dânsul iscălea într-o scrisoare către Șincai de la 1805 „Magn. et Cl.D. Ioannes Budai alias Dealeanu Consiliarius Fori Nobilium de Regno Galiziae“. După 13 ani, Budai-Deleanu iscălea simplu „K.K. Landrat in Lemberg“.

În calitatea sa de consilier pe lângă Guberniul din Lemberg, Budai-Deleanu avu prilej de a se informa temeinic asupra referințelor din Bucovina, care țară pe acea vreme forma și circumscripție a Galiției. El a alcătuit și primele cărți didactice pentru școlile din Bucovina. În calitate oficială, el trebuie să fi călătorit adeseori la Cernăuți, centrul administrației locale, și să fi adunat informații asupra acestei țări românești. Pe temeiul informațiilor dobândite la fața locului și cu ajutorul actelor și rapoartelor oficiale, care îi stăteau la îndemână, el a alcătuit această prețioasă descriere a Bucovinei din punct de vedere politic, etnografic, administrativ, social și religios. Aceasta este a doua descriere detaliată a Bucovinei (prima se datorește boierului Vasile Balș) izvorâtă din pana unui autor român. Ea cuprinde o critică a stărilor triste din Bucovina, care este pe cât de aspră și mușcătoare, pe atât de adevărată.

Timpu al cătuirii acestor *Observații* nu se găsește indicat de autor. În capitolul privitor la administrația politică a Bucovinei, autorul amintește însă o comisiune de anchetă care s-ar fi constituit la porunca Împăratului pentru a anchetă incriminațiunile și denunțurile contra administrației, în fruntea căreia se găsea atunci ca șef al circumscripției (Kreishauptman) boierul Vasile Balș. Din dosarele cari s-au păstrat în arhivele curții imperiale de la Viena aflăm că la 1800 s-a alcătuit o comisiune specială de anchetă spre a ancheta incriminațiunile aduse contra lui Vasile Balș din partea adversarilor săi din Bucovina. Comisiunea a funcționat foarte lungă vreme fără să fi putut ajunge la un rezultat definitiv. Budai-Deleanu scrie *Observațiunile* sale în al treilea an

(im dritten Jahre) de activitate a acestei comisiuni de anchetă, prin urmare la 1803. De altfel, și celelalte indicii din cuprinsul *Observațiilor* vorbesc pentru anul acesta. Așa fiind, rămâne stabilit că Budai-Deleanu a scris *Observațiile* privitoare la stările din Bucovina la anul 1803.

Autorul e așa de aspru în critica sa – administrația Bucovinei e zugrăvită în culorile cele mai întunecate – încât el, fiind în viață, nu se putu cugeta la publicarea lucrării sale. Ea a rămas deci nepublicată ca un prețios monument al timpului între scrierile sale. Abia Papiu-Ilarianu a atras atențiunea asupra valorii istorice a acestui manuscris. (*Analele Societății Academice Române*, III, p. 105 urm.). De la comunicatul lui Papiu-Ilarianu mai trecură alți 24 de ani, până ce George Bogdan-Duică, apreciind însemnătatea acestei scrieri pentru istoria Bucovinei, o traduse în românește și o publică în foiața *Gazeta Bucovinei* de la Cernăuți (anul IV, no. 8 urm.). Textul original nemțesc n-a fost publicat încă. Am socotit că e bine să-l dau anexă la lucrarea mea despre *Românii și rutenii în Bucovina* pentru a dobândi o icoană fidelă a stărilor din Bucovina înainte de 110 ani. Și aceasta cu atât mai vârtos, cu cât autorul era un român cu tragere de inimă pentru neamul său. Publicarea textului original german se impune și cu privire la împrejurarea că *Observațiile* lui Budai-Deleanu n-au ajuns încă la cunoștința istoricilor străini, care s-au îndeletnicit cu istoria Bucovinei.

NOTE LA
SCURTE OBSERVAȚII ASUPRA BUCOVINEI
DE IOAN BUDAI-DELEANU

- 1) Suprafața Bucovinei de 10 441 km are o lungime de 168.7 km, și o lățime de 97.7 km.
- 2) Teșna Rece și Teșna Împutiță.
- 3) Țibăul.
- 4) Putila.
- 5) Probabil Cernețul, unul din izvoarele Siretului.
- 6) Și Fluturica.
- 7) Concepția autorului despre întemeierea Moldovei este foarte interesantă. În trăsăturile generale ea este corectă, amănuntele sunt însă greșite.
- 8) Autorul are în vedere numai partea nordică a Bucovinei, unde, pe vremea sa, elementul rutean ținea aproape cumpănă celui român.
- 9) Cf. F.I. Sulzer *Geschichte des Transalpinischen Daciens*, II, p. 345 urm.
- 10) M. Carra, *Istoria Moldovei și a României*, trad. de N.T. Orășeanu, p. 150 urm.
- 11) „Legea m-a bătut“.
- 12) „Ține minte“.
- 13) Sulzer, *o.c.*, II, p. 360 urm.
- 14) Observația privitoare la îmbrăcăminte se referă în prima linie la portul boierilor și al târgoveților; la îmbrăcăminte țărănilor ea nu se potrivește.
- 15) În fruntea acestora se găseau Vartolomeiu Măzăreanu și Vasile Baș.
- 16) La anexare se găseau în Bucovina zece mănăstiri: Putna, Sucevița, Dragomirna, Sf. Ilie, Patrăuți, Ilișești, Voroneț, Solca, Homor și Moldovița și treisprezece schituri: Sf. Onufrei sau Mănăstioara, Ostra sau Bărbești, Luca, Babin, Coribnița, Vijnista, Crișceatec, Bereznișa, Broscăuți, Zamostia, Horecea, Voloca pe Ceremuș și Jadova.
- 17) Daniil Vlachovici, sârb din Slavonia, ajuns urmașul lui Dosoftei Herescu pe scaunul episcopal de la Cernăuți.
- 18) Isaia Baloșescu, care urmă în scaun lui Daniil.
- 19) Autorul funcționează lungă vreme ca consilier la „forum nobilium“, în care calitate el avu prilej să cunoască bine toate daraverile nobilimii bucovinene. I. Nistor, *Românii și rutenii în Bucovina*.
- 20) La ocupare (1774) au numărat în Bucovina 526 de familii sau 2 630 suflete evreiești. Numărarea de la 1910 arată în Bucovina 102 919 evrei. În mod așa de extraordinar a sporit numărul evreilor în scurgere de 140 de ani!
- 21) De pildă, familia Kapri.
- 22) Armenii din Bucovina aparțin confesiunii armeano-orientale și armeano-catolice. Armenii orientali merg cu românii, armenii catolici cu polonii. La

anul 1774 trăiau în Bucovina 58 de familii sau 290 suflete armenesti. La 1910 s-au numărat 657 de armeni catolici și 341 armeni orientali, deci de toți 998 de suflete.

23) De prezent nu se mai găsesc greci în Bucovina. Familiile Muștatza, Petri-no ș.a. s-au deznaționalizat de mult.

24) Fântâna Albă.

25) Numele de lipovan pare să derive de la Filip. Așa s-au numit urmașii și lipașii lui Filip (Filip-ow, filipovani, lipovani). La 1910 s-au numărat în Bucovina 3 232 de lipoveni. Numărul scade însă mereu fiindcă mulți din ei emigrează la Rusia.

26) Astăzi lipovenii nu mai sunt scutiți de serviciul militar.

27) Astăzi lipovenii și-au schimbat năravurile. Mulți din ei beau de se prăpădesc.

28) Nemții din Bucovina sunt cu toții coloniști veniți din apus după ocupa-re. La 1914 s-au numărat 65 932 de nemți, între care se găsesc însă și mulți români, poloni, ruteni etc. germanizați.

29) La 1910 s-au constatat în Bucovina 10 391 de maghiari.

30) La 1774 s-au găsit în Bucovina 294 de familii (șatre) țigănești. Numărul lor de azi nu-l găsim în statisticile oficiale. El este însă neînsemnat.

31) Bucovina forma între anii 1786-1849 o circumscripție administrativă a Galiției.

32) Daniil Vlachovici.

33) Isaia Baloșescul.

POSTFAȚĂ
LA
SCURTELOBSERVAȚII ASUPRA BUCOVINEI
DE
IOAN BUDAI-DELEANU

Este greu să încadrez *Scurtele observații* într-o categorie standardizată de texte. Ele au fost redactate cu scopul de a semnală autorităților galițiene grave deficiențe administrative, politice și sociale existente în Bucovina, după numai 16 ani după includerea teritoriului moldovenesc recent achiziționat de la Înalta Poartă otomană în regatul habsburgic al Galiției, el însuși achiziționat de Austria cu numai 21 de ani în urmă.

Că era într-adevăr destinat acestei autorități rezultă din faptul că a contribuit la declanșarea numirii unei comisii, care a anchetat stările din Bucovina timp de zece ani, fără a ajunge la vreo concluzie clară, dar care l-a costat pe Vasile Balș poziția sa de Kreishauptmann (căpitan cercual) – vezi *Memoriul* său publicat în versiunea originală și în traducere românească în „*Analele Bucovinei*“, III; j; 1996. De fapt, *Scurtele observații...* ale lui Budai-Deleanu nu au fost publicate la vremea lor, ci au fost găsite după moartea sa în anul 1820 printre hârtiile sale personale și scoase la iveală de Al.Papiu Ilarian, cum arată Ion Nistor în voluminoasa sa notă de subsol la anexa la cartea sa *Românii și rutenii în Bucovina*, publicată la București în 1915, care conține textul original în limba germană. Această notă precizează și anul redactării *Observațiilor*, bazându-se pe o analiză a evenimentelor din acea vreme și rămas neprecizat în notița biografică a lui G. Bogdan-Duică ce precede în prezenta ediție traducerea lor în limba română.

Memoriul lui Balș și *Observațiile* lui Budai-Deleanu sunt unicele două documente din primele două decenii ale stăpânirii austriece în Bucovina, ale căror autori sunt români și au găsit aprecierea meritată. În particular, în a sa *Istorie a Bucovinei*, Ion Nistor reproduce textual sau rezumativ pasaje extinse din această operă a lui Budai-Deleanu.

Scurtele observații au un caracter multiplu. Primele 9 alineate conțin o sumară descriere geo-economică a Bucovinei asemănătoare cu cea mai amplă a lui Splény, pe care o publicăm în prezentul volum; ea este lipsită de interes întrucât aduce prea puține informații noi.

Începând cu al. 10 până la al. 40 Deleanu atinge pe larg o problemă aproape deloc luată în seamă de Splény, și anume aceea a naționalităților prezente în Bucovina la timpul său. Este vorba, pe rând, de moldoveni (160 de rânduri), rusniaci (8 r.), evrei (36 r.), armeni (21 r.), greci (16 r.), lipoveni (114 r.), germani (3 r.), unguri (7 r.) și țigani (15 r.). Se observă că în afara atenției majore acordate moldovenilor, care este firească, ordinea în care se așează numerele de rânduri dedicate diferitelor etnii pare bizară și reflectă ierarhia pe care o ocupă diferitele probleme în preocupările autorului.

Capitolul dedicat moldovenilor începe cu o schiță istorică și etnogenetică a moldovenilor și valahilor, cu oarecare originalități remarcate de Nistor în notele sale de subsol, și un desfășurător în timp al întinderii principatului Moldovei. Înșușirile poporului sunt descrise într-un mod care încearcă să fie obiectiv, adoptând o poziție similară cu cea a lui Splény în capitolul despre „geniul națiunii“, critic, dar cu mult mai multă indulgență și făcând o netă deosebire între virtușii moldoveni de odinioară și cei actuali, corupți de guvernarea de tip oriental a Moldovei. Spre deosebire de Splény și Balș, Deleanu trasează o imagine sumară, dar surprinsător de

cuprinzătoare a culturii lingvistice și literare a Moldovei. Cultura clerului mănăstiresc este descrisă în culori întunecate; dar interesantă și nemaiîntâlnită, ca justificare, este afirmația că, în ciuda numărului mare de mănăstiri și de călugări, abia o treime a călugărilor sunt moldoveni autohtoni, care au puțină înclinare către viața monahală, majoritatea lor fiind rusniaci, sârbi, bulgari și greci. Deleanu nu dezvăluie originea acestei inedite și îndrăznețe informații, cum o numește el însuși. O scurtă descriere a sistemului nobiliar moldovenesc se încheie cu o filipică împotriva modului violent în care categoria cea mai joasă a nobilimii, adică rezeșii, știu să-și apere drepturile atacate de egalii lor.

Rusniacilor, adică rutenilor sau ucrainenilor bucovineni, Deleanu le atribuie o origine predominant galițiană; de rusniacii din Galiția cei din Bucovina nu se diferențiază decât prin curățenie sporită și trecerea de la biserica grecească unită la cea neunită. Autorul nu insistă asupra lor, deși în capitolul despre moldoveni menționează că sub regimul austriac prin emigrația moldovenilor și imigrarea rusniacilor, aceștia din urmă amenință supremația numerică a moldovenilor, fără a acorda problemei o atenție deosebită. Într-adevăr, acest „echilibru“, de care vorbește era aproape de realizare abia în nord-estul Bucovinei.

În schimb, vede în puternica imigrare a evreilor galițieni o primejdie socială serioasă. Le reproșează că pun mâna, ca și în Galiția, pe toată activitatea comercială, a cărei importanță nu o sesizează, dar mai ales că folosesc în interesul lor tot soiul de activități ilegale, necinstite și, cum am zice astăzi, mafiotice, influențând din ce în ce mai puternic nu numai economia, ci și centrele puterii în chip de sfătuitoari și oameni de casă, contribuind astfel la oprimarea economică și socială a supușilor (adică a țăranilor). ei sunt cei care corup societatea la toate nivelele și răspândesc viciile, în particular beția. Concluzia net antisemită este formulată foarte dur: vai de țara în care predomină evreii.

Armenii au un rol similar, dar limitat la negoț, activând mai organizat și mai elegant. Sunt parțial apreciați de autoritățile austriece, care-i și înnobilează uneori; dar aceștia, deși nobili, tot negustori rămân în fond.

Grecii, deși puternici pe plan politic, economic și cultural în capitală, la Iași, sunt practic absenți din Bucovina, dar un interes deosebit trezesc în preocupările autorului lipovenii. Cele câteva zeci de familii de dizidenți religioși ruși îl fascinează prin exotismul, secretozitatea, și ciudățenia obiceiurilor ascetice, motiv pentru care le dedică mai mult spațiu grafic decât tuturor celorlalte etnii la un loc (114 rânduri față de 106, cu excepția moldovenilor), deși rolul lor cantitativ și calitativ în viața Bucovinei era cu totul neglijabil; capitolul respectiv este de fapt un mic studiu etnologic.

Ultimele trei naționalități sunt germanii, ungurii și țiganii.

Germanii i se par neinteresanti: sunt coloniști și funcționari publici, aceștia din urmă, deci orașeni. Despre superioritatea lor culturală nici o vorbă.

Ungurii sunt rebeli secui fugiți din Ardeal în Moldova, care și-au păstrat limba, obiceiurile și religia neschimbate; printre ei se găsesc numeroși hoți de vite, dar acest viciu este larg răspândit în Bucovina.

Țiganii îi trezesc mila. Datorită mobilității lor, numărul lor nu poate fi stabilit exact, dar este apreciat la 400 de familii. Este evident vorba de cei nomazi. Sunt organizați în cete sub conducerea câte unui conducător sau jude, iar deasupra tuturor se găsește un căpitan de țigani, care este de obicei un mazil autohton care-i judecă, îi recenzează, le încasează birurile, îl înșală pe domn și le sugerează, și bieților de ei sângele.

Cum se observă din acest sumar rezumat al părții centrale a *Scurtelor observații*, acestea iau din ce în ce un caracter critic mai pronunțat, tinzând, din cauza talentului

literar și a temperamentului său, spre pamflet sau, din cauza interesului său pentru problemele sociale și naționale, către studii etnografice. Preferințele sale foarte diverse dau de asemenea documentului un caracter fragmentar și foarte subiectiv.

Concluzia trasă de Budai-Deleanu din descrierea „geniului“ (pentru a folosi expresia lui Splény) principalelor naționalități din care se compune populația țării, este că amestecul etnic ne-a permis formarea unei națiuni unitare, fără conflicte interne și că nu te poți aștepta la virtuți deosebite, chiar dacă te-ai mărgini numai la moldoveni, din cauza îndelungatului despotism pe care l-au îndurat și a repetatelor schimbări a unor stăpânitori întotdeauna răuvoitori ca urmare a repetatelor războaie. Iar blânda stăpânire austriacă – una din expresiile limbii de lemn a epocii – a fost prea scurtă pentru ca moravurile să profite de pe urma ei. Dar, din nenorocire, în loc să indice drumul către o politică mai bună, noii funcționari publici au dat ultima lovitură resturilor de morală rămase după „despotismul turcesc și pustiirile rusești“ (al. 40). Citi-torul de acum are impresia că citește o frază dintr-un ziar din 1997!

Pentru a se face înțeles, Deleanu se declară silit să descrie administrația austriacă militară și apoi civilă, galițiană, și s-o compare cu cea anterioară moldovenească. El ajunge imediat la concluzia că noua administrație foarte formală și complicată este în totală contradicție cu cea veche, când toate problemele se rezolvau printr-o expunere orală a solicitantului în fața unui sus-pus unic – de pildă ispravnicul – care hotăra arbitrar, dar pe loc – și gata. Sub austrieci plângerile împotriva funcționarilor corupți s-au înmulțit, cei vinovați, ca și unii boieri care înaintaseră pâri au fost pedepsiți, până ce, plictisit, împăratul Iosif al II-lea, după ce făcuse în 1776 o scurtă vizită provinciei și capitalei ei, a hotărât încorporarea Bucovinei în regatul Galiției ca „cerc“ (judet). Aceasta este o nouă și până acum neanalizată motivare a neașteptatei hotărâri imperiale.

Constatând că populația Bucovinei este blândă și liniștită, că criminalitatea se reduce aproape integral la furtul de vite, a cărui tehnică și frecvență o explică prin condițiile locale favorabile, autorul afirmă (al. 44) că o autoritate capabilă și nu coruptă ar fi curmat de mult acest rău. Apoi exemplifică metodele de îmbogățire folosite de funcționarii superiori și inferiori, ceea ce explică, între altele, rentabilitatea ridicată a arendării moșiilor în ciuda faptului că arenda anuală pentru o moșie medie crescuse în 30 de ani de la 50 la 500 de fl. Între altele, el descrie terorizarea țăranilor de pe moșii, funcționarul public simulând rolul arbitruului în loc să caute adevărul și favorizând partea de la care trage foloase.

Rog să fiu iertat dacă această metodă mi-a reamintit un caz recent, când un afacerist elvețian a încercat să fure Academiei Române terenul pe care s-a clădit apoi noua clădire a bibliotecii ei, când un cunoscut reporter al televiziunii se erijase într-o emisiune dedicată acestei probleme ca „arbitru“ între Academie și escroc. Sfătuiesc cititorul care a sărit eventual peste alineatele ce descriu în amănunt tehnicile de corupție și intimidare în administrație (al. 40-47), în justiție (al. 48-49), precum și cele încă mai amănunțite (al. 53-54), care arată cum puteau fi multiplicare de către proprietari și arendași cele 12 zile legale de robotă ale țăranului de pe moșie până la 100 de zile în cazuri extreme.

Vreau să citez totuși aici două pasaje din alineatele 47 și 48.

„Unii funcționari superiori cercuali trăiesc la un nivel atât de ridicat încât ai putea crede că posedă câteva sate, când primesc doar 600 fl. anual, din care plătesc 100-200 fl. chirie, țin un vizitiu, unul sau doi servitori, o bucătăreasă, o fată în casă, 4 cai și trăsură, iar soțiile lor apar... în fiecare zi în alte haine... ceea ce depășește de 2-3 ori salariul anual.“

„/locurile/ din cele 3 judecătoria locale și districtuale au fost ocupate, din nenorocire, de la bun început de personajele cele mai bizare: persoane concediate, bețivi de nimic, calfe de tâmplari, chiar și lachei... Cine-i cunoaște nu-i nedreptățește dacă-i numește tâlhari privilegiați.“

Nu vi se pare că citiți un ziar din zilele noastre?

Surpriza cea mai mare a editorului a venit însă în momentul în care a constatat că din seria de foiletoane a „Gazetei Bucovinei“ în care s-a publicat traducerea *Observațiilor* lui Budai-Deleanu, lipsesc ultimele 9 alineate cuprinse în ediția germană de la Augsburg, citată în nota editorială. Am încercat să explic pe scurt în nota editorială această eliziune prin interesele promoționale și politice ale gazetei, care nu voia să-și piardă cititorii prin publicarea unui atac atât de virulent împotriva Consistoriului bisericii ortodoxe cernăuțene și, în particular, a episcopului Daniil Vlahovici, fie el și condamnat de presa naționalistă pentru încercările sale de slavizare a bisericii, a învățământului religios incipient din Bucovina și a slavizării prin certificate de botez eliberate de preoți a numelor de familie românești.

Ipoteza aceasta este cu atât mai probabilă cu cât „Gazeta Bucovinei“, un bisăptămânal, era organul partidului național român din Bucovina începând din anul 1892, iar conducătorul ei era însuși traducătorul textului *Observațiilor*, brașoveanul George Bogdan-Duică, care a reușit să dea foiletonului ei literar un caracter foarte îngrijit (vezi Mircea Grigorovița, *Din istoria culturii în Bucovina, 1775-1944*, p. 188). De altfel, Bogdan-Duică considera de la bun început (vezi nota sa biografică din acest volum) critica lui Budai-Deleanu drept „foarte aspră“, iar lui Nistor în *Istoria...* sa, drept „mușcătoare“. Că stabilitatea „Gazetei Bucovinei“ era într-adevăr gingașă o dovedește faptul că o scindare între tineri și bătrâni în interiorul partidului național a dus în 1897 la dispariția ei. Astăzi, suntem datori să reproducem orice document istoric în i n t e g r o , mai ales după trecerea a 195 de ani.

De altfel, Budai-Deleanu l-a nedreptățit grav pe arhimandritul Isaia Băloșescul, punându-l pe același plan cultural și moral cu superiorul său, pe care l-a și urmat în scaun. Era un om învățat, opus tuturor tendințelor de slavizare ale predecesorului său și a criticat sever, imediat după înscăunarea sa în anul 1823, modul de funcționare a școlii clericale, reușind apoi să înființeze, în 1827, Institutul teologic din Cernăuți, unde predarea se făcea la un nivel elevat și care a permis în 1875 transformarea sa într-o facultate de teologie de renume.

Revoltat de decăderea intelectuală și morală a clerului ortodox, Budai-Deleanu trece de la tonul critic, ironic și anecdotic de până acum la un ton pătimaș și retoric, cere participarea cititorului la revolta sa, punându-i două întrebări retorice formulate din fuga condeiului în așa fel încât, pentru coerență, este nevoie de două răspunsuri, unul negativ, celălalt afirmativ. El însuși dă un răspuns negativ, care se potrivește doar primei întrebări. Aceasta l-a obligat pe editor să renunțe la cuvântul *nu*, pentru a crea o ambiguitate salvatoare.

Lectura acestui text îl transportă pe cititor nu numai înspre trecut, cu practic 200 de ani, dar este fascinantă prin actualitatea ei. Anecdotică metodelor mafioate de îmbogățire frauduloasă folosite de „nomenclatura“ de acum două veacuri și sărăcirea cruntă a celor slabi și mulți evocă atât de puternic epoca actuală, încât îți vine a crede că orice tranziție, fie ea de la vest spre est sau de la est spre vest generează automat fenomene sociale similare.

Radu Grigorovici

VII

ILUSTRĂȚII

LISTA ILUSTRAȚIILOR

1. Coperta ediției lui Johann Polek *General Splény's Beschreibung der Bukowina*, tipărită la Cernăuți în 1893. Volumul a aparținut lui G. Bogdan-Duică și se păstrează în fondurile Institutului de Istorie „Nicolae Iorga” din București.
2. Titlul lucrării lui Splény din aceeași ediție.
- 3.-4. Pagini finale din aceeași ediție, cu Observațiile lui v. Jenisch.
5. Pagină cu începutul Extrasului anonim din *Descrierea Bucovinei* a lui Splény și un raport al lui Jenisch publicat în limba franceză sub titlul *Description de la Bukovina* în revista „Canzlers Magazin”, tom I, Leipzig, 1970.
- 6.-7. Anuarul Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums, din 1895, în care se publică memoriul lui Vasile Balș *Beschreibung der Buccovina und deren innern Verhältniss* din 1780.
- 8.-9.-10. Lucrarea lui Johann Polek *Josef's II Reisen nach Galizien und der Bukowina und ihre Bedeutung für letztere Provinz*, în care se tipărește de asemenea Memoriul lui Vasile Balș din 1780.
- 11.-12. Lucrarea lui Rudolf Wagner *Der Parlamentarismus und nationale Ausgleich in der ehemals österreichischen Bukowina*, cu confirmarea rangului boieresc al lui Vasile Balș, Iași 1811.
13. Coperta revistei „Uricarul”.
- 14.-15. Pagini de manuscris privind corespondența generalului Enzenberg cu Divanul Moldovei.
- 16.-18. Primele două pagini și ultima din manuscrisul lui Ioan Budai-Deleanu *Kurzgefasste Bemerkungen über Bukowina*, păstrat în fondurile Bibliotecii Academiei Române.
- 19.-20. Pagini din „Gazeta Bucovinei” din 1894, în care se publică în traducerea lui George Bogdan-Duică Lucrarea lui Ioan Budai-Deleanu.
- 21.-22. Monografia lui Ion Nistor *Românii și rutenii în Bucovina*, din 1915, în care se tipărește, pentru prima dată, textul german al lui Ioan Budai-Deleanu.
- 23.-24. Culegere de studii apărute în Germania, în care se reeditează textul original al lucrării lui Ioan Budai-Deleanu cu notele de subsol ale lui Ion Nistor în românește.

G. M. J. Lau Bitt.

General Splény's

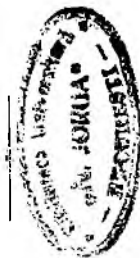
Beschreibung der Bukowina,

~~XXX/261~~

Grantsbücherei von

Dr. Johann Josef,

Wirkl. Hofrath, L. L. Universitäts-Bibliothek in Gernoneith.

Gernoneith, 1803.

Dr. Ferdinand, L. L. Universitäts-Buchhändler,
H. gedruckte Buchhandlung.

erkennen. Es bleibt also wohl nur die Annahme übrig, daß die ~~Rechtschrift~~ noch vor dem Beginn der Grenzangelegenheit, also vor dem 14. September 1775, geschrieben worden ist.

Wetter spricht Splény auf Seite 2 von seiner „einsjährigen hiesigen Anstellung“. Nun ist aus dem Obigen bekannt, daß er seine Thätigkeit als Administrator der Bukovina vom 1. September 1774 ab datiert. Die Denkschrift kann also auch nicht früher als im August des nächsten Jahres verfaßt worden sein. Ihre Abfassung fällt demnach in die Zeit vom 15. August bis 15. September 1775 und ist auf diesen Zeitpunkt das statistische Detail, wie Nacheninhalt, Familienzahl etc. zu beziehen.

Nicht alle Splény'schen Reformvorschläge wurden ausgeführt; im Großen und Ganzen aber bildet sein Programm das Reformprogramm der alterreich'schen Herrschaft in der Bukovina. Darum gilt, was Ziegler so schon von Splény's „Dunna-maggeblichem Entwurf“ sagt, in noch höherem Maße von dessen „Beschreibung des Bukoviner Districts“. Splény hat die Fadel entkundet, in deren Richte die Wege gewiesen wurden, welche die Späteren betreten. Darum bleibt diese Denkschrift des Oeconoms billig an den Anfang der Geschichte der Landesgeschichte, seit derselbe als Glied eines großen und gewaltigen Staatswesens unter dem Stempel des habuburg'schen Hauses steht.“¹⁾

¹⁾ M. a. D. S. 41.

Beschreibung des Bukoviner Districts

nach der vorherigen und jetzt noch bestehenden Beschaffenheit desselben nebst ohnmagebigen Vorschlag, wie dessen bisherige Landesverwaltung sowohl in Politicis als Oeconomias in das künftige verbessert werden kunnte.

Seite

Viertes Hauptstud.

Von der Gründung verschiedener Fabriken. 131

1. Textilfabrik 132

2. Textilfabrik 132

3. Textilfabrik 132

4. Papierfabrik, Zinnblech, Zinnblech, Zinnblech und Zinnblech
Fabrik 133

Fünftes Hauptstud.

Die Verbesserung des Commercials betreffend, in welchem
Hauptstudium und zugleich, wegen der Geschäftsbürger
Communicationsfrage eine Gründung Geschäftsf. 135

Sechstes Hauptstud.

Betrachtung über die in diesem Lande einzuführen
mögliche Commercials, Eisenwerke und einige
Fabriken. 151

1. Eisenwerke 152

2. Eisenwerke 152

3. Eisenwerke 153

4. Eisenwerke 153

Anmerkungen¹⁾

Ueber die Beschreibung des Rucoberner Districts, welche von Herrn Obersten Baron von Spelen ist verfaßt worden.

Ad Partis Immo Caput Immo.

Die Geographische Beschreibung bey dieser Beschreibung beziehet sich noch auf die von Herrn Major Wieg genochte Mappeitung und Beschreibung der kaiserl. Bildir; gegenwärtig aber, nach Geschlossener Demarcation, so mit dem Commisario der Otkomanischen Hofe gemeinschaftlich vorgenommen wurde, ist vieles weggefallen.

¹⁾ Diese „Anmerkungen“ finden sich nur in der Copie des I. I. Haus- und Staatsarchivs, und ihr Inhalt stimmt nicht, daß sie in der I. I. Hofbibliothek geschrieben wurden. Der Verfasser ist weder mit dem vorhergehenden Verzeichnis der Beschäftigten, noch mit der Aufzählung von Gelehrten, die in der Hofbibliothek eintraten; er spendet aber auch bis dahin die Bemerkung der Verfertigung in der Hofbibliothek bewerkstelligt hat.

Weder ist aus dem Inhalt der „Anmerkungen“ zu erhellen, daß der Verfasser die Aufzählung aus eigener Aufzeichnung ist, ja daß er bei der Aufzählung des Landes zugegen gewesen war. Als österreichischer Abgesandter kam er im Jahre 1762 nach Wien v. Marce. Ihn waren Major v. Wieg und Colletta v. Seuffel, letztere wegen seiner Kenntniß der türkischen Sprache, begeben. (Gyrmisch's Documente, t. VII, p. 137 n. 138).

Genau hat nachher eines mehrmonatlichen Aufenthaltes in der Andronia District zu einem Berichte über dieses Land

von dem rothen Eisen absetzt, ein so viel möglich vortheilhafteste Örtlich für die biederseitige Alterschwäche Staaten zu verschaffen, so hat hingegen eben dieser Umstand veranlaßt, daß die Grünberichtigung selbst desto mehreren Verschwerflichkeiten unterliegt, besonders bey den Terrain zwischen den Flüssen Saguana und Siret. Der Türksische Commissarius besitz sich schließlich, sich nach der Chartre und Convention zu halten, dahingegen der Kaiserl. Oerr Commissarius das Augenmerk dahin nehmen zu sollen glaubt, daß die mittelst legerer Vorrührung der Adler gemachte Örtungen förmlich beschaffen werden.

Der Kamptasmachung der Flüsse und Bäche scheint nicht die genaueste Rücksicht Platz gefunden zu haben. Geramisch steht in der Reihe der Flüsse, der in allen Anbetracht viel weniger beträchtlich ist, als die unter den Bächen hier vorkommende goldene Bilitzo, besonders da letztere durch Einmischung der Dornia und Nagra Dornia ein reicheres Mineral enthält. Die angemerkte Pesna imbugia ist ein ganz unbedeutendes Wasser; hingegen fehlen in dem Vergleichiß der Bäche die Machitua, Molnica, Nagra Dornia und mehrere andere.

Ad Caput Klimam.

Die Enumeration der Dörfer in der Buccovina, so auf 284 gesetzt wird, bezieht sich gleichfalls noch auf die erste Beschreibung; nach genauerer Demarcation sind gegen 40 aus den fünf östl. Örtungen hinweggelassen.

Von Sadağara und dem glücklichen Anwachß dieses Orts kommt in vorliegenden Memoire eine

Die Länge und Breite des Buccoviner Districts beträgt demalen kaum über 170 Quadratmeilen.

Der Beschreibung der Localität kommt vor, daß den Mängeln der unhaltbaren Grängen durch erbauende Festungen möglic abgeholfen werden. Allein zufolge der über die Gölion des Buccoviner Districts untern 7. May 1775 geschlossenen Convention beschliß sich die Hofte unterm 2ten Artikel den Anschlag beyer, daß in dem abgetheilten Theil keine Festung sollte erbauet werden. Es ist überhaupt, inoweit es dieses Punkt betrifft, schon zuviel gesprochen, da man in verschiedenen Örtungen förmliche Erdverspannungen, besonders aber zu Danaharivus selbst bey deren Anstichtigerwerdung kein Verstand nicht ganz hat bergen können.

Der Betrachtung über die Grängen kommt die Erwähnung vor, daß mittelst Aussetzung der Adler bey erster Besichtigung der Buccovina zu verschiedenen Orten beträchtliche Vorkundungen sind gemacht worden. Wie nun zwar dieses ein Zeugniß

schonmilt. Nach diesen Berichte und der Deutlichkeit Spöng's wozu für den Ort nur das Ministerium in französischer Sprache ein Ausweis angetrich, der unter dem Titel: „Description de l'Extrait de l'ouvrage de M. Le General de Saligny et d'un rapport de M. de Jombert“ in dem Kaiserl. Russen Alphonse für die neuere Geschichte, 1780, veröffentlicht worden ist. Ein „Saligny“ (Vergl. 1780) auch der Besizer der „Kammerdungen“ sein? Für eine solche Annahme würde nicht der Wunsch sprechen, daß Saligny in seinem Berichte die geworte Weise nicht vor Spöng zu den Wägen, sondern, wie der Bericht der „Kammerdungen“ sagt, zu den Küsten geht. (S. 292. Annot. 3.)

DESCRIPTION DE LA BUKOVINA.

EXTRAIT DE L'OUVRAGE DE M. LE GENERAL BARON
DE SPLENY ET D'UN RAPPORT DE M. DE JENISCH.

La portion de la Moldavie, qui vient d'accéder aux Etats de la maison d'Autriche sous la Denomination générale de la Bukovina, forme une Lilière, qui borde les frontières de la Transilvanie, & dont la superficie a été évalué à 194 Mille d'Allemagne carrées, par M. le General *de Spleny* & à 180 par M. *de Jenisch*; (ce qui feroit au juste la moitié de la Moravie; qu'on estime à 360 Mille d'Allemagne carrées.)

Cette étendue renferme une grande variété de temperature; une partie, celle qui touche immédiatement à la Transilvanie offre une chaîne de hautes montagnes, qui est proprement une prolongation des monts Karpats; des montagnes de mediocre grandeur viennent ensuite, & acheminent, à un pais decouvert, où les plaines sont mélangés avec des collines.

Partout le Sol est excellent & d'une surprenante fertilité; de gras paturages se trouvent dans la partie montagneuse; le reste du Pays invite à une culture aisée autant que riche pour toutes les sortes de productions.

Cette bonté du territoire que la B. partage avec toute la Moldavie, feroit presumer des habitans riches & nombreux; la nature du moins y fait toutes les avances & offre des ressources de tout genre à l'industrie.

Mais ici la nature du sol est en un perpetuel contraste avec l'influence destructive d'un gouvernement oppresseif & barbare.

Jadis les Moldaves formoient un peuple nombreux &, guerrier, redouté des Empereurs Grecs; il maintint longtems sa liberté contre les Sultans Ottomans; enfin il succomba, moins sous le poids de leurs armes; que sous les progrès d'

une

*) Cantemir fut Prince de Moldavie en 1710, mais ensuite déposé par la Porte rapporte dans la *Description de Moldavie*, que les Princes de Moldavie dans les tems de leur entière indépendance avoient des armées de 70,000 aines, & même souvent de 100,000 sur pied; de son tems les forces consistoient en 7 ou 8,000 hommes;

J A H R B U C H

des

Bukowiner Landes-Museums

Dritter Jahrgang.

1895.

Redactions-Comité:

C. Mandyczewski, A. Mikulicz, Dr. J. Polek
(Curatoriums-Mitglieder)

und

C. A. Romstorfer
(Schriftführer).

Czernowitz, 1895.

Coac. Type u. Lithogr. des Erzb. Silv. Morariu-Andriewicz.

Verlag des Bukowiner Landes-Museums.

und Ao 1777 ist sie zu Stunde gekommen, und das Brücken Geld davon dem Aerario verrechnet worden. Es scheint sehr bedenklich zu seyn, auf vorgedachte Privilegien eine Rücksicht zu nehmen, weiln auch andere die vorhin das Ueberfuhrta Recht in der Buccovina exercirt haben, sich ohnfehlbar in Bewegung setzen würden.

Aus dieser Ursache hat das Gallicische General Commando das Kloster Horeza auf dessen Gesuch. untern. 4ten April. 1778. abweislich verbotelieden. Weillen aber das Kloster anzeigt, dass es Ao 1775 auf Anordnung des Oberst Lieut. Mieg mit viellen Unkosten eine Schif Brücke erbauen müssen, diessorts aber hiervon nichts eigentliches bekannt ist; So wird der General Enzenberg hierüber die Untersuchung anstellen, und den Bericht mit der Wohlmeinung bezubringen haben, ob auf den Fall als das Angeben vor richtig befunden wurde, dem Kloster *Semel pro Semper* wegen der obgedachten Brücken einige Entschädigung zuzuwenden seyn dürfte.

Lemberg den 18ten Juny 1780.

Johann Franz Wagnuth
Ob. Comm.

Freyh. von Schröder
F. M. L.
Enzenberg
GM.

III.

Bojar Basilus Balsch an den Hofkriegsrathspräsidenten Grafen v. Hadik.

Orig. (Arch. d. Minister. d. Innern. Sig. Nr. 16 ex 1780, II. a 6.) Praes. 13. Nov. 1780.

Unterthäniges Pro Memoria.

Das Wohl des Vaterlands, die beglückte Aussicht einer Wennevollen Zukunft, der aufblühende Staat, und die Stimme des Volcks, welche an Ihre Majestät einen das Wohl seiner Unterthanen athmenden Monarchen preiset, sind der vorschlagende Beweggrund, welcher Endesgefertigten in Gemässheit seiner von dem Bischoffen von Radauz sowohl als denen gesamten Ständen der Buccovina erhaltenen liebreichen *Sub A.* anverwahrten Aufträgen erdreistet, Euer Excellenz hohs Unterstützung zu dem Ende zu ersehen, womit es gefällig seyn möge, nachstehend dem Allerhöchsten Aerario sowohl, als der Wohlfahrt des Vaterlandes gemeinnützig behülfliche Vorstellungen Allerhöchsten Orts Gnädigst vorzulegen, und hierdurch die Buccovina ihren aufkeimenden Wohl genähert zu werden, das Glücke haben möge.

Euer Excellenz

unterthänigster
Basilus Balscha
Bojar und abgeordneter der Bukovina.

IV.

Beschreibung der Buccovina und deren innern Verhältnisa.

Orig. (Archiv d. k. k. Ministeriums d. Innern. Sig. ad Nr. 16 ex 1780, II. a 6.)

Je gereinigtere Grundsätze die Menschen in einem gesitteten Staat sich bey der heutigen Epoche eigen zu machen wettsefern, und je verfeinere Beurtheilungs-Kraft hierdurch denenselben zu Theile wird, die die Stütze der Gesellschaft und die Glückseligkeit des menschlichen Lebens befestiget, eben so feurig werden wir von einem Innern Triebe beseslet, jenen gleich zu werden, die wir aus dem allgemeinen Schöpfungs Grund als Mitbürger dieser Welt anzusehen, uns be-rechtiget halten.

Joseph's II. Reisen
nach Galizien und der Bukowina

und

ihre Bedeutung für letztere Provinz.

Von

Dr. JOHANN POLEK,

Custos der k. k. Universitäts-Bibliothek in Czernowitz.

Czernowitz 1895.

Concess. Typo- und Lithographie des Erzbischofs Silvester Morariu-Audriewicz.

In Commission bei H. Pardini, k. k. Universitäts-Buchhandlung.

und Ao 1777 ist sie zu Stande gekommen, und das Brücken Geld davon dem Aecario verrechnet worden. Es scheint sehr bedenklich zu seyn, auf vorgedachte Privilegien eine Rücksicht zu nehmen, weiln auch andere die vorhin aus Ueberfuhrts Recht in der Bucowina exercirt haben, sich umfahrlah in Bewegung setzen würden.

Aus dieser Ursache hat das Gallicische General Commando das Kloster Horceza auf dessen Rücksich untern 4ten April 1778 abweislich verbeschieden. Weillen aber das Kloster anzeigt, dass es Ao 1775 auf Anordnung des Oberst Lieut. Mig mit vielen Unkosten eine Schiff Brücke erbauen müßten, diessorts aber hieron nichts eigentliches bekant ist; So wird der General Enzenberg hierüber die Untersuchung anstellen, und den Bericht mit der Wohlmeinung beyzubringen haben, ob auf den Fall als das Angeben vor richtig befunden wurde, dem Kloster *Semel pro Semper* wegen der abgedachten Brücken einige Entschädigung zuzuwenden seyn dürfte.

Leuböitz den 16ten Juny 1780.

Johann Franz Wagnuth
Ob. Comm.

Freyh. von Schröder
F. M. I.
Enzenberg
GM.

III.

Bojar Basilus Balsch an den Hofkriegsrathspräsidenten Grafen v. Hadik.

Orig. (Arch. d. Minister. d. Innern. Sig. Nr. 16 ex 1780, II. n 6.) Praes. 13. Nov. 1780.

Untertänziger Tru Memoria.

Das Wohl des Vaterlands, die beglückte Aussicht einer Wohlwollen Zukunft, der aufblühende Staat, und die Stimme des Volcks, welche an Ihre Majestät einen das Wohl seiner Untertanen athmenden Monarchen preiset, sind der vorschlagende Beweggrund, welcher Entlosgerehten in Gemässheit seiner von dem Bischöffen von Radauz sowohl als denen gesanten Ständen der Bucowina erhaltenen hierneben *Sub A.* anverwahrten Aufträgen erlaundet, Euer Excellenz hohe Unterstützung zu dem Ende zu erlihen, womit es gefällig seyn möge, nachstehend dem Allerhöchsten Aecario sowohl, als der Wohlfahrt des Vaterlandes gemeinnützig behaftige Vorstellungen Allerhöchsten Orts Gnädigst vorzulegen, und hierdurch die Bucowina ihren aufkeimenden Wohl genähert zu werden, das Glücke haben möge.

Euer Excellenz

untertänzigster
Basilus Balscha
Bojar und abgeordneter der Bukovina.

IV.

Beschreibung der Bucowina und deren innern Verhältniss.

Orig. (Archiv d. k. k. Ministeriums d. Innern. Sig. ad Nr. 16 ex 1780, II. n 6.)

Je geringere Grundsätze die Menschen in einem geulteten Staat sich bey der heutigen Epoche eigen zu machen wollefern, und je verfeinertere Beurtheilungskraft hierdurch demenselben zu Theile wird, die die Stütze der Gesellschaft und die Glückseligkeit des menschlichen Lebens befestiget, eben so fürzig werden wir von einem innern Triebe begohet, jenen gleich zu werden, die wir aus dem allgemeinen Schöpfungs Grund als Mitglieder dieser Welt anzusehen, uns besrechtiget halten.

Gleichwie nun die Stütze eines jeden Staats auf der Ordnung und Heilsamen der *Laage* des Landes, und dem Leben der Menschen angemessenen *Gesetzen* beruhet, so haben wir, *den* Allerhöchsten Dienstes zu seyn erachtet, die wahrhafte *Laage* des Landes, *Gebäude* und *Misbräuche* der Nation, in wieviel solche auf das Allerhöchst und allgemeine *Beuten* einen *guten* oder *bösartigen* Einfluss nehmen, die *Zerschiedenheit* der *Stände*, und ihrer *Obliegenheiten*, des *Verfall* des *Commerci*, und wie solches *aufhebend* zu machen, die *Auflagen* und *Abgaben*, *wie* solche *gemeinfitzig* zu verringern und zu vermehren, mit ihren *Entstehungs-Ursachen* und *übungsgebräulichen* *Abhelfsgründen* zu allernützlichster *Einführung* eines *Allergnädigsten* Systems, in aller tiefster *Erniedrigung* ohnzurhalten, und da unsere *vorzügliche* *Bitte* sich auf die *Behaltung* der *militaire* *Jurisdiction* hauptsächlich fasset, so mögen nachgesetzte *Beweggründe*, als dieser *Bittgewährung* *notwendig* und der *Allerhöchsten* *Bemerkung* nicht unwürdige *Gegenstände* zur *Einleitung* dienen.

Gründe zur Behaltung der militaire Jurisdiction in der Bucowina.

A. Die gesamte türkische *Gebiet* sind von ihrer *Entstehung* an, jederzeit der *militaire* *Gerichtsbarkheit* unterworfen gewesen, und waren *segar* die *Prinzen* *gewohnt*, von einem *Regiments-Nahmen* ihre *Benennung* zu entlehnen. Da nun die *Bucowina* einen *Theil* der *Moldau* *ausgemachet* hat, so brauchet es ja gar keiner *weitzwendigeren* *Aufklärung*, dass die *Inwohner* und das *Volk* durch die *angelebriete* *Gewohnheit* auch einen *angelebrieten* mit der *Zeit* aber *erlöslichen* *Hang* zu dem *Military*, für *Civil-Beante* aber *wenig* oder *gar keine* *Achtung* haben.

B. Die *Bucowina* ist stets gehalten, mit dem *Fürsten* von der *Moldau*, dem *Bascha* von *Holin*, *Bascha* von *Mohilow* und *jeuen* *Nachbarn* sich in *Correspondenz* zu setzen, welche *nur* aus *militaire* *Individuen* bestehen, und diese, nicht aber eine *Civil-Persohn*, zu *schätzen* wissen.

C. Die *grösste* *Herren* der *Moldau* sind in der *Bucowina* begütert und in *allen* *Vorfällen* *beuten* *gewohnt*, auf *militaire* *Art* *kurz* *verleschieden* zu werden, und die *Bejaren* *sehen* die *Bucowina* als einen *süssen* *Zufluchts-Ort* und *gleichfalls* als ein *Beispiel* der *mildesten* *Einrichtung* *unser* *Allerhochachtungsvollsten* *Erzhauses* an, daher *auch* *jeue*, welche *keinerlings* der *hierortigen* *Gerichtsbarkheit* *mitgegeben*, mit *besondrer* *Wärme* und *Neigung* dem *Allerhöchsten* *Erzhaus* *zugehan* *seynd*, welche in *jeuen* *Fall*, wo die *Bucowina* in *verschiedene* *Gerichtsbarkheiten* *zertheilet* oder *Gallicien* und *Ludmirien* *einverleibet* werden *würde*, *eingemessen* *schlechter* werden *könnte*.

D. So leicht eine *Emigration* durch *Anordnung* einer *Conscription* *entstehen* *könnte*, da die *Türken* seit dem *unglücklichen* *1sten* *Scrub*, in welchem *unsere* *Voretern* die *Moldau* als ein *Lehn* an die *osmanische* *Pforte* *abgegeben*, dergleichen *niemalen* *fürgesommen*, die *Inwohner* *daher*, von *denen* *Waffen* *entwöhnet*, und *denen* *lose* *Benennung* *denselben* *scheureklar* *seyn* *mügte*, so *wäre* *doch* die *Einführung* *alles* *dessen* *nach* und *nach* *thunlich*, und in ein *System* zu *bringen*, wenn das *Land* *unter* der *militaire* *Gerichtsbarkheit* *anfänglich* zu *vertheilen* *hätte*, da *besondrer* in der *unteren* *Moldau* *gute* und *diensttängliche* *Soldaten* zu *finden* *seynd*.

Aus *obangezeigten* mag *nummehr* auf die *Notwendigkeit* der *militaire* *Gerichtsbarkheit* *von* *Selbst* *erleuchtet* *geschlossen* *werden*, der *erste* *Gegenstand* *meiner* *Beschäftigung* *soll* *daher* *seyn*:

Die Eintheilung der Stände.

Diese sind *geistliche* und *weltliche*: *Obwohlen* *erster* *wegen* *ihrer* *Viellheit*, und *nach* *Art* *des* *orientalischen* *Government*s *unbegrenzter* *Macht* *der* *Erkenntnis* *von* *weltlichen* *Angesegnarheiten*, *ohnstättig* *den* *Vorzug* *haben*.

Unter *denen* *weltlichen* *sowohl* *als* *geistlichen* *hat* *den* *Vorzug* *in* *diesen* *Gegenden* *der* *Fürst* *von* *der* *Moldau*, *von* *welchem* *der* *Erzbischoff*, *welcher* *wieder* *gewisse* *Jurisdictionen* *aber* *die* *Klöster* *in* *der* *Bucowina* *auszulehen* *hat*, *eingemessen* *abhänget*, *dessen* *Regierung* *meisten* *theils* *drey* *jährig*, und *durch* *Geld* *erwirket* *wird*. *Dann* *folgen* *die* *Bejaren*, welche *gewöhnlich* *in* *drey* *Rängen* *eingetheilt* *werden*, *wovon* *die* *erster* *nur* *in* *Leuten* *von* *altem* *Herkommen* *bestehet*, welche *nebst* *andern* *Vorzügen* *die* *ersten* *Ämter* *des* *Landes* *besitzen* *zu* *können*, das *Recht* *geniesen*. *Die* *zweyte* *Classe* *der* *Bejaren* *schlieset* *sich* *auf* *einen* *gewissen* *Grad*, und *die* *dritte* *wird* *nur* *durch* *Günst* *der* *Fürsten*, oder *absolte* *Protection*, *Bestechungen* *und* *derby* *bestimmt*, *dahero* *auch* *die* *Mitglieder* *dieser* *Classe* *nichts* *als* *den* *Titel* *der* *letzten* *Bedienstung* *im* *Land* *gewinnen*, und *die* *Absicht* *nur* *dahin* *zwecket*, *Leute* *aus* *der* *Contribution* *zu* *setzen*. *Der*

Der Parlamentarismus
und nationale Ausgleich
in der
ehemals österreichischen
Bukowina

von
Rudolf Wagner

München 1984
Verlag „Der Südostdeutsche“

Von dem Prinzen des Kurfürstenthums Moldau.

Amtliches Bügnis

Handwritten text in German, starting with 'Ihre Majestätliche Hoheit...' and ending with 'Churfürstliche Hofkanzlei...'.

Handwritten text at the top left, starting with 'Ihre Majestätliche Hoheit...'.

- A numbered list of names and titles, including '13) Herr von...', '14) Herr von...', etc.

Handwritten text below the circular seal.

Handwritten text at the top right, starting with 'Ihre Majestätliche Hoheit...'.

URICARUL
SAU
COLECȚIUNE DE DIFERITE ACTE
CARE POT SERVI LA
ISTORIA ROMÂNILOR

VOLUM. XI
DE
THEODOR CODRESCU

IASI
TIPOGRAFIA BUCUMULUI ROMAN

2, 9 STRADA CODRESCU 2, 2

1889.

17° 11

Erklärung der Provinzial-Verordneten des Landes Sachsen.

Unter dem Namen Sachsen, versteht man jetzt
genau Sachsen, welches früher ein District von
den oberrheinischen Ländern war, und welches im
Jahre 1807 dem deutschen Reich, von dem östl.
europäischen Reich, mittelst einer Convention abge-
tritten wurde; es zerfällt in 12 Provinzen,
20te Meilen in der Länge, und 20 in der Breite

Die Provinzen von Sachsen sind nun
mit Preußen und Bayern vereinigt.
Demnach ist, nicht nur für die
besonders an dem deutschen Reich in Preußen
gemeinlich vordem deutsche Sprache ist die
dem deutschen Reich, deutsche Sprache, deutsche
Landes deutsche, deutsche, deutsche
wird. deutsche deutsche deutsche deutsche
findet man in deutsche deutsche deutsche
von deutsche deutsche deutsche deutsche
manches deutsche deutsche deutsche
zu deutsche deutsche deutsche deutsche

Gazeta Bucovinei

A. P. e. i. J. o. l. a și D. u. m. i. n. e. e. a.

Abonamentele
 Pentru România austro-ungară:
 Anul 8 d., 4 luni 4 d., 3 luni 2 d., o lună 80 cr.
 Pentru Bucovina și străinătate:
 Anul 12 franci, 6 luni 13 franci, 3 luni 7 franci.
 Abonamentele se plătesc înainte

REDACTIA ȘI ADMINISTRATIA
 ȘERADA CERDILOR Nr. 5.
 Întrebrările sînt a se adresa la redacție.
 Epistolele nefinanțate nu se primesc.
 Manuscrisurile nu se însoțesc.

Manuscrisurile
 Un zădărit sau un articol nepublicat rămîne în posesia autorului
 6 cr., pentru publicarea de două ori, pentru publicarea de trei ori, pentru publicarea de patru ori, pentru publicarea de cinci ori, pentru publicarea de șase ori, pentru publicarea de șapte ori, pentru publicarea de opt ori, pentru publicarea de nouă ori, pentru publicarea de zece ori.
 Prenumerabilele se primesc în avans la Direcția de Distribuție a Zărilor în Cernăuți.
 Văstrea Moravia. A. Andrieș în Cernăuți.
 Un număr costă 10 cr.

Cernăuți, 27 Ianuarie (8 Fev.) 1893.
 Pentru noi rîde? Putem învăța de la o simbi? Ne simțim noi și la adăpost de ori-ce primejdie, să putem învăța și noi a rîde? Aceasta este trîstă viața noastră, care de adapsoare dreptur le n-om dăscă să putem rîde.
 Putem noi rîde la priveghia ce a oferit la 11 Maiu 1893 în judecătoria districteale din Cernăuți? Nu vedeam înfînă sau pe abobowicz, stăusem cu el la o masă, îl ștream toți că ne românește și — el nu știe nimic! Totuși guvernul răspunde întrebării și ne spune: *el știe că rîde*!
 Putem noi rîde; dînr un *da* și un *nu* și oți *de* adevărat, adevărat!

acelei cunoștinți de limba română și pe românii colți, care au doară dreptul de-a vorbi și scrie în limba lor ori unde, trebuie să învețe ca să-și priceapă ori-ce funcționar.
 Intenpeleția D-rului Zotta nu se afla deci în nici o contradicție cu realitatea, nici cu temelul legal pe care se bazează.
 Ni s'a mai spus că sînt districte judecătorești, în care limba noastră nici că se aude. Asta, vră să dîră, că guvernul ne schimbă simlărită.

Putem noi rîde?
 În lege și ordinațiunile publicite de Kochanowski pentru Bucovina s'a publicat o ordinațiune a presidiului țării, care regulea folosirea limbii române în oficiu. Ea poartă datul 15 Faur 1866 și numărul 699. Kochanowski a publicat-o în compiel, a șters un pasagiu de mare importanță, pentru că el ordonă ca funcționarii de-a aplica să învețe românește!

Responsul guvernului din ședința dela 3 Februarie este de-o mare importanță. El declară oficial, că limba noastră: s'a sîntă în niște pați ce nu le numește anume, el adăuge că și acolo unde ea mai rîsuna să aplica numai *noastră funcționari*, ce știu românește, dar nu adăoga, cum adăoga Myrbach, al cărui ordin Kochanowski l'a publicat incomplet, că va purta grija ca această condiție a cunoștinței limbii române să fie *stricte* *guiz* *norm*.
 Putem noi rîde?

Societatea pentru cultura și literatură română în Bucovina.

Aduarea generală a Societății noastre

de lamurează deci toată mână simplă
noștrii. Să ni se dea eritare, atâta ro-
mânească trebuie să priceapă un ju-
decător delegat într'un proces cu
părinți române.

Și să găsim că sunt termeni teh-
nici. Nu ar fi atunci mai politiciv
ca și inteligența ce trebuie să stea la
orice post public, să știe ea acei
termeni? Altfel înțelegerea acesia a res-
pungului? Interpelare ne deschide
o perspectivă. Iamuri și intrista-
re, de clare asupra intensității

Roșta „Gazetei Bucovinejii“

Poesii

Am știut un cântec dureros...
Că dragă mi s'era, noet căto,
De știu tot de fața mea,
În d'ier sechide-și pofina
Olivian peid și frumna.

Din cântec-și mai știu eu, loc
De-un dor adice amăgălit
D'una Durmeleou nelindrat
Un-un solii în vențuri legăni
Pe-o gromă într' de nerec
Prezent-ai aui oas eu, oas
Un hama dragă noea a merni
Cătr' hama ei pe veci s'ă gora
Dar-am tăgătoșu-și, vora
D'ur, melodia e remas.

Și după melodia în dor
Ex multie vearuri azi compuu,
Dar unde-și dragă, să le span?
Căci suror-și gura-și dinlon sun
Apr de erăto, de să morni!

C. Vređi.

cu ochii noștri șnăuri-de acesca, în
care ei vorbiam, r'eu ruleneșje și
foarte bine românește. Unde rămâne
deci dreptul individual și inalienabil,
d'ecă guvernul a mărturisit prin in-
terpelarea sa un principiu al său?

Mărturisirea acesia este de mare
importanță. Ea ar putea lamuri
dacă printr' b nouă interpe-
lure s'ar provoca un nou res-
pung asupra chestiei: Care sunt
judecătoarele, în și căror ocol limba
română nu șe aluce? Care-și terio-

Scrisle observări asupra Bucovinei.

Ioan Rodat-Dražavno.

Yedig Nigresca

Manuscrisptul lui Budai-Delleanu asupra
Bucovinei este scris în limba germană, și
poartă titlul „Nigrytazise Bemerkungen
über Bukowina“.

La 1868 acesă manuscrispt a fost cumpă-
rat și imprimat cu silitie, de ministru român
de culte și instrucție, D. Guati, după co-
mănișii lui atare s'atocșina asupra lucră-
rilor importante, rețenaa de la Budai-Delleanu.
Lecturii acesia s'au sfârșit la un anuntit
Lervandovskii, care se pare a fi fost
guvernul lui Budai-Delleanu.

Cine era Budai-Delleanu?
Necunoscut pînă la 1870, deedi din că-
tăva amintiri, și deoia mai înălti obiect
de studiu al lui Papa Martin, care scrie
asupra lui călduros: „Polji, că ne servete
și nout de hant în țările noastră bioge-
nefi. Th. Codrescu publică apoi la 1877
pocema lui Budai-Delleanu „Tigraida a
s'au în h'aram Tigra in i'or“, un epos
s'iroi-comio-satiro“. Asupra acesui epos a
scris dl. Aray Dolj, și s'au în m' studiu
ambunșit, care e gătedit în cuvina an Cier-
le). Acela e cartea „Papa Lese-1870, pag. 105
seq., de unde împăratul poartă scutur.

înhen un so mehr zur beson-
deren Pflege gemacht werden
muss, als die Kenntnis der Landes-
sprachen ein wichtiges Moment in
der Qualifikation eines Beamten
bildet.“

În al cui interes nu a publicat
Kochanowski textul întreg? Ori el a
considerat acei pasagi ca de-o im-
portanță privilegiate? De ce l'a sub-
strans cunoștinții publice? Pentru a
ni se lua încl-o premisă pozitivă,
la care ne putem provoca?

Setări literare. Și adă de nisco nu-
tipe ale lui Cipariu, adă-și tot ce s'a pu-
blicat și scria despre Delleanu!

Către vorarii dintr-o multie atore rou-
le Tigraidei nō vor deavăi ca dintr-o
luminoasă fulgerătură, una din cele mai
profunde nămiri ale acesui autor româ:
Un oisf în esty o sedio în m'ntai,
Un pept nevrens, un veat în stăngi;
Iună și v'ertid română,
Acesă nuna! pot să fringă
Lampii sorbiei lui de fringă
Poporu, și meli, de tot ostilia!

Pași nu va fi cea mai înasă
Covosilor îndelungine
A d'armelor v'ăgă m'ntăscie;
De astăle flor-bite i'ubire;
Nu ve! p'it'ă să se-și oisf la sine,
Să g'atidit sloboșie, și bine!

De unde r'om'leșje f'et b'ărbat cu suflet
s'it'ă eroic?
Ioan Budai-Delleanu s'a năcut în astul
Cicmău în comitatul Haidouari, în Tran-
silvania. Tatăl s'au a fost preot g'roco-cat.
Și el a studiat teologia, în Lemberg.
Înfloreșdu-se în patrie se pare că au
s'au p'at'ă f'apca s'it'ă și oisf internic
de pe-actul din Bișu, cu optocap l'ub, și
ca înasă p'it'ă de durerea a p'robit, să p'it-
ce înasă patrie, atreia-și adresa apoi din st'ă-
linate curvino ca c'etice ce an clăst mai în-
Pentru com'ntic'ia acesui scriitor, mai
cl'ez cătova p'ro din nișio soriori al lui.

este fondatiunea cu numele său și al so-
ției sale Maria, cu un stipendiu de 50 fl.
și, pentru un student de gimnaziul din
Suceava.

Al dar înomat a primii Societatea în
decurul acesui, în dola, reponat' consi-
lier superior, i. p., și advocat Dl. Mihail
Priet în suma de 200 fl. ca legat prin tes-
tament. În decursul acesui an administra-
t'ă a ținei Comitetul 16 sedinte. Dintre
atipendile și s'it'orașe libere, s'au fun-
dațiilor asistenta și suma din funduș-
nen Pamintulă deasă s'it'endiu de 100 fl.
v. s. s'au acordat stud. jur. Nicu Hacșacu
și stud. jur. Ștefan Bodnareșcu, car s'it-
loare: stud. med. veteriu, din Viena Ar-

Deavind în acesă chip personalitate lui,
ceșit și asupra punctual de vederea din care
trebuu să jirvin și în scrierea lui asupra
Bucovinei. Într-o scrisoare către Petru Mateo,
Budai-Delleanu dice:
„Scrisoarea p'ina s'ubșit'ă t'ule s'au p'it'it'
cu multă bucurie, și teleg'rafic distribua
cu nu la v'a supra corespondența cu mine
de bucurieșje țit'ana, m'ia p'arut că m'a m
nășent din nob, și că, eșud s'ă fi în
m'ioceul patrioților mei; ored
me s'au bu, s'auice, că d'ia acesă
s'it'indatata, oisf s'aved un a-
mio assemenă înasut'it'ă spre
prosp'airă-neamului — mă o-
cotesco mai forțic'it'ă.“

În altă scrisoare Budai-Delleanu dice lui
Mateo:
„S'ădu cu foarte bine, că toate acele-urși
p'eced din culorinișje, și de d'ailor do
nume româneșce ce s'au înomat la
Blănu. Mei mult, de-țredon de an dom-
nesă acesă s'it'ă s'it'ocșini, și ce s'ă-și
veciniceasoi, s'it'ă p'ani, p'rodes
binele poporului, r'acinduce og'au
v'it'ășilor s'it'ă v'it'it'ă lui. Cunoștin-
am cu atunc' foarte bine, eșud i-as p'it'ă-
s'it' și fug'it'ă, mai bine s'au i-as nemer-
cia, de că eșd'ina cu d'it'it'ă. Însă veni-
venea și doar nu e dep'arut, căd v'ar
la lumina toată r'ac'it'ă, m'ia
Erasianului acesui noa.“

Cel mai curat și deslățat.

ROMÂNII ȘI RUTENII ÎN BUCOVINA

STUDIU ISTORIC ȘI STATISTIC

DE

I. NISTOR

PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN CERNĂUȚI,
MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE.

EDIȚIUNEA ACADEMIEI ROMÂNE

BUCUREȘTI

LIBRĂRIILE SOCEC & Comp. și C. SFETEA.

VIENA
GEROLD & COMP.

LIPSCA
G. HARRASSOWITZ.

1915

35.420

Adolf Armbruster (Hg.)

VOM MOLDAUWAPPEN ZUM DOPPELADLER

Ausgewählte Beiträge zur Geschichte der Bukowina

Band II

Festschrift zum 75. Geburtstag
von Frau Dr. Paula Tiefenthaler

Herausgegeben im Auftrag der Landsmannschaft der
Buchenlanddeutschen (Bukowina) e. V.

Hofmann-Verlag Augsburg
1993

IOAN BUDAI-DELEANU

KURZGEFASSTE BEMERKUNGEN ÜBER BUKOWINA*

Unter dem Namen Bukowina versteht man jetzum jenes Ländchen, welches vorhin ein District von der Obermoldau ausmachte und welches im Jahre 1774 dem Erzhaue Oesterreich von der Ottomanischen Pforte mittels einer Convention abgetreten wurde; es enthält in sich beiläufig 160 Meilen in die Breite und 20 in die Länge¹.

* Aceste „Observațiuni scurte asupra Bucovinei” s’au găsit la Lemberg între hărțile și manuscrisurile rămase pe urma lui Ioan Budai-Deleanu. Ele se găseau în posesiunea lui Lewandowski, probabil ginerele lui Budai-Deleanu, dela care le-a dobândit George Asachi la 1868. Cu ordinul No. 6398 dela 22 Maiu 1869, manuscrisul fu transmis Muzeului de Antichități din București. Dela acest muzeu manuscrisul trecu la Academia Română conform decretului regal No. 519 dela 10 Fevruarie 1903. Legat într’un volum cu Lexiconul „latino-romanicum seu valachicum” manuscrisul se păstrează azi în colecțiunile Academiei Române sub signatura *Mss. Budai XIV. – No. 2424*. Observațiile sunt scrise pe 38 jumătăți de coală în 4%. Scrisoarea este foarte legibilă, stilul e curgător și aduce mult cu stilul oficial al cancelariei austriace. El invederează clar că autorul eră un funcționar distins al acestei cancelării. Și de fapt noi știm că dănsul iscăliă într’o scrisoare către Șincai dela 1805 „Magn. et Cl. D. Ioannes Budai alias Dealeanu Consiliarius Fori Nobilium de Regno Galiziae”. După 13 ani Budai-Deleanu iscăliă simplu „K. K. Landrat in Lemberg”.

În calitatea sa de consilier pe lângă Guberniul din Lemberg Budai-Deleanu avu prilej de a se informa temeinic asupra referințelor din Bucovina, care tară pe acea vreme forma o circumscripție a Galiei. El a alcătuit și primele cărți didactice pentru școlile din Bucovina. În calitate oficială el trebuie să fi călătorit adeseori la Cernăuți, centrul administrațiunii locale, și să fi adunat informații asupra acestei țeri românești. Pe temeiul informațiunilor dobândite la faț a locului și cu ajutorul actelor și rapoartelor oficiale, cari îi steteau la îndemână, el a alcătuit această prețioasă descriere a Bucovinei din punct de privire politic, etnografic, administrativ, social și religios. Aceasta este a doua descriere detaliată a Bucovinei, (prima se datorește boierului Vasile Balș) izvorită din pana unui autor român. Ea cuprinde o critică a stărilor triste din Bucovina, care este pe cât de aspră și mușcătoare, pe atât de adevărată.

Tempul alcătuirii acestor „Observații” nu se găsește indicat de autor. În capitolul privitor la administrația politică a Bucovinei autorul amintește însă de o comisiune de anchetă care s’ar fi constituit la porunca Împăratului pentru a anchetă incriminațiunile și denunțurile contra administrației, în fruntea căreia se găsea atunci ca șef al circumscripției (Kreishauptmann) boierul Vasile Balș. Din dosarele cari s’au păstrat în arhivele curții imperiale dela Viena aflăm că la 1800 s’a alcătuit o comisiune specială de anchetă spre a anchetă incriminațiunile aduse contra lui Vasile Balș din partea adversarilor săi din Bucovina. Comisiunea a funcționat foarte lungă vreme fără să fi putut ajunge la un rezultat definitiv. Budai-Deleanu scrie „Observațiunile” sale în al treilea an (im dritten Jahre) de activitate a acestei comisiuni de anchetă, prin urmare la 1803. De altfel și celelate indicii din cuprinsul Observațiunilor vorbesc pentru anul acesta. Așa fiind, rămâne stabilit că Budai-Deleanu a scris „Observațiile” sale privitoare la stăările din Bucovina la anul 1803.

Autorul e așa de aspru în critica sa – administrația Bucovinei e zugrăvită în colorile cele mai întunecate – încât el, fiind în viteză, nu se putu cugetă la publicarea lucrării sale. Ea a rămas deci nepublicată ca un prețios monument al timpului între scrierile sale. Abia Papiu-Ilarianu a atras atențiunea asupra valorii istorice a acestui manuscris. (Analele Societății Academice Române, III, p. 105 urm.) Dela comunicatul lui Papiu-Ilarianu mai trecură alti 24 de ani, până ce George Bogdan-Duică, apreiând însemnătatea acestei scrieri pentru istoria Bucovinei, o traduse în românește și o publică în foia „Gazetei Bucovinei” dela Cernăuți (anul IV, No. 8 urm.). Textul original nemesc n’a fost publicat încă. Am socotit că e bine să-l dau ca anexă la lucrarea mea despre „Românii și Rutenii în Bucovina” pentru a dobândi o iconă fidelă a stărilor din Bucovina înainte de 110 ani. Și aceasta cu atât mai vartos, cu cât autorul eră un Român cu tragere de inimă pentru neamul său. Publicarea textului original german se impune și cu privire la împrejurarea că „Observațiile” lui Budai-Deleanu n’au ajuns încă la cunoștința istoricilor străini, cari s’au indelencit cu istoria Bucovinei.

¹ Suprafața Bucovinei de 10441 km are o lungime de 168.7 km, și o lățime de 97.7 km.

CUPRINS

Prefață (D. Vatamaniuc) 5

I. Descrierea Districtului Bucovinean

de General Gabriel Splény von Mihálydy (1775).

Text bilingv german-român 9

Notă editorială (Radu Grigorovici) 10

General Splény's Beschreibung der Bukowina.

Herausgegeben von Dr. Johann Polek (Czernowitz, 1893)..... 14

Descrierea Bucovinei de General Splény.

Editată de Dr. Johann Polek (Cernăuți, 1893) 15

Anmerkungen ueber die Beschreibung der Bukowiner Distrikts 198

Observații la Descrierea Districtului Bucovina 199

Anmerkungen des Herausgebers 206

Notele Editorului..... 207

Postfață (Radu Grigorovici) 220

II. Tabelul localităților din Bucovina

de General Gabriel Splény von Mihálydy (1775).

Text bilingv german-român 221

Notă editorială (Radu Grigorovici, Rodica Marchidan) 222

Tabella nachbenannter in dem

Kaiserlichen Könighluchen Bukowiner District

sich befindlichen Ortschaften 234

<i>Tabelul următoarelor localități situate în Districtul Imperial Regal al Bucovinei</i>	235
<i>Deutsch-Rumanisches Ortschafts-Register Indexul german-român al localităților (Rodica Marchidan)</i>	267
<i>Indexul român-german al localităților Rumänisch Deutsches Ortschafts-Register (Rodica Marchidan)</i>	273
III. Descrierea Bucovinei.	
<i>Extras din lucrarea d-lui general baron de Splény și dintr-un raport al d-lui de Jenisch (1790).</i>	
Text bilingv francez-român	279
Notă editorială (Radu Grigorovici)	281
Postfață (Radu Grigorovici)	322
IV. Descrierea Bucovinei și a stării ei lăuntrice de Vasile Balș (1780).	
Text bilingv german-român	325
Note și comentarii la traducere (Radu Grigorovici)	326
V. Karl Freiherr von Enzenberg către divanul Moldovei (1782)	
Notă editorială (D. Vatamaniuc)	361
Notă editorială (D. Vatamaniuc)	362
VI. Scurte observații asupra Bucovinei de Ioan Budai-Deleanu (1813)	
Notă editorială (Radu Grigorovici)	373
Notă editorială (Radu Grigorovici)	374
Postfață (Radu Grigorovici)	430
VII. Ilustrații	
	435

Prețul 40000 lei

ISBN 973-27-0641-4